ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
2
MARDI
2 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,20 F.

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

51րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.528
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — N° 13.528

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ՀՐՃԻԳ
## ԹՈՒՐՔ ԽՄԲԱԳԻՐԸ

— Օ —

Բ.

Անժէտ Քապաքլը միշտ կը զգուշանայ եղեր իր գրութեանց մէջ որեւէ ժողո – վուրդի անուն յիշելէ, որեւէ ցեղի եւ ազգի դէմ թշնամութիւն գրգռող խօսքեր գրելէ։ Սակայն այլեւս չի կրնար եղեր լռել...։

Ու իրբեւ «Մանօթութիւն» մանրամասնօրէն յիշելով անունները այն Թրքերէն գիրքերու, որոնք կը խօսին... Հայերու կողմէ ջարդուած Թուրքերու մասին, կը յանձնարարէ կարդալ զանոնք։ Հայերուն Թուրքերու դէմ գործած ոճիրներու պատմութիւնը զարհուրելի է եղեր։ Եւ ըսե՛լ թէ Թուրք թերթին յիշած ու ընթերցումը յանձնարարած գիրքերու շարքին է Սասունի Փօլաշի «Հայերը պատմութեան մէջ» անուն զզուելի հատորը։

Իր յօդուածի շարունակութեան մէջ Թուրք խմբագիրը չեշտելով անցեալին ապերախտ Հայերու գործած ոճիրները Թուրքերուն դէմ, որ 800 տարի իրենց ձեռքին մէջ պահեր են զիրենք, կ'աւելցնէ թէ անոնք (Հայերը) դեռ չեն կշտացեր իրենց բարերարին դէմ գործած զուլումներէն եւ դաւաճանութիւններէն, ու նոր ոճիրներ կը սարքեն։

Յետոյ կ'աւելցնէ.—

«Հայերը այժմ մինչ մէկ կողմէ՝ շնորհիւ իրենց ձեռք բերած հարստութեան եւ ազդեցութեան՝ Ամերիկայի եւ Եւրոպայի հանրային կարծիքին առջեւ մեզ «յանցաւոր» ցոյց տալու համար հազարումէկ խարդախութիւններ կը սարքեն եւ ծուղակներ կը լարեն, միւս կողմէ կը շարունակեն նահատակել մեր անմեղ դեսպաններն ու դիւանագէտները»։

Որո՞նք են իրենց զոհերը, — անզէն քաղաքագէտներ, որոնց անձեռնմխելիութիւնը ճանչցած է ամբողջ աշխարհ։

Ու կը յիշէ պարագան Եանըքեանի, որուն համար կ'ըսէ թէ հաւանաբար կաշառք կերցնելով ազատած է ամերիկեան բանտէն...։ «Որովհետեւ ո՞վ է թըրքական արիւնը հարցնող – փնտռողը... Կը վախնամ որ, կ'ըսէ, մեր միւս դիւանագէտներն ալ կարգի կը սպասեն՝ օր մը իրենք ալ գառնուկի պէս զոհուելու...»։

Անժէտ Քապաքլը կը պահանջէ նեղել ամերիկեան ու ֆրանս. կառավարութիւնները, որ գտնեն Թուրք դեսպաններու սպանիչները։ Ինչո՞ւ չնեղել նաեւ Լիբանանի կառավարութիւնը, քանի որ Հայերը Պէյրութի մէջ քանիցս ահաբեկումներ սարքեր են...։

Հարցը տարբեր ուղղութեան տանելով, Թէրճիւմանի խմբագիրը կը յայտնէ թէ բազմաթիւ Հայեր եւ Թրքական անուն կրող Հայեր կը գտնուին Թուրքիոյ մէջ ներկայիս գործող մաոյական, սովետական եւ ցեղապաշտական մարդասպանական ցանցերուն մէջ, որոնք Թուրք երիտասարդները կը մեռցնեն եւ որոնք ստեղծեցին «Մարտ 12»ը (ակնարկութիւն բանակի վերջնագրին, տապալելու համար Սիւլէյման Տէմիրէլի կառավարութիւնը)։

Վերջաւորութեան Թէրճիւմանի ամբողջական խմբագիրը Օքթար Ճէրիտի «արիւնը գետին չձգելու համար» կը պահանջէ անհրաժեշտ ձեռնարկները կատարել։

Հրճիգի դեր է, որ կը կատարէ Թուրք թերթը, անշուշտ վայելելով կառավարութեան կատարեալ հաւանութիւնը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

25ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

## ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ԵԼՈՅԹԸ

Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութեան պատուիրակ՝ Փլիսոնիէի ելոյթը սպասուածէն շատ աւելի չափաւոր էր եւ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին է որ աւելի յստակ կերպով պարզեց իր կուսակցութեան դիրքը։ Փլիսոնիէ նախ չեշտեց Խորհ. Միութեան «պատկառելի տեղը» եւ յայտնեց թէ իր պատուիրակութիւնը մասնաւորաբար գնահատած է Բրեժնեւի տեղեկագրին մէջ եղած առաջարկները ապազինման մասին եւ մանաւանդ ինչ կը վերաբերի համաշխարհային դաշինքի մը ուժի չդիմելու համար։ Փլիսոնիէ ապա անդրադարձած է Ֆրանսայի տագնապին, որ միայն տնտեսական չէ.— «Հարկ է փոխել ընկերութիւնը։ Մեր նըշանախօսքն է՝ ժողովրդավարութիւն մինչեւ ծայրը ինչպէս կ'ըսէր Լենին, այսինքն մինչեւ ընկերվարութիւն։ Մեզի համար, ատիկա կ'ընդգրկէ անհատական եւ հաւաքական բոլոր ազատութեանց երաշխաւորութիւնը։ Ատիկա պիտի ըլլայ ֆըրանսական գոյներով ընկերվարութիւն մը»։ Փլիսոնիէ համաձայն չէ նաեւ Բրեժնեւի հետ ինչ կը վերաբերի Ժիսքարի արտաքին քաղաքականութեան, որ արժանացած էր խորհրդային քարտուղարին գնահատանքին։ Խորհ. մամուլը սակայն չէ հրատարակած Ֆրանսացի պատուիրակին ելոյթին այն մասերը, որ կը քննադատեն Ժիսքարի արտաքին քաղաքականութիւնը։

Շաբաթ կէսօրէ ետք ալ, Փլիսոնիէի, որու կ'ընկերանար Քանափա, մամուլի ասուլիս մը տուած են, ուր շատ աւելին ըսած են։ Երկուշաբթի օր սակայն Իւմանիթէ որ կը հրատարակէր Փլիսոնիէի ելոյթը, միայն լուրը կուտար մամուլի ասուլիսին, առանց անդրադառնալու բովանդակութեան։ Այդ ասուլիսին է սակայն, որ երկու պատուիրակները ըսած են թէ Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը ընդդիմութեան մէջ է խորհրդային կուսակցութեան հետ եւ յիշած են որ վերջնապէս հրաժարած են «պրոլետարիատի մենատիրութենէն» (ինչ որ Փլիսոնիէ խուսափած էր ըսել համագումարին)։ Այս ասուլիսին ընթացքին է որ ըսած են նաեւ թէ Ժիսքար խզած է Տը Կոլի արտաքին քաղաքականութեան հետ եւ «հակառակը ըսելով, Բրեժնեւ կը սխալի»։

## Քանի մը տողով

ՊԷՅՐՈՒԹ մտան պաղեստինեան եւ լիբանանեան զինեալ ուժեր զսպելու համար բռնութեան եւ թալանի նոր հոսանք մը, որ ծայր տուած է։

ՁԱՏԻ զինուորական Ֆերազոն Խորհուրդը զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ մօտ երկու հարիւր «օրէնքէ դուրս» մարդիկ յարձակած են կանոնաւոր ուժերու վրայ։ Բուռն բախումին հետեւանքով երկու կողմերը երեսուն մեռեալ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ ունեցած են։ Այս դէպքը նըպաստաւոր չի նկատուիր Տիկին Քլօթրի համար, որու ազատագրութեան համար տարիուղ աշխատանքները սկսած էին յոյսեր ներշնչել։

## ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Հեռատիպ)

ՀՐԱՉԵԱՅ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆԻ ՔԱՐԷ ԺԱՆԵԱԿՆԵՐԸ

Արուեստագէտ Հրաչեայ Ստեփանեանի փորագրած ժանեակները կը զարդարեն Լենինականի, Կիրովականի, Էջմիածնի, Ջերմուկի, Դիլիջանի եւ առաւելաբար Երեւանի շէնքերը։ Այդ փորագրութիւններ կարելի է տեսնել կառավարական տան, կեդրոնական ծածկուած շուկայի, պատերուն վրայ, «Ցաղթանակ» զբօսայգիի յուշարձանի պատուանդանին վըրայ։ Հրաչեայ Ստեփանեանի քարէ ժանեակները կը յիշեցնեն նրբակերտ ոսկերչական արուեստի գործերը, տրուած ըլլալով որ քարհատը նախապէս եղած է ոսկերիչ։ Անոր շատ մը գործերը՝ սկահակներ, գիրքերու եւ ալպոմներու արծաթէ կազմեր, ներկայիս կը պահուին Հայաստանի Թանգարաններուն մէջ։ Մոսկուայի արեւելքի ժողովուրդներու արուեստի Թանգարանին մէջ կը գտնուի անոր պատրաստած արծաթէ ափսէն, որու նախշերուն մէջ միահիւսուած են Լաֆոնթէնի ու Կռիլովի առակներու բներգներով մետալներ։

×

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԻ ԵՐԵԿՈՅ՝ ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՅՖԻԼՀԱՐՄՈՆԻԱՅԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՄԷՋ

Երեւանի Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ տեղի ունեցած է համերգ մը, որու յայտագիրը կազմուած է Հենտըլի, Մոցարթի, Պրամսի ստեղծագործութիւններէ։ Պրամսի «Վալսեր սիրոյ երգեր» եւ «Նոր սիրային երգեր» գործերը առաջին անգամ ըլլալով կը կատարուէին Երեւանի մէջ։ Ստեղծագործութիւններու մեկնաբանները՝ Վրաստանի պետական սենեկային համոյթը եւ Լիսիցեաններու քառեակը՝ Պաւել Լիսիցեան, իր երկու աղջիկներով եւ մանչով, արժանացած են ունկնդիրներու գնահատանքին։ Համերգը ղեկավարած է Լեւ Մարկիզ։

×

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Լենինկրատի «Աւրորա» հրատարակչական տունը լոյս ընծայած է «Ժամանակակից սովետական ճարտարապետութիւնը» գունաւոր պատկերազարդ գիրքը, որուն մէջ ամփոփուած են Խորհ. Միութեան տարբեր քաղաքներու ճարտարապետական հոյակապ համակառոյցները, առանձին շինութիւններ, յիշատակի համալիրներ, որոնք կառուցուած են 60ական թուականներուն եւ 70ական թուականներու սկիզբները։ Գիրքը կազմած են Անդրէյ Վլադիմիրովիչ Իկոննիկով (որ գրած է նաեւ յառաջաբանը), Բենցիոն Բորիսովիչ Ֆաբրիցկի եւ Իգոր Պաւլովիչ Շմելիով։ Գրքին մէջ տեղ գտած են նաեւ յիշեալ տարիներուն Հայաստանի մէջ ստեղծուած ճարտարապետական նշանաւոր գործերը։ Ներկայացուած է «Էրեբունի» Թանգարանը, որ աւարտած է 1968ին, Երեւանի հիմնադրման 2750ամեակի տօնակատարութեան օրերուն, երկու մեծ գունաւոր նկարներ կը ներկայացնեն Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտը, որու բացումը կատարուեցաւ 1971ին։ Գրքին մէջ տեղ գտած են նաեւ Ծիծեռնակաբերդի մէջ կառուցուած յուշարձանի՝ 1915ի Եղեռնի զոհերուն նուիրուած եւ Սարդարապատի յուշակառոյցի լուսանկարները։ Գրքի յառաջաբանին մէջ հեղինակը անդրադարձած է նաեւ հայ ճարտարապետական կոթողներու բնութագրութեան։

×

ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄ ԼԱՒ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Խ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն, Նախարարաց Խորհուրդը եւ Արհեստակցական միութիւններու Կեդր. Խորհուրդը՝ 1975ին բարձր ցուցանիշներու հասած ձեռնարկութիւնները պարգեւատրած են։ Այդ կարգին՝ փոխանցելի կարմիր դրօշներով պարգեւատրուած են՝ Կիրովականի հաստոցներու գործարանը, Երեւանի Ստ. Շահումեան կաշիի արտադրական միաւորը, Ղափանի «Բաջարանչին» գործարանը, «Հայելեկտրալոյս» արտադրական միաւորը, «Մասիս» ձեռագործի գործատունը եւ այլ կազմակերպութիւններ ու ձեռնարկութիւններ։

## Թուրք մամուլը եւ Պէյրութի սպանութիւնը

ՃԱՆԱՃԱՆ ԱՅԼ ԼՈՒՐԵՐ

Պէյրութի Թրքական դեսպանատան Ա. քարտուղար՝ Ճերիտի սպանութիւնը պատճառ եղած է, անշուշտ, որ անգամ մը եւս Թուրք մամուլը խօսի Հայերու մասին եւ Թուրք լրագրողները գրեն տեսակ-տեսակ բաներ ուր «ուտելիք եւ խմելիք կայ» ինչպէս պիտի ըսէր Ֆրանսացին։

Փետրուար 23ի Միլլիյէթի մէջ, թերթին խմբագրապետը՝ Ապտի Իփէքճի ամբողջ էջ մը տրամադրած է իր «չարաբաղդ պրոյց»ներու շարքէն «Պայքար» շաբաթաթերթի խմբագրապետ՝ Յակոբ Սվասլեանի հետ տեսակցութեան մը, որու կ'անդրադառնանք յետագային։ Նոյն թիւին մէջ, Իփէքճի խմբագրական մըն ալ ստորագրած է այդ տեսակցութեան մասին։

Նոյն «Միլլիյէթ»ին մէջ, Պէյրութի սպանութեան մասին յօդուած մըն ալ ստորագրած է Պուրհան Ֆէլէք, որ ինչե՛ր, ինչե՛ր կ'ըսէ։ Այս յօդուածն ալ կուտանք առանձին։

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք նաեւ թէ Փետրուար 24ին, Թրքական ձայնասփիւռը նոր մանրամասնութիւններ տուած է Պէյրութի դէպքին մասին եւ յայտնած թէ նախանշաններ կան ըստ որոնց ահաբեկումին հեղինակն է Էռֆա Բ.։

×

Նոյն թղթաբերէն կ'իմանանք թէ Փետրուար 23ին, Կեդրոնականի 9րդ դասարանի ուսանողներէն՝ Կարապետ Թորոսլու խումբ մը երիտասարդներու հետ վիճաբանութիւն ունեցած է եւ դաշունահարուած է կուրծքէն։ Երիտասարդը գործողութեան ենթարկուած է եւ կ'ըսուի թէ կեանքը վտանգուած չէ։ Վիճաբանութեան պատճառը անծանօթ կը մնայ։

## "ՊԱՐԳԵՒԸ"

Այս միջոցին Փարիզի կարգ մը սրահներուն մէջ կը ցուցադրուի Սերգէյ Միքայէլեանի «Պարգեւը» (Լա Փռիմ) շարժանկարը որ կը գնահատուի տեղական մամուլին կողմէ, ուր լայն սիւնակներ կը նուիրուին խորհրդահայ բեմադիրին գործին։

# ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ 1975ԻՆ

## Բ. ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Գիւղատնտեսութեան մարզէն ներս ուրախալի է դիտել տալ, որ հակառակ կլիմայի աննպաստ պայմաններուն, 1975ի համախառն արտադրութիւնը իններորդ հնգամեակի նախորդ բոլոր տարիներէն աւելի եղած է: Գիւղատնտեսական արտադրութիւններու պատկերը հետեւեալը կը պարզէ — հացահատիկ՝ 1975ի արտադրութիւնն է եղած 296·000 թոն, ճակնդեղի շաքար՝ 151·000 թոն, պտուղներ՝ 161·000 թոն, բանջարեղէն՝ 296 հազար թոն, խաղող՝ 206·000 թոն: Ասոնցմէ՝ ճակնդեղի շաքար՝, պտուղներու եւ բանջարեղէնի քանակը սահմանուած ծրագիրներէն աւելի եղած է հետեւեալ կարգով՝ 34·000, 62·100 եւ 14·000 թոն: Հացահատիկի արտադրութեան քանակը գրեթէ հաւասար է ծրագրին (300·000 թոն) եւ իբրեւ քանակ աննախընթաց է, քանի ամէնէն բարձր է 1971էն ցայսօր: Աւելցնենք, որ մինչ հացահատիկի արտադրութիւնը Հայաստանի մէջ անցեալ տարի մրցանիշ կոտրած է, Խորհ. Միութեան ընդհանուր արտադրութիւնն ալ հացահատիկի մէջ ամէնէն ցածը եղած է 1965էն ցայսօր: Խաղողի արտադրութիւնը ծրագրէն 11·000 թոն նուազ եղած է: Վիճակագրութեան մէջ չեն յիշատակուած ծխախոտի եւ գետնախնձորի արտադրութեանց քանակը: Արդ, երբ չեն յիշատակուիր, կը նշանակէ, թէ արտադրութիւնները այնքան խեղճ եղած են, որ պատկան մարմինները խուսափած են զանոնք հրապարակելէ:

Հացահատիկի, ճակնդեղի շաքար պտուղներու եւ խաղողի անցեալ տարուան արտադրութիւնները նախանցեալ տարուան արտադրութեանց քանակէն աւելի են: Բանջարեղէնինը՝ նուազ:

1975 Յունուար մէկէն մինչեւ 1976 Յունուար 1 կոլտնտեսութիւններու, սովխոզներու եւ պետական այլ տնտեսութիւններու մէջ կովերու թիւը նուազած է 200, մինչդեռ 1974ին աւելցած էր 1·200: Խոզերունը աւելցած է 3·500 (1974ին աւելցած էր 5·800): Ոչխարներու եւ այծերու յաւելումը եղած է 15·900 (1974ին՝ 7·000 էր):

Միսի անցեալ տարուան արտադրութիւնն է 73·300 թոն, կաթինը՝ 400·200 թոն, հաւկիթինը՝ 358 միլիոն, բուրդինը՝ 4·948 թոն: Բացի կաթէն, որուն արտադրութիւնը նախանցեալ տարուընէ նուազ է, միւսներունը՝ միս, հաւկիթ եւ բուրդ 1974ի արտադրութեանց քանակէն աւելի է:

Գիւղատնտեսութեան մարզէն ներս չէ իրագործուած իններորդ հնգամեայ ծրագրին գլխաւոր առաջադրութիւնը: Արդարեւ, գիւղատնտեսական արտադրութեան միջին տարեկան աճը ծրագրով սահմանուած էր 32 տոկոս, մինչդեռ այդ սահմանագիծէն տասը տոկոս նուազ եղած է, այսինքն՝ 22 տոկոս:

Ոռոգելի հողերու տարածութիւնը 1975ի ընթացքին աւելցած է 9·200 հեկտար, իսկ ջրարբիացած արօտավայրերու տարածութիւնը՝ 28·000 հեկտար: Ասոնք փոքր չափով պակաս են ծրագիրներու սահմանագիծերէն, առաջինը՝ 100, իսկ երկրորդը՝ 2·000 հեկտարով: Ճշդենք, թէ ամէն տարի միջին հաշուով մշակելի հողերուն 7 տոկոսը չօգտագործուիր անփութութեան հետեւանքով: Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան 26րդ համագումարին, Կ. Դեմիրճեան դիտել կուտար, թէ « Մելիորացիայի եւ ջրային տնտեսութեան մինիստրութեան, հայգիւղտեխնիկա հանրապետական միաւորման, գիւղատնտեսութեան մինիստրութեան, կուսակցութեան մի շարք շրջկոմների, սովետական եւ գիւղատնտեսական մարմինների մեղքով, ջրատնտեսական եւ կուլտուր – տեխնիկական աշխատանքներում թոյլ տրուած լուրջ սխալների եւ վրիպումների հետեւանքով մինչեւ օրս ջրի բացակայութեան եւ կազմակերպական – տեխնիկական տարբեր պատճառներով չեն օգտագործւում նախկինում իւրացուած մօտաւորապէս 37·000 հեկտար ոռոգման ցանց ունեցող հողեր »: Կ. Դեմիրճեան կը յայտարարէր նոյնպէս, թէ « հողային ռեսուրսների սահմանափակ պայմաններում ամէն տարի Հանրապետութեան վարելահողերի աւելի քան 7 տոկոսը դուրս է մնում գիւղատնտեսական շրջանառութիւնից » (*):

Շինարարութիւն.— Պետական եւ քօօփերաթիւ ձեռնարկութիւններու ու կազմակերպութիւններու, կոլտնտեսութիւններու, ինչպէս նաեւ բնակչութեան կողմէ 1975ին կառուցուած են 18·000 նոր բարեկարգ բնակարաններ եւ առանձնատուներ՝ 1·155·000 քառակուսի մեթր ընդհանուր մակերեսով: Ասիկա հնարաւորութիւն տուած է բարելաւելու 120·000 հոգիի բնակարանային պայմանները: Ճշդենք, թէ բնակարաններու ծրագիրը աւելիով իրագործուած է 39·000 քառ. մեթր հաշուով: Կառուցուած եւ շահագործման յանձնուած են 26·300 աշակերտի տեղով նախակրթարաններ եւ 6·500 տեղով մանկապարտէզներ: Նախակրթարաններու ծրագիրը ետ մնացած է, քանի անցեալ տարուան համար նախատեսուած էր 32·800 աշակերտի տեղով նախակրթարաններու կառուցում. ուրեմն պակաս կառուցուած է 6·500 տեղով նախակրթարան: 1975ի վիճակագրութեան մէջ չէ յիշատակուած հիւանդանոցներու մահճակալներու թիւի յաւելումը, որ ծրագրով 640 պէտք է ըլլար եւ հասնէր 25 հազար 90ի:

Վերջին հնգամեակի ընթացքին կառուցուած են 4,5 միլիոն քառ. մեթր ընդհանուր մակերեսով բնակելի տուներ: Ասկէ զատ պետական վարկի օժանդակութեամբ անհատական գիծով կառուցուած են մօտաւորապէս 2 միլիոն քառ. մեթր ընդհանուր մակերեսով տուներ: Նկատի առնելով հնգամեակի ծրագիրը՝ շահագործման չեն յանձնուած 371 հազար քառ. մեթր ընդհանուր մակերեսով տուներ: Իններորդ հնգամեակին շահագործման յանձնուած են 150·700 աշակերտական տեղով նախակրթարաններ (ծրագրով՝ 162·000), 29·500 տեղով մանկապարտէզներ (ծրագրով՝ 41·500):

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) «Սով Հայաստան», Յունուար 21:

# ՍՈՒՍԵՐԱՄԱՐՏԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Սուսերամարտի պատմութիւնը Հայաստանի մէջ կը սկսի հին ժամանակներէն: Մեր մատենագրութեան սկիզբէն ինքնուրոյն եւ թարգմանական գործերու մէջ կը հանդիպինք սուսեր, սուսերաւոր, սուսերամարտ եւ նոյն արմատով բարդուած աւելի քան 17 բառերու: Հայերէնի մէջ նոյն իմաստը ունեցած են սուսեր եւ սուր, թուր բառերը:

Սուսեր բառի առաջին գործածութեան կը հանդիպինք Ե. դարու մատենագիր Եզնիկ Կողբացիի «Եղծ աղանդոց» գործին մէջ: Անոր կարծիքով, առարկան չի կրնար չար կամ բարի ըլլալ, անիկա կը պայմանաւորէ անոր գործածութեան նպատակը: Այդ առթիւ կը յայտնէ հետեւեալը. «Եթէ շինուած է խոփ, գերանդի եւ մանգաղ, ուրեմն երկաթը բարի բաներու համար գործածուած է, իսկ եթէ՝ սուսեր, գեղարդ ու սլաք եւ ուրիշ որեւէ զէնք, որ վնաս է մարդկանց, հետեւաբար չարագործութիւն կատարուած է: Իսկ չարութեան պատճառը շինողն է, ոչ թէ՝ երկաթը»:

Պատմահայրը Մովսէս Խորենացի՝ Հայկի եւ Բելի կռուի նկարագրութեան առթիւ, մեր աւանդական նախնի՝ Արամանեակի եւ Կադմոսի մասին կը յայտնէ. «Ասոնք աղեղ եւ սուսեր գործածելու մէջ յաջող մարդիկ են»: Շամիրամ թագուհիի առասպելական մահը տեղի ունեցած է սուսերաւորներու կողմէ զինք հետապնդելու ատեն:

Սուսերի գործածութիւնը յատուկ ուսում եւ պատրաստութիւն է պահանջած: ԺԱ. դարու մատենագիր Յովհաննէս Սարկաւագ՝ իր «Յաղագս խրատուց...» ճառին մէջ, մտաւոր եւ ֆիզիքական կրթութեան միջեւ զուգահեռներ գծելու ատեն, կը յայտնէ թէ ինչպէս, առանց մանկութենէն սորվելու եւ վարժութեամբ հմտանալու, կարելի չէ տիրապետել բռնցքամարտին, ձիավարութեան եւ ուրիշ զէնքերու գործածութեան, այնպէս ալ առանց կամաց – կամաց սորվելու եւ առաջ ընթանալու ուսման մէջ, չենք կրնար գիտութիւն ձեռք բերել: Իմաստասէրի յստակօրէն յայտնած այս միտքէն կը հետեւի որ «ուրիշ զէնք»երու մէջ մտած սուսերի գործածութեան հմտութիւնը եւս ձեռք բերուած է ուսումով եւ վարժութիւններով:

ԺԲ. դարու մատենագիր Գրիգոր Տղայի համաձայն, ԺԲ. դարուն գոյութիւն ունեցող մարզական խաղերու եւ հրահանգներու մէջ մտած է նաեւ սուսերամարտը.

Ուր կռուարարքն ի ճակատին
Կամ ըմբշամարտքն պատերազմին.
Ուր ձիավարժն ի թատերին,
Նիզակակիրքն վահանին,
Ուր են նետողք նպատակին
Սուսերամերկք դիպողք բազկին...:

Փաւստոս Բիւզանդի վկայութեամբ հայկական մարզարաններն ունեցած են իրենց սուսերաւոր ախոյեանները:

Տարբեր դարերուն աչքի զարկած են բազմաթիւ սուսերամարտիկներ, ինչպէս՝ Գիսակ, Արտաւազդ Մամիկոնեան, Վարազդատ եւ Տրդատ Արշակունիներ, Վարդան Մամիկոնեան:

Մովսէս Խորենացի կը պատմէ, թէ ինչպէս քաջ սուսերամարտիկը՝ Գիսակ, մինակը կռուած է տաւրոսցի քաջերու դէմ. «Երկու ճակատները իրարու խառնուելու ատեն Արտաշէսի դէմ եկած են տաւրոսցի քաջ մարդիկ, որոնք մահը աչքերնուն առած՝ Երուանդին խոստացած էին Արտաշէսը սպաննել: Ասոնց հետ կը հանդիպի Գիսակ՝ Արտաշէսի դայեակի որդին, եւ մէջերնին մտնելով սուսերով կը սպաննէ ու կը յաղթէ անոնց»:

Փաւստոս Բիւզանդ կը յիշէ Արտաւազդ Մամիկոնեանը որ շատ թշնամիներ սուսերահար ըրած է: Մովսէս Խորենացի մարզանքի զանազան տեսակներու մէջ հմտացած Վարազդատ Արշակունիի մասին կը յայտնէ, թէ ինչպէս անգամ մը թշնամիներու կողմէ հինգ հոգի յարձակած են անոր վրայ եւ ան՝ մէկը միւսին ետեւէն, ամէնուն սուսերահար ըրած է: Պատմահայրը կը տեղեկացնէ նաեւ ուրիշ դիւցազնի մը՝ Տրդատ Արշակունիի մասին, որ սուսերամարտ մղած է նոյնիսկ փիղերու դէմ:

Ստեփանոս Ասողիկ, նկարագրելով Զ.

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՎ

# ԱՅՑԵՐԹ ԽՈԿՈՒՄՆԵՐՈՎ

Հարէմներու, կրքոտ ջարդարարներու, ոճրագործներու, մսի վաճառականներու, ժանտարմաներու, պաշըպօզուքներու իրրեւ գերի՝ նուէր բաշխուելու...:

Խնայողութիւն, ճամբու ծախք, զուցէ հոգիի մը փրկագինը: Հացի, ջուրի, կաշառքի, գոց դռները բացող, շղթաները քակող, հոգիներ փրկող, ազատող: Ինչ ինչ յոյսերու, անակնկալ պատահաններու համար պահուած բոլոր դրամները կողոպտելէ յետոյ, կրկին ճամբայ կը հանեն մեզ:

Անօթութիւն, տաք, աղտ, քրտինք ու փոշի: Վախ, տանջանք ու սպասանք: Առեւանգումի, բաժանումի, զաւկի կորուստի կոտտացող ցաւերը այլայլեր, անճանաչելի էին դարձուցեր հետզհետէ թիւը պակսող կարաւանի անդամներուն, խլեակներուն...:

Սիրտ ու գութ չունեցող սայլապաններէն ոմանք, բարկացոտ, տրտնջալով, — եզներս յոգնած են — սպառնալէն սալէն վար կը նետէին, քիչ թէ շատ քալելու կարող անձերը մեր դրացի բախտակիցներուն... եւ, որոնցմէ շատեր երերալու, քալելու անատակ, արեւահար, մարած կը կքին ճամբու երկայնքին...: Կ'ազատի՛ն...:

Ու մենք, քոյր ու եղբայր, աւազանը ինկած ելած ճուտի մը նման թրջած, զարհուրած, լուռ մնջիկ փակած մեր մեծ–մօրուս, իսկ միւսը՝ մօրուս քղանցքին, կը հետեւինք անոնց կքուն քայլերուն, խորտուբորտ, քարքարոտ, փոշոտ ճամբու մը վրան:

Աքանչելի, հիանալի, անվեհեր, զարմանալի երջանիկ մանկութիւն:

Բայց ի՛նչ ընենք: Օր արեւ, մանկութիւն չունեցանք մենք...:

(Չեմ կրնար անցնիլ առանց յարգանքի խօսք մը բախտընկեր Անդրանիկ Ծառուկեանին իր գլուխ գործոց վկայութեան՝ «Մանկութիւն չունեցող մարդիկ» երկրին համար):

Քէլլէր գիւղէն հազիւ քիլոմեթր մը հեռացած, կը տեսնենք յանկարծ, որ կարաւանը դէպի աջ, աղեղ մը կազմած, կը շեղի Պօղազլեան, Կեսարիա, Սուրիա, Հալէպի ճամբէն, ուր կ'ըսէին թէ կը տեղափոխէին մեզ: Ու կ'ուղղուի դաշտերու, արտերու, արօտավայրերու խոպան գծուղիներուն:

Ու, կարկաչելով, խումբ – խումբ վերվար թռչկոտող, դարձ–դարձ խրախճանքի պարը սեւ–սեւ ագռաւներուն: Նեխած մարմիններու, դիակներու գարշահոտութիւն մը, գաղջ զեփիւռի մը կոհակներուն հետ կը հասնի: Ոչ մէկ կասկած ու գաղտնիք, կը գուժէ լուրը մեր ջարդին, ու վերջակէտը կարաւանի ճամբորդութեան:

Ինչպէս ամէն անկիւն, Եոզկատի շրջանին, նախապէս հոն կանչուած, ժամադրուած, փոսերու, խոռոչներու մէջ, ժայռերու, քարերու, բլրակներու, հողաթումբերու տակ կամ ետին պառկած, պահուըտած, ծածկուած, վայրենի, գոզոնի ընչաքաղց վոհմակ մը, ջարդեր, կոտրեր, նետեր էր, յօշոտուած մարմինները մօտակայ հայ գիւղացիներու, մեր հարեւան հայրենակիցներուն...:

Կը հասնին հետզհետէ սայլապանները, իրենց բեռնաւոր սայլերուն հետ: Եւ ընդարձակ դաշտի մը վրայ, վար կը թափեն մեր գոյքերը, մամերը, քոյրերն ու եղբայրները: Եւ թեթեւցած, պրծած, գոհունակ, կը քաշուին ետ ու կը սպասեն ... յարձակումի հրամանին:

Խեղճ մայրս, հասկցած մօտալուտ մահը մեր եւ իրեն, խելագար, պաղատելով, աղաչանքով կ'իյնայ մեր սայլապանի ոտքերուն, ձեռքերուն, կը պագնէ զանոնք, կը խնդրէ, կ'առաջարկէ անոր սարսափահար.

— Գթա՛ մեզի աղամ, փաշամ, տայը՛մ: Փրկէ, տար մեզ մեր երկու ձագուկներուն հետ: Կինդ կ'ըլլամ, կը թըրքանամ: Հարճդ ըլլամ, ըլլամ գերիդ, ծառա՛դ... միայն ազատէ մեզ...: Կ'երթանք քաղաք, կը փորենք թաքստոցները, կը հանենք մեր ոսկիներն ու ադամանդները, կը հարստացնենք քեզ, «վալլահի պիլլահի»:

Հրէշը՝ արձա՛ն, չի յուզուիր, չերերար տեղէն...:

Չուշանար անշնորհք ժանտարմ մը ձիաւոր, քառասմբակ վազքով կը դառնայ մեր բազմութեան շուրջ, խուպոտ ձայնով մը գոռալով.

— Նստեցէ՛ք, մօտեցէ՛ք իրարու, հանուեցէ՛ք. հանեցէք ձեր հագուստները, եւ չո՛ւտ չո՛ւտ ըրէք: Հրաման է խընդըր քեաֆիրներ...:

Պոռչտուքին կը յաջորդէ սուլիչի ձայնը թրթռուն, ուժեղ, տխրահռչակ դահճապետ, փոխ «միւթէսարըֆ» Քէմալի, որ ատրճանակի պայթիւններուն հետ, կուտայ ազդանշանը յարձակման, գրոհի:

Ա. ԿԱՊԵՆՑ

(12 – Շար.)

դարու դէպքերու պատմութիւնը, կը յայտնէ. «Այնուհետեւ Պարսից արքայ Խոսրովը Սուրէն անունով իր ազգականը կը նշանակէ Հայոց հազարապետ: Ան երբ եկաւ ընդունեցաւ մեր երկիրը, չափս անց հարստահարեց... Այդ պատճառով Մամիկոնեան ազգէն՝ Վասակի որդի Վարդան Բդեշխը զայրացած, յարմար դահու մը սուսերահար կ՚ընէ մարզպան Սուրէնը եւ գետին կը փռէ՝ Խոսրովի Թագաւորութեան 41րդ տարին (572ին)»:

Սուսերաւորները, իբրեւ հմուտ մարտիկողներ, զգալի թիւ մը կազմած են բանակին մէջ, կռիւներու ժամանակ: Խորենացի՝ խօսելով Տիգրան Մեծի շրջանի Հայաստանի պաշտպանութեան կարելիութիւններու մասին, կը գրէ. «Հետեւակ կռուողները ձիաւոր դարձան, պարսերով կռուողները՝ յաջող աղեղնաւորներ, լախտերով կռուողները զինուեցան սուսերներով ու աէգաւոր նիզակներով, անզէն զինուորները պաշտպանուեցան վահաններով ու երկաթէ զգեստներով: Եւ երբ անոնք տեղ մը հաւաքուեցան, միայն անոնց արտաքին տեսքն ու անոնց վահաններու եւ զէնքերու փայլն ու շողքը բաւարար էին թշնամիները հալածելու եւ վանելու»: Եղիշէի «Վասն Հայոց պատերազմին» երկին մէջ նկարագրուած է Աւարայրի ճակատամարտը, ուր կռուած են նաեւ քաջ սուսերամարտիկներ. «Բազմաթիւ սաղաւարտներն ու զրահապատած զօրականներու զէնքերը կը փայլէին ինչպէս արեւու ճառագայթներու շողեր: Նաեւ բազմաթիւ սուսերներու շողացող եւ բազմախառն նիզակներու ճօճուելէն կարծես կրակ կը թափուէր երկնքէն»:

Դուինն ու Անին, Կարինն ու Խլաթը եղած են միջնադարեան Հայաստանի զինագործութեան զարգացած կեդրոններ, ուր եւ զէնքերու զանազան տեսակներու հետ արտադրուած են նաեւ սուսերներ:

Սուսերամարտի տեսարաններ կան հայկական ճարտարապետական կոթողներու վրայ եւ մանրանկարչութեան մէջ: Թովմա Արծրունի՝ Աղթամարի կառուցման վերաբերեալ անոր քանդակներու մասին գրի առած է հիացական տողեր. «Ընդմէջն եւ դասս զուսանաց եւ խաղս աղջըկանց զարմանալոյ արժանիս, անդէն եւ սուսերամերկաց հոյլք եւ ըմբշամարտկաց պատերազմունք»:

Հայ մանրանկարչութեան մէջ սուսերամարտի տեսարաններն աւելի ակնառու են «Վարդանանց պատմութեան» եւ «Աղեքսանդր Մակեդոնացիի վարքի» նկարազարդուած ընդօրինակութիւններուն մէջ: Այդ երկրի նկարազարդողներէն ծանօթ են Յարութիւն եւ Յակոբ Յովնաթանեան տոհմիկ ծաղկող–նկարիչները:

ԺԹ. դարէն սկսած սուսերամարտը ամբողջութեամբ նոր բնոյթ եւ արտայայտութիւն ստացած է: Եթէ նախապէս ան եղած է ռազմական մարզանք մը, մեր օրերուն բացառապէս մարզաձեւ է:

ԿԱՐՕ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

## ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

### ՎԻԷՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

Վիէնի Հայ Ազգային Միութեան վարչութիւնը երկու տարին անգամ մը գեկուցում կուտայ իր երկու տարուան գործունէութեան շուրջ, որմէ ետք կուտայ իր հրաժարականը:

Փետր. մէկին տեղի ունեցաւ 10րդ ընդհանուր անդամական ժողովը «Կլոխսել–լի» սրճարանին վերի յարկը:

Ժողովը բացաւ Միութեան նախագահը՝ Աւագ Լուսարեւեան, որ բարի գալուստ մաղթեց ներկաներուն եւ ժողովականները հրաւիրեց յոտնկայս մէկ վայրկեանի լռութեամբ յարգել յիշատակը գաղութի անդարձ մեկնած անդամներուն:

Ապա ժողովը ընտրեց իր դիւանը. Նախագահ՝ Մամբրէ Ալթունեան, քարտուղար՝ Բենօն Ճիհանշահեան:

Կարդացուեցաւ վարչութեան երկու տարուան գործունէութեան տեղեկագիրը, որու աւարտին՝ ժողովականներ արտայայտեցին իրենց կարծիքները կատարուած աշխատանքներու մասին, զորս համարեցին բաւարար: Այս առթիւ կ՚ուզենք մեր գաղութի ուշադրութիւնը հրաւիրել կարեւոր կէտի մը վրայ: Վարչութիւնը՝ Եղեռնի 60ամեակի առթիւ կազմուած Յանձնախումբին հետ համախորհուրդ, մօտ 300 նամակներ ղրկեց՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն, եւ հակառակ տարուած հետապնդ աշխատանքին, հազիւ 52 ազգայիններ իրենց ներկայութեամբ յարգեցին հրաւէրը: Պարզուած պատկերը մխիթարական չէր, տրուած ըլլալով որ 19 տարիներէ ի վեր կազմուած Ազգ. Միութիւնը ամէն ճիգ կը թափէ գաղութին բոլոր անդամները ի մի համախմբելու համար:

Վերոյիշեալ տողերը արձանագրեցինք որպէսզի մարդիկ տեսնեն իրականութիւնը եւ համոզուին, որ իրենց անտարբերութիւնը և աշխատելու անընդունակութիւնը Միութեան վարչական մեքենային չվերագրեն քինախնդրութեամբ:

Վարչութեան զեկուցումէն կը պարզուէր որ « Ապրիլ 24 » փողոցի կապակցութեամբ, վարչութիւնը երկու անգամ կանչուած է Նահանգապետարանի կողմէ, որու պատճառը այն եղած է որ նահանգապետը ուզած է Վիէնի «Ապրիլ 24» փողոցի յուշատախտակին վրայ գրուած նախադասութիւնը փոփոխութեան ենթարկել:

Հաշուեքննիչ մարմինը՝ Ասատուր Մաղաքեան եւ Անդրանիկ Թորոսեան, քննեց գանձապահի հաշիւները:

Այնուհետեւ կատարուեցաւ նոր վարչութեան ընտրութիւնը: Գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցան 11 անդամներ, որոնք առաջին իսկ խորհրդակցական հանդիպումով կազմած են իրենց դիւանը, ըստ հետեւեալի.— Աւագ Լուսարեւեան՝ նախագահ, Մամբրէ Ալթունեան՝ փոխ – նախագահ, Բենօն Ճիհանշահեան՝ քարտուղար, Սուքիաս Սուքիասեան՝ փոխ–քարտուղար, Արման Ուլուսուզեան՝ ֆրանսերէն բաժնի քարտուղար, Թորոս Քէշիշեան՝ ֆրանսերէն բաժնի փոխ–քարտուղար, Գրիգոր Աճէմեան՝ գանձապահ, Ալպեր Քէլէշեան՝ գանձապահի օգնական, Սողոմոն Թիլքիեան, Յովսէփ Գլունկեան եւ Յակոբ Պասմաճեան՝ խորհրդականներ:

Ժողովականները յաջողութիւն մաղթելով նորընտիր վարչութեան, համերաշխ մթնոլորտի մը մէջ հեռացան:

Ծանօթ.— Քոյր գաղութներ կապ հաստատելու համար նորընտիր վարչութեան հետ՝ կրնան դիմել հետեւեալ հասցէին.

B. DJIHANCHAHIAN
146, Rue Serpaize — 38200 Vienne.

## ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը
### ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—— Օ ——

Փարիզի մէջ Փետր. 18ի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ ճաշով մը, Փետրուար 22ի Կիրակի օր Հայ Մշակոյթի Տան Թէհլիրեան սրահին մէջ, որ այս առթիւ մասնաւորաբար բարեզարդուած էր պատշաճ չքեղութեամբ, ընկ. Ժիրայր Փալամուտեանի կողմէ:

Հանդիսութեան նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր Սողոմոն Թէհլիրեան խումբը, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջ. Կոմիտէին: Հաւաքոյթին ղեկավարութիւնը ստանձնած էր ընկ. Փալամուտեան որ շատ յաջող կերպով կատարեց իրեն վստահուած պարտականութիւնը: Սակայն, նախ քան հանդիսութեան բացումը, տան երրորդ յարկի Թանգարանի սրահին մէջ, կատարուեցաւ երդման արարողութիւնը 7 նորեկ ընկեր–ընկերուհիներու, պատշաճ օրինաւորութեամբ, ողջագուրումներէ եւ Մշակ բաժնուղ խմբերգէն յետոյ ընկերները իջան հանդիսասրահ եւ ընկեր խօսնակը բացուած յայտարարեց ցերեկոյթը, հրաւիրելով զիրենք ճաշելու:

Թէհլիրեան սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր հոծ բազմութեամբ եւ խմբերգներու խանդավառութեամբ ներկաները սկսան կերուխումի:

Օրուան բանախօսներն էին ընկ. Յակոբ Պալեան (հայերէն) եւ ընկ. Յակոբ Սադճեան (ֆրանսերէն) որոնք վեր հանեցին Փետր. 18ի իմաստը, տալով համապատասխան պատմական իրողութիւններ եւ փաստարկութիւններ: Ապա սկսան խրախճանութիւնները՝ մեներգներ, արտասանութիւններ, խմբերգներ, պարեր եւն.:

Խօսնակ ընկ. Փալամուտեան հրաւիրեց եօթը նորընտիր ընկերները, միասնաբար ոտքի կանգնելով երգելու Մեծ անկեղծ զինուոր եմք: Արտասանութիւններ ըրին ընկ. Կարօ Թօսունեան, Օր. Մարի Տօնիկեան, ընկ. Եղիազար Սերոբեան, ընկ. Արիս Գարայեան, ընկ. Գրիգոր Ամիրայեան, Տիկ. Նազին Մալխասեան (Ֆոր – Թիւն) կատարեց ընթերցումներ մեծ յուզումով: Մեներգեցին՝ Տիկ. Արմենուհի Յակոբեան, ընկ. Միրոյեան, ընկ. Վարդան Միքայէլեան, ընկ. Անդրանիկ Իմացականեան եւ ուրիշներ:

Օր. Աղաւնի Մանուկեան, շնորհալի եւ հեզաճկուն կերպով սկսաւ պարել նուագի ընկերակցութեամբ « Ոսկեհատը », «Խայթարման», վարդի պարը, որ խանդավառ ծափերու մէջ ստիպուեցաւ կրկին ու կրկին հանդէս գալ:

Աւելորդ է ըսել որ բոլորը արժանացան ծափահարութեանց:

Խօսք տրուեցաւ ընկ. Կարպիս Յակոբեանի, որ իր կարգին բացատրեց օրուան տօնին իմաստը, մանրամասնութիւններ տալով:

Ընկ. Ժիրայր Փալամուտեան յայտնեց որ սրահին մէջ ներկայ է փետրուարեան ծանօթ դէմքերէն Արշամ Խոնդկարեանի այրին՝ Տիկին Հռիփսիկ Խոնդկարեան, եւ հրաւիրեց զինքը երկու խօսք ըսելու: Տիկին Խոնդկարեան յայտնեց, իբր ականատես վկայ, որ իրապէս Դաշնակցութիւնը մեծ դեր ունեցաւ այդ շրջանին, սակայն ըմբոստութիւնը համաժողովրդական էր:

Կերուխումը կը շարունակուէր երբ Լիբանանի ռատիօկայանէն վկայուած եւ մրցանակի արժանացած, մէջտեղ եկաւ Վիգէն Դարբինեան եւ Յարութիւն Պէզճեան եւ կիթառով սկսան խանդավառութիւնը ծայր աստիճանի հասցնել, կրկին ու կրկին հրապարակ գալով:

Վերջին պահուն խօսնակի դերը ստանձնեց ընկ. Գր. Ամիրայեան:

Ներկաներու կողմէ խմբերգները իրարու կը յաջորդէին:

Երեկոյեան ժամը 18.30ին, ընկ. Յակոբ Պալեանի փակման խօսքերով վերջ գտաւ հանդիսութիւնը, եւ հրաւիրուեցան փափաքողները, վեր բարձրանալ եւ այցելել Հ. Յ. Դ. Թանգարանը:

Իսկապէս յիշատակելի հանդէս մը կարելի է յայտարարել այս հաւաքոյթը:

Գ. ՊԱՐԹԵՒ

### ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պրիժիթ Գապաքճեան Փետր. 19ին Լիոնի Քլօտ–Պեռնար համալսարանի ատամնային գիտութեանց ճիւղին դասակարգին առջեւ ներկայացուցած է իր աւարտաճառը՝

Etude de l'angulation entre le plan optique de Sassouni et le plan bispinal dans les différents types faciaux squelettiques de Sassouni.

որուն համար արժանացած է «Շատ պատուաբեր» որակումին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ
Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

## ՎԱՅՐԷՋՔ ԴԷՊԻ ԴԺՈԽՔ

– Հասկցա՛յ, հասկցայ, վատերու պէս մութին մէջ գոմփակ նիստ գումարելով զիս ցմահ բանտարկել որոշած էք, գոչեց Քանտիանօ դառնօրէն: Լաւ, թող այդպէս ըլլայ, բայց գգուշացէք: Ժողովուրդը ձեր ոճիրներուն պիտի չկրնայ հանդուրժել...: Երկինք եւ երկիր ձեր գործած չարչարանքներուն դէմ պիտի ծառանան:

Ձեր փառամոլութեան գոհացում տալու համար է որ կը գործէք այդ ոճիրները...

Ի՞նչ է իմ յանցանքս, ինչո՞վ կը մեղադրէք զիս: Գիտեմ սակայն, ժողովուրդին ազատութիւնը յարգելս է միակ յանցանքս. այնպէս չէ՞: Չթողուցի որ բովանդակ ժողովուրդը զոհուի ձեր փառամոլական տենչանքներուն եւ ձեր հարստանալու մարմաջին...: Լաւ, լաւ, շատ աղէկ ըրի, սպաննեցէք զիս, պատժեցէք զիս, մեր օրէնքներուն պահապան հրեշտակը եղած ըլլալուս եւ անարդարութիւնը գործադրելուն արգելք ըլլալուս համար չարչարեցէք զիս... Բայց զաւակս ի՞նչ ըրաւ ձեզի որ զայն եւս յանցաւոր կը նկատէք: Քսան տարեկան երիտասարդ մը ի՞նչ կրնայ ընել, պարոններ: Եթէ ձեր սրտերուն մէջ մարդկային որեւէ ազնիւ զգացում մնացած է, պէտք է խնայէք զաւկիս, պէտք է խնայէք նաեւ այդ խեղճ մանկամարդ աղջկան, իր նշանածուհիին, որ այժմ յուսահատութեան մատնուած արիւն արցունք կուլայ... Ահա այս է իմ վերջին խնդրանքս...: Եթէ զաւակս եւ իր նշանածը ազատ թողուք ես կը հաւանիմ իմ կեանքս անցընել առանց որեւէ տրտունջի ձեր նետելիք հորին մէջ... կապարներու ծանրութեան տակ:

— Քանտիանօ, ժամէ մը ազատ պիտի ըլլաք, ըսաւ Ֆուքարի ցրտօրէն:

Ռոլան ուրախութեան աղաղակ մը արձակելով արտասուալից աչքերով իր շղթայուած բազուկները հօրը երկարեց:

— Ո՛հ, հայր իմ, ազատ պիտի արձակեն քեզ, անպարտ պիտի արձակեն մըրմնջեց ան: Օրհնեա՛լ ըլլաք, Ֆուքարի, յաւէտ օրհնեալ ըլլաք:

Հաւատաքննիչին շրթունքները մթին ժպիտով մը պրկուեցան:

Իսկ Քանտիանօ վախէն սարսռաց: Դէմքը դիակի պէս դեղ–դեղին կտրեցաւ:

— Ո՛հ, անկարելի է, սարսափելի է, ատանկ բան պիտի չընեն, մըլտաց ան:

Դուքսը գլխուն գլխը հասկցած էր, որովհետեւ ան, իբրեւ դուքս, Տասներու Խորհուրդին ինչ որոշում տուած ըլլալը գիտէր, գիտէր թէ Խորհուրդը ինչ կ՚ընէր երբ ուզէր մէկը վնասակար ըլլալէ հեռի պահել:

— Դահի՛ճ, պարտականութիւնդ կատարէ, հրամայեց յանկարծ Ֆուքարի:

— Ինչ, դահի՞ճը, քանի որ հայրս ազատ է, դահիճը ի՞նչ գործ ունի, կականեց Ռոլան: Ո՛հ, պարոննե՛ր, շնո՛րհ, շնո՛րհ, գթացէք աւելոր ծերունիի մը վրայ, գթացէք:

— Ռոլա՛ն, Ռոլա՛ն, անդին նայէ, զաւակս, ինծի մի նայիր, գոչեց ծերունի դուքսը ինքզինքը մոռնալով եւ զաւկին տեսնելիք քստմնելի տեսարանէն խնայելով զայն:

Բայց Ռոլան հօրը ուղղեց նայուածքը:

Եւ հետեւեալը տեսաւ.

Երբ Ֆուքարի եղերական հրամանը արձակեց, դահիճը, անասնական կոպիտ շարժումով մը Քանտիանոյի մօտենալով պողպատէ դիմակ մը անցուց անոր դէմքին:

Այս դիմակին մէջի կողմը, ճիշդ երկու աչքերուն տեղերը, պողպատէ երկու կարճ այլ սուր ասեղներ կային...

Դահիճը դիմակը ծերունիին դէմքին անցուց եւ օղակը անոր գլուխին ետեւէն սեղմեց, դարձուց ոլորեց... այնպէս որ պողպատէ դիմակը հետզհետէ դատապարտեալին դէմքին միսերուն մէջ մտաւ:

Եւ մինչդեռ Ռոլան աղեկտուր աղաղակներ կ՚արձակէր, իսկ ծերունի դուքսը սոսկական (սփասմոս) սարսուռով մը կը տապլտկէր, դահիճը մէկ կողմէն դիմակին ետեւի օղակը կը պրկէր...:

Մռնչիւն մը լսուեցաւ, որուն յաջորդեց խորդիւն մը:

Ռոլան հօրը չարչարուիլը տեսնելով չկրցաւ դիմանալ եւ կիսամեռ վիճակի մէջ գետին ինկաւ:

Դահիճը օղակը թուլցնելով, Քանտիանոյի դէմքէն դիմակը քաշեց...: Խեղճ մարդուն դէմքին վրայ երկու ծակեր, երկու կապոյտ փոսեր նշմարուեցան:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փելֆանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գազիկեան եւ զաւակները, Տիկին Աղաւնի Գապատայեան եւ զաւակները, Մութաֆեան, Գազանճեան, Պալեան, Աբէլ-եան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՎԻՐԺԻՆԻ ԳԱԶԻԿԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, այս Կիրակի, Մարտ 7, առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Տիկին Աղաւնի Գապատայեան իր քրոջ՝ Տիկին Վ. Գազիկեանի յիշատակին 500 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Սիսլեան ցաւակցութիւն կը յայտնեն Տիկին Հուրի Իփէկեանի, իր մօրը՝ այրի Տիկին Հռիփսիմէ Գ. Իփէկեանի կսկծալի մահուան առիթով, եւ փոխան ծաղկեպսակի հարիւր ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ի։

×

Ոմն, Տիկին Նազիկ Սարաֆեանի մահուան առթիւ, 100 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

## Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր. Վարդգէս Միրոյեան, ողբացեալ Տիկին Մաքրուհի Տօնիկեանի մահուան Բ. տարելիցին առթիւ 100 ֆր. կընուիրէ Տարօնի Միութեան, 50 ֆր. Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

## ՇԱՎԻԼ
## Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, պատարագ կը մատուցուի։

## ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

### ՀՍԿՈՒՄ

Մեծ Պահքի ամէն Չորեքշաբթի ժամը 18ին, այսինքն՝ Մարտ 3ին, Մարտ 10ին, Մարտ 17ին, Մարտ 24ին, Մարտ 31ին, եւ Ապրիլ 7ին,

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Օր. Թագուհի Էքպէրեան, Պ. Սարգիս Էպպէրեան, այրի Տիկին Վահրամ Փափազեան, Պ. Եղիա Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Փարատեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Փեթրաքեան, այրի Տիկ. Մարկոսեան, Տէր եւ Տիկին Խոսուար Մեծատուրեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղիկով, գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, հարսին, քրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԷՔՊԷՐԵԱՆԻ

(ծնեալ Աղաւնի Պօյաճեան)

մահուան առթիւ։

×

ՔԱՍԻՍ.— Այրի Տիկին Մարի Փափազեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, հեռագիրով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան եւ քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ։

## ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

### ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Նախապէս՝ ողբացեալ բանաստեղծ Բ. Թօփալեանի շիրիմին հանգանակութիւնը Ե. ցանկով (7485 Ֆրանք), փակուած ըլլալը յայտարարած էինք։

Արդէն սկսուած է յուշաքարի շինութեան։ Բացումը՝ գարնան, բանաստեղծի մահուան տարելիցին։

Թուականը եւ մանրամասնութիւնները կը յայտարարուի մամուլով։

GALERIE JEAN CAMION
8, rue des Beaux-Arts, Paris (6e)
Tél. : 633-95-63

ԱՐԱՄ ԱԼԵՍԵԱՆ

(նկարիչ)

Exposition du 29 Février au 6 Mars

*Galerie ouverte tous les jours de 10 à 13 h. et de 14 à 19 h. 30*

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանթէօ - Քաշանի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները, Երեքշաբթի Մարտ 2 ժամը 20·30ին, Լը Պօքէռ սրճարանին մէջ, Ավընիւ Փասթէօր, Տիկին Մուսայեանի բնակարանին դիմացը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն-Մօրիսի Վրացեան խումբի ընկերները, Ուրբաթ, Մարտ 5 երեկոյեան ժամը 8·30ին սովորական հաւաքատեղին ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ Մարտ 5, ժամը 9ին, Մշակոյթի Տունը։

POUR LA PREMIERE FOIS EN FRANCE
au complet

**L'Ensemble d'Etat de Danse d'Arménie**

(65 artistes)

*Représentations :*

MARSEILLE : Dimanche 14 Mars à 15 h. et à 20 h. 30 à l'Opéra de Marseille
VALENCE : Mardi 16 Mars à 20 h. 30
LYON : Mercredi 17 Mars à 20 h. 30 Salle Rameau
PARIS : Vendredi 19 Mars à 21 h.
Samedi 20 Mars à 21 h.
Dimanche 21 Mars à 15 h.
Salle Pleyel — 252, Fbg. Saint-Honoré
Prix des places 20, 30 et 40 Fr.

*Billets* : M. Bakerdjian, 35 Rue de Trévise, Paris 9e — PRO. 07-25
Massis, 26 Rue Saulnier, Paris 9e
Djizmedjian, 31 Rue Paul Déroulède, Bois Colombes — Tél. 781-09-72
Auprès de tous les membres du groupe NAVASART

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

նախաձեռնութեամբ, Շաբաթ Մարտ 6, ժամը 20·30ին, Ալֆորվիլի հանդիսասրահին մէջ՝ 22 Ռիւ Վոլթէռ, Ալֆորվիլ

Գունաւոր ֆիլմի ներկայացում

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

պատրաստուած «Հայկանոյշ» մշակութային ընկերակցութեան կողմէ։ Կը մեկնաբանեն Տոքթ. Պէտրոս Գասպարեան - Պրիգու եւ Ժաք Պրիգու։

Տախքերու մասնակցութիւն։

SORBONNE
HAUTES ETUDES
(Esc. I, 1er étage)
Le Jeudi 4 Mars à 17 h. 30
Conférence du Dr. THIERRY
*EGLISE A PLAN CENTRAL EN TRANSCAUCASIE AU VIIème SIECLE (EGLISE DU TYPE HRIPSIME)*

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

BAL ANNUEL
A VALENCE

Organisé par le groupe SCHAVARCH MISSAKIAN de Valence du Nor Séround
Le Samedi 6 Mars au Palais de la Foire, Ave. de la Marne, de 21 h. 30 à l'aube
*Orchestre Jacques KOJA de Valence en attraction orchestre KOTCHARI de Marseille*
Réservation (75) 42-34-58

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Նոր Սերունդի Առնուվիլ - Սարսէլի խումբին պարահանդէսը Մարտ 20ին։

Dimanche 7 Mars à 21 heures, HOTEL SPLENDIDE, Marseille
RECITAL

**Alice CHAMIRIAN**
(Mezzo Soprano)

**Raffi ARZOUMANIAN**
(Pianiste)

Au programme : *Schumann — Debussy — Gounod — Babadjanian — Komitas —Ganatchian — Ohan Dourian — N. Kalandarian — K. Avédissian — A. Doloukhanian — A. Adjémian — Armèn Dikranian*
Entrée : 30 francs. Pour les étudiants : 20 francs
les billets sont en vente chez :
Jacques CHELELEKIAN — Voyages Wasteels — 87 La Canebière, Marseille
Tél. : 62-03-44

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

JOURNEE DE LA CROIX ROUGE ARMENIENNE
Dans les salons de l'HOTEL GEORGE V
Le Dimanche 14 Mars de 15 h. à minuit
Sous la présidence de M. Kévork BAKERDJIAN, en présence de M. Gilbert CARRERE, Préfet du Val d'Oise

**MATINEE DANSANTE**

Animée par DANY SALMON, son ensemble international Show Danse
(*Vedette des Disques A.F.A.*) et ses danseuses sud-américaines
Danses et chants par le GROUPE FOLKLORIQUE GREC
accompagné par le DUO ADELPHIA
*Election Miss CROIX ROUGE 1976*
*Projection de deux magnifiques films en couleurs*
*La rencontre historique de Sa sainteté*
*VASKEN 1er et du Pape PAUL VI*
*et HISTOIRE D'ARMENIE* (à 15 heures)

Entrée 25 Fr. — Etudiants 15 Fr. Retenez vos tables au 985-36-53

45ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 7, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 14·30ին
Salle de la Chimie, 28 bis, Rue Saint Dominique, Paris (Métro Invalides)

Ներկայութեամբ՝ Սկաուտական Համաշխարհային Պիւրոյի Ընդհ. քարտուղար (Ժընեւ) ԼԱՍԼՕ ՆԱՃԻ

ՑԱՅՏԱԳԻՐ

Շրջանի ներկայացումը — Սկաուտական երգչախումբը հայկ. երգերով — Հայկական պարեր։ Աշխարհի շրջանը սկաուտներու կողմէ, տարիներու ընթացքին — Արտասանութիւններ հայերէն — «Հայ Արի» նուագախումբը, բանակումի կրակը, եւայլն։

Մասնակցութեամբ Փարիզի Շրջանի սկաուտներուն, արենոյշներուն, գայլիկներուն եւ թեւիկներուն, եւ Լիոնի շրջանին պետերուն եւ սկաուտներուն։

Միջնարարին՝ պիւֆէ եւ ցուցադրութիւն

Մուտք 15 ֆրանք, երախաներուն մուտքը ազատ է

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
3
MERCREDI
3 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,20 F.

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 170 Ֆ. | Վեցամսեայ | 90 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 200 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 20 |

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.529 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — N° 13.529

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

— O —

Բրեժնեւի տեղեկագիրը վաւերացուելէ ետք, միաձայնութեամբ եւ ձեռնբարձ, կարգը եկած էր Կոսիգինի որ ներկայացուց յառաջիկայ հնգամեայ ծրագիրը (1976–80) : Այս ծրագիրը կը նախատեսէ տնտեսական յարատեւ աճ մը : Երեք ժամուան իր ելոյթին ընթացքին, Կոսիգին տուած է մանրամասն թիւեր եւ վիճակագրութիւններ, եւ կը յայտնուի որ Խորհ. Միութիւնը կ'ուզէ աւելցնել արտադրութիւնը եւ բարձրացնել որակը, նախապատուութիւն տալով ծանր ճարտարարուեստի :

Համագումարի կողքին, Բրեժնեւ եւ Պերլինկուէր անակնկալ հանդիպում մը ունեցած են, ջերմ եւ բարեկամական մթնոլորտի մը մէջ եւ այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կը շեշտէ «փոխադարձ յարգանքը իւրաքանչիւր կուսակցութեան ինքնավարութեան» : Ասիկա առոչ չափով զիջում մըն է որ կ'ըլլայ Իտալացիներուն : Թէեւ ըսել չէ անշուշտ թէ Բրեժնեւ կը հրաժարի դատապարտելէ գաղափարական «շեղումները» բայց ճիգ կը թափէ «հասկցող» երեւնալու եւ գինիի մէջ քիչ մը ջուր կը խառնէ, չմոռնալով որ Իտալիոյ Համայնավար կուսակցութիւնը զօրաւորագոյնն է Արեւմուտքի եւ թէ Ֆրանսայի կուսակցութիւնն ալ սկսած է գլուխ բռնել :

## Քանի մը տողով

ԺՈՐԺ ՄԱՌՇԷ խօսք առնելով Փալէ տէ Սփոռի հանրաժողովի մը ընթացքին, անգամ մը եւս գովքը հիւսեց «ֆրանսական գոյներով ընկերվարութեան մը» եւ քննադատեց Միթերանի դիրքը Թաղապետական ընտրութեանց առթիւ : Արդարեւ Ընկերվարական կուսակցութեան քարտուղարը մերժած էր միայն ձախի հրաժարեալ թեկնածուն ներկայացնել այն շրջաններուն մէջ ուր մեծամասնութիւնը թեկնածու չի ներկայացներ : Մառշէ հոս խաղ մը կը տեսնէ «աջի ձայներով համայնավարներէն առաջ անցնելու» :

ՆԻԿՈՍԻԱՅԷՆ յոյն – կիպրական ազդ. պաշտօնագիրքը կ'ըսէ թէ երկու թուրք օդանաւեր բռնաբարած են կիպրական երկինքի սահմանները :

ԵԹՈՎՊԱԿԱՆ ղպտի եկեղեցւոյ պետը՝ Թէոֆիլոս պատրիարքը եւ բազմաթիւ եպիսկոպոսներ ձերբակալուած են զինուորական իշխանութեան կողմէ, ըստ եկեղեցիներու ափրիկեան ժողովի ազբիւրներուն : Ժողովը որուն կեդրոնատեղին Նայրոպի կը գտնուի եւ Ափրիկէի աւելի քան հարիւր եկեղեցիներ կը ներկայացնէ պատուիրակութիւն մը ղրկած է Ատտիս Ապապա լուսաբանութիւններ առնելու համար :

ՊԱՀՐԷՅՆԻ ձմիրը Երկուշաբթի կէսօրէ ետք Փարիզ ժամանեց երկու ժամ յապաղումով, որովհետեւ լուր տրուած էր թէ օդանաւին մէջ ռումբ դրուած է, եւ այդ պատճառով երկու ժամուան էջք մը կատարուած էր Պէյրութի օդակայանը, քննելու համար օդանաւը : Պահրէյն Մերձաւոր Արեւելքի 11րդ երկիրն է քարիւղ արտադրող. հարուստ է իր ունեցած բնական կազով, ինչ որ կը հետաքրքրէ Ֆրանսան : Էմիրը չորս օր կը մնայ Փարիզ եւ տեսակցութիւններ կ'ունենայ Նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէնի հետ : Հասած իրիկունը ճաշ մը կը տրուէր իրեն ի պատիւ Ելիզէի մէջ 165 հոգիի մասնակցութեամբ : Այս առթիւ իր ճառին մէջ էմիրը գոված է Ֆրանսայի Մերձաւոր արեւելեան քաղաքականութիւնը :

ՍՊԱՆԻՈՅ Թագաւոր Խուան Կարլոսի անդրանիկ կառավարութեան հեղինակութիւնը կը թուի նուազիլ հետզհետէ աճող տնտեսական տագնապի, գործադուլի շարժումներու տարածման եւ փողոցի ցոյցերու պատճառով, որոնք յաճախ լուրջ բախումներու ալ կը վերածուին ցուցարարներու եւ ոստիկանութեան միջեւ : Շարժումներ կան դրամատուներու, պանդոկներու, փոխադրական միջոցներու, հացագործներու եւ նոյնիսկ դպրոցական մարզերէ ներս :

ԱԹԷՆՔԻ մէջ շրջող զրոյցներու հետեւանքով՝ պետական հարուածի մը մասին, ապահովութեան խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են ծայրայեղ աջ զինուորականներու դէմ : Նախկին մենատիրութեան զօրաւոր մարդը՝ զօրավար Տիմիթրիոս Եոաննիտէս, բանտին մէջ աւելի խիստ հսկողութեան տակ է : Բանակի կարգ մը միաւորներ կազմ ու պատրաստ կը պահուին :

## ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Վեհափառ Հայրապետի նախագահութեամբ գումարուած Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը 1976 Թուականի Յունուարի 9ի նիստում որոշեց, սոյն Թուականի Սեպտեմբերի 25էն Հոկտեմբերի 5ը նշել Նորին Սրբութեան Գահակալութեան քսանամեայ յոբելեանը եւ կատարել սրբալոյս միւռոնի օրհնութիւն՝ Սեպտեմբերի 26ին, կիրակի օրը :

Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը կազմեց հետեւեալ Յոբելենական կենտրոնական Յանձնաժողովը՝

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐ՝

Ամենապատիւ Տ. Եղիշէ սրբազան պատրիարք Հայոց Երուսաղէմի, Ամենապատիւ Տ. Շնորհք սրբազան պատրիարք Հայոց Ստամբուլի :

ՊԱՏՈՒՈՅ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐ՝

Պ. Ալեքս Մանուկեան՝ նախագահ Հ. Բ. Ը. Միութեան, Պրոֆ. Առաքել Առաքելեան՝ անդամ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի :

ՊԱՏՈՒՈՅ ԱՆԴԱՄՆԵՐ՝

Տ. Սերովբէ Արք. Մանուկեան՝ Հայրապետական պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի եւ առաջնորդ Հայոց Ֆրանսայի : Տ. Կոմիտաս Արք. Տէր. Տէր-Ստեփանեան՝ առաջնորդական փոխանորդ Արարատեան Թեմի : Տ. Բաբգէն Արք. Ապատեան՝ Հայրապետական պատուիրակ Հարաւային Ամերիկայի եւ առաջնորդ Արգենտինայի Հայոց : Տ. Թորգոմ Արք. Մանուկեան՝ առաջնորդ Հիւսիսային Ամերիկայի Հայոց Արեւելեան Թեմի :

Յոբելենական Կենտրոնական Յանձնաժողովը կազմելու է առաջադրուած հանդիսութիւնների ծրագիրը :

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Մայր Աթոռ, Ս. Էջմիածին

1976 Փետրուար 23

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետր. 20,23 24)

### ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏԳԱՒՈՐՆԵՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ 25ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ

Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան 25րդ համագումարին՝ Հայաստանի կողմէ մասնակցող պատգաւորներն են՝ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Բ. Սարկիսով, վարչապետ Գ. Արզումանեան, կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի երկրորդ քարտուղար Պ. Անիսիմով, Լ. Ներսիսեան, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահ Վ. Համբարձումեան : Համագումարին կը մասնակցին նաեւ աշխատանքի հերոս կոչումը ունեցող անձեր՝ Ս. Պետրոսեան, Ծ. Գալէմտէրեան, Ռ. Աւագեան, Գ. Կարապետեան, ինչպէս նաեւ Հայաստանի մտաւորականութեան, արդիւնաբերական, շինարարական, գիւղատնտեսական հիմնարկներու ներկայացուցիչներ :

×

### ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսացի արուեստագէտներ՝ Անթուան Կուլառ (ջութակ) եւ Ժընըվիէվ Մարթինի (դաշնակ), Խորհ. Միութեան կարգ մը քաղաքներու մէջ՝ Վիլնիւս, Լենինկրատ, Դոնի Ռոստով եւ Բաքու, համերգներ տալէ ետք իրենց շրջապտոյտը աւարտած են Երեւանի Հայֆիլհարմոնիայի փոքր դահլիճին մէջ տուած համերգով, որու յայտագիրը բաղկացած է Հենտըլի, Փրոքոֆիէվի, Տըպիւսիի ստեղծագործութիւններէն :

×

### ՕՏԱՐ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ԱՅՑԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի պետական համալսարանի հրաւէրով Հայաստան այցելած են՝ Մոսկուայի մէջ ուսանող 80 երիտասարդներ, որոնք եկած են Պրազիլիայէ, Քոլոմպիայէ, Փաքիստանէ, Իրաքէ, Պանկլա Տէշէ, Հնդկաստանէ, Սաուտական Արաբիայէ, Պահրէյնէ եւ Պուլկարիայէ : Ուսանողները այցելած են Հայաստանի պատմական ու տեսարժան վայրերը, Մաշտոց մատենադարանը, Թանգարանները : Երեւանի շարժանկարի սրահին մէջ ցուցադրուած են հայկական ժապաւէններ :

×

### ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

Այդ իրիկուն արեւմտահայ բանաստեղծներու շունչը կը թեւածէր Գրողներու Միութեան տան դահլիճին մէջ, ուր հաւաքուած էին բանաստեղծութեան սիրահարներ, անգամ մը եւս հաղորդուելու համար բանաստեղծական վսեմ ներշնչումով, որով համակուած էին արեւմտահայ գրականութեան ներկայացուցիչները : Բանաստեղծական երեկոյթին մասնակցեցան Հրաչուհի Ջինանեան եւ Գրիգոր Ջանիկեան, որոնք արտասանեցին Դանիէլ Վարուժանի, Սիամանթոյի, Պետրոս Դուրեանի, Վահան Թէքէեանի ստեղծագործութիւնները : Այնուհետեւ ունկնդրուեցաւ Վահրամ Փափազեանի եւ Հրաչեայ Ներսիսեանի խօսքի ձայնագրութիւնը : Արեւմտահայ բանաստեղծներու ստեղծագործութիւններէն արտասանեցին նաեւ ճարտարագէտ Մարի Դահուրեան եւ բժիշկ Կամօ Տէր-Պետրոսեան : Երեկոյի երաժշտական բաժնին մէջ Երեւանի Կոմիտաս պետական երաժշտանոցի ուսանողները հանդէս եկան արեւմտահայ բանաստեղծներու գրուածքներով ստեղծուած երաժշտական երկերու կատարումով :

×

### ԱԼԻՍԻԱ ԹԷՐԶԵԱՆ՝ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Արժանթինի Երաժիշտներու Միութեան քարտուղար, երաժշտագէտ եւ քննադատ Ալիսիա Թէրզեան, Երեւանի երաժիշտներու տան մէջ իր ստեղծագործութիւններուն նուիրուած երեկոյին պատմած է իր տպաւորութիւնները Հայաստանի երաժիշտներու եւ Երաժշտանոցի ուսանողներու մասին, որոնց տուած է դասախօսութիւն մը՝ արժանթինեան երաժշտութեան եւ լատին-Ամերիկեան երաժիշտներու ստեղծագործութեան շուրջ : Ալիսիա Թէրզեանին նուիրուած երեկոյին ներկայ գտնուած են հայ երաժշտագէտներ եւ արուեստագէտներ : Հայաստանի Երաժշտագէտներու Միութեան նախագահը՝ Էդուարդ Միրզոյեան խօսած է հիւր երաժշտագէտի մասին, իսկ Լուսինէ Զաքարեան, դաշնակահարուհի Սվետլանա Նաւասարդեան, թաւջութակահարուհի Մեդիա Աբրահամեան եւ ուրիշներ մեկնաբանած են Ա. Թէրզեանի ստեղծագործութիւնները : Համերգին մասնակցած է նաեւ հեղինակը :

×

### ՀԵՌԱԽՕՍԻ ՈՒՂԻՂ ԿԱՊ ԵՐԵՒԱՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Երեւանի եւ Հայաստանի քաղաքներու միջեւ հաստատուած է հեռախօսի ուղիղ կապ, շնորհիւ զետեղուած ինքնաշխատ նոր սարքաւորումներու : Յառաջիկայ տարիներուն Կիրովականի եւ Լենինականի մէջ ալ կը հաստատուին նման սարքաւորումներ :

×

### ԲԵՄԱԴԻՐ Ա. ԱՂԱԲԱԲԵԱՆԻ ՆՈՐ ԺԱՊԱՒԷՆԸ

«Հայֆիլմ» շարժանկարի հաստատութեան մէջ աւարտած են նկարահանումները «Շէկլաւուն ինքնաթիռը» ժապաւէնի, որու բեմադիրն է Առնոլդ Աղաբաբեան : 45ամեայ երեւանցի բեմադիրը աւարտած է Մոսկուայի շարժանկարի արուեստի հիմնարկութիւնը :

## ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս ի տեղեկութիւն կը յայտնենք մեր գաղութին թէ Ամենայն Հայոց Հայրապետի հաւանութեամբ եւ ֆրանսական պատկան իշխանութեանց յատուկ արտօնութեամբ, 1976 Փետրուար 13, Ֆրանսայէն լիբանահայ աղէտեալներուն համար հանգանակուած գումարէն երկու հարիւր յիսուն հազար (250.000) ֆրանք փոխանցուած է արդէն Լիբանանի հայ աղէտեալներուն Օգնութեան Յանձնախումբին՝ Պէյրութ :

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Փարիզ, 1976 Փետր. 28

# ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ 1975ԻՆ

(Գ· եւ վերջին մաս)

## ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԱՅԼ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

1975ին բանուորներու եւ պաշտօնեաներու տարեկան միջին թիւը եղած է 995 հազար եւ տարուան մը ընթացքին աւելցած է 28·000: Կոլտնտեսութիւններու մէջ աշխատողներու թիւը եղած է 90·000, ինը հազար նուազ նախանցեալ տարուընէ:

Բանուորներու եւ պաշտօնեաներու միջին աշխատավարձքը 1974ի 135,7 ռուբլիէն բարձրացած է 139,3 ռուբլիի, որ շուրջ 11 ռուբլիով ցած կը մնայ Խորհ· Միութեան 9րդ հնգամեակի առաջադրութենէն: Արդարեւ, առաջադրուած էր գրեթէ 150 ռուբլիի հասցնել խորհրդային բանուորներու, պաշտօնեաներու եւ սովխոզներու մէջ աշխատողներու միջին աշխատավարձքը 1975ի տարեմուտին: Այս ուղղութեամբ ճշդենք, թէ վերջին հինգ տարիներուն միջին աշխատավարձքը բարձրացած է 12,8 տոկոս, երբ ծրագրով 19,4 տոկոս պէտք է ըլլար:

Վիճակագրութեան մէջ չէ յիշատակուած կոլտնտեսականներու միջին աշխատավարձքը 1975ին: Եթէ յաւելում կրէր կ'արձանագրուէր: Աւելցնենք, որ 1974ի վիճակագրութեան մէջ գրուած էր, թէ «կոլտնտեսականների աշխատանքի վարձատրութիւնը մնացել է 1973 թուականի մակարդակին»: Ուրեմն տարիներէ ի վեր յաւելում չարձանագրուիր: Հնգամեակի ծրագրով կոլտնտեսականներու աշխատանքի վարձատրութիւնը 21,2 տոկոս յաւելում պէտք է ունենար:

Հնգամեակի ծրագրով բանուորներու եւ պաշտօնեաներու նուազագոյն աշխատավարձքը 1975ին 70 ռուբլիի պէտք է հասնէր: Ասիկա իրականացած է:

Բնակչութեան անձ գլուխ հաշուով «ռէալ եկամուտները» տարուան ընթացքին աւելցած են վեց տոկոս, ինչ որ կը համապատասխանէ ծրագրին: 1971էն 1975 այդ աճը եղած է 22,4 տոկոս, մինչդեռ հնգամեակի ծրագրով 35 տոկոս պէտք է ըլլար:

Ազգային եկամուտի աճը 8,8 տոկոս եղած է· ծրագրով՝ 9,1 պէտք է ըլլար: Հնգամեակի աւարտին ազգային եկամուտի աճը 46 տոկոս պէտք է ըլլար: Խորհ· Միութեան ընդհանուր ազգային եկամուտի աճը տուեալ ժամանակաշրջանին եղաւ միայն 28 տոկոս:

Բնակչութեան կենցաղային սպասարկութիւններու ծաւալը աւելցած է 15,4 տոկոս, որ ծրագրէն (12,3) աւելի է: Գիւղական վայրերու մէջ այդ տոկոսը եղած է 14,6:

Անցեալ տարի կազ մատակարարուած է 28·700 բնակարանի, որուն 12·500ը գիւղերու մէջ:

Ուսման բոլոր մարզերուն եւ աստիճաններուն մէջ 1·030·000 հոգի կտնուած է: Ասոր 679·000ը նախակրթարանները յաճախած է, 54·100ը՝ բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնները, 51 հազար 200ը՝ թեքնիք եւ միւս միջնակարգ մասնախիտական ուսումնարանները: Նախակրթարաններու ութամեայ դասընթացքները աւարտած են 74·700 աշակերտներ, որոնց 92 տոկոսը իրենց ուսումը շարունակած են միջնակարգ վարժարանները, ինչպէս նաեւ այդ մակարդակի այլ ուսումնարանները:

Աւելցած է միջնակարգ ուսումնարաններ յաճախող աշակերտութեան թիւը: 1975ին միջնակարգ կրթութիւն ստացած են աւելի քան 50·000 հոգի, որ 5·000 աւելի է նախանցեալ տարուընէն:

Մանկապարտէզներու երախաներու թիւը եղած է 114·000:

Բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնները ընդունուած են 11·400 ուսանողներ:

Ինչպէս կը տեսնուի փայլուն է կրթական պատկերը:

1975ի վերջերը բարձրագոյն եւ միջնակարգ լրիւ եւ թերի կրթութիւն ձեռք ձգած էր տնտեսութեան ճիւղերու մէջ աշխատողներու 72 տոկոսը:

Մասնագիտական – թեքնիք ուսումնարանները տարուան ընթացքին պատրաստած են 21·700 երիտասարդ որակեալ բանուորներ եւ միաժամանակ ընդունած են՝ 26·200 հոգի:

Աշխատանքի անցած են 23·800 մասնագէտներ, տասը հազարը բարձրագոյն կրթութեամբ եւ մնացեալը միջնակարգ մասնագիտական կրթութեամբ:

Հանրային գրադարաններու թիւը՝ քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ, 1·325 է՝ մօտաւորապէս 12 միլիոն գիրքերով: Նախանցեալ տարուան համեմատութեամբ 400·000 գիրք եւ ամսագիր աւելցած է:

1975ին հրատարակուած գիրքերու եւ գրքոյկներու տպաքանակը եղած է շուրջ տասը միլիոն: 1974ին ինը միլիոն:

Շարժանկարի սրահներու թիւն է՝ 759 դիտողներու թիւը մօտ 30 միլիոն: Բժիշկներու թիւը 9·400ի հասած է· տարուան ընթացքին 200 յաւելում արձանագրուած է:

Հայաստանի բնակչութեան ընդհանուր թիւը, 1976 Յունուար 1ին, 2·842·000 էր: Այսպէս, 52·000 հոգի աւելցած է մէկ տարուան ընթացքին: 1973էն 1974 60·000 հոգի աւելցած էր:

1970 Յունուար 15ի մարդահամարի տուեալներով, Հայաստանի բնակչութեան թիւն էր 2·491·900, որով անցած հինգ տարիներու ընթացքին 350·100 հոգի աւելցած է:

Ժ· ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԸ ԵՒ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

# ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳ. ՅԱՏԿԱՆԻՇՆԵՐՈՒ ԵՒ ՀԱՅ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՏԱՂԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Վերջին տարիները հայ երաժշտագիտական տեղծագործութեան առջեւ դրուած են կարգ մը լուրջ խնդիրներ, որոնց մէկ մասը անմիջական առնչութիւն ունի երաժշտագէտներու գործունէութեան հետ, միւսը՝ ընդհանուր է, գեղագիտական:

Իւրաքանչիւր երաժշտագէտ, բնական է, ունի իր ըմբռնումը այդ խնդիրներու հանդէպ: Այս հարցերու մասին որոշ լուսաբանութիւն մը ստանալու նպատակով, «Սովետական Արուեստ» ամսագրի աշխատակիցը հարցազրոյց ունեցած է Երեւանի կարգ մը հայ երաժշտագէտներու հետ եւ ըրած՝ կարգ մը հարցումներ, որոնցմէ վերջին երկուքին տրուած պատասխանները՝ երեք երաժշտագէտներու կողմէ, կը մէջբերենք՝ ի գիտութիւն մեր ընթերցողներու:

ՀԱՐՑ·— Ներկայիս ո՞րն է երաժշտութեան ազգային յատկանիշներու ճշմարիտ ըմբռնումը:

ՊԱՏ·— Ես ունիմ իմ պատկերացումը, սակայն չեմ ուզեր զայն ուրիշներուն պարտադրել: Ես հեռու եմ այն մտքէն որ ազգայինը այն երաժշտութիւնն է, ուր օգտագործուած են ժողովրդական երգի եղանակները կամ կատարուած են ամբողջական մէջբերումներ (թէեւ, ի հարկէ, ատիկա դատապարտելի չէ), բայց ազգային յատկանիշները վերացական բաներ չեն: Ըստ իս, այն պարագային, երբ երաժշտագէտը անկեղծ է, ստեղծագործութեան ատեն ամէն ինչ կ'անցընէ իր հոգիի խորքով եւ եթէ տաղանդաւոր է, անոր ստեղծագործութեան մէջ ազգային ոգին անպայման այս կամ այն ձեւով կ'արտայայտուի, նոյնիսկ այն պարագային որ օգտագործած ըլլայ ժամանակակից արտայայտութեան միջոցները: Ըսածիս ամէնէն ցայտուն օրինակն է Առնօ Բաբաջանեանի ծանօթ «Վեց պատկեր դաշնակի համար» ստեղծագործութիւնը:

(Ալ· Յարութիւնեան)

Երաժշտութեան ազգային յատկանիշները կրնան դրսեւորուիլ արհեստավարժ երաժշտութեան գրեթէ բոլոր բաղադրիչներու՝ եղանակներու, հիմնաձայնի, նուագի կառուցուածքի, կշիռի, մեթրի առանձնայատկութիւններու եւ ուրիշ տարրերու միջոցով: Կ'ուզեմ ըսել որ արհեստավարժ երաժշտութեան մէջ ազգային յատկանիշներու միատիպ ըմբռնում չկայ: Ազգայինի իմ ըմբռնումը պայմանաւորուած է իմ նախասիրութիւններով: Սակայն չմոռնանք որ իւրաքանչիւր ստեղծագործողի նախասիրութիւններն ալ, իրենց կարգին, պայմանաւորուած են իր ազգին բնորոշ յատկութիւններով:

(Գագիկ Հովունց)

Ըստ իս, երաժշտութեան ազգային պատկանելիութեան որոշիչ յատկութիւնը անոր ոգին է, այսինքն մտածելակերպը, որ պայմանաւորուած է հեղինակի ազգային յատկանիշներով: Ազգի պատմութիւնը, գրականութիւնը, ժողովրդական երաժշտութեան ուսումնասիրութիւնը կը ներգործեն մարդու բնաւորութեան կազմաւորման վրայ եւ մարդուն մէջ կը դաստիարակեն տուեալ ազգին բնորոշ գիծերը: Կան բազմաթիւ օրինակներ, երբ ազգի մը պատկանող երաժշտագէտը գործ մը ստեղծէ՝ հիմնուած ուրիշ ժողովուրդի մեղեդիներու եւ կշիռներու վրայ, այդ երկը, որքան ալ հետաքրքրական ըլլայ եւ շարադրանքի արուեստի տեսակէտէն կատարեալ, նոյնն է, չընդունուիր իբրեւ ազգային ստեղծագործութիւն: Օրինակ, ուկրանիացի երաժշտագէտ Շտոգարենկոյի «Հայկական էսքիզներ»ը ստեղծուած են հայ ժողովուրդի մեղեդիի հիման վրայ: Բայց դժուար թէ ոեւէ հայ զայն ընդունի իբրեւ հայկական երաժշտութիւն:

(Լեւոն Զավուշեան)

ՀԱՐ·— Արդեօք նորոյթի արտայայտութի՞ւն է, որ վերջին տարիներուն հայ երաժշտագէտները տարուած են միջնադարեան տաղերով, մեներգներով, թէ աւելի խոր հիմք կայ:

ՊԱՏ·— Ոչ, ատիկա նորոյթի արտայայտութիւն չէ: Երաժշտագէտները միջնադարեան երաժշտութեան մէջ կենարար աղբիւր գտած են: Հոն կան, թող ըսածս տարօրինակ չթուի, ժամանակակից երաժշտութեան, յատկապէս, բախտորոշ տարրեր, բազմաթիւ երանգներ: Անոնք աքանչելի են եւ եթէ անոնց հանդէպ խիստ ստեղծագործական մօտեցում ցուցադրուի, կրնան մեծապէս նպաստել երաժշտութեան: Մեր միջնադարեան երաժշտութենէն օգտուիլը ես կը դիտեմ իբրեւ շատ դրական երեւոյթ: Հայ երաժշտագէտին համար աւելի լաւ է տարուիլ մեր միջնադարեան տաղերով, քան կուրօրէն հետեւիլ արեւմտեան երաժշտութեան այս կամ այն ստեղծագործական մեթոտին:

(Ալ· Յարութիւնեան)

Յայտնի է որ մեծ Կոմիտաս բազմաձայնութիւնը կը ստեղծէր ժողովրդական մեղեդիի կառուցուածքի առանձնայատկութիւններէն ելլելով, այսինքն բազմաձայնութիւնը դուրս կը բերէր մեներգէն: Միջնադարեան տաղերու կառուցուածքները ուսումնասիրութեան հարուստ նիւթ են: Հետեւաբար անոնցմով տարուիլը խոր հիմք ունի: Բայց, ցաւօք, նիւթը խորապէս ըմբռնող եւ օգտագործող երաժշտագէտներու կողքին կան նաեւ նո-

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՎ

# ԱՅՑԵՐԸ ԽՈԿՈՒՄՆԵՐՈՎ

Հարիւրաւոր ջարդարարներու կատղած խուժան մը, «Ալլա՜հ, Ալլա՜հ գոռալով, զինուած կացիններով, սուրերով, եաթաղաններով, դանակներով, մանգաղ, գերանդի, լախտեր, բիրեր, զանազան ու այլանդակ գործիքներով, սրածայր երկաթէ կտորներով կը թափին, կը խուժեն մեր վրայ…:

Ու կը սկսի ցեղասպանութիւնը…:

Ճիչերու, պաղատանքներու, լացի՝ խո՜ւլ: Կը հաւաքեն նախ հագուստները, ծրարները, ու հարուածներու, կիցերու տակ քշկռտել, պատռտել, փետտել, չափիկ վարտիքներն իսկ՝ չամչցած, անստուած, վայրենի գազաննե՛ր: Ամօ՛թ, ամօ՛թ, անէ՜ծք — մեր մայրերուն, քոյրերուն, որոնք որքա՜ն մարդկային հասկնալի, ներելի, թոյլատրելի, այդ քուրջերը միայն ձգեր էին իրենց մերկութեան վրայ…:

Ուրիշներ, կիներ, պառաւներ աղաղակներու տակ, մանուկներ, երախաներ, ջահիլներ կը զատեն, կը բաժնեն իրենց մայրերէն — եւ ի՜նչ ահռելի, սրտաճմլիկ տեսարաններով, բարբարոս ժէսթերով — կը խլեն, կը գողնան ու կը տանին զանոնք… մեր ծաղիկնե՜րը…:

Ողբեր, պոռչտուքներ, ճիչեր, լաց, աղաչանք, պաղատանք: Սիրտ սարսող, ցնցող, ճմլող օգնութեան, ղթութեան կանչերը կը մնան անպատասխան, անիմանալի, ծաղրելի…:

Հարուածներու տարափին, ժայթքող, ֆշշացող արիւններու, ընկող, գլտորող գլուխներու, թափուող աղիքներու քով, բնազդաբար, վախէն կը խռնուինք, կը փորձենք փախիլ, խոյս տալ, գետնին տակը մտնել…: Կը նետուինք գիրկ գրկի, կը շուլլուէինք իրարու…:

Նացիներու, մահուան փուռերուն մէջ, կազերով խեղդուող, երկրորդ ցեղասպանութեան, մեզի պէս, զոհերուն նման…:

Ու այդ խուճապին, դժոխքին մէջ շուարուն, խարխափուն, խեւացած, սոսկացած, կուրացած կը կորսնցնեմ իմիններս:

Վրաս ժայթքող, ինծի կպչող քովիններուս արիւններովը ողողուած, ծըպտուած, այլանդակուած, հրէշ դարձած, մազերս իրարու փակած, քիթս բերանս դէմքս ներկուած են, մարմինս ծեփուած ու արհաւիրք դարձած, շունչս պակսած, կը կքիմ, կը սահիմ, կ'երկննամ՝ գետինը յանկարծ…:

Կէս մը նուաղած, բայց ինչո՞ւ, ի՞նչպէս, ո՞ր մեղքերուս համար, վախէս ճաթած՝ չէի մեռած, ազատա՜ծ…:

Տեսնելո՞ւ համար, թէ դէպի ինծի կը յառաջանայ հսկա՜յ, վայրենի, բիրտ երիտասարդ գիւղացի մը, տաճիկ, ղըզըլպաշ կամ քիւրտ, որ լախտ մը ձեռքին կը մօտենայ ինծի ու գունդով փայտը կ'իջեցնէ մարմնիս երկայնքին: Բայց կանգ չառներ, չի կենար, կ'անցնի կ'երթայ հեռու, ուրիշներուն:

Թեթեւ մը կը ցնցուին, կը պրկուին կիսաթմրած, կիսամեռ ընդերները, ջիղերը մարմինիս…: Չեմ գիտեր ի՛նչպէս, զարմանալին, ո՛չ ցաւ եւ ոչ ալ ճմլուած միսերու, ոսկորներուն այրուցքը կը զգամ…:

Ու կը տեսնեմ, աչքերս ողջանգամ, որ ուրիշ աւազակ մըն ալ, դաշոյն մը ձեռքին, հեւքոտ կը մօտենայ ինծի եւ քովընտի հարուած մը տալով ձախ կուշտիս, ան ալ զիս սատկած կարծելով, առջինին պէս չի կենար՝ սկսուած, կէս մնացած գործին վերջ տալու: Ու կ'անցնի, կը վազէ, կ'երթայ, կը հեռանայ ինքն ալ, դէպի աւելի իւղոտ երէներ տապալելու, գլտորելու…:

Այս անգամ, սակայն, կ'իմանամ չարագուշակ ղօղանջները, մեր զանգակատան կոչնակին, հոն կախուած գրօշակ մը, նիզակը մեր թաղին, ու հրդեհն անոր…: Խելակորոյս վազքը մօրս, անկար մեծ մօրս, ազգականներուս, թաղեցիներուն, դրացիներուն:

Եւ նորութիւն, զարմանալին, ցանկալին: Հայ, Յոյն, Թուրքեր: Այո, կը տեսնեմ թուրքեր իբերախառն, միասին, ուսուսի կը վազեն: Վտանգուած մէկ ցաւով, հաշտուած՝ եղբայրացած:

Երկինքը մթագնող, արեւը, լոյսը, աստղերը ծածկող ծուխի ամպերու բեմ մը: Եթերէն կախուած, ուր հարիւրաւոր հրեշտակներ, պարիկներ, «քէօչէք»ներու հետ, տավուլ զուռնայով, սատանայի պարը կը պարեն…:

. . . . . . . . . . . . . .

Քանի մը անուններ Եոզկատի ջարդարար յանձնախումբէն:

Եոզկատի եւ շրջականներու կոտորածները կազմակերպելով, անձամբ վարող ու գործադրող մարդասպանը զոր, միակը, 1919ին, Պոլսոյ մէջ, դատապարտեց ու կախաղան հանեց «Ֆանթոշ» կառավարութիւն մը, եւ որուն յաջորդները արդարացուցին՝ ինչպէս Թալաաթը, եւ նահատակի պատւին արժանացուցին զայն:

Ա· ԿԱՊԵՆՑ

(13 Տար·)

## ՋԵՌՆԵՐ ԳԱՒԱՌՈՒԷՆ

### ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ՝ ԵՐԳ ՈՒ ՊԱՐՈՎ...

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Կապ. Խաչի նախաձեռնութեամբ ամէն տարի կազմակերպուած Մանուկներու Օրուան տօնածառի հանդէսը՝ կամքէ անկախ պատճառներով, տեղի ունեցաւ փետրուար ամսուն միայն։ Եւ սակայն հակառակ թուականի փոփոխութեան ստեղծած անպատեհութիւն.— ներուն, հանդէսը շատ լաւ անցաւ։ Ունեցաւ նիւթական ու բարոյական մեծ յաջողութիւն։

Իրենց զաւակներուն հայեցի կրթութեան բծախնդիր, գիտակից հայ ծնողքներ, Կապ. Խաչի տարած ազգապահպանման գործը՝ գնահատել գիտցող սրտցաւ հայեր, եկած էին սիրով ու գուրգուրանքով հովանաւորելու եւ իրենց ներկայութեամբ քաջալերելու հայ մանուկները՝ որոնք ամիսներ շարունակ ճիգ ու ջանք թափած, աշխատած էին խանդավառութեամբ, պատրաստելու համար «իրենց հանդէս»ին գեղարուեստական բաժինը։ Անոնք սորված էին շատ աղուոր բաներ, եւ մեծ հաճոյք պատճառեցին իրենց ծնողքներուն ու ներկայ հասարակութեան։

Հանդէսին բացումը կատարող ընկերուհին ջերմ խօսքերով շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք, գաղութին մէջ Կապոյտ Խաչի տարած ազգանուէր գործը՝ ամէն առիթով քաջալերել գիտցող գիտակից հասարակութեան, տուաւ պատկերը, հայ դպրոցին միջոցով տարուած աշխատանքին։ Շեշտելով որ հայ մանուկներուն նուիրուած տարեկան այս ձեռնարկը՝ դպրոցի աշակերտութեան կողմէ պատրաստուած գեղարուեստական բաժնի իր ինքնայատուկ ձեւով, մաս կը կազմէ դպրոցի կրթական ծրագրին։ Որովհետեւ այդ երկար փորձերու ընթացքին է որ տղոց կը բացատրուի թէ՝ մենք ունինք հեռաւոր հայրենիք մը բարձր, գեղեցիկ լեռներով, կապոյտ, վճիտ լիճերով, պայծառ, արեւափայլ երկինքով։ Որ իրենք զաւակներն են քաղաքակիրթ, շատ հին ժողովուրդի մը, որ ունի գեղեցիկ լեզու եւ հարուստ գիր ու գրականութիւն։

Այս բոլոր ծանօթութիւնները, կ՚օգնեն հայ մանուկին, իր մէջ արթնցնելու ազգային գիտակցութեան, հպարտութեան զգացումը՝ կ՚օգնեն անոր, որ ան իր տանը մէջ խօսուած լեզուն, երգուած երգը օտար ու անհասկնալի չթուի իրեն։ Եւ վերջապէս կ՚օգնեն, որ հայ տղան ինքզինքը զգայ քիչ մը աւելի Հայ եւ հոգեկան ապրումներով քիչ մը աւելի մօտիկ իր հարազատներուն...։

Համոզումով ըսուած այս խօսքերը, աւելի տպաւորիչ կ՚ըլլան, բեմին վրայ շարուած դպրոցի երեսունէն աւելի 6–15 տարեկան երկու սեռէ աշակերտներու գեղեցիկ պատկերով, որոնք իրենց տարիքին յարմար գեղեցիկ արտասանութիւններով, խմբերգներով, երգախառն սիրուն պատկերներով ու տոհմիկ խմբական պարերով, ժամեր շարունակ փառաբանութիւնը կ՚ընեն հայ հայրենիքին, հայ ցեղին ու Հայուն աննման քաղցր լեզուին։

Հայրենիքէն դուրս ապրող Հայուն համար կա՞յ աւելի քաղցր, աւելի սիրելի, հայ ծնողքին սրտին խօսող որեւէ բան, քան Ս. Կապուտիկեանի բառերով հայերէն «ժիր դայլայլումը» իր զաւկին... Եւ այսպէս, ստեղծուած հայրենաշունչ այս մթնոլորտին մէջ, խանդավառ ներկաները իրենց Հայու հոգեկան ապրումները, գնահատանքի զգացումները կ՚արտայայտեն երկարատեւ, ուժգին ծափերով, քաջալերելով օրուան փոքրիկ դերակատարները, որոնք նոյնքան խանդավառ, օրուան խօսնակ Պ. Լիւլէճեանի հրահանգով ազատ եւ ինքնավստահ կը կատարեն իրենց դերերը։

Ազգային Միութեան կողմէ, ի նպաստ դպրոցին եղած 200 ֆրանքի նուէրէն վերջ, ներկաներէն շատ շատեր, իրենց սրտաբուխ եւ առատաձեռն մասնակցութեամբ, տասը վայրկեանէն կը գոյացնեն 4310 նոր ֆրանքի գնահատելի գումարը, հանդէսի օրուան հասոյթը բարձրացնելով 7239 ֆրանքի։

Տուինք այս թիւերը, հաստատելու համար որ ունինք գիտակից, հայրենասէր ժողովուրդ մը՝ որ միշտ ալ գիտցած է իր սրտին խօսող ազգանուէր գործը քաջալերել։ Եւ յետոյ հայ դպրոցին անունով եղած տարեկան այս ձեռնարկին նիւթական ու բարոյական արդիւնքը՝ որպէս տեսակ մը չափանիշ, ցոյց կուտայ փոքր գաղութի մը Հայ մնալու, հասնող սերունդները Հայ պահելու համար թափած ճիգերուն, ըրած նիւթական ու բարոյական զոհողութիւններուն խօսուն պատկերը։

Կէս ժամուան դադարի ընթացքին, պիւֆէի սրահը լեցուած է խանդավառ ներկաներով, որոնք իրենց Հայու հոգեկան ապրումները կ՚արտայայտեն, մեր ազգային հայրենաշունչ երգերով։ Ծոխ է պիւֆէն, խնամքով պատրաստուած տարեց ընկերուհիներու կողմէ, որոնք մինչեւ ուշ գիշեր աշխատած են, ամէն ինչ լաւ ընելու ցանկութեամբ։

Հանդէսին օրը, աշխատողները առաւելապէս երիտասարդ ընկերուհիներն են, իրենց հետ ունենալով իրենց ազնիւ ամուսինները, որոնք տարիներէ ի վեր, ոչ միայն կանացի մեր կազմակերպութեան բոլոր ձեռնարկները նիւթապէս ու բարոյապէս լայնօրէն քաջալերած են, այլեւ մանաւանդ իրենց բերած սիրայօժար, խանդավառ աշխատանքի բաժինով, մեծապէս նպաստած, անոնց ընդհանուր յաջողութեան։

Բեմը լեցուած մանուկներու ուրախ եւ զուարթ երգերով, ծափ ու ծիծաղով, ցատքող ու պարող, տղաքը լաւ մը զուարճացնող Կաղանդ պապան (Խ. Անտոնեան) իր օրհնութիւններուն հետ, տղոց կը բաժնէ խաչուհիներու կողմէ գուրգուրանքով պատրաստուած յատուկ նուէրներ եւ անուշեղէնի ծրարներ։

Տղոց ուրախութեան բացագանչութիւններով, հայ կնոջ տարած հանրային գործին հանդէպ, ներկաներու ցոյց տըւած գնահատանքի ու քաջալերանքի ջերմ արտայայտութիւններով, խաչուհիներու հոգեկան գոհունակութիւն ունեցողի երջանիկ ժպիտներով, վերջ կը գտնէ ուշ ատեն միայն, ազգապահպանման գործին նպաստելու ծրագրով եղած այս հայաշունչ տօնակատարութիւնը։

Ա. ՍԻՍԼԵԱՆ

---

բոյթի սիրահարներ, նորոյթի հետեւողներ։

(Գագիկ Հովունց)

Մեր երաժշտութեան պատմութեան մէջ միջնադարը մեծ դեր ունեցած է։ Միջնադարը դրաւ այն հիմը, որուն վրայ յետագային կառուցուեցաւ հայ արհեստավարժ երաժշտութիւնը (գեղջկական եւ եկեղեցական) եւ յետագային ստեղծուեցաւ հայ երաժշտութեան տեսութիւնը։ Հետաքրքրութիւնը միջնադարեան տաղերու նկատմամբ միանգամայն օրինաչափական է եւ, ըստ իս, շատ անհրաժեշտ։ Չէ՞ որ խոր արմատներ ունեցող ազգայինի զուգակցումը եւ միաձուլումը արդիականի հետ կրնայ ստեղծել հայ երաժշտութեան նոր որակ, զարգացման նոր ուղիներ բանալ։

(Լեւոն Չավուշեան)

---

## Փարիզի ամերիկեան հիւանդանոցը սնանկացեր է...

### ԿԱՄ ԵԷՏԻ ԳՈՒԼԷՅՆ... ՆԷՕՅԻ

Մինչ շաբաթներէ ի վեր կը զարմանանք եւ կը վրդովինք որ Պոլսոյ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցը չի կրնար հաւասարակշռել իր պիւտճէն, կ՚իմանանք որ Փարիզի ամերիկեան հիւանդանոցը բաց ունի եւ սնանկութեան դուռը հասած է։

Ի՞նչ է պատահած։ Ծանօթ է որ հոն կը խնամուին առաւելաբար բարեկեցիկ դասակարգի հիւանդներ եւ հակառակ անոր որ հիւանդանոցը միշտ լեցուն է եւ գիներն ալ բաւական ծանր (վիրաբուժութեան մէջ 803 ֆ. օրական, բժշկութեան՝ 499 առանձին սենեակի պարագային), տնօրէնութիւնը հինգ միլիոն (500 հին) ֆրանքի բաց մը ունի։ Հինգ յաջորդական տնօրէնութիւններու դէշ մատակարարումը հոս հասցուցած է հիւանդանոցը, որ իբրեւ լուծում մտադրած է «տնտեսական պատճառներով» 23 հոգի պաշտօնանկ ընել մէկ անգամէն եւ հետզհետէ այս թիւը հասցնել 86ի։ Այս պատճառով է որ գործադուլի շարժում մը ծայր տուած է։ Կը թուի թէ տնօրէնութեան մակարդակի վրայ կատարուած սխալումներն են որ պատճառ եղած են այս կացութեան։ Նկատի պէտք է առնել մանաւանդ որ ամերիկեան հիւանդանոցը ոչ-շահաբեր հաստատութիւն մըն է, որ նուէրներ կ՚ընդունի։ «Ոչ-շահաբեր»ը, ըստ երեւոյթին չէ նշանակած «ոչ-եկամտաբեր» կարգ մը տնօրէններու համար, որոնցմէ մէկը կը մեղադրուի պաշտօնէութեան կողմէ, որ ամսական տասը հազար ֆրանքէն դուրս, բաւական գումար ալ կ՚առնէր ներկայացուցչական ծախքերու ձեւին տակ։ Ասկէ զատ տնտեսական խնայողութեան համար, տնօրէնութիւնը դիմած է «Հոսփիթըլ Աֆիլայտ»ի սպասարկութեանց, մասնագէտ ընկերութեան մը հաստատութեանց մատակարարման, որուն արդէն բարձր պատուագինները, աւելի ծանրաբեռնուած են ընկերութեան անդամներու հերթական այցելութիւններով Ֆրանսա։ Ասոնք կուգան ընտանիքներով միասին եւ բոլոր ծախքերը կը բեռցուին հիւանդանոցին վրայ։ Ամերիկացի մատակարարներուն համար, կը գրէ Օռոռի աշխատակիցը, «խոշոր պատառը» ամերիկեան նոր հիւանդանոցին կառուցումն է (նոյն տեղը, Նէօյի)... մինչ այդ պաշտօնէութիւնը կը փափաքի որ պաշտօնական հաշուեքննիչները քիչ մը մօտէն նային հիւանդանոցին հաշիւներուն։

---

## ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ փետր. 16ին մեռած է ընկ. Արամ Ցորդանանեան։ Ողբացեալը 45 տարիներ ծառայած է հայ գիրի ու գրականութեան, աշխատակցելով «Ալիք» օրաթերթին։ Մտաւորական ընկերը իր յօդուածները կը ստորագրէր Ա. Ջուղեան, իսկ երգիծական գրութիւնները՝ Անանուն։ Իր երգիծական գրուածքներով կը ձաղկէր մերօրեայ ապականած բարքերը, ազգային կեանքի մէջ գոյութիւն ունեցող թերութիւններն ու փառամոլ մարդոց նկարագիրը։ Ջերմ պաշտպանն էր ազգային աւանդութիւններու, մայրենի լեզուի անաղարտ պահպանութեան եւ հանրային, ժողովրդական կեանքի մէջ սկզբունքներու եւ անշահախնդիր գործունէութեան ջատագով։

ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀՕՄի պատգամաւորական ժողովը առաջին անգամ ըլլալով գումարուած է Փորտուգալի մէջ, առիթ տալով տեղւոյն Հայութեան լաւագոյն ձեւով ծանօթանալու սփիւռքի այս կանացի մեծ կազմակերպութեան ազգանուէր գործունէութեան՝ կրթական, ազգապահպանման, բարեսիրական եւ այլ մարզերու մէջ։

---

«ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

## ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

ՎԱՅՐԷՋՔ ԴԷՊԻ ԴԺՈԽՔ

Դահիճը իր աչք փորող դիմակովը անոր երկու աչքերը փորած էր։

Քանտիանօ ղուքը կուրացած էր եւ ցմահ կոյր պիտի մնար...։

Ահարկու տեսարան։

Արիւն, շատ քիչ, աչքերուն եղերքը՝ միայն քանի մը կաթիլ։ Սեւ-սեւ երկու խոշոր ծակեր, երկու փոսեր, որոնցմէ միսի կտորներ կախուած էին... պայթած աչքերուն փսորները։

Ցաւէն խելագարած, ծերունին ձեռքերը երկարելով, սկսաւ ըստ բախտի քալել, խորդալով եւ սրտաճմլիկ աղաղակներ արձակելով։

Երկու մարդիկ անոր մօտենալով ձեռքերը բռնեցին եւ դքսութեան պալատէն դուրս հանեցին։

Քարափներէն մէկուն առջեւ մեծ առագաստանաւ մը կեցած էր։ Ծերունին այդ նաւը առաջնորդեցին։ Նաւը անմիջապէս հեռացաւ քարափէն։

Հոն ուր առագաստանաւը ցամաքին մօտեցաւ, երկու ձիով կառք մը կեցած էր։

Կոյրը ցամաք հանելով կառք դրին եւ կառքը ճամբայ ելաւ։ Ութ ժամուան չափ ճամբորդելէ յետոյ, կառքը հասաւ գիւղ մը։ Հոն կոյր ծերունին վար իջեցուցին կառքէն եւ կռնակը տոպրակ մը անցընելով եւ ձեռքն ալ ցուպ մը տալով ըսին.

— Պարոն, տոպրակին մէջ հաց կայ, հարիւր ղրուշ ալ դրամ։ Առջեւնիդ գիւղ մըն է, ողորմասէր մարդիկ չեն պակսիր ... գացէք, գացէք, Աստուած ողորմի։

Քանտիանօ ցաւէն ու սարսափէն ապուշ կտրած ճամբուն մէջտեղը անշարժացաւ մնաց եւ զինքը բերող կառքին հեռանալու ձայնը մտիկ ըրաւ։

Երբ կառքին ձայնը հեռացաւ, խեղճ ծերունին սկսաւ իր լուսազուրկ աչքերովը դառնօրէն արտասուել...։

. . . . . . . . . . . . . . . . .

Հօրը չարչարանքը տեսնելով, Ռօլան մարած ինկած էր։

Ֆուքարի եւ իր մարդիկը բաւական մը սպասեցին որ երիտասարդը ինքզինքը գտնէ, բայց իրենք որեւէ բան չըրին զայն սթափեցնելու համար։

Լուռ ու մունջ սպասեցին, ահա բոլոր ըրածնին այս եղաւ։

Քսան վայրկեան յետոյ Ռօլան աչքերը բանալով չորս կողմը նայուածք մը պտըտցուց։

— Ռօլան Քանտիանօ, գոչեց Ֆուքարի։

Երիտասարդը առանց որեւէ պատասխան տալու, զարմացական նայուածքով մը անոր նայեցաւ։

— Ռօլան Քանտիանօ ղիս մտիկ ըրէ, գերագոյն ատեանին որոշումները պիտի հաղորդեմ քեզ։

— Ահա՛ Լէօնոռը, նայէ՛ հայր, նայէ որքա՜ն գեղեցիկ է ըսաւ Ռօլան ժպտալով։

— Ռօլա՛ն Քանտիանօ, հօրդ մեղսակցութեամբը յարուցած ապստամբութիւնդ Աստուծոյ եւ մեր ջանքերուն շնորհիւ զսպուեցաւ, շարունակեց մեծ հաւատաքննիչը։ Բայց ինչպէս որ դաւաճան դուքսը իր գործած դաւաճանութեան համար պատժուեցաւ, այնպէս ալ պէտք է որ դուն ալ պատժուիս։ Ռօլան Քանտիանօ, դատարանը ազնուաշուք Ալթիէրիի թախանձանքներուն վրայ կեանքդ քեզի շնորհեց։ Ցմահ բանտարկութեան դատապարտուած ես։

Ռօլան այս խօսքերուն իմաստը չհասկնալով տղու մը պէս սկսաւ իր շրթունքներուն հետ խաղալ։

— Տարէք զինքը, հրամայեց Ֆուքարի։

— Շղթաները հանե՞նք, հարցուց բանտապահը։

— 17 թիւը դրէք, հրամայեց Ֆուքարի պահ մը մտածելէ յետոյ։

Ֆուքարին շրջապատող մարդիկը քարասիրտ երկաթէ մարդիկ էին, բայց երբ 17 թիւին արտասանուիլը լսեցին, սարսռացին։

Ռօլանի շղթաները քակեցին։ Բանտապահ մը անոր թեւէն բռնելով քաշեց տարաւ։

Ռօլան առանց բերանը բանալու թոյլ տուաւ որ տանին զինքը, բայց երբ կամուրջէն անցան, երբ բանտապահը երեք յարկ սանդուխներէ վար իջնելով զայն իր բանտին կողմը առաջնորդեց, Ռօլան դողալ սկսելով մրմնջեց.

— Մսի՛լ սկսայ, ցուրտ է։

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

# ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ

### ԵՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

Ստորեւ մանրամասն ցանկը կապ. խաչի տուած գումարին — 24.562, որ յայտարարուած էր ընդհ. Զ. ցանկին մէջ («Յառաջ» փետր. 17, Ա. էջ) եւ զոր հաւաքած էին մասնաճիւղերը.—

*Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղ* 6500, *Առնուվիլի*՝ 5000, *Պանեէօ–Քաշանի*՝ 2420, *Ալֆորվիլի*՝ 2500, *Սեւրանի*՝ 1735, *Պօմոնի*՝ 2000, *Իսի լէ Մուլինոյի*՝ 1160, *Փարիզ քաղաք*՝ 660, *Շաւիլ*՝ 500, *Սէն–Ժեռոմ*՝ 500: *Մանուկներու օրուան առթիւ հաւաքուած աղէտեալ մանուկներու համար*՝ *Փարիզ* (*Յունուար* 18) 587, *Վիէն*՝ (*Յունուար* 18) 1000:

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

*ՊՕՄՈՆ.—*

*Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Տիկին Խաթուն Մինասեանի թաղման՝ փոխան ծաղկեպսակի, այրի Տիկին Գասգասեան 10, Տիկին Ճինտեան, Պ. Աղպապ Նաճարեան, Պ. Գրիգոր Թուլթէլեան 20ական, այրի Տիկ. Նուարդ Զարուքճեան 10, Պ. Վարդան Իշխանեան 20: Յարութիւն Նիկողոսեանի թաղման՝ փոխան ծաղկեպսակի, այրի Տիկին Արմենուհի Պանտիկեան 20, Տիկին Պէրպէրեան 10, Տիկին Ռոզա Տօրումեան, Տիկին Հռիփսիմէ Տօրումեան 20ական, Սօլաքեան ընտանիք, Պ. Յակոբ Քէօսէեան 10ական, այրի Տիկ. Մառի Արզումանեան 20: Ծաղկատի Կարօ Տէրտէրեանի հոգեհանգստեան առթիւ Պ. Ղազար Տէրտէրեան 20, Տէր եւ Տիկ. Պէշիթեան եւ Տէր եւ Տիկ. Տիրատուրեան 100ական, Պ. Էտուար Զաքարեան 50, Պ. Պեռնար Փափազեան 20, Դարբինեան ընտանիք 200, Տէր եւ Տիկ. Ազարեան եւ Տէր եւ Տիկին Գասգասեան 50ական, այրի Տիկ. Ճինեան 30:*

(Շար.)

SORBONNE
HAUTES ETUDES
(Esc. I, 1er étage)
Le Jeudi 4 Mars à 17 h. 30
Conférence du Dr. THIERRY

*EGLISE A PLAN CENTRAL EN TRANSCAUCASIE AU VIIème SIECLE (EGLISE DU TYPE HRIPSIME)*

## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

### ԱՐԵՒԱԳԱԼ

*Մեծ պահքի հետեւեալ կիրակիներուն, այսինքն՝ Մարտ 7ին, Մարտ 21ին եւ Ապրիլ 4ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ պատարագ չի մատուցուիր: Անոր փոխարէն առաւօտեան ժամերգութիւններէն յետոյ՝* Արեւագալի *ժամերգութիւն կը կատարուի:*

*Մեծ պահքի բոլոր կիրակիներուն՝* հոգեհանգիստի արարողութիւնները տեղի կ'ունենան պատարագի վերջաւորութեան եւ Արեւագալի ժամերգութիւններէն յե-տոյ:

## ՇԱՎԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

*Այս Կիրակի, պատարագ կը մատուցուի:*


COSTA-BRAVA

DIRECTION ARMENIENNE
*Spécialités franco - espagnoles*

La paella — les calamars farcis — la zarzuela

13, Rue de Valenciennes
75010 PARIS
Tél. : 607-54-65

*Fermé le Lundi*

*MELINE et DANIEL VOUS ATTENDENT*


## ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

BAL ANNUEL
A VALENCE

Organisé par le groupe SCHAVARCH MISSAKIAN de Valence du Nor Séround

Le Samedi 6 Mars au Palais de la Foire, Ave. de la Marne, de 21 h. 30 à l'aube

*Orchestre Jacques KOJA de Valence en attraction orchestre KOTCHARI de Marseille*

Réservation (75) 42-34-58


OUVERTURE D'UNE NOUVELLE AGENCE DE VOYAGE

**Sonia Coumryantz**

**Agence OPTIMA**

6, Rue des Halles (2ème étage) — 75001 Paris — Métro Châtelet
Tél. : 236-03-65 — 236-03-66 — 236-03-67

à votre disposition pour tous vos voyages organisés et billeterie sur toutes les destinations et

**L'ARMENIE**

du 20 Mars au 2 Avril
Forfait PARIS/PARIS 2550 F.

du 21 Avril au 2 Mai
Forfait PARIS/PARIS 2600 F.

Logement en hôtel première classe à Erévan, pension complète, excursions quotidiennes

Possibilités de départ de Marseille, Renseignements et Inscriptions :
DICRAN CAZARIAN
14, Bd. de Vauquois — La Rosière
MARSEILLE — Tél. 93-36-19


## Հ. Յ. Դ.

*ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն–Մօրիսի Վրացեան խումբի ընկերները, Ուրբաթ, Մարտ 5 երեկոյեան ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:*

×

*ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ Մարտ 5, ժամը 9ին, Մշակոյթի Տունը:*

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

*ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Մարտ 7, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ տեղւոյն վրայ:*

×

*ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Կրընոպլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Մարտ 7 Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:*


Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935


## 45ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 7, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 14.30ին
Salle de la Chimie, 28 bis, Rue Saint Dominique, Paris (Métro Invalides)

*Ներկայութեամբ՝ Սկաուտական Համաշխարհային Պիւրոյի Ընդհ. քարտուղար (Ժընեւ) ԼԱՍԼՕ ՆԱՃԻԻ*

### ՅԱՅՏԱԳԻՐ

*Շրջանի ներկայացումը — Սկաուտական երգչախումբը հայկ. երգերով — Հայկական պարեր: Աշխարհի շրջանը սկաուտներու կողմէ, տարիներու ընթացքին — Արտասանութիւններ հայերէն — «Հայ Արի» նուագախումբը, բանակումի կրակը, եւայլն:*

*Մասնակցութեամբ Փարիզի Շրջանի սկաուտներուն, արենոյշներուն, գայլիկներուն եւ թեւիկներուն, եւ Լիոնի շրջանին պետերուն եւ սկաուտներուն:*

Միջնարարին՝ պիւֆէ եւ ցուցադրութիւն

Մուտք 15 ֆրանք, երախաներուն մուտքը ազատ է


ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

**AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages**

**ԺԱՔ ՇԵԼԵԼԷՔԵԱՆ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՁԵԶԻ ԻՐ**

**ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ**

Գին, մարդ գլուխ Մարսէյլէն.—

**2.950 Ֆր.**

Մեկնում Ապրիլ 16 — վերադարձ Ապրիլ 29
Մեկնում Մայիս 7 — վերադարձ Մայիս 20

*ԱՅՍ ԳԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԵՆ.—*

- Օդանաւային ճամբորդութիւնը՝ Մարսէյլ — Երեւան - Մարսէյլ
- Օդակայանէն պանդոկ երթուդարձերը
- Բնակութիւն երկու հոգինոց սենեակներ, Ա. կարգի պանդոկ
- Ամբողջական փանսիոն
- Այցելութիւններ Երեւան, Էջմիածին
- Պտոյտներ Սարդարապատ — Գառնի — Գեղարդ — Սեւանայ լիճ

*ԿԱՐԵՒՈՐ*

**ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ ՄԵԿՆՈՒՄԷՆ ԱՄԻՍՈՒԿԷՍ ԱՌԱՋ**

*Renseignements et résérvations :*

**toutes agences HAVAS VOYAGES**
**et Jacques CHELELEKIAN**
VOYAGES WASTEELS
87 La Canebière
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 50-89-12 Lic. 97



*Exigez de votre fournisseur habituel les délicieux*

**halva lokoum tahin**

Bongout

USINE A St. MENET - 13011 MARSEILLE - TEL (91) 43 12 53 - 43 04 07

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
4
JEUDI
4 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,20 F.

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 170 Ֆ. | Վեցամսեայ | 90 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 200 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 20 |

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.530
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — N° 13.530

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻԹԵՐԱՆ – ՖՈՒՐՔԱՏ ՄԵՆԱՄԱՐՏԸ

### ՈՉ ՄԷԿ ՅԱՂԹՈՂ
### բայց միշտ նոյն պարտեալը՝ ժողովուրդը

Այնքան խօսուեցաւ այս հանդիպումին մասին, ձայնասփիւռ, հեռատեսիլ ու մամուլ այնքան պատրաստեցին ու պայմանաւորեցին ժողովուրդը, որ պարզ է որ յուսախաբութիւնը մեծ ըլլար: Արդէն կարելի չէր ուրիշ բան ակնկալել «դէմ առ դէմ»է մը, ուր կար հաշուիչ մեքենայ մը եւ հին քաղաքական դէմք մը: Այլ խօսքով՝ նախարար մը, թեքնոքրաթ մը ծանօթ թիւերու լեզուին որ պաղարիւնութեամբ կը փորձէ փաստել եւ կուսակցական պարագլուխ մը, որուն դերը աւելի դիւրին է քանի ընդդիմադիր է եւ պատասխանատուութիւն չունի եւ որու լեզուն աւելի մօտ է սրտերուն քանի հինգն գիտէ թէ կը բաւէ կարգ մը ընտրուած նախադասութիւններ գործածել, ուր ըլլան անհաւասարութիւն, ժողովուրդ ու մարդկային բառերը, համոզելու համար: Եւ անշուշտ աւելի կարեւոր է համոզել քան փաստել: Բանավէճը, որ տեղի ունեցաւ հեռատեսիլի Բ. կայանի վրայ, կը վարէին Ժորժ Լըռուա (Քլօտ Թոփաքեան) իր ծանօթ ձեռնհասութեամբ եւ Ժան–Մառի Բավլառա:

Սկիզբը Միթերանի յարձակողական ոճը յոյսեր տուաւ, որ կենդանի եւ շինիչ վէճ մը ունկնդիր պիտի ըլլանք բայց շուտով խօսակիցները մխրճուեցան թիւերու եւ տոկոսներու մէջ: Ընկերվարական պարագլուխը, որ լաւ ուսումնասիրած էր իր նիւթը (որ իրը չէ) ինքնավստահութեամբ սկսաւ բանավէճը, յիշելով նախարար Ֆուրքատի ըսածներն ու խոստացածները եւ բոլորովին տարբեր արդիւնքները, հարց տալու համար թէ ինչո՞ւ Ելմտական նախարարը միշտ կը սխալի կամ աւելի ճիշդ «կը սխալի՞ք թէ մեզ կը խաբէք» (հոս անշուշտ Ֆրանսերէն բառը թրոմփէ թոյլ կուտայ որ դիւրին բառախաղ մը ըլլայ): Միթերան մանրամասն կը ներկայացնէ կառավարութեան բացասական հաշուեկշիռը, անգործներու թիւը, ընկերային անհաւասարութիւնը, արտաքին առեւտուրի բացը, տարեցներու ցած թոշակները եւն.: Ֆուրքատ կը նախընտրէ անդրադառնալ ամբողջական պատկերներու եւ կը յուսայ որ եթէ անգործ (շոմէօր) բառին տեղ աշխատանք ուզող ըսուի, գուցէ պատկերը նուազ մռայլ կ'ըլլայ: Նախարարը կ'ուզէ փաստել թէ կացութիւնը աւելի լաւ է եւ վերականգնում կայ (որո՞ւ համար կ'ըսէ Միթերան):

Գլխաւորը այն էր որ ինչպէս Միթերան կը քննադատէր կառավարական ծրագիրը եւ կը ներկայացնէր իբրեւ դարման ընկերվարական ծրագիր մը, Ֆուրքատ իր կարգին փաստէր որ Միթերանի ծրագիրը լուծում չէ, եւ շատ աւելի սուղի կը նստի քան ինչ որ Միթերան կ'ըսէ:

Ընկերվարական պարագլուխը կ'ուզէ 150.000 պետական պաշտօնեայի պաշտօն ստեղծել, ինչ որ ըստ իրեն կը նստի 9,4 միլիառի եւ հոս Ֆուրքատ համաձայն է: Համաձայն է նաեւ Միթերանի տուած թիւին (3,7) եթէ սմիգը (նուազագոյն աշխատավարձը) 1.800ի բարձրանայ: Նոյն թիւը կը գտնէ նաեւ Միթերանի միւս առաջարկին խնայողութեան տետրակներու վերաբերեալ սակին (սահմանել ապրուստի գինին) ու նաեւ ուրքերու ջնջումին համար երբ եկամուտը 25 հազարը չանցնիր: Բայց մինչ ընկերվարականները 3,3 (միշտ միլիառի մասին է) կը հաշուեն հանգստեան տարիքին 55–60ի իջեցնելը, Ֆուրքատի համար ատիկա կը նստի 31,5ի եւ 33,2 է նախարարին համար եւ ոչ 14,9 որ Միթերանի տուած թիւն է ծերութեան օրական նուազագոյնը 45 ֆրանքի բարձրացնելը եւ 8,8 եւ ոչ թէ 2,6 ընտանեկան նպաստներու յաւելումը:

Ֆուրքատ տասը միլիառ կը նկատէ նաեւ Թէ. Վէ. Ա.ի ջնջումը անհրաժեշտ ապրանքներու վրայ որ միայն 2,5 է Միթերանի համար:

Եզրակացութեան մէջ, բան չի փոխուիր եւ երկուքը կը մնան իրենց դիրքերուն վրայ: Ֆուրքատ կը նախընտրէ ուրեմն յառաջացող ազատական ընկերութիւն մը մինչ Միթերան համոզուած է որ երկիրը կը փրկէ ընկերվարական ինքնամատակարող ընկերութիւն մը:

Հակազդեցութիւնները անշուշտ համապատասխան են կողմերուն, այսինքն օրինակ՝ Փոնիաթովսկի կ'ըսէ թէ Ֆուրքատ տիրապետած է իսկ Տէֆէրի համար Միթերանն է որ ճզմած է հակառակորդը: Իրականին մէջ, մամուլը շատ աւելի առարկայական է «0–0» մաչ մըն է Ֆիկառոյի համար մինչ Քոթիտիէն տը Փարի նախընտրած է խորագրել՝ մաչ նիւլ, ինչ որ անշուշտ շատ աւելին ըսել է: Իւմանիթէ յուսախաբ է, քանի իսկապէս քաղաքական բանավէճ մը չեղաւ:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետր. 20,23 24)

### «ՈՍԿԻ ՀԱՍԿԵՐ» ԳԻՐՔԸ՝ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

«Հայաստան» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է Եդուարդ Աւագեանի «Ոսկի հասկեր» հաւաքածոն, որ առաջին փորձն է հայկական ժողովրդական մանկավարժական բանաստեղծութիւնները ի մի համախմբելու մարզէն ներս: Մանկական գրականութեան վարպետներ՝ Ղազարոս Աղայեան, Ռափայէլ Պատկանեան, Յովհաննէս Թումանեան եւ ուրիշներ, իրենց ստեղծագործութեանց մէջ օգտուած են ժողովրդական բանահիւսութեան գանձարանէն, որ ամբողջական մըշակման կարիք ունէր: Այդ գնահատելի գործն է որ կատարած է Եդուարդ Աւագեան, տարիներու ընթացքին հաւաքելով, ուսումնասիրելով եւ մշակելով մանկական հարուստ գրականութիւնը: «Ոսկէ հասկեր» գիրքը պատկերազարդ է, գործ՝ նկարիչ Յ. Կարապետեանի:

×

### Ա. ՑԻՑԻԿԵԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Ջութակահարուհի Անահիտ Ցիցիկեան համերգ մը տուած է Մոսկուայի Մ. Գլինկա երաժշտական թանգարանին մէջ: Յայտագիրը բաղկացած է հայկական հին եւ միջնադարեան երաժշտական ստեղծագործութիւններէ, որոնց մասին բացատրական դասախօսութիւն ալ տուած է ան: Արուեստագիտուհին համերգ – դասախօսութիւն մըն ալ տուած է Մոսկուայի Խորհ. Միութեան երաժշտագէտներու տան մէջ, այս անգամ համերգի յայտագիրը կազմուած է խորհրդահայ երաժըշտագէտներու նոր ստեղծագործութիւններէ: Համերգը հաղորդուած է Մոսկուայի ձայնասփիւռով եւ հեռատեսիլով:

×

### «ԻՄ ՍԻՐՏԸ ԼԵՌՆԵՐՈՒՄ Է» ԺԱՊԱՒԷՆԸ

Շարժանկարի հայ արուեստագէտները իրականացուցած են Ուիլեըմ Սարոյեանի «Իմ սիրտը լեռներում է» թատերգութեան ժապաւէնի վերածումը: Ժապաւէնի բեմադրիչն է 34ամեայ Լեւոն Գրիգորեան, որ ցայժմ բազմաթիւ կարճ ժապաւէններ պատրաստած է Հայաստանի հեռատեսիլի համար: Նոր ժապաւէնի մէջ Մէք-Գրէգորի դերը կը կատարէ Նիկոլա Գրիցենկօ, կրպակի տիրոջ՝ Կոզակի դերը՝ Ինոկենտի Սմոկտունովսկի, Բէն–Ալեքսանդրի՝ Սօս Սարգսեան, Ճոնիի՝ 10ամեայ Գոռ Սարգսեան:

×

### ԱՐՁԱՆԱԳՈՐԾ ՍԱՀԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Ձեխոսլովաքիոյ մէջ շուտով կը բացուի Երեւանի հայ արձանագործներէն Սահակ Սահակեանի գործերուն ցուցահանդէսը: 45ամեայ արուեստագէտը կը սերի Ստեփանաւանի գիւղական քարտաշներու 300ամեայ գերդաստանէն: Երեւան փոխադրուելով ան, իր ազատ ժամերուն, կը քանդակէ ու կը ծեփէ հայ բանահիւսութեան, ժողովուրդներու հէքեաթներու հերոսներուն արձանիկները: 1957ին անոր գործերը կ'երեւան Խորհ. Միութեան ժողովրդական վարպետներու ստեղծագործութիւններու ցուցահանդէսներուն մէջ: Սահակեան մասնակցած է Խորհ. Միութեան եւ արտասահմանեան երկիրներու մէջ կազմակերպուած ցուցահանդէսներու եւ արժանացած է ոսկիէ եւ արծաթէ բազմաթիւ մետալներու: Հայ, ռուս եւ եւրոպական գրողներու գիրքերու բնորդներով՝ ան ստեղծած է արձանիկներ, գեղարուեստական պնակներ ու սկահակներ, որոնց ծանօթ են Սահակեանի ցուցահանդէսները այցելողները:

×

### ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐ՝ ԱԼԺԷԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Ալժէի մէջ բացուած է խորհրդային գծանկարի, գեղանկարի եւ քանդակի ցուցահանդէսը: Այցելուներու ուշադրութիւնը կը գրաւեն՝ խորհրդային արուեստագէտներու ստեղծագործութիւններու կողքին, նաեւ Մ. Շահինեանի եւ Մ. Ասլամազեանի կտաւները՝ «Ափրիկէն՝ խորհրդային նկարիչներու աչքերով» բաժնին մէջ:

×

### ԵՐԵՒԱՆԻ՝ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ

Սփիւռքի հայ ուսանողներու առաջին խումբը 1958ին էր որ կը մեկնէր Հայաստան ուսանելու նպատակով: Խումբին մաս կը կազմէին Լիբանանէ, Սուրիայէ, Իրաքէ եկած երիտասարդներ, որոնք դարձան ուսանողներ Երեւանի պետական համալսարանի, Բազմարուեստից, Գիւղատնտեսական հիմնարկի եւ Կոմիտաս Երաժշտանոցի: Հինգ տարի ետք ասոնց թիւը հասաւ յիսունի: Ներկայիս Հայաստանի բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու մէջ կ'ուսանին ըսփիւռքի 454 Հայեր :Սփիւռքէն Հայաստան գացող ուսանողներ կը հետեւին միամեայ նախապատրաստական դասընթացքի եւ ապա կ'ընդունուին համալսարան: Ներկայիս Երեւանի համալսարանի տարբեր ճիւղերու մէջ կ'ուսանին՝ Եգիպտոսէ, Կիպրոսէ, Սուրիայէ, Լիբանանէ, Իրաքէ, Միացեալ Նահանգներէ, Իրանէ, Պուլկարիայէ եւ Յորդանանէ եկած ուսանողներ: Սփիւռքէն եկած ուսանողներ կ'օգտուին Զէյթունի եւ Նորքի ուսանողական հանրակացարաններէ: Անոնք ունին «Կռունկ» երիտասարդական ակումբը, կը կազմակերպեն պտոյտներ Հայաստանի պատմական վայրերը, ունին իրենց երաժշտական խումբերը:

## Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ

Է. ՑԱՆԿ

| | |
|---|---|
| Իսիի գաղութ (ցանկը առանձին(*) | 19.560 |
| Փարիզի եկեղեցին վճարուած (ցանկը առանձին) | 13.265 |
| Սիւրմէնեան (Մարօք) | 5.000 |
| Անտիյիի հանդստ. տուն (ցանկը առանձին) | 1.270 |
| Ս. Հանչերեան | 500 |
| Քերոսեան (Վիլիէ) | 500 |
| Գէորգեան Հաճի Արշալոյս | 400 |
| Ջատէեան ընտանիք | 200 |
| Տիկին Ջօտեան (Նիս) | 120 |
| Տիկին Սէրէնկիւլեան | 100 |
| Հաճիարմէն Գալիքեան | 100 |
| Գումար | 41.015 |
| Նախորդ գումար | 542.528 |
| Ընդհանուր գումար | 583.543 |

(*) ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ».— Այս «ենթա-ցանկերը» օրէ օր դիզուած են մեր քով եւ պիտի հրատարակենք ըստ հնարաւորութեանց երբ որ կարենանք: Կը խնդրենք ուրեմն որ նուիրատուները իրար չանցնին եւ... համբերեն: Մենք վստահ ենք որ տուողը ՏԱԼՈՒ համար կուտայ եւ ոչ՝ թերթին մէջ ժամ առաջ անունը տեսնելու:

## Քանի մը տողով

ԼԱՍ ՎԵԿԱՍԻ մէջ լոյս տեսնող «Լաս Վեկաս Սըն» օրաթերթի համաձայն, «շատ հաւանաբար» Ֆիտէլ Քասթրօն է որ սպաննել տուած է նախագահ Ճոն Քենըտին: Քուպայի կառավարութեան պետը այդ քայլին դիմած է ի փոխադարձութիւն այն հինգ մահափորձներու, որոնք կատարուած են իր անձին դէմ եւ որոնց պատասխանատուութիւնը ինք ալ կը վերագրէր Քենըտիի:

ՊԱՀՐԷՅՆ եւ Ֆրանսա գործակցութեան համաձայնագիր մը ստորագրեցին, գիտական, բժշկական եւ ելեկտրոնիկ մարզերու մէջ: Ժիսքար Պահրէյն հրաւիրուեցաւ:

ՁԻՆՈՒՄԻ ծախքերը աշխարհի մէջ 45 առ հարիւր յաւելում կրած են վերջին 15 տարիներու ընթացքին եւ 1975ին հասած 300 միլիառ տոլարի: Միացեալ Նահանգներն ու Խորհ. Միութիւնը միասին այդ գումարին 60 տոկոսը կը ծախսեն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ ելեկտրականութեան եւ կազի գիներու բարձրացումէն ետք՝ ածուխն է որ պիտի սղէ Ապրիլ մէկէն սկսեալ, տասը առ հարիւր համեմատութեամբ:

ՌԻՈՅԻ մէջ տեղի ունեցող Բարեկենդանի հանդիսութիւններու ընթացքին, առաջին 48 ժամերուն ընթացքին, արդէն 83 հոգի մեռած էր:

# ԵՐԲ ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԿԸ ԽՕՍԻ...

ԽՄԲ. — Ինչպէս գրած էինք Մարտ 2ի մեր թիւով, թուրք լրագրողները շատ կը զբաղին այս միջոցին Հայերով: Ստորեւ կուտանք *Միլլիէթ*ի մէջ լոյս տեսած Պուրհան Ֆէլէքի յօդուածը, նոյնու — թեամբ, մեր ընթերցողներուն թողլով մեկնաբանութիւնները: Մարդը հաւանաբար չանդրադառնար իսկ բաժին երբ կը գրէ, ի մէջ այլոց, թէ Արեւմտեան Հայաստանի հողերը պահանջողը գլխաւորաբար... Ռուսահայերն են եղեր...: Ուրիշ շատ աղուո՜ր բաներ ալ կ'ըսէ Ֆէլէք, կարդացէ՛ք ու ճաշակեցէ՛ք:

*— Լիբանանի Թուրք դեսպանատան առաջ. քարտուղարը, երիտասարդ դիւա — նագէտ Օքթայ Ճիրիտ օր ցերեկով սպաննուեցաւ Պէյրութի չուկային վրայ, կըռնակէն արձակուած գնդակով մը, եւ ոճրագործը կարելի չեղաւ բռնել: Քանի մը տարի առաջ ալ Լոս Անճէլըսի մեր առաջ. հիւպատոսը եւ իր օգնականը սպաննուեցան ծերունի Հայու մը կողմէ: Անցեալ տարի ալ, քանի մը օր տարբերութեամբ, սպաննուեցան Վիէննայի եւ Փարիզի Թուրք մեծ դեսպանները: Ոճրագործները չգտնուեցան, չեն ալ գըտ — նուիր...: Այս անգամ ալ մեր Արտաքին նախարարութիւնը Լիբանանի կառավա — րութենէն յամառօրէն պահանջեց որ մեր առաջ քարտուղարին սպաննիչը գտնուի:*

*Նախորդ ոճիրներուն մասին գրեցինք ամէն ինչ որ կրնայինք խորհիլ: Ոչինչ գտնուեցաւ սակայն: Եթէ Ֆրանսական ոստիկանութիւնը ուզէր, կրնար գտնել ոճրագործը: Մենք համոզուած ենք որ այնքան ալ ջանք չթափեց:*

*Պէյրութի ոճրին տէր–տիրական մը երեւան ելաւ, այն է՝ «Հայ Ազատագրական Բանակին Անդրանիկ Փաշա» խմբակը, որ մամուլին եւ գործակալութիւն — ներուն հեռաձայնով յայտարարեց որ ուղղակի նոյն հետեւեալը հաղորդեր է — Առաջ. քարտուղարը մենք մեռցուցինք:*

*Ճի՞շդ է, թէ սխալ, չեմ գիտեր: Միայն թէ երբ կազմակերպութիւն մը կ'իւրացնէ ոճիր մը, գործնապէս կը հաստատէ այդ արարքը: Աշխարհի հայ հաւաքականութիւններէն ես երկուքը կը ճանչնամ միայն — առաջինը՝ Ֆրանսայի Հայերը եւ երկրորդը՝ Լիբանանի Հայերը: Ֆրանսայի Հայերուն մեծագոյն մասը համերաշխ եւ անդորր ապրիլ կ'ուզեն, Իսթանպուլի Հայոց պէս: Անոնց մէջ լաւագոյն արուեստագէտներ կան, մեզի բարեկամներ ալ կան, որեւէ պահանջ չու — նին Թուրքերէն, կ'ըսեն թէ «ամէն բան անցեր գացեր է», ալ ի՞նչ պէտք կայ իրենց կեանքը թունաւորելու: Միայն թէ փոքրամասնութիւն մըն ալ կայ, որ դեռ անկախ Հայաստանի մը ցնորքը կը հետապնդէ եւ գայն հիմնել կ'ուզէ Թուրքիոյ մէջ: Այս բաղձանքը ունեցողներէն շատեր Թուրքիացի ալ չեն, Ռուսահա — յեր են:*

*Պարագան կը տարբերի Պէյրութի Հայերուն համար: Առաջին ընդհանուր պատերազմին, Ռուսերու կողմէ զինուած հայկական բանակ մը Լազքիյէ ելաւ եւ սկսաւ ջարդել Հայաստան նկատած հողերու վրայ բնակող Թուրքերը եւ իսլամները: Օսմանեան Պետութիւնը, որ պատերազմական վիճակի մէջ էր արդէն, այս անսպասելի դաւաճանութեան թումբ կանգնելու համար տարագրեց Հայերը եւ այս տեղահանութեան ընթացքին երկու կողմերու այն տարրերը, — որոնք հակակշիռէ դուրս մնացին, զիրար կոտորեցին:*

*Անդրանիկ փաշա որուն անունը կը տրուի այսօր հայկական գաղտնի կազ — մակերպութեան, Ռուսերու կողմէ զին — ուած այդ բանակին հրամանատարն էր:*

*Անոնք որոնք իրենց հոգին փրկեցին այս տեղահանութեան ատեն եւ կրցան մտնել Ճէմալ փաշայի հինգերորդ բա — նակին հովանիին տակ, որեւէ վնաս չկրեցին, մեծ մասամբ տեղաւորուեցան Լիբանան եւ Պէյրութ, գործ հիմնեցին եւ հարստացան: Արաբները չէին սիրեր Ճէմալ փաշան, որովհետեւ պատերազմի ընթացքին արաբ ղեկավարները պատերազմական բարձրագոյն ատեանին յանձնեցան եւ զանոնք մահուամբ պատժեց: Շատ բնական էր որ հրամանատար մը պատերազմի ընթացքին տարբեր բան չէր կըրնար ընել իր Պետութեան դէմ զէնքով ըմբոստացող հպատակներուն: Այս պարագան զուլում մը նկատուեցաւ Արաբ — ներուն համար, եւ եթէ Պէյրութի մէջ Թուրքիոյ թշնամի տարրեր պէտք է գըտնուին, զանոնք ոչ թէ Հայերուն, այլ Արաբներուն մէջ հարկ է փնտռել: Այս պատճառաւ է որ Պէյրութի մէկ հրապարակին « Նահատակներու Հրապարակ » անունը տուած են եւ յիշատակարան մըն ալ կանգնած:*

*Հակառակ ասոր, պատերազմէն ետք Թուրքեւարաբ թշնամութիւնը անհետա — ցաւ, բայց Հայերը ամէն առթիւ փորձեցին վրէժ լուծել մեզմէ: Կարելի չէ բարեկարգել զանոնք եւ լիբանանեան կառավարութիւնը բան մը չի կրնար ընել: Հայերը աթոռ ունին Լիբանանի երես — փոխանական ժողովին մէջ, ստուարաթիւ են, մամուլ ունին եւ առաջին դիծի վրայ կուգան վաճառականութեան մէջ: Պետութիւնն ալ այլացեղ է, իսլամ, քրիստոն — եայ, տիւրզի, շիի, եւ այսպիսի կառա — վարութիւն մը չի կրնար վշտացնել Հայերը, մանաւանդ որ հիմա երկիրը խառնաշփոթութեան մէջ է, քաղաքային պատերազմին հետեւանքով: Ո՞ր կառա — վարութիւնը պիտի փորձուի փնտռել Թուրք դիւանագէտին սպաննիչը: Եթէ գտնայ իսկ, դարձեալ չըսեր:*

×

*Այժմ կէտի մը վրայ ծանրանալ կ'ուզեմ: Աշխարհի Հայերը երկու դասակարգի կը բաժնուին, առաջինը անոնք որոնք կը պարծին իրենց Հայութիւնով եւ իրենց բարեմասնութիւնը ընծայել կ'ուզեն այն երկրին, ուր կ'ապրին: Անոնք հանդարտ եւ խելօք ապրող Հայերն են: Թուրքիոյ Հայերն ալ այսպէս են եւ այսպէս եղած են: Նոյնիսկ օսմանեան շրջանին Արտաքին Գործոց նախարարը Հայ մըն էր, Հանրօգուտ Շինութեանց նա — խարարը Հայ մըն էր, եւ ամենամեծ Թրքական Թերթին խմբագրապետը եւ արտօնատէրը Հայեր էին, — Տիգրան Քէլէկեան եւ Միհրան Էֆէնտի: Ներկայիս Թուրքիոյ Հայերը ազդուած են եւ մտահոգ՝ արտասահմանի մէջ պատահած դէպքերէն:*

*Նոյն հոգեվիճակը ունին Փարիզի Հա — յերու մեծագոյն մասը, Ամերիկայի Հայերը, որոնք չեն ծածկեր իրենց Հայութիւնը, բայց չեն ալ խորհիր Թուրքիայէ վրէժ լուծել: Զեն տարուիր հայկական Պետութեան ցնորքէն: Անոնք ամենակարեւոր դիրքերու ալ տիրացած են, ինչպէս Լուքհէտ օդանաւային ընկերութեան երկրորդ տնօրէնը, Գոչեան, որ Հայ մըն է:*

*Թուրքիոյ մէջ ալ այսպէս եղած է, փատիշահին Գանձային նախարարն անգամ Հայ մը եղած էր: Ամէն մարզի մէջ, գրականութիւն, լեզուաբանութիւն, պատմագրութիւն, բժշկութիւն, թատրոն, իրաւաբանութիւն եւ արհեստներ, բազմաթիւ Հայեր ներկայացուցած են Թուրք Պե — տութիւնը, Թուրք մշակոյթը: Ի՛նչ ըսել որ արտասահմանի անիշխանական Հա — յոց կազմակերպութիւնը կամայ ակամայ խանգարած է Թուրքիոյ Հայոց հանգիստը եւ անոնք կորսնցուցած են կառավարութեան մէջ ունեցած իրենց դիրքը:*

*Այս բոլորը կը գրեմ երկու նպատա — կով: Առաջին, արտասահմանի ազգայ — նամոլ Հայերու կազմակերպութիւնը փոքրամասնութիւն մըն է, երկրորդ՝ անոնց գործած ոճիրներէն ամէնէն աւելի Թուրքիոյ Հայերն են որ կը նեղուին եւ անհանգիստ կ'ըլլան:*

---

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 7ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԱՌԹԻՒ

# Գրական - քննադատութիւնը այսօր

*Գրական – քննադատական գործը մտահոգութեան նիւթ դարձած է Հայաստանի գրողներու շրջանակէն ներս: Վերջին տարիներուն՝ իրարու ետեւէ լոյս տեսնող արձակ թէ չափածոյ երկերու մասին գըրուած գրախօսականները, գրական – քննադատութիւններ ըլլալէ աւելի եղած են « գրախօսութիւններ », ինչպէս գիտել տուած է Հենրիկ Գալստեան՝* Գրական թերթի Փետր. 6ի թիւին մէջ *իր ստորագրած « Գրական – քննադատական գործի ակտիվացման համար » խորագրով յօդուածին մէջ:*

*Արդարեւ, Հայաստանի Գրողներու Միութեան 7րդ համագումարի նախօրեա — կին, Երեւանի գրողներ, մանկավարժ — ներ, բանասէրներ, արուեստագէտներ եւ հայ գիրի ու գրականութեան մշակներ իրենց ստորագրած յօդուածներով կը պատրաստեն Գրողներու Միութեան հա — մագումարին արծարծուելիք հարցերը ու կ'առաջարկեն միջոցներ, լուծումներ եւ դարմաններ՝ վերցնելու համար գոյու — թիւն ունեցող թերութիւնները եւ առողջ հիմքերու վրայ դնելու համար հայ գրականութիւնը իր բոլոր սեռերով եւ ծառայեցնելու զայն՝ ընթերցողի զարգացման եւ ճիշդ դաստիարակման նպատա — կին:*

*Խօսելով վերջին տարիներուն լոյս տեսած երկերու մասին կատարուած գրա — խօսութիւններուն, Հենրիկ Գալստեան կ'ըսէ — «Քննադատութիւնը դեռեւս չի կատարում իր գլխաւոր դերը՝ չի ազդում գրական ընթացքի վրայ, չի կարողա — նում, ինչպէս հարկն է, իր ձեռքը վերցնել ընթերցող հասարակութեան գեղա — գիտական դաստիարակութեան ու ճաշակի մշակման գլխաւոր լծակները: Ամէն տարի պարբերական մամուլում տպա — գրւում են մի քանի տասնեակի հասնող նոր անուններ: Առաջին անգամ տպագըրուելուն յաջորդում է երկրորդը, տասներորդը եւ վերջապէս, արդէն հերթի են սպասում հրատարակչութիւնում՝ առա — ջին գիրքը ունենալու համար »: Յօդուածագիրը այնուհետեւ դիտել կուտայ որ գիրքերու տպագրութեան իրաւունքը կը ստացուի հրատարակչական տան երկու — երեք ընկերներու «ներքին» ճաշակի շնորհիւ: «Առաջին գիրք ունեցողը պատրաստում է երկրորդը... եւ այսպէս շարու — նակ: Սկսւում է տպագրական հեղեղը՝ թէ՛ մամուլում, թէ՛ ժողովածուների տեսքով» կը գրէ յօդուածագիրը:*

*Այսպիսի պարագաներուն, դժբախտա — բար, մեր քննադատները կըաւորական դիրքի մէջ կը գտնուին եւ անհրաժեշտ*

---

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՎ

# ԱՅՅԵՐԹ ԽՈԿՈՒՄՆԵՐՈՎ

*Քէմալ պէյ, փոխ միւթէսարըֆ–պետ, եւ ներկայացուցիչը կեդրոնական կառավարութեան: Գլո՜ւխ...:*

*Թահսիլ, Իթթիհատի մասնաճիւղի նախագահ, Ճիրիտ Զատէ Հիւսնիւ: Քիւրտ ցեղապետ, Նէջիպ: Ժանտարմա չավուշը, Կէօտէք Շիւքրիւ: Զերքէզ Տէլի Ահմէտ եւ իր եղբայրը՝ Համիտ: Գիւղապետ Ապտուրահման էֆէնտի եւ իր եղբայրը՝ ժանտարմա Մուրատ: Մէջէջէ: Մէհմէտ քեռի եւ իր տղան:*

*Կառավարութեան բանբեր, որ Թում Գույուի ինքնապաշտպանութեան գրոհին, գլխէն վիրաւոր կը փախի, կը հասնի իր գիւղը — Պուրունէօրէն, Քէօհնէէն երկու ժամ հեռու — եւ սարսափած, մանրա — մասնութեամբ կը պատմէ գոյամարտը մեր երկսեռ հերոսներուն:*

*Կը սպաննուի Թում Գույուի տուներուն առջեւ, որուն դիակը, ուրիշներու հետ, կտոր կտոր ճզմուած, անճանաչելի: Հայերուն յուսահատ նահանջէն յետոյ, իր տղան ու հայրենակիցները կը հաւաքեն եւ «չուվալ»ներու մէջ լեցուցած, կը թաղեն հասարակաց փոսի մը մէջ:*

*Արշաւախումբին հրամանատարը, Պո — րուն էօրէնցի, ցեղապետ Շէքէրէ պէյին դիակը միայն մնացեր էր ամբողջու — թեամբ, գետակի մը զով աւազին մէջ թաղուած:*

*Աս ալ՝ ուրիշ պատմութիւն, վկայու — թեան արժանի:*

*Թապուր աղասը Ղասըմ պէյ (*) — հըրէշներուն հրէշը — ժանտարմա – քոմանտանը, Նիհատ պէյ, փաստաբան Արապ զատէ Ապտուրրահման, Պէլէտիէ րէիսի, Նազըֆ աղազատէ Ահմէտ, փաստաբան Թէվֆիք զատէ Ապտուլլահ, Պաքըրճը Մահմուտ, Էթամ մէմուրը Մէհմէտ, վաճառական Սապիպ պէյ, քոմիսէր Նուրի (**), քոմիսէր Նէօզմէն, հարիւրապետ եւ Շիւպէ րէիսի Սիւլէյման, վաճառական Աքիֆ փաշա, Նիզամ զատէ Ապտուլլահ, Նիզամ զատէ Ալի, Իթթիհատի կեդրոնի ներկայացուցիչը եւ քարտուղար Ալի Մինիր, Մէպուս, Շաքիր պէյ, Խուլուսի պէյ, Օսման չավուշ, Պօղազլեանցի Իպրահիմ պէյ, Շէյխլարցի Հայտար պէյ, Ուզունլուցի Ալի էֆ. Մէնթէշէցի Ալի Րիզա (***):*

×

*Այցս ձեզի ալ սիրելիներս իմ՝ ծաղիկներով եւ խոկումներով:*

*Հա՞րցը: Ճշմարտութիւն մը ճշմար — տութիւն չէ երբ Ա+Բով կարելի չէ ապացուցանել զայն: Ահա իմ հաստատումս, Ա+Բ՝ ցեղասպանութիւն: Տեսած, կըրած, ապրած, տանջուած օրերուս անպաճոյճ արձանագրութիւնը եւ ոչ թէ, «կ'ըսէին»ներու երեւակայական «մասալ»ներու անիրական ցուցադրութիւնը, թողունը, ճերմակ թուղթի վրայ, ոչ թէ խոշորացոյցով, չափազանցելով, այլ կատարուած խժդժութիւնները, վայրա — գութիւնները, անիրաւութիւնները ամ — փոփելով, կարճ կապելով, ցայտունը, զտուածը գրի առնելով միայն:*

*Վասնզի գիտակ, թէ օրաթերթի մը էջերը բացուած չեն երկայն, անհատնում մանրամասնութիւններու, որոնք վերա — պահուած, կ'արդարացնեն հատուրթիւ — նը, մասնաւոր հատորներու:*

*Կ'անդրադառնամ: Ամէն տեղ միեւնոյն ձեւով, ոչ պատահական, միեւնոյն մեթոտներով, կանխամտածութեամբ, նախապատրաստութեամբ, կազմակերպու — թեամբ: Եւ, միեւնոյն մարդասպաննե — րով կատարուած տեղահանութիւնները, կողոպուտը, ջարդերը մաթեմաթիքական տարազով կը կոչուին՝ ցեղասպանու — թիւն...:*

*Ազգ մը արմատախիլ ընել, անոր հետքը անհետացնել, սրբել ուզել երկրագունդի քարտէսէն կը կոչուի՝ ցեղասպանութիւն:*

*Կայի՞ն յանցաւորներ: Բոլէին, գատէին, պատժէին:*

*Բայց անմեղ, անպաշտպան ծերունի — ներ, կիներ, երախաներ, կոյսեր աքսորել, տանջել, անպատուել, փճացնել: Ալա Թուրքա, քաղաքակրթութենէ «պէխապէր» մարդակերպ գազաններու ձեռքով կոտորել տալ: Գող սիրտը դող հրամայողներու կողմէ, կը կոչուի՝ ցեղասպանութիւն:*

Ա. ԿԱՊԵՆՑ

(14 – Շար.)

---

(*) Ճանչցուած փոլիս Նուրի անունով՝ խենէշ մը, որ ջարդէն առաջ եւ մանաւանդ վերջը, մեր կոյսերը խլած ու հարեմներու, բոզանոցներու մէջ լեցուցած, շատ ծանօթ՝ արիկայ մը: — Ա. Կ.

(**) Ազտաղի կորիւնները հետապնդող մեր կիներէն, մանուկներէն շատերուն դահիճը, որուն նակտին իր վրիժառու գնդակն է պարպած Զաթցի հերոս, Բենիամին Թորոսեան: — Ա. Կ.

(***) Եոզկատի ջարդին հրամանը բերելով, զայն շուտով գործադրել տուող դահիճը: *Յուշամատեան էջ 277:*

արձագանգը չեն տար, անով իսկ հասկցնելու համար հրատարակիչներուն թէ ո՛ր հեղինակն է որ իրաւունք պէտք է ունենայ հանդէս գալու առանձին գիրքով մը: Ի վերջոյ, մէկ կամ երկու գիրքի հեղինակ դառնալն իսկ տակաւին չի նշանակեր որ ան արդէն դրող մըն է եւ կը մնայ միայն մէկ բան... հերթական ժողովածուներու հրատարակումը:

Հենրիկ Գալստեան խօսելով գրական – քննադատական գործով գրաղող գրողներու ցոյց տուած վերաբերումին եւ մօտեցումին մասին՝ լոյս տեսած երկի մը առթիւ, կը գրէ. «Օրը ցերեկով, քննադատութեան քթի տակ պրոպագանդւում է բացարձակ խոտանը»: Ինչ-ինչ հաշիւներով քննադատներ երկարապատում գրախօսականներ կը նուիրեն անճաշակ գործերու ներկայացման, իրենց այդ ընթացքով քննադատութեան հեղինակութիւնն ալ խնդրոյ առարկայ դարձնելով: Յաճախ կը պատահին նաեւ այնպիսի երեւոյթներ, որոնք քննադատութեան հեղինակութեան կը վնասեն «թիկունքից», ինչպէս կ'ըսէ «Գրական թերթ»ի յօդուածագիրը: Օրինակ, լոյս կը տեսնէ անարժէք գիրք մը, որուն տրուած գնահատանքին համակարծիք կ'ըլլան գրեթէ բոլոր գրական քննադատները, որոնք բացասական գրախօսականներ կը գրեն տուեալ գիրքին մասին, յաճախ նոյնիսկ «պատշաճութեան» սահմաններու մէջ: Եւ ահա, յանկարծ, ասոնց կը հետեւի հակառակ հակազդեցութիւն մը՝ գովաբանական գրախօսութիւն մը, անհիմն դրամաբանութեամբ: Գրական քննադատութեամբ գրաղող այդպիսի հեղինակները չնորհազուրկ կոչելէ ետք՝ Հենրիկ Գալստեան կ'աւելցնէ, թէ «անոնք քննադատութեան հետ երբեմն-երբեմն «բարեկամանում են» անձնական շահերից ելնելով»:

Դժբախտաբար մեծ է թիւը այն քննադատներու, որոնք յաճախ գրախօսականներ կը ստորագրեն այս կամ այն գիրքի հեղինակներուն հաճելի թուելու համար: Յաճախադէպ է նաեւ այն երեւոյթը որ շատ անգամ կը հանդիպինք գրուած այնպիսի գրախօսականներու, որոնց մէջ արտայայտուած միտքերը, վերլուծումները ընդհանուր նկարագիր մը կը պարզեն, կաղապարուած խօսքեր, որոնք շատ յաճախ նոյնիսկ կապ չեն ունենար գրախօսուող գրքին հետ:

Երբ հրատարակուած գրքի մը մասին գրախօսական յօդուած մը լոյս տեսնէ, եթէ գրախօսողի միտքերը հիմնաւորուած, փաստարկուած ու կշռադատուած չըլլան, այլ խօսքով, եթէ գրքի մը մասին գրուած գրախօսականը հակառակ ըլլայ տուեալ գիրքը արժէքաւորել քմահաճութեամբ, այդ պարագային, ոչ միայն քննադատութեան հեղինակութիւնը կը նսեմանայ, այլեւ մանաւանդ՝ կը վնասուի ընթերցողի գրական ճաշակի զարգացումը:

Գրական – քննադատութիւնը առողջ եւ ամուր հիմքերու վրայ դնելու նպատակով, Հենրիկ Գալստեան, Հայաստանի Գրողներու Միութեան 7րդ համագումարի նախօրեակին կ'առաջարկէ.

Ա) Գրական բոլոր կազմակերպութիւնների ղեկավարների համար գրական – քննադատութեան կազմակերպումը նոյնքան կենտրոնական մտահոգութեան առարկայ պիտի դառնայ, որքան բուն գեղարուեստական գրականութեան գործը: Ներքնա – քննադատական հոսքերի մէջ գլխաւորը մնում է որակի խնդիրը՝ պրոֆեսիոնալիզմի բարձրացումը: Այս առումով մեր հայեացքները անընդհատ բեւեռուած պիտի պահենք միութենական քննադատութեան արդի տնտեսութեան վրայ՝ ամէնից առաջ սովորելով վերլուծել քննադատութեան արուեստը:

Բ) Առանձնացնել քննադատելու, բանավիճելու կուլտուրայի հարցը: Ես նկատի չունեմ լոկ միմեանց հետ պատշաճ լեզուով խօսելու, «հակառակորդի» անձը չվիրաւորելու պարտադիր ու տարրական պահանջները: Լինել սկզբունքային, սեփական տեսակէտների պաշտպանութեան դիրքերում եւ միաժամանակ մնալ կիրթ, հաւասարակշռուած, — սրանք պիտի լինեն մեր՝ յատկապէս երիտասարդ քննադատներիս առօրեայ գործունէութեան ամենասովորական նորմերը: Քննադատելու կուլտուրա ասելով ամէնից առաջ նկատի ունեմ քննադատի բարեխղճութիւնը, երբ չի աղաւաղւում փաստը, երբ այն միտումնաւոր մեկնաբանութիւն չի ստանում:

Յօդուածագիրը անդրադառնալէ ետք Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան առընթեր գրականագիտութեան եւ քննադատութեան խորհուրդի վերջերս գումարած նիստերէն մէկուն, ուր նշուած է քննադատութեան կենսական դերը գրական կեանքին մէջ, դիտել կուտայ որ «քննադատական գործի կազմակերպումը դրուել է յուսալի հիմքերի վրայ» Խորհ. Միութեան կարգ մը երկիրներու, որոնց կարգին նաեւ Վրաստանի մէջ եւ կ'աւելցնէ՝ «ցաւօք, այս նոյն բանը չի կարելի ասել մեր Հանրապետութեան գրական քննադատութեան վիճակի մասին»:

Հենրիկ Գալստեան կը վերջացնէ իր յօդուածը այն ակնկալութեամբ, որ Հայաստանի Գրողներու Միութեան 7րդ համագումարի չնորհիւ կը վերահաստատուի գրական – քննադատութեան կոչումը, որ է՝ ժամանակակից ստեղծագործութիւնները դարաշրջանի խտէալներու լոյսին տակ արժեւորել եւ գրական արուեստը պահել իր բարձրութեան վրայ:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

## ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՅՍԱԲԱՑ, պաշտօնաթերթ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Հարաւ. Ամերիկայի շրջանի, Է. տարի, Թիւ 7–10 (Օգոստոս–Հոկտ. 1975) հայերէն եւ սպաներէն բովանդակութեամբ:

# ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ
## 45ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

——— O ———

Այս Կիրակի Մարտ 7ին, կէսօրէ վերջ, Սալ տը լա Շիմիի սրահներուն մէջ, Հայ Արիներու Միութեան փարիզեան շրջանը կը ներկայացնէ իր 45րդ տարեկան հանդէսը:

Հանդէս մը որ աւանդական դարձած է 1928էն ի վեր, ամէն տարի ուր հայ արիներուն հայ եւ ֆրանսացի բարեկամները եւ իրենց ծնողքը կուգան խնամուած յայտագրի մը ներկայութեամբ հաճելի օր մը անցընելու:

Այս տարի ալ Փարիզի, Մէօտոնի, Իսիի եւ Ալֆորվիլի սկաուտներուն, արենոյշներուն, գայլիկներուն, թեւիկներուն եւ երէցներուն ինը խումբերը պատրաստած են շատ ճոխ եւ վայելուչ յայտագիր մը հայկական երգերով, պարերով, ներկայացումներով եւ նուագով: Բանակումի մեծ կրակի մը ընթացքին, բեմին վրայ, խարոյկի շուրջ սկաուտական յայտագիր մը, որ կը յուսանք մեծ յաջողութիւն գտնէ:

1971ին, հայ արիներու 40րդ տարեկան հանդէսին առթիւ սկաուտական համաշխարհային կեդրոնին ընդհանուր քարտուղարը Լասլօ Նաճի, ներկայ եղած էր հանդէսին եւ մեծապէս խանդավառուած: Այս տարի ալ Լասլօ Նաճի պիտի գայ Ժընեւէն, Հարաւային Ամերիկա երկար քննական շրջանէ մը անմիջապէս վերջ ներկայ ըլլալու հայ արիներուն 45րդ հանդէսին, եւ յայտնելու համաշխարհային կոմիտէին շնորհաւորութիւնը:

Հանդէսին հրաւիրուած են նաեւ հայկական կազմակերպութեանց վարիչները, ինչպէս նաեւ ֆրանսական սկաուտական միութեանց պետերը եւ ներկայացուցիչ խումբերը:

Հանդէսի միջնարարին հանդիսատեսները պիտի այցելեն Միութեան գործունէութեան նուիրուած ցուցահանդէսը, ինչպէս նաեւ պիւֆէն: Հանդէսին ներկայ պիտի ըլլան նաեւ Հայ Արիներու Միութեան Լիոնի շրջանի խմբապետները եւ խմբապետուհիները, առաջնորդութեամբ իրենց շրջանային պետին:

Վստահ ենք թէ, այս տարի ալ շատ մեծ յաջողութիւն պիտի ունենայ հանդէսը: Ամիսներէ ի վեր մեծէն պզտիկը բոլորն ալ մաս մը առած են իրենց վրայ հանդէսին աշխատանքներէն:

Կը մաղթենք որ, ինչպէս նախորդ տարիները, այս անգամ ալ Սալ տը լա Շիմիի ընդարձակ սրահը լեցուած ըլլայ խանդավառ բազմութեամբ մը որպէսզի քաջալերուին եւ շարունակեն իրենց գործունէութիւնը վստահութեամբ եւ յարատեւութեամբ ինչ որ կ'ապացուցանեն 45 տարիներէ ի վեր իրարու յաջորդող հայ արիներու սերունդները:

Հ. Ա.

# ԽՆԴՐԱՆՔ
## ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐԷՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԷՆ

——— O ———

Նախատեսուած է վերհրատարակութիւնը « Դար մը գրականութիւն, 1850–1950 » անուն երկհատոր իմ գործին՝ որուն 1955–1956 Թուականի առաջին տպագրութիւնը սպառած է:

Քսան տարի առաջ պատրաստուած եւ ի լոյս ընծայուած այս աշխատասիրութիւնը՝ մասնաւորաբար հայրենական գրականութեան յատկացուած բաժնին մէջ վերատեսութեան, փոփոխութեան եւ յաւելումի կարօտ մասեր ունի: — Այդ օրերուն կապը պատահական եւ պարագայական էր Հայաստանի հետ, գործերէ շատեր չէին հասներ արտասահման, աղբիւրներ ու ատաղձ հազուագիւտ էին. հետեւաբար, թերիներն ու խոցելի կէտերն ալ անխուսափելի:

Ջեմ հաւատար որ այսօր կրնայ անթերի ըլլալ անոր երկրորդ հրատարակութիւնը. սակայն կը հաւատամ բարեփոխութեան կարելիութեան՝ երբ մանաւանդ իմ խնդրանքին դրապէս ընդառաջէ Երեւանի Մշակութային Կապի Կոմիտէն, որուն դիմած եմ առանձնապէս:

«Դար մը գրականութիւն»ը, անփոփոխ պահելով հանդերձ իր անունը, երկրորդ տպագրութեան մէջ պիտի ընդգրկէ նաեւ անմիջական գրականութեան (1950–1975) շրջանը: Պիտի հրատարակուի 700ական էջէ բաղկացած երկու հատորներով եւ որոշ փոփոխութիւններու եւ լրացումներու պիտի ենթարկուի նաեւ իր առաջին մասով (1850–1920):

Այս առիթով՝

Ա) Պիտի խնդրեմ Սփիւռքի բոլոր գօտիներուն մէջ ապրող երէց, կրտսեր, նոր թէ նորագոյն գրողներէն, մինչեւ 1976 Յունիս 15 ինծի հասցուած ըլլալ իրենց լուսանկարները (սեւով ճերմակ), ինչպէս նաեւ կեանքը, գործերու անունը եւ անոնց հրատարակութեան Թուականները ներկայացնող գրութիւններ:

Բ) Առանձնապէս, հայ գրականութեան բարեկամներէ պիտի խնդրեմ՝ ի հարկին վերադարձնելու պայմանով՝ տրամադրել որեւէ հաւաքածոյ կամ աղբիւր, որ կապ ունի Հայաստանի 1920–1975 Թուականներու գրականութեան, գրողներուն եւ յատկապէս անոնց լուսանկարներուն հետ:

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Հասցէ.—

M. TOLOLIAN, 8 Concord Road

Watertown, Ma. 02172 (U.S.A.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

## ՎԱՅՐԷՋՔ ԴԷՊԻ ԴԺՈԽՔ

Քանի մը յարկ եւս իջան դէպի գետնին տակը: Քանի սանդուխէն վար իջած ա[illegible] դուռներու առջեւէն կ'անցնէին, հոսկէ հոնկէ արձակուած աղաղակներ կը լսուէին, բայց Ռոլան այդ ձայները լսելով երբեմն երբեմն կը սարսռար, ցուրտէն կը դողար ու կը կմկմար:

— Մսի՛լ սկսայ, ցուրտ է:

Բանտապահը, որ այս տեսակ խօսքերու վարժուած էր, առանց բերանը բանալու զայն կը քաշէր կը տանէր:

Խոնաւ մթնոլորտ մը կը տիրէր այդ կամարաւոր նրբանցքներուն մէջ, բայց բանտապահը հանդիստ մը կը շնչէր եւ առանց լոյսի մութին մէջ հանդիստ մը կը յառաջանար: Կատու մըն էր ան որուն աչքերը մութին մէջ տեսնելու վարժուած էին: Ինչպէս որ սիրտը ուշ կամ կանուխ անտարբերութեան ու անգթութեան կը վարժուի, այնպէս ալ թոքերն ու աչքերը ապականութեան եւ խաւարին կը վարժուին:

Վերջապէս, անգթութեան, ապականութեան եւ խաւարին այդ սպասաւորը կանգ առնելով Ռոլանի թեւը ձգեց:

Խեղճ երիտասարդը, պաղէն դողալէն, անշարժացաւ մնաց:

Երկաթը երկաթին քսուելով ճռնչեց: Աւելի խոնաւ, աւելի ապականած, աւելի սառուցեալ հով մը փչեց իր երեսին: Զգաց թէ զինքը սեւ փոսի մը մէջ կը հրէին եւ վրայէն դուռը կը գոցէին ու կը կղպէին:

Դրան ճռնչիւնը հեռուէն հեռու արձագանգեց...

Ռոլան 17 թիւ նկուղին մէջ կը գտնուէր..: Ողջերու ցուցակէն աւրուած էր իր անունը եւ մեռելներու ցուցակը արձանագրուած:

Միտքը եւ մտածելու յատկութիւնը մթնցած էին իր երջանկութեան քայքայումովը:

Խելքին եկած էր, մեռա՛ծ՝ մտովին: Տառապանքէն ուրիշ ոչ մէկ բան կ'ապրէր իր մէջ...:

17 թիւ նկուղը բաւական ընդարձակ բանտ մըն էր. գետինը խոշոր եւ լայն այլ կոշտ քառանկիւն քարերով սալայատակուած էր. պատերը խոշոր ողորկ քարերով շինուած էին որոնց վրայ ծեփի պէս պաղ լեղ գոյացած էր, պատին մէկ կողմը խորշ մը կար որուն մէջ մահճակալի նմանող պառկելիք տեղ մը կար. այս մահճակալը ողորկ մարմարէ էր: Դրան ճիշդ դէմը լուսամուտ մը կար որ սրածայր երկաթէ հաստ ձողերով պաշտպանուած էր: Անկիւն մը ջուրի սափոր մը: Սափորին վրայ նկանակ մը հաց: Տեղէ մը ջուրի մը խուլ ու միօրինակ շառափը կը լսուէր. բայց որ կողմէն ըլլալը յայտնի չէր, ջրանցքին ջուրն էր: Խաւարը միահեծան կը տիրէր. ցուրտը ձմեռնային էր: Բանտին դուրսի քարերուն զարնուող ջուրերուն շառաչիւնէն եւ հեռուէն հեռու լսուող տարաբախտ մահամերձի մը մահուանական մրմունջէն ուրիշ ոչ մէկ ձայն կը լսուէր:

Ռոլան նկուղին մէկ անկիւնը ապաստանելով, աչքերը պաղած խաւարին նայիլ սկսաւ: Ոչ մէկ բան կ'ապրէր իր մէջ, ոչինչ մնացած էր իրմէն կեանքը յիշեցնող...: Ձեռքերուն եւ ոտքերուն վրայ գոյացած վէրքերուն ցաւն իսկ չզգաց:

Ողջ ողջ գերեզման նետուած էր...:

Ահա՛ ինչ որ կրցաւ ըմբռնել...:

### ԱԻԱԶԱԿԸ

Անօրինակ այլ արագ տեսարան մը տեղի ունեցաւ Սուրբ Մարկոս հրապարակին վրայ, այն միջոցին երբ Ռոլանի մայրը, խելագար վիճակի մէջ ամբոխին կը խառնուէր:

— Կեցցէ՛ Ռոլան Քանտիանօ, կը գոռար ամբոխը:

Եւ քանի չափ պատառատուն ցնցոտիներ հագած մարդիկ, փոշիէն եւ քրտինքէն սեփ–սեւ եղած, մռնչելով, ետեւ քաշուելով եւ երբեմն ալ յարձակողականի դիմելով, Հանրապետութեան զինուորներուն հրաւէր կը կարդային:

Ապստամբներու այդ խումբին մէջ կը տեսնուէր նաեւ հսկայ մը, որ հաւանաբար ապստամբներու պարագլուխն էր:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Օր. Օր. Ալիս եւ Անահիտ Տէր-Վարդանեան, Պ. Ոսկեան Գալայճեան եւ աղջիկը՝ Լիտա, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Բապուճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Ծուն-կուրտայեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սարգիսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Ճերանեան եւ զաւակը, Պ. Քլօտ Բապուճեան, այրի Տիկին Նոտարեան, այրի Տիկին Դաւիթեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Քերովբէ Նոտարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Նոտարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մովսէսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ջիտեմեան, Մելինէ եւ Էմմա Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Գարլոս Մարգարեան եւ զաւակները (Արժանթին), ինչպէս նաեւ Նետելեան, Բապուճեան, Պէրպէրեան, Կարապետեան, Շմաւոնեան, Դաւիթեան, Վարդանեան, Ատալեան, Ագուչեան, Զոլաքեան, Ծուն-կուրտայեան, Ճերանեան, Մաքսուտեան եւ Սարկաւագեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, նանիին, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԼՈՒՍԻԿ ՏԷՐ-ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Փետր. 28ին, 75 տարեկանին, իր բնակարանը 29 Ռիւ է-թիէն-Տոլէ, Ալֆորվիլ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Մարտ 5, ժամը 13.45ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց: Հաւաքուիլ բնակարանը ժամը 13.30ին:

Թաղումը կը կատարուի տեղւոյն գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փելֆանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գազիկեան եւ զաւակները, Տիկին Աղաւնի Գապատայեան եւ զաւակները, Մութաֆեան, Գազանճեան, Պալեան, Աբել-եան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՎԻՐԺԻՆԻ ԳԱԶԻԿԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, այս Կիրակի, Մարտ 7, առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

## Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ մեծ պահոց ընթացքին Կիրակի Մարտ 7էն սկսեալ ամէն Կիրակի պատարագէն յետոյ կը կատարուի Արեւագալի արարողութիւն:

Դարձեալ մեծ պահոց ընթացքին Հինգշաբթի Մարտ 11էն սկսեալ ամէն Հինգշաբթի կ. ե. ժամը 5ին Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւն:

## SOIREE DANSANTE

Les étudiants de la Maison Arménienne organisent une soirée dansante à l'occasion du Mardi-Gras, Samedi 6 Mars à partir de 21 heures.

57, Bd. Jourdan
Métro Porte d'Orléans

## ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ – Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Այս Կիրակի Մարտ 7, պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգստ կը կատարուի

ԳԵՐՊ. ՊԱՀԱՊԱՆԵԱՆԻ

ժողովրդապետ վարդապետներու եւ հոգաբարձու անդամներու հոգիներուն ի յիշատակ:

Հաւատացեալները կը հրաւիրուին յարգել անոնց յիշատակը, գնահատել աշխատանքը միանալով հաւաքական աղօթքին:

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Անդրանիկ Պուտաքեան իր մօրեղբօր կնոջ՝ Հռիփսիմէ Իփէկեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆր. կը նուիրէ Լիբանահայ աղէտեալներուն (ստանալ «Յառաջ»էն):

## ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Իր մահուան եօթներորդ տարելիցին առթիւ (1969 Մարտ 4), Զարուհի Թորոսեան կ'ընէ հետեւեալ նուէրները.—

| | |
|---|---|
| Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին | 50 Ֆ. |
| Սեւրի Մխիթարեան վարժարան | 50 Ֆր. |
| Իսիի Ս. Մարիամ եկեղեցի | 50 Ֆ. |
| Աղքատախնամի հանգստ. տուներու | 50 Ֆ. |
| Կապ. Խաչի օգնութ. կայանի | 50 Ֆ. |
| Կարմիր Խաչի օգնութ. կայանի | 50 Ֆ. |
| Որբերու Օգն. Տիկ. Միութեան | 50 Ֆ. |
| Ուսանողներու Օգն. Մարմինի | 50 Ֆ. |
| Փարիզի եկեղեցւոյ դպրաց դասին | 50 Ֆ. |
| «Յառաջ Թերթի բարգաւաճման (Ստանալ «Յառաջ»էն): | 50 Ֆ. |
| «Աշխարհ» Թերթի բարգաւաճման | 50 Ֆ. |

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Մարտ 7, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ տեղւոյն վրայ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Կրընոպլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Մարտ 7 Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

## ՇԱՎԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, պատարագ կը մատուցուի:

# ԱՊՐԻԼ 24Ը ԵՒ ՄԱՅԻՍ 1Ը

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

AVEC LES ANCIENS COMBATTANTS ARMENIENS de L'ARMEE FRANÇAISE

et

AMITIES FRANCE-ARMENIE (A.F.A.)

Ապրիլ 21էն Մայիս 3

ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ ճոյն օրուան մէջ

Ուշադրութիւն՝ ԳԻՆ 2450 Ֆր.

Տեղերը սահմանափակ են:

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Երկուշաբթի ժամը 17–19, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ ժամը 14–16

Amitiés France - Arménie

Պարոյր Սեւակ գրադարան

32, Rue de Trévise — 75009 Paris

Tél. : 246-14-94

## Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն-Մօրիսի Վրացեան խումբի ընկերները, Ուրբաթ, Մարտ 5 երեկոյեան ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ Մարտ 5, ժամը 9ին, Մշակոյթի Տունը:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

BAL ANNUEL
A VALENCE

Organisé par le groupe SCHAVARCH MISSAKIAN de Valence du Nor Séround

Le Samedi 6 Mars au Palais de la Foire, Ave. de la Marne, de 21 h. 30 à l'aube

*Orchestre Jacques KOJA de Valence en attraction orchestre KOTCHARI de Marseille*

Réservation (75) 42-34-58

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Նոր տարուան առիթով Հայ Կարմիր Խաչի ծովեզերեայ օգնութեան կայանը արդիականացնելու նպատակին կը նուիրեն.

Պր. Յ. Աւագեանց իր այցելութեան առիթով 1000 Ֆրանք, Տիկին Վեհանուշ Գաբրիէլեան, Պ. Յ. Սիմոնեան (Մարսէյլ) 200ական Ֆր, Օր. Տ. Տարտարեան, Տիկին Ս. Սարգիսեան (Մարսէյլ), Պ. Գ. Գործունեան 150ական Ֆր, Պ. Ր. Տօնապետեան, Տօքթ. Մ. Գազանճեան, Պ. Ա. Մէրամէթճեան, Ժիմմի հաստատութիւն (Մարսէյլ), Պ. Հ. Տիարեան (Լա Սէլ Սէն Գլու), Պ. Օ. Մոսկոֆեան (Լը Վէզինէ), Տէր եւ Տիկին Յ. Կէվրէկեան, Տիկին Ր. Ճէվիզեան (Ժուան Լէ Բէն), Պ. Յ. Զուլաքեան (Վիրոֆլէ), Մարգարեան – Իգմիրլեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Գ. Ղազարեան (Գլամառ), Պ. Գ. Օճաքճեան, Տէր եւ Տիկին Ր. Գույումճեան (Մէտոն), Գասպարեան – Միթիլճեան ընտանիք (Պուրժ), Տիկին Ա. Սէրկիր (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Ն. Տուրման, Պ. Յ. Տէմիրեան (Շաւիլ), Պ. Վարժապետեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Հ. Քիրազեան (Վիրոֆլէ), Պ. Ս. Սահակեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Կ. Յակոբեան, Պ. Ա. Քէպապճեան (Սէվրան), Տիկին Ս. Մինասեան (Մարսէյլ) 100ական Ֆր, Օրիորդ Հ. Խոսրովեան, Պ. Տէր Սահակեան (Մալաքոֆ), Տէրպէտէրեան ընտանիք (Պէքոն), Տիկին Ս. Յակոբեան (Մարսէյլ), Տիկին Ս. Ալէմեան (Նիս), Պ. Գ. Նորսիկեան (Պազէնվիլ), Այրի Տիկին Սողոմոնեան (Շուազի լը Ռուա), Պ. Զաքարեան (Սէն Կրասիէն), Տէր եւ Տիկին Թադէոսեան (Նէօյի), Պ. Ա. Տօնէլեան (Պուա Գոլոմպ), Օրիորդ Ս. Նաճարեան (Մարսէյլ), Տիկին Ս. Սուրեան (Նիս) 50ական Ֆրանք:

## SOS ÉLECTRICITÉ

DEPANNAGE ELECTRICITE
INSTALLATION
FORCE et LUMIERE

Entreprise TOSSOUNIAN

23, rue de Draguignan
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Tél. : 985-79-35

---

ՄՕՏ ԱՏԵՆԷՆ

ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ՝

# ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԵՒԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e
Tél. 770 85 81

Հայկական ընտիր բոլոր ճաշերը — Հայկական ջերմ մթնոլորտ

Մատչելի գիներ

---

POUR LA FETE DE L'ASCENSION

# PELERINAGE à JERUSALEM

du 26 au 30 Mai 1976
*Sous la présidence de*

**Mgr Nicolas KEHIAYAN**

*Délégué Apostolique de l'Exarchat Arménien*

Fr. 1.880 — tout compris de PARIS à PARIS
Hôtel Diplomat premier ordre
repas — excursions à Jericho, Nazareth, Tibériade, Bethléem

Visite de la Terre Sainte du 23 au 26 Mai
Suplément F. 400
Tel Aviv, Haïfa, Cesaree, Bersheva, Massada

INSCRIPTION :

ASSOCIATION CREDO

20, Passage des Recollets, 75010 PARIS
Tél. : 205-80-59

---

Dimanche 7 Mars à 21 heures, HOTEL SPLENDIDE, Marseille
RECITAL

# Alice CHAMIRIAN

(Mezzo Soprano)

# Raffi ARZOUMANIAN

(Pianiste)

Au programme : *Schumann — Debussy — Gounod — Babadjanian — Komitas —Ganatchian — Ohan Dourian — N. Kalandarian — K. Avédissian — A. Doloukhanian — A. Adjémian — Armèn Dikranian*

Entrée : 30 francs. Pour les étudiants : 20 francs

les billets sont en vente chez :
Jacques CHELELEKIAN — Voyages Wasteels — 87 La Canebière, Marseille
Tél. : 62-03-44

---

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

նախաձեռնութեամբ, Շաբաթ Մարտ 6, ժամը 20.30ին, Ալֆորվիլի հանդիսասրահին մէջ՝ 22 Ռիւ Վոլթէռ, Ալֆորվիլ

Գունաւոր ֆիլմի ներկայացում

# ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԾԱԳՈՒՄՆ ՈՒ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

պատրաստուած «Հայկանոյշ» մշակութային ընկերակցութեան կողմէ: Կը մեկնաբանեն Տոքթ. Պէաթրիս Գասպարեան – Պրիքու եւ Ժաք Պրիքու:

Ծախքերու մասնակցութիւն:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
5
VENDREDI
5 MARS
1976

LE NUMERO 1,20 F.

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

51րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.531 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — N° 13.531

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

## ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ ՊՐԻՒՍԷԼ

### ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԳՈՀ ՉԵՆ

Չաղլայանկիլ, Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը որ Պրիւսէլ գացած էր հանդիպում ունենալու համար Հասարակաց Շուկայի ընկերակցութեան Խորհուրդին հետ, գոհ չէ Եւրոպացիներէն թէեւ ասոնք խոստացած են նոր ճիգեր թափել դիւրացնելու համար Թրքական գիւղատնտեսական ապրանքներու արտածումը դէպի Հասարակապետութիւն: Չաղլայանկիլ կ'ուզէ որ 1963ին ստորագրուած համաձայնագիրը Թուրքիոյ եւ Հասարակաց Շուկային միջեւ վերամշակուի, նկատի առնելով Յունաստանի եւ Հասարակապետութեան յարաբերութեանց յեղաշրջումը: Թուրքը չի ծածկեր իր երկիւղին գաղտնութիւնը եւ «սիրտը առնելու» համար է որ եւրոպական Խորհուրդը յայտարարութիւն մը ըրած է շեշտելով թէ Հասարակապետութիւնը պատրաստ է դիւրացնելու Թուրքիայէն արտածումը այն ապրանքներուն, որոնք շահեկան են Թուրքիոյ համար:

Միւս կողմէ, յունական աղբիւրներու համաձայն կը թուի որ Վիէննայի խօսակցութիւնները Կիպրոսի մասին դրական որեւէ արդիւնքի չեն յանգած: Տէնքթաշ Անգարայէն հրահանգ ունէր հաւանաբար որեւէ զիջում չընելու, որպէսզի Թուրքիա կարենայ միշտ առկախ պահելով կիպրական հարցը զայն օգտագործել կամ աւելի ճիշդ շահագործել սակարկութիւններ ընելու համար Հասարակաց Շուկային եւ Միացեալ Նահանգներուն հետ: Թուրք - Կիպրացին պահանջած է որ իր յոյն խօսակիցները ընդունին «նոր իրականութիւնները» այսինքն բաժանումի կատարուած իրողութիւնը եւ կղզիին 40 առ հարիւրի գրաւումը ու եկամուտներու 70 առ հարիւրի:

## Քանի մը տողով

ՍԻՄՖԵՐՈՓՈԼԻ մէջ Սէնթ - Էթիէն Օլիմպիք երկու կէտով պարտուեցաւ Կիեւի Դինամոյէն, Եւրոպայի Ֆութպոլի ախոյեան ակումբներու Եւրոպայի բաժակի չորրորդ աւարտականի երթի մրցումին: Դեռ յոյս կայ, թէեւ փոքր, որ ամէն ինչ կորսուած չըլլայ Ֆրանսական խումբին համար, եթէ դարձի մրցումին, ուր Սէնթ Էթիէնցիները դաշտի առաւելութիւն կ'ունենան, կարենան երեք կէտ նշանակել, պայմանաւ որ Դինամօն ոչ մէկ կէտ նշանակէ: Այս շարքի միւս հանդիպումներու կարգին Պենֆիքա եւ Պայէրն հաւասար մնացած են (0–0), Մէօնխընկլատպախ (Գերմանիա) եւ Ռէալ Մատրիտ նոյնպէս (2-2) մինչ Սփլիթ կը յաղթէր Օլի դէմ երկուքով Այնտհովընի:

ՍՊԱՆԻՈՅ պասք շրջանը շատ ծանր բախումներ տեղի ունեցած են բանթողներու եւ ոստիկանական ուժերու միջեւ: Երկու մեռեալ կայ (մէկը ոստիկան) եւ տասնեակներով վիրաւոր: Վիթորիայի մէջ տեղի ունեցած ցոյցին ընթացքին է որ այս ծանր միջադէպերը տեղի ունեցած են: Ժողովուրդին 80 առ հարիւրը (30.000 հոգի) գործադուլ կ'ընէ:

ՆԱՌՊՈՆԻ մէջ շատ ծանր դէպքեր եղած են առջի գիշեր երբ այգեգործները յարձակած են պետական շէնքերու վրայ եւ պահանջած որ իրենց ձերբակալուած հինգ ընկերները ազատ արձակուին:

ԿՈՒԱԹԵՄԱԼԱՅԻ մէկ օրաթերթը կը գրէ թէ երկրաշարժը հետեւանք է ամերիկեան հիւլէական փորձի մը: Ըստ թերթին, Ամերիկացիները հիւլէական ռումբ մը պայթեցուցած են 23 հազար մեռեալ պատճառելով երկրաշարժէն ճիշդ երեքուկէս վայրկեան առաջ:

ՄՈԶԱՄՊԻՔ «պատերազմի վիճակի» մէջ կը նկատէ ինքզինքը Ռոտեզիոյ հետ: Մոզամպիքի Հանրապետութեան Նախագահը՝ Սամորա Մաշէլ, փակել տուաւ սահմանները, գրաւել Ռոտեզիացիներու ունեցուածքը: Ռոտեզիա՝ իր վեց միլիոն բնակչութեամբ, միայն 3500 զինուոր ունի — սեւամորթ եւ ճերմակամորթ — իբրեւ ցամաքային ուժ եւ 1200՝ օդուժի: Անհրաժեշտ պարագային 10.000 հոգի՝ զանազան ցեղերէ, կրնան արագօրէն զօրաշարժի ենթարկուիլ եւ պահեստիներու հետ միասին կը կազմուի 35.000նոց բանակ մը եւ 8000 ոստիկան: Իբրեւ ռազմական ուժ Ռոտեզիա ունի 42 ռազմական օդանաւ, 9 ռմբակոծիչ, 12 հալածիչ Հընթըր, 9 Վամփիր, 12 հսկող, փոխադրական օդանաւեր եւ 8 Ալուէթ թռանիներ: Միւս կողմէ՝ Մոզամպիք ունի 12.000 հոգինոց բանակ մը, մարզուած Չինացիներու կողմէ եւ ունի արդիական զինամթերք՝ Սամ 7 հակօդային հրթիռներ, ծանր գնդացիրներ, բայց չունի ոչ օդանաւ եւ ոչ ալ ռազմասայլ: Այս բանակին վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ Զիմպապվէի (Ռոտեզիա) ազատագրութեան բանակի ազգայնամոլները՝ շուրջ հազար Փէտայիներէ կազմուած եւ 5000 ուրիշ ազգայնամոլներ: Անգլիա մտահոգ է:

ԼԻԲԱՆԱՆ

# ՀԱՅԿ. ԵՐԵՔ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

## ՍՈՒՐԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԵՏ

Աղդակի Փետր. 18ի թիւէն կ'արտատպենք մանրամասնութիւնները այն տեսակցութեան որ ունեցած է Սուրիոյ Արտաքին նախարար՝ Խատտամի հետ հայկ. երեք կուսակցութիւններէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը:

×

Փետր. 17ին, կէսօրէ առաջ ժամը 10ին, հայկական երեք կուսակցութեանց՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան եւ Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան ներկայացուցիչները՝ Հրաչ Թուրիկեան, Յովակ Թիւթէլեան, Ցարութիւն Կուժունի, Ժիրայր Նայիրի, Վարուժան Խաչատուրեան եւ Երուանդ Ակիշեան յատուկ ժամադրութեամբ տեսակցութիւն մը ունեցան Սուրիոյ փոխ վարչապետ եւ Արտաքին նախարար Ապտէլ Հալիմ Խատտամի հետ, Պաաս կուսակցութեան լիբ. բաժնի կեդրոնին մէջ:

Տեսակցութիւնը, որ տեւեց մօտ մէկ ժամ, տեղի ունեցաւ բարեկամութեան անկեղծ եւ եղբայրական մթնոլորտի մէջ:

Սուրիացի նախարարը, որ իբրեւ իրաւարար հիմնական դեր ունեցաւ լիբանանեան տագնապին լուծման մէջ, նախ ցաւ յայտնեց թէ այս տեսակցութիւնը աւելի կանուխ չեղաւ, նկատի ունենալով որ տագնապին լուծման հետ կապուած աւելի անմիջական գործերով զբաղած էր:

Ապտէլ Հալիմ Խատտամ գովեց տագնապի ընթացքին հայ ժողովուրդի ցուցաբերած դրական կեցուածքը, նաեւ այն իրողութիւնը, որ Հայութիւնը ոչ միայն չմասնակցեցաւ եղբայրասպան կռիւներուն եւ քանդումներուն, այլ նաեւ կատարեց քաղաքացիական իր լիւ պարտականութիւնը, մարդկային գետնի վրայ բերելով ամէն օժանդակութիւն եւ իր կեցուածքով նպաստեց տագնապին լուծման ու արգելք հանդիսացաւ անոր աւելի եւս բարդացումին:

«Պատմութիւնը, ըսաւ սուրիացի նախարարը, այս պարագան մեծ տառերով պիտի արձանագրէ եւ հարիւր տարի պիտի յիշէ: Մենք, աւելցուց սուրիական դիւանագիտութեան պետը, նոր չէ որ կը ճանչնանք հայ ժողովուրդը: Սուրիոյ մէջ Հայութիւնը եղած է եւ է շինարար տարր մը: Մենք որեւէ խտրութիւն չենք դներ Հայու եւ Արաբի միջեւ, քնիկ կը նկատենք Հայութիւնը, եւ հպարտ ենք Հայերով, որոնք առաջին օրէն եղած են եւ են Սուրիոյ հետ եւ անոր անկախութեան համար իրենց արիւնը երբեք չեն խնայած: Գիտենք նաեւ որ արաբական բոլոր երկիրներու հայ ժողովուրդը նոյն գիտակից կեցուածքը պահած է եւ վստահ ենք որ պիտի պահէ տակաւին»:

Այնուհետեւ, Ապտէլ Հալիմ Խատտամ Դամասկոս հրաւիրեց հայկական երեք կուսակցութեանց ներկայացուցիչները: «Ինծի համար, ըսաւ նախարարը, մասնաւոր ուրախութիւն է այս հանդիպումը հայկական երեք կուսակցութիւններու հետ եւ ուրախ պիտի ըլլայինք, եթէ այցելէիք Դամասկոս: Կասկած չկայ որ մեր նախագահը՝ զօրավար Հաֆէզ Ասատ մեծ ուրախութեամբ պիտի ընդունի ձեզ»:

Պատասխանելով այն հարցումին թէ արդեօք իր ժամանակը պիտի ներէ որ այցելէ նաեւ հայ համայնքին, որուն Ազգային Առաջնորդարանը ինքզինք պատուուած պիտի զգայ՝ այդ այցելութեամբ, Սուրիոյ Արտաքին նախարարը ըսաւ.

«Ինծի համար ո՛չ միայն հաճոյք, այլ նաեւ պարտականութիւն է այդ այցելութիւնը: Մինչեւ հիմա այդ առիթը չունեցայ, որովհետեւ անմիջական հարցերու կարգադրութիւնը գրաւեց ամբողջ ժամանակս: Բայց յետագային անպայման պիտի կատարեմ այդ պարտականութիւնը հանդէպ երախտաշատ հայ համայնքին»:

Պատուիրակութիւնը շնորհակալութիւն յայտնեց այն պատմական դերին համար որ եղբայրական Սուրիան կատարեց եւ այդպէսով նպաստեց տագնապին բարւոք լուծման եւ որուն շնորհիւ վերջ տրուեցաւ եղբայրասպան կռիւներուն ու քանդումին եւ նոր Լիբանանը կերտելու համար դուռ բացուեցաւ: «Մենք՝ լիբանանցի Հայերս, ըսուեցաւ սուրիացի նախարարին, նոր Լիբանանի վերակառուցման աշխատանքին մէջ առաջին շարքերու վրայ կանգնած, պատրաստ ենք մեր ամբողջ կարողութիւնը եւ գիտութիւնը ի սպաս դնելու»:

Ապտէլ Հալիմ Խատտամ հարց տուաւ թէ երեք կուսակցութիւնները հիմա ի՞նչպէս կը տեսնեն կացութիւնը:

Պատասխանուեցաւ թէ «Լիբանան, ծանր օրեր ապրելէ ետք, հիմա արդէն մտած է վերականգնումի ճամբուն մէջ եւ վստահ ենք որ լիբանանցի ժողովուրդը, գիտակցելով իր իսկական շահերուն, պիտի կրնայ սեւ անցեալը մոռցնել տալ եւ կերտել նոր Լիբանանը, որ համապատասխանէ ժողովուրդին եւ բարձրացող սերունդներու բաղձանքներուն եւ ձգտումներուն: Մենք վստահ ենք որ Սուրիոյ եւ Լիբանանի սերտ գործակցութեան եւ եղբայրական կապերուն շնորհիւ, աւելի շուտ կը հասնինք այդ նպատակին»:

Իր հերթին, պատուիրակութեան կողմէ տրուած հարցումի մը, թէ ինք ի՞նչպէս կը տեսնէ կացութիւնը, Սուրիոյ Արտաքին նախարարը պատասխանեց.

«Դէպի բարելաւում կ'երթանք: Կարելի եղաւ վերջ տալ եղբայրասպան կռիւներուն ու հիմա քաղաքական հարցերու լուծման մէջ ենք: Մեր աջակցութիւնը պիտի չզլանանք խոչընդոտները հարթելու համար: Բնական է որ ժամանակաւոր դժուարութիւններ տեղ - տեղ պիտի յարուցուին, սակայն կրնանք ըսել թէ Լիբանանին օգնելու մեր տրամադրութեան մէջ վճռական ենք ու որեւէ զոհողութեան առջեւ կանգ պիտի չառնենք, որպէսզի օգնենք Լիբանանի վերակառուցման»:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տեսակցութեան աւարտին, Հայկական պատուիրակութեան կողմէ մամուլին յանձնուեցաւ հետեւեալ հաղորդագրութիւնը.

Հայկական երեք կուսակցութիւններու՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան եւ Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան ներկայացուցիչները հանդիպում մը ունեցան սուրիական պատուիրակութեան հետ, գլխաւորութեամբ փոխ վարչապետ եւ Արտաքին նախարար Ապտէլ Հալիմ Խատտամի ու անդամակցութեամբ Պաշտպանութեան փոխ նախարար եւ Օդուժի հրամանատար Զօր. Նաժի Ճէմիլի եւ սպայակոյտի պետ Զօր. Հիքմաթ Շեհապի: Ունկնդրեցինք իրենց տեսակէտները և շնորհակալութիւն յայտնեցինք այն մեծ ճիգերուն համար, զորս թափեց Սուրիա՝ կասեցնելու համար սիրելի Լիբանանի մէջ տեղի ունեցած եղբայրասպան կռիւները:

Պէտք է յիշեցնել որ Լիբանանը ուժգնօրէն ցնցած դէպքերուն ընթացքին Հայերուն կեցուածքը ամբողջութեամբ դրական եղաւ, որովհետեւ բոլոր Հայերը խորապէս համոզուած են թէ շինիչ տիալոկը լաւագոյն եւ միա՛կ եղանակն է այս հայրենիքին մէջ՝ բոլոր կողմերուն միջեւ ու ամէն տեսակի տարակարծութիւնները հարթելու համար:

Սուրիական մեծահոգի նախաձեռնութեան շնորհիւ կռիւներու դադարեցումէն եւ կողմերուն միջեւ որոշ իրերհասկացողութեան գոյացումէն ետք ալ Հայերուն կեցուածքը պիտի ըլլայ դրական ու անոնք կարելի ամէն ճիգ պիտի թափեն, տէր կանգնելով լիբանանցի քաղաքացիի իրենց պատասխանատուութեանց՝ մասնակցելու համար նոր Լիբանանի կերտումին, անոր բարգաւաճման ու ծաղկումին:

**ԵՐԲ ԵՍ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...**

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

•

# ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

## (ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ)

### ՍԵՒ ԼԵՐԱՆ ԵՒ ԴՐԱԶԱՐԿԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

— Օ —

Տասներկուերորդ դարու պատմիչը՝ Կիրակոս Գանձակեցի, երբ կը խօսի միջնադարեան մեծանուն գիտնական Մխիթար Գոշի մասին, կ'ըսէ թէ ան Արեւելեան Հայաստանէն անցաւ նաեւ Կիլիկիա՝ ուր կը գտնուէր շրջանի ամէնէն անուանի վարդապետարաններէն մին, հռչակաւոր դպրոցը «որ կոչի Սեւ լեառն, առվարդապետսն որք էին անդ ուսուցիչք, եւ բազում ինչ օգտեալ ի նոցանէ»:

Հայ եկեղեցական պատմութեան մէջ յիշատակելի բազմաթիւ հռչակաւոր դէմքեր (Գրիգոր Վկայասէր, Գրիգոր Պահլաւունի, Ներսէս Շնորհալի, մեկնիչներ Բարսեղ, Սարգիս եւ Իգնատիոս, Ներսէս Լամբրոնացի, եւայլն) աշակերտած են հոգեւորականներու պատրաստութեան յատուկ բարձրագոյն այս դպրոցը՝ ուր կրօնական, աստուածաբանական եւ եկեղեցագիտական ճիւղերու կարգին կ'աւանդուէին արտաքին – իմաստասիրական գիտութիւններ:

Ներսէս Շնորհալի, խօսելով Սեւ Լերան կամ Կարմիր վանքի (Քեսուն) մէջ իրագործուած դաստիարակչական աշխատանքներու եւ յատկապէս վարդապետարանի գլխաւոր պատասխանատու Գրիգոր Վկայասէրի մասին, կը վկայէ.

— «Զքանի սիրողսն հաւաքեալ եւ առ ինքեան բնակեցուցեալ»...

Աւանդուող ճիւղերու կարգին էին դաւանաբանութիւնը, հայկական մատենագրութեան եւ թարգմանութեան պատմութիւն, տոմարագիտութիւն եւ երաժշտութիւն:

Դասընթացքները լրացնող աշակերտութիւնը «շնորհալի» կոչումին արժանի կը դառնար, ինչպէս նման այլ բարձրագոյն հաստատութիւններէ վկայուողներ «քերթող»ի կամ «իմաստասէր»ի պատուանունը կը ստանային:

Աւելի քան կէս դար, Սեւ լերան դըպրոցը դաստիարակչական բարձրորակ կեդրոնի մը դերը կատարած է Կիլիկիոյ 1100-ական թուականներու պատմութեան մէջ:

Վեր. Եղիա Քասունի, իր «Պատմութիւն հին հայ դաստիարակութեան» անուն գործին մէջ խօսելով Գրիգոր Վկայասէրի «նախախնամական» դերակատարութեան մասին (էջ 218 – 219) կը գրէ.

— «Համաձայն Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի՝ Եփրատացւոց եւ Կիլիկիոյ կողմերու վանքերուն թիւն էր 59, որոնցմէ տասը խառը Սեւ Լերանց մէջ: Այս վանքերը նշանաւոր կեդրոններ եղան ուսման եւ գեղագրութեան:

«Գրիգոր Վկայասէրի եւ Գող Վասիլի պատմութեանց մէջ յաճախ յիշուած Քեսունի մերձ Շուղր եւ Կարմիր վանքերէն եւ Ջէյթունի մերձ Ալապաշի Արեգի վանքէն զատ՝ ինծի ծանօթ վանքերն են Բերդուսի Ընկուզոտ վանքը, Զէյթունի զոյգ վանքերը՝ Ս. Փրկիչ եւ Ս. Աստուածածին, Ֆռնուզի վանքը, Մարաշի Ս. Թորոս վանքը, (որու աւերակներն իսկ գրեթէ անհետացած էին), Մարաշի արեւմտակողմը՝ Յեսուեանց անապատը (առանձնարանը), Տիլտիլ լերան ստորոտին՝ Հովտու վանքը»:

Դրազարկի վանական դպրոցը, Սիսէն դէպի արեւմուտք, ծանօթ է իբրեւ արքեպիսկոպոսարան եւ արքայական ամարանոց: Ռուբինեան իշխաններէն Թորոս Ա.ի օրով ու անոր հովանիով՝ Դրազարկ անուանի դարձաւ շնորհիւ Գէորգ Մեղրիկ վարդապետի (բնիկ Վասպուրականցի), որ իր շուրջ խմբեց ճգնաւորական կեանքի թեկնածու ուսանողներ, աջակից ունեցաւ Կիրակոս անուն վարդապետը՝ որ պատրաստած է վանական կանոնագիրը:

Վանական դպրոցի յայտնի ուսուցիչներու կարգին կը յիշատակուին նաեւ անունները Հեթում Ա. Թագաւորի եղբօր՝ Բարսեղի, երաժշտապետ Յովսէփի, ու Կիլիկիոյ հռչակաւոր նկարիչներէն Սարգիս Պիծակի:

Դրազարկի վանքին համբաւը կը բխի նաեւ Ռուբինեան իշխաններու եւ Թագաւորներու դամբարաններէն. հոն կը թաղուէին Հայաստ. Եկեղեցւոյ Հայրապետները՝ Հռոմկլայի (Րում Քալէ) անկումէն ետք (1283):

Ժամանակագրային եւ պատմագրական յիշատակութիւններու մէջ Դրազարկը կը նկատուի «տեղի իմաստասիրաց եւ գըրասիրաց», «ականաւոր ուսումնատեղիք», «ուխտ մեծ եւ անապատ հռչակաւոր»: Դրազարկի մէջ ամփոփուած են աճիւնները Թորոս Ա. իշխանի (1127), Թորոս Բ.ի (1169) եւ Կիլիկեան այլ Թագաւորներու:

Վեր. Եղիա Քասունի կը գրէ.

— « Կը թուի թէ Սիս մայրաքաղաքը Դրազարկի վանքին շնորհիւ նշանաւոր եղաւ երաժշտութեան մէջ: Դրազարկի վանահայրերէն նշանաւոր է Յովհաննէս Սսեցի, որ յետոյ կաթողիկոս եղաւ, նոյնպէս Կոստանդին Գ. կաթողիկոս: Կ'երեւի թէ կաթողիկոսարանի Հռոմկլայէն Սիս փոխադրուելէն վերջը շինուեցաւ Սսոյ հին մայրավանքը եւ Դրազարկի միաբանութիւնն ալ հոն փոխադրուեցաւ:

« Դրազարկ կրթական կեդրոն մը եղած է հինէն ի վեր: Թորոս անուն գրիչ մը զայն կ'անուանէ «Աւագ վանք»: 1182 թուակիր Աւետարան մը, որ ներկայիս կը գտնուի Լոնտոնի թանգարանին մէջ, գըրչագրուած է նո՛յն այս Թորոսէն»:

Հ. Վարդան Հացունի, թուելէ վերջ անունները Դրազարկի հռչակաւոր վարդապետներուն, երաժիշտներուն, նկարիչներուն եւ գիտնական ուսուցիչներու, կը շեշտէ որ վանական այս կեդրոնը նաեւ հանդիսացած է 12րդ դարու ամէնէն կենսունակ ամրոցներէն մէկը:

Մ. Թ.

# ՄԱՐՄԱՐԻՈՆԷ ՍՏՐՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՈՒԻՍԱԿԱՆԸ

## Ա.

Նեւլէի չոքոլան առանձնայատուկ հըմայք մը ունի մանուկներուն համար, որ մերթ կ'երկարաձգուի մինչեւ իրենց խոր ծերութիւնը:

Ի՞նչ կ'ըսէք սակայն, երբ կաթով ու մեղրահամ շաքարով թրծուած քաքաօյի կ'ընկերանան ազուոր պատկերներ, որոնք անդիմադրելիօրէն կը հմայեն մանուկ հոգիները:

Տղայ օրերուս, ես ալ եղած եմ անոնցմէ մէկը, երբ նեւլէի թապլէթ մը ստացած եմ մօրաքոյրէս, պանդուխտ վանեցիներէն եւ նոյնիսկ... կոլոտ Քեճոյէն, անմիջապէս վրան նետուած եմ ու հիացմամբ դիտած անմահ նկարիչներու գործերը: Հարկ չեմ տեսներ մի առ մի թուելու անոնց անունները, միայն կը յիշեմ Լէոնար տա Վինչիի Ժոգոնտան, Վան Տայքի Կարոլոս Ա.ը եւ մանաւանդ Ռաֆայէլ Սանծիոյի Յուլիոս Բ. Պապը:

Մօրաքոյր Մերսինան մեզի այցի եկած ժամանակ, պատահած է որ ինծի օգնէ բարեացակամօրէն, բայց կը խոստովանիմ խոնարհաբար որ երկուքս մէկ չենք կրցած նկարներուն քով դրուած կտորուանքներէն վերակերտել ԺԵ. դարու այդ երեւելի անձերուն կերպարանքը: Մասնաւորաբար Հռոմի քահանայապետը իր գդակով, կլոր դէմքով, համեստ եկեղեցականի մը խոնարհումով, այլ նայուածքին յամառ պնդասեւեռմամբ, հեռու մնացած է ինծմէ իր ամբողջութեան մէջ: Ափսո՜ս, ոչ թէ ոսկեայ ժամացոյց մը, այլ նոյնիսկ արծաթեայ բաժակ մը չեմ կրցած ունենալ Նեւլէի ընկերութենէն:

Է՛ ուրեմն, այդ Յուլիոս Պապն է որ մեծագոյն դերը կատարած է Միքէլ Անճէլոյի ստեղծագործութեան մէջ:

Պոլսահայ թերթի մը մէջ, մարմարիոնի հանճարին դիմագիծը առած եմ չոր յօդուածով, այստեղ սակայն ուզած եմ համառօտ պատկեր մը տալ: Ժիւլ Ռոմէն կը գրէ իրեն նուիրած գրքին մէջ.

« Մեծ հոգիները բարձր կատարներու պէս են, քամին կը ծեծէ, ամպերը կը պարուրեն զանոնք, բայց այնտեղ լաւ կը շնչենք եւ աւելի՛ ուժեղ քան այլուր: Օդը այնտեղ ունի մաքրութիւն, որ կը լուայ սիրտը կեղտերէն, ու երբ թուխպերը կը ցրուին, կ'իշխեն մարդկային դաշտավայրին վրայ »:

Զարմանալի լակոտ մը եղած է Միքէլը, տասներեք տարեկանին չէ հանդուրժած իր երկու վարպետներուն, — Տոմենիկոյի ու Կիրլանտոյի: Եկուր տես որ անոնք հպարտութեամբ ցոյց կուտան Մարթին Շոյէնի յղացած «Ս. Անտոնի փորձութիւնը», զոր պատանին իրագործած էր պազարին մէջի ձուկերուն թախհարումները դիտելով: Դեւերու շարժումները արտացայտեցնող այս գործը կը համոզէ խալացի վարպետները, որ աշակերտը իրենցմէ աւելի գիտէ ու զինքը կը տեղաւորեն Պերթոլտոյի մօտ:

Մետիչիներու պարտէզին մօտակայքն էր ծերուկին աշխատանոցը, Միքէլ սերտ շփում կ'ունենայ խանդավառ բանաստեղծ Փոլիթիէնի հետ, ուսուցիչ Լորենցոյի եւ իր զաւակներուն, որ կը յիշուի թէ ներշնչողը եղած է Պոթիչէլլիի «Փրիմավերա»յի եւ «Վեներայի ծնունդը»ին: Յարաբերութեան մէջ է նաեւ գիտնական Փիք տը Միրանտոլի, Հռոմի դասականներուն մեկնաբան Քրիսթոֆորօ Լանտինիի, Մարսիլիօ Ֆիչինիի, Փուլչիի եղբայրներուն, եւայլն:

Լորենցօ տը Մետիչի տգեղ ու հիանկալի իշխան մըն է, բայց շատ կը սիրէ ու կը քաջալերէ արուեստները: Միքէլին հայրը մաքսապետ կը կարգէ, իսկ պատանին կը հիւրասիրէ Վիա Լարկայի պալատին մէջ: Երջանիկ է ան, կերուխումով, յարմար թոշակով եւ բեղնաւոր ստեղծագործութեամբ: Դոմինիկեան Սաւոնարոլի հրկիզումը խորապէս կը ցնցէ բարի արուեստագէտը:

Ֆլորանսի գեղարուեստասէր իշխանը մահացած է 1492ին, աստանդական կեանք մը կը սկսի ուրեմն Միքէլ Անճէլոյի համար, Ֆլորանսէն Պոլոնեա, հոնկէ մինչեւ Հռոմ, բազմիցս: Մարդկային կարողութենէն հարիւրապատիկ վեր եղած է իր կատարած աշխատանքը: Առասպելական Աթլասը եղած է, որ իր ուսերուն վրայ առած էր այդ վիթխարի իրագործումները.— «Էրոս», «Սանդուխին կոյսը», Հերքիւլ», «Դաւիթ» «Թատէի», «Լա Փիէթա»ն, «Պրիւժի կոյսերը», «Փրիտոսի կիսանդրին», Մետիչիներու դամբարանը, եւայլն:

Դիցաբանութենէն գիտենք թէ աստուածներն ալ կը գզուըտին իրարու հետ: Մեր գիտցած Աստղիկը, որ Կիպրոսի Պելթիս թագուհին է իրականին մէջ, յաճախ կռուած է դժոխքի աստուածուհիին Պերսոփոնէի հետ, աղգապըղծութենէ ծընած Անտոնիսը իր մօտ պահելու համար,

## ԱՆՑԵԱԼԻ ՑՈՒՇԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՎ

# ԱՅՑԵՐԹ ԽՈԿՈՒՄՆԵՐՈՎ

Կատարուած տխուր, դատապարտելի իրողութիւն մը: Ա+Բով հաստատուած, ապացուցուած ճշմարտութիւն մը: Դէպքեր, զորս կուզամ ուշադրութեան, խորհրդածութեան, վերաքննութեան յանձնելու: Երէկուան ու մանաւանդ անոնց ժառանգորդ՝ այսօրուան մեր արեւմըտեան դրացիներուն:

Եւ յայտարարելու հանդիսաւորապէս թէ նպատակս չէ, ըսա՛ւ, կ'երդնո՛ւմ պատւոյս վրայ, կեանքիս վերջին օրերուն քէն, ոխ, վրէժ արթնցնել, մրափուն կայծերը բոցավառելու...: Կիրքերը գրգռե՛լ...:

Այլ՝ ջանալ սպունգ քաշել: Մոռնալ, Տէր ողորմեա մը եւս արտասանել, մահուան յուշարձաններուն վրայ, եւ թողուլ մեր մեռելները հանգիստ, ոչ պահանջատէր, գոհացած: Ու մոլորութեան գործը յանձնել պատմութեան...:

Բայց, պայմանաւ որ, սակայն, ռնեն մեր ձեռքերը՝ զորս կ'երկարենք իրենց, ընդունին մեր հրաւէրը՝ զոր կ'ընենք: Եւ գա՛ն հրամմե՛ն, սեղմեն մեր ափը, սեղմենք իրենցը: Նստինք միասին, կանանչ սեղանի մը շուրջ:

Բարեկամութեան, արեւելեան հիւրասիրութեան, սուրճի գաւաթներուն ետին: Բանանք տետրակները ։կ'արգաւրենք, տեղաւորենք հասկացողութեամբ, համաձայնութեամբ, որոշենք վճարումի թըլակները: Մեր ուրացուած, մոռացուած, անվճար մնացած հատուցման պարտքերու մուրհակներուն...:

Ահա այս աշխատանքը՝ ուխտս, կըտակս, պա՛րտքս: Ու կ'ընեմ վճարումն անոր: Մասնաբաժինը անձնական արարքի մը ազգային, հաւաքական, որ պարտադրիչ պարտականութիւնն է Նուիրական, սերունդիս վկայ, բոլո՛ր «մնացորդաց»՝ վերապրողներուն...:

Մե՛ղքս, թէ էր երբեմն, գիտութեամբ եւ անգիտութեամբ: Երկչոտութեամբ, դառնութեամբ, թուլութեամբ, անճարակութեամբ. ըսեմ, խոստովանիմ՝ վատութեամբ ճամբայ չեղեցի, հեռացայ հօտէն, Հայութենէն: Բայց գիտցէք, թէ վիրաւո՛ր, տառապեցայ՝ բարակ ցաւէն:

Հոգիս հաւատարիմ մնաց իր առջի սիրոյն. կարօտանքին՝ անոր...:

Ու կը տեսնէք թէ ի՛նչպէս, կը վերադառնամ կրկին մեր մայրենի զուլալ աղբիւրներուն: Պապակս յագեցնելու, խարկած հոգիս, յոգնած մարմինս թարմացնելու, զովացնելու համար՝ հոն...:

Մեղա՜յ, մեղա՜յ Տէ՛ր, «Դուն որ փառաւոր, անքննելի, ահեղ, ահռելի, զօրաւոր, խիստ ես: Ո՛չ սկզբնաւորութիւն ունիս, ու ոչ ալ վերջաւորութիւն: Կարելի չէ ո՛չ ըմբռնել, ո՛չ հասկնալ, ո՛չ տեսնել, ո՛չ զննել, ո՛չ չօշափել ու ոչ ալ մօտենալ քեզ» (*):

Մեղայ, մեղայ քեզ ալ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց: Պատուոյ խօսք, թաքուն խուցերուս մէջն անգամ, երբեք, երբեք չեմ մոռցած, ուրացած, ոգին պատգամը Նորին Սրբազնութեանդ քո: Քեզմէ չեմ հեռացած բնաւ: Շուրջդ դարձեր, ոլորեր նեկտար հաւաքեր, փեթակ եմ լեցուցեր: Ու բոյն մըն ալ չըներ, ճուտ մըն եմ դրեր հոն, զոր մեծցուցեր հաւատարիմ քու դաւանանքիդ, հոգիով հայ դաստիարակեր, թելադրեր, մայր հայրենիք ուխտի եմ ղրկեր, զմայլեր, ա՛լ աւելի հայացուցեր եմ զայն...:

Որ, Ֆրանսացի թէ Հայ, Հայ եւ Ֆըրանսացի: Մեզի պէս, իր երկու հայրենիքները սիրող, անոնց դատին պաշտպան, հաւատարիմ, իրաւ մարդ: Ինքն ալ հասեր հասուցեր, դպրոց գացեր, դիրք չըներ, բոյն չըներ է քու փարախէդ չէ հեռացեր:

Մտեր է գառներուդ մէջ, հաւներ հաւնուեր, խաչով, աւետարանով պսակուեր, եւ ամուսնացեր է: Ինքն ալ գրոց բրոցի մը եղբօր զաւակ, քահանայի թոռ, դէմքը ժպտուն, սիրտը փխրուն, հոգին խնդուն, ինքը՝ արթուն, սիրուն, Հայուհիի մը հետ:

Փա՜ռք, փա՜ռք, իրագործեր գլուխ հաներ, ըրեր է ան, զոր բախտը, նիւթապաշտ անիրաւներու, Արխողոմ աղաներու դաւերը, ստորին հարուածները արգիլեցին որ, ընէի ես:

Եւ, եւս այժմ, երբ կ'իմանամ լռութեան, խաղաղութեան, խոկումներուս մէջ ձայնը մերիններուն — Օրհնութիւն քեզ եւ թողութիւն ամենայն մեղաց՝ քո: Դատդ արդար, ձեռքերդ դալար, վարձքդ կատար:

Վարձատրութիւնս:

Ա. ԿԱՊԵՆՑ

(15 – Շար.)

---

(*) Նարեկ խօսք, Գ., էջ 15, թարգմ. Ա. Մ. Գօչունեան, 1903 Փետր. 12 կ. Պոլիս — (Քասիմ)

մինչեւ որ պարմանին զոհ կը դառնայ վարազին կողոսկրին, Արէսի նախանձին հետեւանքով։

ԺԵ. դարուն Աստուած խջեր էր Ֆլորենսի վրայ, բայց իր կերտած հանճարները վերար չէին քաշեր ու վերար դարպասելու կ՚աշխատէին, ռամիկ մարդու պէս։ Միքէլի մեծագոյն թշնամին դոց էր Պրամանթը, որ ծուղակ կը լարած էր Պրամանթը, որ ծուղակ կը լարած էր զայն նսեմացնելու եւ շնորհազուրկ ընելու համար։ Ամէնէն սարսափելին այն եղած էր, որ Մազաչիոյի որմանկարները ընդօրինակած ժամանակ, Թորիճլիանի կոչուած յաղթանդամ վարնոց մը, մախանքէն այնքան ուժգին հարուած մը կ՚իջեցնէ իր քթին-բերնին, որ հէք արուեստագէտը գետին կը փռուի գլայագիրկ։ Քիչ կը մնայ մեռնէր, հազիւ կը յաջողին կենդանացնել զայն, բայց հարուածին հետքը կը մնայ մինչեւ մահ։

Այսուհանդերձ, Միքէլ Անճելօ մեծագոյնն է բոլորին մէջ, ջահակիրը հանճարներու համաստեղութեան։

Յուլիոս Բ., որ կը գահակալէր 1503ին, համոզուած էր թէ դեղարուեստը կրնայ մեծապէս սատարել իր մեծավայելչութեան եւ ապահովել իր յաւիտենականութիւնը։ Հոս կը սկսի արդէն Մոզոլէին պատմութիւնը, որ պիտի կառուցուէր Ս. Պետրոսի տաճարին մէջտեղը, Միքէլ Անճելոյի հոյակապ ծրագրով։ Շուրջ բոլորը պիտի երեւէին սորուկներ, պարմանիներ եւ ռազմիկներ։ Մինչ անկիւններուն վրայ պիտի կանգնէին նոր եւ հին կտակարաններու դէմքերէն Ս. Պետրոսի ու Մովսէսի արձանները։ Պապը առատաձեռն է, հարիւր հազար էքիւի փոխարէն կը խոստանայ կրկինը տալ, բայց նոյն Պրամանթ եւ Ռաֆայէլ Սանծիօ կը պղտորեն քահանայապետին միտքը։

Ութ ամիսէ ի վեր Քառառէ կը գտնուէր Միքէլ, ընտանիր մարմարինը ջոկելու եւ Ս. Պետրոսի հրապարակը փոխադրելու համար։ Յուլիոս Բ. եա կը կենայ իր ծրագրէն, հազիւ մարմարինին փոխարժէքը կը վճարէ, ինչ որ պատճառ կ՚ըլլայ որ գործը մնայ երեսի վրայ։

Միքէլ Անճելօ կ՚անցնի իր ծննդավայրը, բնաւ ականջ չի կախեր Պապին յորդորներուն, հինգ ամիս վերջն է որ կ՚երթայ Պոլոնիա, պարզապէս խնայելու համար բախում մը ընդմէջ Հռոմի ու իր հայրենիքին, որովհետեւ քահանայապետը մուտք կը գործէր այնտեղ սպառազէն բանակով մը։ Դառնութիւնը կը պոռթկայ անոր երեսին, ի վերջոյ կը հաշտուին եւ օրհնութիւնը կը ստանայ Վատիկանի գահակալին։ Անիկա կը հրահանգէ վարպետին որ պրոնզեայ իր վիթխարի արձանը կերտէ Սան Փեթրոնիոյի հրապարակին վրայ։ Զո՛ւր աշխատանք. երբ 1511ին Պենթիվոկլոները կը վերադառնան Պոլոնիա, ժողովուրդը կատղած ջարդ ու փշուր կ՚ընէ այդ արժէքաւոր գործը։

Երկար պիտի ըլլար կանգ առնել Սիքսթեան մատուռին նկարազարդման վրայ, ձեռնարկուած 1508 Մարտ 10ին, դարձեալ Յուլիոս Բ. Պապին յանձնարարութեամբ։ Վարպետը կ՚աշխատի 18 մեթր բարձրութեան վրայ։ Առաստաղին լայնքը 13 մեթր էր, երկարութիւնը 48 մեթր։ Հոյակապ աշխատանք մը, աստուածաշնչական ինը նիւթերով եւ տասներկու մարգարէներու նկարներով։

«Վերջին դատաստանը», որուն վրայ կը տքնի ամբողջ չորս տարի, սարսռազդեցիկ պատկերներ ունի, Տանթէի «Աստուածային կատակերգութեան» ոգեկոչումով։ Մեղաւորները խելայեղ փաթթուած են կոճղին, ի զուր կը ճգնին խեղդուելէ ազատիլ։ Ասոնց մէջ են տրիփուն Փիէթրօ Արոտինօ, մանաւանդ Պապին գործակալ Փիաջօ տա Ջեզինա։ Երկուքն ալ սոսկալի պայքար մը բացած էին վարպետին դէմ, Դաւիթի արձանին եւ Ս. Սիքսթեան մատուռին մերկ պատկերներուն համար։

Յուլիոս Բ. կը մահանայ 1531ին, չի տեսներ այս արտակարգ իրագործումը, որ այդ շրջանին շատերէն կ՚ընդունուէր իբր անթոյլատրելի սրբապղծութիւն։ Ժամանակակիցներ կը պատմեն թէ իրեն յաջորդ Պետրոս Գ. քահանայապետը ծունկ չոքեց սոսկալի պատին առջեւ ու լացաւ, ազդուած վերջին տեսիլքէն ու մանաւանդ նկարին խորունկ նշանակութենէն։ Միքէլ Անճելօ այս մեծաշուք որմնանկարներով կ՚արտայայտէր բովանդակ անձկութիւնները եւ յոյսերը Մարդուն, դէմ յանդիման Աստուծոյն, դէմ յանդիման իր ճակատագրին։

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

# ՅԵԿՈՅՑ

## Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

## 1976–77 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿՆԵՐ

1. Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը 1976–77 ուսումնական տարեշրջանին համար, վերանորոգելէ կրթաթոշակներէն զատ, պիտի յատկացնէ նաեւ որոշ թիւով նոր կրթաթոշակներ արժանաւոր ուսանողներու։

2. Հիմնարկութեան ներկայ ծրագիրը կը վերաբերի միմիայն այն ուսանողներուն, որոնք համալսարանական լրիւ մակարդակ ունեցող ուսումնական հաստատութեան մը մէջ կը փափաքին կանոնաւորաբար հետեւիլ մասնագիտութեան մը։ Գիշերային, մասնակի կամ ոչ-ակադեմական դասընթացքներ մաս չեն կազմեր ներկայ ծրագրին։

3. Կրթաթոշակներու յատկացումը կը կատարուի ընտրութեամբ, հայկական ծագում ունեցող ուսանողներու՝ որոնք իրենց բնակավայրին եւ կամ այլ երկրի մը կրթական հաստատութիւններէն մէկուն մէջ բարձրագոյն ուսման հետեւելու համար զուրկ են նիւթական անհրաժեշտ միջոցներէն։ Սկզբունքով Հիմնարկութիւնը չի քաջալերեր ուսանողներ որոնք իրենց ուսման կ՚ուզեն հետեւիլ հեռաւոր երկիրներու համալսարաններուն մէջ։

4. Թեկնածուներ պարտին ունենալ ուսումնական բարձր մակարդակ, լրացնել անհրաժեշտ բոլոր պայմանները եւ ընդունուած ըլլալ նուազագոյն «Սոֆոմոր» դասարանը ամերիկեան համալսարաններու մէջ՝ կամ համապատասխան դասարան մը այլ համալսարաններու պարագային։

5. Ներկայացող թեկնածուներէն կ՚ընտրուին Հիմնարկութեան դատողութեամբ արժանաւորագոյն նկատուածները միայն։

6. Նախընտրութիւնը կը տրուի արժանաւոր այն ուսանողներուն, որոնց ընտանեկան անմիջական պարագաներէն օգտուող չէ եղած անցեալին Հիմնարկութեան համալսարանական կրթաթոշակներէն։

7. Թեկնածուները իրենց ձեռագիր դիմումնագիրը պէտք է ներկայացուցած ըլլան սորեւ նշանակուած հասցէներէն մէկուն (պարագային համաձայն) ամէնէն ուշ մինչեւ 1976 Մայիս 31, (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն՝ ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ համար այս թուականը պիտի ըլլայ 1976 Դեկտ. 15)։ Ի պատասխան՝ թեկնածուներուն կը ղրկուին հարկ եղած տեղեկութիւններն ու հարցաթերթիկները։

8. Շփոթութիւններ կանխելու համար, դիմողները պարտին իրենց անունն ու մականունը թղթակցութեամբ եւ հարցաթերթիկներուն մէջ գրել նոյնօրինակ ձեւով, այնպէս ինչպէս կ՚երեւին անոնք ենթակային ինքնութեան թուղթին կամ անցագրին մէջ։

9. Հիմնարկութիւնը շատ սահմանափակ թիւով կրթաթոշակներու համար նկատի պիտի ունենայ նաեւ դիմումներ թեկնածուներէն՝ որոնք արդէն տիրացած են համալսարանական վկայականի մը եւ կը փափաքին կատարելագործել իրենց ուսումը իրենց բնակած երկրին կամ արտասահմանի ուսումնական բարձրագոյն հաստատութիւններէն մէկուն մէջ։ Դիմումները պէտք է կատարուին վերոյիշեալ ձեւով դարձեալ, նկատի ունենալով նոյն պայմանաժամերը։ Այս ծրագրէն չեն կրնար օգտուիլ ուսանողներ՝ որոնք արդէն նպաստաւորուած են Հիմնարկութեան կրթաթոշակներէն երկու կամ աւելի ուսումնական տարիներ։ Հետախուզական աշխատանքներու (ռըշէրշ) համար կրթաթոշակ չի յատկացուիր։

10. Ներկայացուած բոլոր թղթածրարները ի վերջոյ կը կեդրոնացուին Լիզպոն՝ ուր արժանաւոր թեկնածուներուն ընտրութիւնը կը կատարուի Օգոստոս–Սեպտեմբեր ամիսներու ընթացքին (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն եւ Աւստրալիոյ պարագային՝ Փետրուարի վերջը)։ Որոշումները թեկնածուներուն կը հաղորդուին ուղղակի Լիզպոնի կեդրոնէն։

11. Անհրաժեշտ հարցարանները ստանալու համար դիմումները պէտք է ներկայացնել հետեւեալ հասցէներուն.

Ա) Լիբանան բնակող թեկնածուներ՝

Educational Committee of the
Calouste Gulbenkian
Foundation in Lebanon,
Stephen Building, Riad Solh Street,
BEIRUT — LEBANON

Բ) Ֆրանսա բնակող թեկնածուներ՝

Service Arménien des Bourses d'Etudes
Fondation Calouste Gulbenkian
51, Avenue d'Iéna,
PARIS (16e —) FRANCE

Գ) Վերոյիշեալներէն տարբեր երկիրներ բնակող թեկնածուներ, ինչ ալ ըլլայ իրենց հպատակութիւնը, պէտք է դիմեն ուղղակի Հիմնարկութեան կեդրոնին, հետեւեալ հասցէով,

Calouste Gulbenkian Foundation
Department of Armenian Affairs,
Avenida de Berna,
LISBON 1 — PORTUGAL

12. Ներկայ ուսումնական տարեշրջանին Հիմնարկութենէն համալսարանական կրթաթոշակ ստացող ուսանողներ իրենց կրթաթոշակները 1976 – 77 տարեշրջանին վերանորոգել տալու համար պարտին իրենց դիմումները յղել ուղղակի Հիմնարկութեան կեդրոնին՝ 1976 Մարտ 1էն մինչեւ Մայիս 31, (Հարաւային Ամերիկայի երկիրներուն ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ համար՝ Սեպտ. 15էն մինչեւ Դեկտ.15, 1976), ստանալու համար հարկ եղած հարցաթերթիկները։ Նշանակուած պայմանաժամերը չյարգող ուսանողներու դիմումները նկատի չեն առնուիր։

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Լիզպոն, 1976 Մարտ 1

## ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՏԻԹՐՕՅԹԻ մէջ, Փետր. 22ին, տեղի ունեցած է Հ.Յ.Դ. եւ Հ.Ե.Դ. Օրուան զոյգ տօնակատարութիւնը, ճաշով։ Գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր մը գործադրուած է, մասնակցութեամբ ՀՕՄի ամէնօրեայ վարժարանի։ Ողջոյնի խօսք ըրած են քոյր կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները։ Հանդէսը վարած է Հ.Ե.Դ.ի ընկերներէն Մայք Կավուր։ Բանախօսած է ընկ. Վաչէ Փափազեան։ Հանդէսէն ետք տեղի ունեցած է պարահանդէս։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

# ՀՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրոյին, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

ԱԻԱՋԱԿԸ

Ցանկարծ, մարդ մը, խումբէ խումբ սողալով եւ ձեւով մը ապստամբներու պարագլուխ հսկային մօտենալով փսփսաց.

— Կը բաւէ, Սքալապրինօ, այլեւս դադրեցուր։ Տեսար որ ամէն բան լմընցաւ եւ ժողովուրդը փախուստի մատնուեցաւ։

Աւազակը արիւնոտ նայուածք մը պտըտցուց չուրջը եւ համոզուելով որ ապստամբութիւնը ձախողած էր եւ խռովարարները իրենց զէնքերը մէկ կողմ նետելով ունեցած ուժովնին կը փախչէին, խեղդուկ ձայնով մը հարցուց.

— Հապա մեր տէ՞րը, հապա Ռոլա՞նը։

— Հոգ մի ըներ, ըսաւ Սքալապրինոյի հետ խօսող մարդը։ Քու չնորհիւդ ան իր փափաքին հասաւ, Սքալապրինօ։

— Ուրեմն մարդիկս ցրուե՞մ, հարցուց աւազակը։

— Այո, այո, ամէն բան լմնցաւ պատասխանեց խորհրդաւոր մարդը։

Բայց այս միջոցին կին մը նշմարած ըլլալով չարունակեց.

— Կեցի՛ր, կեցի՛ր։

Եւ կինը ցոյց տալով աւազակին, աւելցուց.

— Սա կինը տեսա՞ր։

— Այո, պատասխանեց Սքալապրինօ։

— Կը ճանչնա՞ս զայն։

— Ոչ, պատասխանեց աւազակը։

— Հազար ղրուշ կայ քեզի եթէ մինչեւ վաղը առտու այդ կինը մեռած ըլլայ, աւելցուց խորհրդաւոր մարդը։

— Այդ կինը ո՞վ է հարցուց աւազակը։

— Ռոլան Քանտրանոյի ամէնէն մեծ թշնամին, պատասխանեց մարդը։ Կ՚ուզես դաշոյն գործածէ, կ՚ուզես ջրանցքին մէջ խեղդէ, քու գիտնալիք գործդ է։

Փախստականներու խումբ մը գալով երկու մարդիկը իրարմէ զատեց։

— Հազար ղրուշ, գէշ գործ չէ, մրմնջեց Սքալապրինօ։

Եւ այն միջոցին երբ խորհրդաւոր մարդուն ցոյց տուած կինը ճակտէն վիրաւորուած կռնակի վրայ գետին պիտի իյնար, աւազակը զայն գրկելով ծովեզերք սուրաց, ուր տափանաւ մը ցատքելով բեռանը հետ անհետացաւ։

Կամաց կամաց առջի գիշերուան խռովութիւնը զսպուեցաւ եւ քիչ յետոյ հանդարտութիւն տիրեց։ Գիշերը իր սեւ թեւերը տարածեց Սուրբ Մարկոս հրապարակին վրայ, պատսպարելով իր մահաբոյր փեռուրներուն տակ մարդկային դիակները։

Այն գիշեր, առտուան ժամը երեքին ատենները, ճիշդ այն ժամուն երբ Ռոլան 17 թիւ նկուղը կ՚իջեցուէր, Աղբիականի եզերքը գտնուող խրճիթներէն մէկուն պատուհանը դեռ լոյս կ՚արձակէր։

Խրճիթին մէջ, աղքատիկ անկողինի մը մէջ կին մը պառկած էր որուն արիւնոտ ճակատը ճերմակ կապով մը կապուած էր։

Մահճակալին գլուխը մանկամարդ աղջիկ մը կեցած զանոնք կը դիտէր արգահատանքով։

Այս կինը Սիլվիա դքսուհին էր. Ռոլանի մայրը. մանկամարդուհին աղքատիկ աղջիկ մըն էր որ այդ տունը կը բնակէր, իսկ հսկան՝ Սքալապրինօն էր։

Ինչո՞ւ Սքալապրինօ դաշոյնի հարուածով մը չէր սպաննած Սիլվիան, ինչո՞ւ զայն ջրանչքին մէջ չէր նետած։ Արդեօք յարմար ատենի՞ն կը սպասէր թէ գթութեան արշալոյս մը ծագած էր մութ ու խաւար հոգիին մէջ։

Ժամը չորսը զարկաւ։ Սքալապրինօ տեսնելով որ արշալոյսը ծագելու վրայ էր, սեղանին վրայի ջահը մարեց։

Այս միջոցին Սիլվիա չարժիլ սկսաւ։ Սենեակը դեռ կիսովին մութ էր։ Սքալապրինօ կէս մը վախնալով եւ կէս մըն ալ ամչնալով վիրաւորին մահճակալին մօտեցաւ եւ պահ մը անոր դեղնած դէմքը դիտեց։

— Ի՞նչ կ՚ըսես, Ծուանա, կարծեմ թէ ճակտին վէրքը շատ պիտի դոցուի, այնպէս չէ՞, հարցուց ան մանկամարդ աղջկան ուղղելով խօսքը։

— Ճակատէն չէ որ կը տառապի, այլ սիրտէն, մըլտաց Ծուանա գլուխը թօթվելով։ Քիչ մը առաջ զառանցած միջոցին բերնէն անանկ բառեր փախցուց որ, յայտնի է թէ մեծ վիշտ մը ունի։

Հսկան սարսռալով դէմքը անդին դարձուց։ Ցետոյ, սպառնական խեղդուկ հառաչանքներ արձակելով, սկսաւ սենեակին մէջ երթեւեկել։

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Օր. Օր. Ալիս եւ Անահիտ Տէր-Վարդանեան, Պ. Ոսկիան Գալայճեան եւ աղջիկը՝ Լիտիա, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Բապուճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Ճուն-կուրտայեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սարգիսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Ճերանեան եւ զաւակը, Պ. Ֆլօտ Բապուճեան, այրի Տիկին Նոտարեան, այրի Տիկին Դաւիթեան, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Ֆերովբէ Նոտարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Նոտարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մովսէսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Զիտեմեան, Մելինէ եւ Էմմա Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Գարլոս Մարգարեան եւ զաւակները (Արժանթին), ինչպէս նաեւ Նետելեան, Բապուճեան, Պէրպէրեան, Կարապետեան, Շմաւոնեան, Դաւիթեան, Վարդանեան, Ատալեան, Ագուչեան, Զոլաքեան, Ճուն-կուրտայեան, Ճերանեան, Մաքսուտեան եւ Սարկաւագեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, նանիին, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԼՈՒՍԻԿ ՏԷՐ-ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Փետր. 28ին, 75 տարեկանին, իր բնակարանը 29 Ռիւ է-Թիէն-Տոլէ, Ալֆորվիլ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Մարտ 5, ժամը 13.45ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց: Հաւաքուիլ բնակարանը ժամը 13.30ին:

Թաղումը կը կատարուի տեղւոյն գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ասատուր եւ Մարգրիտ Գույումճեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան աքսորի հետեւանքով նահատակուած Տիլխիզեան ընտանիքի անդամներու հոգւոյն ի յիշատակ, այս Կիրակի, Մարտ 7, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ:

## ՇԱՎԻԼ
## Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, պատարագ կը մատուցուի:


GALERIE GEREIL

8, Rue Boileau — Paris 16
Exposition d'œuvres de jeunes maîtres de l'Art Contemporain parmi lesquels :

**RAPHY**

Ouvert de 9 h. 30 à 12 h. 30 et de 15 h. à 19 h., sauf Dimanche.



Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935


## ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
## Ս. ԽԱՉ - Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ
## ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue du Perche — Paris (3e)

Այս Կիրակի Մարտ 7, պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգիստ կը կատարուի

ԳԵՐՊ. ՊԱՀԱՊԱՆԵԱՆԻ

ժողովրդապետ վարդապետներու եւ հոգաբարձու անդամներու հոգիներուն ի յիշատակ:

Հաւատացեալները կը հրաւիրուին յարգել անոնց յիշատակը, գնահատել աշխատանքը մնալով հաւաքական աղօթքին:

## «ՅԱՌԱՋ»Ի
## ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Երիտասարդ համակիր զոյգ մը (Փարիզէն) 1.000 Ֆր. կը նուիրէ շնորհաւորելով Թերթին յիսնամեակը:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն 200 Ֆր. կը նուիրէ:

×

ՓԱՐԻԶԷՆ փոքրիկն Անդրանիկ Պարսումեան 100 Ֆր.:

×

Տէր եւ Տիկ. Քենան Աղատեան 30 Ֆր.:


Dimanche 7 Mars à 21 heures, HOTEL SPLENDIDE, Marseille
RECITAL

**Alice CHAMIRIAN**

(Mezzo Soprano)

**Raffi ARZOUMANIAN**

(Pianiste)

Au programme : *Schumann — Debussy — Gounod — Babadjanian — Komitas —Ganatchian — Ohan Dourian — N. Kalandarian — K. Avédissian — A. Doloukhanian — A. Adjémian — Armèn Dikranian*
Entrée : 30 francs. Pour les étudiants : 20 francs
les billets sont en vente chez :
Jacques CHELELEKIAN — Voyages Wasteels — 87 La Canebière, Marseille
Tél. : 62-03-44


## ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ Ս. ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ Մարտ 13ին ժամը 19էն սկսեալ
Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի մէջ

L'ASSOCIATION SAINTE - CROIX
Organise
*UNE SOIREE DANSANTE*
Le Samedi 13 Mars à partir de 19 heures, dans la salle des Fêtes du Collège Arménien Samuel-Moorat, 26 Rue Troyon — Sèvres Métro Pont de Sèvres)
*MENU — BUFFET — TOMBOLA — LOTS*
*ORCHESTRE «THE PARADOXE»*
PARKING ASSURE ENTREE 20 FRS
Réservation : 848-27-31 et 278-31-93

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
## ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Կոչ կ'ուղղէ Փարիզի հայ գաղութին մասնակցելու իր կազմակերպած բացառիկ երեկոյթին ի նպաստ Ս. Ղազարի Մխիթարեան Միաբանութեան Ուրբաթ Մարտ 12, ժամը 20.45ին Ալեք Մանուկեան Մշ. կեդրոնին մէջ 118. Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17րդ Կը ցուցադրուին բազմաթիւ լուսապատկերներ նկարուած տեղւոյն վրայ, վերջին ամէտէն եաք, Երիտասարդաց Ակումբէն առաքուած մասնաւոր պատուիրակութեան մը կողմէ:


GALERIE NICHIDO
61, Faubourg Saint-Honoré, Paris (8e)
Tél. : 266-62-86

**CARZOU**

*OEUVRES RECENTES*
*PEINTURES ET DESSINS*
4 Février - 13 Mars


SOIREE DANSANTE

Les étudiants de la Maison Arménienne organisent une soirée dansante à l'occasion du Mardi-Gras, Samedi 6 Mars à partir de 21 heures.

57, Bd. Jourdan
Métro Porte d'Orléans

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Նոր Սերունդի Առնուվիլ - Սարսէլի խումբին պարահանդէսը Մարտ 20ին:

## ՆՈՒԷՐ

Յունաստանէն Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ճանիկեան եւ այրի Տիկին Մառի Ս. Գալփակճեան երկու հարիւր Ֆր. Իզմիրի եւ շրջականներու Հայրենակցական Միութեան, ի յիշատակ իրենց ննջեցեալներուն եւ Իզմիրի բիւրաւոր զոհերուն:

## Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Սէն-Մօրիսի Վրացեան խումբի ընկերները, Ուրբաթ, Մարտ 5 երեկոյեան ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Թէհլիրեան» խումբի ժողովը այս Ուրբաթ Մարտ 5, ժամը 9ին, Մշակոյթի Տունը:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը:

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը Մարտ 7, Կիրակի առաւօտ, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ տեղւոյն վրայ:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Կրընոպլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը Մարտ 7 Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

BAL ANNUEL
A VALENCE

Organisé par le groupe SCHAVARCH MISSAKIAN de Valence du Nor Séround
Le Samedi 6 Mars au Palais de la Foire, Ave. de la Marne, de 21 h. 30 à l'aube
*Orchestre Jacques KOJA de Valence en attraction orchestre KOTCHARI de Marseille*
Réservation (75) 42-34-58

## ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

Անիէռ Պուա-Քոլոմպի շրջանի մասնաճիւղը կազմակերպած է իր

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի Մարտ 7, Պուա - Քոլոմպի քաղաքապետարանի սրահը
32, Rue Paul Déroulède

Կը խօսի՝ Կեդրոնի կողմէ Տիկին Գերենուհի Սաղաթէլեան:

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագրով: Կը մասնակցին՝ Գէորգ Եանըքեանի ղեկավարութեամբ ՆԱՅԻՐԻ երգախումբը, ինչպէս նաեւ Վ. Զիլինկիրեանի եւ Գ. Գէորգեանի պատրաստութեամբ առաջին անգամ կը ներկայացուի՝

«ՏԱՍԸ ՕՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ»
գունաւոր ֆիլմը

Մուտք 10 ֆրանք

## 45ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
## ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
## ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 7, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 14.30ին
Salle de la Chimie, 28 bis, Rue Saint Dominique, Paris (Métro Invalides)

Ներկայութեամբ՝ Սկաուտական Համաշխարհային Պիւրոյի Ընդհ. քարտուղար (Ժընեւ) ԼԱՍԼՕ ՆԱՃԻԻ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Շրջանի ներկայացումը — Սկաուտական երգչախումբը հայկ. երգերով — Հայկական պարեր: Աշխարհի շրջանը սկաուտներու կողմէ, տարիներու ընթացքին — Արտասանութիւններ հայերէն — «Հայ Արի» նուագախումբը, բանակումի կրակը, եւայլն:

Մասնակցութեամբ Փարիզի Շրջանի սկաուտներուն, արենոյշներուն, գայլիկներուն եւ թեւիկներուն, եւ Լիոնի շրջանին պետերուն եւ սկաուտներուն:

Միջնարարին՝ պիւֆէ եւ ցուցադրութիւն

Մուտք 15 ֆրանք, երախաներուն մուտքը ազատ է


*CAPPADOCIA PRODUCTIONS*

Présente le premier disque arménien de

**MARTEN YOURGANS**

avec

**BERNARD DEDEDJIAN**

En vente :
LA CAPPADOCE, 3 Rue Marivaux, 75002 Paris — Tél. : 742-83-65
PALOYAN, 9 Rue de Trévise, 75009 Paris — Tél. : 523-24-97

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ
6
SAMEDI
6 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 170 Ֆ. | Վեցամսեայ | 90 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 200 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 20 |

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.532 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — Nº 13.532

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԿՈՒՍԻ ԻԵ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

— Օ —

Ա.

### ԲՐԵԺՆԵՒԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

Խորհրդային Միութեան ԻԵ. Համագումարը բացուեցաւ Փետրուար 24 Երեքշաբթի օր Կրեմլինի պալատի համագումարներու սրահին մէջ: Կը մասնակցէին 96 երկիրներու համայնավար, բանուորական, ազգային-դեմոկրատական եւ «սոցիալիստական» կուսակցութիւններու 103 պատուիրակութիւններ: Նախագահութիւնը կը բաղկանար 120 հոգիէ, երկուքը Հայ, — Կ. Ս. Դեմիրճեան եւ Վիկտոր Հ. Համբարձումեան: Բացումը կատարեց Լէոնիդ Իլյիչ Բրեժնեւ, որ յայտնեց թէ համագումարին պատգամաւոր ընտրուած են 4998 հոգի, յարգելի պատճառներով կը բացակային 15 պատգամաւորներ:

Սուլով ողջունեց բոլոր պատուիրակութիւնները, զատ զատ տալով բոլորին անունները՝ իրենց նախագահներով: Ցետոյ Բրեժնեւ ներկայացուց իր «Զեկուցում»ը, որ կը գրաւէ Սով. Հայաստանի Փետրուար 25 թիւին 12ի վրայ ինը էջերը լրիւ եւ որուն ընթերցումը տեւած է չորս ժամ:

Բրեժնեւ կը շեշտէ, որ միջազգային ասպարէզի մէջ կուսակցութիւնը արտասովոր չափով լայն ու բազմազան գործունէութիւն է ունեցած: Իր արտաքին քաղաքականութեան ձեւաւորման մէջ աշխարհի վրայ չկայ անկիւն մը, որուն «իրավիճակը» այս կամ այն կերպ հաշուի առնուած չըլլայ: Վերջին տարիներուն զգալիօրէն ընդլայնուեր է Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէի գաղափարական համագործակցութիւնը եղբայրական երկիրներու կուսակցութիւններուն հետ:

Ընկերվարութիւնը այսօր հսկայական ներգործութիւն ունի աշխարհի հարիւր միլիոնաւոր մարդկանց մտքերուն եւ զգացմունքներու վրայ ըսելէ ետք Բրեժնեւ կ'աւելցնէ.

«Նա (ընկերվարութիւնը) աշխատաւոր մարդկանց համար ապահովում է ազատութիւն, իսկական դեմոկրատական իրաւունքներ, բարեկեցութիւն, գիտելիքներին տիրապետելու ամենալայն հնարաւորութիւն, ապագայի հաստատ վստահութիւն: Նա բերում է խաղաղութիւն, բոլոր երկրների սուվերենութեան (գերիշխանութիւն) հարգում եւ միջպետական իրաւահաւասար համագործակցութիւն, յենարան է ծառայում իրենց ազատութեան եւ անկախութեան համար պայքարող ժողովուրդներին»:

Ազատութի՛ւն, անկախութի՛ւն եւ խաղաղութի՛ւն: Վեհ ու վսեմ սկզբունքներ, որոնցմով համայնավար կուսակցութիւնը կը ձգտի հրապուրել ազատատենչ ու խաղաղասէր մարդկութիւնը:

Երանի՜ հաւատացողներուն:

Նկատելի է, որ «ընկերվարութիւն»ը փոխարինած է «համայնավարութիւն»ը:

Խօսելով արտաքին քաղաքականութեան կնճռոտ հարցերուն վրայ, Բրեժնեւ առաջին առթիւ իր սլաքները կ'ուղղէ Չինաստանի վրայ, որուն ներկայի ղեկավարներու քաղաքականութիւնը բացայայտօրէն ուղղուած է սոցիալիստական Պետութիւններու մեծամասնութեան դէմ: Ու դեռ աւելին՝ անիկա ուղղակի շաղկապուած է «ամբողջ աշխարհի ամենածայրայեղ ռէակցիայի դիրքաւորման հետ՝ սկսած արեւմտեան երկրների միլիտարիստներից եւ լարուածութեան թուլացման թշնամիներից մինչեւ Հարաւ. Աֆրիկէի ռասիստներն ու Չիլիի ֆաշիստական կառավարողները»:

Ըստ իրեն, մաոյական գաղափարախօսութիւնն ու քաղաքականութիւնը «անհամատեղելի են մարքս – լենինեան ուսմունքի հետ: Նրանք ուղղակի թշնամական են այդ ուսմունքի համար: ... Մենք այսուհետեւ եւս պայքար կը մղենք մաոյիզմի դէմ, սկզբունքային պայքար, անհաշտ պայքար»:

Իր Զեկուցումի երկրորդ գլխուն մէջ, Կոմկուսի ընդհ. քարտուղարը կը խօսի ազատագրուած երկիրներու եւ Միջին Արեւելքի ազգերուն հետ համագործակցութեան ամրապնդումին մասին: Կը յիշէ ստեղծումը Անգոլայի ժողովրդական Հանրապետութեան, որ դեռ հազիւ ծնած թիրախ դարձած է աշխարհակալ Պետութեանց միջամտութեան:

Բրեժնեւ համագումարի ամպիոնէն հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ, որ Միութիւնը լիովին կը պաշտպանէ երիտասարդ Պետութիւններու օրինական ձգտումները, «նրանց վճռականութիւնը՝ լիովին ազատուելու իմպերիալիստական շահագործումից, ինքնուրոյնաբար տնօրինելու իրենց ազգային հարստութիւնները»:

Խօսելով Միջին Արեւելքի մասին, Կոմկուսի ընդհ. քարտուղարը կը շեշտէ, որ Խ. Միութիւնը «հետեւողական աջակցութիւն» ընձեռած է արաբ ժողովուրդներու պայքարին՝ ընդդէմ Իսրայէլի: 1973 Հոկտ.ի պատերազմը ցոյց տուած է թէ անիկա ո՛րքան արդիւնաւէտ կերպով օգնած է Եգիպտոսի, Սուրիոյ եւ Իրաքի ռազմական ուժի ամրապնդման:

Ներկայիս թէեւ պատերազմ չկայ Միջին Արեւելքի մէջ, սակայն չկայ նաեւ խաղաղութիւն, մանաւանդ անդորրութիւն: Ու քանի իսրայելեան բանակները կը մնան իրենց գրաւած հողերուն վրայ, ոչ ոք կը համարձակի երաշխաւորել, որ պատերազմական գործողութիւններու բոցը վերստին պիտի չբռնկի, քանի իրենց օրինական իրաւունքներէն զրկուած կը մնան հարիւր հազարաւոր Պաղեստինցիներ, որոնք չեն կրնար ստեղծել իրենց ազգային Պետութիւնը: Պէտք է երաշխաւորուին նաեւ այդ շրջանի «բոլոր Պետութիւններու անվտանգութիւնը, անոնց անկախ գոյութեան եւ զարգացման իրաւունքը»:

Ուրեմն նաեւ Իսրայէլի անկախ Պետութեան ճանաչումը:

Խ. Միութիւնը համաձայն է, որ Ժընեւի համագումարին կամ ՄԱԿի միջոցաւ Միջին Արեւելքի բոլոր երկիրներու ապահովութեան համար իրեն հետ միասին երաշխաւոր դառնան նաեւ Անգլիան եւ Ֆրանսան:

Կիպրոսի մասին յստակ չէ Բրեժնեւի խօսքը: Համաձայն է, որ յարգուին կղզիին անկախութիւնը, գերիշխանութիւնն ու հողային ամբողջականութիւնը, խորթ լուծումներ չպարտադրուին դուրսէն, «երկու համայնքներու շահերու եւ իրաւունքներու խելացի հաշուառումով» կարգադրուի այդ սուր հարցը՝ ի բարօրութիւն Եւրոպայի խաղաղութեան, անվտանգութեան եւ անդորրութեան:

Ո՛չ մէկ գործնական աջակցութիւն Մոսկուայի կողմէ Կիպրոսի Յոյներուն:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

---

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ԱՅԳԵԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ՅՈՅՅԵՐԸ ՈՂԲԵՐԳԱԿԱՆ ԲՆՈՅԹ ԱՌԻՆ

ԵՐԿՈՒ ՄԵՌԵԱԼ,
ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Ոչ ոք կը սպասէր որ Ֆրանսայի այգեգործներու ցոյցերը եւ դժգոհութիւնները կրնան այս համեմատութիւնները առնել եւ հասնիլ հոն, ուր փոխանակ ջուր խառնելու իրենց գինիին՝ արիւն խառնեն: Արդարեւ մինչ Պրիւքսէլի մէջ, գիւղատընտեսութեան նախարարը կը փորձէր մի-ջին ճամբայ մը գտնել Իտալիոյ ժողովին, անդին Հարաւային Ֆրանսայի մէջ, արիւն կը հոսէր: Ի՞նչ էր պատահած: Անցեալ Կիրակի իրիկուն այգեգործներու խումբ մը յարձակած էր Մեքսիմիէօյի (Լիոնի մօտ) հաստատութեան մը վրայ, զոր կ'ամբաստանէր որ իտալ. գինին ձեւով մը ներածած էն ու կը ծախեն: Այս առթիւ ձերբակալուած էին բազմաթիւ անձեր եւ վար դրուած երկուքը: Այս ձերբակալութեանց դէմ բողոքելու համար է որ Զորեքշաբթի եւ Հինգշաբթի Նարպոն եւ շրջանը ուղղակի պատերազմական դաշտի կը վերածուէին: Այգեգործները կը բազմապատկէին իրենց յարձակումները պետական գանձատուներու, շէնքերու վրայ, թալանի կուտային գանազան հաստատութիւններ, ի շարս որոնց անգործածելի կը դարձնէին Նարպոնի հերձեան կայանը, որու հետեւանքով մէկ միլիոն հոգի զրկուած է հեռատեսիլէ (Փերփինեան, Ալէս, Մոնփըլիէ): Մթնոլորտը լարուած էր արդէն եւ Հինգշաբթի օրուան համար, այգեգործները «մեռած քաղաք»ի նշանաբան մը յառաջ դրած էին եւ հազարներով (շուրջ 3000) կը հասնէին Նարպոն: Իշխանութիւններն ալ Ապահովութեան Հանրապետական գունդեր ղրկած էին պաշտպանելու համար կարեւոր կեդրոնները: Այս պայմաններու մէջ է որ տեղի պիտի ունենար անսպասելի հրացանաձգութիւն մը: Նարպոնէն քանի մը քիլոմեթր անդին Մոն–Թրեդոնի կամուրջին մօտ դիրք բռնած են ապահովութեան ուժերը, շուրջ 300-400 ամբողջը: Կառախումբ մը կը հասնի, ցուցարարները զայն կը կեցնեն եւ կրակի կուտան: Հոս ու հոն կը տեսնուի որ այգեգործները զինուած են ու յանկարծ կը սկսի հրացանաձգութիւնը եւ առաջին զոհը կ'ըլլայ ապահովութեան ուժերու մէկ անդամը, ուրիշներ կ'իյնան հետզհետէ: Շփոթութիւն կը ստեղծուի, արդէն երկու մեռեալ կայ, մէկ Սէ. Էռ. Էս., մէկ այգեգործ եւ շուրջ 50 վիրաւոր, առաւելաբար ապահովութեան ուժերու մօտ: Ոչ մէկ կասկած կայ որ առաջին կրակ բացողը եղած են ցուցարարները:

Ալեւս սուգի օրեր են զորս պիտի ապրին Էօտի եւ Օտի նահանգները: Ուրբաթ մթնոլորտը աւելի մեղմ է, իշխանութիւնները ազատ արձակած են ձերբակալուած այգեգործները եւ ամէն ոք կը փորձէ հասկնալ թէ ի՞նչպէս կարելի եղաւ հոս հասնիլ:

Տագնապը սակայն չի լուծուիր անշուշտ:

---

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

### ՌՈՒՍ ԳՐՈՂԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ռուս արձակագիր – մանկագիր Լազար Լագին՝ Արմենփրէսի թղթակցին հետ ունեցած հարցազրոյցի ընթացքին, այսպէս արտայայտուած է Հայաստանի մասին. «Հայաստան աշխատանքի ու կառուցման երկիր է: Ես բնաւ չեմ մոռնար այն մարդիկը, որոնց հանդիպեցայ շատ տարիներ առաջ գործատուներու եւ տնտեսական հիմնարկութիւններու մէջ, երբ խորհրդահայ արձակի վարպետ Հրաչեայ Քոչարի հրաւէրով կը հիւրընկալուէի Հայաստանի մէջ»: Անդրադառնալէ ետք Հայաստանի ու Հայերու հետ ունեցած իր մտերմութեան, 73ամեայ գրողը աւելցուցած է. «Ես հիացած մնացի Հայոց լեռնաշխարհի գեղեցկուհի Սեւանով ու պատմութեան հրաշալի յուշարձան Գառնիի աւերակներով»:

×

### ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՆՈՐ ԴԱՍԱԳԻՐՔ ՄԸ

Երեւանի «Լոյս» հրատարակչական տունը հրապարակ հանած է «Հայոց լեզու» դասագիրքը, որ կազմուած է՝ մայրենի լեզուի շարահիւսութիւն, բարդ նախադասութիւն, նախադասութիւններու կապակցութիւն, պարզ նախադասութիւն, բառակապակցութիւն գլուխներէ: Դասագրքի յաջորդ հատորը լոյս կը տեսնէ յառաջիկային եւ կը նուիրուի ձեւաբանութեան: Երկու հատորները Հայաստանի բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական կրթութեան նախարարութեան կողմէ վաւերացուած է իբրեւ բարձրագոյն ուսումնական հաստատութեան դասագիրք: Անոնցմէ մաս մը պիտի ղրկուի արտասահման: Դասագրքի հեղինակներն են Դոկտ. Սերգէյ Աբրահամեան, Վարդ Առաքելեան եւ Դոկտ. Վաղարշակ Քոսեան:

---

Ֆրանսա եթէ յանկարծ բոլորովին դադրեցնէ իտալական գինիներու ներածումը ամբողջ Հասարակաց Շուկան է որ կը պայթի, ուրեմն կացութիւնը փափուկ է, մնաց որ լիրին արժեզրկումն ալ մեծապէս կը նպաստէ իտալացի այգեգործներուն արտածման համար:

## Քանի մը տողով

ՓԱՐԻԶԻ մէջ Հինգշաբթի գիշեր եղեռնափորձ մը կատարուած է Ներքին նախկին նախարար Ռէմոն Մարսըլէնի բնակարանը: Զոհ չկայ բայց նիւթական վնասը մեծ է եւ Ավընիւ տը Պրըթէօյի այդ շէնքին մէջ երեք յարկաբաժիններ բոլորովին փճացած են որոնց մէջ նաեւ Փիէր Պելմարի:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ հասած լուրերու համաձայն, պաղեստինեան նոր ուժեր Լիբանան եկած են այս շաբթու: Պաղեստինցիք սակայն չափազանցուած կը գտնեն լիբանանեան մամուլի տուած թիւը՝ 2000 զինուոր:

ՍՊԱՆԻՈՅ պասք շրջանին մէջ, մթնոլորտը շատ ծանր է: Երեք մեռեալները եւ հարիւր վիրաւորները Վիթորիայի ծանր հետեւանքներ կրնան ունենալ եւ ընդհանուր գործադուլ հռչակուած է պասք գաւառներուն մէջ:

# ԽԱՂԱՂՈՒԹԻ՛ՒՆ ԱՄԵՆԵՑՈՒՆ…

(ԽՕՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԱՓՐԻԿԵԱՆ ՀՈՂԻ ՎՐԱՅ)

Խմբ.— Ինչպէս հաղորդած էինք առանձին թղթակցութեամբ («Յառաջ» Յունուար 7) Նայրոպիի մէջ գումարուած էր միջ – եկեղեցական համաժողովը Նոյ. 23էն Դեկտ. 10, որու կը մասնակցէր Գարեգին արք. Սարգիսեան: Այս առթիւ ամերիկահայ արեւելեան թեմի առաջնորդը երկարաշունչ շահեկան յօդուած մը գրած է, որ ուղղակի կապ չունի համագումարին հետ այլ ներշնչուած է Եոհաննէսպուրկի հայ գաղութին հետ իր ունեցած հոգեկան հաղորդակցութենէն:

×

Ափրիկեան հողի վրայ եմ դարձեալ: Գիշեր է. Թանձր գիշեր:

Անէութեան զգացումը կը փորձէ զիս: Գիտակցութեան առջեւ, սակայն կ'անէանայ ինքը՝ անէութիւնը: Գիտակցութեանս ներզօր ուժով կը լսեմ ականջիս մէջ հնչող ձայն մը, որ ողջ մարմնիս եւ էութեանս մէջ կը լսուի — լուռ, միապաղաղ չնչաութիւնը այս տիեզերքին՝ տարբեր իմ չնչաութենէն, առանց ելեւէջի: Ինչպէս լոյսն արեւէն՝ նոյնպէս եւ այս ձայնը տիեզերքի գոյութենէն կը սողոսի անձիս մէջ: Ստեղծագործութեան անխօս, ինքնաբարբառ եւ ամէնիմաստ ձայնը որ կ'ըսէ քեզի — Գոյութի՛ւնն է գերագոյն ճշմարտութիւնը: Զգալ գոյութիւնը, տարրանալ անոր հետ, լսել Ստեղծիչին ոտնաձայնը՝ ամէնէն վաւերական, կուսական զգացումն է մարդ էակին: Քաղաքը մարդով, մարդկայինով — երբեմն մարդկային անմարդկայնութեամբ — կը հեւայ: Անապատը, բնութիւնը, մանաւանդ գիշերուան այս անհունութեան մէջ, Աստուծմով կը շնչէ, աստուածայինով կը տրոփէ:

Տիեզերքը կը հեւայ: Շունչ մը կը բարձրանայ աւազներէն, քարերէն, ծառերէն: Անծայրածիր տափաստաններու եւ կոյս, անտառախիտ ծառաստաններու խուլ ու մունջ շունչը կ'ըսէ քեզի — երբ խօսքերն ու ձայները կը մարին մարդոց ու կենդանիներու շրթներուն վրայ, երբ մարդահնար գործիքները կը դադրին խռովելէ տիեզերքն այս խաղաղ, այն ատեն տիեզերքի ամենախոր հեւքը կը թափանցէ մարդու գիտակցութեան մէջ: Հեւքը այնտեղ հրաշքով մը ձայնի կը վերափոխուի ու կը բարբառի — մասնիկն ես դուն տիեզերքի այս անպարփակ գոյութեան, եւ չմոռնաս… մասնիկ մնաս յաւիտեան:

×

Եոհանէսպըրկ քաղաքի դէպի բնութիւն բացուող արուարձանի մը մեկուսացեալ ծառերու մէջ թաղուած եպիսկոպոսական տան մէջ եմ հիմա: Սենեակին օդը կը սեղմէ գոյութիւնս, կը խափանէ շունչս: Դուրս կուգամ պատշգամին վրայ ու աչքերս կը բացուին մութ ու լոյս անհունութեան վրայ:

— Խաղաղութի՛ւն ամենեցուն..

Բնութեան խորանին առջեւ, կէս գիշերի մթութեան մէջ, երբ աստղերը մոմերու են վերածուեր ու բարձրահասակ ծառերը ստուերոտ իրենց հասակով կեռոնի են փոխուեր, ուր մշուշը իբրեւ խունկ կը ծխայ երկիրն ու երկինքը իրարու մէջ շաղախելով, տիեզերքի պատարագն է որ կը լսեմ, ուր Արարիչը իր արարչութեան խորասոյզ ձայնովը կը պատգամէ.

— Խաղաղութի՛ւն ամենեցուն…

Նիւ Եորքի ժխորին մէջ, ուր բնութիւնը ամէն օր քիչ մը աւելի կը մեռնի, ուր բարձրակերտ ու յաճախակերտուող շէնքերը բնութեան դամբարաններու կը վերածուին, մարդկային հնարքներու եւ հրնարամտութիւններու բարձրաղաղակ վըկայարաններ դառնալով, այս դժոխանման աղմուկին մէջ յոգնած հոգիս տիեզերքի բնութեան այս ձայնը կ'ընդունի ինչպէս ամառուան տօթէն արեւակէզ մարմինը զով ու զուլալ ջուրին կը հանդիպի…:

— Խաղաղութի՛ւն ամենեցուն…

Կ'անդրադառնամ յանկարծ որ վաղն երեկոյ, այս նոյն բառերը պիտի ըսին իմ հոգիէն, պիտի լուսին իմ շրթներէն: Վաղըն երեկոյ, լոյսէն դէպի մութը գացող պահին, Եոհանէսպըրկի Մայր եկեղեցւոյ խորանին վրայ, պիտի դառնամ պատարագաւոր հայ ժողովուրդի այն փոքրիկ մասնիկին համար, որ այս երկրին մէջ կը ճգնի իր կեանքին համար եւ կը տագնապի իր հայութեանը համար:

— Ո՛վ պատարագիչ բոլո՛ր պատարագիչներուն, եւ Պատարագ բոլո՛ր պատարագներուն, պատարագէ, հոգիիս մէջ պատարագն այս առաջին Հարաւային Ափրիկէի հողին վրայ, ուր Ս. Լուսաւորչի հաւատքով եւ Ս. Մեսրոպի լեզուով, Ս. Վարդանի նոր զինուորներուն պիտի ձայնեմ.

— Խաղաղութի՛ւն ամենեցուն…

Հսկումի գիշեր է, հոգեպնդումի ներզօր ուժով խորհրդալից և առինքնող: Նախատօնակ վաղուան սուրբ պատարագին, Հայ պատարագին, տիեզերքի պատարագի սրտին վրայ բացուած Լուսաւորչաշխոյն եւ Մեսրոպախօս պատարագին:

Առաջին Հայկական պատարագ Հարաւային Ափրիկէի այս ծայրամասին…

— «Խորհո՛ւրդ խորին»…

Եւ Նարեկացիի բառերը շրթներուս կ'երթամ ննջասենեակս — փա՛ռք քեզ Տէր «զի զիս զանարժանս արժանացուցեր յաւուր յայսմիկ հաղորդակից լինել աստուածային խորհրդոյ քում»ի ծագս աշխարհիս այս Ափրիկեան…:

×

Եոհանէսպըրկի Սէյնթ Մէյրի Մայր եկեղեցւոյ մէջ եմ հիմա: Կը սպասեմ ժողովուրդին: Պատարագ պիտի մատուցանեմ: Բայց պատարագէն առաջ ահա հայ երախաներ շարուած են խորանին առջեւ եւ կը սպասեն մկրտութեան եւ կնունքի:

— Ի՛ւղ անոյշ յանուն Յիսուսի Քրիստոսի…

Ձայնս ձեռքս կը շարժէ դէպի կապտորակ սրուակը, որուն մէջէն հայկական միւռոնը կը հեղու դրոշմուելու համար ճակտին հայ մանուկներուն, որոնց ծնողքները, հայութեամբ թրծուն բայց հայութեան միշտ կարօտ, իրենց զաւակները բերած են սուրբ եկեղեցի ստրկէսպի կնքուին, ստանան կնիքը հայութեան, կնունքի սուրբ եւ հրաշագործ խորհուրդին մէջէն:

— Սրբազա՛ն, երախաս մկրտուած է, բայց ճակտին միւռոն չկայ: Խնդրեմ, միւռոն քսէ ճակտին. Թող հայ մեծնայ…:

Մօր մը ձայնն է, ձայնը բոլոր բարեպաշտ եւ հաւատաւոր հայ մայրերուն, որոնք հայկական միւռոնին մէջ կը տեսնեն աստուածային հոգւոյն զօրութեան հետ միասին, Հայաստանի բոյսերէն ու արմատներէն, տերեւներէն ու ծաղիկներէն քաղուած հազարբուրեան հիւթը՝ հոգին հայկազնեան, Սուրբ Լուսաւորչի օրհնաբաշխ ձեռքով միազանդուած, մեր ժողովուրդի պաշտելի հաւատքովը շաղախուած եւ բոլոր հայ կաթողիկոսներու օրհնութեան ոսկի շղթայով մեզի փոխանցուած:

— Տէ՛ր, պահէ այս հաւատքն ու սէրը, անզին աւանդն այս սուրբ եւ վսեմ: Տէ՛ս, մինչեւ ո՛ւր է հասած անոր ուժը: Հայաստան աշխարհի Գեղարդայ վանքի խաչքարերով սրբացած մկրտարանէն, Ս. Էջմիածնի հոգենորոգ աւազանէն մինչեւ Հարաւային Ափրիկէի այս ծայրամասերը

Հայոց միւռոնը նորածնունդ մարդ էակներու մէջ կը ծնցնէ հայու հոգին, դըրոշմելով հայկական կնիք: Ի՛նչ գերահրաշ եւ սրտագրաւ պատկեր… Աշխարհին մէջ այս բազմագունեան՝ պահէ կնիքն այս հայկական իր զօրութեամբը բազմաբուրեան եւ հրաշագործական: Թող աշխարհիդ մէջ այս խճողեալ՝ չմնայ ճակատ մը հայածին որ չըլլայ ճակատ միւռոնաբոյր:

— «Ի՛ւղ անոյշ յանուն Յիսուսի Քրիստոսի, հեղեալ ի վերայ ձեր՝ կնիք երկնաւոր պարգեւացն անապականութեան» եւ հոգւոյն հայկազնեան…

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

(Շար. 1)

# ՄԱՐՄԱՐԻՈՆԷ ՍՏՐՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ֆլորանսի արձանագործը շարաչար յոգնած էր իր վիթխարի առաքելութենէն, երբ 1531ին վերստին ձեռք կ'առնէր Յուլիոս Բ.ի դամբարանին շինութիւնը, կը հեծեծէր դառնութեամբ.— «Կը խոստանեմ թէ այս դամբարանին կապկըպուած, ես կորսնցուցի երիտասարդութիւն»:

Մոցարթին պէս չի երկնչիր մահէն, այդ չէր կարեւորը իրեն համար, այլ այն երկիւղը, որ անդադար զինքը կը սպառնէ, կ'ազատէ ու կը պաշտպանէ:

Դրուժան բարեկամներու թշնամանքէն մարդատեաց մը դարձած է, խոցուած իր Եսէն, որ իր հանճարին իրաւունքը կը պահանջէր: Հակասութիւն մըն էր ինքնին, «Սանդուխի Կոյս»էն մինչեւ հեթանոսական ծայրակէտին հասած «Կենդաւրոսներու պատերազմը»: Ցարատեւ ընթերցող մըն էր Տանթէի եւ Պոքաչիոյի, նոյն ատեն բարեպաշտ էր, յարգալից կրօնքին ու քրիստոնէական բարոյականին հանդէպ: Ընթացիկ կեանքի ժամանակ, այս մեծ ոգեպաշտը կը հետեւի սակայն Սոկրատի պատանասիրութեան: Թերեւս այս հակասութենէն կը ծնի իր ստեղծագործական գեղեցկութիւնը:

Իտէալիստ մըն է վստահաբար, երբ կը յայտարարէ սրտաբաց անկեղծութեամբ. — «Դեռ չէ ծնած այնպիսի մէկը, որ ինծի չափ հակած ըլլայ մարդիկը սիրելու»:

Պոլիտեւ եւ Մալրօ համաձայն են Ռոմէն Ռոլանի հետ, որ Միքէլ Անճելօն եղած է Վերածնունդի առաջին վիպական հանճարը:

Յուլիոս Բ.ի դամբարանէն վերապրած

---

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՎ

# ԱՅՑԵՐԹ ԽՈԿՈՒՄՆԵՐՈՎ

Կրկի՛ն փա՛ռք, երջանիկ: Եղեր եմ ինչ որ կ'ուզէի ըլլալ…:

Ու հարուստը է՛ն հարուստներուն: Սիրտս հանգիստ, ճակատս բաց, ծրար կապած կը սպասեմ անդորրութեա՛մբ որ գայ ժամը Մեծ արձակուրդի, անվերադարձ ճամբորդութեան…:

×

1918 – 1922

Այս փրկարար շրջանը կը սկսի եւ… ողբերգականօրէն կը վերջանայ արմատախիլ, «Մնացորդաց» (*), որբերուն նոր տուն, նոր ապաստանը՝ Կ. Պոլիս:

Պոլսոյ Հայերուն, առանց բացառութեան հարուստներուն, խոնարհներուն ընդունելութեամբ, հիւրասիրութեամբ եւ գուրգուրանքով:

Հիւանդոտ, թեփ կապած կաշիները, ոմանց Հայու աչուկները թարախոտ, եւ ոջլոտ գլուխներուն գոնջը դարմանելու, խնամելու, զիրենք դաստիարակելու, կեանքին զինելու, երախտապարտ, շնորհակալ ընդունելութեան հետ:

Երբ կը բանան անոնք, եւ ի՛նչ լայն, իրենց խոցոտած սիրտերն ու փափուկ գիրկերը, քաակներն ալ միասին: Առջին՝ դաւառէն հասնող գաղթական, տնաքանդ խլեակներուն, որբերուն…:

Անոնց տենդագին հաւաքին, արցունք սրբելու, սուգ մոռցնելու, վէշտ մխիթարելու հեւքին հետ:

Տաճիկներու, Քիւրտերու, Չերքէզներու, Ղզըլպաշներու, Պէտէվիներու քովէն: Ստրկութենէն, գերութենէն, ինչ հերոսութեամբ, խորամանկութեամբ, յանդգնութեամբ, լեցուն վտանգներով փախուստ տալով, դահիճներուն մայրաքաղաքը հասնելու բախտն ու երջանկութիւնը ունեցած, ընկեր – ընկերուհիներու կեդրոնացումին հետ:

Զաւէն պատրիարքի — ան ալ աքսորի անապատի չարչարանքը ճաշակած — եւ ազգ. խնամատարութեան փոխն ի փոխ տնօրէններ՝ Առաքել Զաքրեանի, Բիւզանդ Կէօզիւպէյիւքեանի, Փրոֆ. Պատ. Խաչատուրեանի օգնութեամբ: Իւրաքանչիւր թաղ, կամ գիւղ, միացեալ թաղեր, նախակրթարան – որբանոցներ, արհեստանոցներ բացած, գրաղեր էին, փեթակի մը աշխատողներուն կարգապահութեամբ, նորեկներուն ֆիզիքականին հետ, անոնց հոգեկան, բարոյական վէրքերուն սպիացումովը…:

Եւ ի՛նչ անձնուիրութեամբ, ոգեւորութեամբ: Արհամարհանքովը՝ յոգնութեան, եւ յաճախ, անձնական… հպարտութեան, պարոնայք եւ տիկնայք փափկասունք, պատանիներ, պարմանուհիներ, սկաուտ եղբայրներ, մանաւանդ հրապարակ նետուած, խանութէ խանութ, տունէ տուն դրամ հաւաքելու հեւքին էին բռնուած, լծուած…:

Ազգային խնամատարութեան հարիւրաւոր որբերուն սկաուտական համազգեստ ճարելու մտադրութեամբ, Գընաըը կղզին, Հայ կղզին, մեր աննման «Բարձրացիր – բարձրացուր»ի հեղինակ բարերարս Պետրոս Ատրունի, 1885 – 1944 ծնած է Սկիւտար: Ուսուցչապետ Ռեթէոս Պէրպէրեանի (յարգանք իր յիշատակին) յաջողագոյն շրջանաւարտներէն մին, եւ անոր թելադրութեամբ եւ օգնութեամբ կը դրուի Կ. Պոլսոյ Կալաթա – Սէրայի կայսերական բարձրագոյն լիսէն:

Առաջինը կը հանդիսանայ աւարտական դասարանի քննութեան, բայց, դժբախտաբար կը ստանայ Բ. մրցանակը, վասնզի Ա. մրցանակը պէտք է որ տրուէր… միւսլիմանի մը:

Տնօրէնութենէ գնահատուած ու սիրուած, անմիջապէս մաթեմաթիքի ուսուցչութեան պաշտօն կը յանձնուի իրեն: Եւ, միեւնոյն ատեն կը հետեւի համալսարանի դասընթացքներուն եւ կ'աւարտէ զայն:

Մանկավարժ, համակրելի, սիրուած դասատու: Ուսանողի հոգեբանութիւնը հասկցող եւ իր խրթին մասնագիտութիւնը պարզաբանելով, աշակերտին հասկնալի դարձնելու արհեստին մէջ օժտուած, իբրեւ այցելու ուսուցիչ կը յաճախէ Թուրք, հրեայ, յոյն, հայ լիսէներու, ու Պալատի խալիֆայական դահաժառանգներուն:

Կը հասցնէ սերունդներ, որոնք կը դառնան պատասխանատու վարիչները, բարձրագոյն պաշտօնատարները՝ օսմանեան կայսրութեան:

Ա. ԿԱՊԻՆՑ

(16 – Շար.)

---

(*) Տարագին կնքահայրը՝ Օշական:

է Մոլոխը, այժմ Ս. Փիէր-օ-Լիէն։ Իսկ դուրս կը մնան երկու ստրուկները որձակախումբէն, որ 34 կտորներէ բաղկացած ըլլալու էր վերջնապէս։

Ամիսներէ ի վեր այդ մարմարիոնէ հըսկաներուն նկարները կ'երեւէին Փարիզի մեթրոներուն, խանութներու ցուցափեղկերուն եւ հանրային վայրերու պատերուն վրայ։ Պէտք է ըսեմ որ Ուղեւորական մըն ալ ես ապրեցայ, երեւան հանելու համար Փավիյոն Ֆլորի «երկու ստրուկներ»ուն թաքստոցը, Հայաստանի երբեմնի ցուցահանդէսին մօտակայքը, ժաննի տ'Արքի ոսկեզօծ արձանին դէմը։ Հեւասպառ վազք մըն էր այս, Լուվրի ստորնայարկերէն մինչեւ վերի անվեր-ջանալի կալըրին, ուր վերստին կը տեսնէի բոլոր դպրոցներուն գլուխ գործոցները, ինչպէս նաեւ անմահանուն Ճոգոնտան, այս անգամ կալանքի տակ առնուած՝ մեծ ցուցափեղկի մը ետին, երեք հեղ առեւանգուելէ վերջ...։

Միքել Անճելօ վերոյիշեալ երկու արձանները տուած էր «Հերքիւլ»ը ապսպրող Ռոպերթօ Սթրոցիին, ան ալ երբ կը վտարուի հակառակորդ դերդաստանէն, խոյս կ'ապաստանի Ֆրանսա եւ զանոնք կը նուիրէ Հենրիկոս Բ.ին։ Թագաւորը իր կարգին արձանները կը նուիրէ Քոնթեթապլ Անն տը Մոնմորանսիի, որ զանոնք կը յատկացնէ Էքուանի դղեակին բարեզարդման։

Քոնթեթապլին թոռը Անրի տը Մոնմորանսի, 1632ին դաւադրութեան կը մղէ Կասթոն տ'Օրլէանը Լուտովիկոս ԺԳ.ի դէմ, կը բռնուի եւ կը գլխատուի։ Ռիշըլիէօ ձեռք կը դնէ խկոյն «Երկու ստրուկներ»ուն վրայ ու կը ղրկէ Փուաթուի իր դղեակը։ Բացայայտ է թէ իր եղբօր թոռան որդին մառեշալ Դուքս տը Ռիշըլիէօ, աւելի դեմոկրատ էր քան հռչակաւոր կարդինալը, անմիջապէս Փարիզ փոխադրել կուտայ արձանները, որպէսզի ժողովուրդը տեսնէ ու հիանայ անոնց վրայ, հանրային պարտէզի մը մէջ։

Մեծ Յեղափոխութեան օրերուն Ալեքսանդր Լընուար իր նախախնամական ձեռքը կը տարածէ եւ կը փրկէ կորուստէ Միքէլ Անճելոյի գլուխ գործոցները։ Այս վայելչի հնագէտը, տնօրէն Փըթի-Օ-կիւսթէնի պահեստներուն, կորովի պայքար մը կը մղէ իր հովանիին տակ առնելու համար տարտղնուած, կողոպուտի եւ ջարդուփշուր ըլլալու դատապարտուած բոլոր գանձերը։ Շնորհիւ իր եւ իր ընկերներուն անձնուէր ջանքերուն, Քոնվանսիոնը իր 1893ի վերջնական հրովարտակով (Թերմիտոր Բ.) կը հրամայէ յաջորդ տարուան Օգոստոս 10ին բացումը կատարել Լուվրի եւ ամբողջ Ժանկադին իրբեւ հաւաքել արքայական հին պալատին մէջ։ Ինչպէս գրած եմ Ֆրանսերէն «Հօտ Ե. տը Լիւզինեան» ուղեգրութեանս յառաջաբանին մէջ, դարձեալ Ալեքսանդր Լընուարի կը պարտինք Հայոց վերջին արքային դամբանին փոխադրութիւնը, Սէն-Տընիի աբբայարանը։

Ֆլորի տաղաւարին ստորնայարկը, սանդուխին եւ պատերուն վրայ ցուցադրուած յիսնեակ մը մերկերը, քրոնիք-ները եւ նախագիծերը ամբողջական գաղափար մը չեն տար անշուշտ վարպետին տաղանդին վրայ։ Շնորհապարտ ըլլանք Փրոֆ. Շարլ տը Թոլնէի եւ Ֆրետերիք Հարթի, որոնք նկարչուհի Տընիզ Ֆոսարի գործակցութեամբ, վերախմբած են նախագիծերը ու այդպէս վերակազմած հանճարեղ ապրիագործին յղացած Մոզոլէն։ Քահանայապետին առաջարկը բերած էր Ֆլորանսցի ճարտարապետ Անթոնիօ տա Սան Կալօն, 1505ի Մարտին, բայց այդ կը նշանակէր վերակառուցանել Ս. Պետրոսի տաճարը, թէեւ շատ չանցած կարեւոր նորոգութիւններ կը կատարուէին այնտեղ։ Այս է Յուլիոս Բ.ի յուշադամբանին պատմութիւնը, ու մեր աչքին կ'երեւի բեկոր առ բեկոր եւ իր ընդհանուր գիծերուն մէջ։

Հիմա աչքիս առջեւն են այնքան շատ փորձանքներէ անցած «Երկու ստրուկներ»ը։ Կը նայիմ, կը նայիմ ու չեմ կշտանար։ Յուշիկ մը կը շօշափեմ քառաէլի մարմարիոնը, որուն իր հրաշագործ մատները դպցուցած է Վերածնունդի Հանճարը։

«Մեռնող ստրուկը» մերկ է, հազիւ թէ յենած կորացած ժայռի մը, գլուխը հակած է մէկ կողմ։ Աջ ձեռքը կուրծքին՝ միւսը դրած է գլխի կատարին, կարծես յաւիտենական խաղաղութիւնը պարգեւելու համար իր տառապակոծ կեանքին։

Վստահաբար կարելի է ըսել թէ աւելի հզօր եւ տպաւորիչ գործ մըն է «Ըմբոստ ստրուկը», որ իր հերքիւլեան մկաններով կը ճգնի խորտակել քարեղէն ծանրութիւնը եւ ազատագրուիլ դաժան գահակալի մը բռնակալութենէն, բայց ի զո՛ւր, վեր է այդ իր ուժերէն։ Ազատ ապրելու երազը կը բոցկլտայ իր աչքերուն մէջ։

Զարմանալի պիտի թուի անշուշտ, որ Միքէլ Անճելօ 1529ին նշանակուած է ընդհ. կուսակալ Ֆլորանսի ամրոցներուն։ Աշխարհ եկած էր 1475 Մարտ 6ին, Ֆլորանսի մօտակայ Քափրէզէի մէջ, մանկութենէն չփում պիտի ունենար մարմարիոնին հետ, որովհետեւ իր ստնտուին ամուսինը արձանագործ էր։ Կաթին հետ պիտի ծծէր մարմարիոնին բոյրը, համեստ Լուտովիքօ Պիւոնարոթի այս որդին, որ անմահ յիշատակ մը պիտի թողուր։

Մահուընէն մինչեւ վեց օր առաջ, այսինքն 1564 Փետրուար 12ին, դեռ կ'աշխատէր «Լա Փիէթա Ռոնտոնի»ն վրայ։ Ինքն իսկ կերտած էր իր դամբարանը, յետոյ չէր հաւնած ու ջարդուփշուր ըրած էր։ Բազմաչարչար իր ոսկորոտիքը կը հանգչի միջին դարու գեղարուեստի ոստանին Սանթա-Քրոչէ մայր տաճարին մէջ։

Նախ քան իր աստուածացումը, ինքզինքս չեմ կրնար զսպել այստեղ արտագրելու Պաթիստա Սթրոցիի քառեակը,

# «Սովետական գրականութիւն» ամսագիրը 1976ին

— O —

«Սովետական գրականութիւն» ամսագրի գլխաւոր խմբագիր Ստ. Կուրտիկեան, ներկայացնելով 1976ի ընթացքին ամսագրին մէջ լոյս տեսնելիք նոր գրութիւններու բնոյթն ու նիւթերը, կը գրէ.

— 1976ին ամսագրին մէջ լոյս կը տեսնեն Յովհ. Շիրազի նոր պոէմը, Պարոյր Սեւակի անտիպ բանաստեղծութիւնները, Համօ Սահեանի, Վահագն Դաւթեանի, Հրաչեայ Յովհաննիսեանի, Գէորգ Էմինի, Մարօ Մարգարեանի, Վահանդն Կարենցի, Ռազմիկ Դաւոյեանի բանաստեղծութիւններու նոր շարքերը։

Ընթացիկ տարուան մէջ բազմաթիւ նորութիւններ լոյս կը տեսնեն ամսագրի

արձակի բաժնին մէջ։ Այսպէս, Սուրէն Այվազեան գրած է «Առաւօտ լուսոյ» պատմական վէպը, որ «Ծակատագիրն Հայոց» վէպի շարունակութիւնն է։ Ընթերցողներ կը կարդան Վախթանգ Անանեանի «Հին վրանի փոքրիկ բնակիչը» ինքնակենսագրական վէպը, Աննա Պետրոսեանի «Հանի՛ր, խնդրում եմ, դիմակս» թատերգութիւնը, որ նուիրուած է մեր օրերու մարդկային փոխյարաբերութիւններու բացայայտման։ Սիլվա Կապուտիկեան հանդէս կուգայ 1975ին Քանատա եւ Միացեալ Նահանգներ կատարած ճամբորդութեան մասին նոթերով ու խոհերով։ Լոյս կը տեսնէ Սերօ Խանզադեանի երկը, որ նուիրուած է Սեւ ծովու ափերու Հայութեան 1915-1920 թուականներուն մղած կռիւներուն, անհատական քաջագործութիւններուն։

Ամսագրին մէջ լոյս կը տեսնեն Հրանտ Մաթէոսեանի նոր վիպակը որ կը ներկայացնէ գիւղը ապրող համեստ աշխատաւորի մը կեանքը։ Աղասիի «Արագիլներ» վէպը, նկարագրութիւնն է 30ական թըւականներուն իր կեանքը սկսած սերունդին։ Երիտասարդ արձակագիր Յովհ. Մելքոնեանի «Բացատ» վէպը նուիրուած է մեր ժամանակակից կեանքին։

Յուշագրութեան բաժնին մէջ լոյս կը տեսնեն Յովհ. Բաղրամեանի, Հ. Բաբաջանեանի անտիպ յուշերը, զորս հեղինակները տրամադրած են ամսագրի խմբագրութեան։ Հանդէսի «Գրական ժառանգութիւն» բաժնին մէջ լոյս կը տեսնեն Մկրտիչ Արմէնի եւ Խաչիկ Դաշտենցի անաւարտ վէպերը։

Ընթերցողներ կը ծանօթանան նաեւ սփիւռքի հայ բանաստեղծներու եւ արձակագիրներու նոր ստեղծագործութիւններուն, Վահէ Վահեանի ուսումնասիրութեան՝ Վահան Թէքէեանի բանաստեղծութեան առանձնայատկութիւններու մասին։

Այս տարի տեղի կ'ունենան Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան 25րդ համագումարը եւ Հայաստանի ու Խորհ. Միութեան գրողներու համագումարները։ Այդ առթիւ «Սովետական գրականութիւն» ամսագիրը կը բանայ գրական տարբեր հարցերու նուիրուած բանավէճի ամբիոն, որուն կը մասնակցին գրականագէտներ ու գրողներ։

## Լրատու արուեստի

### ՓԱՓԱԶԵԱՆ

իր գործերը կը ցուցադրէ մինչեւ Մարտ 28, կալըրի Վերքամէր, 3 պիս, Ռիւ տէ Պօ զ'առ, Փարիզ։

---

Մետիչիներու մատուռին մէջ արձանագրուած.

Ի՛նչ լաւ է քնանալ, ի՛նչ լաւ է քար ըլլալ,
Այս անցաւոր եւ գէշ ժամանակներուն,
Զապրի՛լ, չզգա՛լ, նախանձելի վիճակ
— Լռէ՛, խնդրեմ, մի արթնցներ զիս։

Միքէլ Անճելոյի ամէնէն ուղղամիտ մեկնաբանը եղած է Վազարին, այնքա՛ն անկեղծ, սրտայոյզ ու հիացքանչ։ Մտերիմ բարեկամն էր հանճարեղ արձանագործին, ամէն օր միասին էին եւ գլուխ գլխի կը տեսնուէին սեղանին շուրջ։ Դարաշրջանի նկարիչներուն ամենավեհոգին է, բոլորովին զերծ միւսներուն մախանքէն ու սադրանքներէն, ինչպէս կը տեսնենք Սանտրօ Պոթիչէլլիի մասին իր բերած սրտաբաց վկայութենէն։

Ահա թէ ինչ կը գրէ երկնապարգեւ Միքէլ Անճելոյի համար, որ գերազանցօրէն բանաստեղծ մըն էր, գեղարուեստի բոլոր մարզերուն մէջ.

«Երկար ատենէ ի վեր, հռչակաւոր Ճիոթոյի յաջորդները զուր ճիգեր կը փորձէին, աշխարհին ընծայելու համար սքանչելիքի տեսարաններ, զորս կրնայ յղանալ մարդկային իմացականութիւնը, բնութեան նմանելու համար։ Աստուած տեսնելով անզօրութիւնը այդ արուեստագէտներուն, այնքան հեռացած ճշմարտութենէն որքան խաւարը լոյսէն, բարեհաճեցաւ վերջապէս բարեգութ սկնարկ մը նետել երկրի վրայ ու վնոեց մեզի ուղարկել տիեզերական հանճար մը, բնդունակ բնդգրկելու եւ նոյն ատեն ամէն տեսակ կատարելագործութեան մղելու նկարչական, արձանագործական եւ ճարտարապետական արուեստները»։

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ
Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

ԱՒԱԶԱԿԸ

Հակառակ անոր որ Սքալապրինոյի ոտքերը բոպիկ էին, դարձեալ եղած աղմուկէն վերաւոր կինը արթննալով աչքերը բացաւ։

Նշան ըրաւ Սքալապրինոյի որ մահճակալին մօտենայ։

Աւազակը երկչոտութեամբ հնազանդեցաւ։

— Ես ձեզ ճանչցայ, դուք ազատեցիք զիս մահէն, մրմնջեց Սիլվիա դքսուհին տկար ձայնով մը։

Աւազակը գլուխը խոնարհեցուց։

— Խօսեցէք, ըսէք, ամէն բան հասկնալ կ'ուզեմ, շարունակեց Սիլվիա անոյշ ձայնով մը։ Ծակտէս վիրաւորուած միջոցիս զիս գրկող եւ փախցնողը դուք չէ՞ք։

— Այո, տիկին, ես էի, պատասխանեց աւազակը։

— Ըսել է ժողովուրդը պարտուեցա՞ւ, հարցուց Սիլվիա։

— Այո, տիկին, դժոխքը մեզի դէմ էր, շարունակեց Սքալապրինօ։ Սուրբ Մարկոս հրապարակին վրայ հարիւր մեռեալ ձգեցինք, հարիւր հոգի ալ ջրանցք նետուելով խեղդուեցան, երեք չորս հարիւր վիրաւոր կայ եւ քանի մը հարիւր հոգի ալ ձերբակալուած են...։

— Ըսել է ժողովուրդը չկրցաւ պալատը գրաւել, շարունակեց Սիլվիա միօրինակ ձայնով մը։

— Պալատէն ներս մտնելը դժոխքին դուռը կոտրելու կը նմանի, տիկին... մրմնջեց Սքալապրինօ։ Բայց ինչո՞ւ այս տեսակ պարապ հարցումներով ժամանակ կը կորսնցնէք։ Տուներնիդ ո՞ւր է, ո՞ւր կը բնակիք, ըսէք որ ձեզ ձեր տունը տանիմ։

— Ապստամբութիւնը ի՞նչպէս սկսաւ, որո՞նք էին պարագլուխները, հարցուց Սիլվիա։

— Տիկին, ատանկ բաներ մի գործածէք, ապստամբութիւն չէր եղածը, թոթովեց Սքալապրինօ անլսելի ձայնով մը։ Էհ, ուրկէ գա՞լը եւ պարագլուխներուն ով ըլլա՞լը հասկնալ կ'ուզէք։

Ապա խօսքը մանկամարդ աղջկան ուղղելով ըսաւ.

— Ծուանա, քու սենեակդ գնա, աղջիկս։

Մանկամարդ աղջիկը դուրս ելաւ։

— Իրաւ որ, տիկին, ապստամբութեան ինչպէս ծագիլը չեմ գիտեր, շարունակեց Սքալապրինօ։ Իմ գիտցածս սա է որ, ես իմ հաշւոյս երկու հազար ղրուշ ստացայ «Կեցցէ՛ Ռոլան Քանտիանօ» պոռալու համար, իսկ մարդիկս ալ, մարդ գլուխ՝ երկու հարիւր ղրուշ։ Բայց եթէ իրականութիւնը գիտնայի, իրաւ որ տասը հազար ղրուշի ալ ատանկ սրտանց չէի պոռար... որովհետեւ, իմացածիս նայելով Ռոլան Քանտիանօն նորէն բանտ նետեր են... Իրաւ կամ սուտ ըլլալը աղէկ մը չեմ գիտեր տիկին, բայց եթէ իրաւ ըլլայ, խիղճս շատ պիտի տանջուի։

— Իրաւ է, ըսաւ Սիլվիա, այնպիսի շեշտով մը որ, աւազակը երկու քայլ ետ նահանջեց։

— Իրաւ ըլլալը ինչէ՞ն գիտէք, մռնչեց Սքալապրինօ խեղդուկ ձայնով մը։

— Իմ աչքիս առջեւը բռնեցին զայն, հասկցա՞ր, աչքիս առջեւը, պատասխանեց Սիլվիա։ Իր բոլոր բարեկամները լքեցին զինքը, նշանածն անգամ զայն ուրացաւ։ Թշուառակա՛ն աղջիկ։ Հը՛, ըսել է դո՞ւն էիր քու շահերուդ ծառայելու համար ժողովուրդը գրգռողը։ Այո, որպէսզի զայն ամբաստանեն, որպէսզի զայն մահուան դատապարտեն։ Դո՞ւն էիր... Կեցիր ուրեմն։

Եւ դքսուհին, հակառակ վիրաւորուած ըլլալուն, ոտքի ցատքեց։

— Դուք ո՞վ էք ուրեմն, հարցուց Սքալապրինօ ետ-ետ քաշուելով։

— Ես Ռոլանի մա՛յրն եմ, մռնչեց Սիլվիա։

Եւ աւազակին վրայ քալեց։

Զարագործը անոր առջեւ ծունկի ինկաւ եւ գլուխը գետնի քարերուն զարնելով, սկսաւ լալահառաչ հեծկլտալ։

— Իր մա՞յրը, իր մա՞յրը, հառաչեց ան։ Ո՛հ, սա էր պակասը։ Սպաննեցէք, տիկին, սպաննեցէք զիս։

Ռոլանի մայրը ապշահար կանգ առաւ։

Զարագործը յուզուած ու ծայր աստիճան խռովեալ դէմքով մը անոր երեսը նայեցաւ։

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

## ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վիէնի Հ.Յ.Դ. Անի կոմիտէն և Նոր Սեբաստիոյ Սեւան խումբը եւ Կապ. Խաչի մասնաճիւղը իրենց բոլոր ընկերներու եւ ընկերուհիներու կողմէ խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնեն Տիկին Հուրի Իփէկեանի եւ բոլոր պարագաներուն այրի Տիկին Հռիփսիմէ Գ. Իփէկեանի մահուան առթիւ:

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ շրջանի չորս մասնաճիւղերու ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Մարտ 13 ժամը 3ին: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

POUR LA FETE DE L'ASCENSION

**PELERINAGE à JERUSALEM**

du 26 au 30 Mai 1976
*Sous la présidence de*
**Mgr Nicolas KEHIAYAN**
*Délégué Apostolique de l'Exarchat Arménien*
Fr. 1.880 -- tout compris de PARIS à PARIS
Hôtel Diplomat premier ordre
repas — excursions à Jericho, Nazareth, Tibériade, Bethléem

Visite de la Terre Sainte du 23 au 26 Mai
Suplément F. 400
Tel Aviv, Haïfa, Cesaree, Bersheva, Massada

INSCRIPTION :

ASSOCIATION CREDO

20, Passage des Recollets, 75010 PARIS
Tél. : 205-80-59

*ARMÉNIE 1976*

*Départs chaque mois :*

du 20 Mars au 3 Avril
du 16 Avril au 30 Avril
du 8 Mai au 22 Mai
du 12 Juin au 26 Juin
du 10 Juillet au 24 Juillet
du 6 Août au 21 Août
du 22 Septembre au 6 Octobre
du 23 Octobre au 6 Novembre
du 22 Décembre au 3 Janvier 1977

**à partir de 2680 fr.**

Pour les jeunes de 16 à 35 ans (2 voyages)
du 24 Juillet au 7 Août
du 16 Août au 30 Août

*Renseignements et Inscriptions*

A PARIS

**mondotours**

2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 073-32-64 266-50-12 073-30-64

A LYON Varoujan Sarkissian

**sevan voyages**

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

*Licence Voyages : A. 721.*

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՊՕՄՈՆ.—

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւն — Տիկին Մառի Մէհլէմճեանի թաղման առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկին Կարապետ Վարդերեսեան 20, Պ. Կարապետ Մէհլէմճեան 50, Բիւզանդ Խաչատուրեան 20, այրի Տիկին Թագուհի Գուլումեան եւ զաւակները 50, Միսաք Աբիկեան 30: Պ. Յարութիւնեան Մատթէոսի թաղման առթիւ Գրիգոր Թուրթէլեան 10: Տէր ողորմեայի առթիւ նուէրներ՝ Տիկին Հասբիկեան, Տիկին Աստղիկ Օհանեան, Պ. Օհաննէս Կուտսուզեան, Տիկին Ճգնաւորեան 20ական, Պ. Ղազար Տէրտէրեան 10, Տէմիրճեան եւ Պահճէճեան ընտանիքներ 30: Նուէր Պ. Ղեւոնդ Թորոսեանէ 50: Յարութիւն Նիկողոսեանի հոգեհանգստին առթիւ այրի Տիկին Նիկողոսեան 150 ֆր.:

POUR LA PREMIERE FOIS EN FRANCE
au complet

**L'Ensemble d'Etat de Danse d'Arménie**

(65 artistes)

*Représentations :*
MARSEILLE : Dimanche 14 Mars à 15 h. et à 20 h. 30 à l'Opéra de Marseille
Prix des places 12, 35, 50. Location jusqu'au 9 Mars chez Chelelekian, 87, La Canebière et à partir du 10 Mars à l'Opéra.
VALENCE : Mardi 16 Mars à 20 h. 30
LYON : Mercredi 17 Mars à 20 h. 30 Salle Rameau
PARIS : Vendredi 19 Mars à 21 h.
Samedi 20 Mars à 21 h.
Dimanche 21 Mars à 15 h.
Salle Pleyel — 252, Fbg. Saint-Honoré
Prix des places 20, 30 et 40 Fr.
*Billets* : M. Bakerdjian, 35 Rue de Trévise, Paris 9e — PRO. 07-25
Massis, 26 Rue Saulnier, Paris 9e
Djizmedjian, 31 Rue Paul Déroulède, Bois Colombes — Tél. 781-09-72
Auprès de tous les membres du groupe NAVASART

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

## ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Կոչ կ'ուղղէ Փարիզի հայ գաղութին մասնակցելու իր կազմակերպած բացառիկ երեկոյթին ի նպաստ Ս. Ղազարի Մխիթարեան Միաբանութեան Ուրբաթ Մարտ 12, ժամը 20.45ին Ալեք Մանուկեան Մշ. կեդրոնին մէջ 118. Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17րդ Կը ցուցադրուին բազմաթիւ լուսապատկերներ նկարուած տեղւոյն վրայ, վերջին աղէտէն ետք, Երիտասարդաց Ակումբէն առաքուած մասնաւոր պատուիրակութեան մը կողմէ:

Dimanche 7 Mars à 21 heures, HOTEL SPLENDIDE, Marseille
RECITAL

**Alice CHAMIRIAN**

(Mezzo Soprano)

**Raffi ARZOUMANIAN**

(Pianiste)

Au programme : *Schumann — Debussy — Gounod — Babadjanian — Komitas —Ganatchian — Ohan Dourian — N. Kalandarian — K. Avédissian — A. Doloukhanian — A. Adjémian — Armèn Dikranian*
*Entrée* : 30 francs. Pour les étudiants : 20 francs
les billets sont en vente chez :
Jacques CHELELEKIAN — Voyages Wasteels — 87 La Canebière, Marseille
Tél. : 62-03-44

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

## ՆՈՐ ՁԱՅՆԱՊՆԱԿՆԵՐ

LES ARMENIENS
F.F. 40
L'AME ET LA MUSIQUE ARMENIENNE
F.F. 40
CONCERTO DE VIOLON ARAM KHATCHADRIAN
F.F. 40
SAYAT-NOVA
F.F. 40
ILS SONT TOMBES
Charles Aznavour

LES JEUNES ARMENIENS
F.F. 40
MUSIQUE INSTRUMENTALE DE L'ARMENIE
F.F. 40
LA MESSE (2 disques) ARMENIENNE DE L'ARCHEVEQUE MAMPRE SIROUNIAN
(Enregistré en Egypte)
F.F. 75

ET

A TRAVERS L'ENFERS VERS LES AMERIQUES

2 disques avec livre racontant la tragédie du Génocide Arménien en 6 langues
(*THROUGH HELL TO THE AMERICAS*)
ԴԺՈԽՔԻ ՄԷՋԷՆ ԴԷՊԻ ԱՄԵՐԻԿԱՆԵՐԸ
Շարժանկարի պատրաստութենէն 2 ձայնապնակներ եւ գիրքը
(ջարդի պատմութիւնը 6 լեզուներով)
F.F. 80

*Մարտ մէկէն սկսեալ կրնաք գնել հետեւեալ հասցէներէն.—*

RESTAURANT ANOUCH
Անուշ ճաշարան
12, Rue Cadet
75009 PARIS — Tél. : 246-54-17

նաեւ

LIBRAIRIE ARMENIENNE H. PALOUYAN
9, Rue de Trévise
75009 PARIS — Tél. : 523-24-97

կամ ուղղակի դիմել՝
ou directement s'adresser

ARCA PUBLICATIONS LTEE
B. P. 121 STATION « A »
OTTOWA, ONTARIO KIN 8 VI CANADA
Tél (613) 235-2864
TELEX 053-4498

## ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

JOURNEE DE LA CROIX ROUGE ARMENIENNE
Dans les salons de l'HOTEL GEORGE V
Le Dimanche 14 Mars de 15 h. à minuit
Sous la présidence de M. Kévork BAKERDJIAN, en présence de M. Gilbert CARRERE, Préfet du Val d'Oise

**MATINEE DANSANTE**

Animée par DANY SALMON, son ensem ble international Show Danse
(*Vedette des Disques A.F.A.*) et ses d anseuses sud-américaines
Danses et chants par le GROU PE FOLKLORIQUE GREC
accompagné par le DUO ADELPHIA
*Election Miss CROIX ROUGE 1976*
*Projection de deux magnifiques films en couleurs*
*La rencontre historique de Sa sainteté VASKEN 1er et du Pape PAUL VI*
*et HISTOIRE D'ARMENIE* (à 15 heures)

Entrée 25 Fr. — Etudiants 15 Fr. Retenez vos tables au 985-36-53

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
7
DIMANCHE
7 MARS
1976

LE NUMERO 1,20 F.

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

51րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.533
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — No 13.533

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԿՈՒՍԻ ԻԵ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

———— Օ ————

### ԲՐԵԺՆԵՒԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

Բ.

Իր Զեկուցումին մէջ Կոմկուսի ընդ — հանուր քարտուղարը երկարօրէն կը ծանրանայ Խորհ. Միութեան արտաքին քաղաքականութեան վրայ:

Երկրորդ աշխարհամարտը Եւրոպայի քարտէսը որոշ փոփոխութեանց ենթարկեց: Մոսկուա արբանեակի վերածեց Լեհաստանը, Արեւելեան Գերմանիան, Հունգարիան, Ռումանիան, Պուլկարիան, Չեխոսլովաքիան, մասամբ նաեւ Եուկոսլաւիան: Այս երկիրներուն մէջ տիրապետող է համայնավարական վարչաձեւը: Սահմանային սրբագրութիւններ կատարուեցան ի վնաս Գերմանիոյ եւ յօգուտ Խորհ. Միութեան եւ Լեհաստանի:

Անցեալ տարի Օգոստոսին Ֆինլանտայի մայրաքաղաք Հէլսինկիի մէջ պատմական ժողով մը գումարեցին եւրոպական 33 Պետութիւններ, Միացեալ Նահանգներն ու Քանատան, վերջնապէս վաւերացնելով «ստեղծուած սահմաններու անխախտութիւնը»: Այդ ժողովի նախապատրաստական աշխատանքները սկսեր էին տասը տարի առաջ: Շահողն եղաւ Խ. Միութիւնը: Հաստատ հիմերու վրայ դրուեցաւ խաղաղ գոյակցութիւնը եւ համեւրոպական ատրճանաչափով համագործակցութիւնը:

Բրեժնեւ իր Տեղեկագրին մէջ կը շեշտէ, որ Խ. Միութիւնն ու իր արբանեակ երկիրներու համագործակցութիւնը Ֆրանսայի հետ յաջողութեամբ կը զարգանայ նախագահ տը Կոլի օրերէն ի վեր անընդհատ: Միութիւն գարձած բարձր մակարդակի բանակցութիւններու շնորհիւ: Փոնփիտու եւ Ժիսքար տ'Էսթէն շարունակած են երկու երկիրներու միջեւ համակողմանի կապերն ու շփումները:

Իր հայեցողութեամբ վերջ գտած է արեւելք – արեւմուտք հակամարտութիւնը: Դէպի լաւը «շրջադարձ» է կատարուած «կապիտալիստական աշխարհի խոշորագոյն տէրութեան՝ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու» եւ Խ. Միութեան յարաբերութեանց մէջ, նպաստելով միջազգային կլիմայի առողջացման՝ նաեւ Եւրոպայի մէջ: Միջուկային պատերազմը կանխելու եւ ռազմագիտական սպառազի — նումները սահմանափակելու մասին համաձայնագրեր ստորագրուած են Մոսկուայի եւ Ուաշինկթընի միջեւ: Դասակարգային եւ գաղափարախօսական բնոյթի վէճերը պէտք է լուծուին ոչ թէ ուժով, ոչ թէ սպառնալիքներով եւ զէնք շաշեցնելով, այլ խաղաղ քաղաքական միջոցներով:

Գաղտնիք չէ, որ Միջերկրականէն զատ Հնդկաց ովկէանոսին մէջ եւս ներկայիս, մանաւանդ Սուէզի Ջրանցքի բացումէն ի վեր, խորհրդային զօրաւոր նաւատորմ մը դիրք գրաւած է: Բրեժնեւ կը հաւաստէ, որ Խ. Միութիւնը մտադրութիւն չէ ունեցեր եւ չունի ռազմական խարիսխներ կառուցանել Հնդկական ովկէանոսին մէջ: Ու կոչ կ'ուղղէ Մ. Նահանգներուն, որ «նոյնպիսի դիրք գրաւէ»: Համաձայն է նաեւ, որ կասեցուի սպառազինութիւններու մրցավազքը, զանգուածային ոչընչացման ենթարկուին զէնքի նոր տեսակները...: «Քաղաքական լարուածութեան թուլացումը կարիք ունի ամրապնդուելու ռազմական լարուածութեան թուլացումով»: Պէտք է «կրճատել զինուած ուժերն ու սպառազինութիւնները կեդրո — նական Եւրոպայում»: Այդ մասին երկու տարիէ ի վեր Վիէննայի մէջ կատարուած բանակցութիւնները շօշափելի յառաջդիմութիւն չեն արձանագրած:

Ժողովուրդներու խաղաղութեան, ազատութեան եւ անկախութեան համար պայքարը առաջնակարգ կարեւորութիւն ունի եղեր Մոսկուայի քաղաքականութեան մէջ: Կոմկուսի ընդհ. քարտուղարը կ'առաջարկէ սահմանափակել, կրճատել ռազմագիտական սպառազինութիւնները: Վերացնել գոյութիւն ունեցող ռազմական օջախները եւ առաջին հերթին խաղաղասէր Պետութիւններու ջանքերը «նպատակամղել... Մերձաւոր Արեւելքի դրութեան արդարացի ու կայուն կարգաւորմանը: Այդ կարգաւորման կապակցութեամբ... պէտք է քննութեան առնեն Մերձաւոր Արեւելքում սպառազինութիւնների մրցավազքի դադարեցմանը նպաստելու հարցը»:

Իր Զեկուցումի շարունակութեան մէջ Բրեժնեւ երկար կանգ կ'առնէ զանազան նիւթերու վրայ, ինչպէս՝ «Խ. Մ.ը եւ համաշխարհային յեղափոխական պրոցեսը», «Հնգամեակի արդիւնքները եւ կուսակցութեան տնտեսական քաղաքականութեան հիմնական խնդիրները», «գիւղատնտեսութեան զարգացումը», «աւելցնել ժողովրդական սպառման ապրանքներու արտադրութիւնը, բարելաւել առեւտուրն ու բնակչութեան կենցաղային սպասարկումը», «կուսակցութեան յետագայ զարգացումը», «պետական եւ հասարակական կազմակերպութիւններու կուսակցական ղեկավարման հարցեր», եւայլն:

Շնորհիւ վերջին տարիներուն Ամերիկայի եւ Խ. Միութեան միջեւ խորհրդաբանական եւ այլ պատուիրակութեանց աշխոյժ փոխանակութեան՝ մշակութային եւ այլ հարցերու մասին շատ համաձայնագրեր ստորագրուած են, օժանդակելով երկու երկիրներու ժողովուրդներուն «փոխըմբռնման»:

Բրեժնեւ գիտէ կուտայ սակայն թէ Ուաշինկթըն կը սպառնայ «կոպիտ միջամտութիւն» փորձել Խ. Միութեան ներքին գործերուն: «Մենք հանդէս ենք եկել եւ հանդէս կգանք այդպիսի գործողութիւնների հետ»:

Ուրախ է սակայն, որ շնորհիւ Ամերիկայի հետ յարաբերութեանց բարելաւման, թուլցած է նոր աշխարհամարտի մը սպառնալիքը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

### ԲՐԵԺՆԵՒԻ ԴԻՐՔԸ ԱՄՐԱՊՆԴՈՒԱԾ

ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑԸ ՎՃԱՐԵՑ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

### Ա. Միկոյեան այլեւս անդամ չէ Կենտկոմի

25րդ համագումարը վերջ գտաւ առանց մեծ անակնկալներու: Կասկած չէր վերցնել արդէն Բրեժնեւի վերընտրութիւնը եւ պարզ էր նաեւ որ եթէ թերիներու, մանաւանդ գիւղատնտեսական հաշուեցոյցը վճարող մը պիտի ըլլար որ ուրիշ մէկը չէր կրնար ըլլալ եթէ ոչ Գիւղատնտեսութեան նախարարը՝ Պոլեանսկի, որ կը հեռացուի Պոլիտպիւրոյէն (15 անդամներէ բաղկացած): Ըստ իրազեկներու, իր հեռացումը միայն արմտիքի ձախող բերքը չէ այլեւ իր բարեկամութիւնը Շելեփինի հետ, որ հեռացուած էր արդէն անցեալ Ապրիլին: Քաղաքական Բիւրոյի պաշտօնական անդամ կը դառնան երկու փոխ-անդամներ՝ Ռոմանով, Լենինգրադի շրջանի համար կազմակերպութեան Ա. քարտուղար եւ Ուստինով, կեդր. Կոմիտէի քարտուղար որ զինումի եւ անջրպետային հարցերով կը զբաղէր, նոր փոխ-անդամ մը մաս կը կազմէ Պոլիտպիւրոյի՝ Ալիեվ, Ա. քարտուղար Ատրպէջանի Կոմկուսի: Կեդրոնական Կոմիտէի ինը քարտուղարներուն վրայ կ'աւելնան երկու ուրիշներ՝ Զիմեանին, Պրաւդայի խմբագրապետ, 1965էն ի վեր եւ Չերնիէնկօ, որ ցարդ Կենտկոմի ընդհանուր հարցերու ճիւղին պետն էր:

Կեդրոնական Կոմիտէի անդամներու թիւը կը բարձրանայ 241էն 287ի: Հոս մեծ փոփոխութիւն չկայ բացի Անաստաս Միկոյեանի բացակայութենէն: Կը յիշուի այս առթիւ, որ Միկոյեան վերջին վերապրողն է հին բոլշեւիկներու, որ ողջ-առողջ դուրս ելած է երկու համաշխարհային պատերազմներէն, յեղափոխութենէն եւ ստալինեան մաքրագործումներէն: Քաղաքական շրջանակներու համաձայն սակայն իր մեկնումը կարելի չէ ուրիշ բանի վերագրել քան տարիքին: Անաստաս Միկոյեան որ 1965ին քաշուեցաւ Խորհ. Միութեան նախագահի պաշտօնէն ճամբան տալով Պոդգորնիի, 80 տարեկան է:

Ընդհ. ձեւով, ուրեմն մասնաւոր նորութիւն մը չի բերեր այս համագումարը: Հակառակ իր առողջական վիճակի մասին եղած տարաձայնութեանց, 70ամեայ Բրեժնեւ փաստեց թէ աւելի քան երբեք գլուխն է կուսակցութեան: Դէտերու կարծիքով, «ապագայ կը խոստանայ» նոր դէմք մը՝ Գրիգորի Վասիլիեւիչ Ռոմանով, 53 տարեկան, որ ամէն տուեալ ունի յաջողելու համար խորհրդային վարչակարգին մէջ, բացի դուցէ իր անունէն...:

## Քանի մը տողով

ԹՈՒՐՔԻՈՅ օդային բանակի պետը՝ Զօր. Էմին Ալփքայա հրաժարած է, իր անունը խառնուած ըլլալով Լաքհիտ ամերիկեան ընկերութեան բաժնած կաշառքներու պատմութեան:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ մթնոլորտը նորէն լարուած է եւ բախումներ տեղի ունեցած են Աքքարի շրջանը, Քոպէյաթ, քրիստոնեաներու եւ մահմետականներու միջեւ: Երկու մեռեալ կայ: Նախորդ օրերուն ալ մեռեալներ եւ վիրաւորներ եղած են: Սայտայի մէջ քրիստոնեայ զինուորականներ ցոյցեր ըրած են, պահանջելով որ երթան պաշտպանեն իրենց կրօնակիցները: Հսկում կատարող թռիչքն մը կրակի տակ առնուած է եւ «Ազատ Լիբանանի բանակ»ի դասալիքներուն կողմէ վեց հոգինոց կազմը գերի բռնուած է: Պէյրութի մէջ ալ քրիստոնեայ զօրագունդեր սկսած են կրկին պատնէշներ բարձրացնել բայց բանակն ալ դիրք բռնած է:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ Ինները միջին ճամբայ մը գտան ի վերջոյ գիւղատնտեսական հարցերու մէջ ու նաեւ գինիի որ ամէնէն կնճռոտ հարցն էր: Ֆրանսա կը ջնջէ նեռածումի տուրքը իտալական գինիի վրայ, Ապրիլ մէկէն եւ նախատեսուած է յատուկ զատում մը:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՌՍԿԻՆ իր ամէնէն ցած սակերէն մէկուն հասաւ առջի օր, առաջին անգամ ըլլալով մէկ ոսկին՝ երկու տոլարէն պակասի իջնելով:

ՇԻՐԱՔ Ջաւէն վերադարձաւ, ուր կարճ այցելութիւն մը կատարած էր, որուն նպատակն էր բարելաւել երկու երկիրներու յարաբերութիւնները: Այս առթիւ ստորագրուեցան գործակցութեան զանազան համաձայնագրեր ու խօսուեցաւ նաեւ Տիկին Քլօսթրի մասին:

ՔԻՍԻՆԿԷՐ խիստ ազդարարութիւն մը ըրած է Քուպային՝ Ռոտեզիոյ եւ Մոզամպիքի միջեւ գոյութիւն ունեցող բախումին որեւէ կերպով միջամտութեան փորձի մը դէմ: Մերժած է սակայն յայտնելու թէ միջամտութեան մը պարագային ի՛նչ պիտի ըլլայ Միացեալ Նահանգներու հակազդեցութիւնը:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետր. 20,23 24)

### ԲԻՒՐԱԿԱՆԻ ՆՈՐ «ԱՉՔ»Ը

Բիւրականի աստղադիտարանը օժտուած է նոր հեռադիտակով մը, որուն գլխաւոր հայելին ունի 2,6 մեթր տրամաչափ եւ պատրաստուած է Լենինկրատի տեսողական – մեքենական միաւորման մէջ: Այդ առթիւ Ակադ. Վիքթոր Համբարձումեան ըսած է. «Մինչեւ հիմա մեր ունեցած հեռադիտակները հնարաւորութիւն կուտային լուսանկարելու երկնքի մեծ տէրութիւնները, սակայն յայտնաբերուած առարկաներու մանրազնին ուսումնասիրութիւնը մեծ մասամբ կը կատարուէր խորհրդային եւ արտասահմանեան ուրիշ աստղադիտարաններու սարքերու օգնութեամբ: Այժմ մենք կրնանք նոր գործիքի վրայ, արդի լոյս ընդունող կազմածի միջոցով, խոր եւ բազմակողմանի կերպով ուսումնասիրել ծիր կաթինները եւ աստղերը: Նոյնանման գործիքներէն ան կը տարբերի կառավարման կատարելագործուած սիսթեմով եւ ինքնաշխատացման բարձր աստիճանով»:

×

### «ԼԻՏԵՐԱՏՈՒՐՆԱՅԱ ԳԱԶԵՏԱ» ԹԵՐԹԸ ԳՐԻԳՈՐ ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

«Ոզնի» երգիծական հանդէսի խմբագիր եւ թատերագիր Գրիգոր Տէր-Գրիգորեանի ծննդեան 60ամեակի առթիւ, «Լիտերատուրնայա Գազետա» շաբաթաթերթի մէջ յօդուած մը ստորագրած է ռուս գրական քննադատ Վլադիմիր Պիմենով: Յօդուածագիրը խօսելով հայ թատերագրի 12 թատերախաղերու մասին, կ'ըսէ. «Երգիծաբան ըլլալ, կը նշանակէ նախ եւ առաջ քաջ ըլլալ, մարտիկ ըլլալ, օժտուած ըլլալ հիւմուրով եւ նոյն ատեն կարենալ տառապիլ մարդոց համար, որոնցմէ շատեր, աւա՜ղ, այնքան կատարեալ չեն, որքան փափաքելի է թատերագիր Տէր-Գրիգորեանի համար»:

Գրիգոր Տէր-Գրիգորեանի թատերախաղերը կը բեմադրուին Խորհ. Միութեան եւ արտասահմանեան տարբեր երկիրներուն մէջ: Իր գործերով հայ թատերագիրը կը քարոզէ մարդասիրութիւն, հոգեկան ազնուութիւն, համերաշխութիւն: Շաբաթաթերթին մէջ լոյս տեսած է նաեւ Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղարութեան, Հայ Գրականութեան Խորհուրդի եւ Թատրոնի, շարժանկարի ու հեռատեսիլի Թատերական Խորհուրդի ողջոյնի ուղերձը:

# ԽԱՂԱՂՈՒԹԻ՛ՒՆ ԱՄԵՆԵՑՈՒՆ...

(ԽՕՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԱՓՐԻԿԵԱՆ ՀՈՂԻ ՎՐԱՅ)

Արդէն հաւաքուեր են բոլոր միւռոնաբոյրները Եոհանէսպըրկի եւ կը սպասեն սուրբ պատարագին: Կարօտը դէմքերուն վրայ՝ այրենգիմի պէս պարզ կը կարդացուի: Ծարաւն ունին հայանուագ շարականներուն եւ հայաբարբառ աղօթքներուն:

— Խորհո՛ւրդ խորին...

Երգող չկայ: Սրտիս մէջ, սակայն, զգեստաւորման պահուն, Խաչատուր Կեչառեցի վարդապետին այս խորախոր-հուրդ բառերը կը հնչեն: Այնտեղ, անտես ձեռք մը կը նուագէ.

— Անհա՛ս անսկիզբ...

Ի՛նքն է: Այո՛: Խաչատուր Կեչառեցին՝ որ երկնայնացեալ Հայաստանէն իջեր է պահ անծայրածիր Ափրիկէի այս ծայրամասը եւ կը նուագէ իր հանճարէն ծընած երկնաբոյր մեղեդին.

— Խորհո՛ւրդ խորին...

Խորանի կամարին վրայ, երեկոյացեալ այդ պահուն, աչքերս աստղերու կը հանդիպին — ասուեղացեալ այն սուրբ հոգիներուն, որոնք հայկական պատարագի գերահրաշ խորհրդաւորութիւնը կը թելադրեն: Սուրբեր Հայաստանէն, հայացեալ Սուրբեր քրիստոնեայ Արեւելքէն, ասուպի նման սահեր եկեր են երկնային ճանապարհով ու կը հսկեն լոյս-աչքերով հարաւային Ափրիկէի մէջ մատուցուող այս առաջին հայկական պատարագին:

Ոտքերս կը դողան: Սրբութեան այդ առինքնող վեհութեան մէջ դողդոջ բառերը հազիւ լեզու կ'առնեն շրթներուս վրայ.

— Սրբութեան աղբիւր, ո՛վ սուրբ Աստուած, սրբութեանդ ցօղը ցանէ հոգիիս մէջ, ուր աղօթքը կանանչ հագնի եւ ծաղկի պէս բացուի քեզի, ինչպէս արեւածաղիկը՝ արեւին...:

— Լուացից սրբութեամբ զձեռս իմ...

Արդէն պատարագի սուրբ սեղանին առաջ կանգնած եմ: Վարագոյրը չկայ: «Ընտրեալդ» երգող չկայ: Ես ինծ մէջ ամփոփուած, վարագոյրը անձիս շուրջ բոլորած՝ Նարեկացիի բառերը շրթներէս կը հեղում նշխարին եւ գինիին վրայ: Վասպուրական աշխարհի Ռշտունեաց գաւառի մէջ ծաղկած Նարեկայ վանքի խորհրդաւոր կամարներուն տակ սիրտ առած խորհրդագիր բանաստեղծ Գրիգոր Նարեկացիի աղօթքը այսօր մեղմիկ կ'սնձրեւէ Ափրիկէի հողին վրայ.

— «Աղաչեմք եւ աղերսեմք արտասուալից հառաչմամբ... ազատեա՛ զմեզ յամենայն անմաքուր գործոց» որպէսզի չըմարի մեր աչքերուն մէջ շնորհներուդ լոյսին փայլը...

Հացն ու գինին արդէն պատրաստ են, Նարեկեան աղօթքով խմորուն եւ աստուածային օրհնութեամբ թրծուն, երբ յանկարծ կոտրուն երգեցողութեամբ կատարուող Թափօրի շարականի կշռոյթով կ'իջնեմ խորանէն եւ խնկեղէն աղօթքով կ'ողջունեմ ծարաւ հոգիներով, լուսաբաղձ սիրտերով ու ակնկառոյց աչքերով եկեղեցի եկած հայ հաւատացեալները:

— Պահպանեա՛ զմեզ Քրիստոս Աստուած մեր...

— Յիշեալ եղիցիք առաջի անմահ գառինն Աստուծոյ...

Սիրտս յուզումով կը սեղմուի ի տես հայու այս պայծառ աչքերուն, որոնց մէջ տակաւին արթուն կը պսպղան հայու հոգիին հարազատութիւնն ու պայծառութիւնը: Օտար երկնքի տակ, Ափրիկէի արեւին այրող ճառագայթներուն դիմաց հայու հոգին իր խոր ինքնութեանը մէջ չէ կորսնցուցած իր իւրայատուկ գոյնը: Բայց աղօտացումի ու ժգունումի վըտանգն իրական է եւ սպառնական: Հետեւաբար՝

— Պահպանեա՛ զմեզ...

Այո, թող այս խունկի ծուէնները ըլլան պատուար անխորտակ կամ վարագոյր անտեսանելի եւ անթափանցելի ձեր դիմագիծերուն շուրջ: Թող պահուին, պահպանուին հարազատութիւնն ու պայծառութիւնն այդ հայատիպ, գարերու կնիքովը հարուստ:

— Խաղաղութի՛ւն ամենեցուն...

Եւ վերստին խորանին դառնալով ու ձեռնամած ես ինծի հետ լուռ կը խօսիմ, երբ կը լսեմ արձագանգը այս զոյգ եւ անմաչ բառերուն.

— Եւ ընդ հոգւոյդ քում...

Այո՛, Տէ՛ր, պէտք ունիմ այդ խաղաղութեան: Սիրտս հեղ մը եւս կը կըծկուի...: Մինչեւ ո՞ւր պիտի հասնի անհաշուելի կոտորակումն ու սպառ ի սպուռ ցրուումն այս ժողովուրդին, ծառի բունէն մասնահատուած կոտորանքներու պէս: Դեռ մինչեւ ո՞ւր պիտի թափառին շունչն ու խօսքը հայուն: Աշխարհի փոթորիկներն այնքան բուռն են, այնքան անողորմ որ նօսրացած շունչերն ու աղօտաձայն խօսքերը մոմի բոցին կեանքն անգամ չունին, այս բուք ու բորան աշխարհին մէջ: Տէ՛ր, Առաջին շունչ ու Շնչաղբիւր կեանքի, շունչդ խառնէ հայուն շունչին, որպէսզի անմահութեան ուժը տարրանայ անոր հետ:

Երկրորդ անգամ կ'ուզեմ դառնալ դէպի ժողովուրդ եւ այս անգամ սիրտս խռովող եւ միտքս տագնապեցնող այս տառապանքէն նոր բառ մը արձակել հաւատացեալներուն.

— Հայութի՛ւն ձեզ ամենեցուն...

Բայց արդէն աղօթքը լուռ խոկումէն պէտք է ձայնին անցնի: Սարկաւագը կը ձայնէ.

— Օրհնեա՛, Տէր.

Ու սիրտս շրթներուս վրայ կ'երգէ.

— «Տէր Աստուած մեր, որոյ կարողութիւնդ անճառ է եւ փառքդ անհասանելի, ...դու ըստ առատ մարդասիրութեանդ քում նայեաց ի ժողովուրդս քո եւ ի տաճարս այս սուրբ»:

Ո՛հ, ե՞րբ այդ աստուածային նայուածքը պիտի հանդիպի հայու յոյսի նայուածքին...: Կը հաւատամ, այդ հանդիպումին նոր կեանք պիտի ծնի, նոր ճանապարհ պիտի բացուի պատարագուած եւ պատարագուող հայութեան համար:

Ճաշու շարական երգող չկայ:

«Սուրբ Աստուած»ի պահուն, ձայները, յանկարծ կը բարձրանան: Կը զգամ որ ժողովուրդին մտերմիկ եղանակ մըն է աս եւ իրենց սիրտն ամբողջ այնտեղ է տարիներու ծարաւին հետ միասին, որ գրաւիչ թարմութիւն մը կուտայ սովորական եւ յաճախակրկնուող հոգեւոր երգին:

Գիրք կարդացող չկայ:

Բայց պատարագը կը շարունակուի հոգիներուն մէջ...:

Աւետարանէն հատուած մը կը կարդամ: Ապա «հաւատամք»ը կ'արտասանեմ: Մրմունջներ կը լսեմ ժողովուրդէն: Մեղմաձայն, երբեմն կոտրուած բառերով, կը մասնակցին:

— Սուրբ Աստուած, սուրբ եւ հզօր, սուրբ եւ անմահ, հաւատքիդ ներգործութեան այս պայծառակերպող պահուն, արքութեամբ օծէ հոգիներն այս նօթի որպէսզի հզօրանան՝ կարենալ տոկալու համար աղտեղող այս աշխարհի բոլոր կեղտերուն դիմաց, պահեն անաղարտ այն ինչ որ կուգայ իրենց արիւնէն եւ արիւնացեալ աւանդութենէն եւ քալեն իրենց հայրերու անմահութեան բաւիղներով:

Պատարագը ընդհատ կը շարունակուի: Շարականները յաճախ մրմունջներու կը վերածուին ինքնավստահ ծանօթութեան եւ վարժութեան պակասէն: Բայց կ'երգեն: Իրենց շրթներէն կ'արտաբերեն այն ինչ որ ունին իրենց սրտերուն եւ յիշողութեան մէջ: Ինչ իւրայատուկ գեղեցկութիւն եւ գրաւչութիւն ունի աս ինքնատիպ, Ափրիկեան հողի վրայ ջուրի կարօտած հոսանքին կարկաչին պէս կըսահնչող պատարագը: Պատարագիչ քահանայ եմ: Յանկարծ կը դառնամ քարոզասաց սարկաւագ: Եւ յաճախ՝ երգեցիկ դպիր, առանց դպրապետի եւ առանց դպրախումբի:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

(Շար. - 2)

## Այս Իրիկուն

ԽՄԲ.— «Հայրենիքի ձայն» շաբաթաթերթի Փետր. 18ի թիւին մէջ, Ա. Շաբուրեան՝ «Գունագեղ անսահման բառ»... խորագրով ակնարկի մը մէջ կը յայտնէ, թէ Միսաք Մեծարենց ունի հեղինակութիւններ, որոնք ոչ միայն չեն զետեղուած որեւէ հաւաքածոյի մէջ, այլեւ անծանօթ մնացած են ուսումնասիրողներուն: Այդ գործերէն մէկն է «Այս իրիկուն» արձակ բանաստեղծութիւնը որ լոյս տեսած է Մեծարենցի ողջութեան, «Փունջ» շաբաթաթերթի 1908 Յունուար 1ի թիւին մէջ (Կ. Պոլիս): Կուտանք՝ ստորեւ:

Այս իրիկուն, Թուրինջ Ջրաներկ իրիկուն մը, քաղաքէն դուրս, քառուղիին բերանը, սօսիին տակ նստեր էի. սօսին վաղնջուց ծառ մըն է, ճամբուն վրայ, մրգաստաններուն ու դալարուտներուն մէջտեղը, համայնական օրհնէնքի մը պէս բարձրացած: Գարունները՝ չարաճճի աղջիկներ՝ նաղանքով, գեղով, հեշտութիւնով լեփ-լեցուն՝ եկան անցան իր առջեւէն. ամառները, արգաւանդ ամառներն ալ, եւ յուռթի պտղաբեր աշուններն՝ ամէնն ալ տարիներով անցան իր քովէն, իր հոգիէ՛ն ալ: Օր մըն ալ, ամպրոփի տօթագին օր մը, բոցագիծ ելեկտրաթեւ հոսանուտ մը անցաւ իր ծոցէն, մինչեւ հոգիին ալքը. կայծա՛կն էր. եւ բունը՝ քարայրի պէս բերանբաց՝ երբեմն անցորդներու օճախը կ'ըլլայ, եւ հոն վառող կրակը կայծակին յիշատակն է կարծես՝ որ մերթ կ'արթննայ հոն:

Սօսիին տակ, ուրեմն՝ նստեր էի այս իրիկուն:

Երկու տարեց կիներ անցան ցանկորմին քովի արահետէն. մէկը կը խօսէր գթոտ շեշտերով, իր ձիուն վրայ՝ որ արդէն հիւծաւո՛ր՝ վաղահաս աշնան ցուրտին չէ դիմացեր՝ մեռեր է. հէյվա՛խ, կ'ըսէր միւսը, հէյվա՛խ... Քայլերը մեռան, ձայները փոշիացան, հեռացեր էին, ա՛լ չլսեցի...:

Յանկարծ հեռաստանին ծայրէն երեք տղամարդեր երեւցան, ճաւաղայթող դէմքերով. մէկը կը պատմէր իր սիրային անցքերը. կնոջական արեւոտ, վարդաւէտ անուն մըն ալ լսեցի... Ջիս տեսան, լռեցին անցան. քիչ մը անդին պատմութիւնը վերսկսած էր, ունկնդիրները կը քրքջային...

Քիչ մը վեր առի գլուխս. ճիւղատ սօսիին վրայ, պարս ելած մեղուներու պէս, բուռ մը տերեւ կը խժային, բայց կանանչ, կա՛փ-կանանչ, մինչդեռ դիմացի կեռասիներուն տերեւները կարծրեր էին ցուրտէն, եւ աքասիաները կարծես թալուկէ բռնուած. մեր ծերունի, օրհնաբեր

---

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՎ

# ԱՅՑԵՐԹ ԽՈԿՈՒՄՆԵՐՈՎ

1918 - 1922

Այս միակ, կարճ կենսագրութիւնը բացառաբար, նշելու համար եւ երախտապարտութեամբ, թէ Ատրունին առաջինը, եւ գուցէ միակ հայ մտաւորականն է եղած, որուն կեանքը խնայած են իրեն: Հայոց ցեղասպանութիւնը կազմակերպող վոհմակը՝ հրէշ ոճրագործներուն...

Անոր ընտանիքի անդամներէն մին, կը վկայեմ թէ 1915 Ապրիլ 24ի հայ ազգ. սեւ թուականին, խոր գիշերին, կատղած ոստիկաններ երբ տունէ տուն կը խուժեն մեր «գլուխ»ները ձերբակալելու:

Յանկարծ կը զարնուի նաեւ դուռը՝ Բերա, Ատրունիենցափարթըմանին: Ու մաման դողդղալով կը մօտենայ դրան, ու կը բանայ զայն: Քաղաքացիական համազգեստով երկու վայելուչ, քաղաքավար երիտասարդներ կը յայտնուին մամային եւ իրենց սիրած ուսուցչին: Սիրտ կուտան անոնց եւ առանց վայրկեան մը կորսնցնելու, Ատրունիի փիժամային վըրայ վերարկու մը նետած կը տանին ուղղակի Կալաթա Սերայի լիսէն, մասնաւորապէս պատրաստուած գետնայարկ խուց սենեակի մը մէջ: Եւ հոն կը պահեն, կը պատսպարեն «Պետրոս պէյ»ը, մինչեւ որ անցնի երթայ, հեռանայ մահացու վտանգը... փոթորիկներուն:

Էտուար Հէրրիոյի վարչապետութեան օրերուն, իբրեւ իրեն փոխ այցելութիւն, եւ կառավարութեան հրաւէրով Փարիզ կուգան, Կալաթա Սերայի ուսանողներու բազմաթիւ խումբ մը իրենց ուսուցիչներով, ուր Պետրոս Ատրունի մաթեմաթիքի, եւ Կարապետ Քիւրքճեան՝ բնագիտութեան եւ մարդակազմութեան հայ դասատուներ:

Վերջերս, բարձրացած են անոնցմէ առաջինը Կ. Պոլսոյ ազգ. Կեդրոնական վարժարանի տնօրէնութեան եւ երկրորդը՝ Մխիթարեաններու երկրորդական վարժարանի:

Ատրունի կը մահանայ 1944ին, զոհ անողոք հիւանդութեան: Յարգանք իր յիշատակին:

Ատրունիի հովանաւորութեամբ, կազմակերպուած Քօքարտաբաշխութեան մը ընթացքին, տեսնելու էր անխոնջ եռանդը «եղբայր» Վազգէն Անդրէասեանի:

Ու հոս, յարգանքներուս հետ վկայութիւնս, թէ գիս ալ հետը քշած, ի՛նչ հաճոյակատարութեամբ, հաւատքով ու ճարպիկութեամբ, արդիւնաւէտ քայլարշաւ մը կատարեց անիկա:

Երախտագիտութիւն Յակոբ Յակոբեան, Հայկ Ճիզմէճեան, Գրիգոր Ծօլօլեան երրորդութեան: Ազգային պետ, շրջանային եւ աւագ խմբապետներուն, որոնք «առողջ միտք առողջ մարմնի մէջ» դաւանանքին իրագործման, անձնուէր եւ ազգօգուտ առաքելութեան էին նուիրուած:

Յարգանք եւ իրենց յիշատակին:

Պատռտած, մաշած, գոյնը ձեւը անորոշ Ջերքէզի տարազով: Աղտո՛տ, յօնքերու, ականջներու իջնող թաղիք դարձած մազերուս վրայ, քուրջ «փափախ» մը: Այլանդակուած, կիսավայրենի, արգահատելի բայց աչքըբաց լաճ մըն ալ՝ ես, ներս էի մտեր, օրին մէկը, Թաքսիմ, Ս. Յակոբ որբահաւաք կեդրոնական կայանը:

— Եկո՛ւր, եկո՛ւր տղա: Բարի ես եկեր: Հայերէն գիտե՞ս: Ի՞նչ է անունդ:

— Աւետիս է: Շիւքրիւ էր, հիմա նորէն Աւետիս եղաւ...: Հայերէ՞ն, է՛հ, գիտեմ քիչ մը: Մենք Թրքախօս ենք:

Խոկումներուս հետ, չեմ մոռցած քեզ ալ: Ջեմ կրնար մոռնալ, բարի ժպիտով, տաք խօսքերով, «պճեղ մը սիրտ», մխիթարական, քաջալերական աղնիւ ընդունութեամբդ, սենեկապետ, համակրելի աղբար՝ Սարգիս Էֆխանեան: Դեռ ողջ, ապրիս երկար, երջանիկ:

Ու կուգային, կուգային կը թափէին, Անատոլուի չորս ծագերէն, կը վայելէին անհրաժեշտ առողջապահական խնամք մը, Պարոյր Խորասանճեանի եւ Տիգրան Խոյեանի հսկողութեամբ՝ խումբ-խումբ բաժնուելու, Թաղային որբանոցներէն մէկուն խնամքին:

Ու աղուոր օր մըն ալ, քանի մը բախտընկերներուս հետ, տնտես աղբար մըն ալ գլխս առաջնորդեց Առնավուտ գիւղ: Ափարթըմանը Տէր եւ Տիկին Մարթէն Յակոբեաններու:

Տան բաղնիքը տաքցած, կը սպասէր իր հիւրերուն:

Սպասուհի գործածող քանի մը տիկիններ իրենք սպասուհիի վերածուած, թեւերը սոթտած մեզ կը կնտեն, կը լոգցնեն, կ'օճառեն:

— Օ՛, օճա՛ռ — նոր ճերմակեղէն, նոր զգեստ կը հագցնեն, կը նմանցնեն մարդու: Ու պատուական Հաճըպէքիրի շաքարաբաշխումէն յետոյ, կ'ուղարկեն մեզ, Հայանուէր Միութեան երկսեռ որբանոցը՝ կազմուած Պէպէք, Գուրու Չէշմէ, Առնավուտ գիւղի միացեալ հայ բնակիչներով:

Ա. ԿԱՊԵՆՑ

(17 - Շար.)

սօսին երկնասարքի ծիծաղներ ունի։ Տերեւուտքին մէջ չինկոց մը կայ՝ որ հովինը չէ․ վայրկեան մը կը դադրի, յետոյ հեռո՜ւն, կը սկսի, խելայեղ․ Թիթեռուն ցոլ մըն է։ Երկու վայրկեանէն, յանկարծակի, գորշ զոյգ մը թռչելով վար կ՚իջնէ սաղարներու սրահակը բա-նալով․ հեւքոտ, արագ, կը բաժնուին կը հեռանան երկու տարփաւոր թռչուններ․․․ Օծուած տարփանքներու երջանի՜կ թա-փառում՝ վաղնջական սօսիին յետամնաց երկնասարքութիւնը․․․ Խճուղիին վրա – յէն սայլորդ մը, արեւակէզ, ժպտադին ցեղիկ մը՝ երգելով կուգար․ երկու ձիերուն ճերմակ եզներ, որոճալով, տա – տանելով, դանդաղելով կը քաշքշէին սայ-լը քաղքի բարիքներով բեռնաւոր։ Մտա-ծեցի որ այդ սայլորդը տուն կը դառնայ հիմակ․ հոնայ, բլուրին ծայրն է տունը, բոլորակին ծուխը՝ քմահաճ՝ կապոյտ ծաղիկներ կը ցրցքնէ օդին մէջ, օճախը վառած է․․․ ժամ մը ամբողջ պիտի եր-թայ այդ ծուխին, այդ տանիքին, այդ հորիզոնին նայելով, ժպտելով․ տարփա-տրին պէս, հօր – մօր պէս, սիրական, կաթողնած․ կաթերը կթուեցան, լճացան հիմակ ամօթներուն մէջ․ հանին քնացած ըլլալու է, եղինձը եփած պատրաստ է ժամմալին վրայ․ պզտիկները կը սպա – սեն՝ հայրիկը ի՞նչ պիտի բերէ քաղաքէն, հաղա՛ր բարի, որովհետեւ ածուխը լաւ ծախուեցաւ, վաղը, կանուխ, նորէն բառ-նայ տանի քաղաք․․․ սայլը անցեր հեռացեր է շատոնց․ սայլապանին երգը կը լսուի դեռ, միօրինակ, երկարաձիգ, տարածական երգ մը, արեւոտ թախծու-թիւններով լի՛, ճիշդ իր դաշտավայրե – րուն պէս, բայց անոյշ, անո՛յշ, ու ես․․․

Ոսկիշ կառապան մը կը վերադառնայ, քաղքեցի, խրոխտ, ամբարձիկ, աննկատ կանցնի, մտրակը շաչեցնելով ու շա – չեցնելով․ ձիերը կ՚ըմբոստանան պահ մը՝ այնքան յոգներ են մինչեւ իրիկուն, բայց կառապանը քաղքցի՛ է, — կը կատ-ղի, կը փրփրի, հէք կենդանիներուն ամ-բողջ ազգահամարը ձեռք կ՚առնէ․․․ փո-շին մէջ կորսուեցաւ կառքը, մտրակը կը չաչէ՛ տակաւին, կը ծիծաղի՛․․․։

Հինգ գնչուհիներ, սիրերգելով, կայ-թելով, կողովներ շալկած՝ կուգան դաշ-տերէն, քաղաք կը դառնան, եղերդ ու ծոլոշով լեցուն կողովները վար կը դնեն․ տատոն արեւը չցաթած գացեր էին․ ամ-բողջ օրուան մը յոգնութիւնը հոգերնին է․ կուգան կը շարուին ճամբուն եղերքը, ծառերու շուքին տակ, կը խօսին, հայ-րատ կատակներ կ՚ընեն, կը ժպտին, կը ծիծաղին․ յետոյ երգ, մատի ծափիկ, պորտախա՜ղ․․․ սիկառներ կը վառեն ու դարձեալ շաղակրատելով կայթելով կը դառնան տուն․․․։

Ես կը մնամ սակայն, սօսիին տակ, անշարժ․ այս իրիկնային համերգութեան մէջ, մեկնող արեւին ոսկի գիրը, հեռա-ւոր ծովուն կապոյտ տառը, տերեւնե – րուն, թռչուններուն թրթռուն վանկը կը հեգեմ, կը հեգե՛մ։ Բայց չգտայ դեռ անսահման բառը, որ դիւթական բալլիքի պէս պիտի բանար ինծի այս փակ դուռ-ները՝ ճամբաներուն վրայ, ծառերուն տակ․ ամբոխին մէջ, անցորդները՝ ա-մէնն ալ՝ աներեւութացան, ես տակաւին մթնշախին մէջ կը սպասեմ։ Ո՛հ, ըսէք, ըսէ՛ք ինծի գունագեղ անսահման բառը՝ այս իրիկուն․․․։

ՄԻՍԱՔ ՄԵԾԱՐԵՆՑ

# ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ԻՍԻԻ ՄԷՋ

## ԿԱՄ՝ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՃԱՌԱԳԱՅԹՈՒՄԸ․․․

Տարիներու ընթացքին, քիչ–քիչ մո-ռացութեան կը մատնուին Հայոց պատ – մութեան նուիրական թուականներու ո – գեկոչումը մեր կեանքին մէջ։ Թուական-ներ կան որոնք ժամանակի ընթացքին՝ քաղաքական հոլովոյթներու եւ տիրող նոր պայմաններու հետեւանքով կը կոր-սնցնեն իրենց նշանակութիւնը, կան նաեւ թուականներ, որոնց խորհուրդն ու ի-մաստը պատմական՝ յաւիտենական են եւ սահմանուած են ըլլալու մնայուն եւ դառնալու ամէնօրեայ ազգային ներ – շնչումի աղբիւր։

Հայ ժողովուրդի համար այսպիսի թը-ւականներ են՝ քանի մը ուրիշներու կար-գին, 404ը եւ 451ը։ Զոյգ թուականներ, մէկը միւսով ամբողջացող եւ երկուքը միասին՝ Հայութեան գոյատեւումը խոր-հրդանշող։ Ու պէտք է ըսել որ այս թը-ւականները, վերջին տարիներուն, դա-տապարտուած են յիշատակուելու միայն եկեղեցւոյ պատերէն ներս, կրօնական ա-րարողութեամբ, ան ալ՝ մանաւանդ երկ-րորդը՝ հանդիպելով միշտ Հինգշաբթի օրուան, ժամանակ ունեցող քանի մը մարդոց շրջանակին մէջ։

«Յառաջ»ի Փետր․ 26ի՝ Վարդանանցի նուիրուած բացառիկ թիւին մէջ իր ստո-րագրած «Վարդանանցի առթիւ» խորա – գրով յօդուածին մէջ՝ Կարօ Յովսէփեան՝ անդրադառնալով անցեալին կազմակեր – պուող տօնակատարութիւններուն, ցաւով դիտել կուտար, թէ «Դժբախտաբար, մեր առօրեան ցոյց կուտայ որ սերունդէ սե-րունդ, տարուէ տարի կը տժգունի այս աւանդութիւններու ճառագայթումը։ ․․․ Հրաժարում մը կայ, անտարբերութիւն մը կայ «առաջնորդող»ներու կողմէ, ա-նոնք ըլլան եկեղեցական թէ աշխարհա – կան»։

Բաժնելով յօդուածագրի ցաւն ու մտա-հոգութիւնը աւելցնենք որ միւս թուա – կանն ալ՝ 404ը, հայկական գիրերու գիւ-տին գծով՝ հայ մշակոյթի տօնը, եկե-ղեցւոյ կրօնական արարողութեան սահ – մանէն դուրս չելլեր վերջին տարիներուն։

Պատասխանատուներ փնտռել չէ մեր նը-պատակը, այլ ցաւալի երեւոյթը մատ – նանշել։ Առաջինը չենք եւ ոչ ալ, հաւա-նաբար, վերջինը ըլլանք այս ցաւը ընդ-գծողներէն։ Ի վերջոյ պիտի լսե՞ն ար-դեօք ու պիտի շարժի՞ն նման ոգեկոչում-ներ կազմակերպելու եւ մեր պատմական ու յաւերժական արժէք ունեցող թուա-կանները հասնող սերունդներուն մէջ վկայակոչելու առաքելութիւնը ունեցող հայ կազմակերպութիւնները։

Կրթական նպատակի համար պնակ կը դրուի եկեղեցւոյ մուտքի սեղանին վրայ, միօրեայ դասընթացքներ կը կազմակեր-պուին զանազան կազմակերպութիւննե – րու կողմէ, այլազան ձեւերու տակ հան-գանակութիւններ ու նուիրատուութիւն – ներ կը կատարուին մշակութային ձեռ-նարկներու եւ հաստատութիւններու հա-մար, սակայն կը մոռցուի՝ այդ բոլորին առիթ տուող հայ մշակոյթի տօնը, Սա – հակ – Մեսրոպի գործը, Թարգմանչաց սերունդի նախախնամական դերը եւ վերջապէս՝ Ոսկէ Դարը հրապարակային հանդիսութեամբ նշելու ազգային պար – տականութիւնը։

Ինչո՞ւ ցաւի այս մատնանշումը՝ այս-քան յապաղումով եւ մանաւանդ՝ վերի խորագրին տակ։ Երկար նախաբան՝ կարճ գրութեան մը համար։ Խորհրդածութեան նպատակն էր ցոյց տալ որ տակաւին կայ յոյսի նշոյլ մը՝ նախնեաց աւանդութիւն-ները յարգելու եւ պահելու համար։ Այս մտահոգութեամբ եւ համոզումով էր որ Իսիի Ս․ Մարիամ Աստուածածին եկե – ղեցւոյ Յանձնախումբը գեղեցիկ գաղա-փարը ունեցած էր Վարդանանց հաւատա-մարտի 1525ամեակին առթիւ կազմակեր-պելու հանդիսութիւն մը, որ տեղի ու-նեցաւ Կիրակի, Փետր․ 29ին, առաւօտ-եան պատարագէն ետք՝ եկեղեցւոյ մէջ։ Տակաւին տարի մը չբոլորած նորակա – ռոյց եկեղեցւոյ Յանձնախումբին նպա-տակն էր ոգեկոչել Ե․ դարու Հայութեան հաւատքը եւ վերանորոգել ուխտը՝ հայ-րենիքի, կրօնքի և մշակոյթի պահպանու-թեան համար։

Հանդիսութեան առթիւ եկեղեցւոյ ԱՆԻ քառաձայն երգչախումբը, պատրաստած էր գեղարուեստական յայտագիր մը։ Երգուեցան Նորահրաշ, Երգ Վարդա-նայ (մեներգը՝ Աստղիկ Քէօսէեան), Տէր, կեցո՛ (մեներգը՝ Պեռնար Գըլճեան), Պլպուլն Աւարայրի եւ Մաղթերգ Հայրա-պետական երգերը։ Արտասանեցին՝ փոք-րիկներ Սեւանիկ Թորոսեան, Ծովինար Գեւոնեան եւ Օր․ Ռոզին Թաշճեան։

Օրուան բանախօսը՝ Նորվան Վրդ․ Զա-քարեան, անդրադառնալէ ետք պատմա-կան թուականներու ոգեկոչման անհրա-ժեշտութեան՝ նկարագրեց Ե․ դարու Հա-յաստանի քաղաքական պայմանները, խօ-սեցաւ Վարդանի եւ իր զինակիցներու ու-նեցած հայրենասիրութեան, նուիրումի ոգիին եւ հաւատքին մասին ու աւելցուց․ «Պարսիկը թէեւ կտրատեց ճիւղերը ծա-ռին, բայց չկրցաւ արմատախիլ ընել հայ ժողովուրդի կենաց ծառը, անոր անխոր-տակելի հաւատքը։ Հազիւ մէկուկէս դար անցած էր քրիստոնէութեան պետական կրօնք դառնալէն, հայ ժողովուրդը, մա-նաւանդ շինական դասը՝ մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնեցաւ եւ իր արիւնը թափեց յանուն կրօնքի եւ հայրենիքի ազատու – թեան։ Վարդանանց պատգամն է՝ պահել մեր մայրենի լեզուն անաղարտ, երբեւ խարիսխը մեր գոյատեւման եւ հաւատա-րիմ մնալ նախնեաց հոգեկան եւ իմացա-կան ժառանգութեան ու պահպանել զայն անվթար»։

Եկեղեցւոյ մէջ հաւաքուած խուռներամ բազմութեան համար՝ Վարդանանց ո-գիին հետ հաղորդութեան պահ մը եղաւ, Փետր․ 29ի հանդիսութիւնը։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

# ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆԹՐԷԱԼԻ Հ․ Յ․ Դ․ Միհրան Փա-փազեան կոմիտէի կազմակերպութեամբ սեմինար մը տեղի ունեցած է, որու ըն-թացքին դասախօսած է ընկ․ Գէորգ Տօ-նապետեան նիւթ ունենալով՝ Թուրքիան վերջին տասնամեակին։ Նոյն կոմիտէի նախաձեռնութեամբ Փետր․ 13ին տօնուած է փետրուարեան ապստամբութեան տա – րեդարձը։ Խօսած է՝ Գէորգ Տօնապետ – եան, որ նաեւ լայն տեղեկութիւններ տը-ւած է Լիբանանի մասին։

ԹԷՀՐԱՆԻ մէջ, ի նպաստ Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանի, կազմա – կերպուած հրապարակային հանդիսու – թեան մը ընթացքին 70․000 տոլարի գու-մար մը հանգանակուած եւ յանձնուած է ճեմարանի տնօրէն ընկ․ Հրաչ Տասնա – պետեանի, որ յանուն ճեմարանի ուսուց-չական կազմին եւ ուսանողութեան, ե – րախտագիտական իր ջերմ զգացումները փոխանցած է Իրանի Հայութեան։

ՆԻՒ ՃԸՐՃԻԻ մէջ Հ․ Յ․ Դ․ «Վարդ-գէս» կոմիտէի նախաձեռնութեամբ եւ խուռներամ բազմութեան ներկայու – թեամբ տօնուած է Փետրուարեան ապըս-տամբութեան 55րդ տարեդարձը։ Բաց-ման խօսքը ըրած ընկ․ Յովսէփ Սիմոն-եան։ Ներկայացուած է չորս պատկերով թատերախաղ մը։ Բանախօսած են ընկ․ Արայ Գաբրիէլեան՝ անգլերէն եւ ընկ․ Մինաս Թէօլէօլեան՝ «Հայրենիք»ի խմբ-բագրապետը, հայերէն։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը՝ ար-տասանութիւն, երգ։ Տօնակատարութիւնը վերջացած է ճաշ – պարահանդէսով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա․ ՄԱՍ

ԱՒԱԶԱԿԸ

— Մոլիկ ըրէք տիկին, շարունակեց ան։ Ես իմ աւազակային կեանքիս մէջ շատ մը մարդիկ մեռցուցած եմ։ Իմ ար-հեստս մարդ մեռցնել է։ Իմ դաշոյնս վրէժ առնել ուզողին եւ կամ վախկոտ վատին տրամադրութեան տակն է։ Գո-ղութիւն ալ ըրած եմ։ Պալատներէ ներս մտած եւ մեծ հարստութիւններ թալա – նած եմ։ Իմ հրացանս զիս հետապնդել ուզող հարիւրաւոր զինուորներ սպաննած է։ Գողնալը եւ մեռցնելը իմ արհեստս է կ՚ըսեմ ձեզի, արհեստ է։ Բայց, բայց․․․ տանկ ըլլալով հանդերձ, չեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ այսօր առաջին անգամ՚ն ըլլալով այն տպաւորութիւնը կ՚ունենամ թէ ոճիր մը գործած եմ։

— Ի՞նչ ըսել կ՚ուզես, մրմնջեց Սիլվիա։

— Հիմա կը հասկնամ թէ զիս իրենց ձեռքը գործիք ըրած էին, թէ ձեր զա-ւակը, վսեմաշուք Ռոլան Քանտիանօ ծուղակի մէջ ձգելու համար զիս կաշա-ռած էին, դրամ վճարած էին ինծի որ անոր դէմ դաւաճանեմ։ Ձեր զաւակը յաղ-թական ելաւ կռիւի մէջ, եթէ ուզէր, կրնար սպաննել զիս։ Եթէ իր տեղը ուրիշ մէկը ըլլար, հիմա շատոնց մեռած պի-տի ըլլայի, բայց ան իմ կեանքս ինծի շնորհեց։

— Ո՛վ իմ ազնուահոգի ու վեհանձն զաւակս, փսփսաց Ռոլանի մայրը։

— Այո, ան ինծի կեանք շնորհեց, իսկ ես, իսկ ես չարագործ, ձեռքէս եկածը ըրի անոր ձերբակալութիւնը դիւրացնե-լու համար, շարունակեց Սքալապրինօ ոտքի ելլելով եւ խոշոր քայլերով սեն-եակին մէջ երթեւեկել սկսելով։ Իրաւ է, չէի գիտեր, անգիտակցաբար ըրի այդ բանը, բայց պէտք էր փնտռէի, պէտք էր որու հաշւոյն աշխատիլս գիտնայի, պէտք չէ կոյր գործիք մը ըլլայի․․․։ Ահա հոդ է իմ գործած ոճիրս․․․։ Ո՛հ, իմ անիծ-եան խղճմտանքս, սա անիծեալ դիւակս գթու-թեան արժանի չէ․․․ Ինչո՞ւ վարանիլ սկսաք։ Գիտցէք սակայն թէ դեռ աւուլ չի լրանար․․․ Դուք դեռ այս ժամուն անանկ կը կարծէք թէ ես ձեզ ազատելու համար էր որ դրկելով փախցուցի, այն-պէս չէ՞․․․ Էհ, իմացէք ուրեմն, իմա – ցէք թէ ինծի հազար ոսկի պլխագին վճարել խոստացուած ըլլալուն համար էր որ ձեզ դրկելով փախցուցի, իմացէք թէ ձեզ մեռցնելու համար ինծի դրամ խոստացուած էր։

— Զիս մեռցնելո՞ւ համար, զի՞ս, ըսաւ Սիլվիա։

— Այո, ձեզ, Ռոլանի մայրը․․․ Հիմա հասկցա՞ք թէ ես ինչ ստորին արարած եմ, հիմա հասկցա՞ք թէ ինչ տխրահըռ-չակ մարդու դէմ կը գտնուիք։

— Ուրեմն ինչո՞ւ չսպաննեցիր զիս։

— Ես գիտե՞մ։ Ջրանցքին մէջ քանի մը անգամ ձեզ ծովը նետել ուզեցի, հոս այս սենեակին մէջ դաշոյնիս ծայրը քանի մը անգամ ձեր կուրծքին մօտեցուցի, բայց չկրցայ միտքս անցածը գործադրել, ո-րովհետեւ աչքերնիդ գոց էր, որովհետեւ մարած էիք․․․։

Ինծի համար տասը մարդ մեռցնելը ա-ւելի դիւրին է քան թէ մէկ կին․․․ Ի՞նչ կը մտածէք կոր տիկին․․․ Ես սրիկայ մըն եմ, չարագործ մը․․․ Ձեզի վախ կուտամ կոր, այնպէս չէ՞․․․ Զիս միտքերնուդ անիծել սկսաք, հէ՞․․․։

— Ընդհակառակն, ես քու վրադ կը մեղքնամ, փսփսած Սիլվիա։

— Ի՞նչ, կը մեղքնա՞ք։

— Այո, եւ կը ներեմ։

— Կը մեղքնաք եւ կը ներէ՞ք։ Տղուն առջեւ ծուղակ լարելով դարանը ձգեցի, ան իմ կեանքս ինծի պարգեւեց։ Մայրը սպաննելու պայմանը ընդունեցայ եւ ան ալ հիմա իմ վրաս կը մեղքնայ եւ կը նե-րէ ինծի․․․ Ի՜նչ մեծ մարդիկ, ի՜նչ մեծ-ոգի եւ վեհանձն ընտանիք։ Ասանկ ըն-տանիքները ինչո՞ւ դժբախտ կ՚ըլլան, ի՜նչ անարդարութիւն է այս ճակատա – գիրը․․․։ Օր մը քահանայ մը դժոխքի վրայ խօսեցաւ ինծի, բայց ես չվախցայ։ Այդ օրէն ի վեր Աստուածը տեսնելու հա-մար երկինք նայիլ սկսայ, բայց բան մըն ալ չտեսայ հոն․․․։ Քանի որ ասանկ ազնուասիրտ մարդիկներ կը տառապին ու կուլան, ոչ Աստուած կայ, ոչ ալ սա-տանայ․․․։

Սիլվիա անոր մօտենալով ձեռքը բռնեց։

Աւազակը սարսռաց։

— Անունդ ի՞նչ է, հարցուց դքսուհին անոյշ ձայնով մը։

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար․)

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

*Տիկին Նազելի Կատալեանի (ծնեալ Պալճեան) մահուան առթիւ Պ.՝Պ. Մանուկ եւ Սարգիս Պալճեան կը նուիրեն 200 ֆր. Լիբանանի աղէտեալներուն եւ 200 ֆր. Սեւրի Ս. Մուրատեան վարժարանին։*
*(Ստանալ «Յառաջ»էն)։*

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՒՆԱՒՈՐ
## ՖԻԼՄԵՐ

Առաջին անգամ Լիոնի մէջ
կը ցուցադրուին
*Մարտ 12, Ուրբաթ ժամը 20.30ին,*
*Սինէ ԼԱ ՍԻԿԱԼի մէջ*
60, Avenue de Saxe — Lyon
*Հովանաւորութեամբ*
*ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ*
*Կազմակերպուած ի նպաստ Լիբանահայ աղէտեալներուն*
Ա. ՄԱՍ
*ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ՝*
*ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի*
*ԵՒ ՊՕՂՈՍ Զ.Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ*
*ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ*
Բ. ՄԱՍ
*ՔԱՂԱՔԱՄԱՅՐ ԵՐԵՒԱՆԻ*
*ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ*
էրեբունիեան շրջանէն մինչեւ մեր օրերը շահեկան եւ հետաքրքիր պատմական դէպքերով, ի մասնաւորի 11-24 Ապրիլեան Եղեռնի նուիրուած հոյակապ Յուշամատեանի պաշտօնական բացումը
*Ֆիլմերը սիրայօժար տրամադրուած են Ֆրանս – Արմէնի բարեկամական ընկերութեան կողմէ*
*Խօսք պիտի առնէ Ընկերութեան նախագահ*
*ՊՐ. Գ. ՊԱԳՐՃԵԱՆ*
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

*ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ շրջանի չորս մասնաճիւղերու ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Մարտ 13 ժամը 3ին։ Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։*

## *ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ*

*Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան կողմէ Աղքատախնամի տրամադրութեան տակ դրուած մասնաւոր գումարէն հետեւեալ բացառիկ օգնութիւնները եղած են 1975ի ընթացքին.—*

*Նկատի առնուած են բազմաթիւ դիմումներ եւ յետ քննութեան վեց անձերու եւ ընտանիքներու յատկացուած է 1700 ֆրանքի օժանդակութիւն հետեւեալ համեմատութեամբ.—*

*Փարիզէն երկու անձերու 200ական ֆր. երրորդին 300 ֆր.։*

*Արուարձաններէն մէկուն 400, երկրորդին եւ երրորդին 300ական ֆր.։*

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
## ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

*Կոչ կ'ուղղէ Փարիզի հայ գաղութին մասնակցելու իր կազմակերպած բացառիկ երեկոյթին ի նպաստ Ս. Ղա-* զարի Մխիթարեան Միաբանութեան *Ուրբաթ Մարտ 12, ժամը 20.45ին Ալեք Մանուկեան Մշ. կեդրոնին մէջ 118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17րդ. Կը ցուցադրուին բազմաթիւ լուսապատկերներ նկարուած տեղւոյն վրայ, վերջին աղէտէն եաք, Երիտասարդաց Ակումբէն առաքուած մասնաւոր պատուիրակութեան մը կողմէ։*

## ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ Ս. ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ Մարտ 13ին ժամը 19էն սկսեալ
Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի մէջ
L'ASSOCIATION SAINTE-CROIX
Organise
*UNE SOIREE DANSANTE*
Le Samedi 13 Mars à partir de 19 heures, dans la salle des Fêtes du Collège Arménien Samuel-Moorat, 26 Rue Troyon — Sèvres Métro Pont de Sèvres)
*MENU — BUFFET — TOMBOLA — LOTS*
*ORCHESTRE « THE PARADOXE »*
PARKING ASSURE ENTREE 20 FRS
Réservation : 848-27-31 et 278-31-93

AVEC LE CONCOURS DE

**AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages**

**JACQUES CHELELEKIAN vous propose des**

# VOYAGES EN ARMENIE

**Prix par personne au départ de MARSEILLE**

PRIX 2950 F.

Départ : 16 Avril Retour 29 Avril
Départ : 7 Mai Retour 20 Mai

Ces prix comprennent :
— Transport aérien Marseille — Erévan — Marseille
— Transferts aéroport — Hôtel et V. V.
— Logement en chambre double Hôtel 1ère classe
— Pension complète
— Visite Erévan — Etchmiadzin
— Excursions : Sardarabad — Garni — Kégart — Lac Sévan

IMPORTANT : Inscriptions : minimum un mois et demi avant la date de départ
*Renseignements et réservations :*

**toutes agences HAVAS VOYAGES**
**et Jacques CHELELEKIAN**
**87 La Canebière**
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 50-89-12 Lic. 97

POUR LA PREMIERE FOIS EN FRANCE
au complet

## L'Ensemble d'Etat de Danse d'Arménie

(65 artistes)

*Représentations :*
MARSEILLE : Dimanche 14 Mars à 15 h. et à 20 h. 30 à l'Opéra de Marseille
Prix des places 12, 35, 50. Location jusqu'au 9 Mars chez Chelelekian, 87, La Canebière et à partir du 10 Mars à l'Opéra.
VALENCE : Mardi 16 Mars à 20 h. 30
SALLE DES FETES — Prix des places 20 et 30 Fr.
*Réservation :* Ets. Maxoudian et Semerdjian et auprès des membres de l'Union Nationale.
LYON : Mercredi 17 Mars à 20 h. 30 Salle Rameau
PARIS : Vendredi 19 Mars à 21 h.
Samedi 20 Mars à 21 h.
Dimanche 21 Mars à 15 h.
Salle Pleyel — 252, Fbg. Saint-Honoré
Prix des places 20, 30 et 40 Fr.
*Billets* : M. Bakerdjian, 35 Rue de Trévise, Paris 9e — PRO. 07-25
Massis, 26 Rue Saulnier, Paris 9e
Djizmedjian, 31 Rue Paul Déroulède, Bois Colombes — Tél. 781-09-72
Auprès de tous les membres du groupe NAVASART

*Savez-vous que vous trouverez à :*

**AIR FRANCE**
Agence des Invalides
2, Rue Esnault-Pelterie — 75007 Paris — Métro : Invalides
Téléphone : 551-96-20 — Poste 6-46-55

le meilleur accueil auprès de :
ANAHID BOYADJIAN
pour vos voyages d'affaires
et de tourisme - individuels ou groupes

Ձեր ճամբորդութիւններուն համար, գործի, զբօսաշրջիկութեան, անհատական թէ հաւաքական,

*մի՛ վարանիք*

*դիմեցէք վերոյիշեալ հասցէին, ուր*
*ԱՆԱՀԻՏ ՊՕՅԱՃԵԱՆ*
*լաւագոյն ընդունելութիւն կը վերապահէ ձեզի*

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՏ 28ԻՆ
*Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի տարեկան ճաշը, Օթէլ* Սոֆիթէլ։

*Այցելութիւն Սէն – Ռափայէլի հանգստեան տունը, Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերու նախաձեռնութեամբ՝*
ՄԱՐՏ 28ԻՆ
*Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ Կապոյտ Խաչի վարչութիւններու մօտ։*

*Մեծ պարահանդէս Վալանսի մէջ՝*
ՄԱՐՏ 28ԻՆ

*ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի մեծ պարահանդէսը՝*
ԱՊՐԻԼ 3ԻՆ
*ժամը 20էն սկսեալ։*

*Իզմիրի եւ շրջականներու Հայր. Միութեան ցերեկոյթը՝*
*Ապրիլ 11ին, Կիրակի Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ալեք Մանուկեան կեդրոնը։*

## 10 JOURS EN GRECE

avec 2 jours à Rome

**Du 28 MARS au 5 AVRIL**

de Lyon 1850 Frs, de Marseille 1850 Frs, de Paris 1950 Frs.

**organisé par sevan voyages - lyon**
accompagné par Monsieur SARKISSIAN Varoujan

*—Les prix comprennent : le transport aérien A/R, le transfert aéroport - hôtel - aéroport, logement, pension complète dans hôtel 1ère classe, en chambre double/bain.*

— Vu le succès obtenu ces dernières années, nous organisons aussi en cette période hivernale, d'agréables séjours dans des pays plus cléments.
*Inscrivez-vous et faites inscrire vos parents auprès :*

**sevan voyages**
50, Cours de la Liberté
69003, LYON
Téléphone : (78) 60-13-66

*— Նախորդ տարիներու յաջողութենէն քաջալերուած եւ եղող դիմումներու գոհացում տալու համար, մանաւանդ մեր երէց սերունդին կողմէ, Վարուժան Սարգիսեան լաւագոյն պայմաններով գեղեցիկ առիթը կու տայ ձեզի Յունաստան (երկու օր Հռոմ) կազմակերպուած այս ճամբորդութիւնով։*
*Արձանագրուեցէք եւ արձանագրել տուէք ձեր բարեկամները այս գեղեցիկ այցելու ճամբորդութեան եւ կ'ունենաք մեր կողմէ բոլոր պէտք եղած մանրա-*

Licence BR 72056
Licence COR. A. 529

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
9
MARDI
9 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C.C.P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.534
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — Nº 13.534

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԿՈՒՍԻ ԻԵ. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

### ԲՐԵԺՆԵՒԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

Գ.

Բրեժնեւ Տասներորդ Հնգամեակի (1976–1980) ծրագիրը կը ներկայացնէ փայլուն գոյներով, լաւագոյն ապագայի մը հեռանկարը շլացնելով Խ. Միութեան բնակիչներուն աչքերուն։

1976-1990 Թուականներուն երկիրը մօտաւորապէս կրկնապատիկ չափ նիւթական ու ելմտական աղբիւրներ պիտի ունենայ եղեր՝ քան անցած 15 տարիներու ընթացքին։ Այսպէս՝ ժողովուրդի բարեկեցութիւնը պիտի բարձրանայ, աշխատանքի եւ կենցաղի պայմանները պիտի բարելաւուին, առողջապահութեան, կրթութեան եւ մշակոյթի մարզերուն մէջ զգալի յառաջդիմութիւն պիտի մտցուի, նպաստելով «նոր մարդու ձեւաւորման, անհատի համակողմանի զարգացման եւ սոցիալիստական ապրելակերպի կատարելագործման»։

Անցած 15 տարուան մէջ բնակչութեան մէկ շունչին ինկող «ռէալ» եկամուտներն աճեցեր են մօտաւորապէս երկու անգամ։ Նոր հնգամեակին նախատեսուած է բանուորներու եւ ծառայողներու միջին աշխատավարձքը աւելցնել 16–18 տոկոսով, իսկ կոլտնտեսականներու եկամուտները՝ 24-27 տոկոսով։ Թեթեւ եւ սննդի արդիւնաբերութեան եւ կենցաղային սպասարկման ոլորտի զարգացման համար պիտի յատկացուի աւելի քան 31 միլիառ ռուբլի, նախորդ հնգամեակէն 6 միլիառ աւելի։ Բնակարանային շինարարութիւնը պիտի բարձրանայ 550 միլիոն քառակուսի մեթրի։

Վերջին հնգամեակին Համայնավար կուսակցութեան շարքերը մտած են 2 միլիոն 600.000 հոգի։ Ներկայիս կուսակցութեան անդամներու ընդհանուր թիւն է 15 միլիոն 694 հազար ընկերներ, որոնց 41,6 տոկոսը բանուորներ են, 13,9 տոկոսը՝ կոլտնտեսականներ, մօտ 20 տոկոսը՝ տեխնիկական մտաւորականութեան ներկայացուցիչներ, աւելի քան 24 տոկոսը՝ գիտութեան, գրականութեան, արուեստի գործիչներ, լուսաւորութեան, առողջապահութեան, կառավարական պաշտօնատանց աշխատողներ եւ զինուորականներ։

Այս թիւերը տալէ ետք, Բրեժնեւ դիտել կուտայ, որ մինչ Կոմկուսը դարձեր է «ամբողջ ժողովրդի կուսակցութիւնը, նա բնաւ չի կորցնում իր դասակարգային բնոյթը։ Իր էութեամբ Կոմկուսը եղել է եւ մնում է բանուոր դասակարգի կուսակցութիւնը։ Մենք խորապէս գոհ ենք, որ ներկայումս նրա շարքերն ընդունուողների 58 տոկոսը կազմում են բանուորները»։ Երեսուն տարուան մէջ կուսակցականներու թիւը աճեր է «գրեթէ եռակի»։

Զգալի է բանուորներու թիւի յաւելումը շարքերուն մէջ։ Պաշտօնական վիճակագրութեանց համաձայն, 1953ին բանուորներու տոկոսն էր 32,1 առ հարիւր, 1963ին տոկոսը բարձրացած է 40,7ի, իսկ 1975 Յունուար 1ին՝ 41 առ հարիւր։ Միւս կողմէ կոլխոզականներու թիւը կը նուազի հետզհետէ։ 1973ին 14,7 էր, 1975ին՝ 14,4, իսկ այս տարի՝ 13,9։ Այս նուազումին պատճառն այն է, որ գիւղատնտեսութեան մեքենայացման եւ ճարտարարուեստի վերածուելուն հետեւանքով կը պակսի կոլտնտեսականներու թիւը։ Վերջին հնգամեակին կուսակցութեան մէջ ընդունուող կոլտնտեսականները կազմած են 11 տոկոսը։

Ըստ Բրեժնեւի, «ներկայումս չորս – հինգ մասնագէտից մէկը կոմունիստ է»։ Կոմերիտականները կուսակցութեան նոր համալրման գերակշիռ մեծամասնութիւնը կամ աւելի քան երկու երրորդը կը կազմեն։

Կուսակցութենէն վտարուած են «կոմունիստ բարձր կոչման անարժան» 347 հազար շարքայիններ, որոնք «թոյլ էին տուել շեղումներ կուսակցութեան կեանքի նորմաներից, խախտել էին կարգապահութիւնը, կորցրել կապը կուսակցական կազմակերպութիւններ հետ»։

Լը Մոնտ (Փետրուար 26) դիտել կուտայ, որ ըստ հրատարակուած հաղուադէպ մասնակի կամ պաշտօնական վիճակագրութեանց, վտարուածներու թիւն է եղած 600.000 հոգի։ Այս տարբերութեան պատճառն այն է անշուշտ, որ կը գրէ ֆրանս. թերթը, վտարումները աւելի մեծ թիւ մը կազմած են կարգ մը Հանրապետութեանց, մասնաւորապէս Ուկրայինայի, Հայաստանի եւ Վրաստանի՝ քան Ռուսիոյ դաշնակցութեան մէջ։

Ներկայիս Խ. Միութեան բոլոր հանրապետութիւններուն մէջ կան կոմկուսներու 14 կեդրոնական կոմիտէ, 154 երկոմ ու մարզկոմ, 10 օկրուգկոմ, 4.243 քաղկոմ ու շրջկոմ, 390 հազար սկզբնական կուսակցական կազմակերպութիւն՝ 150 հազարը արդիւնաբերութեան, շինարարութեան, փոխադրական եւ կապի ձեռնարկութիւններու, կոլտնտեսութիւններու, սովխոզներու եւ միւս արտադրական հաւաքականութիւններու մէջ։

Առաջին հանդիպողը չի կրնար մտնել կուսակցութեան շարքերը։ Կ'ընդունուին միայն անոնք, որ գործով ապացուցեր են, որ կուսակցութեան մէջ կը մտնեն, Լենինի ըսածին համաձայն, «ոչ թէ որեւէ շահ ստանալու համար, այլ յանուն անձնուէր աշխատանքի, յօգուտ կոմունիզմի», կ'ըսէ Բրեժնեւ։ Երիտասարդ համայնավարները (կոմերիկատական) կը ներկայացնեն եղեր 35 միլիոննոց բանակ, կազմելով «կուսակցութեան յուսալի օգնականը, նրա անմիջական մարտական պահեստը»։

Բրեժնեւ չի մոռնար, որ կարեւոր դեր կը խաղայ նաեւ «սովետական կինը։ Մեր հայրենիքը իր նուաճումներով եւ յաղթանակներով մեծապէս պարտական է կնոջ անձնուիրութեան ու տաղանդին», կ'ըսէ։

Ընդհ. քարտուղարը ո՛չ մէկ ակնարկութիւն կ'ընէ Իտալիոյ, Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնախոյս ձգտումներուն մասին, որոնք վերջերս շատ աւելի ուժգնօրէն շեշտուեցան։

Ուշագրաւ է սակայն այն ակնարկութիւնը, որ անհրաժեշտ է կատարելագործել «մեր հասարակութեան քաղաքական սիստեմը»։ Կանգնած չմնալ մէկ տեղի վրայ, այլ շարունակ առաջ երթալ, որովհետեւ «սոցիալիզմը տինամիկօրէն զարգացող հասարակարգ է»։ Եւ անմիջապէս կը յայտնէ թէ հասեր է ժամանակը մշակելու Խ. Միութեան Կոմկուսի նոր Սահմանադրութեան նախագիծը։

Հին Սահմանադրութեան առաջին յօդուածին մէջ իբրեւ հիմնական սկզբունք ներկայացուած էր «ընչազուրկներու մենատիրութիւնը»։ Նորին մէջ պիտի պահուի՞ այս սկզբունքը։ Նախագիծի համար աշխատանքը կը կատարուի «մանրակրկիտ կերպով, առանց շտապողականութեան; որպէսզի հնարաւորին չափ ճշգրտօրէն կշռադատուի իւրաքանչիւր ծագող խնդիր եւ ապա նախագիծը ներկայացուի համաժողովրդական քննարկման «դիտել կուտայ ընդհ. քարտուղարը։

Բրեժնեւի երկարաշունչ «Զեկուցում»ը կը վերջանայ յանկերգ դարձած «Կեցցէ՛»ներով։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԴԱՒԱՌԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

### ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆ

— o —

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԾ ԵՂԱՒ

Քաղաքական է, քաղաքական չէ, այս յանկերգը կը լսուի շաբաթներէ ի վեր այն ընտրութիւններուն համար, որոնք սահմանուած են ընտրելու ընդհանուր խորհրդականները։ Ձախը կը պնդէր որ քաղաքական են եւ «փորձ – ընտրութիւններ» են, մինչ մեծամասնութիւնը քաղաքական բնոյթ չէր ուզեր տալ անոնց։ Պարզ էր նաեւ որ եթէ մեծամասնութիւնը շահէր կրնար փոխել իր կարծիքը եւ նկատել թէ ի վերջոյ կարելի է քաղաքական նկատել։

Այս ընտրութեանց առաջին շրջանին համար, յատկանշական կէտերը հետեւեալներն են.— Նախ մասնակցողներու մեծ թիւ, քանի որ միայն 34,5 առ հարիւր է ձեռնպահներու թիւը, ինչ որ մրցանիշ մըն է, բաղդատմամբ 1970ի եւ 1973ի։ Ոմանք սակայն այս երեւոյթը կը վերագրեն երիտասարդներու մասնակցութեան, վասնզի առաջին անգամն էր որ 18 տարեկանէն կը սկսէր քուէի իրաւունքը։ Ասկէ զատ նկատի պէտք է առնել որ երկու յաղթող կայ։ Մէկը՝ անկախ Հանրապետականներն են այսինքն Ժիսքար տ'Էսթէնի կուսակցութիւնը եւ միւսը՝ Ընկերվարականները։ Այս վերջինները կը յաղթեն յաճախ ի վնաս Իւ. Տէ. Էռ.ի բայց նաեւ Համայնավարներու ինչ որ բաւական զարմանալի կրնայ թուիլ եթէ նկատի առնենք Ժորժ Մառշէի «բարեփոխուած» դիրքերը։

Ինչպէս ամէն անգամ ամէն մարդ գոհ է եւ Փրանսերէնի ճկունութեամբ ալ կը յաջողի յայտնել թէ յաղթող է ինքը։ Իւմանիթէ Երկուշաբթի առտու կը նախընտրէր խորագրել «Ձախը կը յառաջդիմէ» ընդհանուր ձեւով, աւելցնելով թէ «Համայնավար կուսակցութիւնը կ'ամրապնդէ իր դիրքը», փոխանակ ընդունելու ընկերվարական յաղթանակը։ Ներքին նախարարը կը յայտարարէր սակայն թէ այս ընտրութիւնները ցոյց կուտան յառաջդիմութիւնը քաղաքական երկու խմբակցութեանց՝ անկախ Հանրապետականներու որոնք առաջին ընտրութեամբ իսկ 112 ընտրեալ ունին (71 միայն 1970ին) եւ Ընկերվարականները, որոնք 131 ընտրեալ ունին (26,6 առ հարիւր)։

Վերընտրուած անձնաւորութեանց մէջ յիշենք.— Ժ. Շիրաք, Պոնէ, Ռոսի, Քավայէ, Լըքանիւէ, տ'Օռնանօ, Պուրժ, Մէսմէռ, Փէյրըֆիթ, Լըժէօն, Լըքա, Կալէ եւ ընդդիմութեան մէջ՝ Մ. Ֆօռ, Ջիւքառէլլի, Ապատի, Պոնէ, Վիվիէն։ Համեմատականի մնացած են եւ յաճախ դժուար պայմաններու տակ՝ Միշէլ Տըպրէ, Ապըլէն, Սուասոն, Թեռնուառ, Ֆիյու, եւն., եւն.։

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս , Փետր. 20,23 24)

### «ԳԱԲՐԻԷԼ ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ» ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԷՋ

Երեւանի «Գ. Սունդուկեան» թատերախումբը՝ Պուլկարիայէն ետք, Չեխոսլովաքիոյ մէջ ալ տուած է ներկայացումներ։ Փրակայի «Վինոգրադի թատրոն»ի մէջ հայ դերասաններ ներկայացուցած են Ց. Պարոնեանի «Պաղտասար աղբար», Պերճ Զէյթունցեանի «Աւերուած քաղաքի առասպելը», Ժորա Յարութիւնեանի «Հարսնցու հիւսիսից» եւ Ա. Սուխովօ-Կոբիլինի «Դատական գործ» թատերախաղերը։ Հայկական թատերախումբի խաղացանկի հարստութիւնը, ոճերու բազմազանութիւնը եւ կատարման վարպետութիւնը մեծապէս գնահատուած է ներկաներուն կողմէ։

×

### ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԹԵԼԵՐԸ ՄԵՏԱՔՍԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Խորհ. Միութեան Թեթեւ Արդիւնաբերութեան նախարարութեան համամիութենական գեղարուեստական Խորհուրդը կը քննէ մետաքսագործութեան մէջ քիմիական թելերու օգտագործման հարցը։ Խորհուրդի նիստին կը մասնակցին Խորհ. Միութեան մետաքսի չուրջ քսան ձեռնարկութիւններու մասնագէտներ՝ ճարտարագէտներ, նկարիչներ եւ երանգաւորողներ։ Երեւանի Լենին մետաքսի գործատունը Խորհուրդին ներկայացուցած է տասը նոր հիւսուածքի գործուածքներ, ինչպէս նաեւ ներկի վերամշակման նիւթերու գործածութեան եղանակներ, որոնք կը բարելաւեն գործուածքներու արտաքին տեսքը, կը նպաստեն գոյներու պայծառացման ու ամրացման։ Նորութիւն է երփնանիւթի (մորթի) մշակումը, որուն օգտագործումը զգալի կերպով կ'արագացնէ մետաքսէ գործուածքներու մշակման ընթացքը։

## Քանի մը տողով

ՄԱՐՈՔ ԵՒ ՄԱՒՐԻՏԱՆԻԱ խզեցին իրենց յարաբերութիւնները Ալժերիոյ հետ, որովհետեւ այս վերջինը ոչ միայն ճանչցաւ Սարաուիներու անկախ Հանրապետութիւնը այլեւ ամէն ձեւով կը քաջալերէ անապատի բնակիչները։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 9ը գործադուլի եւ ընկերային զանազան ցոյցերու օր մըն է բովանդակ Ֆրանսայի մէջ։ Հանրային սպասարկութեանց մեծ մասը չի բանիր (բացի մեթրոյէն եւ հանրակառքերէն). արուարձաններու կառախումբերը պիտի բանին շատ անկանոն ձեւով, թղթատար չկայ, դպրոց չկայ, ընկերային ապահովութեան գրասենեակները փակ են եւ հաւանաբար աղբերն ալ պիտի չհաւաքուին։

ՎԱՏԻԿԱՆ այլեւս չի պահանջեր Երուսաղէմի միջազգայնացումը այլ միայն միջազգային երաշխաւորութիւններ կ'ուզէ Ս. Տեղեաց կանոնագրին վերաբերեալ։ Այս յայտարարութիւնը ըրած է Հայր տը Քոնթանսոն, որ գործադիր քարտուղարն է Վատիկանի հրէականութեան համար յանձնախումբին։

# ԽԱՂԱՂՈՒԹԻ՛ՒՆ ԱՄԵՆԵՑՈՒՆ...

(ԽՕՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԱՓՐԻԿԵԱՆ ՀՈՂԻ ՎՐԱՅ)

«Ողջոյն»ի պաշտօն, եղբայրութեան, միասնութեան, իրարու եւ իրարմով Քրիստոսի ու Հայոց Եկեղեցիին պատկանելիութեան զգացումը ոսկի թելի պէս իրար կը կապէ Եոհանէսպըրկի Հայու այս ցանցառ զաւակները:

— Սէրն յընդհանուրս սփռեցաւ: Եկեղեցիս մի անձն եղեւ:

Բայց սա պաշտօն այդ ոսկի թելը, իմ մտքովս, կ'երկարի Սէյնթ Մէյրի մայր տաճարէն դուրս եւ անծայրածիր պարզուելով կը հասնի երկրի բոլոր ծայրերը ուր հայ մարդիկ հայօրէն կ'ապրին: Կը շաղկապէ այս գաղութը հայութեան միւս զանգուածներուն, ու կը միաձուլէ հոգիները սուրբ ողջոյնի խորհրդալից ներգործութեամբ:

Այսպէս սրտակապեալ հոգիներուն կը դառնամ ըսելու համար՝

Շնո՛րհք
Սէր եւ
Աստուածային սրբարար զօրութիւնն
Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ
Եղիցի ընդ ձեզ, ընդ ամենեսեանդ...:

Կուսպոյ պաշը երբ բոլոր սրտերէն, երբեմն ձայնով, երբեմն մրմունջով եւ երբեմն լռութեամբ ալիք մը կը բարձրանայ եռատրեման վերելակումով.

— Սո՛ւրբ, Սո՛ւրբ, Սո՛ւրբ

Եւ երբ ողջ մթնոլորտը այսպէս կը լեցուի խորհրդական անտեսանելի երթերով, շրթներս կը դողան երբ Քրիստոսի բառերուն անզօր եւ անարժան տեղնաչարի կը վերածուին բարբառելու համար:

«Առէ՛ք, կերէ՛ք
Ա՛յս է մարմին իմ...»
Եւ դարձեալ՝
Արբէ՛ք ի սմանէ ամենեքեան
Ա՛յս է արիւն իմ

Ու մինչ ժողովուրդը վարանոտ չեչոտերով շարականին արձագանգ կը հանդիսանայ, իմ աչքերս կը կորուին պատարագամատոյցի բնագրէն, ուր տպուած տառերը յուզումէն մշուշուած աչքերուս դիմաց կ'աղօտին, կը չփթուին, կ'անհետին տեղ տալու համար նոր ու չգրուած աղօթքի մը.—

— «Ո՛վ Տէր, եղաւ ժամանակ երբ հաց չունեցանք. Ջուրէն զրկուած մեր բերանները ճաթռտած կաշիի վերածուեցան: Կար ժամանակ երբ ամէն ինչ կարծես փուշի վերածուեցաւ մեր աչքերուն դիմաց: Աշխարհը անէութեան վիհի փոխուեցաւ: Բայց հայ քահանային շրթներէն «Առէք, կերէք»ը միշտ հնչեց մեր ականջներուն, արձագանգեց մեր սիրտերուն մէջ, կեանք թափեց կեանքէն պարպուող մեր անձերուն մէջ, հաց ու գինին՝ մարմինն ու արիւնը Քրիստոսի, անմահութեան իրենց ներզօր ուժովը, մարմին եւ արիւն տուին մարմնաչարչար եւ արիւնաքամ մեր անձերուն:

Փա՛ռք քեզ, Աստուած, որ հայ խորաններուն վրայ անպակաս ըրիր նշխարն ու գինին եւ սուրբ հաղորդութիւնը սեղան ըրիր մեր սեղանազուրկ ժողովուրդին:

Փա՛ռք քեզ, Աստուած, որ այսօր մինչեւ Հարաւային Ափրիկէի այս ծայրամասին վրայ տարտղնուած զաւակներուն «կենդանի հաց» եղար որպէսզի հայաչատութեան այս շրջանին այդ «Կենաց հաց»էն անօթի չմնայ քու ժողովուրդը:

Ո՛վ Տէր, Պատարագիչ եւ Պատարագ, այնպէս ըրէ որ աշխարհի հայերը — այսքան առատ եւ բազմատեսակ — չհեռացընեն մեր ժողովուրդի շրթներէն հայ նշխարին մասնիկը՝ սուրբ գինիին մէջ թաթախուած: Աշխարհի չորս ծագերուն վրայ տարտղնուած հայ զաւակները հարստութեան մէջ թող չաղքատանան, քանի աղքատութեան մէջ միշտ հարուստ մնացին..., Ո՛հ, հացերն այս աշխարհին... ինչքա՛ն փորձիչ, այլասերիչ առանց «Կենաց հաց»ին: Հայու կեանքը թոնիր եղաւ այդ հացին եւ թոնիրին ջերմութեամբը, հացին թարմութեամբը կեանք ներշնչեց: Այսօր, փուռերն ահաւոր են, բորբոքեալ հնոց է աշխարհը: Սուրբ հաղորդութեանդ պէտքը ունինք դիմանալու համար այդ կլանող ու լափլփող կրակին:

« Հայր երկնաւոր»ի երգեցողութիւնը վերջացեր է արդէն: Ես տակաւին լուռ, սկիհին սեւեռուած աչքերով մոռցեր եմ իմ պատարագիչի բաժինը: Լռութիւնը Մայր Տաճարին կ'արթնցնէ զիս յանկարծ ու կը նայիմ պատարագամատոյցին եւ անմիջապէս կը դառնամ ժողովուրդին:

— Խաղաղութի՛ւն ամենեցուն...

Հոգիս խաղաղ է հիմա: Աղօթքը խռովքին համար բալասան է միշտ: Եւ այսպէս խաղաղացեալ հոգիով պատարագը կը շարունակեմ:

Հիմա հանդիպումն է սուրբերուն հետ: Երկինքին մէջ սահման չկայ: Հայաստան ու Ափրիկէ չկան: Երկնարնակ իրենց անտեսանելի եւ անսահմանելի կայքերէն մէկ մէկ կ'իջնեն անոնք եւ կը բոլորուին խորանին շուրջ.—

«Յիշեա՛ Տէր եւ ողորմեա ..»

Մարիամ Աստուածածին, հրեղէն մարգարէ՝ Յովհաննէս Կարապետ, առաջին նահատակ Ստեփանոս նախավկան կ'երեւան առաջին շարքին: «Եւ ամենայն սրբոց եղիցի յիշատակ ի սուրբ պատարագս, աղաչեմք» կը ձայնէ սարկաւագը.

— Առաքեալներ, մարգարէներ, վարդապետներ, մարտիրոսներ, հայրապետներ, եպիսկոպոսներ, երէցներ: Անանուն եւ անդիմագիծ անձեր իրենց ընդհանրական հանդերձանքով աւելի քան անհատական ինքնութեամբ սրբական ներկայութեան մթնոլորտ մը կը ստեղծեն: Եւ ահա այդ մթնոլորտին մէջ անունով աստղեր կը սկսին փայլիլ, մանաւանդ անոնք՝ որ հայու աչք ունին եւ կամ Հայերու աչքերով միշտ դիտուած՝ Հայոց աչքին գոյնն են հագած.—

— Թադէոս եւ Բարթողիմէոս Առաքեալներ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, Արիստակէս, Վրթանէս, Յուսիկ, Դրիգորիս, Ներսէս, Սահակ, Դանիէլ, Խադ, Մեսրոպ Մաշտոց, Գրիգոր Նարեկացի, Ներսէս Շնորհալի, Յովհաննէս Որոտնեցի, Գրիգոր եւ Մովսէս Տաթեւացիք, եւ բոլոր անոնք՝ որ Գրիգոր եւ Ներսէս անուններով փառաւորուած են եւ իրենց անձերով ալ այդ անուններուն սրբութեան արժանացած, «Հովուաց եւ հովուապետաց Հայաստանեայց, եղիցի յիշատակ ի սուրբ պատարագս, աղաչեմք...»:

Ափրիկէն այժմ կը հայաստանանայ: Ափրիկէի պահը ակնթարթային իսկ տեւողութեամբ կը սրբանայ: Հայոց սրբազան պատմութեան միւռոնը այժմ կը հեղու այս տաճարին ու տաճարացած հոգիներուն մէջ: Առաջին անգամ է որ այս պատկառազդու, ծանրակշիռ եւ բովանդակութեամբ այնքան հարուստ եւ գունագեղ անունները կը հնչուին Հարաւային Ափրիկէի այս հողին վրայ: Տաքութիւն մը, մտերմիկ եւ սրտագրեցիկ ջերմութիւն մը կը լեցնէ հոյակերտ Մայր Տաճարը:

Միտքս յանկարծ ատեղացեալ այս սուրբերուն յառած իր ուղղութիւնը կը փոխէ եւ կը դառնայ եկեղեցւոյ մէջ համախմբուած հայ մարդերուն: ... Եթէ գիտնան թէ հոգեկան ի՛նչ արժէքներու, ապրումներու աւազաններ կան այս անուններուն մէջ պարփակուած եւ ապրելու կարօտ...: Ամէն մէկը պատմութեան գիրք մըն է, արժէքներու վկայարան մը, աղնուացուցիչ, վեհացուցիչ ապրումներու բաբախող սիրտ մը: Բայց գիրքը գոց է, վկայարանը կողպ եւ սիրտը՝ փակ: Քանի հոգի կայ եկեղեցիին մէջ որուն աչքը կրնայ անունէն անդին անցնիլ... անձին եւ անձին մէջ կարդալ այն հրաշազօր ուժերը որոնք ժամանակներու ընթացքին հրաշանման գործեր կատարեցին, Հայոց կեանքին գոյնը վառ պահելով եւ հայութեան սրտին տրոփը թունդ ընծայելով: Պատմութիւնը կեանք է եւ անոր ծանօթութիւնը գիտելիք չէ՛: Հաղորդութի՛ւն է:

Ս Գրիգոր Լուսաւորի՛չ... ո՞ւր է լոյսիդ ուժը հիմա այս նոր սերունդին:

Ս. Ներսէս Մե՛ծ... ո՞ւր է բարեգործութեանդ մեծութիւնը մեր այսօրուան գիտակցութեան մէջ:

Ս. Մեսրոպ Մաշտո՛ց... ո՞ւր է լեզուիդ կարկաչը այնքան չատերու շրթներուն վրայ:

Ս. Գրիգոր Նարեկա՛ցի... ո՞ւր է հոգեխոյզ աղօթքիդ զօրութիւնը մեր հոգիներուն մէջ:

Ս. Ներսէս Շնորհալի՛... ո՞ւր է սրտակերտ շարականիդ քաղցրացուցիչ մեղեդին մեր ձայներուն մէջ:

Ս. Գրիգոր Տաթեւացի՛... ո՞ւր է նախանձախնդիր հաւատքիդ ժայռը մեր գոյութեան հողին վրայ:

Կը զգամ որ Հայոց պատարագին ողջ տարողութիւնը, մանաւանդ հոգեկերտող ներքին խոր ապրումն ու հասկացողութիւնը դեռ շատ հեռու կը մնան մեր ժողովուրդի ըմբռնողութեան անմիջական ծիրէն: Կը նմանինք մարդերու որոնք այս « օտար ամայի ճամբէի վրայ » առատ աղբիւրներ ունին, բայց ովասիսներով կը գոհանան: Աղբիւրները բանալու ճիգին կամքը չունին: «Դէպի աղբիւրը լոյսին» երթալու համար իրենց ոտքերը տկար կը զգան կամ չափազանց յոգնած այլ ճամբաներու վրայ անընդհատ քալելէն...:

— Յիշեա՛ Տէր եւ ողորմեա...

Այո՛, ո՛վ Աղբիւր կեանքի եւ ճշմարտութեան, յիշէ՛ զանոնք եւ ողորմէ՛ մեզի: Այսինքն՝ յիշեցուր զանոնք մեզի: Բայց մեր միտքերն ու սիրտերը որպէսզի նշխարքի պէս անոնք իջնեն մեր մէջ, տարրանան մեր գոյութեանը հետ, եւ հաղորդէն մեզ ճաշակը սրբութեան, մեծութեան եւ անմահութեան:

Սուրբերու այցը կը հասնի իր վախճանին: Խորանէն կը սկսին վերադառնալ դէպի երկինք: Ամպերու մէջ կը վերհամբառնան իրենց սուրբ ժպիտը թողնելով իբրեւ լոյս՝ մեր աչքերուն:

Եկեղեցւոյ կեանքին ներկային մէջ ենք դարձեալ:

«Եւս առաւել զեպիսկոպոսապետն մեր եւ զպատուական Հայրապետն Ամենայն Հայոց զՏէր, Տէր Վազգէն Սրբազնագոյն կաթողիկոսն, եւ զպատուական Հայրապետն Մեծի Տանն Կիլիկիոյ զՏէր Տէր Խորէն Շնորհազարդ կաթողիկոսն, շնորհեսցես մեզ ընդ երկայն, ուղիղ վարդապետութեամբ»:

Ի՛նչ քաղցր է, ի՛նչ հոգեթով ապրում Ափրիկէի այս կոյս հողերուն վրայ մեր եկեղեցւոյ երկու վեհափառ Հայրապետները յիշել միասնօրէն, Հայոց եկեղեցւոյ անքակտելի միութեան անխախտելի գիտակցութեանը մէջ: Երանի աշխարհի չորս ծագերուն վրայ այս միասնական շունչը տարածուի եւ մեր ժողովուրդի հոգեկան միութեան շաղախը առաւել եւս ամրանայ:

Ժողովուրդի ձայնը կը զօրանայ յանկարծ: Կը զգաս որ Եկեղեցին կ'երգէ, երբ «Հայր Մեր»ի պահը կը հասնի: Ամէն անձ իր ձայնը միւսի ձայնին կը կապէ եւ միահամուռ դէպի երկինք կը բարձրանան ձայները տէրունական աղօթքի բառերուն թեւերով:

«Եւ մի՛ տանիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ փրկեա՛ ի չարէն»:

«Այո՛, Հայր մեր որ երկինս ես, փորձանաց այս աշխարհին մէջ, փորձանք-...

---

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՎ

# ԱՅՑԵՐԹ ԽՈԿՈՒՄՆԵՐՈՎ

1918 – 1922

Քարափը վերջացող, Այազմայի հովիտէն վեր մագլցող, բլրակի մը ձախ թեւի լանջին, բուրումնաւէտ եւակի դաշտերու ու լաթէրնաներու ծնծղիւններուն շուրջ պարող, երգող, օդի պարպող, զուարճացող, երջանիկ յոյն դրացիներուն դիմացը: Մօտ քսան հատ լման քարէ սանդուխներու վրայ թառած, բաւական ընդարձակ փարքի մը մէջ, երկյարկ, փայտաշէն բնակարանէ մը ներս կը մտնենք: Հոն հաւաքուած բազմաթիւ երկսեռ որբերու միանալու: Եղբայրանալու:

Որբանոցի տնօրէնը երկայնահասակ ջղուտ, բարձրօձիք, փողկապ: Կուրծքին ժամացոյցի շղթայ, Գրիգոր էֆ. Գույումճեան: Մեր դաստուն, նաեւ, գծագրութեան եւ գեղագիտութեան:

Առաջին դիմաւորո՞ղը մեզ: Որբերու իրա՛ւ մայրիկ, մայր արդէն հինգ «ասլան» զաւակներու եւ թոռներու: «Խաթուն» մայրիկ՝ Զարիֆեանը:

Թախծոտ, տխուր – տրտում, ներքին յուզումը հազիւ թէ զսպող: Աղ – պղպեղ մազերուն տակ, կլոր աղուոր, ու դալուկ դէմքին ծաղած վշտահար ժպիտով մը: Անհուն գոհունակութեամբ, երջանկութեամբ մայրական գուրգուրանքով, կ'առաջնորդէ, կը տեղաւորէ մեզ ան՝ մեր տեղերը, ով գիտէ ի՛նչ խոկումներով:

Հետեւեալ օրն իսկ, բակին ձախ անկիւնը կանգնած, նոր պարաքի մը երկու դասարաններուն մէջ, կը ծանօթանանք մեր չորս այցելու դասատուներուն:

Ռոպէրթ քոլէճի աւարտական դասարանէն Օրիորդներ Սիրան (Սեզա), (Սիրանոյշ) եւ Լիւսի (Լուսանոյշ) Զարիֆեաններու, ու Պ. Պ. (ճէնթլըմէն) Վարժապետեան եւ Քէշիշեաններու:

Հայերէնի, պատմութեան, աշխարհագրութեան, թուաբանութեան, ֆրանսերէնի եւ անգլերէնի ուսուցիչներուն:

Կէսօրէն յետոյ, օ՜ ուրախութիւնն ու հաճելի անակնկալը մեզի: Անմահն ստախակներ Պետրոս Դուրեանի, Միսաք Մեծարենցի Սկիւտարցի կրտսեր եղբայր, Մատթէոս Զարիֆեանի, որ բանաստեղծ, ի՛նչ ներշնչումով ու համով – հոտով կը պատմէր ան մեզի Վիքթոր Հիւկոյի գլուխ գործոց պատմութիւնը Թշուառներու...:

Մայրիկներէն ամէնէն աւելի կը սիրէինք մենք, Զարիֆեան մայրիկը: Մեր կորսնցուցածներէն մին ըլլար կարծես անիկա, որ յօշոտուած, դիականներու մէջէն յարութիւն առած, եկած միացած էր մեր բանակին...: Որքան իրա՛ւ...:

Ուսուցչուհիներէ՞ն:

Օ՜, ինչ մեղքս պահեմ, սիրահարած էինք բոլորս ալ, իր մականունին նման լոյս եւ անոյշ՝ Լուսանուշին...:

Հմայիչ, կախարդիչ Լիւսիին...:

Ծունչը՝ մեխակի, մանուշակի, վարդի բոյր: Շրթները՝ բոցէ համբոյր: Այտերը՝ մեղր ու Հայաստանի ծիրան: Աչուկները՝ ժպտուն, հոգի, կայծքա՛ր՝ Վոսփորի կապոյտովը երազուն: Սիրոյ չտեմարա՛ն: Ձայնը՝ դրախտի թռչնոց երգ, հրեշտակներու մեղեդի: Մարմինը՝ նազենի, թարմ հաց, լաւաշը մեր թոնիրներուն: Մորթը՝ մետաքս, թաւիշ, հասունցած սերկեւիլ:

Խենթի պէս կը սիրէինք զայն: Կ'ուզէինք, կը խնդրէինք, որ երկար ժամերով մեր մօտ մնար: Կատակներ, սրամիտ ու զուարճալի խօսքեր ընէր, ինչպէս շատ լաւ գիտէր եւ կ'ընէր ան:

Կը սիրէինք զայն...: Եւ ի՛նչ սէր...:

Լեռներուն, սարերուն, հովիտներուն, դաշտերուն, անտառներուն, դիշեր ցորեկ մեզի հետ երկար ապրած միջատներուն, երէներուն, թռչուններուն, անասուննե-րուն մեզի տուած անխօս դասերուն հետ: Ժամանակէն առաջ հասունցած «մենծ»երը դաստրանի...:

Ականջները խօսին Մկրտիչ Տէմիրճեանի, Յովհաննէս Ջէրչեանի եւ մեր պատուական ու անզուսպ պոլսեցի որբ՝ Գաբրիէլի, որ Լիւսին հազիւ թէ դուրս ելած, կը ցատքէր ոտքի ու կը սկսէր պարել երգելով.

Աչքերդ, յօնքերդ կ'այրեն կուր զիս
Ես՝ կը սիրեմ քեզ աղուորիկ Լիւսիս,
Տիւ եւ գիշեր երազում եմ քեզ
Պաշտում եմ քեզ խոտորիկ Լիւսիս:

Է՛հ, հոն ըլլալ եւ տեսնելու էր մեր խնդուքները, ծափահարութիւնները:

Պարոններէ՞ն:

Ատ ի՞նչ հա՛րց: «Միւսիւ» Մատթէոսը կը պաշտէինք մենք: Գիտէ՞ք թէ ինչ հիացումով, յուզումով, լռջութեամբ, երազանքով աչք ու ականջ կտրած մտիկ կ'ընէինք մենք, պատմութիւններն անոր:

Բան չէր հարցներ մեզի: Ուրեմն, ո՛չ դասի պատրաստութիւն եւ ո՛չ վախ, ո՛չ ալ՝ հոգ:

Ա. ԿԱՊԵՆՑ

(18 – Շար.)

# «ՄԻՇՏ ՊԱՏՐԱՍՏ»

— o —

«Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի»:

Սկզբունքով այս խորագրին բանաձեւ – ումը կը պատկանի սկաուտական հա–մաշխարհային կազմակերպութեանց, եւ սակայն յատկապէս մեր «Հայ Արի»ներու մօտ, իրական խորհուրդ մըն է որպէս պատնէշ նուիրեալ ասպարէզին, որ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ վաղուան մեր ու–ժառու նոր սերունդը, առ ի պահպանութիւն հայ ժողովուրդի գոյամարտին:

Հայ սկաուտական շարժումը գոյութիւն ունի Փարիզի մէջ 1928էն ի վեր, շնորհիւ Տոքթ. Գ. Մեծատուրեանի ջանքերուն, որ այսօր գրաւած է պատուաւոր տեղ մը միջազգային սկաուտական կազմակերպութեան մէջ, կերպով մը հայ ազգը կը ներկայացնէ սփիւռքի Հայու–թեան եռագոյն դրօշակով:

Այս պատեհութիւնները, **որոնք պետա**–կան հայ ազգի ցոլացումը, միջազ–գային ճամբարի գծով, Տոքթ. Մեծա–տուրեան չէ վրացած ուրեմն, ազգային վառ զգացումէ տարուած, դիմումներ կատարել որպէսզի հայ սկաուտը իր տե–ղը ունենայ սկաուտական համաշխար–հային կազմակերպութեան մէջ, ինքնին պատիւ մըն է որ ընդգծած է իբրեւ յա–ջողական ուղեցոյց:

Պարագաներու բերմամբ, Լիոնի մէջ «Հայ Արի» սկաուտական **խմբակցութեան** մը գոյութեան պատճառաւ, առիթը չէր եղած մասնակցելու քանիցս տեղի ունե–ցած միջազգային ճամբարներուն:

Եւ սակայն, հինգ տարի առաջ ծնունդ առաւ Հայ Արի խմբակցութիւնը եւս, «միշտ պատրաստ» նշանաբանով:

Թէ ի՞նչպէս կազմուեցաւ եւ թէ ի՞նչ զոհողութեամբ մէջտեղ եկաւ, այդ կը պարտինք մեր համակրելի եւ ժրաջան Աւետիս Տօնապետեանի, որ անվհատ յա–ռաջ նետուեցաւ, «Հայկազեան» վարժա – րանի 10–15 աշակերտներով հիմը դնելու Լիոնի «Հայ Արի» սկաուտական խումբին:

Կը յիշեմ, առաջին առթիւ, երբ Լիոնի Ազգ. Միութեան Կրթական Մարմնոյ «Հայկազեան» վարժարանի դպրոցական տարեվերջի հանդէսը տեղի կ՚ունենար, 1970ի ամրան, իրենց մասնակցութիւնը բերին սկաուտական խաղարկութեամբ, 10–15 գայլիկներով միայն, սակայն Պ. Աւետիս Տօնապետեան խանդավառ կառ–չած մնաց իր գաղափարին, եւ այսօր իր խումբը կը ներկայացնէ յիսունէ աւելի արիներ, գայլիկներ, արենոյշներ, երկ – սեռ մատաղ սերնդական աշխոյժ պատա–նիներ, որոնք իրենց կարգին, նոյն հա–մոզումով ու նուիրեալ կոչումով փարե–ցան խումբին, դիւրացնելով խմբապետին գործը:

Կը շնորհաւորենք զիրենք, որ առողջ մարմնոյ մէջ, առողջ միտք մտցուցին այս կազմակերպութեան միջոցով:

Մենք ականատես եղանք նախորդ տա–րիներու ընթացքին Լիոնի եւ Տէսինի մէջ իրենց ունեցած ելոյթներուն: Այսօր Տէ–սինի մէջ եւս ունի զարգացման հակամէտ փոքրիկ խմբակ մը՝ կապուած Լիոնի շրջանակին:

Երբ ժամանակի ընթացքին, խումբը իր կարեւորութեամբ հասաւ որոշ աստի – ճանի մը եւ իր գործունէութիւնը աւելի հիմնական դարձնելու նպատակաւ շըր – ջանային խմբապետ Պ. Աւետիս Տօնա – պետեանի եւ կեդր. Նախագահ Տոքթ. Մեծատուրեանի միջեւ կատարեալ հա – մաձայնութեամբ կապուեցաւ Փարիզի Հայ Արիներու կեդրոնական մարմնոյն:

Ուրախալի պարագան այն եղաւ որ խ–կոյն, անցեալ տարի, Լիոնի խումբը, Փարիզի կեդրոնին հետ միացած, Տոքթ. Մեծատուրեանի առաջնորդութեամբ մաս–նակցեցաւ միջազգային ճամբարին Սթոք–հոլմի մէջ:

Եւ ահա, այս տարի, Լիոնի շրջանային խումբն էր որ տարեկան իր հանդէսը ու–նեցաւ Փետր. 22, Կիրակի, Լիոնի ամէ–նէն շքեղ սրահներէն «Սալ Մոլիէռ»ի մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ:

Լիոնի հայ գաղութը անգամ մը եւս գիտցաւ քաջալերական երեւոյթով պատ–ուել նորակազմ «Հայ Արի» խումբի հան–դիսութիւնը:

Խմբապետ Աւետիս Տօնապետեան ժա–մը 15.30ին հանդէսը բացուած յայտա – րարելէ վերջ վարագոյրը բացուեցաւ: Հան–դիսականներու առջեւ պարզուեցաւ յու–զումնախառն ուրախալի տեսարան մը.— 50–60 դեռատի սեւաչեայ պատանիներ, իրենց հայ արիի համազգեստներով, յա–տուկ վզկապով, կանոնաւոր դասաւո – րումով հմայք մը, խորհուրդ մը տուին կարծես, իսկ իրենց քայլերգով խանդա–վառեցին ներկաները, արժանանալով եր–կարատեւ ծափահարութեանց եւ այսպէս շարունակարար տեւեց մինչեւ հանդէսի վերջաւորութեան, ճոխ յայտագրով մը, մէկը միւսէն հետաքրքիր, որ կատարե–ցին խումբի արիները, գայլիկներն ու արենոյշները յաջող կերպով:

Առաջին բաժինէն յետոյ բեմ հրաւիր–ուեցաւ Տոքթ. Մեծատուրեան, որ հա–յերէն եւ ֆրանսերէն բանախօսութեամբ պատկերացուց հայ սկաուտին դերն ու պարտականութիւնները մեր կեանքին մէջ, կոչելով զայն՝ հայ ժողովուրդը օտար – ներուն ծանօթացնելու միջնաբերդը:

Հետաքրքրական եւ շահեկան բացատ–րութիւններ տուաւ անցեալ տարուան մի–ջազգային ճամբարի ընթացքին իրենց ունեցած վայելքէն, իբրեւ հայ կազմա–կերպութիւն, հետեւաբար հայ ազգը յաչս մասնակցող 110 ազգերու մօտ, առաջար–կեց ծնողքներուն, որ իրենց զաւակները նուիրեն հայ սկաուտական շարժման:

Ճամբարէն առնուած շարժապատկերը մեզի ցոյց տուաւ, թէ ի՞նչ կերպ ընդու–նելութիւն ունեցած է հայ արին եւ սկա–ուտը: Մենք տեսանք հայկական եռա – գոյնի յաճախակի ծածանիլը 110 գոյն դրօշակներու կարգին: Տեսանք նոյնպէս գայլիկներու բացօթեայ հաճելի խաղար–կութիւնները եւ սկաուտական քաջառողջ վերապրումներու տեսարանները:

Հանդէսի միջնարարին ծախուեցան պահարաններ, իւրաքանչիւր թիւ շահե – լու պայմանաւ: Կարճ ժամանակուան ըն–թացքին սպառեցան հրապարակ եղած պահարանները, որուն արդիւնքը պիտի յատկացուի թէեւ Լիոնի սկաուտական շարժման, եւ սակայն նման մասնակի մի–ջոցներ չեն որ պիտի մատակարարեն տա–րեկան ընդհանուր ծախքերը: Որպէսզի կարենանք միշտ վայելել մեր արիներու յաջող ելոյթները, անհրաժեշտ է ուրեմն լայն աջակցութիւն ընծայել, նոյնիսկ պայմաններու ներած չափով «որդեգրել» գայլիկ մը կամ արենոյշ մը տարեկան ծախքը:

Ահա օգտակար ձեռնարկ մը, որ կրնայ ամէն Հայու սրտին խօսիլ, մանաւանդ Լիոնի Հայութեան եւ կատարել այն, ինչ որ հնարաւոր է: Ասիկա ոչ թէ կը ծա–ռայէ միայն հոգեկան բաւարարութեան, այլեւ խումբի յարատեւ գոյութեան, որ կարելի է կոչել՝ հայ ազգը օտարութեան մէջ ներկայացնող կարեւոր կազմակեր – պութիւններէն մին:

Լիոնի խմբապետ Տօնապետեան, հան–դէսի վերջաւորութեան, խումբի անու – նով շնորհակալութիւն յայտնեց Տոքթ. Մեծատուրեանի, իր բարեացակամ վերա–բերմունքին համար, ինչպէս շնորհակա–լութեան խօսք ըրաւ Լիոնի ՀԱԸՄ. խումբի պատուոյ նախագահ Պ. Պահատուրեանի, Մէթր Վանէսեանի, Ազգ. Միութեան Նա–խագահ Պ. Սարեանի, Պր. Միսքճեանի, որ այս վերջինը ազգային սիրոյ զգա – ցումով չխնայեց իր օգտակար ծառայու–թիւնը մատուցանել խումբին զօրացման:

Հանդէսի փակման տեսարանը յուզիչ էր. ամբողջ խումբը բեմին վրայ, թաշ–կինակի եւ ձեռքի հեզաճկուն շարժում–ներով իրենց «Մնաք բարեաւ»ի երգը թնդացուց, ներկաներուն սրտին ու հո–գիին անմոռաց յիշատակ մը թողլով:

ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

...ներու կրակէն անցած ժողովուրդիդ այս զաւակները, Ափրիկէի այս հեռակայ ան–կիւնին մէջ օտարացման հալչար ու մէկ փորձութիւններէն հեռու եւ անվնաս պա–հէ: Փորձանաց այս անապատին մէջ, որ Սփիւռք անուն ունի մեր ժողովուրդին համար, զօրացուր բոլոր հայորդիներդ որ կարենան տոկալ բոլոր տեսակի անտեսանելի բայց ահարկու սա–տանաներուն դէմ եւ պահել իրենց քրիստոնէական հաւատքը, հայկական ար–ժանապատուութիւնը անխախտ եւ ան – խախտելի:

Ո՛վ Տէր եւ վարդապետ ճշմարտու – թեան, դուն որ սորվեցուցիր այս ա – ղօթքը առաքեալներուդ եւ անոնց մէջէն կտակեցիր զայն մեզի, դուն որ քառա–սուն օր եւ քառասուն գիշեր անապատի մէջ ծարաւ եւ անօթի տոկացիր սատա – նայի երբեակ փորձութիւններուն, շնոր–հէ մեզի այդ նոյն ուժը որ այս անապատ աշխարհին մէջ կարենանք պահպանել մեր հաւատքն առ Աստուած եւ մեր հարա – զատութիւնն առ ազգն մեր Հայկազնեան:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

(Շար. – 3)

## ԳՐԱՂՈՒԹԷ ԳՐԱՂՈՒԹ

«ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶ»ի Փետր. 29 թի–ւի ճամբորդական բաժինին մէջ՝ Հերպըրթ Ր. Լոթման երկարաշունչ յօդուածով մը անդրադարձած է Երեւանէն, Էջմիածի – նէն, Սեւանէն եւ շրջակայ քաղաքներէն իր տպաւորութիւններուն, հրատարակե–լով նաեւ երեք մեծադիր նկարներ.— Գեղարդի վանքը, Ծիծեռնակաբերդի Ապ–րիլեան Նահատակներու Յուշակոթողը, Երեւանի Լենինի հրապարակը, ինչպէս նաեւ քարտէզ մը, որ ցոյց կուտայ Հա–յաստանի աշխարհագրական դիրքը: Լոթ–ման իր յօդուածը խորագրած է «Հակա–ռակ դարերու զրկումներուն՝ Հայերը կը տոկան»: Նկարագրած է իր այցելութիւ–նը Երեւանի Մատենադարանը, Սեւան եւ Նկարչական Թանգարան: Գնահատան–քով յիշատակած է արուեստի պահպան–ուած գործերն ու ձեռագիրները: Խօսած է նաեւ 1915ի հայկական ցեղասպանու – թեան եւ պարբերական ջարդերուն մա–սին: Լոթման իր յօդուածը եզրակացու–ցած է ըսելով՝ «ձանձրացուցիչ է կեան–քը Խորհ. Միութեան մէջ, սակայն ձանձ–րացած չեմ Հայաստանի մէջ»:

ՏԻԹՐՕՅԹԻ մէջ Փետր. 27ին տեղի ու–նեցած է ընդունելութիւն մը ի պատիւ գրագէտ Մայքըլ Արլէն կրտսերի, աւելի քան ութհարիւր հոգիի ներկայութեան: Հաւաքոյթը հովանաւորած է Հայ Ազ – գային Մարմինը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տիթրոյթի Միջկոմիտէականին եւ կազմակերպութեամբ «Ուիլըրն» կոմի – տէին: Հանդիսութիւնը վարած է ընկ. Հերրի Տէրտէրեան, հարցադրոյթին մաս–նակցած են Հ. Յ. Դ.ի, Հ. Բ. Ը. Մ.ի, «Ուիլըրն» կոմիտէի եւ մամուլի ներկա–յացուցիչներ՝ Մարք Կաւուր, Փօլ Յով – սէփեան, Փօլ Քիւզհանճեան, Փըրսի Սար–գիսեան, Նորմա Թոփուզեան եւ Միշըլ Քէհէթեան: Հաւաքոյթին ներկայ եղած Ներկայացուցիչներու Ժողովի անդամնե–րէն՝ Տան Բիկըլ, Մ. Ճ. Օհարա, յոյն ղեկավար դէմքերէն Տենի Սթաւրոս եւ Հայ Ազգ. Մարմնի ներկայացուցիչ ընկ. Լէօ Սարգիսեան՝ որ հանդիսութեան վերջաւորութեան խօսք առնելով, գեղե – ցիկ յուշատախտակով մը Թարգման հան–դիսացած է Հայութեան զգացումներուն, իր «Անց դէպի Արարատ» գործին առթիւ:



# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

Ա Ւ Ա Զ Ա Կ Ը

— Սքալապրինօ, պատասխանեց աւա–զակը:

— Գործած չարիքդ դարմանել կ՚ուզե՞ս, Սքալապրինօ:

— Ջհասկցայ տիկին, ի՞նչ ըսել կ՚ուզէք:

— Զաւակս ազատելու համար ինծի օգ–նել կ՚ուզե՞ս:

— Սատանային եղջիւրները կոտրած ըլլամ եթէ կեանքս անոր համար չտամ:

— Մինչեւ Ռոլանի ազատիլը լմս կ՚ըլ–լա՞ս, կոյրգկուրայն ամէն բան ընելը աչքդ կ՚առնե՞ս...: Լաւ մը մտածէ եւ անանկ պատասխանը տուր: Ամէն բան ես պիտի պատրաստեմ եւ դուն պիտի գոր–ծադրես, ձեռքս զօրաւոր զէնք մը պիտի ըլլաս...: Կ՚ընդունի՞ս:

— Այս վայրկեանէն սկսեալ ես ձեր գերին եմ, տիկին: Դուք հրամայեցէք եւ ես հնազանդիմ: Առաջ ո՞վ պիտի մեռ – ցնենք, որմէ՞ պիտի սկսինք...:

Ռոլանի մայրը խեղդուկ ձայնով մը պատասխանեց.

— Լէոնոր Տանտոլօէն, առաջ ան պիտի մեռնի:

## ԼԷՕՆՈՐ

Ռոլանի ձերբակալութեան օրէն սկսե–ալ մինչեւ ութ օր, Լէօնոր մահու եւ կենաց միջեւ տատանեցաւ:

Վերջապէս կեանքը յաղթեց մահուան, Լէօնոր վինքը տանջող տենդէն ազատելով ապաքինիլ սկսաւ:

Ութ օր եւ ութ գիշեր հայրը չբաժնուե–ցաւ աղջկանը սնարէն գլուխէն:

Ինքզինքնին բոլորովին չարութեան եւ կամ բոլորովին բարութեան նուիրող էակները, աշխարհի մէջ բացառիկ երե–ւոյթներ են. մայր բնութիւնը մարդ էա–կը օժտած է հաւասարապէս բարութեամբ եւ չարութեամբ: Ամէն մարդ, հաւասա–րապէս թէ՛ բարի է, թէ՛ չար:

Տանտոլօ իր աղջիկը կը սիրէր եւ երբ հիւանդացաւ, անկեղծօրէն լացաւ անոր անկողնին գլուխը:

Բայց երբ Լէօնոր ապաքինիլ սկսաւ, հայրը, առանց որեւէ թուաբանական հա–շիւի, անկեղծօրէն ուրախացաւ: Ամէն ու–րախութեան խորը հաշիւ մը թաքնուած է:

Ալթիէրի հիւանդութեան ութ օրերուն բնաւ չերեւցաւ անոնց: Երեսները կա–խած, Տանտոլօներու պալատին շուրջը դեգերելով գոհացաւ: Առանց տնեցիները անհանգիստ ընելու, տան սպասաւորներն ու ծառաները կը հարցուփորձէր եւ Լէօ–նորի մասին առած լուրերով ուրախ կամ տխուր, յուսակտուր կամ յուսալից, գըլ–խահակ կը մեկնէր:

Սակայն եւ այնպէս, երբ Տանտոլօ իր աղջկան ապաքինելուն վրայ համոզում գոյացուց, զգաց միանգամայն թէ իր մէջ փառամոլական ձգտումներն ալ զարգա – ցած էին: Ինքնիրենը անանկ մտածեց թէ Լէօնոր անցեալը մոռնալով պիտի կրնար ուրիշ մէկը սիրել եւ թուաբանական հա–շիւներով ուզեց շահագործել այդ սէրը:

Երկու ամիս յետոյ, իրիկուն մը երբ Լէօնոր պարտէզին եղեւիններուն տակ նստած մաքուր օդ կը ծծէր, հայրը իրեն մօտեցաւ:

Լէօնոր կը մտածէր:

— Ի՞նչ կը մտածես, Լէօնոր, հարցուց Տանտոլօ անոր ձեռքը բռնելով:

Լէօնոր պահ մը մտածելէ յետոյ հարցուց.

— Հայր, եթէ զիս սփոփել կ՚ուզես, ըսէ, ի՞նչ եղան անոնք:

— Ո՞վ աղջիկս, որո՞նք:

— Քանտրանօները:

— Հայրը Վենետիկէն մեկնեցաւ... Մարդ չի գիտեր թէ ուր գացած է:

— Հապա մա՞յրը...

— Ան ալ անհետացած է...

— Ա՛հ... իրա՞ւ...: Հապա ա՞ն...

— Ո՞վ, Ռոլա՞նը...

Լէօնոր երբ այս անունը լսեց, սար – սռաց եւ ճեփ–ճերմակ կտրեցաւ: Իրեն անանկ եկաւ որ Ռոլան մէկէն ի մէկ պար–տէզ պիտի մտնէր, թէ որեւէ բան չէր պատահած, թէ գէշ երազ մըն էր որ կ՚արթննար:

Այս միջոցին կէս գիշերը հնչեց:

Լէօնոր, սրտատրոփ, պղինձին տաս – ներկու հարուածները մտիկ ըրաւ գիշե–րային լռութեան մէջ. այն յուզումը որ իր արցունքները թափել տալով բարերար դեր մը պիտի կատարէր, խեղդուեցաւ, մարեցաւ իր մէջ:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Վիքթորիա Մկրեան, Տէր եւ Տիկին Վռամ Գրիգորեան եւ զաւակները, Տիկին Ալիս Մկրեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Մկրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մկր Մկրեան (Թել Ավիվ), Տէր եւ Տիկին Թիւֆէնկճեան եւ զաւակները (Ռուսաստան), Տէր եւ Տիկին Խորէն Սարաֆեան (Պոլիս) եւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր, մեծհօր, հօրեղբօր, զարմիկին եւ քեռայրին՝

ՅԱԿՈԲ ՄԿՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 6ին, 80 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Երեքշաբթի, Մարտ 9, ժամը 15ին, Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Սէն–Ժիւլիէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

---

Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Թուրիկեան եւ զաւակները, Պ. Պետրոս Թուրիկեան, Պ. Տրդատ Թուրիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հայկազ Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Մելքոն Թուխիկեան (Ամերիկա), Պ. Յովհ. Թուրիկեան, Թուրիկեան ընտանիքները (Հայաստան) եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ–հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ԹՈՒՐԻԿԵԱՆԻ

(Վանեցի)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 6ին, 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի Մարտ 10, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին ժամը 14ին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Քլամարի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

---

### Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայր եւ որդի Վարդան եւ Համազասպ Մուրատեան իրենց սիրելի կնոջ եւ մօր՝ Սառա Մուրատեանի մահուան հինգերորդ տարելիցին առթիւ կը նուիրեն 100 Ֆր. Մարսէյլի Կապոյտ Խաչին, 100 Ֆր. Մարսէյլի Մշակոյթի Տան, 100 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման, 100 Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին: (Դպրոցասէրի գումարը ստանալ «Յառաջ»էն)

---

### ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Յ. Տէր–Յովհաննէսեան Գեղամ Զարուկեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 100 Ֆր. Լիոնի Հայկազեան վարժարանին, 100 Ֆ. Ս. Յակոբ եկեղեցիին (Լիոն) (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի:

×

Այրի Տիկին Տաճար Ոսկանեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, Ալֆորվիլէն Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Փաշայեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկ. Մինաս Փաշայեան եւ զաւակը 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մաղազաճեան եւ զաւակը 100 Ֆր. կը նուիրեն Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան շինութեան համար (ստանալ «Յառաջ»էն):

---

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

### ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Կոչ կ'ուղղէ Փարիզի հայ գաղութին մասնակցելու իր կազմակերպած բացառիկ երեկոյթին ի նպաստ

## Ս. Ղազարի Մխիթարեան Միաբանութեան

Ուրբաթ Մարտ 12, ժամը 20.45ին Ալեք Մանուկեան Մշ. կեդրոնին մէջ 118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17րդ.

Կը ցուցադրուին բազմաթիւ լուսապատկերներ նկարուած տեղւոյն վրայ, վերջին աշէտէն ետք, Երիտասարդաց Ակումբէն առաքուած մասնաւոր պատուիրակութեան մը կողմէ:

---

## ԱՊՐԻԼ 24Ը ԵՒ ՄԱՅԻՍ 1Ը

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

AVEC LES ANCIENS COMBATTANTS ARMENIENS de L'ARMEE FRANÇAISE

Նախընտրաբար վեթերան ընկերներուն համար:

Ապրիլ 21էն Մայիս 3

ՓԱՐԻԶ–ԵՐԵՒԱՆ նոյն օրուան մէջ

Ուշադրութիւն՝ ԳԻՆ 2450 Ֆր.

Տեղերը սահմանափակ են:

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Երկուշաբթի ժամը 17–19, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ ժամը 14–16

Amitiés France - Arménie

Գարոյր Սեւակ գրադարան

32, Rue de Trévise — 75009 Paris

Tél. : 246-14-94

---

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՖԻԼՄԵՐ

Առաջին անգամ Լիոնի մէջ կը ցուցադրուին

Մարտ 12, Ուրբաթ ժամը 20.30ին,

Սինէ ԼԱ ՍԻԿԱԼի մէջ

60, Avenue de Saxe — Lyon

Հովանաւորութեամբ

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կազմակերպուած ի նպաստ Լիբանանահայ աղէտեալներուն

Ա. ՄԱՍ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ՝ ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի ԵՒ ՊՕՂՈՍ Զ.Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Բ. ՄԱՍ

ՔԱՂԱՔԱՄԱՅՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Էրեբունեան շրջանէն մինչեւ մեր օրերը շահեկան եւ հետաքրքիր պատմական դէպքերով, ի մասնաւորի 11–24 Ապրիլեան Եղեռնի նուիրուած հոյակապ Յուշամատեանի պաշտօնական բացումը

Ֆիլմերը սիրայօժար տրամադրուած են Ֆրանս – Արմէնի բարեկամական ընկերութեան կողմէ

Խօսք պիտի առնէ Ընկերութեան նախագահ

ՊՐ. Գ. ՊԱԳՐՃԵԱՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

---

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

---

### ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Մարտ 15 Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ՝ 295 Ռիւ Պուալօ: Կարեւոր օրակարգ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ շրջանի չորս մասնաճիւղերու ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Մարտ 13 ժամը 3ին: Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

### Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Ուրբաթ, Մարտ 12, ժամը 8.30ին Մշակոյթի Տունը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի Մարտ 11, ժամը 20.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

---

POUR LA FETE DE L'ASCENSION

## PELERINAGE à JERUSALEM

du 26 au 30 Mai 1976

*Sous la présidence de*

**Mgr Nicolas KEHIAYAN**

*Délégué Apostolique de l'Exarchat Arménien*

Fr. 1.880 — tout compris de PARIS à PARIS

Hôtel Diplomat premier ordre

repas — excursions à Jericho, Nazareth, Tibériade, Bethléem

Visite de la Terre Sainte du 23 au 26 Mai

Suplément F. 400

Tel Aviv, Haïfa, Cesaree, Bersheva, Massada

INSCRIPTION :

ASSOCIATION CREDO

20, Passage des Recollets, 75010 PARIS

Tél. : 205-80-59

---

## ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

JOURNEE DE LA CROIX ROUGE ARMENIENNE

Dans les salons de l'HOTEL GEORGE V

Le Dimanche 14 Mars de 15 h. à minuit

Sous la présidence de M. Kévork BAKERDJIAN, en présence de M. Gilbert CARRERE, Préfet du Val d'Oise

## MATINEE DANSANTE

Animée par DANY SALMON, son ensemble international Show Danse (*Vedette des Disques A.F.A.*) et ses danseuses sud-américaines

Danses et chants par le GROUPE FOLKLORIQUE GREC

accompagné par le DUO ADELPHIA

*Election Miss CROIX ROUGE* 1976

*Projection de deux magnifiques films en couleurs*

*La rencontre historique de Sa sainteté VASKEN* 1er *et du Pape PAUL VI et HISTOIRE D'ARMENIE* (à 15 heures)

Entrée 25 Fr. — Etudiants 15 Fr. Retenez vos tables au 985-36-53

---

OUVERTURE D'UNE NOUVELLE AGENCE DE VOYAGE

**Sonia Coumryantz**

## Agence OPTIMA

6, Rue des Halles (2ème étage) — 75001 Paris — Métro Châtelet

Tél. : 236-03-65 — 236-03-66 — 236-03-67

Lic. Corresp. No 75072

à votre disposition pour tous vos voyages organisés et billeterie sur toutes les destinations et

## L'ARMENIE

du 20 Mars au 2 Avril — Forfait PARIS/PARIS 2550 F.

du 21 Avril au 2 Mai — Forfait PARIS/PARIS 2600 F.

Logement en hôtel première classe à Erévan, pension complète, excursions quotidiennes

Possibilités de départ de Marseille, Renseignements et Inscriptions :

DICRAN CAZARIAN

14, Bd. de Vauquois — La Rosière

MARSEILLE — Tél. 93-36-19

---

## ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ Ս. ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ Մարտ 13ին ժամը 19էն սկսեալ

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի մէջ

L'ASSOCIATION SAINTE - CROIX

Organise

*UNE SOIREE DANSANTE*

Le Samedi 13 Mars à partir de 19 heures, dans la salle des Fêtes du Collège Arménien Samuel-Moorat, 26 Rue Troyon — Sèvres Métro Pont de Sèvres)

*MENU — BUFFET — TOMBOLA — LOTS*

*ORCHESTRE «THE PARADOXE»*

PARKING ASSURE — ENTREE 20 FRS

Réservation : 848-27-31 et 278-31-93

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
10
MERCREDI
10 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 170 Ֆ. | Վեցամսեայ | 90 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 200 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 20 |

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.535

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — No 13.535

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

### ԱՊՍՏԱՄԲԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

Քանի մը օրէ կրկին պղտորած է լիբանանեան երկինքը եւ այս անգամ բանակն է որ խնդրոյ առարկայ է: Կառավարութիւնը որ յաջորդաբար երկու արտակարգ նիստ գումարած է, դիմած է Սուրիոյ օրպէսզի նոր միջամտութեամբ մը առաջքն առնէ ծանրակշիռ դէպքերու: Ենթասպայ Ահմէտ Ալ-Խաթիպ շուրջ 800 զինուոր հաւաքած է շուրջը եւ կազմած «Լիբանանի արաբ բանակը»: Ասոնք առջի օր գրաւած են զինուորական չորս կայաններ Արնունի մէջ, իսրայէլեան սահմանէն քանի մը քիլոմեթր հեռու: Ուրիշ միջադէպ մըն ալ պատահած է Շաթօ տը Ֆօֆու, Պէյրութի մօտ, ուր յիսուն մահմետական ապստամբ զինուորներ հակոդային թնդանօթ մը գրաւած են եւ կ՚ուզեն վար առնել իսրայէլեան հետախուզական օդանաւեր, ինչ որ ցարդ երբեք չէ եղած, կ՚ըսեն ապստամբները:

Ցառաջդիմականներու պարագլուխը՝ Ճոմպլաթ անդրադառնալով այս կացութեան, կ՚ըսէ «Յեղափոխութեան նոր հովեր կը փչեն Լիբանանի վրայ: Փոփոխութեան զանգերը կը ղօղանջեն»:

Ու Քարամէ երեք ժամուան նիստէ մը ետք, յայտարարած է թէ «բանակը պէտք է բոլորին յարգանքն ու վարկը վայելէ եւ հեռու մնայ քաղաքական հարցերէ»:

Ամէն պարագայի մէջ, անգամ մը եւս Լիբանան իր յոյսը Սուրիոյ վրայ դրած է, նոր փորձանքներէ ազատելու համար:

### Քանի մը տողով

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Ներկայացուցչական ժողովին միջազգային հարցերու ուսումնասիրութեան առաքելութիւն մը կ՚առաջարկէ որ Ամերիկա օգնէ թէ Յունաստանի եւ թէ Թուրքիոյ, նկատի առնելով որ Թուրքիոյ զէնք չհայթայթելը պիտի չօգնէ կիպրական հարցին կարգադրութեան եւ նաեւ վնասէ ամերիկեան շահերուն: Այս ձեւով այս մարմինը կը յուսայ «ատլանտեան զօրանոր զինակցութիւն մը պահպանել»: Կը կարծուի թէ աւելի նախարան մըն է եւ ի մօտոյ կը վերնայ Թուրքիոյ դէմ եղած անպարկօն, ինչպէս կ՚ուզեն արդէն Ուաշինկթընի Արտաքին նախարարութիւնը եւ Անգարա: Զաղպայանկիլ Մարտ 25ին Ամերիկա կ՚երթայ:

ՍՊԱՆԻՈՅ պաշ ըրջանը չի հանդարտիր Ֆրանքոյի մահէն նոյնիսկ հարիւր օր ետք: Արդարեւ, գործաւորներն ու յառաջդէպ բախումները ցուցարարներու եւ ոստիկանական ուժերու միջեւ, հետզհետէ աւելի կը բարդացնեն կացութիւնը: Սկսած է դատաւորութիւնը տասը ապաներու (մէկը փախստական), որոնք ամբաստանուած էին խռովութիւններ յառուցելու յանցանքով: Առջի օր, Պիլպաոյի ցոյցերու ընթացքին, քաղաքային պահակազօրը կրակ բացած է ցուցարար ամբոխին վրայ՝ սպաննելով 18ամեայ բանուոր մը եւ վիրաւորելով բազմաթիւ ուրիշներ:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ Կիրակի առտու երկու հոգի կախաղան հանուած է «ահաբեկչութեան» յանցանքով: Ըստ իրանեան պաշտօնական զեկոյցի մը, յիշեալները «գլխաւոր ղեկավարներն են ահաբեկիչներու խումբի մը» որ ռումբեր պայթեցուցած են Թեհրանի համալսարանի եւ Ղումի աստուածաբանական հաստատութեան մէջ եւայլն: Տարուան սկիզբէն ի վեր 14 հոգիներ գնդակահարուած կամ կախաղան բարձրացած են Իրանի մէջ, իսկ 30 հոգի ալ սպաննուած՝ ոստիկանութեան հետ բախումի ընթացքին:

ՊԱՊԸ առջի օր առաջին անգամ ըլլալով իր մահուան մասին խօսեցաւ 6000 հաւատացեալներու առջեւ, Ս. Պետրոս հաւաքուած: Ինչպէս ամէն տարի Պապը մինչեւ Զատիկ կը դադրեցնէ ունկնդրութիւնները ինքնամփոփումի համար, բայց այս անգամ աւելցուց. «Կը քաշուինք ինչպէս ամէն տարի պատրաստուելու համար զատկուան եւ պատրաստուելու համար մահուան, որ մեզի համար չի կրնար հեռաւոր ըլլալ»: Պօղոս Զ. 78 տարեկան է եւ արթրոզէ կը տառապի:

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐՆ ալ սկսան իրենց ձայնը լսելի դարձնել գործաւորներու եւ ցոյցերու համերգին մէջ: Արդարեւ, Պրեսթի, Ռէնի, Փերփինեանի, Կրընոպլի, Քլեռմոն-Ֆեռանի եւ Տիժոնի մէջ ուսանողները կը շարունակեն դասերու չհետեւիլ: Փարիզ՝ շաբաթ մը պատրաստութեան շրջան անցուց եւ սկսան շարժումները Նանթէռի, Թոլպիաքի, Քոռեթէյի, Քլինեանքուրի եւ Ռընէ Տէքարթ հաստատութիւններուն մէջ:

## ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 2-4)

### ԲԱՆՈՒՈՐԸ՝ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ

Հայաստանի ժողովրդական ստեղծագործութեան տան մէջ բացուած է ինքնուս նկարիչ – քանդակագործ Սարգիս Այվազեանի գործերուն ցուցահանդէսը: Հոն ներկայացուած են բնանկարներ, դիմանկարներ, Ճաթիւ-մոթքներ: Ցուցադրուած 45 գործերը կը ներկայացնեն մարդու ստեղծագործական աշխատանքը եւ հայրենի բնաշխարհը: Ուշագրաւ են «Սեւանայ կղզին», «Վերածնած Հայաստան», «Լուսաղէմին» եւ «Ոսկին չվե – բաղարձաւ» կտաւները: Սարգիս Այվազեան մասնագիտութեամբ երկաթուղիի բանուոր է: Մեծ սէր ունեցած է դէպի արուեստը: Այժմ ան հեղինակն է 200 գործերու. մասնակցած է բազմաթիւ ցուցահանդէսներու եւ արժանացած վկայականներու եւ պատուագրերու: Այվազեան կը սիրէ նաեւ քանդակել: Իր գործն է Սպիտակի շրջանի Գոգարան գիւղին մէջ կառուցուած աղբիւր – յուշարձանը, ինչպէս նաեւ Կոմիտասի եւ Շիրազի դիմաքանդակները:

×

### ՀՐ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԸ

« Հայաստան » հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է Հրաչեայ Յովհաննիսեանի քննադատական եւ հրապարակախօսական յօդուածներու հաւաքածոն որ կը կրէ «Ժամանակի շունչը» խորագիրը:

Գիրքին մէջ հեղինակը կ՚անդրադառնայ ժամանակը եւ գրականութիւնը յուզող հարցերու, կը քննէ տարբեր գրողներու ստեղծագործութիւնները: Բացի զուտ ազգային գրական հարցերու արծարծումէն, Հրաչեայ Յովհաննիսեան յօդուածներ գրած է նաեւ Հունգարիոյ մշակոյթի, Խորհրդային Միութեան տարբեր Հանրապետութիւններու գրական կեանքի մասին, ինչպէս նաեւ հայկական ժողովրդական երգի-պարի համոյթի ու Սունդուկեան թատրոնի, հայ գրողներ՝ Յովհ. Թումանեանի, Յակոբ Պարոնեանի, Զօր. Անդրանիկի, Զարենցի, Մահարիի, Պարոյր Սեւակի եւ ուրիշներու մասին:

×

### ՍՏ. ՇԱՀՈՒՄԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Երեւանի Ստ. Շահումեան տաամաթիք թատրոնի խումբը Թիֆլիսի մէջ տուած է ներկայացում մը որ նուիրուած է Վրաց աշուղ Եթիմ Գուրջիի: Վրաց աշուղը ապրած եւ ստեղծագործած է Թիֆլիսի մէջ, ականատես եղած է դարուս սկիզբը տեղի ունեցող դէպքերուն, իր երգերով շահած է մեծ ժողովրդականութիւն: Վրաց երգիչը իր տեղը ունի այսօր աշուղական բանաստեղծութեան մէջ՝ Սայաթ Նովայի, Հավիրի եւ ուրիշներու կողքին: Միւս թատերախաղը, զոր կը ներկայացնէ խումբը, կը կոչուի «Բերոյեաններու ընտանիքը», որու հեղինակը՝ երեւանցի թատերագիր Գէորգ Սարգսեան, ընտանիքի մը պատմութեան խորքին վրայ կ՚արծարծէ ժողովուրդը յուզող կարգ մը կարեւոր հարցեր:

×

### « ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ »Ը

Երեւանի մէջ լոյս տեսած է «Փիլիսոփայական բառարան» գիրքը որ թարգմանութիւն է ռուսերէն երկրորդ հրատարակութենէն: Փիլիսոփայութիւնը հետաքրքրած է հայ մտածողները հայ գրականութեան ստեղծման առաջին իսկ շրջանէն ու մինչեւ այսօր ալ կը մնայ հայ հանրային մտքի կարեւոր մարզերէն մէկը: Ներկայիս Երեւանի մէջ կը գործէ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի փիլիսոփայութեան եւ իրաւունքի հիմնարկը, իսկ Երեւանի պետական համալսարանին մէջ շատ մը ուսանողներ կը մասնագիտանան փիլիսոփայութեան յատուկ բաժնին մէջ: Վերջին տարիներուն Հայաստանի մէջ հրատարակուած են տասնեակ գիրքեր փիլիսոփայութեան վերաբերեալ: Արժէքաւոր գործ է Երեւանի պետական համալսարանի Փրոֆ. Հենրի Գաբրիէլեանի «Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւն»ի շարքը, որ կը ներկայացնէ Հայաստանի մէջ փիլիսոփայութեան ամբողջ պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը:

×

### « ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ » ԱՄՍԱԳԻՐԸ ԱՐՓԻ – ՍԵՒԱՆ ՋՐԱՏԱՐԻ ՄԱՍԻՆ

Հետզհետէ յառաջ կը տարուին Արփի-Սեւան ջրատարի կառուցման աշխատանքները. արդէն հորատուած է մօտ 46,5 քիլոմեթր. կը մնայ շուրջ երկու քիլոմեթր ալ: Այս աշխատանքները յաճախ իրենց արձագանգը կ՚ունենան Խորհ. Միութեան մամուլին մէջ: Մոսկուայի մէջ մօտ քսան լեզուներով լոյս տեսնող «Սովետական Միութիւն» պատկերազարդ ամսագրի Յունուարի թիւին մէջ յօդուած մը ստորագրած է Բ. Խոլոպով որ կը ներկայացնէ Արփի – Սեւան ջրատարի շինարարութեան ընթացքը: Թերթին թղթակիցը խօսելով ջրատարի կառուցման աշխատանքներու մասին, նկարագրելէ ետք ներքնուղիներու, հորատման, կրածոյլով պատման եւ այլ աշխատանքներու մէջ հայ աշխատաւորներու դժուարութիւններով ձեռք բերած յաջողութիւնները, կը գրէ.

«Հայաստան փոքր Հանրապետութիւն է. անոր տարածութիւնն է 30 հազար քառակուսի քիլոմեթր, բնակչութիւնը՝ մօտ երեք միլիոն, բայց անոր զարգացման մակարդակը շատ բարձր է: Հանրապետութեան արտադրութեան մէջ արդիւնաբերական արտադրանքը կը կազմէ գրեթէ 90 տոկոսը: Ինչ կը վերաբերի գիւղատնտեսութեան, պէտք է ըսել որ այժմ Հայաստան ունի 300 հազար հեկտար ոռոգելի հողային տարածութիւն: Հայաստանի բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը բնակի քաղաքներուն մէջ, որովհետեւ լեռնային շրջաններու մեծ մասը զրկուած է ջուրէ: Սակայն դաշտավայրերու մէջ անգամ ջուրի հետ կապուած դժուարութիւններ գոյութիւն ունին: Արարատեան դաշտը ջուր կրնայ ստանալ միայն Սեւանէն: Ջուր եւ ուժ: Սեւանի Ջրվէժի ջրելեկտրակայաններով կարելի էր ստանալ թէ՛ ջուր եւ թէ աժան ելեկտրուժ: Հետեւաբար բոլոր յոյսերը կապուեցան լիճին եւ ջուրը վերցուցին:

Սեւան – Հրազդան համալիրի ելեկտրակայանները երկար ատեն ուժի միակ աղբիւրներն էին, որոնք կը սնուցէին Արարատեան դաշտի արդիւնաբերութիւնն ու քաղաքները: Այսօր ալ 80 հազար հեկտար հող կ՚ոռոգուի Սեւանի ջուրով: Լճի կեանքին միջամտելը խախտեց շատ բաներ: Երբ ջուրի մակարդակը իջաւ մօտ 16 մեթրով, կործանիչ ջուրի մուրը սկսաւ Սեւանի կապոյտ ջուրերը ներկել կանաչ գոյնով: Ծանծաղելով, լիճը սկսաւ տաքնալ մինչեւ յատակը եւ անհետացաւ յատակի սառը, թթուածինով հարուստ շերտը: Իսկ ձմրան, Սեւանը սկսաւ սառոյցով ծածկուիլ: Փոխուեցան ջուրի տաքութեան պայմանները: Մինչ այդ աճած էին Սեւանի մօտերը գտնուող տնտեսութիւնները: Ուստի, դէպի Սեւան հոսող ջուրերը այլեւս մաքուր չէին: Հայաստանի առջեւ ծառացաւ բարդ խնդիր մը: Ի՞նչպէս ընել որ առաջուան պէս Սեւանի ջուրը յագեցնէ Արարատեան դաշտին ծարաւը եւ նոյն ատեն պահպանուի լիճը: Նախ սկսան Սեւանէն աւելի քիչ ջուր վերցնել, նոր փորձը հնարաւորութիւն տուաւ նախկինէն աւելի արդիւնաւէտ կերպով օգտագործել Արարատեան դաշտի սեփական ջուրերը: Այնուհետեւ Հայաստան սկսաւ կազ ստանալ դրացի Ազրբեջանէն: Հայաստանի ելեկտրակայանները միացուեցան միասնական ուժի օղակին մէջ, ստեղծուեցան ջերմելեկտրակայաններ եւ Սեւան – Հրազդան ջրվէժը անցաւ հիմնականին մէջ ոռոգումի ծրագրի, այսինքն՝ անոր ջրանիւներով ջուր կուտային այն ժամանակ երբ պէտք էր ոռոգման համար: Սակայն այդ ալ հարցը չէր լուծեր:

Ահա այդ ժամանակ էր որ ծնաւ Արփի-Սեւան նախագիծը: Այժմ, ներքնուղիի շինարարութիւնը կը մօտենայ իր աւարտին: Ատիկա անհաւատալի եւ դժուար կառոյց էր: Հայաստան մինակը չէր կրնար գլուխ հանել: Անոր օգնեց ամբողջ Խորհ. Միութիւնը՝ մեքենաներով, դրամական միջոցներով, մասնագէտներով: Տակաւին շատ խնդիրներ կան լուծելու, եւ մանաւանդ յոյս կայ որ շուտով Սեւանի մակարդակը ոչ միայն կայուն կը դառնայ, այլեւ կը սկսի աստիճանաբար բարձրանալ: Այն ատեն կը վերականգնի ջուրի տաքութեան դրութիւնը եւ ջուրի մուրը կը վերնայ լիճէն: Գիտական արուեստի յառաջդիմութիւնը հնարաւորութիւն կը ստեղծէ Սեւանին վերադարձնել անոր գեղեցկութիւնը եւ հարստութիւնները»:

# ԽԱՂԱՂՈՒԹԻ՛Ն ԱՄԵՆԵՑՈՒՆ...

(ԽՕՍՔ ԸՆԴ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԱՓՐԻԿԵԱՆ ՀՈՂԻ ՎՐԱՅ)

(Դ. եւ վերջին մաս)

Եկեղեցւոյ պէս սրտերն ալ լեցուած են աղօթքով։ Եւ հիմա երբ ժողովրդական պարզութեամբ եւ բնական ինքնաբխումով բոլորը միասին, մեղմ շեշտերով եւ հազիւ զգացուող ելեւէջներով, կ'երգեն «Տէր ողորմեա»ն, միտքս կ'երթայ Կոմիտասին, որուն հանճարով կատարուած եղանակաւորումը այս հոգեւոր երգին՝ այնքան վեհութիւն, վերացեալ թռիչք, խորասոյզ ինքնահայեցողութիւն կը պատճառէ բոլոր զգայուն հոգիներուն։ Կ'երեւակայեմ զինք երկնքի մէջ, ուր անպայման երկրի վրայ սատանայացեալ մարդերէն կորած իր հանճարը առողջացաւ և գեղեցկօրէն պայծառացաւ։ Կը լսէ երկրի այս հեռաւոր անկիւնէն խունկի նման դէպի երկինք քուլայ քուլայ, ձայնեղէն ծուէններով բարձրացող իր երգը։ Կը զարմանայ։ Հարաւային Ափրիկէ՞։ Հայոց պատարա՞գ։ Կոմիտասեան Տէր ողորմեա՞։ Յանկարծ կը թռչի Աստուծոյ գահին մօտ, ծունկի կուգայ ոտքերուն առջեւ եւ կ'աղերսէ։

— Տէ՛ր, այս ինչ անհաւատալի վիճակ է։ Այս ի՛նչ աներեւակայելի, անհաւատալի երեւոյթ։ Կը լսե՞ս զաւակներուդ կոտրուած ձայնը... Հարաւային Ափրիկէէն։

«Տո՛ւր աշխարհիս խաղաղութիւն
Ազգիս Հայոց ազատութիւն»

Տէ՛ր, ես այս երգը չգրեցի Ափրիկէի համար։ Ես զայն յօրինեցի Հայաստանի ժողովուրդի սրտէն քաղելով մեղեդին, որպէսզի անոր աղօթքը Հայաստանի հողէն դէպի երկինք բարձրացող բոյրին պէս աստուածահաճոյ անուշահոտութեամբ Քեզի՛ հասնի։ Տէ՛ր, մի՛ թողուր որ իմ երգն ալ այսպէս երկրէ երկիր կտոր կտոր դառնայ իմ ժողովուրդի տարտղնումին եւ կոտրակումին պէս։ Լսէ՛, ո՛վ Տէր, կեանքս ամբողջ երկրի վրայ Քեզի եւ Քու ստեղծած գեղեցկութեանդ նուիրեցի։ Մատաղ եղայ Քեզ համար։ Շնորհք ըրէ հիմա ինծի։ Մեր տուն ու տեղը դարձուր մեզ երկրի վրայ, որպէսզի Հայաստանի դաշտերը խոպան չմնան եւ փշաստան ու փուշաստան չդառնան։ Թող Հայուն ձեռքն ու շունչը վերստին խառնուին իր հայրենական հողերուն եւ քարերուն որպէսզի նոր կեանք ծնի հին կեանքով այնքան հարուստ այդ հողերէն եւ քարերէն։ Ո՛վ Հայր երկնաւոր, ես շատ թափառեցայ աշխարհի վրայ — Քէօթահիա, Պրուսա, Էջմիածին, Թիֆլիս, Պերլին, Պոլիս, Փարիզ, Ցիւրիխ, Լօզան, Վենետիկ, Իզմիր, Աղեքսանդրիա, Գահիրէ...։ Վերջին ճամբորդութիւնս եղաւ անվերադարձ։ Դէպի անապատ աքսորեցին զիս։ Յետոյ զանկիս կեանքը խափանեցին։ Մարմինս Փարիզ տարին։ Բայց հոգիս անապատին մէջ անապատ մնաց։ Մի՛ թողուր որ երգս ալ անապատներուն մէջ թափառի։ Տուր որ ժողովուրդիս հետ խունկի նման ծխուի Հայոց բուրվառին մէջ՝ Հայաստան աշխարհի դաշտերուն եւ լեռներուն վրայ»։

Երկնքի անմերձենալի այս ոլորտներուն մէջ արթուն երազս յանկարծ կը թեւահատուի։ Պատարագը պէտք է շարունակուի։ Դպիրները կ'երգեն.

Քրիստոս պատարագեալ բաշխի ի միջի
մերում
Մատիք առ Տէր եւ առէք զլոյս.
Ճաշակեցէք եւ տեսէք զի քաղցր է.

Կը դառնամ ժողովուրդին։ Բոլորն ալ պատրաստ են հաղորդութեան։

— Մեղա՛յ ամենասուրբ երրորդութեանդ.

Շատերու աչքերուն մէջ արցունք կայ։ Առաջին անգամ ըլլալով Հարաւային Ափրիկէի այս հողին վրայ Յիսուսի արիւնն ու մարմինը պիտի ճաշակեն հայ պատարագող հոգեւորականի մը ձեռքերու մատուցումով...։ Սիրտս սպունգին պէս կը լեցուի յուզումով։ Ոչ մէկ ատեն կեանքիս մէջ տեսեր էի որ ամբողջ եկեղեցին, հաւատացեալներու ողջագումար բազմութիւնը այսպէս հաղորդութեան էր մօտեցած։ Պատարագն այսօր, Ափրիկէի այս ծայրամասին մէջ իր լրութեամբը կը կատարուի։ Ոչ մէկ ատեն, իմ յիշողութեանս մէջ, հայ ժամուորներ սարկաւագի հրաւէրին այդպէս միահամուռ ընդառաջումով պատասխաներ էին։

— Երկիւղիւ եւ հաւատով յառա՛ջ մատիք եւ սրբութեամբ հաղորդեցարուք։

Շատ յաճախ այդ բառերը «ձայն բարբառոյ յանապատի» կը դառնան մեր եկեղեցւոյ մէջ։ Այսօր կեանք առին. մարմին զգեցան հաւատացեալներու ամբողջական եւ միաձնական հաղորդութեան այս գեղեցկագոյն տեսարանին մէջ։ Ո՛հ, ինչ գեղեցիկ է մասնակցութիւնն այս ներշնչող։ Եկեղեցին շարժեցաւ այսօր։ Հանդիսատեսութեան կրաւոր վիճակը տեղի տուաւ մասնակցութեան թարմ շունչին։

Այս վայրկեանին, մինչ հաղորդութիւնը կուտամ մանիկ առ մանիկ, դպիրներու ձայնը կը լեցուի սրտիս մէջ արդար գոհունակութեան ալիք մը ստեղծելով այնտեղ։ Այո՛, այսօր ճշմարտօրէն կարելի եղաւ ըսել.

— Աստուած մեր եւ Տէր մեր
Երեւեցաւ մեզ
Օրհնեա՛լ եկեալ անուամբ տեառն...

Եւ այսպէս յորդուն սիրտով երբ ծունկերս կը կորեմ գետնէն ու սկիհն ի ձեռին կը խաչակնքեմ ժողովուրդը, բառերը շրթներուս վրայ նոր շունչ կ'առնեն եւ ուրախութեան թրթռումը կը փոխանցեն.

— Կեցո՛ Տէր զժողովուրդս քո,
Հովուեա՛ եւ բարձրացո՛ զսոսա
Յայսմհետէ մինչեւ յաւիտեան...

Այսպէս թող ապրի այս ժողովուրդը՝ ի հաղորդութեան ընդ Աստուծոյ...

Աստուածային ուժէն մղուած, աստուածատուր սկզբունքներով առաջնորդուած, ան կրնայ յաղթել բոլոր տեսակի որոգայթներուն եւ վտանգներուն։ Նիւթով յղփացած, նիւթով ընկճուած, նիւթով խեղդուած, այս աշխարհին մէջ նիւթին հետ չկորչելու համար մենք պէտքն ունինք այս հոգեկան վերթեւիչ զօրութեան։ Մեր ժողովուրդի ամենախոր եւ ամէնէն գաղտնի ուժը այդ հոգեկան եւ բարոյական ակունքներէն կ'առնէ իր սնունդը։

Լցաք ի բարութեանց քոց Տէր
Փառք ի բարձունս կերակրողիդ զմեզ,
Տէր
Գոհանամք զքէն Տէր,
Որ կերակրեցեր զմեզ
Յանմահական սեղանոյ քո...

Այսպէս կուշտ հոգիով, պայծառակերպուած անձնաւորութեամբ հաւատացեալներ կը մօտենան եւ կը համբուրեն խաչը ու կը սկսին մեկնիլ։

Երբ կը մնամ աւանդատան մէջ ես ինծի հետ մինակ, ալ սիրտս չի տոկար զսպումի կամաւոր կապանքին։ Դուրս կուգայ տաք արցունքին մէջէն եւ կը ձայնէ.

— Խաղաղութի՛ւն ամենեցուն
Ապա մտերմօրէն.
— Ո՛վ սնունդ հոգեկան,
Ով պատարագ անմահական,
Մնայ հոգիներուն մէջ հայկական
Հայութեան համար յաւերժական
Ափերուն վրայ այս Ափրիկեան...

Օդանաւի մէջ եմ դարձեալ։
Լուռ, խոր եւ թանձր գիշեր։
Ոչ մէկ նշոյլ լոյսի։ Ոչ մէկ ձայն երկրէ հեռու այս մթնոլորտին մէջ։ Ճամբորդներն ալ գիշեր են դարձեր։

— Խաղաղութի՛ւն ամենեցուն...

Պատարագը հոգիիս մէջ կը շարունակուի։ Պատարագը տիեզերքին, Աստուծոյ անլսելի ձայնին ելեւէջով, ստեղծագործութեան լուռ տրոփին կշռոյթով։

Տիեզերական եւ տիեզերածին այդ պատարագի ոլորտին մէջ, վերստին Հայոց պատարագը կեանք կ'առնէ հոգիիս մէջ — առաջին հայկական պատարագը Հարաւային Ափրիկէի հողին վրայ։

Եոհաննէսպըրկը հոգիիս մէջ կը լեցուի վերստին։

— Խաղաղութի՛ւն ամենեցուն...

Եւ յանկարծ երկրէն կարծես բոլոր Հայերն իրենց տուներու կտուրներէն իրենց ապրումները ձայնեղէն փունջի վերածած կը վերառաքեն ինծի ըսելու համար.

«Եւ ընդ հոգւոյդ քում...»

Այսպէս խաղաղած եւ գոհութեամբ լեցուած հոգիով Հայոց պատարագի վերջին բաժինը օդանաւի թեւերէն վար կը թափեմ Հայոց երդիքներուն վրայ.

— Կեցո զժողովուրդս քո:
Եւ օրհնեա՛ զժառանգութիւնս քո:
Զլրումն եկեղեցւոյ քո պահեա՛...

Հիմա որ ոչ երկրի վրայ եմ ու ոչ երկնքի մէջ, տեղ մը ընդմէջ երկրի եւ երկնի, ձայնս ամպերու թեւերով դէպի երկինք կ'առաքեմ.

— Ո՛վ Տէր երկնի եւ երկրի,

Աչքդ պայծառօրէն թող լոյս արձակէ Հարաւային Ափրիկէի հայաբնակ զաւակներուդ վրայ։ Ամպերէն լոյս ցանէ, ինչպէս Արարածէն լոյս կը մաղես Լուսաւորչի անպարան կանթեղով բոլոր հայ զաւակներուդ վրայ։ Խճճուած են ճանապարհներն այս աշխարհին։ Շուարած են մարդիկ։ Առաւել եւս՝ հայ մարդիկ։ Թող լոյսովդ միշտ յստակ տեսնեն այն ճանապարհը, որ իրենցն է, ինչպէս եղաւ իրենց հայրերունը, եւ ինչպէս պիտի ըլլայ իրենց զաւակներունը։ Այն ճանապարհը որ սկիզբ կ'առնէ Արարատի փէշերէն եւ կը հասնի... Արարատի փէշերուն։

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

---

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

## ՄԱՆԿԱ-ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԺՈՂՈՎԸ

### ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ, Յունուար 27-28ին, տեղի ունեցած է Հայաստանի եւ Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան Մանկա-պատանեկան Գրականութեան Խորհուրդի ժողովը, որ նուիրուած էր ժամանակակից խորհրդահայ մանկա-պատանեկան գրականութեան խնդիրներուն։ Ժողովին մասնակցած են խորհրդային անուանի մանկագիրներ ու քննադատներ, թարգմանիչներ, արուեստագէտներ, մանկավարժներ եւ Հայաստանի պիոներական կազմակերպութեան Հանրապետական Խորհուրդի անդամներ եւայլն։

Ժողովին բացումը ըրած է՝ Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան առաջին քարտուղար Վարդգէս Պետրոսեան, նշելով որ «առաջադրուած հարցի լայնօրէն քննարկումը ինքնին կը վկայէ անոր կարեւորութիւնը, որովհետեւ վերջին տարիներուն լուրջ ուշադրութիւն է դարձուած գրականութեան այդ կարեւոր

---

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՎ

## ԱՅՑԵՐԹ ԽՈԿՈՒՄՆԵՐՈՎ

1918 – 1922

Կ'ըմպէինք անոր խօսքերն որ շատրուան, կ'իջնէր մեր ծարաւի երակներուն։

Ճակատագրական օր մըն ալ, Զարիֆեան մայրիկը, Զէնկիլէրցի Տօնիկին եւ իմ ձեռքէս բռնած, առաջնորդեց մեզ։ Ներկայացուց, տնօրէնին հետ խօսակցող պատկառելի անձնաւորութեան մը՝ «մաթեմաթիքէն» Փրոֆ. Պետրոս Ատրունիի։

Ներս մտանք, Գամպուրեան եւ Քէստէքեան։ Ու դուրս ելանք, Սապատունի եւ Կապենց...։

Որդեգրուած, ուռճացած, ուրախ, հըպարտ ու երջանիկ...։

Որբանոցէն, որբութենէն ելած, Պէզազեան երկսեռ երկրորդական վարժարանի ուսանողները դարձանք։ Փա՛ռք։

X

Հիմա, կրկնեմ, երբ հնձուորը կը մօտենայ, ու ես «Կրակը կողքիս», ձիւնը գլխուս, տաք «ասֆալթը» ոտքերուս։ Անցած, հասած որբանոցէն՝ անկելանոց։ Կը կատարե՞մ պարտականութիւն մը՝ երախտագիտական։

Այցերթ խոկումներով։

Ու նշեմ, թէ որքա՛ն, որքա՛ն լաւ, օգտակար ու շահեկան պիտի ըլլար, եթէ ողջերուն վկայութիւնը պատմութեան յանձնուած ըլլար։ Ըսել կ'ուզեմ, մասնաւորապէս չորս տարուան զարթօնքի մը հրաշալի այգեկութքը արագընթաց, ինքնատիպ, բեղուն եւ անմոռանալի...։

1918 – 1922 մինչեւ փախախ։

Կեդրոնական – Սանասարեան (*), Պէրպէրեան, Պէզազեան, Հինդլեան, Մխիթարեան, Եսայեան ուսումնարաններու պատմական մէկ խիստ ազգօգուտ շրջանին, ուր հայրենասէր ու անձնուէր դաստատուներու ընտրանի մը, «Օրեր եւ ժամեր» կորսնցուցած եւ ի՛նչ թանկագին երիտասարդութիւն մը, հեւ ի հեւ պատրաստելով, սրբազան մշակոյթի մը շարունակութիւնը, կտակով մըն ալ անոնց յանձնեցին...։

Ու, ահա, ես անհուն գոհունակութեամբ եւ բախտաւոր, կը փորագրեմ պատուարժան անունները քանի մը տիտաններու, զորս, մեր տնօրէնը, Պօղոս Պէզազեան էֆէնտին որքան հպարտ, բայց... գրկանքներով շուրջը բոլորած, լոյս եւ յոյս ջամբեց մեզի։ Ներաշխարհը՝ մեր տանջուած, «Մանկութիւն չունեցող» (**) պատանիներուն...։

Պիտի յիշեմ անուններ, պա՛րտքս։ Վասնզի, գիտեմ թէ անոնցմէ շատեր, հոնտեր են նետեր. նաեւ, պարտէզը՝ վերոյիշեալ վեց բարձր ուսումնարաններուն։

Պիտի տամ անուններ, կը ցաւիմ, առանց կենսագրութեան։ Նախ, զատ աշխատանք եւ յետոյ, խոստովանիմ, չունիմ մատենագիտական գործիք մը ձեռքիս տակ։

Պիտի կրնամ տալ, ուրա՛խ, անունները նաեւ ուրիշ դասախօսներու։ Ուսուցչական կազմին ցանկը, հիմնադրութենէն ի վեր, Պէզազեան վարժարանի։

Պօղոս Պէզազեան 1878–1951։

Աշակերտը ուսուցչապետ Ռեթէոս Պէրպէրեանի։ Անոր շունչով — բարին, ճըշմարիտը, գեղեցիկը — եւ ինքն ալ իր պատգամով — Ծանիր զքեզ — Նախ ուսուցիչ, տնօրէն եւ յետոյ, Սահմանադրութեան յուսադրիչ օրերուն, խանդավառուած, կը հիմնէ իր անձնական երկսեռ, գիշերօթիկ երկրորդական վարժարանը Մաքրի-գիւղ, Սաքըզ Աղաճ, դիմացը լատինական եկեղեցւոյ, ուսումնապետ ունենալով Միքայէլ Շամտանճեանը։

1908 – 1909

Միքայէլ Շամտանճեան, հայերէն, պատմութիւն եւ գերմաներէն։

Ստեփան Կուրտիկեան, օսմաներէն։

Տիրան Չրաքեան (Ինտրա), ֆրանսերէն, բնապատմական գիտութիւնք։

Օր. Պայծառ Տայեան, անգլերէն եւ առտնին տնտեսութիւն։

Արմենակ Պաղտատլեան, ընդհ. հաշիւ եւ ուսուցիչ լեզուաց, ուսողութեան, բնագիտութեան։

Ա. ԿԱՊԵՆՑ

(Շար. – 19)

---

(*) Էրզրումի Սանասարեան վարժարանի փակումով, հիմնադիր բարերարին դրամագլուխը, կառավարութեան կողմէ — ըստ իր բարի սովորութեանց — անշարժութեան կը դատապարտուի։ Ատրունին է, որ իր հմայքով, ծանօթութիւններով, հազար դժուարութիւններու յաղթահարելով, իր տնօրէնութեան օրերուն, կը յաջողի փրկել կտակը, ու զայն կը կապէ Կեդրոնականին եւ կ'անմահացնէ անունը Սանասարեանի։

(**) Սիրե՛մ, սիրե՛մ գրիչդ։ Պագնեմ ճակատդ, բախտընկեր Անդրանիկ Ծառուկեան։ Անմահն ողբերգուն՝ մեր։

...մարդին։ Անշուշտ, պատեհ առիթներով խօսուած է մանկական գրականութեան մասին, բայց մենք չենք խորացած անոր ...ում բովանդակութեան եւ գեղարուես...տական մարմնաւորման խնդիրներուն մէջ։ Մինչդեռ անհրաժեշտ է պարզել, թէ ո՛ր...քանով այդ գրականութիւնը կ'արտացո...լէ հիւսքանչ երեւոյթներով հարուստ ...ժամանակը, կրնա՞յ բաւարարել ա...ճող սերունդի հետաքրքրութիւնը, ի՞նչ ...կը սորվեցնէ, կեանքի ո՞ր կողմերու մա...սին կը սոփէ խորհիլ, ո՞րքանով կ'օգնէ ...նոր սերունդի դաստիարակութեան գոր...ծին։ Ահա այս հարցերու խոր ու բազ...մակողմանի քննարկումը նոր խթան կը ...հանդիսանայ խորհրդահայ մանկական ...գրականութեան զարգացման ճամբուն ...վրայ»։

Այնուհետեւ խօսած է բանասիրական ...գիտութիւններու դոկտոր Խաժակ Գիւլ...նազարեան՝ «Խորհրդահայ մանկա–պա...տանեկան գրականութեան վիճակը եւ ա...նոր հիմնական նպատակը» նիւթին շուրջ ...եւ գիտել տուած է որ «այսօրուան ման...կագիրները, ստեղծագործաբար իւրացնե...լով այդ աւանդները, կը ձգտին մանուկ ...եւ պատանի ընթերցողներուն տալ անոնց ...պահանջները գոհացնող, ժամանակի ո...գիին համապատասխան, դաստիարակչա...կան եւ ճանաչողական արժէք ունեցող ...ստեղծագործութիւններ։ Ի հարկէ, մինչ...ւ որ կը յաջողին մանկագիրները։ Այսօր...ուան մանուկ եւ պատանի ընթերցողները ...չեն կրնար գոհացնել հնաբոյր, պարզու...նակ հէքեաթներն ու զրոյցները, գրող...ներու մանկութեան վերյուշերու նկա...րագրութիւնները։ Փոխուած է անոնց ...միջավայրը, ուրիշ են կեանքի պայման...ները։ Երախաները տեղեկութեան բազ...մաթիւ միջոցներով կարելիութիւն ունին ...ծանօթանալու աշխարհի բոլոր անկիւն...ները ապրող իրենց տարեկիցներու կեան...քին, կենդանական եւ բուսական աշխար...հին, արուեստի, գիտութեան, մարզան...քի մարզերու իրենց մատչելի նորութիւն...ներուն»։ Իր խօսքին մէջ Խ. Գիւլնազար...եան հանգամանօրէն վերլուծած է խոր...հրդահայ մանկագիրներու վերջին տա...րիներու ստեղծագործութիւններու ար...ժէքներն ու թերութիւնները։

Ժողովին խօսք առած է մոսկուացի ծա...նօթ քննադատ Լ. Ռազգոն եւ վերլուծած՝ ...հայ մանկագիրներու ռուսերէն լոյս տե...սած գիրքերը։ Ռուս քննադատը ըսած է ...թէ «Հայ մանկական գրականութեան նը...ւաճումները շատոնց արդէն դարձած են ...համամիութենական ընթերցողի սեփա...կանութիւնը։ Վ. Անանեանի, Ս. Կապու...տիկեանի, Մ. Մարգարեանի, Պ. Սեւա...կի, Ս. Խանզադեանի, Խ. Գիւլնազարեանի ...եւ ուրիշներու ստեղծագործութիւնները ...ռուս պզտիկ ընթերցողներու սեղանի մշտական ...գիրքերն են։ Խորհրդահայ մանկապա...տանեկան գրականութիւնը կ'արտայայտէ ...ժողովուրդի ազգային բնաւորութիւնը, ...դարերու ընթացքին ձեւաւորուած աւան...դութիւնները»։

Ապա, վրացի բանաստեղծ Մ. Կվլի...վիձէ, անդրադառնալով «Դեւտսկայա լի...տերատուրա» հրատարակչութեան 1970–1975 թուականներու ընթացքին տպագրած հայ մանկագիրներու բանաստեղծական գիրքերուն, նշած է որ «անոնք թէեւ երախաները կը գրաւեն իրենց արտաքին տեսքով, բայց միշտ աչքի չեն զարներ մտքի ինքնատիպութեամբ ու թարմու–թեամբ, վառ գոյներով ու պատկերնե–րով, մարդկանց, բնութեան, կենդանի–ներու մասին տեղեկութեանց հարստու–թեամբ։ Ցաւալին այն է, որ այդ տարի–ներուն ռուսերէն լոյս տեսած բանաստեղ–ծական գիրքերը, բացի Ա. Գրաշիի Բարի արագիլ գիրքէն և Տղաճ շեփոր է ճուա–գում ժողովածուէն, չեն ներկայացներ այն արժէքը, զոր ստեղծած է խորհրդա–հայ մանկա–պատանեկան գրականու–թիւնը նոյն ժամանակաշրջանին։ Մոս–կուայի մէջ տպագրուած գիրքերը կը վկայեն որ անոնց ընտրութիւնը կը կա–տարուի կա՛մ տարերայնօրէն, կա՛մ հե–ղինակներու նախաձեռնութեամբ»։

Մոսկուայի «Դեւտսկայա լիտերատուրա» հրատարակչութեան աւագ խմբագիր Ռ. Կալլիէլեանց, պատասխանելով առա–ջադրուած հարցին, բացատրած է որ «հայ մանկագիրներու գործերը ընտրելու ա–տեն հրատարակչութիւնը յաճախ կը գտնուի դժուարութիւններու առջեւ։ Կը պակսին այսօրուան մատաղ սերունդի կեանքը, առօրեան գեղարուեստական բարձր մակարդակով պատկերացնող ըս–տեղծագործութիւնները։ Հրատարակիչ–ները, առաջին կարգին՝ « Հայաստան » հրատարակչութեան մանկա–պատանե–կան գրականութեան բաժնի աշխատող–ները պէտք է չահագրգռեն հեղինակնե–րը, կարելիութիւններ ստեղծեն նոր ու լաւ գրքի ծնունդի համար, այդ գործին մէջ ներգրաւեն երիտասարդ տաղանդաւոր գրողները»։

Մանկա–պատանեկան թատերագրու–թեան հարցերու մասին խօսելով՝ Երե–ւանի պատանեկան թատրոնի տնօրէն Ֆ. Բաղրամեան, ըսած է՝ «Խորհրդահայ թատերագիրները անտեսած են մատաղ սերունդի դաստիարակութեան գործին մէջ թատրոնի ունեցած հսկայական դե–րը։ Կը բաւէ նշել, որ պատանեկան թատ–րոնի խաղացանկի քսան գործերուն մէջ չկայ գոնէ մէկ հատ ժամանակակից հայ–կական թատերական գործ։ Թատրոնի խումբը ստիպուած կ'ըլլայ դիմելու կամ դասական գործերու, կամ թարգմանական երկերու։ Հետեւաբար, Գրողներու Մի–ութեան թատերագիրներու բաժինը պէտք է գործնական միջոցներու դիմէ՝ պատա–նեկան թատրոնի խաղացանկը բարձր ո–րակի գործերով հարստացնելու համար»։

Այնուհետեւ, խօսք առած են նաեւ բազ–մաթիւ հայ, ռուս, վրացի եւ այլ մաս–նագէտ հեղինակներ եւ ժողովականներ ունեցած են մտքերու եւ տեսակէտներու փոխանակութիւն։

Ժողովի փակման խօսքը ըրած է Վարդ–գէս Պետրոսեան։

# ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ՝ ՎԱԶԸ

## ՄԵԾ ԱՐԱԳՈՒԹԵԱՄԲ ՃԵՊԸՆԹԱՑ

— O —

1968ին Ֆրանսական Երկաթուղիի Ազգային Ընկերութիւնը կը ձեռնարկէր մեծ արագութեամբ ճեպընթացներու ուսումնասիրութեան։ Այդ թուականէն եաք նախատիպ մը շրջագայութեան կը դրուէր՝ ժամական 300 քիլոմեթր արագութեամբ՝ Լանտի մէջ, Լամոթ–Մորէս գիծին վրայ։ Այս հետազօտութիւնները շարունակուե–ցան չորս տարի։ 1972ին կը սկսէր առա–ջին նոր նախատիպին փորձը։

Այդ միջոցին, Փարիզը հարաւ – արե–ւելեան մէկ քառորդ Ֆրանսային միացնող գիծի կառուցման գաղափարը լաւ հունի մէջ էր։ 1971ին կառավարութիւնը սկըզ–բունքով կ'իւրացնէր ծրագիրը։ Այնու–հետեւ ամէն ինչ արագ կ'ընթանար։ Քանի մը ամիս առաջ Ընկերութիւնը արտօնու–թիւն կը ստանար իր հետազօտութիւն–ները աւելի արագացնելու, մինչ այդ, յիշեալ ծրագիրը մաս կը կազմէր կառա–վարութեան վերսկսումի ծրագրին, Ռէն–Ռոն կապի հաստատման հետ միաժամա–նակ։

Ծառայութեան դրուելիք շրջանը ըն–տրուած է որովհետեւ գոյութիւն ունե–ցող գիծերը, յաճախ խճողուած, կ'անցնին շրջաններէ ուր կ'ապրի երկրին 40 առ հարիւրը, առանց նկատի առնելու զարգացման մէջ եղող կապերը Իտալիոյ եւ Զուիցերիոյ հետ։ Այսպէսով, Ընկե–րութեան կարծիքով, նոր ուղին՝ վերա–պահուելով միայն ճամբորդներուն, նախ–կին գիծերը պիտի կարենան նոր զարկ տալ ապրանքներու փոխադրութեան։ Ըստ եղած հաշիւներու, հին գիծերը պիտի կարենան օրական 140 կառախումբ բա–նեցնել 1982ին, իսկ նորերը՝ 110, 1981ին։

Ի՞նչ է պատկերը ներկայիս այդ ծրա–գրի։ Վերջերս Պետական Խորհուրդը, խորհրդակցութենէ մը եաք, իր նպաստա–ւոր կարծիքը կը յայտնէր։ Աշխատանք–ները կը սկսէին կարգ մը տեղեր։ Ըստ Հանրային գործերու Դաշնակցութեան, Մոնշանէն Լը Քրէօզոյի մօտ 40 քիլոմեթր արդէն իսկ պատրաստ է եւ աշխատանք–ները յառաջ կը տարուին։

Նոր գիծը պիտի բանի ելեկտրական ուժով։ Կառախումբերէն ամէն մէկը 12 շարժիչ պիտի ունենայ, 8560 ձիու ուժի ընդհանուր կարողութեամբ։

Այս ծրագիրը պիտի արժէ երեք միլիառ ֆրանք՝ ելեկտրականացումը ներառեալ։ Խնայողութեան համար նոր կառախում–բերը պիտի գործածեն Փարիզի, Տիժոնի եւ Լիոնի ներկայ կայարաններու սովո–րական գիծերը, ապա պիտի շարունակեն իրենց ճամբան դէպի Մարսէյլ՝ դեղչուած արագութեամբ։

Ծրագրի եկամտաբեր ըլլալուն մասին նախատեսութիւնները լաւատես են։ Փո–խադրութեան նոր նախատեսութիւններուն հիման վրայ, շահը պիտի ըլլայ 19,1 առ հարիւր։ Տրամադրուած դրամագլուխը տասը տարիէն պիտի հատուցուի։

Այս ճեպընթացը օժտուած է նաեւ ա–պահովութեան բացառիկ միջոցներով։ Արդարեւ, 300 քիլոմեթր ժամական սու–րացող ճեպընթացի մը համար, 3800 մեթր պէտք է կեցնելու համար 10 կա–ռախումբերէ կազմուած ճեպընթաց մը. ուրեմն այս արագընթացը օժտուած է կասեցումի չորս դրութիւններով։

Ինչպէս ամէն նման ձեռնարկ, ունի իր կողմնակիցներն ու հակառակորդները։ Առաջինները կը խորհին թէ ամէն ինչ աւելի արագ է ու աւելի լաւ պիտի ըլլայ։ Թոյլ պիտի տայ որ ուժանիւթի խնայո–ղութիւն ըլլայ, քանի տարին 15 միլիոն ճամբորդ փոխադրելով եւ դիւրացնելով ապրանքներու փոխադրութիւնը ընթացիկ գիծերու վրայ, աւելորդ պիտի դարձնէ նոր կառուղիի մը եւ օդակայաններու կա–ռուցումը։ Առաջին տարին իսկ, ասիկա կը նշանակէ 100 հազար թոն էսանսի խը–նայողութիւն։

Բայց հակառակորդները կ'առարկեն։ Ասոնց մէջ են մանաւանդ Սէն–է–Մառնի, Իոնի, Քոթ տ'Օռի, Սէն–է–Լուառի եւ Էնի գիւղատնտեսական կազմակերպու–թիւնները եւ 51 շրջաններու քաղաքա–պետ (Լիոնի շրջան), որովհետեւ այս նպատակով նոր խրամատներ պիտի փոր–ուին։ Յետոյ կայ նաեւ այն կարծիքը որ այս ձեռնարկը աւելի «վարկի գործողու–թիւն» մըն է եւ աւելի լաւ կ'ըլլայ նախ զբաղիլ տեղական հաղորդակցութեան մի–ջոցներով։

Թ. Ա. Թ.

# ԴՈՂՈՒԹԷ ԴՈՂՈՒԹ

ՏԻԹՐՕՅԹԻ Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ, Փետր. 29ին կատար–ուած է Հայ Կեդրոնի եւ ՀՕՄի նոր վար–ժարանի հիմնարկէքի արարողութիւնը՝ խուռներամ բազմութեան մը ներկայու–թեան։ Ներկայ եղած են պետական եւ կրօնական կարգ մը յայտնի անձնաւորու–թիւններ։ Բահի առաջին հարուածը տը–ւած է քաղաքապետարանի ներկայացու–ցիչը՝ Խոուըրտ Տոմպրովսքի։ Ջերմ ըն–դունելութեան արժանացած է գաղութիս ծանօթ ազգայիններէն Մարք Ատրէյ, որ նիւթական լայն աջակցութիւն ընծայած է Հայ Կեդրոնի շինութեան գործին։ Հիմ–նարկէքի արարողութենէն եաք տեղի ունեցած է ճաշ մը, մասնաւոր յայտա–գրով։ Հայ Կեդրոնի Շինութեան Յանձնա–խումբի ատենապետ ընկ. Փըրսի Սար–գիսեան լուսապատկերներու ցուցադրու–թեամբ բացատրութիւններ տուած է նոր շէնքի մասին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

ԼԷՈՆՈՐ

–կէս գիշեր է, մոլտաց ան։ Ամէն գի...շեր այս ժամուն կը բաժնուէր ինձմէ... ...այս ժամուն կը հեռանար ինէ եւ իր սի...րած կնոջ գիրկը կը նետուէր։

Տանտոլօ աղջկանը արտասանած այս ...բառերը լսելով, վերջին հարուածը տա...լու առիթը յարմար դատեց։ Ալթիէրի ...յատակագիծ մը պատրաստած էր, այդ ...յատակագիծը գործադրել պէտք էր։

Թէպէտ կատարելիք դերին վրայ ամօ...թէն կարմրեցաւ անբարեխիղճ հայրը, ...բայց դարձեալ խուլ ձայնով մը շարու–...նակեց.

— Աղջիկս, այլեւս այդ մարդուն վրայ մի մտածեր... ան Վենետիկէն մեկնած է... Քեզ երեսի վրայ ձգելով եւ առանց վերջին մնաս բարով մը ըսելու ելաւ գնաց ապերա՛խտը։ Ալթիէրիի պէս վեհանձն մարդուն ալ նոյն ապերախտութիւնը ը–րաւ, հակառակ անոր որ ինքը մահուան դատապարտուած էր, Ալթիէրիի միջա–մտութեամբը կեանքը իրեն շնորհուեցաւ, բայց այդ անշնորհը իր փրկարարին շնոր–հակալութիւն յայտնելու իսկ չէ գացած։ Մոռցիր, աղջիկս, մոռցիր այդ մարդը։ Ատոնք անիծեալ ընտանիք մըն էին... Վենետիկը անոնց ձեռքէն ազատեցաւ։

— Գնա՞ց, մեկնեցա՞ւ, կակազեց Լէո–նոր։

— Իր նիւթած դաւադրութեան ձախո–ղելէն յետոյ բռնուիլը արդէն գիտես...։ Ո՛հ, բախտաւոր ես, աղջիկս, բախտա–ւոր ենք որ դեռ իր կինը չէիր եղած։ Հա–պա եթէ ամուսնանալէդ վերջը բռնուելու ըլլար, երեւակայէ թէ վիճակնիս ի՛նչ պիտի ըլլար։ Ջերբակալուելէն յետոյ Գե–րագոյն Խորհուրդին կողմէ դատուեցաւ եւ մահուան դատապարտուեցաւ, բայց Ալթիէրի միջամտեց, բարեխօսեց եւ վեր–ջապէս յաջողեցաւ զայն ազատել։ Իրմէ երդում առին որ այլեւս որեւէ դաւադ–րութիւն պիտի չլարէ Հանրապետութեան դէմ եւ ազատ արձակեցին։ Յաջորդ օրն իսկ անհետացաւ...։ Բաց ասոր, թէպէտ բնաւ իրմէն չէի յուսար, բայց փաստերը եկան հաստատել թէ քեզ չի սիրեր եղեր ... որովհետեւ դուն ալ տեսար թէ ինչ տեսակ կիներու հետ ժամանակ կ'անցը–նէր։ Իմացածիս նայելով Հռոմէն եկած անպատիւ կնոջ մը հետ այնքան սերտօրէն կապուած է եղեր որ, գրեթէ անոր գե–րին դարձած, քաղաքական նպատակնե–րով մահափորձեր կատարել սկսած է...։

— Լռեցէ՛ք հայր, լռեցէ՛ք...։

— Քեզ մխիթարելու համար է որ այս խօսքերը կ'ըսեմ կոր աղջիկս, շարունա–կեց Տանտոլօ, Տավիլա կոմսին սպանու–թեան մէջ ինքը մինակ չէ եղեր, լսածիս համեմատ այդ կինն ալ մաս ունի եղեր։ Այս ոճիրը քաղաքական հանգամանք ստացաւ։

— Գթութի՛ւն հայր, լռեցէ՛ք։ Չէ՞ք տեսներ որ վիշտէս պիտի մեռնիմ։

Լէոնոր, ակռաները սեղմեց եւ ճիչ մը արձակելով կռնակին վրայ ինկաւ։

Թշուառական հայրը երկիւղի մատնուե–ցաւ։ Գրկեց աղջիկը եւ պոռաց.

— Ինքզինքդ եկուր աղջիկս, քու սի–րոյդ զոհը եղար։

Աւելին պիտի ըսէր, պիտի խոստովա–նէր իրականութիւնը, պիտի ըսէր թէ Ռոլան ոչ թէ զինքը երեսի վրայ ձգելով մեկնած էր, այլ՝ զինքը սիրելուն համար նկուղի մը խորը իր բախտը կուլար այժմ, բայց չկրցաւ այդ քաջութիւնը ունենալ, եւ չչմած իր զոհին վրայ ծռող ոճրագոր–ծի մը պէս աղջկանը վրայ ծռած, ճա–կատը պաղ քրտինքներու մէջ, վատու–թեան քրտինքը անշուշտ, բոլոր մարմ–նովը սկսաւ դողալ...։

Չկրցաւ իրականութիւնը խոստովանիլ, անոր համար որ, երբ բերանը պիտի բա–նար, ահա ստուեր մը կը ցցուէր դէմը... եւ այդ ստուերը Ալթիէրին էր, որ սպառ–նական ձեւով մը մատը շրթունքներուն դրած լռութիւն կը հրամայէր։

— Ո՛հ, գործածս ոճի՛ր է, ոճի՛ր, մրմնջեց Տանտոլօ խեղդուկ ձայնով մը։

. . . . . . . . . . . . . . .

Յաջորդ օրը Լէոնոր բոլորովին փոխ–ուած էր։ Դէմքին գիծերը անշարժու–թեան մատնուած էին։ Որեւէ բանի մա–սին չգանգատեցաւ ան եւ ոչ ալ տխուր ըլլալը յայտնի ըրաւ։ Սովորականին պէս տունին գործերովը զբաղիլ սկսաւ։ Բայց այլեւս ոչ ոք տեսաւ զայն պարտէզին ե–ղեւիններուն տակը։

Բայց եւ այնպէս, աչքերը աւելի մեծ–ցած, նայուածքը աւելի խորունկցած էր։

Անդունդ մը բացուած էր իր աչքերուն եւ հոգիին մէջ...։

Ալթիէրի տունին մտերիմը եղած էր սակայն...։

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Անտոնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարդան Անտոնեան եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ԱՆՏՈՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 7ին, 90 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, Մարտ 10, ժամը 10·30ին Իսսի Ս· Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի Ազգատախնամի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ընկերակցութեան բարերարուհի՝

ՕՐԻՈՐԴ ՍԱԹԵՆԻԿ ՅՈՎՍԷՓՈՖԻ

մահուան 9րդ տարելիցին առթիւ, այս Կիրակի Մարտ 14, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ· Խաչի Շրջ· վարչութիւնը կ'ողբայ իր վեթերան ընկերուհի՝

ՏԻԿԻՆ ՀՌԻՓՍԻՄԷ ԻՓԷԿՃԵԱՆԻ

մահը եւ կը խոնարհի իր թարմ յիշատակին առջեւ:

## ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

### ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ· ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ· ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Ապրիլ 8, ժամը 20ին:

Կանոնագրի փոփոխութեան հետեւանքով եւ նոր կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութիւնը իր ամբողջ կազմով նորոգելի է այս տարի (16 անդամ):

Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան կազմին: Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամին գրասենեակը դիմել գրաւոր ամէնէն ուշը մինչեւ Մարտ 24 (77, Րիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ):

Թեկնածութեան պայմաններն են·

1) Աղքատախնամի անդամ ըլլալ երեք տարիէ ի վեր:

2) Ստիպողաբար ներկայ ըլլալ վարչութեան ժողովներուն ամիսը անգամ մը:

3) Յանձնախումբերու մաս կազմող վարչութեան անդամները պարտին շաբաթը քանի մը ժամ տրամադրել յանձնախումբի աշխատանքներուն համար:

## «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՎԻԷՆ·— Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը 300 Փր· կը նուիրէ:

×

ԻՍԻ·— Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը 200 Փր· կը նուիրէ յիսնամեակին առթիւ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Պ· Խորէն Համբարձումեան 100 Փր· կը նուիրէ իր սիրելի «Յառաջ»ին յիսնամեակին առթիւ:

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինի եկեղեցւոյ վարչութիւնը ստացած է այրի Տիկին Վարդանոյշ Աղամեանէ եւ զաւակներէն 500 Փ· իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Պ· Սարգիս Աղամեանի մահուան առթիւ:

## ՆՈՒԷՐ

Կոլոմպէն Տէր եւ Տիկին Մ· Փիլաւճեան իրենց զարմիկին՝ Ովսաննա Տուտումեանի մահուան տարելիցին առթիւ եւ ի յիշատակ Տուտումեան գերդաստանի ննջեցեալներու, կը նուիրեն Կոլոմպի Կապոյտ Խաչի դպրոցին 100 Փր· եւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման 50 Փր·:

×

Նիսէն Պ· Սուրէն Ալեքսանեան 100 Փր· կը նուիրէ Ս· Ղազարի եւ 20 Փր· «Յառաջ»ի իր կնոջ՝ Գոհարի մահուան 6րդ տարելիցին առթիւ:

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՖԻԼՄԵՐ

Առաջին անգամ Լիոնի մէջ
կը ցուցադրուին
Մարտ 12, Ուրբաթ ժամը 20·30ին,
Սինէ ԼԱ ՍԻԿԱԼԻ մէջ
60, Avenue de Saxe — Lyon
Հովանաւորութեամբ
ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Կազմակերպուած ի նպաստ Լիբանահայ աղէտեալներուն

Ա· ՄԱՍ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ՝
ՎԱԶԳԷՆ Ա·Ի
ԵՒ ՊՕՂՈՍ Զ·Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ
ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Բ· ՄԱՍ
ՔԱՂԱՔԱՄԱՅՐ ԵՐԵՒԱՆԻ
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

էրեբունեան շրջանէն մինչեւ մեր օրերը շահեկան եւ հետաքրքիր պատմական դէպքերով, ի մասնաւորի 11-24 Ապրիլեան Եղեռնի նուիրուած հոյակապ Յուշարձանին պաշտօնական բացումը

Ֆիլմերը սիրայօժար տրամադրուած են Ֆրանս – Արմէնի բարեկամական ընկերութեան կողմէ

Խօսք պիտի առնէ Ընկերութեան Նախագահ
ՊՐ· Գ· ՊԱԳՐՃԵԱՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

## Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ·— Հ· Յ· Դ· Զաւարեան կոմիտէի ընկերական ընդհ· ժողովը Ուրբաթ, Մարտ 12, ժամը 8·30ին Մշակոյթի Տունը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ·— Հ· Յ· Դ· Արծիւ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի Մարտ 11, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ·— Հ· Յ· Դ· «Ս· Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Հ· Բ· Ը· ՄԻՈՒԹԵԱՆ

**ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ**

կոչ կ'ուղղէ Փարիզի հայ գաղութին մասնակցելու իր կազմակերպած բացառիկ երեկոյթին ի նպաստ

## Ս. Ղազարի Մխիթարեան վանքին

Ուրբաթ Մարտ 12, ժամը 20·45ին Ալեք Մանուկեան Մշ· կեդրոնին մէջ 118. Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17րդ

Կը ցուցադրուին բազմաթիւ լուսապատկերներ նկարուած տեղւոյն վրայ, վերջին աղէտէն ետք, Երիտասարդաց Ակումբէն առաքուած մասնաւոր պատուիրակութեան մը կողմէ:

## ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

JOURNEE DE LA CROIX ROUGE ARMENIENNE
Dans les salons de l'HOTEL GEORGE V
Le Dimanche 14 Mars de 15 h. à minuit
Sous la présidence de M. Kévork BAKERDJIAN, en présence de
M. Gilbert CARRERE, Préfet du Val d'Oise

**MATINEE DANSANTE**

Animée par DANY SALMON, son ensemble international Show Danse
*(Vedette des Disques A.F.A.)* et ses danseuses sud-américaines
Danses et chants par le GROUPE FOLKLORIQUE GREC
accompagné par le DUO ADELPHIA
*Election Miss CROIX ROUGE 1976*
*Projection de deux magnifiques films en couleurs*
*La rencontre historique de Sa sainteté*
*VASKEN 1er et du Pape PAUL VI*
*et HISTOIRE D'ARMENIE (à 15 heures)*

Entrée 25 Fr. — Etudiants 15 Fr. Retenez vos tables au 985-36-53

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Մարտ 15 Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Ազգ· Տան սրահին մէջ՝ 295 Րիւ Պուալօ: Կարեւոր օրակարգ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ· վարչութեան ներկայացուցիչը: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջ· վարչութիւնը միջմասնաճիւղային ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի մասնաճիւղերը, Շաբաթ Մարտ 13, ժամը 15ին, Ահարոնեան ակումբը: Ներկայ կ'ըլլան Շրջ· վարչութեան ընկերուհիներ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:


COSTA-BRAVA

DIRECTION ARMENIENNE
*Spécialités franco - espagnoles*

La paella — les calamars farcis — la zarzuela

13, Rue de Valenciennes
75010 PARIS
Tél. : 607-54-65

*Fermé le Lundi*

*MELINE et DANIEL*
*VOUS ATTENDENT*



Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935



POUR LA PREMIERE FOIS EN FRANCE
au complet

**L'Ensemble d'Etat de Danse d'Arménie**
(65 artistes)

*Représentations :*
MARSEILLE : Dimanche 14 Mars à 15 h. et à 20 h. 30 à l'Opéra de Marseille
Prix des places 12, 35, 50. Location jusqu'au 9 Mars chez Chelelekian, 87, La Canebière et à partir du 10 Mars à l'Opéra.
VALENCE : Mardi 16 Mars à 20 h. 30
SALLE DES FETES — Prix des places 20 et 30 Fr.
*Réservation :* Ets. Maxoudian et Semerdjian et auprès des membres de l'Union Nationale.
LYON : Mercredi 17 Mars à 20 h. 30 Salle Rameau
PARIS : Vendredi 19 Mars à 21 h.
Samedi 20 Mars à 21 h.
Dimanche 21 Mars à 15 h.
Salle Pleyel — 252, Fbg. Saint-Honoré
Prix des places 20, 30 et 40 Fr.
*Billets :* M. Bakerdjian, 35 Rue de Trévise, Paris 9e — PRO. 07-25
Massis, 26 Rue Saulnier, Paris 9e
Djizmedjian, 31 Rue Paul Déroulède, Bois Colombes — Tél. 781-09-72
Auprès de tous les membres du groupe NAVASART



*Exigez*
*de votre fournisseur habituel*
*les délicieux*

**halva lokoum tahin**

Bongoût

USINE A St. MENET - 13011 MARSEILLE - TEL (91) 43 12 53 - 43 04 07

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
11
JEUDI
11 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,20 F.

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.536 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — N° 13.536

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

## ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ

— O —

### ԲԱՆԱԿԻՆ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄԸ ՄՏԱՀՈԳԻՉ Է

1000էն 1500 հոգի կը հաշուուի թիւը այն զինուորներուն որոնք անցած են ենթասպայ Ահմէտ էլ–Խաթիպի հրամանատարութեան ներքեւ: Այս վերջինը, 34 տարեկան, համալսարանական ուսումը (երկու տարի՝ իրաւաբանութիւն, մէկ տարի արաբ գրականութիւն) ըրած է Պէյրութի Լիբանանեան համալսարանը, ժամմետական սիւննի, կ'ամբաստանէ բանակին Բ. Գրասենեակը իբր կազմակերպիչը նասրեան երեսփոխան՝ Մարուֆ Սաատի սպանութեան եւ կը պնդէ որ Զօր. Ղանէմ (ընդհ. հրամանատարը մինչեւ Սեպտ. 1975) գաղտնի պետն է փալանժիստ քաղաքագործքերուն: Պէտք է մտահոգիչ նկատել այս պարագան, մանաւանդ իր թիւով որ մեծ տոկոս մըն է բաղդատմամբ Լիբանանի բանակին ամբողջութեան: Յաւելեալ, ինչպէս գրած էինք երէկ, Խաթիպ եւ իր զինուորները բաւական դիրքեր գրաւած են հարաւ. Լիբանան եւ վախ կայ որ այս կացութիւնը պատրուակ ծառայէ Իսրայէլի յարձակում կատարելու Լիբանանի վրայ: Ապստամբական շարժումները իրարու յաջորդած են զանազան պահականոցներու մէջ՝ Քոպէյաթ, Արնուն, Ռաշայեա: Ապստամբները գրաւած են Պօփորի դղեակը, որ բերդ մըն է 12րդ դարէն մնացած եւ իրբեւ բանտ ծառայած է այն քաղաքագէտներուն համար, որոնք Ֆրանսական հոգատարութեան օրերուն (1940) անկախութիւն կ'երազէին:

Խաթիպի համար նպատակը յստակ է. – «Արաբ Լիբանանի բանակ»ի մը կազմութիւնը ճամբան կը բանայ իրական «ժողովրդավար բանակ»ի մը հաստատման որ արդէլք կը հանդիսանայ երկրի բաժանման, սերտ կապեր կը հաստատէ պաղեստինեան դիմադրութեան եւ լիբանանեան Ազգ. Շարժումին հետ եւ Լիբանանը կը վերածէ Իսրայէլի դէմ ռազմադաշտի երկրի մը եւ որ կը գործադրէ արաբ երկիրներու հասարակաց որոշումները պաշտպանութեան հարցերուն մէջ: Կ'ուզէ նաեւ ընկերային դեր խաղալ վերջ դնելով «խտրականութեան, քաղաքական յարանուանականութեան, անարդարութեան եւ անհաւասարութեան»: Ցարդ – ուանական հաւասարակշռութիւն կ'ուզէ հաստատել բանակի հրամանատարութեան մէջ եւ իշխանութիւններէն կը պահանջէ որ «նուիրագործուի Լիբանանի արաբ նկարագիրը սահմանադրական բնագրով մը»: Ի տես այս կացութեան կանոնաւոր բանակի հրամանատարութիւնը կը ջանայ նսեմացնել եղածը մինչ պահպանողական հոսանքները «օրինակելի» պատիժ կ'ուզեն: Քարամէ, անգամ մը եւս ներում առաջարկած էր, պայմանաժամ տալով զաւալիքներուն որ վերադառնան իրենց միաւորներուն բայց մարկ ընող չեղաւ եւ Խաթիպի կողմնակիցներէն ոմանք ըսին որ անոնք որ հաւատացած են եւ յանձ –
նուած, անմիջապէս բանտարկուած են, ուրեմն կը պահանջեն որ դրաւոր ըլլայ ներումը ձախի համաձայնութեամբ եւ իբրեւ օրէնք հռչակուի: Քարամէ մտահոգ է եւ ըսած է առջի օր. ասիկա կը ծառայէ Լիբանանի բաժանումին, որմէ կառավարութիւնը խուսափեցաւ, նպատակ ունենալով ստեղծել «երկու ժողովուրդ, երկու Լիբանան եւ երկու բանակ»:

Միւս կողմէ առեւանգումները, թալանն ու կողոպուտը կը շարունակուին Պէյրութի մէջ եւ նոյնիսկ բաւական մեծ համեմատութիւններ առած էին առջի օր, ուր 30 առեւանգում եղած էր, որոնցմէ երեքը սպաննուած են: Քարամէ կ'ըսէ թէ երկիրը ծանր կացութեան մը առջեւ է:

× Խորհրդարանը միաձայնութեամբ քուէարկած է օրինագիծ մը որ մինչեւ 1978 Յունիս 30 կ'երկարաձգէ երեսփոխաններու պաշտօնավարութեան շրջանը բայց նախագահի ընտրութիւնը Սեպտեմբերին է եւ տրամաբանական չի թուիր որ Երեսփոխանական Ժողովի ներկայ կազմը (ուր քրիստոնեաները կը տիրապետեն՝ 5ի դէմ 6) դոհացում տայ մահմետական ձախին նման ընտրութեան մը համար:

## Օդանաւի ծանր արկած Հայաստանի մէջ

120 ՄԵՌԵԱԼ

Ուրբաթ օր օդանաւային ծանր արկած մը պատահած է Երեւանի մօտ, պատճառ ըլլալով 120 հոգիի մահուան բայց ինչպէս միշտ պաշտօնապէս լուրը հաստատուած չէ եւ մանրամասնութիւն ալ չի տրուիր:

## Քանի մը տողով

ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԵՐԿՈՒ ՄԵՌԵԱԼ կայ այն ահաւոր արկածին մէջ, որ պատահած է Երեքշաբթի իրիկուն իտալական Տոլոմիթներու մէջ: Խզումի մը հետեւանքով լարակառք (թելեֆերիք) մը ճզմուած է Քավալեզէ, Թրանթէէն 37 քիլոմեթր հեռու: Կը կարծուի որ գերխճողումը պատճառ եղած է արկածին, որ իր տեսակին մէջ աննախընթաց է:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ պատասխանեց Երեքշաբթի իրիկուն Ֆրանսական հեռատեսիլի հանդիսատեսներու հարցումներուն: Կը ներկայացուէր իր «Իվան Դենիսովիչի մէկ օրը», որ ինչպէս ծանօթ է լոյս տեսած է առաջին անգամ Խրուշչեւի արտօնութեամբ եւ առաջին պատմութիւնն է Խորհ. Միութեան մէջ լոյս տեսած, որ կը նկարագրէ քաղաքական բանտարկեալի մը կեանքը: Այս առթիւ եղած հարցումները (զտուած անշուշտ յայտագրին պատասխանատուներուն կողմէ) ցոյց կուտային ընողներուն խակութիւնը: Իմանիքէ դատապարտելով հանդերձ արգելափակման կայանները, կը գրէր Զորեքշաբթի օր թէ կը թուի որ Սոլժենիցինի համար ընկերվարութիւնը միայն գուլագներն են...

ՎԱՏԻԿԱՆ հերքեց այն լուրը (Յառաջ», Մարտ 9) ըստ որուն այլեւս չի պահանջեր Երուսաղէմի միջազգայնացումը: Լուրը հաղորդած էր իսրայէլեան ձայնասփիւռը զայն վերագրելով Հայր Քոնթանտինի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ կը շարունակուին ուսանողական խլրտումները: Էսկիշէհիրի բարձրագոյն վարժարանի մը մէջ տեղի ունեցած բախումի մը ընթացքին՝ աջ եւ ձախ ուսանողներու միջեւ, ուսանող մը սպաննուած եւ չորս հոգի ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են: Իզմիրի մէջ ուսանողներու եւ բանուորներու խումբ մը բախում ունեցած է ապահովութեան ուժերու հետ, որու հետեւանքով 64 հոգի հարցաքննուած է: Անգարայի մէջ ոստիկանութիւնը 227 ուսանողի ինքնութեան ստուգումները ըրած է:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 2-4)

### ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լենինկրատի մէջ տեղի ունեցած է Խ. Միութեան երաժշտական բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու համամիութենական փառատօնը, ուր մեծ յաջողութիւններ արձանագրած են Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցի ուսանող – երաժիշտները: Հայ երաժիշտներու պատուիրակութեան ղեկավարը՝ Փրոֆ. Էդուարդ Միրզոյեան, այսպէս կը պատմէ փառատօնի մասին. «Կը մասնակցէին Մոսկուայի, Լենինկրատի, միութենական Հանրապետութիւններու 19 երաժշտական հաստատութիւններ: Համերգներէն մէկը նուիրուած էր երեւանցի ուսանողներ՝ Անահիտ Պալեանի, Ռոզա Մանուկեանի, Սվետլանա Պօյաճեանի, Արմէն Պօյամեանի, Էդուարդ Սադոյեանի, Վարդան Աճէմեանի, Գէորգ Մանասեանի ստեղ – ծագործութեան: Տրուած մէկ համա – նուագային համերգը նախատեսուած էր փառատօնին մէջ աւելի աչքի ինկած գործերու համար: Ընտրուեցան Մոսկուայի, Լենինկրատի, Մինսկի եւ Երեւանի երաժիշտներու գործերը: Երեւանի երաժըշ – տանոցը ներկայացուց Երուանդ Երկան – եան, որու «Սէնֆոնիք պոէմ»ը արժանացաւ երկրորդ մրցանակի: Երաժշտական հանդէսը վերջ գտաւ երգին նուիրուած մրցումով, որու միակ առաջին մրցանակը տրուեցաւ Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցի ուսանող Գէորգ Մանասեանի «Եթէ քարերը խօսէին» երգին:

×

### ՌԱԲԻՆԴՐԱՆԱԹ ՏԱԳՈՐ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Արուեստի Հիմնարկը լոյս ընծայած է բանասէր Մերի Մաքսապետեանի «Ռաբինդրանաթ Տագորը հայ գրական մտքի գնահատմամբ» գործը, որուն մէջ հեղինակը կը նշէ որ Հայերը աշխարհի մէջ առաջիններէն մէկն էին, որոնք ջերմօրէն ընդունեցան հնդիկ մեծ գրողին ստեղծագործութիւնը: Տագորի ստեղծագործութիւններէն էջեր թարգմանուած են հայերէնի եւ լոյս տեսած հայ մամուլին մէջ տակաւին 1913–1914 թուականներուն: Իսկ առաջին հաւաքածոն՝ «Մահիկը», լոյս տեսած է 1916ին, Թիֆլիս, իբրեւ «Հասկեր» պարբերականի յաւելուած, զոր կը խմբագրէր բանաստեղծ Յովհ. Թումանեան: Թարգմանութիւնը բանաստեղծին քաջալերանքով ռուսերէնէ կատարած էր անոր զաւակը՝ Համլիկ Թումանեան, որ յետագային դարձաւ Տագորի ստեղծագործութիւններու լաւագոյն թարգմա – նիչներէն մէկը: Նոյն թուականին, Համլիկ Թումանեանի թարգմանութեամբ՝ անգլերէնէ կարգ մը բանաստեղծութիւններ լոյս կը տեսնեն «Գիթանջալի» եւ «Պարտիզպանը» հաւաքածոներէն: Իր թարգմանութեամբ է որ հրատարակուեցաւ 1922ին Վիէննայի մէջ «Պարտիզպանը» հաւաքածոն, որու օրինակներէն մէկուն վրայ կայ Տագորի ինքնագիրը:

Գրադարանային հետաքրքրութիւն ներ – կայացնող այդ հազուագիւտ օրինակի մասին կը պատմէ Ա. Իսահակեան, որ բախտը ունեցած էր հանդիպելու Տագորին: «Ռ. Տագորը, — գրքի կողքին վրայ գրած է ան, — 1925ին Վենետիկէն անցնելուն այցելեց Մխիթարեան Միաբանութեան վանքը՝ Ս. Ղազար: Ես ներկայացայ իրեն եւ խնդրեցի իր ստորագրու – թիւնը դնել «Պարտիզպան»ի վրայ»:

Տագորի ստեղծագործութիւններէն հա – յերէն հրատարակուած են ոչ միայն Երեւանի մէջ, այլեւ Թեհրանի, Պէյրութի, սփիւռքի շատ մը հայ կեդրոններու պարբերականներու մէջ: Միայն «Պարտիզ – պանը» հրատարակուած է հինգ անգամ, «Գիթանջալի»ն՝ երեք: Թարգմանութիւնները կատարած են Յովհաննէս Մասեհեան, Գասպար Իփէկեան, Երուանդ Փա – փազեան եւ ուրիշներ:

Գրքին հեղինակը հետաքրքրական տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Տագորի՝ հայ իրականութեան եւ գրականութեան հետ ունեցած կապերու, Հայերու հետ անոր ունեցած հանդիպումներու մասին: Ան կը նշէ որ Տագորին նուիրուած յօդուածներով, հնդկական բներգներով, ստեղ – ծագործութիւններով իր ժամանակին հանդէս եկած են հայ բանաստեղծներն ու արձակագիրները՝ Յովհ. Թումանեան, Աւ. Իսահակեան, Վահան Տէրեան, Վրթանէս Փափազեան, Վահան Թոթովենց, Ստեփան Զօրեան: Գրքին մէջ զետեղուած է հազուագիւտ լուսանկար մը, առնուած Թեհրանի մէջ, որ կը ներկայացնէ Տագորը, անոր պատանի թարգմանիչը՝ Զօրայր Միրզայեան եւ հայրը: Տագորը Իրան այցելած է 1932ին, ուր հայ համայնքը նշած է անոր ծննդեան 71րդ տարե – դարձը: Այդ առթիւ տեղի ունեցած հանդիսութեան ընթացքին, ներկաներուն դիմելով, հնդիկ բանաստեղծը ըսած է. «Դուք, Հայերդ, ունիք ձեր ետեւը մարտիրոսութիւններու երկար անցեալ մը, նոյնպէս եւ շարք մը անվեհեր յաղթա – նակներու պատմութիւն: Անցեալին կրած ձեր տառապանքներու խորքին վրայ ձեր սրտերուն մատչելի դարձած է համակ – րանքի զգացումը դէպի ամբողջ մարդ – կութիւնը: Դուք այժմ կրնաք պարծենալ որ ձեր տեղը ունիք այս երկրի վերաշինութեան գործին մէջ եւ կը ձգտիք բաժին հանել... ձեր եղակի քաղաքակրթութեան պտուղներէն»:

Մերի Մաքսապետեանի գրքին մէջ կը խօսուի հնդիկ բանաստեղծի կեանքի ու գործունէութեան, հայ մամուլի մէջ անոր նուիրուած յօդուածներու հրատարակութեան մասին եւ կը նշուի թէ ինչպէս բոլոր ժողովուրդներու հետ Հայերն ալ նշած են Տագորի ծննդեան հարիւրամեակը:

## Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ

| | |
|---|---|
| Վալանսի եկեղեցին (ցանկ) | 50.000 |
| Տէսինի եկեղեցին (ցանկ) | 20.000 |
| Կարպիս Ներսէսեան | 700 |
| Վարդգէս Եմէնիճեան | 250 |
| Մանուկ եւ Սարգիս Պալճեան | 200 |
| Ալեքսան Ղազարոսեան | 100 |
| Սերժ Միասերեան | 100 |
| Աբիկ – Նիկոլա Աւետիսեան | 100 |
| Տիկին Մատլէն Էքշեան | 50 |
| Տիկին Լեւոն Արփաճեան | 50 |
| Տ. Տ. Գազանճեան | 50 |
| Գումար | 71.600 |
| Նախորդ գումար | 583.543 |
| Ընդհ. գումար | 655.143 |

# «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

## ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ.— Օգտուելով Պէյրութի մեր պաշտօնակից «Նայիրի»ի խմբագրին Փարիզ այցելութենէն, շահեկան նկատեցինք հարցազրոյց մը ունենալ իրեն հետ, Լիբանանը խռովող վերջին դէպքերուն առթիւ:

Ա.

— Շուրջ տասը ամիս քաղաքական աշխարհին ուշադրութեան կեդրոնը դառնալէ ետք, այժմ, երբ խաղաղութիւնը վերագտնուած է Լիբանանի մէջ — յուսա՛նք... — կրնայի՞ք ընդհանուր տեսութեամբ մը պարզել թէ ի՞նչ էր, ինչո՞ւ եղաւ, ի՞նչ եղաւ:

= «Ի՞նչ եղաւը»՝ բացատրութեան չի կարօտիր: Վստահ եմ, շնորհիւ Ֆրանսական մամուլին, ձայնասփիւռին եւ մանաւանդ հեռատեսիլին, դուք մեզի չափ, եթէ ոչ աւելի, տեղեակ մնացիք օրը օրին: Իսկ թէ ի՛նչ էր եւ ինչո՛ւ եղաւ, ահա՛ դժուար բացատրելին: Պատճառներ շատ, բայց այդ պատճառներէն եւ ոչ մէկը, նոյնիսկ բոլորը միասին՝ բաւարար չեն բացատրելու եղածը: Հաւաքական խելագարութեան նոպայ մը, եւ նոպան չի բացատրուիր, կ'ախտանշուի՝ շատ աւելի ետքը: Դուք հոս, Ֆրանսայի մէջ, կրցա՞ք օրին բացատրել 1968 Մայիսը: Իմ մասիս, տասնեակներով գիրքեր կարդացած եմ, նոյնիսկ Նիւ Եորք – Պէյրութ ճամբուս վրայ չաքած մըն ալ Փարիզ մնացած եւ ականատես եղած Սորպոնի դէպքերուն, բայց դեռ յստակ չէ, եւ համոզիչ ու սպառիչ պատասխան մը չկայ, 8 տարիներ ետքն ալ, թէ «ինչո՞ւ եղաւ»:

Եւ սակայն, փորձենք շարք մը թուամներով «սեղմել» ու ամփոփել գոնէ ցայտուն եւ բոլորին կողմէ ընդունուած պատճառներէն գլխաւորները: Բայց մինչ այդ, պէտք է ճանչնալ Լիբանանը: Իր աշխարհագրական դիրքով, տնտեսական կարելիութիւններով, բնակչութեամբ: Հազիւ 11 հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ երկիր մը (մեր պզտիկ Հայաստանին կէսէն ալ պզտիկ) շուրջ երեք միլիոն բնակչութեամբ, որուն կէսը քրիստոնեայ է ու կէսը մահմետական: Բնական պայմաններու մէջ, մարդկային չփումներու ընթացքին, դժուար է քրիստոնեան զանազանել մահմետականէն: Բարքերու, սովորոյթներու, ասպարէզներու նոյնութեամբ, դարաւոր կենակցութեամբ՝ ստեղծուած է միատարր ժողովուրդ մը որ մէկ լեզու ունի, մէկ մշակոյթ, մէկ պատմութիւն, նոյնիսկ երբեմն կը կրէ միեւնոյն... անձնանունը: Այսպէս, Ապտիւլ Համիտ կը կոչուէր այժմու վարչապետ Քարամէին հայրը: Ապտիւլ Համիտ կը կոչուի նաեւ մեր քրիստոնեայ նախագահին...եղբայրը, եւ ինքը նախագահն ալ՝ Սիւլէյման, որ գերազանցօրէն իսլամական անուն է:

Արաբական աշխարհին ծայրամասը գըրաւող Լիբանանը, որ արաբական երկիր է, մաս կը կազմէ Արաբական Լիկային եւ բախտակից է արաբ ժողովուրդին՝ ինքնայատուկ կեցուածք մը ունի սակայն: Լիկային իր անդամակցութիւնը ձեւական է, արաբական երկիրներու վերիվայրումներուն հանդէպ անտարբեր, Իսրայէլի դէմ մղուած բազմաթիւ պատերազմներուն մէջ չէզոք: Իրողութիւնը այն է, որ մինչ լիբանանցի իսլամը, պահելով հանդերձ իր երկրին քաղաքացիութիւնը կ'ապրի Արաբութեան տագնապը, որուն սիրտը կը տրոփէ Դամասկոսի, Գահիրէի կամ Պաղտատի կշռոյթով, ազգովին նուաստացած կը զգայ Իսրայէլէն եւ այդ նուաստացումին հետեւանք վրէժխնդրութիւն կ'որոճայ, աղին՝ լիբանանցի քրիստոնեան իր ազգային ինքնութիւնը կը փնտռէ... եկեղեցիին մէջ եւ հոդ կ'ամփոփուի: Ուշիմ, ձեռներէց, նախաձեռնող ժողովուրդ մը, քրիստոնեայ այս Լիբանանցին, որ ազգ կ'ուզէ ըլլալ բայց ազգային լեզու չունի, իւրայատուկ մշակոյթ չունի, պատմութիւն չունի: Իր պատմութիւնը կրօնական համայնքի մը եկեղեցական պատմութիւնն է լոկ: Ահա՛ ողբերգութիւնը:

Երբ իրողութիւններու հոգեբանական խորքը այս է, քրիստոնեան՝ հակառակ երկրին լուսամիտ տարրը կազմելուն, դատապարտուած է մնալ յետադիմական Արաբութեան հանդէպ առհաւական իր ալերժիով, կառչիլ եկեղեցիին ու պետական – վարչական իր կառոյցը անխախտելիօրէն կապուած պահել կրօնքին: Քաղաքակրթական մակարդակով՝ բարձրագոյնն է Լիբանանը Միջին Արեւելքի բոլոր երկիրներուն մէջ, բայց իր ներքին կարգուսարքով ամէնէն յետամնացը:

— Բայց կրօնական եւ համայնական հակամարտութիւններէն անկախ, շատ ուրիշ պատճառներ ալ լսեցինք, — ձախակողմեան շարժումներ, Պաղեստինցիներ, իսրայէլեան ծածուկ միջամտութիւններ, եւայլն:

= Այդ բոլորը կան ու դեռ ուրիշ շատ բաներ: Բայց այդ բոլորը՝ իլիկին փաթթուող գոյնզգոյն թելերն են: Երբ իլիկ չկայ՝ ճախարակը չաշխատիր, լուռ կը մնայ: Խորքը, խորքին խորքը՝ կրօնականն է, այսինքն քրիստոնեային յաւակնութիւնը առանց սեփական լեզուի եւ առանց մշակոյթի «ազգ» դառնալու, այն ալ քսաներորդ դարու վերջերուն: Տեսակ մը կրօնական ցեղապաշտութիւն... առանց ցեղի: Օրինակ մը: Սայիտ Աքլ անունով բանաստեղծ մը ունինք: Տաղանդաւոր բանաստեղծ եւ պատուական մարդ: Ի դէպ, մեզի Հայերուս ալ լաւ բարեկամ մը: Վերջերս դարձած է քրիստոնէական ճակատին տեսաբանը եւ հրատարակեց այսպէս կոչուած իր «Լիբանանեան հաւատամքը»: Առաջին՝ Յիսուսէն, Մովսէսէն եւ բոլոր մարգարէներէն շատ առաջ, նախաքրիստոնէական երրորդ հազարամեակին «Էլ» անունով աստուած մը կար եւ անիկա ծնունդ առաւ Լիբանանի Ծալէյլ գիւղէն: Աշխարհի այբուբենը, ինչպէս և «800 միլիոն Չինացիներունը», մենք տուած ենք, Փիւնիկեցիներս: Հիւլէական ուժի գիւտութի՞ւնը: Սայտայէն Լիբանանցի մըն է դարձեալ առաջին անգամ այդ տեսութիւնը ըմռղը եւ գիտութիւնը պէտք է կոչուի «Թոմխսիք» եւ ոչ թէ «աթոմխսիթիք», որ «բարբարոս բառ մըն է»: Սահմանադրական կարգերն ալ Լիբանանէն մեկնած են եւ տարածուած աշխարհի մէջ: Ֆրանսացի կամ արաբ ըլլալ՝ «պզտիկ բան»: Լիբանանցի ըլլալ՝ «կրանտի՛զ»: Այնպէս որ, «մենք չենք որ պէտք է եւրոպայանանք, այլ Եւրոպան է որ պէտք է Լիբանանանայ»: Չէ՞ք հաւատար: Հետս բերած եմ Սայիտ Աքլի յօդուածը, կը թարգմանեմ: Ֆրանսերէն է, կրնաք կարդալ: Ուրեմն, ամէն ինչ, նոյնիսկ Թոմաս – մոմոս, նոյնիսկ ժխտումը Եւրոպային, Ֆրանսային՝ կը բաւէ որ ժխտուի նաեւ Արաբը: Եւ այս մարդը, կրկնեմ, երկրին պատիւ բերող մեծ բանաստեղծ մըն է, նոյն ատեն արուեստներու մեկենաս (իր անունով եւ դրամով մրցանակ կայ), հետեւորդներ ունի եւ... զէնքով կռուողներ:

— Գալով կռիւներուն, անմարդկային վայրագութիւններու մասին լսեցինք, երկու կողմէն ալ:

= Վայրագութեանց մրցանակը դըժուար է մէկուն կամ միւսին տալ: Իրար գերազանցեցին, անպատմելի հրէշութիւններով: Հաւաքական խելագարութիւն մը ըսի, պէտք էր ըսէի գինովութիւն մը: Գինովութեան ատեն երբեմն մարդ ըրածը չի գիտեր, նոյնիսկ սթափելէ ետք կրնայ մոռցած ըլլալ, բայց, դժբախտաբար, կտրուած աթոռները եւ կատարած աւերը հոն են, յիշեցնելու համար: Այս պարագային՝ «կտրած աթոռը» 15 հազար մեռեալներ են, 3-4 հազար անդամահատեալ, տասնեակ հազարաւոր վիրաւորեալներ: Ամերիկեան Համալսարանի իսլամ փրոֆեսորներէն մէկը կ'ըսէր քրիստոնեայ իր պաշտօնակիցին.— «Գիտե՞ս ինչ, մեր կրօնքը աւելի բիրտ է եւ վայրագութիւնները այնքան ալ խորթ չեն ազգայնականի բնազդով Արաբին համար: Բայց կը կարծէի թէ քրիստոնեան անընդունակ է այս բաներուն»: Եւ մարդը իր խօսակիցին ցոյց կուտար (գըրոյցը հիւանդանոցի մէջ է) ականջները եւ «ուրիշ բան մը» կտրուած իր մահամերձ մէկ ազգականը վիրաբուժական սեղանին դրուած (բոլորովին զուր տեղը, որովհետեւ մահամերձը չապրեցաւ):

— Բայց կողոպուտները, հրդեհները, քանդումները, այստե՞ղ ալ «մրցանակի» դժուարութիւն կայ

= Բացարձակապէս: Մէկը առ միւսին զարկ ու եթէ ըսեն թէ մէկը տուն մ'ը պակաս քանդեց քան միւսը՝ մի՛ հաւատաք: Մնաց որ, երբ մարդիկ կատղած գազաններու վերածուին եւ սկսին իրար բզքտել, այլեւս ի՞նչ նշանակութիւն ունի թէ ո՛վ միւսէն հարուած մը աւելի կամ պակաս տուաւ: Բայց բոլոր «կրօնական» «քաղաքական» բախումներուն տակ՝ միշտ փնտռեցէք շահը, ընչաքաղցութիւնը, Լիբանանցիութիւնը: Կողոպուտներուն եւ հրդեհներուն առիթով յեղյեղուեցաւ Պաղեստինցիներու անունը: Սխա՛լ: Պաղեստինցին հրեշտակ չէ, բայց Լիբանանցին, իսլամ թէ քրիստոնեայ, անկէ վար չի մնար: Անեկդոտ մը: Քանթարի թաղին մէջ, երկու քիւրտ աւազակներ, տունի մը երկրորդ յարկը թալանած, մեծ սառնարան մը վար կ'իջեցնեն: Փողոց հասցնելէ ետք, կը նկատեն թէ աւրուած մասեր ունի: «Պաշտօնակից»ը կը պոռայ.
— «Ի՞նչ կը յոգնիք այդ անարժէք սառնարանին վրայ, անդիի շէնքին մէջ աւելի գեղեցիկը կայ»: Հոդ կը թողուն սառնարանը եւ կը վազեն «աւելի գեղեցիկին»: Քիչ մը ուշ: Իրենցմէ՝ առաջ ուրիշ խումբ մը անցած է հոնկէ ու սըրբած – մաքրած: Կը դառնան, հաշտուած իրենց համեստ սառնարանին հետ, բայց մինչ այդ՝ այդ մէկն ալ տարուած է, ով գիտէ որուն կողմէ (թերեւս «աւելի գեղեցիկը» յիշեցնողին): Յուսախաբ աւազակներէն մէկուն բացագանչութիւնը.
— Այս ի՛նչ քաղաք դարձաւ, ո՞ւր է կառավարութիւնը...:

— Բայց իրապէս, ամբողջ այդ դէպքերուն, ի՞նչ կ'ընէր կառավարութիւնը, վերջ ի վերջոյ Լիբանանը Մոզամպիք չէ:

= Կառավարութիւնը — Աստուած պահէ — միշտ իր տեղն էր, եւ է՛: Օրինաւորապէս ընտրուած Երեսփոխանական ժողով, օրինաւոր Հանրապետութեան նախագահ, նախարարներ, բանակ, Ֆրանսայի Գ. Հանրապետութեան վրայ չափուած օրէնսդրութիւն: Ամէն ինչ կարգին եւ ամէն ինչ իր տեղը՝ բայց ժողովուրդը ամիսներով կտրուած ու աւեր կը սփռէ, իսկ կառավարութիւնը... ժողով կ'ընէ:

Երբեմն նախարարները պալատ ալ չեն կրնար երթալ ժողովի, ճամբաները փտանգուած են ու պէտք է այս կամ այն աւազակապետին պաշտպանութեան դիմեն, անվտանգ տեղ հասնելու համար: Անհաւատալի է, բայց իրաւ է: Լիբանանի մէջ ամէն ինչ անհաւատալի է բայց իրաւ, որովհետեւ Լիբանանը ինքը վերէն վար ու վարէն վեր քոմպին է միայն: Երբեք մի հարցնէք թէ Լիբանանի մէջ ո՞ր պետական մարդը աւելի ձեռնհաս կամ պարկեշտ է, միշտ հարցուցէք՝ ո՞ր մէկը աւելի ճարպիկ է ու խորամանկ: Ամէն ինչ քոմպին — քաղաքականը, տնտեսականը, վարչականը — քոմպին:

Քաղաքական.— Ուղղը ասեղին ծակէն կ'անցնի, բայց մէկէն երկու միլիոն ֆըրանք չունեցողը չի կրնար երեսփոխան ընտրուիլ: — Հակառակ որ ընտրութիւնները ազատ են ու գաղտնի քուէարկութեամբ — եւ անշուշտ Խորհրդարանն ալ ի պատկերի իւրում գահլիճ կը կազմէ: Իսկ միլիոններ տուողը ապուշ մը չէ որ տուածին կրկնապատիկը չուզէ քաղել: Ուրկէ՞: Պետութենէն:

Տնտեսական.— Ֆրանսական «հոգատարութիւնը» թօթափելէ ետք անկախ դարձած Լիբանանը միջազգային վարկով տնտեսագէտ մը հրաւիրեց, Պելժիացի Վան Զելանտը, որպէսզի քննէ երկրին տնտեսութիւնը եւ ուղղութիւն մը տայ: Քսան օր Պէյրութ մնալէ ետք, մեկնելէ առաջ Վան Զելանտի պատգամը.— «Այստեղ, ամէն ինչ, բացարձակապէս ամէն ինչ կ'ընթանայ տնտեսագիտութեան տարրական օրէնքներուն ներհակ ճամբով: Բայց կ'ընթանայ: Ուրեմն շարունակեցէք ձեր գիտցած ճամբով»: Կը շարունակեն:

Վարչական.— Հայաստանի մէջ՝ ամօթխածութիւն կայ: Կաշառքի պարագային կ'ըսեն՝ «տակից»: Հոս, Լիբանան, «տակից» բան չկայ: Ամէն ինչ «վրայէն» է, մանաւանդ կաշառքը: Կաշառքը պաշտօնեային տրուած նուէր մը չէ, իր բնական իրաւունքն է: Կը պահանջէ՝ անպատկառօրէն: Եւ դուք ստիպուած էք տալ... ոչխարօրէն: Չէ՞ք ուզեր տալ: Փորձեցէք: Երկու օրէն ըլլալիք ձեր գործը կը վերջանայ երկու ամիսէն: Երկիր մը, որուն բանակին ընդհանուր հրամանատարը դատարան կը քաշուի կաշառքի ամբաստանութեամբ, կը փաստուի կաշառքը, դատարանով կը դատապարտուի ու փախուստ կուտայ երկրէն, ի՞նչ կ'ուզէք որ ըլլայ: Հակասութեան մէ՞ջ ինկայ: Ուրեմն կաշառակեր մը կրնայ դատապարտուիլ: Մաքրագործումի պարթո՞նք մը: Ո՛չ, այդ հրամանատարին հակառակորդը պարզապէս այդ ձեւը գտած էր մարդուն ոտքը սահեցնելու: Այդքան: Իսկ փախստական դատապարտեալը վաղը կրնայ դառնալ եւ սլունդ կը քաշուի եղածին վրայ:

Այս պատկերով երկիր մը, Լիբանանը, կ'ապրէր առժամային օրէնքով, հաւատացած՝ թէ առժամեան է որ տեւէ, ինչպէս կ'ըսէ Ֆրանսացին, եւ ճիշդ կ'ըսէ: Այո, կը տեւէ: Բայց տեւելը յաւերժանալը չէ: Ի վերջոյ օր մը պիտի պայթէր հրաբուխը: Զարմանալու չէ, թէ ինչո՞ւ պայթեցաւ, այլ պէտք է մտածել թէ ինչ հրաշք էր, որ այսքան ուշացաւ:

(Մնացեալը յաջորդով)

# ՌԻՈՅԻ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

— o —

Պրազիլացիներու նախասիրութիւնները՝ Ֆութպոլը, երգը եւ Ռիոյի Բարեկենդանը:

Պրազիլացիք հպարտանքով կ'արտայայտուին իրենց առաջին մեծ սէր Ֆութպոլի մասին ու կ'ըսեն.

«Պրազիլացի տղաքը կը ծնին, ոտքերնուն միջեւ գնդակով մը...»:

Թէեւ չափազանցութիւն է ասիկա, սակայն, իրողութիւն ալ է:

Պրազիլացի տղաքը, շատ աւելի կը դպչին գնդակին կից տալով, քան կարդալով, գրելով ու թուաբանութեամբ:

Ոտնագնդակէն ետք, կուգայ երգը: Եւ հոս ալ կ'ըսեն.

«Ով որ երգել չի գիտեր, կամ չերգեր, պրազիլացի չէ»:

Պրազիլիոյ Ռիօ քաղաքին մէջ, ամէն տարի տեղի կ'ունենայ ժողովրդային երգերու շքեղ փառատօն մը, ուր, ներկայ կ'ըլլան, աշխարհի բոլոր մասերէն անուանի երգիչներ:

Ռիոյի երեսունըհինգ հազար հոգինոց անֆիթատրոնը, օրեր շարունակ կ'ողողուի երգը «պաշտող» մոլի հանդիսականներով:

Այս բոլորէն աւելի սակայն պրազիլացիներու ամենամեծ նախասիրութիւնը իրենց Բարեկենդանն է—

Ռիոյի խենթ «Քարնավալ»ը:

Ամէն տարի Բարեկենդանեան հանդիսութեանց շարունակական երեք օրերուն, պրազիլացի այր եւ կին, տղայ եւ աղջիկ, երիտասարդ, տարեց, ծեր ու պառաւ, կը լքեն ու կը մոռնան իրենց տունը, գործը եւ առօրեան եւ գիշեր ցերեկ կը թափառին Ռիոյի փողոցներուն մէջ, մաս կազմելու համար իրենց ժողովրդային այս մեծ ու խենթ տօնին, որուն նմանը կարելի չէ գտնել աշխարհի որեւէ մէկ մասին մէջ:

Տարուան բոլոր օրերուն, փոքրիկ Արմանտօ, իր ուսերուն տակառ մը առած շրջագայելով փողոցէ փողոց ու պոռալով կը ծախէ լեմոնատ, իր առօրեայ ապրուստը, կամ աւելի ճիշդ՝ կտոր մը հաց շահելու համար:

Սակայն երբ հնչէ Բարեկենդանեան հանդիսութիւններու ժամը, ան, անմիջապէս մէկդի նետելով իր կռնակի տակառը, կը վազէ Սամպայի եղանակներուն տակ երեք օր անընդհատ պարելու եւ պարելու մինչեւ որ անզգայ, յոգնասպառ եւ ուժաթափ իյնայ ճամբուն վրայ, գետինը:

Նոյնը պառաւ Իլանան. որ իր 70րդ տարիքին մէջ, ապրած եւ տեսած է յիսունէ աւելի Բարեկենդանեան հանդիսութիւններ:

Եւ սակայն, աշխարհի մէջ ոչ մէկ բան

կրնայ մոռնել անոր, իր ապրած այդ խենթ օրերու յիշատակները եւ ամէն տարի անհամբեր կը սպասէ այս օրերուն։

Ցարուան բոլոր օրերուն, գրկանքներու ենթարկուելով խնայողութիւններ կ'ընէ, որպէսզի Բարեկենդանի նախօրեակին, կարենայ գտնել փայլուն եւ զարդարուն բարեկենդանեան հագուստ մը։ Ան կը հաւատայ որ, այս հագուստով պիտի եթերանայ ու պիտի ըլլայ գեղեցիկ կուհիներու գեղեցկուհին, ու կ'երթայ երիտասարդուհիէ մը աւելի, Սամպայի եղանակներու տակ, իր զաւակներուն, թոռ եւ թոռնուհիներուն եւ անոնց զաւակներուն հետ միասին անընդհատ պարելու։

1970ին, Ռիոյի Բարեկենդանեան (Քարնավալ) հանդիսութեանց կազմակերպիչը ըսած է.

«Ռիոյի Բարեկենդանը, ամէն բանէ աւելի, յուսահատութեան արտայայտութիւն մըն է»։

Եւ, հաւանաբար այսպէս կարելի է բացատրել այն եղելութիւնները ուր «Ֆավելաս» թաղամասերու մէջ, այսինքն թիթեղէ եւ հիւղակներու մէջ ապրող–ները, այդ օրերուն, իրենց յուսահատական առօրեայէն դուրս գալով, հսկայ ալիքներու նման կ'ողողեն Ռիօ քաղաքի բոլոր փողոցները ու կը սկսին պարելու ու կը պարեն կը պարեն անընդհատ, առանց դադարի եւ ոչ մէկ կամ երկու այլ 72 ժամ շարունակ, Շաբաթ գիշերէն սկսելով մինչեւ Երեքշաբթի գիշեր։

Եւ, Չորեքշաբթի արշալոյսին, քաղաքապետարանի աշխատողները իրենց կառքերով փողոցներու աղբերուն հետ միասին կը հաւաքեն պարերու ընթացքին մեռնողները եւ գինովութենէ ու պարելէ ետք անզգայ վիճակի մէջ գետին փռուողները։

Ամէն տարի, Ռիոյի մէջ այս օրերուն զոհերու թիւը կը հասնի հազարէն աւելի։

Ռիոյի Բարեկենդանեան հանդիսութիւններու պատմութիւնը կը սկսի 1604էն, երբ քաղաքին կառավարիչը, ի պատիւ Փորթուկալի Տոն Խուան 4րդ թագաւորին, կ'որոշէ կազմակերպել ժողովրդային մեծ տօն մը։

Եւ 1604էն մինչեւ 1855, շարունակ այս տօնակատարութիւնը տեղի կ'ունենայ ամէն տարի նոյն թուականին։

Սակայն, հանդիսութեանց ընթացքին, անոր մասնակցողներուն ծպտուիլը ու դիմակներ գործածելու թոյլատուութիւնը պատճառ դարձաւ բուռն վէճերու եւ առիթ տուաւ չատերուն ու նաեւ պարողներուն եւ զանազան չարամիտ «կանկըսթեր»ական խումբերուն, որ «մաքրեն» իրենց միջեւ գոյութիւն ունեցող «առկախ հաշիւ»ները։

Զարիքը կանխելու քաղաքի ապահովութեան վարիչներու բոլոր ջանքերը ի դերեւ ելան։

1855ին, Տոն Բիէթրօ 2րդ թագաւորը ընտանեօք մաս կազմեց Ռիոյի Բարեկենդանեան մեծ տողանցքին ,այն յոյսով որ իր ներկայութեամբ պիտի կարենայ սաստել ու ամփոփել Սամպա պարողներու միջեւ տեղի ունեցած չափազանցութիւնները։

Դժբախտաբար սակայն, չարիքը չատ աւելի մեծ ու վատ եղաւ, այն աստիճան, որ քաղաքի բոլոր բանտերը լեցուեցան ամէն տեսակի չարագործ եւ ոճրագործներով։

Ասոր վրայ, Ռիոյի մէջ Բարեկենդանեան ելոյթները արգիլուեցան եւ յիսուն տարիներու մեծ շրջան մը ոչ մէկ հանդիսութիւն տեղի ունեցաւ։ Հանդիսութիւնները վերսկսան 1904 ին։ Նախապէս ձեռք առնուեցան ապահովութեան ու կարգապահական զանազան միջոցառումներ որոնց կարեւորագոյններն էին, տօնակատարութեան տեւողութեան եօթը օրերը իջեցնելով երեքի եւ հանդիսութիւնը կազմակերպել նախածրագրուած յայտագրի մը հիման վրայ։ Որով, Սամպայի պարերը սկսան տեղի ունենալ բոլոր միւս ելոյթներէն անջատ եւ սարբեր օրերու եւ ժամերու ընթացքին։

Այսպէսով, Ռիոյի մէջ ծնաւ պաշտօնական Նոր Բարեկենդանի նոր ձեւ մը եւ մինչեւ այսօր չմեռաւ ան։

Այսօր, էականօրէն Ռիոյի Բարեկենդանը վերջ չունի, նկատելով որ հազիւ պիտի վերջանայ 1976ի Բարեկենդանը, պիտի սկսին պատրաստուելու 1977ի Բարեկենդանին, եւ այսպէս շարունակաբար։

Եւ իսկապէս Պրազիլացիք, թէեւ Բարեկենդանեան ելոյթներու երեք օրեր կ'ապրին, սակայն տարուայն մնացեալ 362 օրերուն, կը խօսին, կը մտածեն ու կը պատրաստուին յառաջիկայ Բարեկենդանին համար։

Ռիոյի մէջ թէեւ Բարեկենդանը պաշտօնապէս կը տօնուի «Ֆավելաս»ներու աղքատ բնակիչներու կողմէ, «Քարիոքաս»ները սակայն, այսինքն Ռիոյի հարուստ դասակարգերը, ընդարձակ եւ շքեղ սրահներու մէջ ժողովրդային հանդիսութիւններէն առաջ սկսելով եւ անոնց վերջանալէն ետք ալ շարունակելով, կը կազմակերպեն զուարճանալի ու ճոխ պար – հաւաքոյթներ եւ այս հաւաքոյթներու մուտքի տոմսերը դժուար է ապահովել։

Քաղեց՝ Կ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

# ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՆՈՒԷՐ ՄԸ Ս. ՂԱԶԱՐԻ

ՎԵՆԵՏԻԿ (Յատուկ) — Օրիորդ Մարկըրիթ Մարի Պարաթ, Եւրոպական Խորհրդարանի քարտուղարուհի (Քոնսէյ տը Լ'Էօրոփ), 1972 Յուլիսին Ս. Ղազար այցելութեան առթիւ վանքին ընծայեց իր մօրեղբօր Ապպէ Փիէր Փիշոյի քահանայական ձեռնադրութեան նուէր՝ մեծագին սկիհը, որուն պատմութիւնը Ս. Ղազարի հրդեհէն վերջ դեռ աւելի յուզիչ դարձաւ։

Ապպէ Փիէր Փիշօ, քահանայ ձեռնադրուած է 1902ին, այդ առթիւ քոյրը, որ կ'ըլլայ Օր. Մարկըրիթի մայրը, իրեն նուիրած է սկիհը։ Առաջին մեծ պատերազմին սկիզբէն ի վեր Ապպէ Փիէր բանակային Կարմիր Խաչի զօրակոչ եղած է։ 1917 Սեպտեմբերին հերոսաբար ինկած է մարտադաշտին վրայ, վիրաւորներու օգնութեան փութացած պահուն։ Մահէն վերջ իր քահանայական սկիհը, զոր միշտ հետը տարած է, բանակէն յանձնած են ընտանիքին, ընտանիքն ալ այնուհետեւ զայն դրած է ապահովութեան արկղի մը մէջ, Փարիզ։ Հոն մնացած է սկիհը աւելի քան 50 տարիներ, մինչեւ Ս. Ղազար նուէր տրուիլը։

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմին, Փարիզի գրաւումէն վերջ, երբ Գերմանացիները կը կողոպտէին ապահովութեան արկղներուն մէջ գտնուող բոլոր գանձերը, Պարաթներուն արկղն ալ բացուելուն՝ կը տեսնեն սկիհը, երբ կը լսեն որ առաջին մեծ պատերազմին մէջ զոհուած քահանայի մը սկիհն է... պահ մը բարեւի կը մնան առջեւը, եւ ապա արկղը փակել կուտան, առանց բանի մը դպչելու։

Այս գեղարուեստի գործ, պատմական եւ յուզիչ յիշատակով հարուստ սկիհը՝ այժմ կը գտնուի Ս. Ղազար, եւ ներկայիս յետ ահաւոր հրդեհին, ան կը կազմէ եկեղեցւոյ սրբազան գանձարանին լաւագոյն առարկաներէն մին։ Կրակին գիշերը կը գտնուէր եկեղեցւոյ աւագ խորանին վրայ, եւ պիտի ծառայէր յաջորդ օրուան պատարագին։ Կրակը աւագ խորանին չհասաւ բարեբախտաբար։

Օր. Մարկըրիթ Մարի, վերջերս պատահմամբ լսելով հրդեհին լուրը, սաստիկ ցաւած հեռաձայնեց Վենետիկ, մանրամասնութիւնները հարցնելու համար։ Երբ լսեց՝ որ իր վարդապետ մօրեղբօր սկիհը փրկուած է դժոխային կրակէն, չափազանց ուրախացաւ։ Վանքին վերաշինութեան համար փափաքեցաւ մասնակցիլ «իր լումայով»։ Առաւ Սեւրի վարժարանին հասցէն։

Նամակով մը վարժարանէն կը հաղորդեն՝ որ Օր. Մարկըրիթ այցելած է հոն, եւ 10.000 ֆրանքի չէք մը յանձնած է, մաղթելով որ առաջուընէ աւելի գեղեցիկ եւ ամուր կառուցուի Ս. Ղազար։

Այս սկիհը եւ իր մաղզման, ոսկի է, ոտքէն մինչեւ բաժակը զարդարուած է ծաղիկներով, հասկերով եւ ողկոյզներով. չորս հակիթաձեւերու մէջն ալ Քրիստոսի կեանքէն դրուագներ նկարուած են. բոլոր զարդերը եւ նկարները արծաթով չատ նուրբ եւ գեղեցիկ հիւսուած ճարտարի ձեռագործներ են։ Տեսնողին հիացում կը պատճառեն։

ԹՂԹԱԿԻՑ

# ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

## ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ԿԵԴՐՈՆԸ՝ ՓԱՐԻԶ

— o —

Շաբաթ Յունուար 24ին (*) 30է աւելի հայ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները փութացած էին Աղքատախնամի կեդրոնը՝ Ռիւ Լաֆայէթ, պատասխանելով Աղքատախնամի կոչին։ Հաւաքոյթին նպատակն էր կազմակերպութիւններու միջեւ կապ հաստատել եւ փորձել անոնցմով կեդրոնական յանձնախումբ մը կազմել ուր պիտի լուծուէին հայ համայնքին վերաբերեալ –զանազան հարցեր։

Ուրեմն այս ուղղութեամբ էր որ Աղքատախնամի նախագահ Պ. Հրանդ Մարտիրոսեան խօսք առաւ հաւաքոյթին ընթացքին։ Իր խօսքը կ'ամփոփենք հետեւեալ տողերուն մէջ.—

«Փարիզի հայ համայնքին բեղնաւոր գործունէութիւն մը բերելու նպատակաւ եւ ընկերակցութիւններու ձեռնարկները արդիւնաւոր դարձնելու համար, Աղքատախնամի վարչութիւնը ծրագիր մը պատրաստած էր որ ներկաներուն ուշադրութեան կը յանձնուէր։ Ծրագրին գլխաւոր գիծերն էին.

1) Հայկ. գաղութի կեանքի մասին տեղեկութիւններ քաղել.

2) Ընկերակցութիւններու իրարու հետ հանդիպումները դիւրացնել.

3) Տեղեակ մնալ գաղութին վերաբերեալ բոլոր հարցերուն.

4) Ի պահանջեալ հարկին ծրագիր մը պատրաստել միասնաբար բոլոր հայ կազմակերպութիւններու ուղղեալ, առանց հոսանքի խտրութեան եւ ինչ որ ալ ըլլայ իրենց գործունէութեան նպատակը, որպէսզի գան միանան այս կեդրոնին, ճշդելու եւ ընդարձակելու համար անոր գործունէութեան սահմանները»։

Նախագահը աւելցուց նաեւ թէ տեղեակ է իւրաքանչիւր ընկերակցութեան յատուկ եւ դժուար աշխատանքներուն եւ կը գնահատէ անոնց արժանիքը ինչպէս նաեւ անդամներուն անձնուիրութիւնը որոնց միակ նպատակն է «Հայուն օգտակար դառնալ»։

Սակայն Պ. Մարտիրոսեան կ'աւելցնէ թէ ինչպէս մենք՝ նոյնպէս բոլոր ընկերակցութիւնները կը զգան իրարու հետ կապակցութեան պակասը եւ այս ուղղութեամբ նախագահը կը թելադրէ կեդրոն մը կամ յանձնախումբ մը կազմել բաղկացած բոլոր կազմակերպութիւններու լիազօր ներկայացուցիչներէն։ Այս նորակազմ կեդրոնին ծրագիր – կանոնագիրը պիտի չարադրուի մեր բոլորին գործակցութեամբ։ Այս կեդրոնին չնորհիւ պիտի կարենանք ընդլայնել մեր բոլորիս գործունէութիւնը եւ լուծել այն բարդ հարցերը որոնք կը վերաբերին Փարիզի եւ շրջանի հայ գաղութին։ Վերջերս զգացինք թէ որքան օգտակար պիտի ըլլար այսպիսի կեդրոնական յանձնախումբի մը գոյութիւնը, աւելի դրական գործունէութիւն մը ունենալու համար լիբանահայ գաղթականներու մօտ որոնցմէ չատեր յուսալքուեցան։

Յառաջիկային տեղի ունենալիք հաւաքոյթ մը պիտի օժանդակէ Կեդրոնը հիմնական ձեւի բերելու, միասնաբար եւ համերաշխութեամբ աշխատելու համար ի շահ Փարիզի եւ շրջակայքի հայ համայնքին»։

(*) «ՅԱՌԱՋ».— Այս տեղեկատուութիւնը խմբագրութեան յանձնուեցաւ Մարտ 8ին։

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

ՄԱՅՐԸ

Սքալապրինօ եւ Սիլվիա երկար ատեն խօսեցան իրարու հետ։

Ինչպէս որ գիտենք, Ռոլանի մայրը այդ միջոցին Լէոնորի դէմ լարուած էր։ Ամէն ոք կրնար Ռոլանը երեսի վրայ ձգել, բայց մայր մը եւ կին մը պէտք չէր որ իրենց սիրելին ուրանային։ Ահա այսպէս կը մտածէր ան։

Սիլվիա գիտէր թէ զաւկին սէրը անկեղծ էր Լէոնորի հանդէպ, գիտէր թէ ան ուրիշ մէկը չէր կրնար սիրել, գիտէր թէ էմփերիայի մասին ըսուածները սուտ ու սխալ էին...։ Մօր մը սիրտը իր զաւկին հանդէպ անխախտ է, հաւատքի պէս անխախտ ու կլոր...։

Ցանցաւորը, իրեն համար, Լէոնորն էր, այդ թեթեւամիտ, անխելք եւ ստախօս աղջիկը, որ մէկ ժամէն միւսը ուրացած էր իր նշանածը։

— Գնա՛, բայց զայն չսպաննես, ըսաւ ան աւազակին։ Այդ ուրացող աղջիկը իմ ձեռքովս պէտք է մեռնի...։ Գնա՛, բռնէ՛ եւ ինծի բեր զայն։ Անով պիտի սկսինք մեր գործը։

— Երկու ժամէն ան ձեր ոտքերուն տակ պիտի ըլլայ, պատասխանեց Սքալապրինօ։

Եւ դուրս ելաւ։

Երկու ժամ անցաւ, բայց Սքալապրինօ երեւան չելաւ։ Կէսօր եղաւ, դարձեալ եկող–գացող չեղաւ։

— Տիկին, քիչ մը բան չէ՞ք ուտեր, հարցուց ձայն մը։

Սիլվիա գլուխը վեր վերցնելով տեսաւ որ Ճուանան եկած էր։

— Չէ, աղջիկս, շնորհակալ եմ, պատասխանեց անոյշ ձայնով մը։

— Գոնէ թոյլ տուէք որ ձեր ճակտին կապը փոխեմ։

— Վէրքը բնաւ չի ցաւիր կոր, աղջիկս, պատասխանեց Սիլվիա։

— Խեղճ կին, մրմռաց Ճուանա ակռաներուն տակէն։

Եւ ինչպէս որ առանց աղմուկի ներս մտած էր, այնպէս ալ դուրս ելաւ։

Օրը իրիկուն եղաւ, բայց Սքալապրինօ երեւան չելաւ։

Երկու օր անցաւ, Սիլվիայի դաշնակիցը դարձեալ երեւան չելաւ։

Ռոլանի մայրը չորս օր սպասեց. այդ չորս օրուան մէջ Լէոնորի հանդէպ ունեցած ատելութիւնը հետզհետէ կորսնցուց իր սաստկութիւնը։ Միայն իր զաւակը ազատելուն վրայ մտածեց։ Բայց Սքալապրինոյի անհետանալովը ամէն բան ջուրը ինկած էր, այս պարագան մեծ հարուած մըն էր իրեն։ Ի՞նչ պիտի ընէր հիմա։ Ինքը տարիքը առած, տկարացած էր տասնըհինգ տարեկան Ճուանայէն ուրիշ մէկը չունէր քովը ամբողջ Վենետիկի մէջ. ի՞նչ կրնար ընել ինքն իր գլխուն...

Բայց ամէն գնով պիտի ազատէր զաւակը. այո՛ ամէ՛ն գնով... Սակայն ի՞նչպէս։

Առտու մը Ճուանա տեսնելով որ դըքսուհին դէմքին սեւ քօղ մը անցուցած դուրս կ'ելլէր, հարցուց.

— Ո՞ւր կ'երթաք, տիկին։

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Միհրան Ներկիզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ներկիզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժողէֆ Ներկիզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ներկիզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պագըրճեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Պագըրճեան եւ Ներկիզեան ընտանիքները (Ֆրանսա, Լիբանան, Հարաւ. Ամերիկա) ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, հօրաքրոջ զաւկին եւ ազգականին՝

ՏԻԳՐԱՆ ՆԵՐԿԻԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 9ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Մարտ 12, ժամը 14·15ին Սէն-Տիտիէ Օ Մոն-տ'Օռ եկեղեցին (Ռոնի նահանգ):

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»· — Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պագըրճեանի:

ԼԻՈՆ·— Օրիորդներ Լուսին, Ռոզէթ եւ Մոնիք Խազնէճեան, այրի Տիկին Յարութիւն Խազնէճեան, Տէր եւ Տիկին Սարգսեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, տագրոջ, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԱՆԱՆԻԱ ԽԱԶՆԷՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 7ին, 77 տարեկանին,

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ Մարտ 12ին, ժամը 15ին Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին եւ թաղումը կը կատարուի Կիյօթիէռի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Յակոբ Յակոբեան եւ զաւակները՝ Նատին եւ Սթելլա, Տէր եւ Տիկին Փիլավօղլու (Քանատա) եւ զաւակները, այրի Տիկին Յակոբեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի, Մարտ 14ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ, յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ՝ իրենց կնոջ, մօր, զաւկին, քրոջ եւ հարսին՝

ՖԼՈՐԱ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Օր. Հայկուհի Ոսկանեան, Տէր եւ Տիկին Ոսկան Ոսկանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Ոսկանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՏԱՃԱՐ ՈՍԿԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի (Մարտ 14) առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Փարիզի Աղքատախնամի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ընկերակցութեան բարերարուհի՝

ՕՐԻՈՐԴ ՍԱԹԵՆԻԿ ՅՈՎՍԷՓՈՖԻ

մահուան 9րդ տարելիցին առթիւ, այս Կիրակի Մարտ 14, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

## Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ·— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Ուրբաթ, Մարտ 12, ժամը 8·30ին Մշակոյթի Տունը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ·— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի Մարտ 11, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ·— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

կոչ կ'ուղղէ Փարիզի հայ գաղութին մասնակցելու իր կազմակերպած բացառիկ երեկոյթին ի նպաստ

## Ս. Ղազարի Մխիթարեան վանքին

Ուրբաթ Մարտ 12, ժամը 20·45ին Ալեք Մանուկեան Մշ. կեդրոնին մէջ 118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17րդ. Կը ցուցադրուին բազմաթիւ լուսապատկերներ նկարուած տեղւոյն վրայ, վերջին աղէտէն ետք, Երիտասարդաց Ակումբէն առաքուած մասնաւոր պատուիրակութեան մը կողմէ:

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Մարտ 15 Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ՝ 295 Ռիւ Պուալօ: Կարեւոր օրակարգ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջ. վարչութիւնը միջմասնաճիւղային ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի մասնաճիւղերը, Շաբաթ Մարտ 13, ժամը 15ին, Ահարոնեան ակումբը: Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. վարչութեան ընկերուհիներ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՒՆԱԻՈՐ ՖԻԼՄԵՐ

Առաջին անգամ Լիոնի մէջ
կը ցուցադրուին
Մարտ 12, Ուրբաթ ժամը 20·30ին,
Սինէ ԼԱ ՍԻԿԱԼի մէջ
60, Avenue de Saxe — Lyon
Հովանաւորութեամբ
ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
կազմակերպուած ի նպաստ Լիբանահայ աղէտեալներուն

Ա. ՄԱՍ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ՝
ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի
ԵՒ ՊՕՂՈՍ Զ.Ի ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ
ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

Բ. ՄԱՍ
ՔԱՂԱՔԱՄԱՅՐ ԵՐԵՒԱՆԻ
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
էրեբունեան շրջանէն մինչեւ մեր օրերը
շահեկան եւ հետաքրքիր պատմական
դէպքերով, ի մասնաւորի 11-24 Ապրիլեան Եղեռնի նուիրուած հոյակապ Յուշարձանին պաշտօնական բացումը
Ֆիլմերը սիրայօժար տրամադրուած են
Ֆրանս – Արմէնի բարեկամական ընկերութեան կողմէ
Խօսք պիտի առնէ Ընկերութեան նախագահ
ՊՐ. Գ. ՊԱԳՐՃԵԱՆ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

## ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

JOURNEE DE LA CROIX ROUGE ARMENIENNE
Dans les salons de l'HOTEL GEORGE V
Le Dimanche 14 Mars de 15 h. à minuit
Sous la présidence de M. Kévork BAKERDJIAN, en présence de
M. Gilbert CARRERE, Préfet du Val d'Oise

## MATINEE DANSANTE

Animée par DANY SALMON, son ensemble international Show Danse
(*Vedette des Disques A.F.A.*) et ses danseuses sud-américaines
Danses et chants par le GROUPE FOLKLORIQUE GREC
accompagné par le DUO ADELPHIA
*Election Miss CROIX ROUGE 1976*
*Projection de deux magnifiques films en couleurs*
*La rencontre historique de Sa sainteté*
*VASKEN 1er et du Pape PAUL VI*
*et HISTOIRE D'ARMENIE* (à 15 heures)

Entrée 25 Fr. — Etudiants 15 Fr. Retenez vos tables au 985-36-53

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Հուրի Իփէկեանի, իր մօր՝ Տիկին Հռիփսիմէ Գ. Իփէկեանի մահուան տխուր առթիւ:

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները·— Պ. Թումիկեանի թաղման առթիւ այրի Տիկին Ս. Թումիկեան 100, Տիկին Պօղոսեան 50 Ֆր.: Տիկին Արփիկ Պեզիրճեան իր հանգուցեալ քրոջ յիշատակին 50 Ֆ. (դպրոցին): Տէր եւ Տիկին Շահինեան 100, Պ. Շահինեանի մահուան տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ:

SOS ÉLECTRICITÉ

DEPANNAGE ELECTRICITE
INSTALLATION
FORCE et LUMIERE

Entreprise TOSSOUNIAN
23, rue de Draguignan
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE
Tél. : 985-79-35

## Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Մոնմորանսիի հանգստեան տան համար վերակացու Տիկին մը կ'ուզուի, հայերէն եւ ֆրանսերէն խօսող եւ աշխատելու իրաւունք ունեցող:

Դիմել Աղքատախնամի դրասենեակը՝
77, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ
Հեռախօս 878-02-99

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
de l'Association Arménienne Sportive d'Issy
LE 8 MAI
BAL ANNUEL

## ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԳԱՐՆԱՆ, ԱՄՌԱՆ ՈՒ ԱՇՈՒՆԻՆ

TRANSTOURS organise

Ա. ճամբորդութիւն՝ ԱՊՐԻԼ 19 – ՄԱՅԻՍ 2, ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ
Գին՝ 2700 ֆրանք

Բ. ճամբորդութիւն՝ ՅՈՒԼԻՍ 10էն 25 ԼԵՆԻՆԿՐԱՏ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ
գին՝ 2900 ֆրանք

1976 ՕԳՈՍՏՈՍ 6էն 21, ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ — Գին՝ 2900 ֆրանք
1976 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10էն 25 — ՄՈՍԿՈՒԱ-ԵՐԵՒԱՆ — Գին՝ 2850 ֆ.
1976 ՀՈԿՏ. 8էն 23 — ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՐԵՒԱՆ — Գին՝ 2450 ֆրանք

ՕԳՈՍՏՈՍԻՆ և ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ ԱՌԱՆՁԻՆ ԽՈՒՄԲԵՐ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Երթուդարձ օդանաւով: «Արմենիա»յի կամ «Անի»ի մէջ, առաջին կարգի սպասարկութեամբ:

Կը գործադրուի հայրենի տեսարժան վայրերու այցելութեան լրիւ յայտագիրը

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS, 22 rue du 4Septembre — 75002 PARIS — Tél. 742-77-40
ուր կարելի է ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18:
ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝
11, rue du Bassin — SAINT-JULIEN — Tél. 93-04-90 et 08-31-55
ՎԱԼԱՆՍ՝ դիմել Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ —ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ դիմել Յ. ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

## ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ Ս. ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ Մարտ 13ին ժամը 19էն սկսեալ
Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի մէջ
L'ASSOCIATION SAINTE - CROIX
Organise
*UNE SOIREE DANSANTE*
Le Samedi 13 Mars à partir de 19 heures, dans la salle des Fêtes du Collège Arménien Samuel-Moorat, 26 Rue Troyon — Sèvres Métro Pont de Sèvres)
*MENU — BUFFET — TOMBOLA — LOTS*
*ORCHESTRE « THE PARADOXE »*
PARKING ASSURE ENTREE 20 FRS
Réservation : 848-27-31 et 278-31-93

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
12
VENDREDI
12 MARS
1976

LE NUMERO 1,20 F.

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 170 Ֆ. | Վեցամսեայ | 90 Ֆ. |
| Արտասահման Տար. | 200 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 20 |

51րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13·537

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — No 13.537

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

—— Օ ——

### Ա.

### ԹՈՒՐՔ ՔԱՐՈԶՉԱԿԱՆ ՄԵՔԵՆԱՆ ԿԸ ԲԱՆԻ ՄԻՇՏ

Գող՝ սիրտը դող:

Ժողովրդական իմաստութեան ինքնաբուխ ստեղծագործութիւն՝ մեծապէս յատկանշական այս երեք բառերը առանց սեթեւեթի կը պատկերացնեն ամբողջ մտայնութիւն մը, փիլիսոփայութիւն մը, որ գերազանցօրէն կը պատշաճի Թուրքերուն:

Թուրք լրագրողներն ու հեղինակները խորապէս գիտակից այն ահաւոր ոճիրներուն, որոնք գործուեցան հայ ազգին դէմ օսմանեան սուլթաններուն, մասնաւորապէս արիւնարբու Ապտիւլ Համիտի կողմէ, մանաւանդ քաջատեղեակ Իթթիհատի ոճրագործ կառավարութեան ցեղասպանութեան, տեղի անտեղի կը բորբոքին, կը կատղին՝ ամէն անգամ, որ Թուրք պետական կամ դիւանագիտական դէմք մը կը սպաննուի արտասահմանի մէջ: Եւ անմիջապէս Հայերու կը վերագրեն կատարուած ահաբեկումը: Լաւ–եայն Հայերուն իրաւունք տալու ձեւ մը:

Հանրապետակա՛ն Թուրքերը իրենց կեցուածքով, հոգեւին կը վաւերացնեն, կիպացնեն Հայերուն դէմ գործուած ոճիրները դարերու ընթացքին: Եւ խորքին մէջ բնական ու արդար կը գտնեն, որ Հայերը ահաբեկումներ կատարեն՝ համաշխարհային հանրային կարծիքը հետաքրքրելու համար իրենց դատով:

Քաղաքական ահաբեկումները նորութիւն չեն Հայերուն համար, որոնք Մեծ Եղեռնի գլխաւոր պատասխանատուները օր-ցերեկով գետին փռեցին եւրոպական մայրաքաղաքներու պողոտաներուն վրայ եւ Թիֆլիզի մէջ Չեկայի քթին տակ:

Մեր օրերու Թուրքերը ո՛չ միայն չեն մոռցած հայ կտրիճներու այս հերոսական արարքները, այլեւ ցեղասպանութեան գըլխաւոր հեղինակին դիակը Պերլինէն Պոլիս փոխադրելով, իբրեւ ազգային նահատակ, Ազատութեան բլուրին վրայ յուշարձան կանգնած են վրան: Ազգայնամոլ Թուրքեր ուխտի կ'երթան յուշարձանին այն արիւնռուշտ մեծ ոճրագործին, որ յղացած եւ գործադրած էր մէկուկէս միլիոն Հայերու բնաջնջումը՝ ամէնէն վայրագ, աներեւակայելի եւ ստորին միջոցներով: Արմատախիլ ըրած էր Հայութիւնը իր հայրենի դարաւոր բոյներէն:

Իրերայաջորդ Թուրք սերունդներուն կողմէ ո՛չ մէկ զղջում: Ո՛չ մէկ չքմեղանքի խօսք կամ մեղայական: Ընդհակառակն բոլոր անոնք, որ գրիչ կը բռնեն, առանց խպնելու, անհաւատալի զրպարտութիւններով, սուտ ամբաստանութիւններով եւ յանկերգ դարձած չինծու ապացոյցներով կը փորձեն դահիճը զոհի վերածել եւ Հայերը ներկայացնել իբրեւ ջարդարար Թուրքերու...:

Թուրք քարոզչական մեքենան անդադար կը բանի: Վերջին տարիներուն աւելի ուժգնութեամբ: Պոլսոյ Թէրճիւմանը օրաթերթը փետր. 20ի խմբագրականով իր ընթերցողներուն կը յանձնարարէր կարդալ ինը զզուելի գրքեր, որոնք կը նկարագրեն Հայերու ջարդը Թուրքերուն դէմ (?)...: Ու կ'արդարացնեն 1915ի Մեծ Եղեռնը՝ որպէս պատասխան Հայերու գործած ոճիրներուն (?): Իբրեւ թէ Հայերը 1915ին ապստամբութեան դրօշ պարզած՝ կռնակէն զարկեր են Թրքական բանակը: Թուրքերն ալ «ինքնապաշտպանութեան» դիմելով, Հայերը ռուսական սահմաններէն փոխադրած են օսմանեան կայսրութեան ներսերը, անվտանգ դարձնելու համար զանոնք:

Շնականութիւնը աւելի առաջ տանելով, ոմանք գրեցին նոյնիսկ, որ Հայերը Սուրիոյ եւ Պաղեստինի հողերուն վրայ փոխադրուեցան՝ ռազմադաշտերէն հեռու՝ իրենց կեանքի ապահովութեան համար...:

Ի՜նչ մարդասիրական վեհանձն հոգածութիւն...

Զգայացունց լուրերու մասնագէտ Հիւրրիյէթ թերթը Պէյրութի ահաբեկումը մատի փաթթոց ընելով, օրերով հակահայ գրգռիչ յօդուածներ հրատարակած է իր Աթմաճա անուն աշխատակցին ստորագրութեամբ, նպատակ ունենալով ահուսարսափի մթնոլորտ մը ստեղծել Թուրքիոյ Հայերուն շուրջ, որոնց թիւը օրէ օր կը նուազի, իբրեւ հետեւանք արտագաղթի:

Եւ ահա՛ վերջին փաստը: Պուրհան Ֆէլէքի Միլլիյէթի Մարտ 2ի թիւին մէջ հրատարակած գրութիւնը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

### ԲԱՆԱԿԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ՎԵՐՋ ՉԻ ԳՏՆԵՐ

#### ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐՈՒՄ՝ ԱՊՍՏԱՄԲ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ

Լիբանանեան բանակի Հրամանատարութիւնը ընդհանուր ներում հռչակեց առջի գիշեր բոլոր դասալիքներուն, հրահանգելով որ անմիջապէս վերադառնան իրենց բանակավայրերը: Մինչ այդ սակայն, Զորեքշաբթի օրը բաւական ծանր միջադէպերու եւ դէպքերու օր մը եղաւ: Այսպէս օրուան մէջ յաջորդաբար գրաւուած էին Արամանի կայանը, Տրիպոլիսի հարաւը, ապա նաեւ երկու ուրիշ զօրանոցներ նոյն շրջանին մէջ — Հէլէլ եւ Ղանէմ: Ասկէ զատ, հարաւն ալ Մէրճայունի եւ Խիամի կայանները ինկած են ապստամբներու ձեռքը եւ գրեթէ առանց իսկ դիմադրութեան: Այս վերջինները հազիւ հինգ քիլոմեթր հեռու են իսրայէլեան սահմանէն ինչ որ աւելի մտահոգիչ է եւ առիթ կրնայ տալ իսրայէլեան հակազդեցութեան:

Կրկին անգամ կառավարութեան միակ յոյսը՝ սուրիական միջամտութիւնն է եւ արդարեւ Դամասկոս հրահանգած է Պաղեստինի Ազատագրութեան բանակին, որ կացութիւնը ձեռք առնէ ու վերջնագիր մը ուղղած է լիբանանցի ապստամբներուն...:

Քարամէ մտահոգ է բայց ոչինչ կրնայ ընել: Զորեքշաբթի օր հանդիպում մըն ալ տեղի ունեցած է լիբանանեան դահլիճին եւ նախագահ Ֆրէնճիէի միջեւ, բայց կարելի չէ եղած համաձայնութեան մը յանգիլ կամ լուծում մը գտնել առաջքն առնելու համար բանակին ծաւալող պառակտումին: Կ'ըսուի թէ լիբանանեան օդուժի հրամանատարը նամակով մը կը դատապարտէ լիբանանեան քաղաքականութիւնը եւ կ'ուզէ նոր կառավարութեան մը կազմութիւնը: Ուրիշ նամակ մը, զոր ստորագրած են 250 երիտասարդ սպաներ կը դատապարտէ պարագլուխներուն վարած քաղաքականութիւնը, բայց Պատերազմական Ատեան կը պահանջէ դասալիք զինուորներուն համար:

Բանակին այս վիճակէն զատ, մէկ օրուան մէջ (Զորեքշաբթի) շուրջ 50 առեւանգումներ եղած են ըստ Ֆիկառոյի, 35 ըստ Ինթերնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւնի:

Մղձաւանջի մթնոլորտ մը կայ կրկին երկրին մէջ:

## Քանի մը տողով

ԵՐԵՒԱՆԻ մօտ ինկած օդանաւին մասին, Մոնտ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտար առջի իրիկուն, քաղուած խորհրդային ոչ-պաշտօնական աղբիւրներէն.— Օդանաւը՝ Իլիուշին-18 Մոսկուայէն Երեւան կ'երթար եւ ճզմուած է Ուրբաթէն Շաբաթ (Մարտ 5էն 6) գիշերը Երեւանի մօտ: 120 մեռեալ կայ:

ՓԱՐԻԶԻ խորհրդային դեսպանատունը իր վրդովումը յայտնեց ֆրանսական կառավարութեան, որ թոյլ տուած է խորհրդային հպատակութենէ վտարուած անձի մը (Սոլժենիցին) որ օգտագործէ ֆրանսական ազգ. հեռատեսիլը:

ՊՈՒՇ - ՏԻՒ - ՌՈՆԻ Ոճրադատ Ատեանը մահուան դատապարտեց Քրիսթիան Ռանուչին, որ ութ տարեկան աղջնակ մը սպաննած էր 1974 Յունիսին: Կը թուի որ Թրուայի վերջին դէպքը, ոճիրներու ընդհանրացումը եւ հանրային կարծիքը ազդած են երդուեալներուն վրայ, որոնք համաձայն գտնուած են դատախազին պահանջին:

ԹՈՒԼՈՒԶԻ Հանրապետական ապահովութեան գունդերու մէկ պահականոցին մօտ երկու երիտասարդներ տեղն ու տեղը մեռած են երբ կը փորձէին ռումբ մը զետեղել: Կասկած կայ որ մահափորձը ուղղուած էր Փոնիաթովսկիի դէմ, որ նոյն օրը ներկայ կ'ըլլար սպաննուած ոստիկանին յուղարկաւորութեան: Առաջին քննութեանց համաձայն, ժամացոյցը սըխալ լարուած է: Կը կարծուի որ ենթակաները անդամ էին Կառիի (յեղափոխական միջազգային խմբակցութիւն):

ՄԱՏՐԻՏԻ զինուորական ատեանը բանտարկութեան զանազան պատիժներ տըւաւ 9 սպաներուն, որոնք ամբաստանուած էին իբրեւ անդամ «Ժողովրդավար զինուորական միութեան»: Ասոնցմէ մէկը դատապարտուեցաւ ութ տարուան, միւսները երկու տարի հինգ ամիսէն եօթուկէս տարի: Եօթը սպաներ նաեւ վտարուեցան բանակէն:

ՍՊԱՆԻՈՅ պասք շրջանը միշտ լարուած մթնոլորտի մէջ է: Շուրջ 40 հազար հոգի ներկայ եղան սպաննուած բանուորին յուղարկաւորութեան Պասաուրի մէջ: Գործադուլի շարժումները կը շարունակուին:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Մէյէր Վիլնէր Մոսկուայէ վերադարձին, յայտարարած է թէ Մոսկուայի մէջ խօսակցութիւն ունեցած է Պաղեստինի Ազատագրութեան Կազմակերպութեան պատուիրակութեան հետ, որուն կը նախագահէր Ֆարուք Քատտումի: Խօսակցութիւնները շատ քաջալերական եղած են: Վիլնէր ըսած է. «Պ. Ա. Կ.ի ներկայացուցիչները հաստատեցին որ կ'ուզեն պաղեստինեան Պետութիւն մը ստեղծել Իսրայէլի Պետութեան իբրեւ դրացի, ոչ թէ անոր տեղ»:

ՆԻՔՍԸՆ ըսաւ որ հեռաձայնային ունկնդրութիւններուն պատասխանատուն ինք չէր այլ՝ Քիսինկէր:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 4–9)

### ·ՀԱՅ ԸՄԲԻՇՆԵՐՈՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐԸ ՄՈՆԹՐԷԱԼԻ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Ուլիանովսկի մէջ վերջ գտած են դասական ոճի ըմբշամարտի Խորհրդային Միութեան խմբային - անհատական ախոյեանական մրցումները: Անհատական մրցումներու գծով, ախոյեան հանդիսացած է Կիեւի «Դինամօ» մարզական ակումբի ըմբիշներէն Նելսոն Դաւիթեան՝ իր ծանրութեան մէջ, անցեալ տարուան աշխարհի ախոյեանը, որ երրորդ անգամ ըլլալով կը նուաճէ Խորհ. Միութեան ախոյենութեան ոսկէ մետալը: Իր ծանրութեան մէջ՝ անհատական մրցումներուն, առաջին հանդիսացած է նաեւ ուրիշ Հայ մը՝ Աստրախանէն 19ամեայ Սուրէն Նալբանդեան, որ բազմաթիւ յաղթանակներ տարած է Եւրոպայի, աշխարհի պատանեկան եւ երիտասարդական մրցումներուն, բայց Ուլիանովսկի մէջ տեղի ունեցած մեծերու մրցումներուն Ս. Նալբանդեանի առաջին մասնակցութիւնն էր: «Սովետսկի սպորտ» մարզական թերթը հետեւեալը գրած է հայ ըմբիշի մասին. «Աստրախանցի այս ըմբիշն ունի ինքնատիպ արուեստ. հնարքներն այնպիսի արագութեամբ կ'ընէր որ ամէնուն հիացում պատճառեց: Նալբանդեան ցուցադրեց արդիական, արագաշարժ ըմբշամարտ մը»: Եւրոպայի առաջնութեան եւ Իվան Պոդդուբնիի յիշատակին նուիրուած յառաջիկայ մրցումներէն ետք պիտի որոշուի Խորհ. Միութեան հաւաքական կազմի անդամները, մասնակցելու համար Մոնթրէալի ողիմպիական խաղերուն:

×

### ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՐԳԻ ՓԱՌԱՏՕՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի պետական համալսարանի մէջ տեղի ունեցած է քաղաքական երգի փառատօնը, որուն մասնակցած են Խորհըրդային Միութեան եւ Հայաստանի բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու 21 ինքնագործ գեղարուեստական խումբեր, անհատ մեկնաբաններ, ինչպէս նաեւ հիւրեր Լեհաստանէ, Արեւելեան Գերմանիայէ եւ Պուլկարիայէ: Փառատօնը տեւած է քանի մը օր. ելոյթ ունեցած են շուրջ վեց հազար ուսանողներ: Փառատօնի դատական կազմը առաջին մրցանակը շնորհած է Ռիգայի պետական համալսարանի երգի - նուագի համոյթին, երկրորդ մրցանակը՝ Լեհաստանի Զենստոխով քաղաքի Բազմարուեստից հիմնարկի խումբին: Երրորդ տեղը գրաւած են՝ Երեւանի պետական համալսարանի « Նայիրի » եւ Բազմարուեստից հիմնարկի « Իդէա » երգ - նուագի խումբերը: Փառատօնին մասնակցողներ հանդիպումներ ունեցած են Հայաստանի երաժշտագէտներու, բնագէտներու եւ այլ ծանօթ դէմքերու հետ: Անոնք այցելած են Պատմութեան թանգարանը, Սարեան, Թումանեան տուն - թանգարանները, պետական պատկերասրահ, Սարդարապատ, Էջմիածին, Զուարթնոց եւ ծանօթացած՝ հայ մշակոյթի արժէքներուն:

# «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

## ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

— Ներկայիս ի՞նչ է կացութիւնը: Կը թուի թէ զէնքերը լռած են, քանի որ մամուլի հեռագիրները Լիբանանը չեն յիշեր այլեւս:

= *Հիւանդը տուն բերուած է հիւանդանոցէն, ինչ որ չի նշանակեր թէ բուժուած – վերջացած է: Ապաքինումի շրջանն է որ կը սկսի, եւ վստահօրէն երկար պիտի տեւէ, մինչեւ որ ոտքի կանգնի եւ աշխատիլ սկսի: Ճիշդ է որ բախումները դադրած են, բայց օրուան ընթացքին մասնակի դէպքերը պակաս չեն — փոխադարձ առեւանգումներ, տեղ – տեղ խանութի մը առջեւ պայթող ռումբ մը, գողութիւններ, եւայլն: Այս չփոթ վի – ճակը, որ պատերազմական վիճակ չէ, բայց երբեք խաղաղութիւն ալ չէ՝ կը ստիպէ որ շուկան փակ մնայ, երկչոտ նախաձեռնութեամբ մը ճամբայ ելլող գործերը դանդաղին, կէսօրուան ժամը 2–3էն ետք ամէն ոք քաշուի տուները եւ հրապարակը ամայանայ: Իսկ գիշերային կեանքի մասին խօսք չի կրնար ըլլալ: «Պէյրութ–պայ–նայթ»ը, որ Միջին Արեւելքի կենցաղասէրներուն մագնիսն էր ու Եւրոպացիին համար եւս արհամարհելի չէր՝ գոյութիւն չունի այլեւս: Մոխիր ցանուած քաղաք մը, որուն մոխիրներուն տակ չմարած կայծեր կան դեռ....*

— Բայց երբ կռիւ մը դադրի, կենանքն է որ կը վերսկսի: Ամիս մը եղաւ զինադադարը ընդունուելուն, ու դեռ հո՞դ ենք:

= *Այո, հոդ ենք: Կռիւ չկայ, բայց շնդալից յայտարարութիւններով կող – մերը լծուած են իրենց պարտութիւնը յաղթանակի վերածելու: Պէտք է կեր տալ անմտօրէն ռազմադաշտ իջած եւ արիւն թափող զանգուածին: Պէտք է ըսել — «Ահա՛ թէ ի՛նչ շահեցանք մեր թափած արիւնով»: Եւ որովհետեւ ոչ մէկ կողմին համար շահուած ոչինչ կայ մէջտեղը, բոլորն ալ հաւասարապէս տուժած են երկրին քանդումով: «Աֆրանքի սորսիէ» դարձած, ինչ ընելիքնին չեն գիտեր: Իշխանը մերկ է: Չկայ ղեկավար մը, կուսակցական առաջնորդ մը որ այլեւս ուղիղ կարենայ նայիլ աչքերուդ: Ռազմադաշտ իջան, յուսալով որ պահ մը կռուելէ ետք վերստին կուգայ Ճոմպիններու շրջանը, մէջտեղ կ'ելլէ Լիբանանցիներուն յատուկ մօգական բանաձեւը — «Ո՛չ յաղթական, ո՛չ պարտեալ» — եւ կեանքը կը շարունակուի նախկինին պէս: Բայց ոչ ոք կը սպասէր որ հոս կը հասնի: Բոլոր հաշիւները սխալ դուրս եկան ու բնական է որ սխալ հաշիւներու վրայ հիմնուած ամէն ձեռնարկ ի վերջոյ յանգի սնանկութեան:*

— Հայ կուսակցութիւննե՞րն ալ կան սնանկացողներուն մէջ:

= *Բարեբախտաբար՝ ոչ: Անգամի մը համար մերինները պատուով դուրս եկան, որովհետեւ ուղեցոյց ունեցան ոչ թէ իրենց խմբակցական շահերուն փառասի – րութիւնը, այլ հայ ժողովուրդին առողջ բնազդը: Եղբայրասպան կռիւի մը մէջ քաջութիւնը կռիւին մասնակցիլը չէ, այլ կռիւէն դուրս մնալը: Եւ հաւատացէք, որոշ պարագաներու, չէզոքութիւնը — ընդունուած բանաձեւով՝ «դրական չէ – զոքութիւնը» — աւելի վճռակամութիւն եւ նկարագրի ուժ կը պահանջէ, քան անձնադրոհ մարտնչումը: Երբ երկու կողմերը կատաղիօրէն իրար կը ռմբակոծեն, երկուքին մէջտեղ չէզոք մնացողին վիճակը այնքան ալ հանգստաւէտ չէ, ու երկուքին ալ մերժելով իր մասնակցու – թիւնը՝ ի վերջոյ կրնայ հրաւիրել երկու կողմին ալ թշնամութիւնը: Ուրախալի է հաստատել որ Հայերուս այս կեցուածքը, անկեղծ վարուելակերպը հաւկցուեցաւ կռուողներէն — անպատուակ եւ անհեթեթ կռիւ — ու թէեւ անպատասխանատու խմբակներու կողմէ ճիգ չխնայուեցաւ գրգռութիւններով Հայերն ալ քաոսին մէջ մխրճելու, բայց ի վերջոյ ստիպուեցան յարգել մեր չէզոքութիւնը, երբեմն դըժ – գոհ համակերպումով: Այս հարցին մէջ Լիբանանի Հայութիւնը կրցաւ իրագոր – ծել մեծ Պետութիւններուն այնքան սիրելի «զինեալ խաղաղութիւնը»:*

— Այդ մէկը կարեւոր յաղթանակ մըն է անշուշտ, բայց երկիրը աւերող աղէտին մէջ վրայ հասաւ անգործութիւնը եւ թշուառութիւնը:

= *Անգործութիւն՝ այո, բայց թշուառութիւն բառը քիչ մը ուժեղ է: Բառին լման առումով՝ սեւ թշուառութիւն գոյութիւն չի կրնար ունենալ Լիբանանի պէս բարգաւաճ երկրի մը մէջ: Իմ սեւ – րունդիս Հայերուն համար, երբ թշուառութիւն ըսուի, կը հասկնանք Փիզիքական անօթութիւնը, չոր հացին պակասը: Այսօր՝ թշուառը այն է որ դժուարու – թիւն ունի տունին վարձքը օրին վճարելու, երկու զաւակներէն մէկը ստիպուած է դպրոցէ զրկել դրամ չունենալուն, եւայլն: Բայց իր յատուկ իմաստով թըշուառութիւն գոյութիւն չունէր Պէյրութի մէջ եւ չի կրնար ունենալ, նոյնիսկ այս աղէտէն ետք: Տնտեսական տագնապ՝ այո: Թշուառութիւն՝ ոչ:*

— Հապա ի՞նչ են Լիբանանի աղէտեալներուն համար մեր կատարած հանգանակութիւնները: Պէտք չկա՞յ: Ուրեմն ետ չղրկե՞նք մեր դրամները...:

= *Առած դրամը ետ տուող մը տեսա՞ծ էք մեր ազգային կեանքին մէջ: Ցստակցննենք, որպէսզի թիւրիմացութիւն չըս – տեղծուի: Լիբանանի աղէտեալներուն մասին առաջին անգամ մտածողը եւ մանաւանդ զգացողը եղաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, ինչ որ անգամ մը եւս կուգայ հաստատել, թէ համահայկական կըշ – ռոյթով է որ կը տրոփէ Էջմիածինի սիրտը: Պատշաճ յանձնախումբ մըն ալ կազմուեցաւ այդ առիթով, բոլոր հոսանք – ներու մասնակցութեամբ, եւ անաղմուկ կը կատարէ իր շնորհակալ գործը: Ունեցողը եւ կամեցողը կուտայ այդ յանձնախումբին, ան ալ կը բաշխէ պէտք ունեցողին՝ եւ վերջ: Բայց ելլել կողմնակի ուրիշ յանձնախումբեր կազմել մասնակի նպատակներու համար, հեռաւոր գաղութները հանգանակութեանց շրջիլ միշտ «լիբանահայ աղէտեալներու» անունով, շիտակ չէ, մանաւանդ երբ գիտենք թէ մեր որոշ հիմնարկները պահեստի կարեւոր գումարներ ալ ունին դրամա – տուներու մէջ:*

*Այս ճշդումէն ետք, կը մնայ վեր առնել Սփիւռքի բոլոր շրջաններուն մէջ Լիբանանի Հայերուն համար կատարուող հանգանակութիւններուն այլապէս յուզիչ եւ ոգեւորող իմաստը: Կը նշանակէ՝ որքան ալ սփիւռք, որքան ալ աշխարհա – գրական բաժանումներու եւ քաղաքական խոչընդոտներու բերումով իրարմէ ան – ջատ՝ այնուամենայնիւ Հայութիւնը մէկ սիրտ է եւ մէկ հոգի, անխզելիօրէն մէկ գաղութը կապուած է միւսին: Աւելցնեմ՝ հայրենիքի ժողովուրդն ալ՝ մեզի, ինչպէս մենք հայրենիքին: Ստոյգ տեղեկութիւններ կան, հաւաստի վկայութիւն – ներ, թէ Լիբանանի արիւնոտ դէպքերուն ի լուր — ու նաեւ ի տես՝ շնորհիւ հեռատեսիլին — Երեւանի հրապարակներուն վրայ այնպիսի յուզիչ տեսարաններ կը պարզուէին, իբրեւ թէ իրենց մորթին վըրայ կրէին ցաւը: Կարճ՝ եթէ ամէն չարիքի մէջ բարիք մը կայ, Լիբանանի այս աղէտն ալ առիթ մը եղաւ ի յայտ բերելու, անգամ մը եւս, ազգային հաւաքական ապրում մը:*

— Ի՞նչ չափով կը ճշդէք մեր զոհե – րուն թիւը եւ վնասներուն քանակը:

= *Թուաբանական ճշգրտութեամբ կարելի չէ խօսիլ, բայց հրապարակ նետ – ուած 500 մեռեալի թիւը անհեթեթ է: Մնաց որ, Ազգային Առաջնորդարանէն եւ հայ միւս համայնքներէն մէկտեղուած թիւերը շուտով ի յայտ կը բերեն զոհերու իրական պատկերը: Իմ կարծիքով, 150էն ոչ պակաս եւ 200էն ոչ աւելի թիւ մը՝ մօտաւոր ճշմարտութիւնը կրնայ կազմել եւ այդ զոհերն ալ պատահական գնդակներով, քիչ անգամ կռիւի մէջ: Գալով նիւթական վնասներուն՝ անչափելի է, բայց ոչ անդարմանելի: Հրապարակի բանուկ շուկաներուն մէջ բազմաթիւ հայ վաճառատուներ հրոյ ճարակ դարձան, ուրիշներու կարգին: Բայց կարելի չէ ըսել թէ անոնց տէրերը մոխիրի վրայ նստան: Տեսա՞ծ էք վաճառական մը, հայ թէ օտար, հին թէ նոր, Վենետիկի մէջ ապրող թէ Պէյրութի մէջ, վաճառական մը՝ որ իր բոլոր հաւկիթները մէկ կողովի մէջ դրած ըլլայ: Խանութը գնաց՝ կը մնայ հողը, կը մնայ կառուցած շէնքը կամ դրամատան մէջ իր պահեստը: Պարզ՝ այս դասի «աղէտեալներուն» համար կարելի է ըսել.— «Քսան ունէր, տասը գնաց տասը մնաց»: Եւ որովհետեւ մէկով սկըսած էր, քսանին հասնելու համար և մէկը քան ըրած էր այս երկրին մէջ, այնքան ալ իրաւունք չունի երկիրը անիծելու: Ցամենայն դէպս, մեղքցուելիք դասը ասոնք չեն:*

*Կը մնայ պարզ աշխատաւորը, օրին շահող եւ օրին ապրող մարդը՝ որ ամիսներով չաշխատեցաւ ու «նեղը մնաց»: Այստեղ եւս՝ նեղութիւնը, դժուարու – թիւնները թշուառութեան հոմանիշ չեն: Կերպով մը կը տապկուէին, եւ յամենայն դէպս անձ–գլուխ 25 ոսկիի (50 Փրանք) բաշխումները հանգանակուած գումար – ներէն, այն ալ ընդամէնը չորս՞ թը թէ երկու չորսթը անգամ մը՝ լուծում չեն: Տարադրութեան, Մեծ Եղեռնի օրերուն անգամ Պէյրութի մէջ հայ մուրացկան չտեսնուեցաւ, եւ կարծեմ հաճելի չէ ստեղծուած այս անախորժ մթնոլորտը «աղէտեալի» անունին տակ: Բոլոր ժա – մանակներուն եւ ամէն տեղ ունեցած ենք չքաւորներ եւ անոնց օգնութեան հասնող մնայուն մարմիններ (Բարեգործական, Ազքատախնամ, Օգնութեան Խաչ եւն.), որոնք սուսիկ – փուսիկ կատարած են ու կը կատարեն իրենց պարտքը: Պէտք չկար Տէր Զօրէն վերադարձողներուս յիշեցնել մուրալ հոգեվիճակ մը, որ ընդմիշտ թաղած ըլլալ կը կարծենք անհատապէս եւ ազգովին:*

*Դպրոցները — ահա՛ միակ ցաւալին: Հացի կարօտ մարդ չկայ Պէյրութի մէջ, ես եմ ըսողը եւ խնդրեմ ըսածս բարի եղէք տպել նոյնութեամբ, այո՛, հացի կարօտ մարդ չկայ, բայց դպրոցի կարօտ շատ մանուկներ ունեցանք: «Նեղութիւնը», «թշուառութիւնը», որոնց մասին խօսեցանք, այստեղ իրական է այլեւս: Իմ զաւակս ազգային վարժարան կը յաճախէ: Իրմէ գիտեմ, թէ ընկերներէն 3–4ը պիտի չկրնան իրենց ուսումը շա – րունակել այս տարի, նիւթական պատ – ճառներով: Եթէ դպրոցին մէկ դասա – րանէն 3–4 աշակերտ կը զրկուին դրամի համար, 20 դասարան ունեցող 60 դպրոց – ներուն վիճակը դուք պատկերացուցէք այլեւս: Եթէ պատասխանատուն ես ըլ – լայի՝ դուրսէն եկած բոլոր դրամը կը բաժնէի դպրոցներուն, «թշուառներուն» ալ ցոյց տալով Օգն. Խաչին կամ Բարեգործականի հասցէն: Այս ալ այսպէս:*

*Կը մնայ հիմնականը: Այս սքտիկ երկիրը այս մեծ աղէտէն ետք կրնա՞յ վերականգնիլ: Աւերումները, ոճիրները, անպատմելի վայրագութիւնները՝ կրնան դարմանուիլ, մոռցուիլ: Կեանքը կը շարունակուի: Բայց կայ բան մը, որ ո՛չ դրամի հետ կապուած է եւ ոչ ալ ուժին — վստահութիւնը: Պատահածը այնքան անսպասելի էր, այնպէս ահաւոր, տրամաբանութեան եւ վերլուծումին բոլոր չափերը գլող անցնող, որ Լիբանանցիին հաւատքը խախտած ըլլալ կը թուի իր իսկ երկրին հանդէպ: Ցշմած են մարդիկ, իրենց իսկ ձեռքերով ըրածին իրենք չեն հաւատար հիմա, եւ միակ լուծումը կը տեսնեն արտագաղթին մէջ: Խուճապա – հար՝ կը մեկնին — Ամերիկա, Քանատա, Աւստրալիա: Հայերն ալ մաս կը կազմեն հոսանքին: Բնիկ Լիբանանցիին համար՝ գաղթելը աւանդութիւն է: Երկրէն դուրս տասնապատիկ Լիբանանցի կ'ապրի քան ներսը: Բայց հայ գաղութին համար անկասկած որ կորուստ մը պիտի ըլլայ, բայց հոս եւս պէտք չէ չափազանցել: Առաջին օրերու ցնցումը հանդարտելէն ետք, վստահաբար մեկնիլ ծրագրողներէն մաս մը պիտի հրաժարի մեկնելէ: Երբ նաւը սկսի ընկղմիլ՝ առաջին տեղաշարժը մուկերէն կը սկսի: Բայց հակառակ ջարդուած կողերուն, նաւը կը ծփայ ու ես հաւատացողներէն եմ թէ ողջ – առողջ նաւահանգիստ կը հասնի ու կը դարմանէ իր վէրքերը:*

— Քանի՞ տարիէն...

= *Աշխատանքի մեր նախարարին եւ անոր օգնելու եկած Ֆրանսացի ճարտարագէտներու յանձնախումբի մը գնահատումով՝ երկու տարիէն: Մեր հոծ գաղութն ալ կը մնայ իր տեղը իր դպրոցներով, եկեղեցիներով, ակումբներով, մշակութային բոլոր հաստատութիւններով: Քառորդ միլիոն կը հաշուեն Հայութիւնը Սուրիա – Լիբանան միասին: 5–10 հազար մը պակաս՝ կացութենէն բան չի փոխուիր: Եւ ինչպէս կռիւներուն ատեն մենք լուրջ մնացինք, խաղաղութեան մէջ եւս ճիգ մը կ'ընենք աւելի աշխոյժ շարժելու եւ... կ'ապրինք:*

*Վերջացնելէ առաջ, ձեր չտուած մէկ հարցումը ես տամ ու պատասխանեմ: Խղճի պարտք է: Ուրեմն բարի եղէք գըրել.— Արիւնալի դէպքերուն ընթացքին, իսլամական թաղերուն մէջ բնակող Հայերը ոչ միայն նեղութիւն մը չկրեցին մահմետական դրացիէն, այլեւ հոգածութեան առարկայ դարձան անոնց կողմէ: Այս մասին բոլոր վկայութիւնները միաձայն են, բացարձակապէս միաձայն: Դէպք չկայ, հակառակը փաստող: Կ'արժէ որ պատմութեան համար արձանագրուի այս մէկը:*

*Իսկ եթէ ոմանք ծանր գտնեն Լիբանանի պետական մարդոց մասին ըսած խօսքերս, բարի եղէք ցոյց տալ Մարոնիներու Խորէյշ Պատրիարքին «Թուղթ Հովուական»ը, ուր խարանիչ որակումներով կ'անիծէ բոլորը վերէն վար, արհամարհանքի եւ գառնութեան կծու բառերով: Ու կարելի չէ ըսել թէ Պատրիարքը իր հօտը չի ճանչնար...:*

## ՀԱԿԱ - ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

*Մարսէլ անուն բարեկամ մը ունիմ, որ գործի ժամերէ դուրս բացառիկ հաճոյք կ'առնէ էլէքթրոնիկով զբաղելէ:*

*Արդ՝ բարեկամս Մարսէլ վերջերս հնանալի գիւտ մը ըրաւ: «Հնանալի» բառը քիչ կուգայ այս գիւտին համար, պէտք է ըսել հանճարեղ: Հնարեց գործիք մը որ ինքնաբերաբար ձայնասփիւռին հոսանքը կը խզէ ամէն անգամ որ ձայնասփիւռը կը սկսի ծանուցում սփռել: Երբ ծանուցումը կը վերջանայ, դարձեալ ինքնաբերաբար գործել կը սկսի: Կրնա՞ք երեւակայել թէ ինչ հոյակապ գիւտ մըն է այս:*

*Երբ լսեցի այս գիւտին մասին զարմանքով հարցուցի Մարսէլի. «Բայց Մարսէլ ինչպէ՞ս ըրիր այս գիւտը: Այդ գործիքդ ինչպէ՞ս հոտը կ'առնէ ծանուցումին ամէն անգամ որ կարգը ծանուցումի կուգայ»:*

*Ուրկէ՞ հոտը պիտի առնէ, պատասխանեց բարեկամս որուն դէմքին վրայ յաւիտենական հեգնանքի մը լոյսը կը փայլէր, ձայնասփռումին ձայնին ելեւէջէն, եղանակաւորումէն: Բարձրախօսէն անցնող բոլոր, բոլոր ձայներուն մէջէն ճըզդեցի եւ զատեցի հնչումի եւ փրէքանսի այն մասնայատկութիւնները որոնք երեւան կուգան երբ տխմարութիւնը կը միանայ անիրականութեան: Այսպէս՝ երբ դովպոյական (դերմարդկային) լրտեսանման մարդը որ կը սկսի քեզ ածիլել նոր ածելիի շեղբի մը մասին, թրաք ձայնասփիւռը կը լռէ: Երբ նուաղուն աչքերով

երազային աղջնակը իր շրթները քեզի կ'երկարէ ծանօթացնելու համար շրթունքի նոր կարմիր մը, հօփ, ձայնասփիւռը կը լռէ: Յակաւին առաջին վանկէն սկսեալ:

Հիանալի պատասխանեցի: Ասիկա մեր դարուն մեծագոյն գիւտերէն մէկն է: Տարիներէ ի վեր այսպիսի գործիքի մը կը սպասէի: Ձես կրնար երեւակայել թէ ինչպիսի մարդանք մըն է որ ընել կը ստիպուիմ առտուները երբ մէկ կողմէ արդուզարդը ընելով հանդերձ միւս կողմէ օրուան լուրերը մտիկ ընել կ'ուզեմ: ճիշդ ակռայի խիւսը դրած եմ ակռաներուս վրայ, ամբողջ նրբանցք մը կը վազեմ դարձնելու համար ձայնասփիւռի գործիքին կոճակը, որ ճիշդ այդ պահուն ծանուցումի մը սկսած է: Բայց մինչեւ որ կը հասնիմ ծանուցումը վերջացած է եւ խօսնակը սկսած է նկարագրել հեռաւոր երկրի մը մէջ պատահած աղէտը, որ չահեկան է ինծի համար: Ուստի կը վերադառնամ լոգարան, անդրադառնալու համար որ լուրը վերջացած է եւ նոր ծանուցում մը կը ձայնասփռուի փողով - թմբուկով: Ձայնասփիւռի կոճակը սենեակներու մէջ կը մնայ երբ դարձեալ կը ստիպուիմ դարձնել կոճակը, բայց նոյն պահուն կը լսեմ թէ այսինչ երկրին մէջ երկու դեսպաններ առեւանգուած են: Ականջներս ալ նուազ օճառով չեն երբ խօսնակը առեւանգուած դեսպաններէն անմիջապէս կ'անցնի լուացքի մեքենայի մը: Ասիկա վերջ չունի սիրելիս, կարելի չէ համով հոտով ոչ օրուան լուրերը մտիկ ընել, ոչ ալ արդուզարդ մը ընել: Հիմա ահաւասիկ փրկութեանս կը հասնիս: Շնորհակալ եմ Մարսէլ եւ ե՞րբ արդեօք կը խորհիս որ կարելի պիտի ըլլայ հրապարակ հանել գործիքդ:

— Սպասէ, քիչ մըն ալ սպասէ, դեռ մէկ երկու պզտիկ դժուարութիւններ ունիմ անկէ վերջ գործիքը հրապարակ պիտի ելլէ:

Ի՞նչ տեսակ դժուարութիւններ:

— Օրինակի համար, հինին վրայ փոքրիկ գործիք մը եւս պիտի աւելցնեմ որպէսզի կարելի ըլլայ զայն գործածել հեռատեսիլի գործիքին վրայ ալ:

— Նայէ Մարսէլ, արդեօք չես կրնար հնարել նաեւ տեսակ մը ակնոց որպէսզի երբ զայն գործածենք թերթերու մէջ չտեսնենք ծանուցումի բաժինները:

— Ակնո՞ց ըսիր: Ոչ սիրելիս, ասիկա իմ մասնագիտութենէս դուրս կ'իյնայ: Օփթիքի մասին գաղափար չունիմ: Բայց լաւ որ յիշեցուցիր ինծի: Ծանուցումի աշխարհէն ծանօթ մարդ մը ունի՞ս: Մամուլի մէջ բայց մանաւանդ ձայնասփիւռի մէջ այս իմ գործիքիս մասին ծանուցումի արշաւ մը բանալ կ'ուզեմ...:

ԺԱՆ ԿԻՇԱՐ ՄԷՅԼ

Թրգմ. Ռ. Հ.

## Հ. Բ. Ը. Մ.

### ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Նկատելով որ տարուէ տարի կ'աւելնայ թիւը համալսարանական ուսման համար Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութենէն օգտուիլ փափաքողներուն, եւ նկատելով որ սփիւռքի Հայութեան դիմագրաւած ընկերային, տնտեսական եւ քաղաքական պայմաններուն հետեւանքով խնդրարկուներուն զանգուածը հետամուտ է ասպարէզներու եւ մասնագիտութեանց, որոնք անմիջականօրէն աղերս չունին ազգային մտահոգութեանց հետ, Կեդրոնական Վարչական Ժողովը որոշեց 1976–1977 ուսումնական տարեշրջանէն սկսեալ կրթաթոշակ տալ (սէռըլըրշիփ կռէնթ) անոնց միայն որ կը հետեւին եւ պիտի հետեւին հայագիտութեան, մարդկայնական եւ ազատ արուեստից ուսումներու, եւ ԱՌԱՆՑ ՏՈԿՈՍԻ փոխատուութեամբ օժանդակել (սէռլըրշիփ լոն) տարբեր ճիւղերու հետեւող աշակերտներու:

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

1) Որոշումը ի զօրու է հաւասարապէս թէ՛ Միութեան այժմու սաներուն որոնք յաջողութեամբ կը բոլորեն 1975 – 1976 ուսումնական տարին, եւ թէ նոր թեկնածուներուն համար:

2) Միութիւնը կրթաթոշակով կամ փոխատուութեամբ կ'օժանդակէ առաւելագոյն չորս ուսումնական տարեշրջան:

3) Ոչ-համալսարանական թեկնածուները պէտք է վկայուած ըլլան երկրորդական վարժարանէ մը:

4) Համալսարանական կամ ոչ՝ թեկնածուներուն վերջին տարուան նիշերուն ընդհ. միջինը պէտք է ըլլայ նուազագոյն 80 առ հարիւր:

5) Նախապատուութիւն պիտի տրուի ուսուցիչներու, երբ անոնք մասնաւոր կերպով կը յանձնարարուին իրենց վարժարաններու տնօրէնութեան կամ հոգաբարձութեան կողմէ, եւ անոնց որ գործօն մասնակցութիւն բերած են կամ կը բերեն հայ կեանքին:

6) Թեկնածուներու հայերէնագիտութիւնը եւ ի մասնաւորի հայ վարժարաններէ շրջանաւարտներուն վերջին երեք տարիներու հայերէնի եւ առընչակից նիւթերու նիշերը կարեւորութեամբ նկատի պիտի առնուին:

7) Լիբանանէն, Սուրիայէն եւ Ֆրանսայէն թեկնածուներ իրենց դիմումը պէտք է կատարեն մինչեւ 1976 Ապրիլ 12 Միութեան հետեւեալ հասցէներուն.—

Armenian General Benevolent Union
District Committee of Lebanon
P. O. Box 715
BEIRUT, LEBANON

Armenian General Benevolent Union
District Committee of Syria
P. O. Box 348
ALEP, SYRIA

Union Générale Arménienne
de Bienfaisance
Comité Régional de France
118, Rue de Courcelles
75017 PARIS, FRANCE

8) Զուիցերիայէն, Աւստրիայէն եւ Արեւմտեան Գերմանիայէն թեկնածուներ պէտք է դիմեն Միութեան Զուիցերիոյ Վարիչ Մարմնին՝

Union Générale Arméniene
de Bienfaisance
3, Chemin du Cap
1006 LAUSANNE, SWITZERLAND

9) Այլ վայրերէ թեկնածուներ մինչեւ 1976 Ապրիլ 12, իսկ Հարաւ. Ամերիկայէն եւ Աւստրալիայէն խնդրարկուներ մինչեւ 1976 Նոյ. 1, պէտք է դիմեն ուղղակի Կեդր. Վարչ. Ժողովին հետեւեալ հասցէով.—

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
628 Second Avenue
NEW-YORK, N.Y. 10016 — U.S.A.

10) Թեկնածուներ իրենց խնդրամատոյց նամակին մէջ պէտք է յայտնեն որոշապէս, թէ ի՛նչ ճիւղի պիտի հետեւին, որպէսզի համապատասխան հարցաթերթիկ ստանան պատկան մարմնէն եւ ապա իրենց թղթածրարը վերադարձնեն նոյն մարմնոյն ամէնէն ուշը մինչեւ Մայիս 12:

11) Միութեան շրջանային կրթական յանձնախումբերը իրենց շրջանի թեկնածուներուն թղթածրարները ուսումնասիրելէ ետք զանոնք մինչեւ Յունիս 11 պիտի փոխանցեն Կեդր. Վարչ. Ժողովին, արժանաւորներուն մասին պատճառաբանեալ յանձնարարութեամբ:

12) Ներկայիս իրենց ուսումը շարունակող Միութեան սաները ընթացիկ դըպրոցական տարեշրջանի վերջաւորութեան, իրենց քննութեանց արդիւնքը եւ կարգափոխութեան ու շրջանաւարտութեան պարագաները պէտք է անպայման մինչեւ Յունիս 30 հաղորդեն Կեդր. Վարչ. Ժողովին:

13) Իրենց համալսարանական ընթացքին առանց մեր գիտութեան եւ հաւանութեան ճիւղ, ուսման կամ համալսարան փոխող սաները կը դադրին օժանդակութիւն ստանալէ:

Այս յայտարարութիւնը միաժամանակ հրատարակութեան կը տրուի Ամերիկայի եւ արտասահմանի հայ թերթերուն մէջ:

ԴԻՒԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ. ԺՈՂՈՎԻ

Նիւ Եորք, 1976 Փետր. 26

## Կ Ո Չ

### ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ «ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ՍՐԱՀ»Ի ԱՌԻԹՈՎ

Սիրելի հայրենակիցներ,

Հաւանաբար բոլորիդ յայտնի է որ Մարսէյլի կեդրոնի մէջ կը կառուցուի եւ շուտով լրանալու վրայ է չորս յարկանի հոյակապ շէնք մը, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը, իր յարակից սրահներով:

Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւնը պաշտօնապէս փափաք յայտնեց Մշակոյթի Տան Յանձնախումբին որ Մշակոյթի Տան մեծ սրահը կոչուի «Վասպուրականի Սրահ» անունով:

Ուրախութեամբ կը յայտնենք մեր բոլոր Վասպուրականցի հայրենակիցներուն, որ վարչութիւնս պաշտօնական նամակ ստացած է Մշակոյթի Տան Յանձնախումբէն, որով կը յայտնեն մեզ թէ ընդունած են մեր փափաքը, ու տան մեծ հանդիսասրահը ընդմիշտ պիտի կոչուի Վասպուրականի Սրահ, ինչպէս Պէյրութի Համազգային տան «Վասպուրական սրահը»:

Սիրելի հայրենակիցներ, վարչութիւնս գնահատելով Մշակոյթի Տան Յանձնախումբի ցուցաբերած կամեցողութիւնը, մանաւանդ «Յառաջ»ի յանձնուած պաշտօնական հաղորդագրութիւնը, որով Վասպուրական անունն անգամ մը եւս պիտի յաւերժանայ Մարսէյլի եւ Ֆրանսայի հայկական գաղութի մէջ:

Արդ ուրեմն, փոխադարձ համաձայնութեամբ, որոշեցինք մեր վասպուրականցիի արժանապատուութեամբ, նիւթական եւ բարոյական օգնութեամբ քաջալերել «Վասպուրական Սրահ»ի աշխատանքները, նուիրելով յիսուն հազար փրանքի գումար մը:

Ցարգելի հայրենակիցներ, վստահ ենք որ այս մեծ գործը ուրախութիւն պիտի պատճառէ մեզ բոլորիս:

Ուստի, կոչ կ'ընենք մեր բոլոր հայրենակիցներուն, բարեկամներուն ուր որ ալ գտնուին, լիառատ նուիրատուութեամբ քաջալերել վարչութիւնս, որ կարողանանք վասպուրականցիի վեհանձնութեամբ ի կատար հանել հայրենասիրական այս մեծ ձեռնարկը:

Վարչութիւնս որոշեց եւ կազմեց Հանգանակիչ Յանձնախումբ — Պր. Սիմոն Աւտոյեան, Տիկին Իսկուհի Հրաչեան, Պր. Վարդգէս Աւիկեան — որոնք պիտի այցելեն ձեզ, ստանալու ձեր սրտաբուխ նուէրները: Նուիրատուներու ցանկը կը յայտարարուի «Յառաջ»ի եւ «Աշխարհ»ի մէջ:

Դրամական առաքումները հետեւեալ հասցէով Պր. Ֆ. ՀՐԱՉԵԱՆԻ անուան.

M. F. GRACIAN,
S.M.C. Agence de Beaumont, No 101273
328, Ave. de St-Julien, 13012 Marseille

Կանխայայտ շնորհակալութեամբ

Վասպուրականի Հայր. Միութեան
Կեդր. Վարչութեան
Ատենապետ Վ. ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ
Ատենադպիր Ս. ԱՒՏՈՅԵԱՆ
Գանձապահ Ֆ. ՀՐԱՉԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

## ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

### ՄԱՅՐԸ

Սիլվիա գլուխովը այնպիսի նշան մը ըրաւ որ յուսահատած կնոջ մը նշանին կը նմանէր... Տեսակ մը նշան որուն մէջ մէկը սպաննելու կամ անձնասպան ըլլալու վճռականութիւնը կայ...:

Բայց ժամ մը վերջը Ֆուքարի պալատին առջեւն էր ան եւ մեծ հաւատաքննիչին դուրս ելլելուն կը սպասէր:

Օրը իրիկուն եղաւ, սակայն Ֆուքարի դուրս չելաւ:

Երբ մութը կոխեց, խեղճ կինը տուն վերադարձաւ: Ծուանա զայն տեսնելով ուրախութեան աղաղակ մը արձակեց, բայց պառաւ կինը բնաւ ուշադրութիւն չըրաւ անոր. այլեւս աշխարհէն ուծացած էր, շուրջը անցած դարձածներէն ոչինչ կը տեսնէր, ոչ մէկ բան կը լսէր:

Այն օրէն սկսեալ ամէն օր դուրս ելաւ ան եւ գնաց Ֆուքարիի պալատին դէմը իր ամէնօրեայ տեղը գրաւելու եւ անոր դուրս ելլելուն սպասելու:

Այս գործողութիւնը սովորութիւն մը դարձաւ իրեն: Ամէն առտու, Սիլվիա դուրս կ'ելլէր, մինչեւ իրիկուն առանց բերանը բան մը դնելու դուրսը կը մնար եւ մութը կոխելուն տուն կը վերադառնար:

Երեսը սեւ քօղով մը ծածկած եւ վերէն վար սեւեր հագած այդ կնոջ ամէն օր պալատին դէմը սպասելը տեսնողները զարմանքով անոր երեսը կը նայէին, բայց երբ անոր ով ըլլալը կը հասկնային, սարսափով կը փախչէին անոր քովէն: Որովհետեւ, բոլոր անոնք որ դատապարտեալ ընտանիքին հանդէպ համակրական վերաբերմունք ցոյց կուտային, փողոցին մէջ վխտացող լրտեսներու կողմէ երբ սպառնալ ամբաստանուելով բանտ կը նետուէին:

Սիլվիա տասներհինգ օր այսպէս ցաւալի վիճակի մէջ շարունակեց իր պահակի պաշտօնը: Տասնըհինգերորդ օրուան իրիկունը, երբ յուսակտուր ու տխուր մեկնիլ կը պատրաստուէր, Ֆուքարի պալատէն դուրս ելաւ:

Սիլվիա անոր դէմը ցցուեցաւ: Ֆուքարի զարմանահար կանգ առաւ:

— Ֆուքարի, ձեզի խնդրանքի մը եկած եմ, խօսք առաւ դքսուհին:

Մեծ հաւատաքննիչը դժգոհ մնացած ըլլալու շարժում մը ըրաւ:

— Մօր մը պաղատանքը լսէ, Ֆուքարի, զաւակս ինծի դարձուր, շարունակեց Սիլվիա դողդոջուն ձայնով մը: Ես գիտեմ թէ դուք չար մէկը չէք: Եթէ ձեր բերնէն մէկ բառ ելլելու ըլլայ, վստահ եմ որ վաղը զաւակս ազատ կ'արձակեն:

— Ձեր զաւակը Տասներու Խորհուրդին կողմէ դատապարտուեցաւ. ես ի՞նչ կընամ ընել, պատասխանեց Ֆուքարի խուլ ձայնով մը:

Եւ քանի մը քայլ առնելով ուզեց մըտնել իր տափանաւը որ քիչ մը անդին ջրանցքին մէջ իրեն կը սպասէր:

Սիլվիա հեծկլտալով անոր ետեւէն վազել սկսաւ եւ այս անգամ այնպիսի աղեխարշ աղաղակ մը արձակեց որ, Ֆուքարիի պէս քարասիրտ մէկը չկարենալով յուզումը զսպել, կանգ առաւ:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

### ԳՈՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆԹՐԷԱԼԻ մէջ Փետր. 29ին, «Աւետիս Ահարոնեան» սրահին մէջ ճաշ մը տեղի ունեցած է՝ ի նպաստ Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանի, նախաձեռնութեամբ Համազգային Մշակութային Միութեան եւ ՀՕՄի վարչութեան: Խօսք առած են Համազգայինի Կեդր. վարչութեան անդամ Պօղոս Տուզճեան, Տոքթ. Շաքէ Մինասեան, Կարպիս Գորդեան եւ Լեւոն Տէր-Աստուրեան: Գոյացած է 7.000 տոլար: Նուիրատուութեան մասնակցած են նաեւ Մոնթրէալի շաբաթօրեայ եւ ամէնօրեայ վարժարանի աշակերտները:

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Պօղոս Օհանեան, Տէր և Տիկ. Օննիկ Քասըմեան, Տէր եւ Տիկ. Պետրոս Օհանեան, Օր. Թագուհի Օհանեան, Տէր և Տիկ. Հայկ Միքայէլեան և զաւակը, Օր. Սոնա Քասըմեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ ՕՀԱՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

## Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Աւետիսեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Գասպարեանց, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Առաքելեան իրենց սիրելի սանամօր այրի Տիկին Տաճար Ոսկանեանի մահուան քառասունքին առթիւ կը նուիրեն 100 Ֆր. Լիբանանի աղէտեալներուն (ստանալ «Յառաջ»էն), 100 Ֆր. Ս. Ղազարի եւ 100 Ֆր. սիրելի «Յառաջ»ին:

## ՆՈՒԷՐ

ՔՐԵՍԼԻԷՆ Հաճի Նոտարեան եղբայրները 50 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի եւ 30 Ֆր. Ալֆորվիլի Նոր Սերունդին:

## Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը զոյգ մը կը փնտռէ տան պահպանութեան ու մաքրութեան համար:

Դիմել կէսօրէ վերջերը

17, Rue Bleue, Paris (9e)

կամ

M. Khachikian 899-82-13

ժամադրուելու համար:

POUR LA PREMIERE FOIS EN FRANCE

au complet

# L'Ensemble d'Etat de Danse d'Arménie

(65 artistes)

*Représentations :*

MARSEILLE : Dimanche 14 Mars à 15 h. et à 20 h. 30 à l'Opéra de Marseille
Prix des places 12, 35, 50 Fr. Location à l'Opéra

VALENCE : Mardi 16 Mars à 20 h. 30

SALLE DES FETES — Prix des places 20 et 30 Fr.

*Réservation :* Ets. Maxoudian et Semerdjian et auprès des membres de l'Union Nationale.

LYON : Mercredi 17 Mars à 20 h. 30 Salle Rameau

PARIS : Vendredi 19 Mars à 21 h.
Samedi 20 Mars à 21 h.
Dimanche 21 Mars à 15 h.
Salle Pleyel — 252, Fbg. Saint-Honoré
Prix des places 20, 30 et 40 Fr.

*Billets :* M. Bakerdjian, 35 Rue de Trévise, Paris 9e — PRO. 07-25
Massis, 26 Rue Saulnier, Paris 9e
Djizmedjian, 31 Rue Paul Déroulède, Bois Colombes — Tél. 781-09-72
Auprès de tous les membres du groupe NAVASART

**Important Grossiste Lyonnais**

RECHERCHE

pour une nouvelle implantation fabriquant jupes, robes, pantalon-jean

Tél. (77) 22-29-67

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Ջաւարեան կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Ուրբաթ, Մարտ 12, ժամը 8·30ին Մշակոյթի Տունը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի Մարտ 11, ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Մարտ 15 Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ՝ 295 Ռիւ Պուալօ: Կարեւոր օրակարգ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջ. վարչութիւնը միջմասնաճիւղային ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի մասնաճիւղերը, Շաբաթ Մարտ 13, ժամը 15ին, Ահարոնեան ակումբը: Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. վարչութեան ընկերուհիներ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

**ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ**

Կոչ կ'ուղղէ Փարիզի հայ գաղութին մասնակցելու իր կազմակերպած բացառիկ երեկոյթին ի նպաստ

**Ս. Ղազարի Մխիթարեան վանքին**

Ուրբաթ Մարտ 12, ժամը 20·45ին Ալեք Մանուկեան Մշ. կեդրոնին մէջ 118, Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17րդ կը ցուցադրուին բազմաթիւ լուսապատկերներ նկարուած տեղւոյն վրայ, վերջին աղէտէն ետք, Երիտասարդաց Ակումբէն առաքուած մասնաւոր պատուիրակութեան մը կողմէ:

## ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ Ս. ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Շաբաթ Մարտ 13ին ժամը 19էն սկսեալ
Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի մէջ

L'ASSOCIATION SAINTE - CROIX

Organise

*UNE SOIREE DANSANTE*

Le Samedi 13 Mars à partir de 19 heures, dans la salle des Fêtes du Collège Arménien Samuel-Moorat, 26 Rue Troyon — Sèvres Métro Pont de Sèvres)

*MENU — BUFFET — TOMBOLA — LOTS*
*ORCHESTRE « THE PARADOXE »*

PARKING ASSURE ENTREE 20 FRS

Réservation : 848-27-31 et 278-31-93

POUR LA FETE DE L'ASCENSION

# PELERINAGE à JERUSALEM

du 26 au 30 Mai 1976
*Sous la présidence de*
**Mgr Nicolas KEHIAYAN**
***Délégué Apostolique de l'Exarchat Arménien***

Fr. 1.880 — tout compris de PARIS à PARIS
Hôtel Diplomat premier ordre
repas — excursions à Jericho, Nazareth, Tibériade, Bethléem

Visite de la Terre Sainte du 23 au 26 Mai
Suplément F. 400
Tel Aviv, Haïfa, Cesaree, Bersheva, Massada

INSCRIPTION :

ASSOCIATION CREDO

20, Passage des Recollets, 75010 PARIS
Tél. : 205-80-59

AVEC LE CONCOURS DE

**AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages**
**JACQUES CHELELEKIAN vous propose des**

# VOYAGES EN ARMENIE

**Prix par personne au départ de MARSEILLE**

PRIX 2950 F.

Départ : 16 Avril Retour 29 Avril
Départ : 7 Mai Retour 20 Mai

Ces prix comprennent :

- Transport aérien Marseille — Erévan — Marseille
- Transferts aéroport — Hôtel et V. V.
- Logement en chambre double Hôtel 1ère classe
- Pension complète
- Visite Erévan — Etchmiadzin
- Excursions : Sardarabad — Garni — Kégart — Lac Sévan

IMPORTANT : Inscriptions : minimum un mois et demi avant la date de départ

*Renseignements et réservations :*

**toutes agences HAVAS VOYAGES**
**et Jacques CHELELEKIAN**

**87 La Canebière**

13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 50-89-12 Lic. 97

## ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

JOURNEE DE LA CROIX ROUGE ARMENIENNE
Dans les salons de l'HOTEL GEORGE V
Le Dimanche 14 Mars de 15 h. à minuit
Sous la présidence de M. Kévork BAKERDJIAN, en présence de M. Gilbert CARRERE, Préfet du Val d'Oise

# MATINEE DANSANTE

Animée par DANY SALMON, son ensemble international Show Danse
(*Vedette des Disques A.F.A.*) et ses danseuses sud-américaines
Danses et chants par le GROUPE FOLKLORIQUE GREC
accompagné par le DUO ADELPHIA
*Election Miss CROIX ROUGE 1976*
*Projection de deux magnifiques films en couleurs*
*La rencontre historique de Sa sainteté VASKEN 1er et du Pape PAUL VI*
*et HISTOIRE D'ARMENIE* (à 15 heures)

Entrée 25 Fr. — Etudiants 15 Fr. Retenez vos tables au 985-36-53

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ
13
SAMEDI
13 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

LE NUMERO 1.20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.538

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — No 13.538

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ՀԱՅԵՐ՞Ն ՈՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Բ.

### ՊՈՒՐՀԱՆ ՖԷԼԷՔԻ ԱՐՏԱՌՈՑ «ԳԻՒՏ»Ը

Թուրք վաղեմի ծանօթ քրոնիկագիր Պուրհան Ֆէլէք Պոլսոյ Միլլիէթ օրա-թերթի Մարտ 2ի թիւին մէջ սուտն ու խաբէութիւնը իրար խառնելով թխած է գրու-թիւն մը՝ նպատակ ունենալով մէկ կողմէ արդարացնել Իթթիհատի 1915ի ցեղա-սպանութիւնը, միւս կողմէ չքմեղացնել նաեւ Անգարայի հանրապետակա՛ն կառա-վարութեան հետապնդած հակահայ քա-ղաքականութիւնը: (Յառաջ, Մարտ 4):

Յայտնելէ վերջ թէ «Հայ Ազատագրական Բանակին Անդրանիկ Փաշա» խմբակն է, որ իբրեւ հեղինակ կը ներկայանայ Պէյրութի Թրքական դեսպանատան աւագ քարտուղարին սպանութեան, սիրալիր խօսքեր կ'ուղղէ հասցէին Ֆրանսայի եւ Լիբանանի Հայերուն, որոնց մեծագոյն մասը Պոլսոյ Հայերուն պէս կ'ուզէ եղեր համերաշխ եւ անդորր ապրիլ: Սակայն կայ եղեր նաեւ «փոքրամասնութիւն մը, որ դեռ անկախ Հայաստանի մը ցնորքը» կը հետապնդէ եւ զայն հիմնել կ'ուզէ Թուրքիոյ մէջ: Այս բաղձանքն ունեցող-ներէն շատեր Թուրքիացի ալ չեն, Ռուսահայեր են...» եղեր:

Եւ դեռ ի՜նչ...

Ա՛լ կրնաք երեւակայել թէ որքա՜ն «իրազեկ» է Թուրք լրագրողը, որ հայ բարեկամներ ալ ունի եղեր:

Սակայն չարամտութիւնն ու ագիտութիւնը աւելի յստակ երեւան կուգան, երբ Պուրհան Ֆէլէք կը գրէ թէ առաջին ընդհանուր պատերազմին Ռուսերու կողմէ զինուած հայկական բանակ մը, որուն հրամանատարն է եղեր Անդրանիկ փաշա, Լազքիյէ ելեր եւ սկսեր է ջարդել Հայաստան նկատուած հողերու վրայ բնակող Թուրքերն ու խալամները... (??):

Եւ որովհետեւ «Օսմանեան Պետութիւնը, որ պատերազմական վիճակի մէջ էր արդէն, այս անսպասելի դաւադրութեան թումբ կանգնելու համար տարագրեց Հայերը եւ այս տեղահանութեան ընթացքին երկու կողմերու այն տարրերը, որոնք հակակշիռէ դուրս մնացին, գիրար կոտորեցին», կը բարբանջէ Թուրք խմբագիրը:

Եւ փա՛ռք յաւիտեանս, ամէ՛ն:

Երկու տողով կը բացատրէ Մեծ Եղեռնը եւ Հայերն ալ կը դնէ դահիճի նոյն աստիճանին վրայ...:

«Իրազեկ» Թուրք լրագրողը ա՛յնքան անտեղեակ է օսմանեան կայսրութեան աշխարհագրութեան, որ Լազքիյէն կը ներկայացնէ իբրեւ «Հայաստան նկատուած հող», ուր առաջին աշխարհամարտին ցամաք ելեր է Ռուսերուն կողմէ զինուած հայկական բանակ մը եւ ջարդած շրջանի Թուրքերն ու խալամները...(?):

Ի՜նչ աներեւակայելի յանդգնութիւն ու քաջութիւն: Պատերազմի ամէնէն տաք օրերուն, երբ Թրքահայաստան արեան ծով էր դարձած, Անդրանիկ փաշայի հրամանատարութեամբ եւ ռուսական զէնքերով սպառազինուած հայկական բանակ մը Կովկասէն եկեր է մինչեւ Լազքիյէ (Լաթաքիա) — ի՞նչ ճամբով — եւ ջարդեր է շրջանի Թուրքերն ու խալամները...

Արտառո՛ց գիւտ՝ արդարացնելու համար Հայերու ցեղասպանութիւնը:

Լազքիյէն մեր գիտցած Լաթաքիան է, որ Իսքէնտէրունի Թուրքիոյ կցուելէն (1939) ի վեր դարձած է Սուրիոյ գլխաւոր նաւահանգիստը Միջերկրականի վըրայ: Հայաստանն ու հայկական բանակը ո՞ւր, Լազքիյէն ո՞ւր, Պուրհան Ֆէլէք յիմարի տե՞ղ կը դնէ ընթերցողները: Մինչեւ հիմա ուրիշ բան կ'ըսէին Թուրքերը՝ ինքնարդարացման համար: Պուրհան Ֆէլէք նոր գիւտ մը ըրեր է՝ Լազքիյէի (Լաթաքիա) անհաւատալի պատմութիւն մը յերիւրելով:

Յետոյ կը գրէ թէ «անոնք, որոնք իրենց հոգին փրկեցին տեղահանութեան ատեն եւ կրցան մտնել Ճէմալ փաշայի հինգերորդ բանակին հովանիին տակ, որեւէ վնաս չկրեցին, մեծ մասամբ տեղաւորուեցան Լիբանան եւ Պէյրութ, գործ հիմնեցին եւ հարստացան»:

Այս կէտին մէջ ալ սխալուած ենք դաս տալ Թուրք տարեց լրագրողին: Ճէմալ փաշան հինգերորդ չէ՛ չորրորդ բանակին հրամանատարն էր ամբողջ երեք տարի, 1914 Դեկտեմբերէն 1917 Դեկտեմբեր (տեսնել իր Յիշատակները, անգլերէն, Նիւ Եորք, 1922, էջ 137-144):

Որոշ թիւով հայ ընտանիքներ որոնց ծանօթացեր էր Ճէմալ փաշա Ատանայի կուսակալ եղած շրջանին, 1909ի կիլիկեան ջարդերու վաղորդայնին, իր կարգադրութեամբ արտօնուեր էին ապաստանելու Երուսաղէմի Հայոց վանքը, ուր ապրեցան անոնք մինչեւ Զինադադար:

Պէտք չէ մոռնալ սակայն, որ չորրորդ բանակին ենթակայ էին Սուրիան, մէջն ըլլալով Տէր Զօրը, ինչպէս նաեւ Պաղեստինը, ուր հարիւր հազարաւոր Հայեր ջարդուեցան, կամ անօթի, ծարաւ, հիւանդ, անտուն, անօթեւան, բոպիկ մեռան յետին թշուառութեան մէջ: Ճէմալ փաշա փոխարքայի լիազօրութեամբ ամէն իրաւասութիւն կը վայելէր այն հողամասերուն վրայ, ուր տարագրուած էին Հայերը: Եթէ Հայերուն բարեկամ եղած ըլլար, այդ դժբախտ բեկորներուն, անտէր, անպաշտպան այրիներուն ու որբերուն օգնութիւն կը հասցնէր: Ամէնէն զարհուրելի ջարդերը տեղի ունեցան Տէր Զօրի մէջ, որ իր հրամանատարութեան շրջանակին մաս կը կազմէր:

Հայերը 1921ի վերջերը, Կիլիկիոյ պարպումէն ետք է, որ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հիւրընկալ հողերուն վրայ հաստատուեցան, երբ Ճէմալ փաշա շատոնց Թուրքիայէն փախուստ տուեր էր:

Մեր այսօրուան նիւթէն դուրս է քննել պարագան Ճէմալ փաշայի, որուն «հայասիրութեան» մասին չփոթ կայ շատերու մտքին մէջ:

Զենք ծանրանար նաեւ Պուրհան Ֆէլէքի գրութեան Հայերը փաղաքշող տողերուն վրայ:

Յիշե՛նք սակայն իր յատկանշական այն խօսքը թէ ընդհ. պատերազմի ատեն Ճէմալ փաշա մահուամբ պատժեց արաբ ազգայնականները: «Հակառակ ասոր, պատերազմէն ետք Թուրքեւարաբ թշնամութիւնը անհետացաւ, բայց Հայերը ամէն առթիւ փորձեցին վրէժ լուծել մեզմէ: Կարելի չէ բարեկարգել զանոնք եւ լիբանանեան կառավարութիւնը բան մը չի կրնար ընել», որովհետեւ Հայերը այնտեղ մեծ թիւ կը կազմեն, երեսփոխան եւ մամուլ ունին եւ առաջնակարգ վաճառական են:

Եզրակացութիւն: Թուրք խմբագրին համաձայն, «արտասահմանի ազգայնամոլ Հայերու կազմակերպութիւնը փոքրամասնութիւն մըն է, երկրորդ՝ անոնց գործած ոճիրներէն ամէնէն աւելի Թուրքիոյ Հայերն են, որ կը նեղուին եւ անհանգիստ կ'ըլլան»:

Այս վերջին տողերը պարզապէս սպառնալիք են ընդդէմ Թուրքիոյ Հայոց, որոնց տարրական իրաւունքները անպատիժ կը բռնաբարուին ամէն օր «ժողովրդավարական» պիտակով սնուցող Անգարայի հանրապետակա՛ն կառավարութեան կողմէ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

### ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾԻ ՊԷՍ ԲԱՆ ՄԸ

— Օ —

ԶՕՐ. ԱՀՏԱՊ
ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՁԵՌՔ Կ'ԱՌՆԷ
ԲԱՅՑ ՖՐԷՆՃԻԷ ՉԻ ՔԱՇՈՒԻՐ

— Օ —

Ինչ որ պատահեցաւ Լիբանանի մէջ տասը ամիսներու ընթացքին չէր նմաներ ուրիշ որեւէ երկրի մէջ պատահածին եւ այսօր ալ զինուորական պետական հարուածը որ կատարուեցաւ Հինգշաբթի, չի նմանիր ուրիշ որեւէ պետական հարուածի: Մինչ երկիրը ու մանաւանդ բանակը արդէն իսկ չփոթ կացութեան մը մէջ էին, պատահեցաւ ինչ որ կրնար տրամաբանօրէն պատահիլ որեւէ ատեն տասը ամիս տեւող կռիւներու օրերուն, բայց այլեւս ոչ ոք կրնար մտածել թէ կրնայ պատահիլ հիմա: Մէկ կողմէ զօրանոցները իրարու ետեւէ կ'իյնային եւ կ'իյնան ապստամբ ենթասպային ձեռքը (տասը զօրանոցի մասին կը խօսուի) եւ միւս կողմէ, յանկարծ, Զօր. Ահտապ, Պէյրութի զինուորական կառավարիչը, որ մահմետական ըլլալով հանդերձ ոչ մէկ կապ ունի ապստամբ զինուորական Խաթիպի շարժումին հետ, ընդհակառակն հաւանական կը նկատուի որ իրեն հետ ունի Փալանժները եւ հաւանաբար Սուրիան ալ դէմ չըլլայ, քանի Զօր. Ահտապ իր յայտարարութեան մէջ համաձայնութիւնը յայտնեց սուրիական միջամտութեան, ձեռք կ'առնէ իշխանութիւնը: Պահանջեց որ Ֆրէնճիէ հրաժարի ու ութ օրէն ընտրուի Հանրապետութեան նոր նախագահ մը եւ պատերազմական վիճակ հռչակեց: Այս ամբողջը ձայնասփիւռի կայանէ մը զոր մկրտած է «Թատիօ-Լիպան», այսինքն նոյն անունով քան այն կայանը որ դեռ կը մնայ իշխանութեանց ձեռքը, գրեթէ նոյն ալիքին վրայ եւ ուրկէ Ֆրէնճիէ յայտնեց թէ կը մերժէ հրաժարիլ եւ թէ Պէյրութցիները պէտք է շարունակեն իրենց բնականոն կեանքը:

Հինգշաբթի օր արդէն ցերեկէն իսկ մթնոլորտը լարուած էր երբ Գնդ. Շեհապ, հիւսիս. Լիբանանի շրջանի հրամանատարը կը սպաննուէր «զինեալ տարրերու» կողմէ: Շամուն, Ներքին Նախարարը անմիջապէս կը յայտարարէր թէ կացութիւնը շատ ծանր է այս բարձրաստիճան սպային սպանութեան պատճառով: Քիչ ետք է որ Զօր. Ահտապ հեռատեսիլէն իսկ կը հաղորդէր թէ իշխանութիւնը ձեռք առած է, չեշտելով թէ զայն չուզեր պահել, այլ վերադառնալ զինուորական իր ասպարէզին, երբ նոր նախագահը ընտրուի (ութ օրէն) եւ ամէն ինչ կանոնաւոր ըլլայ: Կը թուի թէ այս նախաձեռնութիւնը հաւանութիւնն ունի քրիստոնեայ շրջանակին (բայց անշուշտ Շամունէ եւ Ֆրէնճիէէ) ու նաեւ մահմետական ձախին ու Սուրիոյ «հովանաւորութիւնը»: Եթէ այս ամբողջը ճիշդ ելլէ, կրնայ պատահիլ որ քանի մը օրէն Լիբանանի նախագահական աթոռը նստի Ռեմոն Էտտէ կամ Էլիաս Սարգիս եւ առաջքն առնուի կռիւներու, որոնք այս անգամ շատ աւելի ծանր բնոյթ կ'առնեն քանի բանակն ալ պառակտուած է եւ չի կրնար այլեւս նկատուիլ իբրեւ ապահովութեան տարր մը: Ուրեմն Ահտապի ըրածը կրնայ կամ փրկարար լուծում մը ըլլալ կամ դուռ բանալ ամէնէն անիշխանական կացութեան:

Ամէն պարագայի մէջ կարելի չէ լաւատես ըլլալ ի տես այս նոր կացութեան եւ Էտուար Սապլիէ, որ լաւատեղեակ է Մերձաւոր Արեւելքի հարցերուն չէր վարաներ ըսելու Ուրբաթ առտու Ֆրանս-Էնթէրէն թէ հաւանական չէ որ վատթարագոյնին առաջքն առնուի:

## Քանի մը տողով

ԱԼԺԷՐԻ մէջ Պումետիէնի դէմ շարժումներ կան եւ թռուցիկ մը, զոր ստորագրած են առժամեայ կառավարութեան նախկին նախագահ՝ Ֆերաթ Ապպաս եւ նաեւ նախկին նախագահ՝ Պենխետտա, կը հրաւիրէ ալժերացի ժողովուրդը պզօյշ ըլլալ եւ Մարոքի հետ կռիւի չմտնել ու պայքարիլ նաեւ «մենատիրական վարչակարգին» դէմ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Զարիա Վոստոկա կուսակցական պաշտօնաթերթը շատ խիստ յօդուած մը լոյս ընծայած է կրօնական ամուսնութիւններու դէմ: Թերթը կը ձաղկէ զոյգերը, որ անգամ մը քաղաքային պսակ ըլլալէ ետք Թիֆլիզ, քսան քիլոմեթր հեռու կ'երթան Սվետիխովելի, կրօնական պսակի համար: Ըստ յօդուածագրին ասիկա այնքան հաւատքի հետ կապ չունի որքան չքեղ հանդիսութեան, վասնզի քաղաքային ամուսնական պալատը քաշողական ոչինչ ունի: Յօդուածագիրը կը զարմանայ նաեւ որ ամուսնութիւններու կամ տարեդարձներու առթիւ 3000էն 4000 ռուբլի կը ծախսուի (18 հազարէն 24 հազար ֆր.) երբ միջին աշխատավարձը 120 ռուբլի է (720 ֆր.) եւ կը թելադրէ որ կուսակցութիւնը քննութիւն բանայ...:

ՊՐԱՒԴԱ գովքը կը հիւսէ Ժտանովի, որ ամէնէն մտերիմներէն էր Ստալինի մինչեւ 1948 եւ որ ցարդ պատասխանատուն կը նկատուի Խորհ. Միութեան գրական եւ գեղարուեստական ստեղծագործութեան կաշկանդումին: Այս գովքը կը կատարուի ենթակային 80ամեակին առթիւ, առանց որեւէ վերապահութեան: Իւմանիթէ անդրադառնալով Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթին այս յօդուածին, կը յիշեցնէ որ Ժտանով խիստ կերպով քննադատուած էր 20րդ համագումարին մէջ իր մասնակցութեան համար հալածանքներու եւ իր դիրքաւորումներուն մանաւանդ երաժշտական մարզին մէջ:

ԿԱԹԸ 7էն 8 սանթիմ պիտի սղէ Եր-կուշաբթիէն սկսեալ, իբրեւ հետեւանք Պրիւսէլի համաձայնութեանց:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ արքեպիսկոպոսը՝ Գերպ. Էչեկառայ եւ Գերպ. Մաթակրէն ճաշի հիւրերը եղան Ժիսքար տ'Էսթէնի: Դուրս ելած ատեն, լրագրողներուն ոչ մէկ յայտարարութիւն ուզեցին ընել շեշտելով թէ՝ եկած էին իբրեւ քահանայ եւ ո՛չ՝ քաղաքական դէմք:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ պատմաբան Անտրէյ Ամալրիք յայտարարած է որ կ'ուզէ կոչ մը ուղղել Իսրայէլի Հանրապետութեան նախագահին, խնդրելով անկէ՝ հրաւէր մը, որպէսզի կարենայ վերջնապէս դուրս ելլել Խորհ. Միութենէն՝ իր կնոջ հետ: Իր կարգին՝ կինը, նոյնիմաստ դիմում պիտի ներկայացնէ Եգիպտոսի նախագահ Սատաթի, որովհետեւ մահմետական է:

**ԵՐԲ ԵՍ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...**

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

# ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

## [ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ]

### ՄԵԾ ՔԱՐԻ ԵՒ ՍԿԵՒՌԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

*Մեծ Քարի վանքին ու յետագային անոր կից կառուցուած վարդապետական համանուն դպրոցին մասին հնագոյն վկայութիւնները կուգան մատենագրային մեր վաստակէն եւ Հ. Ղուկաս Ինճիճեանի ու Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի հնապատմական աշխատասիրութիւններէն :*

*Առաջինը (Ինճիճեան) իր «Հնախօսութիւն Հայաստանեայց աշխարհի» գործին մէջ* (1835) *խօսելով Լեւոն Երրորդ Թագաւորի մասին, կը թուէ անոր նախաձեռնութեամբ իրագործուած աշխատանքները եւ կ'աւելցնէ.* «... Որ եւ տուն կարգեաց վարդապետաց՝ վասն վարժելոյ զմանկունս, — զսուրբ ուխտն Մեծքար կոչեցեալ», *իսկ երկրորդը՝ Ալիշան, իր* «Շնորհալի եւ պարագայ իւր» (1873) *եւ* «Սիսուան» (1885) *տեղագրային - գրապատմական աշխատասիրութեանց մէջ կը ճշդէ որ Մեծքար վանքի հիմնադիրը եղած է Ռուբինեան իշխաններէն Մլեհ, իսկ դպրոցի հիմնադիրը՝ Հեթում Ա.ի որդին Լեւոն Գ.:*

*Մեծքարի ուսուցչական կազմին մասին հրացումով կ'արտայայտուին բոլոր գըրիչները, ընդգծելով անոնց գիտնականի բացառիկ կարողութիւնները եւ յիշատակելով ուսուցչապետ Ստեփանոսի անունը իբրեւ* «իմուտ, եւ գտող բանից իմաստնոց», — *իմաստասիրական նիւթերու բացառիկ կարեւորութիւն ընծայող անձ :*

*Հայր Վարդան Հացունի, իր* «Դաստիարակութիւնը հին Հայոց քով» (1922) *գործին մէջ կը խօսի Մեծքարի դպրոցի ուսուցչական կազմին մասին ու կուտայ անունը Տարօնի Ս. Կարապետ վանքի նախկին միաբաններէն Յովհաննէս վարդապետի, աւելցնելով որ, անոր յանձնարարութեամբ, օրուան Հայոց կաթողիկոսը՝ Յակոբ Բ. Անաւարզեցի* (1327 - 1341), *Մեծքարի դպրոցին մէջ դասախօսելու հրաւիրած է շրջանի մեծանուն գիտնականը, Յովհաննէս Երզնկացին,* «բայց Երզնկացին իր կամքէն անկախ պատճառներով կը խափանուի հայրապետին առաջարկը յանձն առնել» (տե՛ս անդ, էջ 118 : Տե՛ս նաեւ վեր. Եղիա Քասունիի «*Պատմութիւն հին հայ դաստիարակութեան*» գործը, 1959, Պէյրութ, էջ 224) :

*Այս վերջին կէտին մասին տարբե՛ր է սակայն վկայութիւնը Արգար Մովսիսեանի՝ որ իր* «Ուրուագծեր հայ դպրոցի եւ մանկավարժութեան պատմութեան» *անուն աշխատասիրութեան մէջ (Երեւան,* 1958, *էջ* 315), *կը գրէ.*

— « Որպէս դասախօս, այս դպրոցն էր հրաւիրուած 13րդ դարի ամենանշանաւոր գիտնական - քերականագէտներից մէկը, Յովհ. Երզնկացին Սա «ասել զքերականն դաս իւրոց աշակերտաց եւ ախորժելի եւ հաւանական», — այս առարկան *դասաւանդում էր* «պարզութեամբ» ու «մեկնէր հասկնալի» : Սրանք հրաւիրում են մի ուրիշ դասախօս էլ՝ նոյնպէս Յովհաննէս անունով, որն արդէն յայտնի էր Մշոյ Ս. Կարապետի եւ Առաքելոց վանքի դպրոցներից : Սա էլ գալիս է այստեղ՝ «ասել դաս եւ մեկնել գիրս աստուածաշունչ, աշակերտելոցն եկեղեցւոյ մանկանց» :

*Ինչպէս կը տեսնուի մեր կողմէ կատարուած գլխագրումով՝ Արգարեան կասկածի առարկայ չի դարձներ Յովհ. Երզնկացիի* ներկայութիւնը *Մեծքարի մէջ :*

*Սկեւռայ վանքը (Տարսոնի մօտիկ) եւս եղած է միջնադարու ծանօթ ուսումնավայրերէն մին, ստացուած Լամբրոնի իշխաններուն, ուր առաջնորդական իր աթոռը ունեցած է շրջանի հռչակաւոր մատենագիր - հոգեւորականներէն Ներսէս Լամբրոնացի՝* «գեղեցեացեալ աստուածային հանճարովն որպէս լուսին, և պայծառացեալ գիտութեամբն՝ իբրեւ զարեգակն» (*)

*Սկեւռայ դպրոցի ուսանողական, ուսուցչական եւ միաբանական շարքերէն յայտնի անուններ են Գրիգոր Սկեւռացի, Գէորգ Սկեւռացի, Մխիթար Սկեւռացի եւ Սամուէլ Սկեւռացի :*

*Գէորգ Սկեւռացի (քեռորդին Գրիգոր Սկեւռացիի) պատանեկան տարիքին իսկ հռչակ ապահոված է գրչութեան արուեստի մէջ Իր կողմէ գրի առնուած յիշատակարանային արձանագրութիւններէ կը պարզուի՝ որ շրջան մը հետեւած է Հայաստանի վանական դպրոցներուն, մասնաւորաբար Նոր Վիրապի ուսումնարանին՝ ուր կ'ենթադրուի որ աշակերտած ըլլայ Վարդան Արեւելցի պատմիչին : Աւելի ուշ եկած է Կիլիկիա՝ եւ իբրեւ միաբան - ուսուցիչ Սկեւռայ վանքին ցմահ ապրած է այնտեղ* (1300) :

*Մ. Թ.*

---

(*) Աշխարհական անունով Սմբատ՝ Ներսէս Լամբրոնացի (1153 - 1198) որդին է Շնորհալիի եղբօր աղջկան ու Լամբրոնի իշխան Օշինի : Եղած է աշակերտ Սկեւռայ վանական դպրոցին ու տասնեւութ տարեկանին քահանայ ձեռնադրուած՝ Ներսէս Շնորհալիի պնդումներով : Շնորհալիի յաջորդ Գրիգոր Տղայ կաթողիկոսի կարգադրութեամբ՝ Լամբրոնացի 1175ին կը նշանակուի Տարսոնի եպիսկոպոս, միաժամանակ վարելով Սկեւռայի վանահայրութիւնը : Ջատագով եկեղեցական միութեան, հռչակաւոր է իր «Ատենաբանութիւն» անուն ճառով՝ ուր կ'արծարծէ դաւանական տարբերութիւններու հարցը, եզրակացնելով որ անոնք արգելք պէտք չէ ըլլան եկեղեցական միութեան :

Մատենագրական իր հարուստ վաստակին մաս կը կազմեն ճառեր, մեկնողական գործեր, քերթուածներ՝ որոնց կարգին Շնորհալիի տաղաչափեալ կենսագրականը՝ « Վիպասանութիւն » անունին տակ : Թարգմանութիւններ կատարած է յունարէնէ, ասորերէնէ, լատիներէնէ եւ ֆրանսերէնէ :

---

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ՖՐԱՆՍԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

# ՇՆՈՐՀԱՇԱՏ ՊԱՐԱՍՏԵՂԾ ՎԱՆՈՒՇ ԽԱՆԱՄԻՐԵԱՆ

*Բեմի վրայ է Հայաստանի պարի պետական անսամբլը : Բեմը դեռեւս դատարկ է : Ցանկարծ դահլիճում տարածւում են հայկական զուռնայի վիլ ձայները : Յետոյ դհոլների պարկերի տակ բեմահարթակը լցւում է «Բերդ» պարի մասնակիցներով : Գալիս են խումբ - խումբ, շարքերով, ՀՍՍՀ վաստակաւոր արտիստ Սաւէն Ջանչուրեանը պարագլուխն է, ձգում է շարքերը, ձեռքին թաշկինակն է, ինչպէս մարտադրօշ : Ցաջորդ համարը «Էնդելին» է : Ամէն մի պարող կարծես մի ունենու մատղաշ ճիւղ լինի, որ օրօրւում է մեղմ քամուց : Երկար, սեւ վարսերն իջել են նրանց ջահէլ կրծքերի վրայ եւ պարում են նրանք հայկական հեզանազ, հեզաճկուն պարը : Յետոյ նրանց փոխարինում են «Սուրբով պարի» մասնակիցները : Փայլում են, շլացնում հայ Ջլապինդ բազուկներում թրերն հայկական : Իսկ կենտրոնում հայ կնոջ կերպարն է կերտում շնորհաշատ պարուհի Այդա Ցարութիւնեանը : Յետոյ բեմը զարդարում են հայ կինտոները, որոնք տաղանդաւոր կատարմամբ հանդիսատեսին են ներկայացնում պատմական Թիֆլիսի հայկական սովորոյթները, մինչ ժպիտ պարգեւող «կինտոների պարը» դա համերգի ժամանակ : Իսկ յետոյ...*

*Յետոյ սկսւում են փորձերը, քրտնաթոր տղերքն ու աղջիկները Հայկական*

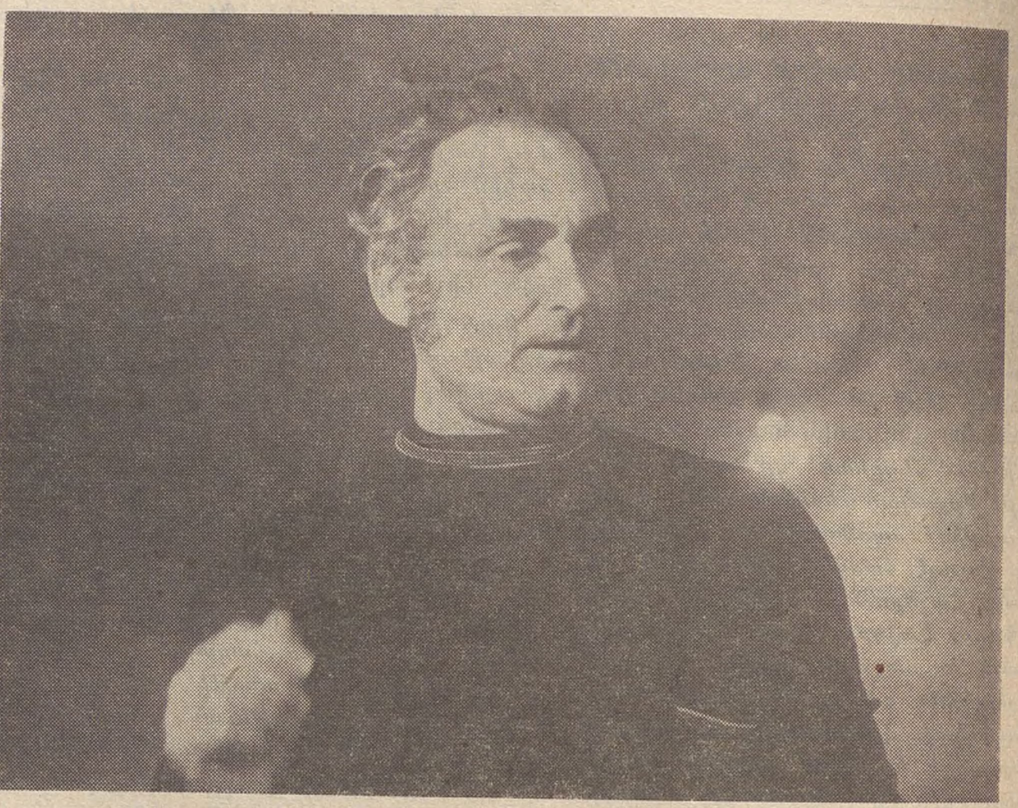

Գեղարուեստական ղեկավար՝ Վանուշ Խանամիրեան

---

ԱՆՑԵԱԼԻ ՑՈՒՇԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՎ

# ԱՅՑԵՐԹ ԽՈԿՈՒՄՆԵՐՈՎ

*Խաչիկ Թահթաճեան, գեղագիտութիւն, գծագրութիւն :*

*Ստեփան Բարէլեան, ձայնական երաժշտութիւն եւ դաշնակ :*

*Օր. Սահանդուխտ Սարգիսեան, ձեռագործ եւ ձեւագիտութիւն :*

*Օր. Նուէրկ Աճէմեան, վարիչ մանկապարտիզպանուհի :*

1910 - 1911

*Պետրոս Քհնյ. Տէր-Պետրոսեան, կրօնագիտութիւն եւ եկեղեցական պատմութիւն :*

*Մ. Ա. Ֆուսա, ֆրանսերէն :*

*Նշան էֆ. Թորոսեան, օսմաներէն, հայերէն եւ հին հայերէն :*

*Արտաշէս էֆ. Սարգիսեան, օսմաներէն եւ օրէնսգիտութիւն :*

*Գարեգին էֆ. Գավաֆեան, դրահաշիւ եւ երկրաչափութիւն :*

*Հրանդ Խանճեան, առեւտրական թուաբանութիւն, տոմարակալութիւն եւ աշխարհագրութիւն :*

*Արմենակ Պաղտատլեան, երկրաչափութիւն :*

*Գառնիկ Սիրունեան, անգլերէն, ֆրանսերէն :*

*Յակոբ Զաքրեան, բնագիտութիւն, բընալուծութիւն :*

*Յովսէփ Ատտիսեան, հսկող ուսուցիչ :*

*Ստեփան Բարէլեան, ձայնական երաժշտութիւն եւ դաշնակ :*

*Անտոն Սինանեան, ջութակի դաս :*

*Շաւարշ Քրիսեան* (*), *մարմնամարզութիւն :*

*Զարեհ Գալֆայեան, գծագրութիւն :*

*Գամէր Բենիամին, օսմաներէն, գեղագրութիւն :*

*Օր. Ամբերուհի Փափազեան, աղջկանց հսկող, ձեռագործ եւ ձեւագիտութիւն :*

*Օր. Սիրվարդ Պիւքիւճեան, մանկապարտիզպանուհի :*

1912 - 1913

*Պետրոս Քհնյ. Տէր-Կարապետեան, Հրանդ Վրդ. Յովսափեան, Գարեգին Գավաֆեան, Դաւիթ Խաչկոնց, Գէորգ Սիմքէշեան, Տիրան Զրաքեան, Թորգոմ Գալընեան, Բարսեղ Կանաչեան, Ստեփան Բարելեան, Գրիգոր Գույումճեան (որբանոցի տնօրէն, Անտիլիաս գիւղ) :*

*Զանազան շրջաններէն.— Եղիշէ Արք. Դուրեան, Գնէլ Եպս. Գալէմքէրեան, Արամ Նիկողոսեան, Ահարոն Տատուրեան, Արմէն Տուրեան, Մինաս Հալեան, Մառի Ժամկոչեան, Առաքել Զաքրեան, Վահրամ Միւհէնտիսեան, Ռուբէն Սերոբեան, Պարոյր Քէչեան, Ռ. Տիգրանեան, Մարկոս Նաթանեան, Համբարձում Ցարութիւնեան, Հրանդ Տէր-Անդրէասեան, Կարապետ Համբարձումեան, Զարեհ Մաղաքեան, Գեղամ Խանամիրեան, Տիգրան Աշխարհունի, Միսաք Թաթարեան :*

1918 - 1922

*«Ամէնէն բախտաւոր շրջանը պաշտօնավարութեանս» : — Կարապետ Քիւրքճեան, տնօրէն Մխիթարեան լիսէի, Իսթանպուլ :*

*Փօլոս Պէզազեան, տնօրէն Տիկ. Պ. Պէզազեան, տնօրէնուհի :*

*Գրաբոս Պէզազեան փոխ տնօրէն եւ ուսուցիչ թուաբանութեան : Երէց եղբայրը տնօրէնի, որ 1908էն ի վեր հետեւած եւ նեցուկն է եղած անոր, սերունդներ դաստիարակելու առաքելութեան :*

*Մնայուն ուսուցիչներ.— Գրիգոր Երլտըզեան, հայերէն, ֆրանսերէն : Յետոյ քահանայ՝ Նէտի Գուլէ ազգային հիւանդանոցի :*

*Լեւոն Շիրեան, անգլերէն :*

*Լեւոն Խաչատուրեան* (Զէյթունցի), *աշխարհագրութիւն, պատմութիւն :*

*Այցելու դասատուներ.— Փրոֆ. Աբուլեան երբեմնի տնօրէնը Կարնոյ Սանասարեանի), գրաբար :*

*Փրոֆ. Ա. Խաչատուրեան, հայ մատենագրութիւն, գրաբար :*

*Լեւոն Թաշճեան, հայերէն ընդհ. ազգաց պատմութիւն :*

*Յակոբ Օշական (Քիւֆէճեան), հայ գրականութիւն, շարադրութիւն եւ պատմութիւն հայ գրականութեան :*

*Գէորգ Մեսրոպ, աշխարհագրութիւն, Հայոց պատմութիւն :*

*Ցարութիւն Կէլիպոլեան, ֆրանսերէն եւ ֆրանսերէն քերականութիւն :*

*Տիկին Սարուխան, ֆրանսերէն ընթերցանութիւն եւ շարադրութիւն :*

*Ստեփան Կուրտիկեան, թուրքերէն, թրք. քերականութիւն :*

*Վեր. Եղիա Քասունի, բարոյագիտութիւն :*

*Պետրոս Պ. Ատրունի (որուն հայրը՝ Պետրոս Ատրունի, հաշուակալ տնօրէնը՝ Պոլսոյ Սարգիսոֆ ժամացոյցի մեծ վաճառատան, եղած է նաեւ թատերասէր, եւ ան է որ առաջին անգամ թարգմանած է «Քամելիազարդ Տիկինը» գլուխ գործոց երկը, Աղեքսանդր Տիւմա որդիի), դրահաշիւ, երկրաչափութիւն :*

*Ա. ԿԱՊԵՆՑ*

(20 - Շար.)

---

(*) Զոհ մըն ալ Ապրիլ 24ի սլացքին, անմոռանալիներուն անմոռանալին : Յարգա՜նք :

Փորձի ատեն, Վանուշ Խանամիրեան եւ Սուրէն Ջանչուրեան

փորձասրահում պատրաստւում են նոր բեմադրութեան: Պարողներից չի տար – բերւում (զուգէ եւ աւելին) անսամբլի գեղարուեստական ղեկավար եւ բալետ – մայստր, ՀՍՍՀ ժողովրդական արտիստ Վանուշ Գերասիմի Խանամիրեանը:

Մինչ սիրահարուած իր գործին, պըր–պտող, փնտռող, որոնող արուեստագէտը իր ստեղծագործական կեանքում առաջ – նորդւում է բարձր արուեստի սկզբունք–ներով: Հսկայական էին այն ջանքերը, որը ներդրեց տաղանդաւոր պարատեղ–ծը անսամբլի պրոֆեսիոնալ մակարդակը բարձրացնելիս, կոլեկտիվի կատարողա–կան, գեղարուեստական – բեմադրական ինքնուրոյն ոճի, սեփական «պարային ծրագիր» ստեղծելու համար: Վանուշ Խա–նամիրեանի դէպի ժողովրդական ար – ուեստի ակունքներն ունեցած հաւատա – րմութիւնն արտայայտւում է անսամբլի իւրաքանչիւր համարում, նրա մանրա – կրկիտ աշխատանքում, որ տարւում է պարի իւրաքանչիւր շարժման, երաժշտ–ութեան, հնչողականութեան, վերջա – պէս հագուստի ամէն մի գիծ ու ծալքի մշակման ուղղութեամբ: Այս ամէնը հիմնում է խորապէս ժողովրդական կոլորիտ եւ միանգամայն ժամանակա – կից պլաստիկ լեզուի միացմամբ:

Եւ քանի այսպիսի օրեր եւ գիշերներ են պահանջուել, որպէսզի ծնուի նոր պարը՝ Խանամիրեանի պարը: Իսկ Վա – նուշ Խանամիրեանը լինելով հայ բալե–տային արուեստի հիմնադիրներից եւ ա–ռաջատար պարողներից մէկը իր պարա–յին կենսագրութեան դեռեւս առաջին իսկ օրերից մեծ աշխատասիրութիւն, պար–ուեստին անսահման յանկութիւն ցուցա–բերեց: Նա ունէր բոլոր այն յատկու – թիւնները, որ հարկաւոր էին դրա հա–մար՝ կամք, նուիրուածութիւն իր գոր–ծին, ռիթմի հիանալի զգացողութիւն, երաժշտութիւն, գոյների անսպասելի զգացողութիւն (ի դէպ՝ Վանուշը դեռեւս փոքր հասակից նկարել է եւ հիմա էլ չի կտրւում այդ արուեստից եւ շատ յա – ճախ, երբ անհրաժեշտ է լինում որեւէ պար բեմադրել, նա արդէն թղթի վրայ նկարած պարողներին է ներկայացնում հագուստի գունային առաջին նմոյշները եւ վստահօրէն կարելի է ասել, որ այդ էսքիզները իրենց կատարման որակով յաճախ չեն զիջում պրոֆեսիոնալ նկա–րիչների ստեղծագործութիւններին):

Այս նշուած բոլոր յատկութիւններն ուղղակիօրէն կապուած են նրա ստեղծա–գործութեան հետ: Նրա բացառիկ նրբա–նկատութիւնը, համբերութիւնը պարող արտիստի տրամադրութեան եւեւէջներն ու միտքն ընկալելու նրա կարողութիւնը օգնեցին ստեղծելու հայկական պարերի մի նոր շարք, որը հանդիսատեսին հրամց–նում է նրբագեղութեամբ, շարժումների ազնուութեամբ, արտայայտում է ազգա–յին վառ կոլորիտը, հայ ժողովրդի ոգին, նրա էութիւնը՝ իր ողջ բազմազանու – թեամբ:

Շնորհաշատ պարատեղծի ստեղծա – գործական արուեստի մէջ բնութագրա – կանն այն է, որ նրա կողմից պարողների միջոցով կերտած իւրաքանչիւր դեր ստա–նում է խարակտերային բնոյթ: Ասենք, երբ արտիստը կատարում է Թիֆլիսի հայ կինտոյի դերը, հանդիսատեսին թւում է, թէ այդ արտիստը Վրաստանի ծնունդ է, նրա հողն ու ջուրը վայելած հերոս կամ հօտաղների պարի դերակատարմամբ դի–տողը տեղափոխւում է Լոռւայ կանաչ անտառներն ու զուլալ աղբիւրները: Իսկ «Բերդ» պարի կատարման ժամանակ բե–մահարթակը վեր է ածւում ասես մի ճա–կատամարտի հրապարակի ու թւում է, թէ դա ոչ թէ պարողներ են, այլ մի զօրք, որն իր հրամանատար արտիստ Սուրէն Ջանչուրեանի ղեկավարութեամբ ձեռքին թաշկինակը, որպէս մարտադրօշակ, գը–նում է պաշտպանելու հայրենիքը:

Եւ ուրախալին այն է, որ Վանուշ Խա–նամիրեանը անսամբլի կատարողական արուեստը պարի դասական միջոցներով բարձրացնելով, նա չկտրուեց ազգային հողից, նա հարազատ մնաց Սայաթ Նո–վային, Կոմիտասին, Սպենդիարեանին, Արամ Խաչատրեանին, հայ արուեստի գլուխ գործոցներին... հարազատ մնա – լով հանդերձ նա ստեղծեց պարային մի նոր դպրոց՝ իր հարազատ ու սեփական ձեռագրով:

Պարն է նրա լեզուն:

Երիտասարդական իր ուժերի ամբող–ջական տիրապետման մէջ խօսում է ջերմ ու ճարտար, գերազանցօրէն տարբեր, մկանների, ջիղերի, մարմնի բոլոր շար–ժումներով, սրտի ու մտածումների դե–ղումների արուեստի համամարդկային լեզուով: Կը կլանուի, կը ստեղծագործի ու կը յօրինի, կ'ուսուցանի, կը բեմադրի, կը պարի հրճուանքի ակունքի վերած – ուած, կը հրճուեցնի հանդիսատեսներին բիւր:

Վանուշ Խանամիրեանը այն հազուա – գիւտ պարուսոյցներից է, որն այսօր իր ստեղծած « բերքով » հարստացրել է հայ պարարուեստի գանձարանը, նրա ամէն մի պարային նմոյշ մի սուրբ մասունք է ժողովրդի հոգեւոր մշակոյթի համար, որոնք ներկայացնում են հայ ժողովրդի հազարամեակների պատմութիւնը, Հայոց ընաշխարհն իր երգերով, հողով ու ջրով: Նրա կերտած պարերի մէջ մենք նկա – տում ենք Սասունը, Վանը, Էջմիածինը, Սեւանը, Գառնին... Եւ ամէն անգամ, երբ բացւում է Հայաստանի պարի պե–տական անսամբլի վարագոյրը, կարծես Հայաստանն է յառնում քո առջեւ իր պա–րային ճշմարիտ քանդակներով ու ճա – ռագայթումներով, սիրելի հայրենիքը պաշտպանելու յաւերժական զգացումների կայծկումներով:

Եւ այսօր, եթէ մտածելու լինենք Հա–յաստանի պարի պետական անսամբլի ղե–կավար եւ գլխաւոր բալետմայստր Վա – նուշ Գերասիմի Խանամիրեանի աշխա – տանքային առանձնասենեակը նրա գլխա–վերեւում, ձախ կողմից մի լուսանկար կայ կախուած: Դա «Սպարտակ»ի դերա–կատարման լուսանկարն է համանուն բա–լետից, որի անզուգական կատարողը տա–րիներէ ի վեր եղել է ինքը՝ Վանուշ Խա–նամիրեանը: Այս լուսանկարը կարծես թէ մի պատմական փոքրիկ ակնարկ է նրա կեանքից:

Ծնուել է 1927ին՝ Երեւանում: Մայրը՝ Էջմիածնի ծնունդ է, հայրը՝ Իգդիրցի: Մէկ տարի Շահումեան դպրոց յաճախե–լուց յետոյ տեղափոխւում է պարարուես–տի ուսումնարանը, որտեղից դուրս է գալիս որպէս շնորհալի պարող:

1939 թ. մասնակցել է Մոսկուայում հայ արուեստի եւ գրականութեան տաս–նօրեակին, 1947ին ստանձնել է «Գայեանէ» բալետից Սասունցի Դաւիթ մենապարը, 17 տարի շարունակ պարել է Երեւանի Սպենդիարեան օպերայի եւ բալետի ա–կադեմիական թատրոնում, 1961ին՝ Սպարտակի դերակատարմամբ մեծ ճա–նաչում է ստացել Խորհ. Միութեան բե–մահարթակներում: Կերտել է բազմաթիւ դերեր, մօտ 200 պարային դեր:

Եւ հիմա, երբ ամէն անգամ մի երի–տասարդ կամ արդէն փորձուած պարող ներս է մտնում նրա առանձնասենեակը, մի պահ նայում է պատին կախուած այդ լուսանկարին եւ ամէն անգամ կարծէք թէ այդ լուսանկարը ցածր ձայնով, լռու–թեան մէջ բազմախորհուրդ միտք է յու–շում՝՝ «այսպէս պէտք է պարել»:

ԿԱՄՕ ՄԿՐՏԵԱՆ

## ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԻՆԵՐԸ

Խորհ. Միութեան ժողովրդական տնտե–սութեան մէջ աշխատող բանուորներու եւ ծառայողներու 51 առ հարիւրը կիներ են, ուղղակի արդիւնաբերութեան մէջ աշխատող կիները կը կազմեն հարիւրէն 49ը: Կապի ձեռնարկութիւններու մէջ կի–ները կը կազմեն 68 առ հարիւրը, առեւ–տուրի, հանրային սնունդի ձեռնարկու – թիւններու, մթերումներու հիմնարկնե–րու մէջ՝ 76 առ հարիւր, բնակարանային տնտեսութիւններու եւ բնակչութեան կեն–ցաղային սպասարկումի ցանցին մէջ՝ 53 առ հարիւր, առողջապահութեան, մար – զանքի եւ ընկերային ապահովութեան մէջ՝ 85 առ հարիւր, լուսաւորութեան եւ մշակոյթի մարզէն ներս՝ 72 առ հարիւր, գիտութեան եւ գիտական սպասարկման ասպարէզին մէջ՝ 48 առ հարիւր, պետա–կան եւ տնտեսական կառավարման կազ–մերու մէջ աշխատողներու, գործակցու–թեան եւ հանրային կազմակերպութիւն – ներու մէջ՝ 62 առ հարիւրը կը կազմեն կիները: Կին բժիշկներու թիւը 527 հազար է, այսինքն Խորհ. Միութեան բժիշկնե–րու 72 առ հարիւրը:

Աւելի քան 77 հազար կիներ ունին դոկ–տորայի կամ գիտութիւններու թեկնա – ծուի գիտական աստիճան: Գրեթէ 28 հա–զար ալ դոցենտներ կամ աւագ գի. ա աշ–խատողներ են եւ աւելի քան երկու հա–զարը՝ փրոֆեսէօրներ, ակադեմականներ ու ակադեմիայի թղթակից – անդամներ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

### ՄԱՅՐԸ

*Ամէն այն ինչ որ մայր մը կրնայ ըսել զաւակի մը սիրտը ցնցելու համար Սիլվիա ըսաւ:*

*Եւ երբոր խօսքը լրացուց Ֆուքարի իր թիկնապահ զինուորներուն դառնալով յըտօրէն հրամայեց.*

*— Հեռացուցէք սա կինը եւ այսուհետեւ հսկեցէք իր վրայ որ մէյ մըն ալ պալա–տին չկարենայ մօտենալ:*

*— Ֆուքարի, Ֆուքարի, գթա՛ մօր մը վրայ եւ զիս մահկ ըրէ, դուչեց խեղճ կինը:*

Բայց թիկնապահ զինուորները բրտօրէն զայն մէկ կողմ հրեցին եւ աւագ հաւա – տաքննիչը իր տափանաւը մտաւ:

Խեղճ մայրը, ճարահատ կորաքամակ եւ խորտակուած, հեռանալ պարտաւոր – ուեցաւ:

Յաջորդ օրը միայն տեսաւ որ մազերը, որոնց կէսէն աւելին դեռ սեւ էին, քթանի պէս ճերմ–ճերմակ եղած էին եւ մէկ մասն ալ, գանկի վրայի մասը բոլորովին թա–փած էր:

— Վիշտէն է, ըսաւ այս հետաթափու–թիւնը տեսնող Ծուանան:

Եւ այն մարդիկը որոնք կը ճանչնային նախկին դքսուհին, յաջորդ օրը զինքը այդ վիճակին մէջ տեսնելով, այսինքն մազերը ճեփ–ճերմակ եղած, կիսովին թափած, աչքերը փոսը ինկած, գլուխը դողդոջուն, քայլերը թարթափուն եւ այտերը ակօսացած, բնաւ չճանչցան զայն:

Բայց մայրը բնաւ չյուսահատեցաւ: Այդ վիճակին մէջ շարունակեց իր դի–մումները: Յաջորդ օրը իրարու ետեւէ բարձրաստիճան եւ ազդեցիկ անձնաւո – րութիւններու ներկայացաւ: Ոմանք մեր–ժեցին զինքը ընդունիլ, ուրիշներ զինքը մտիկ ընելէ յետոյ, խորհուրդ տուին որ Վենետիկէն հեռանայ...: Բայց ան, հա–կառակ անոր որ ամէն դուռ փակուած տեսաւ իր առջեւ, դարձեալ իր դիմում–ներն ու թախանձանքները չդադրեցուց:

Իրիկուն մը յոգնած դադրած տուն դարձած ատենը երբ կը մտածէր թէ յա–ջորդ օրը որո՞ւն կրնար դիմել, յանկարծ մարդու մը դէմը ելաւ:

— Պեմպօ՜ն է, մըլտաց խեղճ կինը խեղդուկ ձայնով մը:

Պեմպօ, իր կարգին զայն նշմարած ըլ–լալով, նախ շուրջը նայուածք մը պտըտ–ցուց, ապա նայուածքը մօտակայ ջրանց–քին կողմը դարձուց:

Կ'երեւի թէ անարժան քահանան նոր ոճիրի մը վրայ որոճալ սկսած էր...:

Բայց փողոցին մէջ դեռ մարդ կար... եւ Աստուծոյ ոճրագործ պաշտօնեային փափաքը փորին մէջ մնաց:

Յետոյ Ռոլանի մայրը լաւ մը քննեց եւ ժպտեցաւ:

Սա եղած էր իր մտածումը.

— Լմնցեր է, կմախք է. այս կինը այլ–եւս չի կրնար վնասակար ըլլալ... ծայ–րայեղ միջոցներու դիմելը աւելորդ է...:

Սակայն եւ այնպէս, խեղճ պառաւը անոր առջեւ ծունկի գալով, սկսաւ սըր–տաճմլիկ ձայնով մը եւ յուզիչ բառերով պարզել իր սրտին ցաւը...: Բառեր գտաւ ան, պարզ այլ ցնցող բառեր, եւ մայ–րական այնպիսի խանդաղատանք ու դո–րով դրաւ իր արտայայտութեան մէջ որ, եթէ դէմինը արձան ալ եղած ըլլար հոգի առնելով պիտի սկսէր արտասուել:

Պեմպօ կարեկցութիւնը շարժած ըլլա–լու ձեւ մը առնելով, աչքերուն արցունք–ները սրբել ձեւացուց, եւ երբ Ռոլանի մայրը խօսքը լրացուց, դժոխային ժպի–տով մը խօսք առնելով ըսաւ.

— Ինչո՞ւ կը զարմանաք, տիկին, ին–չո՞ւ կը զարմանաք որ ոչ ոք կը հետա–քրքրուի ձեր զաւկին ճակատագրով: Ի՞նչ–պէս հետաքրքրուին երբ այլեւս ամէն բան լմնցած է:

— Գիտեմ, գիտեմ, օրէնքը չի թոյլա–տրեր... բայց եթէ ուզելու ըլլան...

— Ոչ տիկին, չեն կրնար Ռոլանը ազա–տել... չեն կրնար... որովհետեւ մեռած մարդոց համար ազատում չկայ, պա – տասխանեց Պեմպօ խուլ ձայնով մը:

Սիլվիա երերտալ սկսաւ, դէմքը հողի գոյն առաւ: Վազքը մորթած ատեն – նին ինչ մունչիւն որ կ'արձակէ, անանկ սարսափելի մունչիւն մը թռաւ կոկորդէն: Աղաղակ մը արձակելու ուժ անգամ չու–նեցաւ, աչքերը քարացան եւ արցունքը ցամքեցաւ:

Եւ խաւարին յանձնուելով անհրեւոյթ եղաւ...:

Այն օրէն անդին այլեւս ոչ ոք տեսաւ զայն, ոչ Ֆուքարիի պալատին առջեւ երեւցաւ եւ ոչ ալ Սուրբ Մարկոս հրա–պարակին վրայ...:

Միայն Ծուանա գիտէր անոր ինչ ըլ – լալը:

ՄԻՇԵԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

## Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Սարգիսեան (Մարսէյլ – Սէն Լու) Տիկին Լուսիկ Տէր–Վարդանեանի մահուան տխուր առիթով փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 200 Ֆր. Մարսէյլ Մշակոյթի Տան եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ի։

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Է. Պերճ Զագըճեան, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Զագըճեան 300 Ֆր. կը նուիրեն, փոխան ծաղկեպսակի, լիբանահայ աղէտեալներուն Հայկ Մեստուճեանի մահուան առթիւ։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Պ. Հայկ Մեստուճեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէր–Գալուստեան 50 Ֆր. կը նուիրեն Ս. Ղազարի։

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի ընկերները կ'ողբան մահը նախկին ընկեր ԱՐՄԵՆԱԿ ԹՈՐԻԿԵԱՆի եւ ցաւակցութիւն կը յայտնեն ողբացեալին զաւակներուն, եւ փոխան ծաղկեպսակի 50 Ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Մշակոյթի Տան։ (Ստանալ «Յառաջ»էն)։

×

Մարսէյլի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. Կոմիտէն իր բոլոր ընկերներու անունով խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Տիկին Խաչատուրեանի եւ զաւակներուն ու ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, ընկեր Անդրանիկ Խաչատուրեանի կսկծալի մահուան առթիւ։

×

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Սարգիսեանի, Բապուքճեան, Տէր–Վարդանեան, Նոտարեան ընտանիքներուն իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝ Տիկին Լուսինէ Տէր–Վարդանեանի մահուան առթիւ։

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Մարտ 15 Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ՝ 295 Ռիւ Պուալօ։ Կարեւոր օրակարգ։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

## ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան տարեկան ընդ. ժողովը Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 10ին, իր կեդրոնատեղին՝ 32 Ռիւ տը Թրէվիզ։

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իր դպրոցին համար հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկին Սուքիաս Սուքիասեան իր կնոջ ապաքինման առթիւ 60 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պօղոս Խօքսիւզեան 50 Ֆր.։

×

Բիւզանդ Փափազեանի թաղման առթիւ Սէն Ժեռոմի Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի, եկեղեցւոյ պայծառութեան Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մամուլեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Մկրտիչեան, Միհրան Գույումճեան 100ական, Տէր եւ Տիկին Պ. Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Մարկոսեան Կարապետ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մարգարեան, Բիւզանդ Ենովքեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Աճէմեան 50ական, Անտոն Սանտալեան 30, այրի Տիկին Ս. Պետրոսեան, այրի Տիկին Արշալոյս Հաճի–վարդանեան, Պ. Կարսէն 20ական, Աբրահամ Մանկասարեան, Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Տէր–Միքայէլեան 10ական, Փօլ Գասապեան 10 եւ դպրոցին 10, Պերճ Կարապետեան 50 դպրոցին, Բիւզանդ Խաչատուրեան 20 դպրոցին։

# ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Առնուվիլ – Սարսէլի կառվարենց խումբին

Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 19·30էն մինչեւ առաւօտ

SALLE DES FETES DE SARCELLES

*Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE*

*La troupe de danses NAIRI*

Prix 15 F., étudiants 10 Fr.

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Նուարդ Արամ Պասմաճեան պարտք կը համարի հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնները յայտնել Անթիլիասի շրջանի Ն. Ազբալեան ակումբի տղոց եւ ի մասնաւորի ընկ. Յովսէփ Սէֆէրեանի եւ ընտանիքին իրեն հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերումին համար, փոխադրութեան համար, իր Պէյրութ գտնուած օրերուն։

## ԻՍԻԻ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

շինութեան ի նպաստ (74–75 շրջանին)

Ը. ՑԱՆԿ

Ժորժ Գարակէօզեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի եղած նուէրներ, ողբացեալի կնոջ ձեռամբ յանձնուած եկեղեցւոյ 4·000 Ֆր., ոմն 3·000, ոմն 1·500, Տէր եւ Տիկին Փասքալ Պօղոսեան 1·000, Տէր–Թոմայեան ընտանիք 500, Պ. Արսէն Թեճիրեան 600, Տիկին Նուարդ Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Զատիկեան 300–ական, Պ. Թումլաքեան 250, այրի Տիկին Գարամանուկեան, Տիկին Անժէլ Երկանեան, Տիկին Աննիկ Գէորգեան 200ական, ոմն 150, Տիկին Սոֆիա Զարգարեան 120, Տիկին Թագուհի Պետոյեան, այրի Տիկին Պէնկեան, Տիկին Ռընէ, Պ. Զատիկեան, Տիկին Քորալեան եւ Պ. Գաբրիէլ Առաքելեան 100ական, Տիկին Մառի Քալիք–ճեան 60, Պ. Պ. Վահրամ Մոսափչեան, Սուրեան, Ասլանեան, Լեւոն Թոքաթեան, Տէր–Յովհաննէսեան, Պետրոս Գարակէօզեան, Փիլիպոսեան եւ Տիկին Փափազեան 50ական, Պ. Պ. Մինասեան, Տէր–Մինասեան, ոմն, Տէր եւ Տիկին Պասմաճեան 20ական։

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՊՕՄՈՆ.—

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւն-

Տէր ողորմեայի առթիւ նուէրներ.— Տիկին Մաքրուհի Տէրտէրեան 10, Տիկին Պերճուհի Ֆարուքճեան 50, Տիկին Քալփաքճեան 20, Տիկին Բիրանեան 30, Մանուկ Իշխանեանի թաղման առթիւ՝ փոխան ծաղկեպսակի Պ. Սեդրակ Յովնանեան 100, Աղասի Իշխանեան 50, Տիկին Նուարդ Զարուքեան եւ Օր. Անահիտ Արզումանեան 10ական, Պ. Վահան Քապասաքալեան 20, Գրիգոր Թուլթէլեան 10, Աւետիս Սօլաքեան 20։ Յովհաննէս Խօքսիւզեանի թաղման՝ փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկին Լեւոն Օհանեան 30, Աւետիս Պարէեան եւ Պետրոս Մերտինեան 20ական, Տիկ. Աթէշեան, այրի Տիկին Խօքսիւզեան 50ական Պ. Արամ Քըրթիկեան 30, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փօլատեան եւ Պ. Զէրքէզեան 50ական։ Նաճարեան ընտանիքէ Տիկ. Վէրթհայմի հոգեհանգստեան առթիւ 50, Տիկին Փառանձեմ Ինճէթէրզիեան 20, Տիկին Տէր–Յովհաննէսեան 10։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅԿԱԿԱՆ **ԵՐԵՒԱՆ** ՃԱՇԱՐԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e
Tél. 770 85 81

*Հայկական ընտիր բոլոր ճաշերը — Հայկական ջերմ մթնոլորտ*
*Մատչելի գիներ*

*ARMÉNIE 1976*

***Départs chaque mois :***

**ՁԱՏԻԿԸ ԵՐԵՒԱՆ**
du 16 Avril au 30 Avril

du 8 Mai au 22 Mai
du 12 Juin au 26 Juin
du 10 Juillet au 24 Juillet
du 6 Août au 21 Août
du 22 Septembre au 6 Octobre
du 23 Octobre au 6 Novembre
du 22 Décembre au 3 Janvier 1977

**à partir de 2680 fr.**

Pour les jeunes de 16 à 35 ans (2 voyages)
du 24 Juillet au 7 Août
du 16 Août au 30 Août

***Renseignements et Inscriptions***

**A PARIS**

**mondotours**
2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 073-32-64 266-50-12 073-30-64

**A LYON** Varoujan Sarkissian

**sevan voyages**
50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

*Licence Voyages : A. 721.*

*ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ*

*ՆՈՐ ՁԱՅՆԱՊՆԱԿՆԵՐ*

LES ARMENIENS
F.F. 40
L'AME ET LA
MUSIQUE ARMENIENNE
F.F. 40
CONCERTO DE VIOLON
ARAM KHATCHADRIAN
F.F. 40
SAYAT-NOVA
F.F. 40
ILS SONT TOMBES
Charles Aznavour

LES JEUNES ARMENIENS
F.F. 40
MUSIQUE INSTRUMENTALE
DE L'ARMENIE
F.F. 40
LA MESSE (2 disques)
ARMENIENNE
DE L'ARCHEVEQUE
MAMPRE SIROUNIAN
(Enregistré en Egypte)
F.F. 75

ET

A TRAVERS L'ENFERS VERS LES AMERIQUES

2 disques avec livre racontant la tragédie du Génocide Arménien en 6 langues
(*THROUGH HELL TO THE AMERICAS*)
ԴԺՈԽՔԻ ՄԷՋԷՆ ԴԷՊԻ ԱՄԵՐԻԿԱՆԵՐԸ
Շարժանկարի պատրաստութենէն 2 ձայնապնակներ եւ գիրքը
(ջարդի պատմութիւնը 6 լեզուներով)
F.F. 80

*Մարտ մէկէն սկսեալ կրնաք գնել հետեւեալ հասցէներէն.—*

RESTAURANT ANOUCH
Անուշ ճաշարան
12, Rue Cadet
75009 PARIS — Tél. : 246-54-17

նաեւ

LIBRAIRIE ARMENIENNE H. PALOUYAN
9, Rue de Trévise
75009 PARIS — Tél. : 523-24-97

կամ ուղղակի դիմել՝
ou directement s'adresser

ARCA PUBLICATIONS LTEE
B. P. 121 STATION « A »
OTTOWA, ONTARIO KIN 8 VI CANADA
Tél (613) 235-2864
TELEX 053-4498

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
14
DIMANCHE
14 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C.C.P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

LE NUMERO 1,20 F.

51րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.539 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — N° 13.539

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ ՀԱՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

### Ա.

Վերջին ամիսներու ընթացքին Վիէննայի, Փարիզի եւ Պէյրութի մէջ Թուրք դիւանագէտներու սպանութիւնը առիթ ընծայեց Թրքական մամուլին արծարծելու Թուրքեւհայ յարաբերութեանց հարցը պատմութեան մէջ։

Բնականաբար Հայերը նկատելով հեղինակ յիշեալ ահաբեկումներուն, մոլեռանդ Թուրք լրագրողներ առիթէն օգտուեցան չքմեղացնելու համար Թրքական ոճիրները, մասնաւորաբար 1915ի ցեղասպանութիւնը, որուն պատճառ տուեր են Հայերը իբրեւ թէ կռնակէն զարնելով Թրքական բանակը առաջին աշխարհամարտի ընթացքին։

Ճէմալ փաշա իր Յիշատակներուն մէջ կը գրէ հետեւեալը.—

«Ընդունիմ, որ օսմանեան կառավարութիւնը արեւելեան Անատոլուի նահանգներէն տարագրեց մէկուկէս միլիոն Հայեր, որոնցմէ 600.000ը մեռան, մաս մը սպաննուելով, մաս մը ճամբաներուն վրայ մեռնելով անօթութենէ եւ թշուառութենէ։ Սակայն գիտցող կա՞յ թէ ի՛նչպէս Տրապիզոնի, Էրզրումի, Վանի եւ Պիթլիսի քիւրտ եւ թուրք բնակիչները սպաննուեցան Հայերուն կողմէ ամէնէն վայրագ պայմաններու մէջ, երբ Ռուսերը գրաւեցին այդ նահանգները։ Թոյլ տուէք յայտնելու, որ այդ առթիւ սպաննուած Թուրքերու եւ Քիւրտերու թիւը մէկուկէս միլիոնէն աւելի է։ Եթէ Թուրքերը պատասխանատու կը բռնուին հայկական ջարդերուն համար, ինչո՞ւ Հայերը պատասխանատու ցոյց չտրուին Թուրքերու ջարդերուն։ (Թուրք պետական մարդու մը յիշատակներ՝ 1913–1919, Ճէմալ Փաշա, Նիւ Եորք, 1922, էջ 280–281)։

Թալաաթներու եւ Ճէմալներու ժառանգները վաթսուն տարիէ ի վեր այս մտայնութիւնը իւրացուցած՝ կը փորձեն բոլոր միջոցներով զոհը ներկայացնել իբրեւ դահիճ, զառնուկը՝ գայլ։

Այս անմարսելի տեսութեան վրայ աւելցուցած են նաեւ ուրիշ մը։ Կը չոյեն, կը փաղաքշեն Հայերը։ Կ'ըսեն թէ դարերով եղբօր պէս են ապրած Թուրքերուն հետ, սակայն օտար Պետութիւններ, մասնաւորաբար Ռուսիա եւ Անգլիա գրգռած են Հայերը, զէնք հայթայթած անոնց եւ ապստամբութեան մղած՝ Թուրքերուն դէմ։

Այս ուղղութեամբ արտայայտուեցան վերջերս կարգ մը ծանօթ Հայեր եւս՝ Թուրքերէն թերթերու մէջ, կարագ քսելով Թուրքերու հացին։

Թուրք խմբագիրները վերջին շաբաթներու ընթացքին իրարու հետ մրցումի ելան՝ Հայերը ամբաստանելու եւ ոճիրները թունաւորելու համար։ Պարզ է իրենց նպատակը։ Հակազդել սփիւռքի Հայերու ձեռնարկներուն՝ կոչուած հայկական ցեղասպանութիւնը ծանօթացնել արեւմուտքի հանրային կարծիքին։

Այս ուղղութեամբ յատկանշական է հարցազրոյցը, զոր ունեցած է Թուրքիոյ կարեւոր թերթերէն Միլլիյէթի խմբագրապետ եւ ընդհ. տնօրէն Ապտի Իփէքճի Պոլսոյ Պայքար շաբաթաթերթի խմբագիր Յակոբ Սիվասլեանի հետ։ Հարցազրոյցը լոյս տեսած է Միլլիյէթի Փետրուար 23 թիւին մէկ էջը ամբողջութեամբ, մանրամասն, Հարց – Պատասխանի ձեւով։

Յակոբ Սիվասլեան ծնած է Թոքատ 1922ին։ Մէկ տարեկանին ընտանեօք փոխադրուած է Պոլիս։ Ուսումն առած է Փանկալթիի լիսէին մէջ։ Աւարտած է Պոլսոյ համալսարանի գիտական ճիւղը։ 1940էն սկսեալ խմբագրական պաշտօն վարած է Մարմարայի եւ Ժամանակի մէջ։ 1974էն ի վեր իր թերթը կը հրատարակուի հայերէն եւ թրքերէն լեզուներով։

Հարցազրոյցէն զատ Ապտի Իփէքճի Միլլիյէթի նոյն թիւին մէջ գրած է խմբագրական մը՝ «Թունձաւութիւն եւ Թուրքիոյ Հայերը» խորագրով։

Երկարաշունչ այդ Հարցազրոյցին առաջին մասը կը վերաբերի Թուրք դիւանագէտներու սպանութեան։ Հայ խմբագիրը բացարձակապէս կը հերքէ Հայերու մասնակցութիւնը ծանօթ ահաբեկումներուն։ Իփէքճի կը սիրէ հաւատալ, թէեւ շատ համոզուած չէ։

Երկրորդ եւ աւելի երկար բաժինը կ'ընդգրկէ Թուրքեւհայ յարաբերութիւնները, որոնք վերջերս ձգտեալ վիճակ կը ներկայացնեն։

Թուրք խմբագրին միտքը չարչարողը սփիւռքի Հայութեան կատարած ձեռնարկներն են, որոնց նպատակն է եղեր վարկաբեկել Թուրքերը միջազգային հանրային կարծիքին առջեւ, արծարծելով վաթսուն տարի առաջ տեղի ունեցած դէպքերը։ Իփէքճի չի ծանրանար այդ դէպքերու բնոյթին վրայ։ Սակայն խօսակիցը շատ լաւ կը հասկնայ Թուրք հրապարակագրին ըսելեայն կատարած ակնարկութիւնները։ Ու պատշաճ պատասխաններ կուտայ։ Երբեմն սխալ։

Օրինակի համար տարօրինակ է յայտնուած այն միտքը, որ հայեւթուրք յարաբերութիւնները չարունակած են սիրալիր ըլլալ նոյնիսկ 1915ի դէպքերէն ետք։ Ու իբրեւ թէ սկսեր են վատթարանալ միայն Մեծ Եղեռնի յիսնամեակէն ի վեր։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

### ՇԱԲԱԹ ԱՌՏՈՒ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՇՓՈԹ ԿԸ ՄՆԱՐ

ԲԱՅՑ ՖՐԷՆՃԻԷ ՀՈՂ ԿԸ ԿՈՐՍՆՑՆԷՐ

—o—

Քոթիտիէն տը Փարի, Շաբաթ առտու իր առաջին էջին վրայ կը դնէր հետեւեալ խորագիրը՝ «Բիւզանդինը՝ Պէյրութ»։ Այս կարճ բանաձեւը լաւագոյնս գուցէ կը բացատրէ ամէն ինչ քանի այլեւս ոչինչ կարելի է բացատրել Պէյրութի մէջ։

Շաբաթ առտու երբ կը մօտենար Զօր. Ահտապի տուած պայմանաժամին վերջին ժամը, կացութիւնը շփոթ կը մնար քաղաքին մէջ։ Երկու «Ռատիօ – Լիպան» – ները կը շարունակէին հաղորդումներ տալ բայց նախագահին ռատիօն այլեւս լաւ չէր լսուեր։ Ծանօթ է որ Պէյրութի կառավարիչը իշխանութիւնը ձեռք առած էր Հինգշաբթի օր, պահանջելով Ֆրէնճիէի քաշուիլը եւ նոր նախագահին ընտրութիւնը մինչեւ ութ օր, Խորհրդարանին կողմէ։ Բայց Շաբաթ առտու Ֆրէնճիէի դեռ կը յամառէր եւ չէր ուզեր քաշուիլ։ Իր շուրջն ալ վճռականութիւն ցոյց տուող չկայ։ Կը թուի որ Փալանժը համաձայն է զինուորական պետական հարուածին, բայց չի կրնար բացէ ի բաց դիրք ճշդել։ Սուրիա եւ Պաղեստինցիք վերապահ են, քանի որեւէ ձեւով դէմ են զինուորականներու միջամտութեան։ Ձախ մահմետականներու կողմը՝ ծում – պլատ երկդիմի է։ Դէմ չէ Ահտապի ծրագրին բայց իբրեւ ձախ չի կրնար հաւանիլ զինուորականներու մուտքին քաղաքական բեմին վրայ։ Ընդհանուր ձեւով նախագահը օրէ օր կորսնցուցած է իր համակիրները բայց կը կառչի տակաւին եւ ոմանք այլեւս գայթակղեցուցիչ կը գտնեն իր դիրքը։ Ամբողջ տասը ամսուան արիւնալի բախումներու ընթացքին, որոնք կործանեցին իր երկիրը, Ֆրէնճիէ երկու անգամ խօսք առած է եւ չէ կրցած իսկ կատարել իրաւարարի մը դերը։ Երբ տեսաւ որ պարտութիւնը մօտ է, այն ատեն հաւանեցաւ սուրիական միջամտութեան մը, որ ուրիշ բան չէր եթէ ոչ պաղեստինեան բանակի բազմաթիւ միաւորներու մուտքը։ Ասոր փոխարէն Դամասկոս եւ Պաղեստինցիք զօրավիգ եղան նախագահին, որ այս անգամ ալ յուսախաբ ըրաւ իր «նոր» բարեկամները, մխրճուելով կրաւորական դիրքի մը մէջ եւ ոչ բարեփոխում մտցուց հրամանատարութեան մէջ ոչ ալ ներման օրէնք մը հռչակեց դասալիքներուն համար։ Դեռ Ահտապի պետական հարուածէն քանի մը ժամ առաջ, կը մերժէր Սուրիոյ Արտաքին նախարարին առաջարկած նախարարական մէկ նոր կարգադրութիւնը։ Խատտամ, զզուած, Դամասկոս կը վերադառնար։

Իրաց այս կացութեան մէջ, Շաբաթ առտու Պէյրութ պարապ փողոցներով, մեռեալ քաղաք մըն էր, ըստ թղթակիցներուն, որ բանի մը կը սպասէ, բայց ինչի՞։ Զօր. Ահտապ որ ինքզինքը հռչակած է «Լիբանանի զինուորական առժամեայ կառավարիչ» յայտարարած է թէ Ֆրէնճիէ եթէ շարունակէ մերժել հրաժարիլ, իր ուսերուն վրայ կը կրէ պատասխանատուութիւնը։ Ասկէ զատ բախումներ եղած են բանակի օրինաւոր եւ ապստամբ ուժերու միջեւ եւ Ուրբաթ օր քսան մեռեալ եւ 30 վիրաւոր կար։ Քաղաքական շրջանակներու համաձայն Ֆրէնճիէ դեռ կրնայ հաշուել զինեալ ուժերու 25 առ հարիւրին վրայ ապստամբներու հետ բախումի մը պարագային եւ արդէն իսկ սկսած է նախագահական իր պալատին շուրջ համախմբել զինուորական ուժերը եւ նաեւ հրասայլեր բայց կ'ըսուի թէ ասիկա չի բաւեր բանակին մնացեալին դէմ դնելու համար։ Զօր. Ահտապ կ'ըսէ թէ իր շարժումը յաջողութիւն կը գտնէ եւ ժամէ ժամ սպաներ իրեն կը միանան։ Քաղաքական մարզի մէջ, իրեն միացած են նաեւ «Մայրիներու պահապանները» ազգայնական շարժում մը որ «իր կարելիութիւնները» կը դնէ Զօր. Ահտապի տրամադրութեան տակ։ Անդին Ֆրէնճիէ չի շարժիր եւ զարմացած կ'ըսէ «Հրաժարի՞լ, ի՞նչ տեսակ խօսք է ասիկա։ Տակաւին Հանրապետութեան նախագահ եմ։ Ցիմար խօսք է»։ Իր շրջապատէն մէկը ըսած է թէ հեռաձայնով խօսած է Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի նախագահներուն հետ։

Շաբաթ առտու որոշ յոյսեր կային որ Ֆրէնճիէ « անուշութեամբ » հեռանայ, այսինքն Խորհրդարանի իսկ որոշումով։ Ուրբաթ իրիկուն 48 երեսփոխան (99ի վրայ) հանդիպում մը ունեցած էին խորհրդակցութեան համար։ Անկարելի չէր նկատուեր որ երեսփոխանական ժողովը երկու բանաձեւ քուէարկէ, մէկը հրաւիրելով նախագահը որ հրաժարի «ազգին բարձրագոյն շահերուն համար», միւսը՝ հրաւիրէ Զօր. Ահտապը որ զօրանոց վերադառնայ։ Կրնայ ըլլալ նաեւ որ երեսփոխանական պատուիրակութիւն մը հրաւիրէ Ֆրէնճիէն որ քաշուի, առանց նոյնիսկ բանաձեւի կամ քուէարկութեան։ Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրէնճիէի ճակատագիրը մեծ չափով կախում ունէր Փ. Ճէմայէլէն։

× Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, ապստամբ գնդապետին (Խաթիպ) ուժերը գրաւած են Սուրի եւ Սայտայի զօրանոցները։ Այս ձեւով հարաւի բոլոր զինուորական կայանները Խաթիպի ձեռքը անցած կ'ըլլան։

× Պէյրութի օդակայանը պաղեստինեան կեռիլլաներուն ձեռքն է, որոնք տեղը անցած են լիբանանեան ուժերուն։ Միտլ–Իսթ դադրեցուցած է իր թռիչքները, նաեւ օտար ընկերութիւնները։ Արդէն Պէյրութէն օդակայան ճամբան փակ է եւ Պաղեստինցիներուն ձեռքը։

× Զօր. Ահտապ ծնած է Տրիպոլիս 1918ին փոքր քաղքենի ընտանիքի մէջ։ Յաճախած է կրօնաւորներու դպրոցը, ապա մտած Հոմսի զինուորական ակադեմիան։ Զանազան վկայականներ ունի նաեւ ֆրանսական, անգլիական եւ հոլանտական զինուորական վարժարաններէ։ Զինուորական կցորդ եղած է Նոր–Տելհի եւ Պաղտատ նախքան Պէյրութի կառավարիչ կարգուիլը։ Սիւննի մահմետական է, զաւակ «Լիբանանի ամէնէն քիչ լիբանանեան քաղաքին» կամ «ամէնէն արաբ եւ ամէնէն յառաջդիմական» եւ ծանօթ է իր ազգայնական զգացումներուն համար։

## Քանի մը տողով

ՄԵԹՐՈՅԻ գործադուլէն ետք, Երկուշաբթի, Հինգշաբթիէն սկսեալ եւ նուազագոյն երկու օրուան համար գործադուլի կը ձեռնարկեն ուղեւորները, որոնք «խակական բանակցութիւններ» կ'ուզեն։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ 1975ին 60 հազար երախայ պակաս ծնած է բաղդատմամբ 1974ին։

ՊԱՐՍԿԱՍՆ մամուլը կը գրէ թէ վերջին 12 ամիսներու ընթացքին 25 սպայ եւ 186 ենթասպայ մեռած են բայց չի ճշդեր թէ ի՞նչ պայմաններու մէջ։

ՆԻԺԵՐԻՈՅ մայրաքաղաքին մէջ երեսուն հոգի գնդակահարուեցաւ։ Մահուան դատապարտուած էին, որովհետեւ Փետր. 13ի պետական հարուածի փորձին մասնակցած էին։ Գնդակահարուածներուն մէջ էր Պաշտպանութեան նախկին նախարարը եւ լրագրող մը։ Գնդակահարումները հրապարակային էին, 15ը՝ ծովափը եւ միւս 15ն ալ՝ բանտին բակը։

**ԵՐԲ ԵՍ ԿԸ ՆՈՅԻՆՔ...**

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

# ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ 10 - 14 ԴԱՐԵՐՈՒՆ

## [ՎԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԾԱՂԿՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ]

### ԱՐՄԷՆ ԼԵՌ, ԿՐԱԿԱՅ ԴԱՍԱՏՈՒՆ ԵՒ ԱՅԼ ՎԱՆՔԵՐ

*Հ. Ղեւոնդ Ալիշան՝* «Սիսուան» (1885) *անուն գործին մէջ, ինչպէս Արշակ Ալպոյաճեան, Վեր. Եղիա Քասունի եւ Արգար Մովսիսեան՝ հայ դպրոցի եւ դաստիարակութեան նուիրուած իրենց աշխատասիրութիւններուն մէջ, կեդրոնական ու հռչակաւոր վանական – ուսումնական ամրոցներու կարգին արագօրէն կը յիշատակեն անունները կիլիկեան այլ վարժարաններու, որոնցմէ մէկ քանիին մասին կ՚ուզենք խօսիլ հպանցիկ կերպով:*

*Ստեփանոս անուն դպիր մը,* 1285 *Թուականի իր վկայութեանց կարգին գիտել կու տայ թէ ինք գտնուած է* «ի յարաճուն խցկան, ի հիւսիսակողմն բիկունս լերին որ կոչի Արմէն»:

*Միւսող այս յիշատակութիւնը մէջ – բերելով՝ Արգար Մովսիսեան կը ճշդէ թէ Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի «Սիսուան»էն (էջ 212) քաղած է զայն, ու կ՚աւելցնէ.*

— « Համարեա թէ նոյն ժամանակ այս դպրոցում Թումաս գրիչը ընդօրինակում է Արիստակէսի «Յաղագս ուղղագրութեան ի վերայ տառից այբբենի» հռչակաւոր գիրքը, որ այնքա՜ն վճռական դեր է խաղացել Հայոց լեզուի, ուղղագրութեան ու գրչութեան արուեստի ուսուցման գործում: Այս գիրքը ոչ միայն ձեռնարկ է եղել Հայոց դպրոցների համար, այլեւ « գեղեցկագիր օրինակ » գրչութեան օջախների համար»: (*Տե՛ս «Ուրուագիծեր հայ դպրոցի եւ մանկավարժութեան պատմութեան»*, (*էջ* 316–317):

*Արգար Մովսիսեան կը գոհանայ մեր կողմէ մէջբերուած այս պարբերութենէն առաջ իբրեւ* «գրչութեան արուեստի խոշոր վարպետ» *յիշատակելով Արիստակէսը, սակայն ո՛չ հեղինակին եւ ոչ ալ անոր* «Յաղագս ուղղագրութեան» « *հռչակաւոր* » *գրքին մասին աւելի տեղեկութիւն չի տար:*

*«Արմէն լեռ»ը վանական առանձնարան մը եղած է (*«*անապատ*»*) իր հիւսիսային թիկունքով՝ ինչպէս կը ճշդէ 1285ի դպիրը, Ստեփանոս, աւելցնելով որ ան կը գտնուէր Սկեւռայ վանքին մօտ, ուրեմն Տարսոնի մերձ:*

Կրակայ դպրոցը *կամ դասատունը կը յիշատակուի Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի «Սիսուան»ին մէջ (էջ 547), իբրեւ* «բարձրագոյն իմն ուսմանց տեղի, դասատունն կարգեալ ի չորրորդ Լեւոնէ, թուի սկզբնաւորեալ կանխագոյն եւս»:

*Ալիշան կը հիմնուի* 1320 *Թուականին Ստեփանոս Կրակացիի կողմէ գրի առնուած վկայութեանց վրայ, եզրակացնելու համար որ Կրակայ դպրոցի դաստիարակչական գործունէութիւնը շատ աւելի հին Թուականներու մէջ սկսած պէտք է ըլլայ: Նոյն դպրոցի մասին յիշատակութիւն ունի նաեւ Յակոբ Կրակացի (1328), որ նոյնպէս կ՚ոգեկոչէ Լեւոն Թագաւորի անունը, իբրեւ հովանաւոր եւ քաջալեր դասատունին:*

*Վեր. Եղիա Քասունի, կիլիկեան վանքերու շարքին կը յիշատակէ երաժշտական իր դասընթացքներով հռչակաւոր* Արքակաղնի վանքը՝ *Անաւարզայի հարաւակողմը: Մաղաքիա Արք. Օրմանեան, Հ. Ղեւոնդ Ալիշան եւ Գէորգ Մեսրոպ՝ իրենց ազգային – եկեղեցական պատմութեան եւ վանական դպրոցներու յիշատակութեան նուիրուած էջերուն մէջ կը յիշատակեն Արքակաղնի դպրոցը՝ ուր կը գտնուի նաեւ վանքի հիմնադիր Ստեփանէ Ռուբինեանի շիրիմը:*

*Երաժշտական ուսման նուիրուած յիշատակելի վանական դպրոցներու կարգին կը դասուի* «Վանդենի խրախ» *անունով յայտնի ուսումնարանը՝ որուն յիշատակութիւնը կ՚ընէ Արշակ Ալպոյաճեան, իր* «Պատմութիւն հայ դպրութեան» *անուն գործին մէջ (էջ 130), չնշելով որ հոն հաւաքուած էին շրջանի անուանի «երաժշտապետները»:*

*Յիշատակութեան արժանի վանքերու կարգին են, վերջապէս, Ակների, Մաշկեվանքի, Լիսանկանի, Պերճերի, Վարդըկու, Ս. Կարապետի, Ջորոյ վանքի եւ այլ վանքերու կողքին գործող դըպրոցները:*

*Առանձնաբար, Հ. Ղեւոնդ Ալիշան կը խօսի Սիս մայրաքաղաքի բարձրագոյն վարժարաններէն մէկուն՝* «Սուրբ Ներսէսի Լամբրոնացւոյն, հօրն մերոյս դըպրատուն» *անունով Եփրեմ կաթողիկոսի կողմէ յիշատակուած* «*համալսարան*»*ի մասին:*

*Կ՚ենթադրուի որ պետական ու աշխարհիկ բազմաթիւ դպրոցներ գոյութիւն ունեցած ըլլան Կիլիկիոյ մայրաքաղաքին մէջ,* «*բարձր տիպի դպրոցներ*»*՝ ինչպէս կը բնորոշէ Արգար Մովսիսեան, շատ հպանցիկ (չըսելու համար անկատար) իր տեղեկութեանց կարգին, եզրակացնելով որ* «Կիլիկեան, որպէս Հայաստանի մի անբաժանելի մասը, շարունակեց պահպանել ու զարգացնել Հայոց կուլտուրան, գիրն ու գրականութիւնը, երգն ու երաժշտութիւնը, նկարչութիւնն ու մանրանկարչութիւնը եւ այլ բազմաթիւ գիտութիւններ»:

×

*Ցարդ գոյութիւն ունեցող աշխատասիրութեանց եւ հեղինակութիւններու հետեւողաբար գրի առնուած մեր ակնարկներու շարքը կը փակենք այստեղ՝ անգամ մը եւս ընդգծելով որ, օրաթերթային իրենց տարողութեամբ, անոնք ոչ մէկ յաւակնութիւն ունին վերջնական մըշակումի նիւթ դարձած էջեր ըլլալու:*

*Մեր միակ նպատակն էր յիշեցնել, թէ անժառանգ չէ մեր ժողովուրդը իր մշակոյթի բոլոր մարզերուն, եւ, այս պարագային, դաստիարակութեան պատմութեան մէջ:*

(Վերջ) **Մ. Թ.**

# ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԴԱՍԵՐՈՒ ԱՆԿՈՒՄԸ

— O —

*Խօսելու համար այսօր մեր եկեղեցիներէն ներս կրօնագիտութեան դասերու անհրաժեշտութեան մասին, հարկ է նախ ներկայացնել այն ձգտումներն ու տրամադրութիւնները որոնք իրականութեան մէջ գլխաւոր պատճառներն են մեր մէջ քրիստոնէական դասաւանդութեան մը բացակայութեան:*

*Ֆրանսահայութեան երէց սերունդին այն հատուածը որ պատրիարքներու կամ բարձրաստիճան ուրիշ հոգեւորականներու կրօնաբոյր շունչին տակ սնած ու դաստիարակուած է, կը խորհի տակաւին թէ Ֆրանսայի հայ եկեղեցիներէն ներս կրօնագիտութեան դասաւանդութիւններու հաստատմամբ, Ֆրանսայի Հայութիւնը ամբողջապէս պիտի յաջողի վերագտնել իր կրօնական դիմագիծը եւ մեր եկեղեցիները պիտի վերստանան իրենց երբեմնի կենսունակ ու նախանձելի դոյավիճակը:*

*Այս մասին, տարիներէ ի վեր եկեղեցական ասպարէզին մէջ մեր ձեռք ձգած փորձառութիւնը սակայն, կուգայ հաստատելու թէ բոլորովին ալ ճիշդ չէ կրօնական դաստիարակութեան տէր յարգելի մեր սերունդին վերոյիշեալ կարծիքը, որովհետեւ հեռացումը Ֆրանսահայութեան եւ Ֆրանսայի մեր եկեղեցիներուն միջեւ, գիտելիքներու կամ կրօնական նախապատրաստութեանց կարգէն չի գար, այլ ի մասնաւորի աշխարհահայեացքներու կամ ըմբռնումներու տարբերութիւններէն:*

*Հաստատելու համար այս իրողութիւնը աւելի լաւ է ներկայացնել փաստերը, որոնք ի զօրութեան են:*

*Կարելի՞ է ըսել թէ կրօնական հետաքրքրութիւն ցոյց կու տայ մեր համայնքէն ներս, արեւելքէն (Պոլիս, Հալէպ, Պէյրութ, Պարսկաստան, Եգիպտոս) հասնող Հայութիւնը որ կրօնական որոշ նախապատրաստութեան մը տիրացած է կը նորհիւ ազգային վարժարաններու մէջ իր սորված Հայ Եկեղեցւոյ Պատմութեան: Ցաւալի է յիշել թէ անոնց մեծամասնութիւնը նոյնիսկ տարին մէկ անգամ եկեղեցի չի ներկայանար: Կարելի՞ է ըսել թէ որքանով կը յարգեն անոնք՝ որոնք սորված են թէ տարին առնուազն հինգ տաղաւարներուն Ս. Հաղորդութիւն պէտք է առնեն: Անիկա մոռցուած ու պատմութեան ծոցը մտած աւանդութիւն մըն է այլեւս: Ֆրանսահայ միջին սերունդի պատկանող խումբ մը տղաք, որոնք իրենց մանկութեան, Թաղի Ֆրանսացի վարդապետին քով Բաթէշիզմի դասերուն հետեւած են կրօնական իրենց նախակրթութիւնը, դեռ վերջերս կը դանդատէին թէ մէկուկէս ժամ պատարագի արարողութեան մասնակցութիւն մը զիրենք ձանձրացուցած էր, եւ լուրջ կերպով մըտահոգուած էին, որովհետեւ կը կարծէին թէ այդ արարողութիւնները կրնան մարդ անհատին մէջ կասեցնել նախաձեռնութեան ոգիին Թափը. աւելի ճիշդ, դէպի կրօնական կեանքի մերձեցումը կ՚ըսեն կրնայ պատուար քաշել մարդու գործնական կեանքի յաջողութեան:*

*Զենք ուզեր երկարել շարքը այս կարգի այլ փաստերու որոնք ինչպէս կը տեսնուի, կը մատնանշեն մեր մէջ ըմբռնողութեան մը գոյութիւնը որ կը հակառակի կրօնքին եւ անոր բարոյական ուսուցումներուն:*

*Նոր երեւոյթ մը արդարեւ, ուր հայ հոգեբանութենէն ներս կը նշմարուի հրաժարում մը քրիստոնէական բարոյագիտութեան տարրերէն, որոնցմով դարեր շարունակ կառուցուեր ու կազմուեր էր հայ ցեղի բարոյական առանձնայատուկ նկարագիրը:*

*Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կողմէ այսօր, քրիստոնէական դասաւանդութիւններ վերականգնելու ամէն ճիգ եւ փորձ, ձախողութեան կը մատնուի, վասնզի արծաթապաշտ հոգեբանութեան մը տիրապետութեան տակ կ՚ապրի մեր ժողովուրդի մեծամասնութիւնը, եւ չմոռնանք որ մեր օրերուն, եկեղեցիները կորսնցուցած են նաեւ իրենց երբեմնի գերագահ հեղինակութիւնն ու հաւատացեալ աշխարհականներու համագործակցութիւնը, առանց որոնց տակաւին շատ դժուար պիտի ըլլայ իրագործումը ինչպէս կրօնական նոյնպէս ալ ազգային բազում ծրագիրներու եւ ձեռնարկներու:*

*Քրիստոնէական դասաւանդութեանց անկման պատճառը թողելով մեր ժողովուրդի արծաթապաշտ տրամադրութեան վրայ, ինքնարդարացում մը չէ սակայն որ կը փնտռենք ի հաշիւ մեր եկեղեցւոյ, այլ պարզապէս այդ կապակցութեամբ եկեղեցւոյ դժուարութեան բուն կէտը կ՚ուզենք իրականութեան առջեւ դնել եւ միաժամանակ առարկել անհրաժեշտու-*

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՎ

# ԱՅՑԵՐԹ ԽՈԿՈՒՄՆԵՐՈՎ

*Գեղամ Գավաֆեան, բնալուծութիւն, բնագիտութիւն:*

*Իգնատիոս Մուրատեան, բնալուծութիւն:*

*Կարապետ Քիւրքճեան, մարզակազմութիւն:*

*Կոպեռնիկ Թանտրճեան (Կեդր., Եսայեան, Պէզազեան միացեալ, իր երկսեռ աշակերտներով, Փըթի Շանի մէջ մեծ համերգի մը պատրաստութեան ձեռնարկեց: Եւ խեղճը չհասաւ, մեղի պէս, իր մուրատին), բուսաբանութիւն:*

*Յարութիւն Հազարապետեան, տոմարակալութիւն, առեւտրական գիտութիւն:*

*Ղեւոնդ Եպս. Դուրեան, եկեղեցական պատմութիւն:*

*Մեսրոպ Եպս. Նարոյեան, կրօնից պատմութիւն, աստուածաբանութիւն:*

*Բիւզանդ Կէօզիւպէօյիւքեան, իմաստասիրութիւն, որուն տարազն էր, ութիւն+ութիւն+ութիւն = շահ...:*

*Գրիգոր Սինի (նաեւ Փրոֆ. Հալքալըի գիւղատնտեսական Պետ. Փաքիւլթէի), ձայնագրութիւն:*

*Արմէն Տիգրանեան, երաժշտութիւն, պատմութիւն երաժշտութեան:*

*Նշան Սերգոյեան, եկեղեցական երաժշտութիւն:*

*Սերովբէ Քիւրքճեան, նկարչութիւն, գծագրութիւն:*

*Մկրտիչ Մալումեան, մարմնամարզ:*

*Վարժարանը ունէր մօտ երկու հարիւր երկսեռ աշակերտներ գիշերօթիկ թէ ցերեկօթիկ, որոնց մօտ 120 հոգին* **ազգային** *սաներ, մանչ թէ աղջիկ: Եւ լաւ կազմակերպուած, մաքուր հագուած սկաուտական խումբ մը, ուր՝*

*Արտաշէս Ալլահվէրտի, շրջանային խմբապետ (Մաքրի գիւղ Թաղի եւ Պէզազեան վարժարանի): Արմենակ Աճէմեան, Քերովբէ Ժպտունի, իրերայաջորդ խըմբապետներ.— Աւետիս Կապենց փոխ – խմբապետ: Ցետոյ խմբապետ ընտրուած ժողովրդավարական ձեւով, 1922ին Քորֆու, Ախիլլիոն պալատի, հարիւրաւոր չափահաս որբ սկաուտներէն:*

*(Հոս գրչիս տակ կ՚իյնայ դէպք մը, որ տեղ՛ը, ճակատագրական եղաւ ինծի, իմ ապագայիս նկատմամբ:* **Կան բաներ, որ** *կը գրուին եւ չեն պատմուիր, ու կան ալ բաներ, որ կը պատմուին եւ չեն գրուիր):*

Սկաուտական խումբ (*)

*Գէորգ Քաջազնունի (Զէյթունցի), աւագ առաջնորդ 18:*

*Առաջնորդներ.— Յովսէփ Տէօքմէճեան 17, Ամասիա: Տիրան Փամպուքճեան 18, Կարին: Բիւզանդ Խոտիկեան 17, Շապին Գարահիսար: Հայկազուն Օրմանճեան 16, Տրապիզոն:*

*Փոխ առաջնորդներ.— Ենովք Գազանճեան 18, Կարին: Լեւոն* **Փաստրմաճեան 15,** *Կարին: Արշաւիր Խանէտանեան 17, Տրապիզոն: Գրիգոր Քիւպճեան 16, Տրապիզոն:*

*Նուագախումբ.— Հրանդ Զաքարեան, փողահար 18 (Տէօրթ-Եոլ), Աբրահամ Տաքէսեան, փողահար 18 (Տէօրթ-Եոլ), Յովհաննէս Սոլաքեան, փողահար 18, Յովսէփ Գույումճեան, փողահար 17, Արմենակ Թաշճեան, թմբկահար 17, Յարութիւն Տէօքմէճեան, թմբկահար 14, Վարդգէս Վարդանեան, թմբկահար 15 (Նոր Գիւղ):*

Կարմիր խաչ

*Երուանդ Փափազեան 18, առաջնորդ (Ակն): Յարութիւն Միւթէվէլեան 17 (Տիգրանակերտ): Հմայեակ Ազատեան 15 (Բաբերդ), Վահան Թաշճեան 13 (Վան):*

Սկաուտներ

*Յարութիւն Փանոսեան 15 (Կեսարիա), Յակոբ Քէսիմեան 16, Նուպար Շամլեան 13, Գրիգոր Զէօկիւրեան 17 (Տիգրանի եղբօրորդին), Յովհաննէս Վարդանեան 15, Զաւէն Պասմաճեան 13 (Բաբերդ), Գաբրիէլ Սինապեան 14 (Թէքիր տաղ), Վարդգէս Քէօլէեան 13 (Մեծ Նոր Գիւղ), Նուպար Շամլեան 13, Միսաք Ասատուրեան 15, Սեպուհ Հէրեան 15, Յովհաննէս Գալփաքճեան 13, Լեւոն Թօփալեան, Վարդգէս Պասմաճեան 12, Գրիգոր Թաքքճեան 14, Գուրգէն Աւետիսեան 14 (Վան), Յարութիւն Պօքայեան 15, Աստուր Գույումճեան 15 (Մեծ Նոր Գիւղ), Սեդրակ Ասատուրեան 14, Պետրոս Փաստրմաճեան 13 (Կարին, Լեւոնի եղբայրը), Ղազարոս Քիւրտեան, Հայորդի մկրտուած 12, Օննիկ Քասարճեան, Դաւիթ Փափազեան, Ներսէս Տատեան, Արշամ Ազարեան, Կղեմէս Օճաքճեան, Վահէ Պօղաճեան, Հայկ Պօղաճեան, Դաւիթ Յովհաննէսեան, Խաչատուր Գաբրիէլեան, Նազարէթ Քիւփեան, Վահրամ Տէր-Նիկողոսեան, Հրանդ Նազարէթեան, Խոսրով Հէքիմեան, Զաւէն Մարտիկեան, Վահան Կոստանեան, Խաչիկ Վարդանեան (Նոր Գիւղ, Վարդգէսի եղբայրը), Գէորգ Զէնկինեան 14, Սեպուհ Հէրեան 15, Վարդգէս Քէօլէեան 13 (Մեծ Նոր Գիւղ):*

Ա. ԿԱՊԵՆՑ

(21 – **Շար.**)

(*) Ցանկը զոր դպրոցէն հետս եմ բերած, լման չէ դժբախտաբար...: Փըրկուածն ալ, **թա՛նկ:**

թիւնը կրօնագիտական դասերու, ներկայի մեր կեանքին համար։

Որքան ալ յարաբերական թուի այսօր հոգւոյ եւ նիւթի, լոյսի ու խաւարի, բարիի թէ չարի ինքնագոյ կամ նախասկզբնական հարցերու ճշմարտութիւնը, բանական անհաս դատողութիւն մը սարոյական եւ այնպէս միշտ նստած է մարդկային իմացականութեան խորը որ անկայուն հաւասարակշռութիւն մը կը դառնայ կարելի կերպով գիտէ կողմնացուցել մարդու բնութեան բարի ու առաքինի բեւեռները, ինչպէս գիտէ սորրդասել ախտաժէտ ու ամբարիշտ բնաւորութիւնները: Ձենք թողուիր խորը բարոյագիտական օրէնքներու դասական թելադրութեանց ու մեկնաբանութեանց: Կանգ կ'առնենք մեր այսօրուան ընկերութեան պատկերին առջեւ ուր բարոյական դատողութիւնը կծկուած ու մեր խղճմտանքին անորոշ անկիւնները քշուած վիճակ մը կը պարզէ: Մեր դարուն մարդերը, նոյեան օրերու ցոփ ու Սոդոմեան ժամանակներու ապիրատ կեանքի սէրերը նոր գիւտերու ու զարգացած ճարտարարուեստին հետեւանքով յաջողեցան իրենց բարձրագոյն աստիճանին հասցնել: Մարդիկ այսօր հեշտալրութեամբ կրնան լսել ու անասելի ախորժութեամբ կրնան պատմել պոռնկագրական ժապաւէններու անբնական տեսարանները, մինչդեռ էջ մը նկարագրութիւն երանիներու աշխարհէն այլեւս անոնց գլուխը կ'արդուկէ: Հասարակական միտքը միւս կողմէ, ձեռնարկ կլանուած ըլլալով յառաջ եկած գրամատիրական ու պրոլետարական հարցերով, ամբողջապէս կորսնցուցած է գիտակցութիւնը իր բո՛ւն պատկերին եւ առաջնահերթութիւնը՝ իր իսկական խընդիրներուն: Ո՞վ կը խօսի այսօր այն ողջէն որ գաւաթ մը ջուր կուտայ քովի իր հիւանդ դրացիին, բայց ամբողջ թաղ մը օրերով կը խօսի անոնց մասին, որոնք փառչ մեքենաներով իրենց ուիՖ էնտուըը ուրիշ քաղաքներ կ'երթան անցընելու:

... Ահա՛ մեր դարը, ուր արծաթին քանակը կ'որոշէ մարդկային արժէքներն ու որակները: Եւ մեր ժողովուրդը այս բոլորին մէջ, վերը ըսինք անգամ մը, բացառութիւն չի կազմեր:

Ընդհանուր գիծերու մէջ ուրուագծելէ ետք պատկերը մեր ժողովուրդի այսօրուան հոգեբանութեան, դիւրին է արդի մեր կեանքին համար այլեւս տեսնել անհրաժեշտութիւնը կրօնական դաստիարակութեան: Ամէնէն պարզ մարդն անգամ պիտի ըսէ մեզի թէ պատառ մը հացի նուէրը աւելի կ'արժէ անօթիին քան թէ կուշտին: Երկու անգամ աւելի կ'արժէ հոգեւոր ու բարոյական դաստիարակութեան գործը ապաբարոյ ու նիւթապաշտ ժամանակաշրջանի մը մէջ քան թէ այն առեններուն երբ ժողովուրդ մը արդէն կ'ապրի հոգեւոր տրամադրութիւններով: Հայ պարմաններն ու պարմանուհիները կրնա՞ն ներկայիս եկեղեցի յաճախել, անկարելին ասիկա է, այլապէս ամէն մարդ արդէն տիսՖօրքէՖ եւ գիշերային տուփեր կը խուժէ: Ի՛նչ մեծ վիշտ ու տառապանք

Հայ Եկեղեցւոյ համար երբ կը նկատէ իր ժողովուրդին հոգեւոր սնունդի ախորժակին պակասը: Կուգա՞յ արդեօք օր մը որ քանի մը անձնուրաց հայորդիներ անդրադառնալով այս տխուր իրականութեան, յանձն առնեն աշխատիլ, աննկուն հաւատքով, Թարգմանիչ վարդապետներուն նման, օգնել եւ եկեղեցականներուն հետ կազմակերպել, ամէն գնով հոգեւոր ու կրօնական դասեր հաստատելու համար Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ ծոցէն ներս: Եւ այս բոլո՞րը՝ պարզապէս Նարեկացիի արեգակնափայլ ներաշխարհէն կաթիլ մը լոյս կանթեղելու համար հայ նորահաս սիրտերուն մէջ:

Եկեղեցին կը սպասէ անոնց:

ՆՈՐՎԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

# ԱՇԽԱՐՀԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ 2010ԻՆ՝ 8 ՄԻԼԻԱՌ

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան 1974ի ազգագրութեան տարեգիրքի համաձայն, աշխարհի բնակչութեան թիւը հասած է 3 միլիառ 890 միլիոնի, այսինքն՝ մօտ չորս միլիառի: Այս թիւը 1973ի համեմատութեամբ աւելցած է 72 միլիոնով: Ուրեմն տարեկան աճը եղած է 1,9 առ հարիւր: Եթէ այս համեմատութիւնը պահուի՝ աշխարհի բնակչութեան թիւը 2010 թուականին կ'ըլլայ 7 միլիառ 700 միլիոն:

Հիմնուելով նոյն տարեգիրքին վրայ, աշխարհի բնակչութեան 56,7 տոկոսը կ'ապրի Ասիոյ մէջ, որ կը համապատասխանէ երկու միլիառէն աւելի հոգիի, 470 միլիոնը՝ Եւրոպա, 391 միլիոնը Ափրիկէ եւ 315 միլիոնը՝ լատին Ամերիկա: Այս թիւերը ցոյց կուտան անհաւասարակշռութիւնը արեւմտեան ցամաքամասերու եւ միւսներու միջեւ: Անհաւասարակշռութիւն մը որ հետզհետէ աւելի պիտի չեշտուի: Առաջին հաստատում մը. ծնունդներու թիւը աւելի շատ է Ափրիկէի եւ Ասիոյ մէջ, ազգագրական աճը հոն 2 առ հարիւր է, մինչ Եւրոպայի մէջ, 34 երկիրներէն 26ի մարդահամարները ցոյց կուտան մէկ առ հարիւրէն նուազ աճ մը, եւ նոյնիսկ աճի նուազում Լիւքսանպուրկի մէջ:

Երթալով կը շատնան այն երկիրները, ուր ջանք կը թափուի սահմանափակելու ծնունդները, ինչպէս՝ Եգիպտոս, Թայլանտ, Թունուզ, Վենեզուելա, Հնդկաստան, ուր կարեւոր միջոցներ ձեռք կ'առնուին այդ ուղղութեամբ:

2010 թուականի համար եղած այս նախատեսութիւնն ու աշխարհի բնակչութեան քանակին համար տրուած թիւերը կասկածի կ'ենթարկէ Ազգագրութեան Ուսումնասիրութեան Ազգ. Հաստատութիւնը, չեշտելով թէ եղածը թէքական հեռանկար մըն է, աւելցնելով որ 36 տարուան ընթացքին շատ բաներ կրնան պատահիլ: Եթէ աղէտներն ու պատերազմները վերջ գտնեն, այն ատեն, կարելի կ'ըլլայ այս թիւերը ստուգել բայց պատմաբան Փիէր Շօնիւի եւ ուրիշներու համար այս թիւերը անիմաստ են: Ջանոնք առաջ դնողները իրենց համոզումները (ըստ որոնց՝ թիւ մէկ վտանգը գերբնակչութիւնն է) գիտական տուեալներ նկատած են: Ազգագրական իրականութիւնը այն ատեն 2000ին չունենար սարսափի այդ մութ գոյները, քանի բնակչութեան թիւը վեց միլիառի շուրջ կ'ըլլայ:

Ռընէ Տիւմոն, հիմնուելով ՄԱԿի ազգագրական տարեգիրքին վրայ, սարսափելի կը գտնէ հեռանկարը, վասնզի համոզուած է որ սնունդի արտադրութիւնը պիտի չհետեւի նոյն համեմատութեամբ, մանաւանդ թերաճ երկիրներու մէջ, ուր 1959էն ի վեր ոչ մէկ յառաջդիմութիւն արձանագրուած է:

Ասկէ զատ, երրորդ աշխարհը, որ պատերազմէն առաջ հացահատիկ կ'արտածէր արտաքին աշխարհ, ներկայիս, տարեկան 40 միլիոն թոն կը ներածէ: Կը նախատեսուի որ 1985ին շուրջ 100 միլիոն թոնի հասնի այդ ներածումը: Հացահատիկի գինի յաւելումը պատճառ կը դառնայ որ այս երկիրներուն մեծ մասը չկարենայ վճարել հսկայ պարտքերը, որոնք ներկայիս հասած են արդէն 140 միլիառ տոլարի. գումար մը՝ որ տարուէ տարի կ'աւելնայ:

## ՄԱՀԱՑՈՒՄԻ ՏՈԿՈՍԸ

Շուէտի մէջ երախաներու մահերու տարեկան տոկոսն է 9,2 առ հազար, վերջը կուգան՝ Ֆինլանտա (10,1), Հոլանտա (11), Ճափոն (11,3), Իսլանտա (11,4), Նորվեկիա (11,8), Ֆրանսա (12,1) եւն.: Այս թիւերը, զորս տուած է Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Ազգագրութեան տարեգիրքը, չեն համապատասխաներ Ազգագրութեան Ուսումնասիրութեան Ազգային Հաստատութեան Ցուցարին հրատարակած թիւերուն: Ըստ այս վերջինին՝ Ֆրանսայի տարեկան մահացութիւնն է 14,5 առ հազար, իսկ Շուէտինը՝ նոյնը (9,2): Միւս կողմէ կը ճշդէր որ երախաներու մահացումը կը նուազէր եւրոպական երկիրներու մէջ, բացի՝ Խորհ. Միութենէն, ուր 1972էն ի վեր կը շատնայ (24,4 առ հազար 1970ին, իսկ 27,8 1974ին):

×

Եւրոպայի երկիրներու մեծ մասին մէջ ծնունդներու աճը կը նուազի, բացի Ֆինլանտայէ, Սպանիայէ եւ արեւելեան Եւրոպայէ: Ֆրանսայի մէջ 1970ին 16,7 առ հազար էր, 1974ին իջաւ 15,2ի. աւելի իջած է Արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ (10,1) եւ Արեւելեան Գերմանիա (10,5), մինչ Լեհաստանի մէջ ծնունդները կը շատնան, 1973ի 17,9 առ հազարի փոխարէն՝ 18,4 եղած է, Ռումանիա (նախկին 18,2ի դէմ 20,3) եւ Խորհ. Միութիւն (17,6ի դէմ 18,2): Միացեալ Նահանգներու մէջ գումարը կը հասնի 14 առ հազարի, ինչ որ շատ հեռու է միւս ցամաքամասերու մէջ ներկայացող պատկերէն, Հնդկաստան 40 առ հազար, Սուրիա՝ նոյնը, Քուէյթ՝ մօտ 45 եւ ափրիկեան կարգ մը ազգեր՝ 50 առ հազար համեմատութեամբ:

Թ. Ա. Թ.

# Նորէրու յաջողութիւնը

Փարիզաբնակ Վահագն – Ժորժ Ալէքսեան յաջողութեամբ անցուցած է, «Շատ պատուաբեր» որակումով, 3րդ սիՖլի տօքթորան, Աստղաբնագիտութեան (աստրօ–ֆիզիք) ճիւղին մէջ:

## ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ Փետր. 19, 20 եւ 21ին տեղի ունեցած է Թեհրանի հայկ. վարժարաններու պատի թերթերու ցուցահանդէսը, տեղւոյն Հայ Մշակութային Արարատ կազմակերպութեան սրահին մէջ: Այցելողներ գնահատած են պատանի աշակերտներու «գրական» առաջին փորձերը: Թերթերը առաւելապէս բովանդակած են ազգային, մշակութային, գեղարուեստական նիւթեր:

ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ Պատուոյ Լեգէոնի պալատին մէջ, Փետրուարին ցուցահանդէս մը եղած է Խոկար Շահինի այն գործերուն որոնք մաս կը կազմեն Ալպեր Նալպանտեանի հաւաքածոյին: Այս առթիւ տեղական մամուլը կ'անդրադառնայ արուեստագէտին կեանքին ու գործին:

ՊՈՒՔՐԷՇԻ մէջ Փետր. 28ին տեղի ունեցած է երաժշտական – գրական ներկայացում մը, կազմակերպութեամբ՝ Ռումանիոյ իրաւագէտներու ընկերակցութեանց, ի պատիւ Կիներու Միջազգային Օրուան: Երեկոյին երգած է պետական մրցանակի դափնեկիր Դաւիթ Ցովհաննիսեան, իսկ Պուքրէշի թիւ 2 Երաժշտական դպրոցի աշակերտ՝ 11ամեայ Ժեռար Գաւեմճեան, դաշնակի վրայ մեկնաբանած է Լիվիու Գոմէս ռումանացի երաժշտագէտի մէկ սոնաթը: Սրահին մէջ ներկայ գտնուող մասնագէտներու կարծիքով պատանի դաշնակահարը մեծ ապագայ կը խոստանայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

ԱՏԵԼՈՒԹԻՒՆ

Պենպօ:

Կանթեղ մը առնենք ձեռքերնիս եւ լուսաւորենք սա տխրահռչակ մարդուն ժանտատեսիլ դէմքը:

Պէտք ունինք հասկնալու թէ ո՞ւրկէ կը բխէին ատելութեանց այս հեղեղները, պէտք ունինք գիտնալու թէ ո՞ր խորհրդաւոր ու գաղտնի արմատներուն վրայ կը բուսնէին այն թունաւոր սունկերը որոնցմով լի էր Պեմպոյի չար հոգին:

Պենպօ ինչո՞ւ կ'ատէր Ռոլանը: Ի՞նչ կ'ուզէր այդ անարժան քահանան այն վեհանձն երիտասարդէն զոր իր ցանցերուն մէջ առած էր...: Ինչո՞ւ տկար անծանօթ, անանուն, անճահ, աննշան ու որեւէ ազդեցութիւն չունեցող այդ դժոխային ճիւաղը իր դաւադրութիւններուն շնորհիւ Ֆոսքարիի, Ալթիէրիի եւ Էնփերիայի պէս ազդեցիկ եւ հեղինակաւոր անձերու քիթէն բռնելով իր ձեռքը խաղալիք դարձուցած եւ իր ատելութեան ծառայեցուցած էր զանոնք...:

Այս հարցումներուն պատասխանը ըստանալու համար կը բաւէ այդ թշուառականին հետեւեալ մենախօսութիւնը մտիկ ընել:

Սիլվիայի անհետանալէն յետոյ Պեմպօ եղած տեղը անշարժանալով խոր մտածմունքի մէջ ինկաւ: Գլուխը խոնարհեցուցած եւ ձեռքերը կուրծքին վրայ խաչաձեւած, սկսաւ ինքնիրեն խօսիլ.

— Է՛հ, վերջապէս վսեմաշուք պարոն Ռոլանը հորին յատակը իջաւ: Այո, ասիկա սառ իրականութիւնն է, երազ չէ տեսածս: Իսկ աւանակաբարոյ կոմսը, իր հայրը, աչքերը փորուած, սատանին քովը ղրկեցինք: Ձեռքէն ինչ որ կուգայ թող ընէ, բան մըն ալ չի կրնար ընել այլեւս... Խելագար մօրը գործն ալ կարգադրեցինք ... Ռոլանը այլեւս իմս է...:

Ա՛խ, սա անասունը, Ալթիէրի կոչուող գազանը նախանձոտութեամբը քիչ մը – նաց սպաննել պիտի տար զայն...: Աղէկ ըրի միջամտելովս: Է՛հ, Ռոլան, Ռոլա՛ն ... ըրածներդ տոկոսո՞վ պիտի վճարես հիմա, գետնին երեսէն երեսուն ոտք վար, նկուղին մէջը...: Կը բաւէր, կը բաւէր որքան տառապեցայ... «Պեմպօ, խե՛ղճ Պեմպօ», հէ՞ դո՞ւն, ինծի, «խե՛ղճ խեղկատակ Պեմպօ» ըսե՞ս, ատանկ զիս արհամարհե՞ս, իբրեւ թէ ես աշխարհի ամենայետին եւ ամենաստորին մէկ արարածը ըլլայի... Ես քու հօպի՞տդ (փայլանչօ) էի որ սեղան նստած ատենդ քեզ շրջապատող օրիորդներուն սա տեսակ խօսքեր կ'ըսէիր՝ «Եկէք, օրիորդներ, սա Պեմպօն ալ մեր սեղանը առնենք որ մեզ քիչ մը խնդացնէ... քիթը բերանը ճիշդ մեր աշտարակին կը նմանի, մազերը խոզի մազէ են...»: Ապա, ափս քանի մը դուրուշ դնես, դուն հարուստ ըլլաս, վայելես եւ սեղանիդ ու գրպանիդ թափթփուքը ինծի պահես... Օր մըն ալ, երբոր զիս մէջտեղէն վերցնելուն ատենը գայ գորտի մը պէս ոտքերուդ տակը ճզմել հէ՞...:

Հոս Պենպօ բռունցքները սեղմելով խօսքը կտրեց եւ պահ մը խորհելէ յետոյ, դժոխային ժպիտով մը շարունակեց.

— Բայց հիմա թող հասկնայ իմ ով ըլլալս: Ինքը նկուղին մէջ, հայրը՝ տարագրուած, մայրը՝ կիսովին խելագարած: Իրաւ որ ինքզինքիս վրայ կը հիանամ: Հանճար եմ, հանճար...: Այս հանճարով ես իշխան ըլլալու արժանի եմ քահանայապետութեան բարձր դիրքը միայն ինծի կը վայլէ, ես ամբողջ ժողովուրդ մը կրնամ կառավարել: Ինծի՞, հէ՞, ինծի՞, «խեղկատա՛կ Պեմպօ»: Ո՛չ, խեղկատակ չեմ, տգեղ եմ, տկար եմ, ուժ չունիմ, աղքատ եւ խեղճ եմ բայց ամէն ոք պէտք է զիս գեղեցիկ համարի, ուժով կարծէ, հարուստ տեսնէ...: Ահա իմ ուզածս ա՛ս է: Ատելութիւնը ազատեց զիս եւ ա՛ն պիտի ազատէ...: Ո՛հ, պիտի ատեմ իմ վրաս մեղքցողները: Տգեղ ըլլալուս համար գեղեցկութիւնը պիտի ատեմ, մէկը չսիրելուս համար իրար սիրողները պիտի ատեմ, արհամարհուած ըլլալուս համար հիացման առարկայ եղողները պիտի ատեմ...: Ատելութիւն... արիւնի տեղ երակներուս մէջ մաղձ ու լեղի պիտի հաւաքեմ եւ մաղձովս պիտի թունաւորեմ բոլոր զիս շրջապատող սէրերն ու գեղեցկութիւնները: Ատելը արգիլուած չէ, ազատ եմ, առանց վախի կրնամ ուզած անձս ատել...: Ի՛նչ հըրճուանք...: Ռոլան Քանտիանօն զիս խոնարհեցուց, զիս իր ոտքերուն իջեցուց: Բայց ես ալ անոր դէմքը արիւն ղրկեցի եւ դեռ ինչե՛ր պիտի ընեմ...:

Ատելութեան մարմնացումն էր խօսողը որուն շրթունքներէն մաղձ ու արիւն կը թափէին:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկե-ղեցւոյ վարչութիւնը՝ ողբացեալ Զարուհի Օհաննեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆր. Պ. Տիրան Յարութիւնեանէ եւ 50 Ֆր. Պ. Պետրոս Թորիկեանէ:

×

Վիրոֆլէէն Այրի Տիկին Շմաւոնեան եւ զաւակները ողբացեալ Լուսինէ Տէր-Վարդանեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 50ական Ֆր կը նուիրեն Շաւիլի եկեղեցիին եւ Կապ. Խաչի մասնաճիւղին:

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կռընոպլի Կապ. Խաչը՝ ցաւակցութիւն կը յայտնէ այրի Տիկին Աբգարեանի, իր զաւակներուն եւ իրենց ընտանեկան պարագաներուն, Յովհաննէս Աբգարեանի մահուան առթիւ:

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մաղաղաճեանէն 100 Ֆր. իր ամուսնոյն մահուան տարելիցին առթիւ:

×

Հայ Ուսանողաց Օգնութեան Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Պէրլիւք հաստատութիւն 2500 Ֆր., Պ. Ն. Սանճեան (Լիոն), Օր. Հ. Գալուստեան, Տիկ. Ա. Գէորգեան 100ական:

×

Կրընոպլի Կապոյտ Խաչը՝ շնորհակալութեամբ ստացած է Լիոնէն Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Տիւյմէճեանէ, Յովհաննէս Աբգարեանի մահուան տխուր առիթով, փոխան ծաղկեպսակի 50 Ֆրանք:

Մանուկներու տօնածառին առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Յ. Ալյանեանէ 100 Ֆր. ի նպաստ իր դպրոցին: Տէր եւ Տիկին Լեւոն Յակոբեանէ երկու ափսէ թերթանոյշ:

×

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէրտէրեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Խէմդէմուրեանէ իրենց սիրելի մօր Մարիամ Ղուկասեանի մահուան տարելիցին առթիւ:

## ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՄԱՐՏ 21 — ԱՊՐԻԼ 4

ԳԱՐՈՒՆԸ ՄԱՆՇԻ ԱՓԵՐՈՒՆ

6–13 տարեկան մանուկներու համար

Արձանագրութեան համար դիմել ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ կեդրոնատեղին՝

15, Rue Jean Goujon, 75008 Paris

Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ առաւօտները ժամը 11–12 և կամ հեռաձայնել 985-36-53

## ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Ապրիլ 8, ժամը 20ին:

Կանոնագրի փոփոխութեան հետեւանքով եւ նոր կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութիւնը իր ամբողջ կազմով նորոգելի է այս տարի (16 անդամ):

Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան կազմին: Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամին գրասենեակը դիմել գրաւոր ամէնէն ուշը մինչեւ Մարտ 24 (77, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ):

Թեկնածութեան պայմաններն են.

1) Աղքատախնամի անդամ ըլլալ երեք տարիէ ի վեր:

2) Սովորաբար ներկայ ըլլալ վարչութեան ժողովներուն ամիսը անգամ մը:

3) Յանձնախումբերու մաս կազմող վարչութեան անդամները պարտին շաբաթը քանի մը ժամ տրամադրել յանձնախումբի աշխատանքներուն համար:

---

POUR LA PREMIERE FOIS EN FRANCE
au complet

## L'Ensemble d'Etat de Danse d'Arménie

(65 artistes)

*Représentations :*
VALENCE : Mardi 16 Mars à 20 h. 30
SALLE DES FETES — Prix des places 20 et 30 Fr.
*Réservation :* Ets. Maxoudian et Semerdjian et auprès des membres de l'Union Nationale.
LYON : Mercredi 17 Mars à 20 h. 30 Salle Rameau
PARIS : Vendredi 19 Mars à 21 h.
Samedi 20 Mars à 21 h.
Dimanche 21 Mars à 15 h.
Salle Pleyel — 252, Fbg. Saint-Honoré
Prix des places 20, 30 et 40 Fr.
*Billets* : M. Bakerdjian, 35 Rue de Trévise, Paris 9e — PRO. 07-25
Massis, 26 Rue Saulnier, Paris 9e
Djizmedjian, 31 Rue Paul Déroulède, Bois Colombes — Tél. 781-09-72
Auprès de tous les membres du groupe NAVASART

## ԱՊՐԻԼ 24Ը ԵՒ ՄԱՅԻՍ 1Ը

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

AVEC LES ANCIENS COMBATTANTS ARMENIENS de L'ARMEE FRANÇAISE

Նախընտրաբար վեթերան ընկերներուն համար:

Ապրիլ 21էն Մայիս 3
ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ նոյն օրուան մէջ
Ուղարկութիւն՝ ԳԻՆ 2450 Ֆր.

Տեղերը սահմանափակ են:

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Երկուշաբթի ժամը 17–19, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ ժամը 14–16

Amitiés France - Arménie
Պարոյր Սեւակ գրադարան
32, Rue de Trévise — 75009 Paris
Tél. : 246-14-94

---

## CAPPADOCIA PRODUCTIONS

Présente le premier disque arménien de

**MARTEN YOURGANS**

avec

**BERNARD DEDEDJIAN**

En vente :
LA CAPPADOCE, 3 Rue Marivaux, 75002 Paris — Tél. : 742-83-65
PALOYAN, 9 Rue de Trévise, 75009 Paris — Tél. : 523-24-97

## ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Նոր տարուան առթիւ Հայ Կարմիր Խաչի օդափոխութեան կայանը արդիականացնելու նպատակին կը նուիրեն.—

Պ. Գ. Սատանեան, Տոքթ. Ե. Ալեանաքեան, Տոքթ. Հ. Տամլամեան, Պ. Գ. Աբգարեան, Տիկին Վ. Տոնաւեան 300ական ֆրանք, Պ. Ժ. Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Վ. Լորէնեան, Տրակինեան, Պ. Յ. Տէր Թոմայեան (Իսի լէ Մուլինօ), Տիկին Վ. Նաքաշեան, 250ական ֆր., Տէր եւ Տիկին Մ. Գօսմանեան (Ավինեոն), Տէր եւ Տիկին Մուրատեան, Տիկին Մ. Թաղէոսեան, Պ. Վ. Մինասեան 150ական ֆրանք,

Պ. Ժ. Սաղըրեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Կարապետեան (Վիլ Ֆրանշ), Պ. Եդ. Ասըրպէկօֆ, Տիկին Ե. Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Բ. Տօնապետեան, Պ. Վ. Մոսկոֆեան, (Լը Վէզինէ), Պ. Մարտինեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Աճէմեան (Լա Պար), Պ. Պ. Ֆրէնկեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Պաթմանեան, Պ. Մ. Սիմաւոնեան (Գոլոմպ), Տիկին Ժ. Մարգարեան (Ֆոս), Տէր եւ Տիկին Լ. Մխիթարեան (Սարթրուվիլ), Օր. Մ. Եազըճեան (Մարսէյլ), Պ. Յ. Շըրըքճեան (Շընըվիէր), Տիկին Վ. Կարապետեան 100ական ֆր., Տիկին Ս. Մէսթճեան, Տիկին Ա. Գըլըճեան (Սէնթ Էթիէն), Տէր եւ Տիկին Վ. Գըրմըզեան, Տոքթ. Բ. Նազարեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Մախլօֆ, Պ. Լ. Խանճեան, Տէր եւ Տիկին Զ. Պարթեւեան (Սէն Մօր), Պ. Ս. Պապիկեան (Լա Պար), Պ. Վ. Ապուլեան (Մըլէօն), Տիկին Ա. Ալէքսանեան (Բավիյոն Սու Պուա), Տիկին Ս. Այէմեան (Նիս), Պ. Գ. Սիմոնեան (Մարսէյլ), 50ական ֆրանք:

---

## «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը 200 Ֆր. կը նուիրէ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

## Ք Ո Ք Թ Է Յ Լ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը կազմակերպած է ընկերահամակրական հաւաքոյթ մը Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 16ին իր կեդրոնատեղին, Պարոյր Սեւակ գրադարանին մէջ 32 ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ:

Սիրով կը հրաւիրուին անդամները, բոլոր կեդրոնականցիները եւ համակիրները:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան տարեկան ընդ. ժողովը Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 10ին, իր կեդրոնատեղին՝ 32 Ռիւ տը Թրէվիզ:

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Առնուվիլ - Սարսէլի կառավարեաց խումբին

Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 19.30էն մինչեւ առաւօտ

SALLE DES FETES DE SARCELLES
*Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE*
*La troupe de danses NAIRI*
Prix 15 F., étudiants 10 Fr.

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83.rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

**Important Grossiste Lyonnais**

RECHERCHE

pour une nouvelle implantation fabriquant jupes, robes, pantalon-jean

Tél. (77) 22-29-67

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
de l'Association Arménienne Sportive d'Issy
LE 8 MAI
BAL ANNUEL

---

## ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԳԱՐՆԱՆ, ԱՄՌԱՆ ՈՒ ԱՇՈՒՆԻՆ

TRANSTOURS organise

Ա. ճամբորդութիւն՝ ԱՊՐԻԼ 19 - ՄԱՅԻՍ 2, ՄՈՍԿՈՒԱ - ԵՐԵՒԱՆ
Գին՝ 2700 ֆրանք

Բ. ճամբորդութիւն՝ ՅՈՒԼԻՍ 10էն 25 ԼԵՆԻՆԿՐԱՏ - ՄՈՍԿՈՒԱ - ԵՐԵՒԱՆ
գին՝ 2900 ֆրանք

1976 ՕԳՈՍՏՈՍ 6էն 21, ՄՈՍԿՈՒԱ - ԵՐԵՒԱՆ — Գին՝ 2900 ֆրանք
1976 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10էն 25 — ՄՈՍԿՈՒԱ-ԵՐԵՒԱՆ — Գին՝ 2850 ֆ.
1976 ՀՈԿՏ. 8էն 23 — ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՐԵՒԱՆ — Գին՝ 2450 ֆրանք

*ՕԳՈՍՏՈՍԻՆ և ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ ԱՌԱՆՁԻՆ ԽՈՒՄԲԵՐ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ ՄԱՐՍԷՅԼ*

Երթուդարձ օդանաւով: «Արմենիա»յի կամ «Անի»ի մէջ, առաջին կարգի սպասարկութեամբ:

Կը գործադրուի հայրենի տեսարժան վայրերու այցելութեան լրիւ յայտագիրը

*Արձանագրութեանց համար դիմել՝*

TRANSTOURS, 22 rue du 4Septembre — 75002 PARIS — Tél. 742-77-40
ուր կարելի է ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18:
*ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ*
11, rue du Bassin — SAINT-JULIEN — Tél. 93-04-90 et 08-31-55
*ՎԱԼԱՆՍ՝ դիմել Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ դիմել Ց. ՓՕՅԱՃԵԱՆԻ*

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
16
MARDI
16 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C.C.P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 170 Ֆ. | Վեցամսեայ | 90 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 200 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 20 |

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.540

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — № 13.540

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ ՀԱՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Բ.

Միլլիյէթի խմբագրապետ Ապտի Իփէք-ճի շատ մտահոգ է, որովհետեւ լսեր է, որ աշխարհի շատ մը տեղերը հայ գաղթականները քաղաքական նպատակներ հետապնդող կազմակերպութիւններ ու-նին, ինչպէս Դաշնակցական եւ Հնչակ-եան կուսակցութիւնները: Անոնք վերջին տարիներուն, վերարծարծելով հին դէպ-քերը — չըսեր թէ ի՛նչ են այդ դէպքե-րը, — սկսեր են զօրացնել հակաթուրք քարոզչութիւնը:

Թուրք խմբագիրը լսեր է նաեւ, որ հայ կազմակերպութիւններու մէկ մասը, կամ անոնց զանազան թեւերը պարզ քարոզ-չութեամբ սկսեր են իրենց գործունէու-թեան, սակայն «ոմանք կը խորհին եղեր ահաբեկումի դիմել, ինչ որ մեր ղարուն նորութիւնը եղած է այս օրերուն»:

Իփէքճի կ'ուզէ ինքզինքը մխիթարել, երբ կը գրէ.

«Ճիշդ է թէ սխալ, չեմ գիտեր: Սա-կայն, որքան գիտեմ, այս ծայրայեղու-թեան թելադրանքները չեն իւրացուիր շատ մը կազմակերպութիւններու կողմէ: Այսինքն ծանր կշռած է այն մտածումը թէ ահաբեկչութիւնը ուղիղ ճամբայ մը չէ»:

Այսպէս կը գրէ, սակայն կասկած կայ մտքին մէջ: Չի հաւատար, որ սփիւռքի հայ կազմակերպութիւնները հրաժարած ըլլան ահաբեկումի ծրագրէն: Եւ Յակոբ Սվասլեանի օգնութեան կը դիմէ այս կէտին մասին լուսաբանուելու համար:

Հայ խօսակիցը կը յիշէ, որ 1965ին, «ցաւալի օրերու» յիսնամեակին առթիւ ծաւալուն աշխատանքներ նշմարուեցան եւ յաջորդ տարիներուն ալ նոյն համե-մատութեամբ շարունակուեցան անոնք: Բնականաբար հայ կազմակերպութեանց մէջ տեսակ-տեսակ գաղափարներու տէր մարդիկ կրնան ըլլալ: Ծայրայեղներու կողքին կան սահմանափակ միջոցներով գործելու կողմնակիցներ: Կան ալ, որ կրնան մտածել տարբեր գետնի վրայ փո-խադրել իրենց շարժումները, աւելի մեծ ազդեցութիւններ գործելու համար: Սա-կայն ասոնք մեծ թիւ մը չեն կազմեր: Ըստ իրեն, միջազգային տարողութեամբ ուրիշ կազմակերպութիւններու գործակ-ցութեամբ տեղի ունեցած են ծանօթ ա-հաբեկումները:

Խօսելով 1915ի դէպքերուն մասին, Ի-փէքճի կը հարցնէ Սվասլեանի թէ որո՞նք էին անոնց հեղինակները, քանի որ Թուր-քերն ու Հայերը սիրալիր (?) էին իրա-րու հետ այդ օրերուն...: Հայը յանցան-քը կը ձգէ... Անգլիացիին, Գերմանին, մասամբ նաեւ Ռուսիոյ վրայ:

Մեզի դաշնակից Գերմանի՞ն ալ, կը հարցնէ Թուրքը: «Այո», կը պատասխանէ հայ խմբագիրը: «Ճիշդ մեր դաշնակից-ներն ըլլալնուն համար կրնային Հայերու բնաջնջումը փափաքիլ, հաճոյ թուելու համար Թուրքերուն»:

Ցեղասպանը արդարացնելու անընդու-նելի ձեւ մըն է ասիկա:

Սակայն Թուրք խմբագիրը հետաքրքրո-ղը աւելի շատ սփիւռքի հայ կազմակեր-պութիւններն են, որոնց նպատակներուն եւ աշխատանքներուն մասին կ'ուզէ աւելի լայն տեղեկութիւններ ստանալ իր հայ խօսակիցէն: Այս վերջինը կը բացատրէ, որ հայ գաղութներ կան աշխարհի ամէն կողմը՝ Եւրոպա, Ափրիկէ, Չինաստան, Ճափոն, Ամերիկա, եւայլն, ուր Հայերը տուն-տեղ եղած են: Իբրեւ աշխատասէր, խելացի, գործունեայ, ամէն տեսակ գոր-ծի ատակ, դիւրահաղորդ մարդիկ, կարճ ժամանակի մէջ կրցեր են յարմարիլ ընկե-րային կեանքի պայմաններուն, գործի տէր դառնալ եւ տեւականացնել իրենց հաւաքական կեանքը: Հիմնած են եկեղե-ցիներ ու դպրոցներ, պահպանելու հա-մար իրենց կրօնքն ու լեզուն: Սակայն ուր որ գացեր են, նիւթապէս ու բարո-յապէս որքան ալ բարձրացեր են, չեն կրցած ձերբազատիլ մտածելէ այն տե-ղերու մասին, ուր իրենք աշխարհ եկեր են, ուր ծներ եւ ապրեր են իրենց հայ-րերն ու մայրերը:

«Այդ հողերուն հանդէպ միշտ կարօտ մը ունին իրենց մէջ: Եւ սկսեր են փըն-տռել թէ ինչո՞ւ հեռացեր են այդ հողե-րէն: Այդ հարցումին պատասխանն ալ պատճառ եղեր է, որ թշնամական կարգ մը զգացումներ ծնունդ առնեն իրենց մէջ»:

Հայ խօսակիցը կը շարունակէ.—

«Որքան ատեն, որ կարօտը չանհետա-նար, այստեղին հետ իրենց կապն ու զգացումներն ալ չեն անհետանար: ... Ու կը սկսին զգալ ճնշուածութիւն մը, յու-զում մը, սրտնեղութիւն մը, որ կը հասնի մինչեւ պոռթկումի մը սահմանները: Այս պոռթկումն ահաւասիկ կը դառնայ թըշ-նամական կեցուածք մը, որ կ'արտայայ-տուի զանազան առիթներով:

Յետոյ կը յիշէ ապրիլեան նահատակ-ներուն համար արտասահմանի մէջ գու-մարուած ոգեկոչումի հաւաքոյթները, ուր երբեմն թշնամական զգացումներ տեղ կը գտնեն խօսուած ճառերուն մէջ: Դի-տել տալէ վերջ թէ 60-65 տարիէ ի վեր Թուրքիոյ հին թէ նոր սերունդները եր-բեք չեն հակած Թուրքեւհայ յարաբերու-թեան վրայ, հարց կուտայ թէ հիմա, երբ Ապտի պէյ եւ Յակոբ դէմ դիմաց կը խօսին այդ մասին հասկացողութեան գա-լու եւ աւելի լաւ պայմաններու հասնե-լու նպատակով, այս պարագան ի՞նչ ազ-դեցութիւն պիտի գործէ արտասահմանի մէջ կատարուած ձեռնարկներուն վրայ:

Ու կ'եզրակացնէ թէ իր համոզումով, այնքան ատեն, որ Թուրքիոյ Հայերը իբրեւ հայրենակից տեղացիներուն հետ շատ հանդիստ կեանք ապրին, դուրսը կատարուած ձեռնարկները չեն կրնար այս աստիճան ազդեցիկ ըլլալ:

Իփէքճիի այն հաստատումներուն թէ նոյնիսկ 1915ի դէպքերուն ընթացքին, կամ անկէ վերջ գտնուած են Հայեր, որ նախարար, դեսպան եւ երեսփոխան եղած են (?) եւ թէ իր կեանքին մէջ երբեք չէ տեսած, որ Թուրքիոյ հայ եւ Թուրք հա-ւաքականութիւնները պարզապէս հայ եւ Թուրք ըլլալնուն համար իրարու վրայ յարձակած, իրարու դէմ թշնամական ճակատ բռնած ըլլան, Սվասլեան ցաւով դիտել կուտայ թէ Թրքահայերը դժուա-րութիւններ ունին եւ երկրորդ կարգի հայրենակիցներ կը նկատուին:

Խօսակցութեան շարունակութեան մէջ հրապարակ կը դրուին այն անլուծելի հարցերը, որոնք տարիներէ ի վեր առար-կայ դարձած են Շնորհք Պատրիարքի դի-մումներուն եւ բողոքներուն:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

## ՁԱԽԸ ԿԸ ՅԱՌԱՋԴԻՄԷ

ԵՒ 10 ՆԱՀԱՆԳ ԿԸ ԽԼԷ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵՆԷՆ

Գաւառականներու Բ. շրջանը հաս-տատեց ինչ որ նախատեսել տուած էր առաջին շրջանը, այսինքն զգալի յառաջ-դիմութիւն մը ձախերու, մանաւանդ ըն-կերվարականներու, որոնք օրէ օր կը դառնան երկրին առաջին կուսակցութիւ-նը: Ձախը տասը նահանգ կը խլէ մեծա-մասնութեան ձեռքէն, որոնց կարգին՝ Էսոնը եւ Վալ տը Մառնը: Համայնավար կուսակցութիւնը 72 աթոռ կը շահի թէեւ Ժորժ Մառշէ չծածկեց իր դառնութիւնը, նկատելով որ կարգ մը տեղեր ձախի մէկ թեկնածուի շուրջ համաձայնութիւ-նը պարկեշտ կերպով չէր արդիւնաւոր-ուած մանաւանդ հոն ուր այդ թեկնածուն համայնավար էր: Այլ խօսքով՝ կարելի էր ըսել թէ ընկերվարականները նախընտրած էին «կեդրոն» քուէարկել քան՝ համայ-նավար, ինչ որ անշուշտ չի կրնար գնա-հատուիլ համայնավարներուն կողմէ: Ժորժ Մառշէ իր յայտարարութեան մէջ, որ լոյս տեսաւ Երկուշաբթի առտու Իւ-մանիթէի մէջ, կ'ըսէ բացէ ի բաց.— «Բազմաթիւ պարագաներու մէջ, մինչ համայնավար թեկնածուն համեմատակա-նին գլուխն էր առաջին շրջանին, Ընկեր-վարական կուսակցութիւնը իր ձայները զանգուածային կերպով տալու աջի թեկ-նածուին վրայ, Բ. շրջանին: Նման ա-րարքներ հարց կը դնեն ինչ կը վերաբե-րի այն յանձնառութեանց զորս Ընկեր-վարական կուսակցութիւնը առած է ստո-րագրելով Ձախի հասարակաց ծրագիրը»:

Վերընտրուած կամ ընտրուած անձնա-ւորութեանց կարգին յիշենք Տըպրէ, Ա-պըլէն, Ֆիլիու, Ժաք Սալըպեր, Շար-պոնէլ: Պարտուածներու մէջ են ենթա-նախարար Սուչասոն եւ Քայավէ, Քոմի-թի, Թերնուար, Փասքուա, Շազալոն: Երկուշաբթի առթիւ թէեւ վերջնական արդիւնքները ծանօթ չէին բայց 1775 աթոռի վրայ, պատկերը հետեւեալն էր.— Մեծամասնութեան համար ընդհանուր թիւը 870 (մէջն ըլլալով մեծամասնութիւ-նը կազմող բոլոր կուսակցութիւնները): Ընդդիմութիւնը ունի 905 աթոռ, որոնց մէջ՝ Համայնավար կուսակցութիւնը՝ 228, Ընկերվարականները՝ 498, ձախ Ար-մատականները՝ 175 եւ 4 ծայրայեղ ձախ:

Էսոնէն եւ Վա՛լ տը Մառնէն զատ, ձախին ձեռքը կ'անցնին նաեւ Ալիէ, Հա-րաւ. Քորսիքա, Քօթ-տիւ-Նոռ, Ժեռ, Ժիրոնտ, Փիւի տը Տոմ, Թառն, Պելֆոռի Հողամաս:

Այս քուէարկութեան մասնակցողներու համեմատութիւնը եղած է 68 առ հարիւր եւկը կարծուի թէ մեծամասնութիւնը, որ շաբաթներէ պէտք չէ պնդէր այս ընտրութիւններու ոչ-քաղաքական բնոյ-թին վրայ, ինչ որ հաւանաբար չծառա-յեց իրեն: Տըպրէ «ազդարարութիւն» մը կը նկատէ եղածը եւ ամէն մարդ վստահ է որ իրաց ներկայ կացութեան մէջ, ե-րեսփոխանական ընտրութեանց պարա-գային, Ձախը ջախջախիչ յաղթանակ մը կը տանի:

## «Մունկի կուգամ միայն Աստուծոյ առջեւ»

ԿԸՍԷ ՍԱՏԱԹ ՈՐ ԿԸ ԽԶԷ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԵՏ

Եգիպտոսի նախագահը Խորհրդարանին դիմեց որպէսզի ջնջէ Խորհ. Միութեան հետ ստորագրուած բարեկամութեան եւ գործակցութեան դաշնագիրը (1971): Սա-տաթ շատ խիստ էր իր ելոյթին մէջ եւ բառերը չծամեց «Ռուսերը մուկ-կատու կ'ուզեն խաղալ մեզի հետ... Խորհ. Մի-ութիւնը կ'ուզէ մեզ ծունկի բերել, միայն Աստուծոյ առջեւ ծունկի կուգամ: Կ'ուզէ մեր վրայ զինուորական եւ տնտեսական ճնշում բանեցնել»:

Սատաթ կը յուսայ ձեռք ձգել Միացեալ Նահանգներէն, որ քիչ մը պակսեցնեն Իսրայէլի ի նպաստ իրենց կողմնակա-լութիւնը:

ՖՐԱՆՔԸ «ԿԸ ՏԱՏԱՆԻ»

Կիրակի գիշեր, Պրիւքսէլի մէջ, Ֆրան-սա որոշեց քաշել ֆրանքը եւրոպական «դրամական օձ»էն եւ թողուլ որ տատա-նի:

Ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ Յունուարէն ի վեր Պանք տը Ֆրանսը կը միջամտէր որպէսզի ֆրանքը չիյնայ և այդ նպատակով Յունուարին երկու մի-լիառ, Փետրուարին՝ չորս եւ Մարտի ա-ռաջին շաբաթն արդէն ստիպուեր էր ութ միլիառ հրապարակ նետել ինչ որ այլեւս չի կրնար ըլլալ: Ուրեմն Երկուշաբթի օր, ֆրանքը կը սկսէր «տատանիլ» եւ ֆրան-սական կառավարութիւնը կը ձգէր որ այդ տատանումը գտնէ իր իսկական ար-ժէքը, կրկին մտնելու համար եւրոպա-կան դրամական դրութեան մէջ:

## Քանի մը տողով

ԼԻԲԱՆԱՆ դեռ Երկուշաբթի առտու անորոշ կացութեան մէջ էր, քանի Ֆրէն-ճիէ միշտ փակած էր իր աթոռին եւ նկատի ալ չէր առներ 66 երեսփոխաննե-րու ստորագրած դիմումը, որպէսզի քաշ-ուի: Նախապէս ըսած էր որ եթէ Խոր-հրդարանին երկու երրորդը պահանջէ կը հեռանայ (99 է երեսփոխաններու թիւը) բայց այդ ալ չեղաւ: Թէեւ 66 երեսփո-խաններու կարգին ոչ մէկ քրիստոնեայ պարագլուխ կար, այսինքն՝ Շամուն, Ճէ-մայէլ չէին ստորագրած: Զօր. Ահտապ կը սպառնայ զինեալ ուժի դիմել մինչ կռիւները վերսկսած են 40 օրուան դադարէ մը ետք եւ Կիրակի օր 12 մեռ-եալ կար եւ 20 վիրաւոր: Շաբաթ օր՝ 100 առեւանգում: Լիբանանի կացութիւնը պատճառ եղաւ որ Սուրիոյ նախագահը յետաձգէ Փարիզ կատարելիք իր այցե-լութիւնը, որ պիտի սկսէր Երկուշաբթի: Ներկայիս Լիբանանի մէջ ոչ միայն երկու կրօնք կայ, այլեւ երկու իշխանութիւն (Ֆրէնճիէ եւ Ահտապ) եւ երեք պաշտօ-նական բանակ (օրինաւոր մաս մը հաւա-տարիմ Ֆրէնճիէի, Ահտապի ուժերը եւ Խաթիպի ապստամբները): Ասոնցմէ զատ, իւրաքանչիւրը ունի նաեւ իր անձնական «բանակը»:

«ՌՈՒԺ» յեղափոխական համայնավար պաշտօնաթերթը օրաթերթի վերածուե-ցաւ եւ առաջին թիւը լոյս տեսաւ Մարտ 15ին: Հող հասնելու համար հաւաքած են 225 միլիոն հին ֆրանք:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ օր Փարիզի ժողովուրդը կը քալէր անձրեւին տակ, մեթրոյի գոր-ծադուլին հետեւանքով մինչ մերձաւոր կառուղիները եւ շրջուղիները խեղդուած էին կառքերով եւ խճողումները կ'երկա-րէին 15էն 20 քիլոմեթրի վրայ: Հանրա-կառքերը կը բանէին 70 առ հարիւր հա-մեմատութեամբ: Չորեքշաբթի ալ կը սկսի երկաթուղիի շարժումը, որ կը տեւէ մինչեւ Ուրբաթ ցերեկ:

# ՁԵՌԱԳՐԱՅԻՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ԶԱՐՄԱՆԱԼԻ ԿԵՐՊ ՄԸ ...

Ա.

ԽՄԲ. — «Հայրենիք»էն կ'արտատպենք Յ. Քիւրտեանի այս յօդուածը, որ շահեկան հարց մը կը շօշափէ: Պոսթընի մեր պաշտօնակիցը յօդուածին գլուխը դրած է հետեւեալ խմբագրական ծանօթու - թիւնը. — « Մեր յարգելի աշխատակցին բաւական ծաւալումով գրի առած այս յօդուածը, որ կապ ունի ազգապատկան ձեռագիրներու... արտագաղթին հետ, կուտանք նոյնութեամբ:

Թուղթին տրուած վկայութիւններն ու խորհրդածութիւնները կը նկատենք յօդուածագրին ազգային նախանձախնդրու - թիւնը եւ հանրային - մտաւորական քաջութիւնը հիմնաւորող նորագոյն սուեալներ եւ առ այժմ կը բաւականանանք յայտնելով որ բնելիքներ ունինք նաեւ մենք: Անտիրութեան եւ անհակակշիռ գործունէութեան ալիք մը ողողած է հայ կեանքը ու աւելորդ է պարզել այստեղ թէ չարիքը ուրկէ' կը բխի: Պաշտօններն ու հանգամանքները... անխոցելի զրահի վերածուած են ու մեր մամուլն ու մտաւորականութիւնը քի՛չ անգամ կ'ուզեն մատնանշել աղետալի իրավիճակը: Համոզ - ուած են շատեր, որ իմաստ չունի պայքարն ու մաքառումը, թէ ամէնէն արդար քննադատութիւններն իսկ տարբեր բանի չեն ծառայեր՝ բայց եթէ «թշնամի»ներ շահելու: Հետեւաբար, սանձարձակ անպատասխանատուութիւնն ալ կը ծաւալի օրէ օր... Հարցը կրնայ շատ հեռուները տանիլ մեզ »:

×

Ասկէ առաջ քանիցս անդրադարձած եմ այս հարցին. սակայն, հակառակ ցանկութեանս, որեւէ կերպով հրապարակած չեմ իմ վրդովումը՝ հայերէն ձեռագիրներ պահպանելու շա՛տ զարմանալի ձեւի մը մասին, որուն յատկացուցած եմ իմ այս յօդուածը:

Որեւէ առարկութիւն չունիմ, երբ անհատ մը իրեն պատկանող որեւէ ձեռա - գիր կամ ձեռագիրներ կը նուիրէ ուրիշ անհատի մը կամ որեւէ հաստատութեան: Ասիկա սեփականատիրոջ անբռնաբարելի իրաւունքն է եւ կրնայ այդպէս վերաբերիլ: Սակայն հարցը կը տարբերի, երբ ազգային հաւաքումէ մը կամ ազգային սեփականութենէ մը ձեռագիրը կը նուիրուի անհատի մը:

Նոյնքան առարկելի է, երբ ազգային ձեռագրական կեդրոնացումէ մը այս կամ այն ձեռագիրը որեւէ պատճառաւ կը նուիրուի անհատի կամ անոր միջոցաւ ազգային ուրիշ հաստատութեան մը:

Կը խորհիմ որ արդարանալի դէպքեր եթէ ըլլան իսկ, նման գործակատարում մը կրնայ նախընթաց դառնալ անարդարանալի «նուիրատուութեանց», այսինքն չարաշահութեանց:

1878 Օգոստոս 20ին, Զմշկածագի Ցաղթուկ գիւղի Հայերը եկեղեցապատկան ընտիր ձեռագիր մը կը նուիրէին Գարեգին Վրդ. Սրուանձտեանցի: Թէ ի՞նչ իրաւամբ որեւէ գիւղի բնակչութիւն նախնիքներէն մնացած եկեղեցապատկան ձեռագիր մը անհատ վարդապետի մը կրնայ նուիրել՝ չէ գրուած որեւէ տեղ, չէ լսուած: Առարկելի պիտի չըլլար նման քայլ մը, եթէ համայնքը իրեն վստահուած ձեռագիր մը նուիրէր եկեղեցական հաստատութեան մը. սակայն նուիրել եկեղեցականի մը, կրնայ նախընթացը ըլլալ արդարանալի կամ անարդարանալի ապագայ նուիրատուութեանց, ու չարաչահութեան դուռ կրնայ բանալ:

Սրուանձտեանց, իր կարգին, ազնուօրէն, այս մեծարժէք ձեռագիրը կը նուիրէ (1879 Յունուար 30ին) Պոլսոյ Ղալաթիոյ շրջանի Ազգային Մատենադարանին, ուրկէ տարինե՛ր վերջ, շատ մը ուրիշ ձեռագիրներու հետ, կ'անյայտանայ:

1929ին՝ նոյն այս ձեռագիրը Սեբաս - տիոյ համբաւաւոր Թորոս Ռոսլինի ծաղկած ձեռագիր աւետարանին հետ Աղեք - սանդրիոյ (Եգիպտոս) մէջ, յոյն հնա - վաճառի մը քով կը գտնուի, իբրեւ ծախու ապրանք...

Ձեռագիրներուն գողցուած ըլլալը ստիպեց, որ չգնեմ զանոնք: Սակայն ասիկա արգելք չեղաւ որ անոնք նիւ Եորքէն հայ հնավաճառի մը կողմէ գնուին եւ կարեւոր գումարի մը փոխարէն ծախուին ամերիկեան թանգարանի մը...

Հարցը, այստեղ, ա՛յն է որ Ցաղթուկի գիւղացիները իրաւունք ունէի՞ն ձեռա - գիրը նուիրելու ոեւէ եկեղեցականի: Ըստ իս՝ Ո՛Չ:

Առաջին աշխարհամարտէն առաջ, Սաքսոնիոյ իշխանը իր ըրած ինչ որ հայասիրա - կա՞ն արտայայտութեանց համար՝ Կ. Պոլսոյ պատրիարքարանէն կը ստանայ գեղեցիկ մանրանկարեալ մագաղաթեայ Աւետարան մը, իբրեւ նուէր: Ձեռագիրը իշխանին մահէն վերջ... աճուրդով կը ծախուի: Ցաւալիօրէն, մանրամասնու - թիւնները չեմ գիտեր եւ պրպտելն ալ երկար ժամանակի խնդիր է: Սակայն հարցը հո՛ն է, որ Պատրիարքարանը իրաւունք ունի՞ ազգային որեւէ ձեռագիր, հոգ չէ թէ ինչ միջոցաւ իր իրաւասութեան եկած ըլլայ, այս կամ այն անհատին նուիրել...

Հարց է:

Ո՞վ եւ ի՞նչպէս պիտի որոշէ թէ ո՛ր անձնաւորութիւնը (հայ կամ օտար) արժանի է ազգապատկան ձեռագիր մը նուէր ստանալու: Պարզ է որ նման քայլեր լայն կը բանան դուռը կամայականութեանց,

— մեր ձեռագիրները նուիրելու ազգային հաստատութիւններէ որեւէ անձնաւորութեան, սկիզբ դառնալով յաջորդական նոր չարաշահութեանց եւ ապօրինութիւններու:

Մենք, հոս, ապօրինի եւ պարզ գողութեանց կամ իւրացումներու մասին չէ որ կը խօսինք՝ այլ՝ պաշտօնական տուչութեանց մասին:

1880ին, Էջմիածնայ Գէորգ Դ. կաթողիկոսը, Աղեքսանդր Բ. Ռուսաց ցարին թագաւորութեան 25ամեակին առթիւ, կը նուիրէ Էջմիածնայ հարստութիւններէն Կարենեանց ցուցակի թիւ 334 արժէքա - ւոր ձեռագիրը: Երեւակայեցէ՛ք, որ անոնք՝ որ այդ ձեռագիրը նուիրած էին Էջմիածնի՝ այն հաստատ համարումը ունէին որ ապահով պիտի պահուի ան, իբրեւ ազգային անկողոպտելի ժառանգու - թիւն: Եւ ահա, կաթողիկոսը, չես գի - տեր ի՛նչ իրաւամբ, ձեռագիրը կը նուիրէ Ռուսաց ցարին: Թէ ինչո՞ւ ուրիշ թագաւորներու ալ նոյն ատեն ձեռագիրներ չեն նուիրուած՝ չէ բացատրուած: Կ'երեւայ թէ Աղեքսանդր Բ. ... կարիք ունէր հայերէն ձեռագիր աւետարանի մը: Արդեօք կարելի չէ՞ր դոհարազարդ գեղեցիկ ու նորակերտ ոսկեայ խաչ մը ղրկել, ինչ որ երբեք մեզ պիտի չանհանգստացնէր:

Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

# ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ ԱՅՍՕՐ

— o —

Երաժշտութիւնը, մարդկային ազնիւ զգացումներու ,գեղագիտական նուրբ ճաշակի, վսեմ խտէալներու ծնունդ տուող եւ զանոնք զարգացնող արուեստ է: Որեւէ երկրի մը ժողովուրդի հոգին ազնուացնելու, զայն կրթելու եւ մարդուն մէջ բարոյական ու ազնիւ նկարագիր կերտելու համար լաւագոյն միջոցներէն մէկն է երաժշտութիւնը:

Այս սկզբունքէն եւ համոզումէն մեկ - նելով է որ Հայաստանի մէջ լուրջ ուշադրութեան առարկայ կը դառնայ երաժշտական գործը իր նպատակին եւ առաքելութեան լաւագոյնս ծառայեցնելու եւ զայն առողջ ու արդիւնաւէտ հիմքերու վրայ դնելու գործը:

« Սովետական Հայաստան » օրաթերթի փետր. 22ի թիւի խմբագրականը՝ «Մեր օրերին համահնչուն երաժշտութեան համար» խորագրով, նուիրուած է մատնանշուած նպատակին: Հոն կը յիշուին անունները այն հայ երաժշտագէտներու եւ արուեստագէտներու, որոնք, վերջին տարիներուն, իրենց գործունէութեամբ նըպաստ մը բերած են ժողովուրդի մէջ գեղագիտական ճաշակը զարգացնելու մարդէն ներս, ո՛չ միայն Հայաստանի այլեւ Խորհ. Միութեան եւ արտասահ - մանեան երկիրներու մէջ՝ իրենց ելոյթներով, որոնք տարբեր ժողովուրդներու երաժշտութեանց միջեւ կամուրջի դեր մըն ալ կատարած են:

Սակայն, ինչպէս նկատելի է յիշեալ թերթի խմբագրականէն, հակառակ օրէ օր աճող ու զարգացող գործունէութեան՝ երաժշտական ասպարէզին մէջ, այս պարագային՝ հայ երաժշտութեան, ըլլ - բախտաբար, գեղարուեստական կատա - րելութիւնը կը տուժէ եւ արուեստի բարձրութեան վրայ չի մնար: Խմբագրականին մէջ կը կարդանք՝ «Որքան մեծանում է ունկնդիրների բանակը, այնքան աւելի հրամայական պահանջ են դառնում երաժշտական ստեղծագործութեան գաղափարական յագեցուածութիւնը, գեղարուեստական կատարելութիւնն ու մատուցման վարպետութիւնը»:

Երաժշտութեան սեռերուն մէջ, Հայերը համեմատաբար տկար եղած են օփերայի եւ բեմապարի մարզերէն ներս, ինչպէս անցեալին նոյնպէս եւ ներկայիս, հայ երաժշտագէտներ ընդհանրապէս սահ - մանափակուելով խմբերգի, մեներգի, դասական կարճ երկերու եւ հազուադէպ պարագաներուն ալ համանուագի ստեղծագործութիւններու մէջ, հետամուտ չեն եղած ու չեն ըլլար օփերաներ եւ բեմապարեր երկնելու եւ երաժշտութեան այդ սեռերն ալ զարգացնելու մեր մէջ: Այս կալուածէն ներս ծանօթ են անունները երաժշտագէտներ՝ Արամ Խաչատրեանի, Ալեքսանդր Յարութիւնեանի, Էդուարդ Միրզոյեանի, Գրիգոր Եղիազարեանի, Գրիգոր Հախինեանի, Էդգար Յովհաննիսեանի, որոնց ստեղծագործութիւնները ծանօթ են Խորհ. Միութեան եւ արտասահմանի կարգ մը երկիրներու մէջ:

Օփերայի եւ բեմապարի սեռերու տկարութեան պատճառը հայ երաժշտութեան մէջ, «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի խմբագրականը այսպէս կը բացատրէ. « Ստեղծագործական կոնտակտի բացա - կայութիւնը կոմպոզիտորների եւ թատերական օջախների միջեւ, բեմի համար ստեղծուող գործերի չափազանց մեծ ուշացումներով մարմնաւորումը մեծապէս խանգարում են թատերական երաժշտութեան զարգացմանը, յատկապէս՝ օպե - րային ժանրի նոր գործերի ստեղծմանը »:

Թերթը կը մատնանշէ նաեւ կարեւոր թերութիւն մը հայ երգարուեստի մար - զէն ներս արտադրուող ստեղծագործութիւններու մէջ, որ իր խօսուն օրինակ - ները ունի նաեւ սփիւռքի քիչ մը ամէն կողմերը: Խօսքը կը վերաբերի նորա - ստեղծ երգերու, որոնց մէջ յաճախ կը պակսին «կուտ ու կորկոտ»ը, ինչպէս կ'ըսէ ժողովրդական ասացուածքը: «Քիչ են ստեղծւում համակող, խորունկ ապրումով երգեր», կ'ըսէ թերթը: Ասիկա կուգայ անկէ որ երաժիշտներ կամ երգա - ստեղծներ անհրաժեշտ ուշադրութիւնն ու լրջութիւնը ցոյց չեն տար երգերու համար բնագիր ընտրելու ատեն: Եւ կը պատահի անխուսափելին: Անկապ բառե-

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐՈՒ ՃԱՄԲՈՎ

# ԱՅՑԵՐԹ ԽՈԿՈՒՄՆԵՐՈՎ

Աղջկանց ցանկը չունիմ դժբախտաբար: Բայց ի յարգանս ամէնուն, թոյլ տրուի ինծի յիշել անունը հոս, Պէզազեանի 1921ի շրջանաւարտներէն, Օր. Արմենուհի Քէրիմեանի, որ Փարիզ, կեանքի ընկերուհին եղաւ, մեր միշտ զուարթ խմբապետ, Մոնփէլիէի գիւղատնտեսական վարժարանէն շրջանաւարտ, Քերովբէ Ժպտունիի: Հայր երեք մանչ զաւակներու: Ցա՛ւ, բաժնուեցաւ ան, վաղահասօրէն մեզմէ: Ծաղիկ մըն ալ իրեն:

×

Այցերթ խոկումներով, յուշերով եւ յարգանքներով...

Ու, անուննե՛ր, անուննե՛ր, բոլորն ալ սիրելի եւ սիրուած: Մնացորդա՛ց:

Շատեր, մեր մշտադալար արմատները, մեզմէ բաժնուած անվերադարձ, բայց անմոռանալի, մեզի փոխանցելով ան - մար խարոյկը լուսարշաւին: Ուրիշներ, տարտղնուած աշխարհի չորս ծագերուն, սիրելիները անոնք ալ, օրերուս կ՛ն աղուորներուն, թող գտնեն հոս, իրենց որդւոյն, որդեգրին, ազգային սանին, փոխ խմբապետին եւ գրասեղանի ընկերին, համբոյրն ու բարեւն անոր, որդիական եւ եղբայրական:

Օ՛, պիտի կրկնեմ անգամ մըն ալ, ըլլուխ արդուկելու գնով, թէ որքան գնահատելի պիտի ըլլար, արդար տուրք ու պարտք, որ գրի առնուէր վարուցանը, այդեկութքը, երջանիկ, հրա՛շք շրջանի մը, որ դարագլուխ մը կը բանար մեր մշակոյթի պատմութեան մէջ...:

Հարցականի, վերաքննութեան մերժումի շրջան մը...:

Գաւառը կուգար Խարբերդէն, Էրզրումէն, Ակնէն, Պոլսոյ անմիջական շրջա - կայքէն, փնտռելու՝ ինչ որ ունէր Լեւանթէններու Պոլիսը...: (Ձենք ուրանար անշուշտ բաժինը Զօհրապներու, Ազատամարտ - Ծակատամարտի խմբակնե - րուն):

Եւ ի՛նչ գայթակղութեամբ, ակռաներու կճրտուքով, զողնոցի հաւաքումը: Օտարոտի, ծանծաղ, օթեկ գրականու - թեան մը, Ենովք Արմէններու եւ ընկե - րութեան...:

Ու տեսնելու էր եւ հիանալ, Բրուտով սնած Օշականի եւ Օշականութեան...:

Փթթումը գաւառէն, հայրենի հողէն, հայ ժողովուրդի սրտէն ու հոգիէն ժայթքող, իրա՛ւ գրականութեան...:

Ոստումը, պոռթկումը, կիրքը, վերաքննութեան: Նոր ոճ, նոր ըմբռնում, նոր ցանկութիւն, նոր ուղղութիւն, նոր գաղափար, նոր պահանջ ու տարազ...:

Քանդել հին մեհեանները, թագուները: Ծարաւը հարազատի, հայկականի, հայկականութեան...: Նորութեան մանա - ւանդ:

Փըթի Շանի թատրոնը վկա՛յ...:

Շրջան մը, հրաշալի յարութիւնը մայր հայրենիքին, ուր զաւակները զարերու ստրկութեան, մէկ սիրտ մէկ մարմին, կռուեցան Սարդարապատի դաշտերուն վրայ: Ու չահեցան: Ցաղթանակեցին, անկախութիւնն անոր:

Շարեցին կրանիթեայ հիմեր եւ ուր, այսօր, մեր հարազատները թեւերը սոթտած, հոյակապ, երկնասլաց կոթողներ, շէնքեր, բնակարաններ, համալսարաններ կը կանգնեն անոնց վրայ:

Եւ ահա այսօր, երբ կ'ոգեկոչենք 60րդ տարեդարձը մեր ցեղասպանութեան, բոլորս, բոլորս ձեռք ձեռքի, սիրտ սրտի, ուս ուսի թափօր կազմած, անգամ մըն ալ կը դոռանք աշխարհի հզօրներու անիրաւ երեսին.— Մե՛ր հողե՛րը, մե՛ր հողե՛րը...:

Կ'ուզէ՞ք մեզի հետ, մեր կենդանի վկաները հոս ալ: Ահա՛ եգիպտական բուրգերու խորհուրդովը իրարու դէմ դիմաց կանգնող Մեծն Արարատի, Սարդարապատի յաղթակամարին Կարմրաբերդի յուշարձանին, ղօղանջներովը՝ անլռելի զանգակատան:

Ու մեզ հետ, իրենց հետ, նորատնկուած երկու միլիոն խորհրդածառերուն, որոնք ապրիլեան գարնանային օրերուն, հայ - րենի երկրի արեւուն, զուլալ ջուրերուն շնորհիւ, կոկոն նետած, հարս - փեսայ եղած, միրգեր, պտուղներ կ'ամբարեն: Ու կը սպասեն յոյսով, հաւատքով, կարօտով, որ իրենց հայրերն ու մայրերը, քոյրերն ու եղբայրները հաւաքուին հոն, ու երջանկութեամբ ճաշակեն զանոնք:

Ա. ԿԱՊԷՆՑ

(22 եւ վերջ)

## ՁԱՅՆԵՐ ԳԵՒԱՌԷՆ

### Լիոնի Վարդանանցին առիթով

ԼԻՈՆ.— Ի՞նչ է խորհուրդը, որ 15 դարերէ ի վեր կը տօնենք հեռաւոր Աւարայրի ռազմաճակատին վրայ նահատակուող Վարդանի եւ քաջարի զինուորներուն անմեռ յիշատակը։

Ի՞նչ է «իմացեալ մահ»ի դիւցազնական պատկերը, եւ թէ ինչո՞ւ համար տեղի ունեցաւ Տղմուտ գետի ափին, հայ եւ պարսիկ անհաւասար կռիւը՝ նահատակուելու գնով։

Ահա՛ գաղտնիքը, Հայոց պատմութեան հնաւանդ մէկ մասը 451 թուականներուն, հակառակ անցնող դարաշրջանին, մինչեւ այսօր կը տօնենք ազգային թէ կրօնական տօներու կարգին « Վարդանանց տօն »ի անուան տակ։

Պատմագրականօրէն չէր որ վեր առի երբեւ սկզբնաւորութիւն գրութեանս։

Եւ սակայն, հակիրճ կերպով միայն կարելի է ըսել որ, հայ ժողովուրդի ազգապահպան գոյամարտն էր որ տեղի ունեցաւ Աւարայրի դաշտին վրայ, եւ այդ մեզի համար դարձաւ աւելի քան նուիրական եւ խնկելի դիւցազնամարտը։

Պարսից Շահին բուն նպատակը ո՛չ թէ միայն կրօնադարձի խնդիր մըն էր, այլ եւ առաւելաբար քաղաքական յետին մըտածումներով կ'ուզէր հայ ազգը, Հայաստան անունը սրբել միանգամ ընդմիշտ աշխարհի քարտէսին վրայէն։

Քաջն Վարդան կռահեց Պարսիկներու նպատակը, անընդունելի գտաւ եղած առաջարկները։ Վարդան զայրացաւ։ Ուրիշ բան չէր կրնար ըլլալ, եթէ ոչ նետուիլ կռուի կրկէսը, յաւերժական օրինակը տալու յաջորդ սերունդներուն, որպէս հայապահպանման հետեւողական ուղեգիծ։

Ահա, այս իմաստի տակ է որ կը շարունակուի ոգեկոչուիլ Վարդանի եւ 1036 զինուորներու յիշատակը, ուր որ ալ ըլլանք, ո՛ր քարի տակ ալ գտնուինք։

Բայց թէ ի՞նչ համեմատութեամբ կը տօնուի այսօր եւ ի՞նչ հետք մնացած է սրբազան մասունքէն, տոր կ'անդրադառնանք առաձին։

Ուրեմն կարելի է յաւակնիլ ըսել որ, այս խորհուրդով էր որ տեղի ունեցաւ Փետր. 29ին Կիրակի կէսօրէ վերջ «Հայկազեան» վարժարանի երկսեռ աշակերտներու բերնով։

« Մանկապարտէզ »ի նախակրթարանի աշակերտները ահա բեմին վրայ կարգով շարուած (բացականեր կային, ինչո՞ւ)։ Հանդէսի ամբողջ տեւողութեան Վարդանանց նուիրուած քառեակներով արտասանեցին գրեթէ բոլոր աշակերտները, համեմատաբար վճիտ առոգանութեամբ։ Իսկ նախակրթարանի աշակերտները անգամ մը եւս մարմնացուցին Աւարայրի դիւցազնամարտը կենդանի պատկերով մը, որուն պատրաստութեան համար անխոնջ ուսուցչուհի Տիկին Գայթանճեան ջանք չէր խնայած, ներկայանալի դարձնելու տեսակէտէն։ Իսկ վերջաւորութեան յուզումնալից էր Ղեւոնդ Երէցի խաչը ձեռքին բարձր բռնած, Շուշանիկի հետ Վարդանի անշունչ մարմինը փնտռելու տեսարանը, երբ անդին մեղմանոյշ ձայնով կ'երգուէր «Վարդանի մահը, թէ ի՞նչպէս կորաւ հայ ազգին գահը...»։

Ուրեմն մանուկներու բերնով անգամ մը եւս սաւառնեցաւ Վարդանի ոգին մեր վրայ, բայց թէ քանի՞ հոգիի վրայ։ Ներկաները առհասարակ աշակերտներու ծընողքներն էին — քիչեր միայն կային իրբեւ ուղղափառ հաւատացեալներ։

Ո՞ւր էր Լիոնի հայ գաղութին ստուար մասը։ Ո՞ւր էին հայապահպանման գործէն ճառողները։ Դարեր ու դարեր գոյութիւն ունեցող էն նուիրական տօնը, սակաւաթիւ եւ թուլամորթ կերպո՞վ վիճակուած պիտի ըլլար ոգեկոչելու։

Ծնունդի — Զատկի տօնական օրերուն, եկեղեցիները կը լեցուին բերնէ բերան, նոյնիսկ դուրսը մնալու աստիճան։ Եւ եթէ եկեղեցին ինքնին քրիստոնէական հաւատքի խորհրդանիշը, կենդանի կերպով մարմնացումն է քրիստոնէութեան, բայց թէ ինչի՞ կը ծառայէ այդ հաւատքը երբ իր պաշտած կրօնքը խորտակելու վտանգէն ազատարար փրկչին Վարդանի յիշատակը դոյզն կերպով իսկ չի յարգուիր։ Միթէ՞ այդչափ աննշան դարձաւ։ «Իմացեալ մահ»ի զօրութիւնը — եւ անոր խորհուրդը — միթէ՞ ձեր հոգւոյն չխօսեցաւ Վարդանի խրոխտ կեցուածքը թշնամիին դիմաց, զարնել – զարնուելու գծով յանձն առնել նահատակուելու, յանուն կրօնքի, յանուն հայրենիքի ազատութեան։

Այս տխուր պատկերի առիթով էր որ, գաղութիս հոգեւոր հովիւը Գեղամ Ծ. Վրդ. Զաքարեան, իր փակման խօսքին մէջ, հակիրճ եւ իմաստալից խօսքերով անդրադարձաւ օրուան նշանակութեան, եւ հրաւիրեց, որքան եկեղեցի, նոյնքան Վարդանի ոգեկոչման կապուիլ։

Հայ ժողովուրդը պէտի անդրադառնա՞յ գրուած եւ խօսուած պատմական նուիրական դէպքերու իմաստին։ Պիտի անդրադառնա՞յ արդեօք Հայու դիւցազնական ոգւոյ խտացեալ ուժը ներկայացնող սաղաւարտակիր Վարդան Մամիկոնեանի ձուլիս – գործոց յուշարձանին, որ կանգնած է մայրաքաղաք Երեւանի նշանաւոր հրապարակներէն մէկուն վրայ։ Թէ ի՞նչ կը նշանակէ հայրենիքի մէջ կառուցանել ահարկու ուժը Հայութեան։

Եթէ արտասահմանեան Հայութիւնը չի կրնար կանգնել նման կոթող – յուշարձաններ, կրնայ սակայն կանգնել իր հոգիին խորը, Վարդանի խանդով կլանուած սրբազան տաճարը։

ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

րու իրարու քով կուտակումով, քանի մը յանդ ու վանկ բռնեցնելով կը գոյանայ երգին բնագիրը, որուն վրայ կը կառուցուի նոյնքան բռնազբօսիկ երաժշտութիւն մը, որուն անունը կը դնեն հայ երգ։ Այս պարագան, ինչպէս նշեցինք, յաճախադէպ երեւոյթ է նաեւ սփիւռքի հայ բեմերը գրաւող շատ մը երգիչներու մօտ։

Ինչպէս հայ մշակոյթի միւս մարզերու, նոյնպէս ալ հայ երաժշտութեան մէջ, ստեղծագործական աշխատանքը իր նպատակին ծառայեցնելու եւ դաստիարակութեան գործը առողջ հիմքերու վրայ դնելու եւ զայն արդիւնաւէտ դարձնելու մտահոգութեամբ՝ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան 26րդ համագումարը, պարտականութիւն յանձնած է Հայ Երաժշտագէտներու Միութեան, որպէսզի երաժշտական ստեղծագործու – թեանց մէջ արտայայտչական նոր միջոցներ ու ձեւեր գտնէ՝ թէ՛ բարձրացնելու երաժշտական ստեղծագործութեան ար – ուեստի մակարդակը եւ թէ կերտելու նոր մարդու կերպարը։

---

## [illegible]

Հինգշաբթի, Մարտ 18, ժամը 20.30ին Փըթի–Թեփ, 17 Ռիւ Մալթ–Պրէօն, Փարիզ 20րդ տեղի կ'ունենայ «Հեղինակներու գրոյցներու» շարքին մէջ՝ ընթերցում – խօսակցութիւն մը։ Նիւթը՝ Ժան – Ժաք Վարուժանի։

« De qui sont-ce les manches » ? մասնակցութեամբ Քլօտիա Մօրէնի, Ֆըրանսուա Թիմերմանի եւ Պեռնար տա Քոսթայի։

×

Չորեքշաբթի իրիկուն, (Մարտ 17), ժամը 21ին երիտասարդ երաժիշտ – ղեկավար Անրի Նաֆիլեան կը ղեկավարէ սենեակի ժիւվէնսիա նուագախումբը, Սալ Փլէյէլ։ Առիթը ունեցած ենք խօսելու այս երիտասարդ տաղանդին մասին, անցեալ տարի երբ կը ղեկավարէր նոյն նուագախումբը, Սալ Կավօ։ Այս անգամ յայտագրին մաս կը կազմէ նաեւ իր մէկ գործը, իբրեւ առաջին ունկընդրութիւն՝ Լա Կիրլանտ Սօվաժ։ Նոյն յայտագրին մէջ՝ Ռ. Շթրաուս, Վիվալտի եւ Պախ։ Իր մասնակցութիւնը կը բերէ կիթառիսթ՝ Ժան – Փիէր Ժիւմէզ։

---

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

## ԵՐԳԻԾԱՆՔԸ

### ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՌԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

— o —

«Հայաստան» հրատարակչական տունէն լոյս տեսած է Սաքօ Սարգսեանի «Երգիծանքը հայ ժողովրդական հէքեաթներու եւ առակներու մէջ» բանասիրական ուսումնասիրութիւնը։

Ազգային մշակոյթի գանձարանին մէջ իր յատուկ տեղը ունի ժողովրդական երգիծաբանութիւնը։ Անժխտելի է հէքեաթներու եւ առակներու գրական – ճանաչողական արժէքը։ Սակայն գրական այդ կարեւոր սեռերը՝ մանաւանդ երգիծանքի տեսանկիւնէն, մեր մէջ քիչ ուսումնասիրուած են։ Հետեւաբար՝ այդ առումով արդէն ուշադրութեան արժանի է գրագէտ Սաքօ Սարգսեանի գիրքին հրատարակումը։

Հեղինակը իր նիւթին շարադրանքն ու վերլուծումը կը տանի երեք ուղղութեամբ՝ հէքեաթներու եւ առակներու ընկերային – ճանաչողական նշանակութեան բացայայտումը, անոնց գրական – գեղարուեստական արժէքի ներկայացումը, վերջապէս, ժողովրդական երգիծանքի յարատեւ իմաստի ընդգծումը նաեւ մեր օրերու համար։ Իր վերլուծութիւնները հեղինակը կը կատարէ նոյնանման կամ նոյն նիւթի հէքեաթներու եւ առակներու տարբերակներու համեմատական հետազօտման ճամբով։ Ան կրցած է ցոյց տալ թէ ինչպէս դարէ դար, այսինքն՝ տարբերակէ – տարբերակ, ժողովուրդը աստիճանաբար, կաթիլ առ կաթիլ խորացուցած է իր ըսելիքը, գեղարուեստական հնարանքներու յղկումի միջոցով աւելի դիպուկ դարձուցած իշխող կարգերու կամ պարզապէս մարդկային արատներու քննադատութիւնը։ Հեղինակի նախասիրութիւններէն մէկն ալ հէքեաթներու եւ առակներու հերոսներու իրապատում եւ այլաբանական կերպարներու հոգեբանական վերլուծումներն են։

Հեղինակը սիրով աշխատած է գրքին վրայ, մեծ ոգեւորութեամբ եւ, նոյնիսկ, խանդավառութեամբ։ Այդ հանգամանքը, սակայն, ցաւօք, իրեն հետ բերած է ոճի որոշ բարձրութիւն մը, որ, անշուշտ, կը խանգարէ նիւթի դիւրին ընկալումը։

Գրականագէտ Ս. Սարգսեանի ուսումնասիրութիւնը, այսուհանդերձ, արժանի է ուշադրութեան՝ իբրեւ առաջին փորձ հայ բանահիւսութեան մէջ երգիծանքի արժէքները տեսականօրէն ուսումնասիրելու եւ հիմնաւորելու առումով։

ԼԵՒՈՆ ԿԱՆՑԵԱՆ

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

## ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

17 ԹԻՒԸ

Ռոլանի բանտարկուելէն ի վեր երեք ամիս անցած էր։ Այս 3 ամիսներու միջոցին Ռոլանի միտքը քաոսին մէջ ծփացող խելքի մը պէս տարուբերուեցաւ։ Ան չկրցաւ վիտնալ իր ուր ըլլալը եւ գլխուն եկածը։ Կարծեց թէ երազ մըն էր տեսածը, անհատնում երազ մը։ Եւ այս թեթեւ ու հեզ խելագարութիւնը իր վրայ միայն այն տպաւորութիւնը կը թողուր որ ամէն կողմ սառած էր ու ինք յաւիտենապէս կը մսէր։ Բայց քիչ ժամանակուան մէջ այս տպաւորութիւնն ալ փարատեցաւ։

Օր մը իր բանտապահը տեսնելով անոր ղողալը վերմակ մը տուաւ իրեն։ Ռոլան ամէն անգամ որ իր քարէ մահճակալին վրայ պառկէր, այս վերմակին կը փաթթուէր։

Բայց այս խելագարութիւնն ալ իր բարերար կողմը ունեցաւ, Ռոլանի բարոյական տառապանքը նուազեցուց եւ ատով առողջ մնաց ան։

Բանտին սեւ ու չոր հացը ախորժակով կ'ուտէր եւ սափորին ջուրը գինիի պէս բերնին կը տնկէր։ Ահա այսպէս, ժամանակը դիւրաւ անցաւ, առանց իր ետին որեւէ հետք ձգելու, ճիշդ ջրանցքին ջուրին պէս որ կը սահի կ'անհետանայ։

Օր մը, անորոշ նշոյլ մը յանկարծ լուսաւորել սկսաւ իր ուղեղին մթնցած ըղջէջները։ Ուղեղային այս բորբոքումը, սաստիկ ու ցնցող եղաւ, բայց Ռոլան կազմուածքով շատ առողջ ըլլալուն, որեւէ կերպով չտառապեցաւ այդ ցաւէն։

Երիտասարդին ուղեղը առժամեայ կերպով քնացած էր այժմ. աղմուկով կ'արթըննար...։ Ահա եղելութիւնը։

Այն օրը Ռոլան քարէ մահճակալին վըրայ նստած պատառ մը հաց ուտելու վրայ էր...

Յանկարծ ուտելը դադրեցուց, ձեռքը ճակտին տարաւ եւ խածած պատառը դուրս նետեց բերնէն...

— Այս ի՛նչ դէշ հաց է, փսփսաց։ Այս քարի պէս չոր հացը կ'ուտուի՞։

Յետոյ չորս կողմը աչք մը պտըտցնելով ոտքի ցատքեց, քանի մը քայլ առաւ եւ պոռաց.

— Այս ի՞նչ է, հոս ի՞նչ գործ ունիմ։ Ո՞ւր եմ։

Բայց ինքնագիտակցութիւնը. հազիւ քանի մը րոպէ տեւեց։ Դարձեալ գիտակցութիւնը կորսնցնելով մեքենաբար սկսաւ իր չոր հացը կրծել եւ յետոյ քնացաւ։

Ռոլան իր նկուղին մէջ գրեթէ ամբողջ օրը քնանալով կ'անցընէր։

Այսպէս, ամիս մը անցաւ։

Ռոլան հետզհետէ իր յիշողութիւնը վերագտաւ։ Այլեւս խենթ չէր, խելօքցած էր։

Անանկ կարծելով որ խենթեցած ըլլալուն համար զինքը Տաճարներու Խորհուրդին առջեւ չէին հանած, միտքը դրաւ իր բանտապահը համոզել որ այլեւս ինքը խենթ չէր։

Եւ այդ օրէն սկսեալ որոշեց բանտապահին ամէն գալուն անոր հետ խօսքի բռնուիլ։

Վեց ամիս յետոյ, իրիկուն մը, բանտապահը ներս մտաւ։ Ռոլան անոր հետ խօսիլ սկսաւ։

Բանտապահը տեսնելով որ ան խելօքցած ու ընտելացած էր, ըսաւ.

— Ալ խելօքցեր ես։

— Այո, վայրենութիւնս անցաւ, բոլորովին աղէկցայ, պատասխանեց Ռոլան ժպտելով։

— Ատոր համար ալ քեզ պիտի վարձատրենք։

— Ի՞նչպէս, հարցուց Ռոլան։ Ի՞նչպէս պիտի վարձատրէք։

— Հոգեւոր մխիթարութիւն պիտի ըստանաս, պատասխանեց բանտապահը։ Քեզմով հետաքրքրուող բարի քահանայ մը քեզի հետ խօսելու եւ քեզ մխիթարելու արտօնութիւն ստացած է։

— Ե՞րբ պիտի գայ, հարցուց Ռոլան։

— Այսօր։ Անիկա բացառիկ պատիւ մըն է որ կ'ընեն քեզի, որովհետեւ իմ բանտարկեալներէս շատերը առանց հոգեւոր մխիթարութիւն ստանալու մեռած են։ Աստուծոյ ներողամտութեանը արժանանալու համար հոգեւոր մխիթարութիւնը անհրաժեշտ է։

— Աստուա՞ծ, Աստուա՞ծ, ո՛հ, խեղճս պարապ տեղը հարցափորձեցի, բայց չկրցայ ինքզինքս համոզել մրմնջեց Ռոլան։

Տառապանքը անաստուածութիւն քարոզած էր մահապարտին։

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Նախկին ռազմիկ Հայ Սպայից Միութիւնը ցաւով կը ծանուցանէ իր հիմնադիրներէն Հայաստանի Հանրապետութեան (1918–20) նախկին ընդհանուր դատախազ՝

ԳՆԴ. ՍՏԵՓԱՆ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 11ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի Մարտ 16, ժամը 11ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

## Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օր. Եւգինէ Պօղոսեան 100 Ֆր. կը նուիրէ լիբանանայ աղէտեալներուն իր բարեկամուհիին Տիկին Աղաւնի Ջեքէմեանի յիշատակին (ստանալ «Յառաջ»էն)։

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ողբ. Ժան – Փիէռ Ջիչէքեանի մահուան առթիւ (17 տարեկան) Սէն–Ժեռոմի Թաղականութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Ջիչէքեան եւ Հաճի Վարդանեան ընտանիքներուն։ Այս առթիւ ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի.— Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան, Թաշճեան ընտանիք, Տէլիպօյաճեան ընտանիք 100ական, Սապունճեան, Միլէմեան եւ Պաղտասարեան ընտանիքներ 100 եւ դպրոցին 100։ Մասիս Ջիչէքեան, Սիմոն Գըլճեան, Տէր – Մինասեան ընտանիք, Արապաճեան, Փաստրմաճեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Հաթէմ – եան, Ալեքսան Պապայեան, Գօճապաշ – եան, Յակոբ Սաճեան, Ժան – Փիէռ Մակարեան, Ժանօ Զարուքեան, Անթուան Գամպուրեան, Սիվասլեան Կարապետ, Աճէմեան ընտանիք, Աստուրեան ընտանիք, Ռոժէ Սատճեան, Կիւլէմիրեան, Մանուկեան, Տէր – Մինասեան 50ական, Ռուբէն Ժամկոչեան, Ուշտենց, Պետրոս Սահակ – եան, Պառ Մոտէռն, Համբարձում Ենովքեան, Ռուբէն Ասարլըքեան, Անահիտ Կըտաւճեան, Պր. Մանեան 30ական, Կ. Պէրպէր Սարգիսեան, Աղահինեան, Ժաք Սիլվա Մանուկեան, Պէշկէօզեան, Հայկ Զուքուրեան, Տիգրան Տօնիկեան, Բիւ – զանդ Խաչատուրեան, Ալեքսանեան, Միհրան Սահակեան, այրի Տիկ. Ս. Պետրոսեան 20ական, Ա. Մանկասարեան, Այնազեան Յ. Ժամկոչեան 10ական, Հմայեակ Կարապետեան, Ստեփան Տօնիկեան, Վ. Խոզեան 10ական եւ 10ական դպրոցին։ Պետրոս Ջիչէքեան 100 դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 100 դպրոցին եւ 100 «Յառաջ»ին, Մասիս Ջիչէքեան, Ալէն Ծերուկեան, Ծերուկեան ընտանիք, Ս. Թուլթլեան, Մանկիեան ընտանիք, Մամալեան 30ական, Անթօ Թորիկեան, Սամուէլ Տէր–Միքայէլեան ընտանիք 20ական։

## ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի Մարտ 21ին Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ, յետ պատարագի, ժամը 11ին, Կի Քուբթան տը Սէսըվալ, Երուսաղէմի Ս. Ղազարի Ասպետներու կարգին աւագ դիւանապետը, շուրջն ունենալով տասնեակ մը Ասպետ պատուիրակներ եւ ի ներկայութեան բարձրաստիճան հիւրերու, հանդիսաւոր արարողութեամբ մը կը յանձնէ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի Ասպետական կարգի մեծ խաչն ու համապատասխան վկայականը։

Կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ հանգուցեալ Ասպետներու եւ հայ հաւատացեալներու հոգիներուն եւ կը զետեղուի ծաղկեպսակ մեր նահատակներու Յուշարձանին առջեւ։

Հանդիսութեանց աւարտին տեղի կ'ունենայ գինեձօնի մտերմիկ ընդունելութիւն, եպիսկոպոսարանի սրահին մէջ։

Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնն ու Տիկնանց Միութիւնը սիրով կը հրաւիրեն բոլորը անխտիր, մասնակցելու արարողութեանց որ կը Թարմացնէ կիլիկեան Թագաւորութեան շրջանէն գոյութիւն ունեցող հայկական կապը սոյն Կարգին հետ։



POUR LA PREMIERE FOIS EN FRANCE
au complet

**L'Ensemble d'Etat de Danse d'Arménie**

(65 artistes)

*Représentations :*

LYON : Mercredi 17 Mars à 20 h. 30 Salle Rameau
PARIS : Vendredi 19 Mars à 21 h.
Samedi 20 Mars à 21 h.
Dimanche 21 Mars à 15 h.
Salle Pleyel — 252, Fbg. Saint-Honoré
Prix des places 20, 30 et 40 Fr.

*Billets* : M. Bakerdjian, 35 Rue de Trévise, Paris 9e — PRO. 07-25
Massis, 26 Rue Saulnier, Paris 9e
Djizmedjian, 31 Rue Paul Déroulède, Bois Colombes — Tél. 781-09-72
Auprès de tous les membres du groupe NAVASART
ISSY, 24 Mars à 21 heures, Théâtre Municipal.



## ՓԱԿՄԱՆ ՃԱՇ

Պարախումբին ի պատիւ ճաշ մը կը տրուի այս Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 20ին Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի (26 Ռիւ Թրուայօն, Սեւր) Մ. Պէշիկթաշլեան – Գ. Մ. Ալէմշահ սրահը։

Տեղերը սահմանափակ են։ Արձանագրուիլ.— Ճաշարան Երեւան 770-85-81 Եան'ց 589-20-48, կամ Նաւասարդ պարախումբի անդամներուն մօտ։

Ճաշագին՝ 100 ֆր.



ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ

**RESTAURANT EREVAN**

ՀԱՅԱՏՈՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e

Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ
Մատչելի գիներ

Երկուշաբթի՝ Կարսի տէօնէր
Երեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապուր – մանթը
Հինգշաբթի իրիկուն՝ էջմիածնի քէօֆթէ եւ պատուէրի վրայ՝ լահմաճուն ու չի–քէօֆթէ
Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու–պէօրէկ
Եւ ամէն Կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ։




Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935


## Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ, Մարտ 19, ժամը 21ին Հայ Մշակոյթի տունը։

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ (Մարտ 20), երեկոյ ժամը 20.30ին Ահարոնեան ակումբը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

## ՔՈՔԹԷՅԼ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը կազմակերպած է ընկերահամակրական հաւաքոյթ մը Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 16ին իր կեդրոնատեղին, Պարոյր Սեւակ գրադարանին մէջ 32 ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ։

Սիրով կը հրաւիրուին անդամները, բոլոր Կեդրոնականցիները եւ համակիրները։



ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Առնուվիլ – Սարսէլի կառավարեալ խումբին

Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 19.30էն մինչեւ առաւօտ

SALLE DES FETES DE SARCELLES

*Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE*

*La troupe de danses NAIRI*

Prix 15 F., étudiants 10 Fr.





AVEC LE CONCOURS DE

**AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages**

**JACQUES CHELELEKIAN vous propose des**

VOYAGES EN ARMENIE

**Prix par personne au départ de MARSEILLE**

PRIX 2950 F.

Départ : 16 Avril Retour 29 Avril
Départ : 7 Mai Retour 20 Mai

Ces prix comprennent :

— Transport aérien Marseille — Erévan — Marseille
— Transferts aéroport — Hôtel et V. V.
— Logement en chambre double Hôtel 1ère classe
— Pension complète
— Visite Erévan — Etchmiadzin
— Excursions : Sardarabad — Garni — Kégart — Lac Sévan

IMPORTANT : Inscriptions : minimum un mois et demi avant la date de départ

*Renseignements et réservations :*

**toutes agences HAVAS VOYAGES**
**et Jacques CHELELEKIAN**
**87 La Canebière**

13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 50-89-12 Lic. 97



## ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան տարեկան ընդ. ժողովը Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 10ին, իր կեդրոնատեղին՝ 32 Ռիւ տը Թրէվիզ։



COSTA-BRAVA

DIRECTION ARMENIENNE
*Spécialités franco - espagnoles*

La paella — les calamars farcis — la zarzuela

13, Rue de Valenciennes
75010 PARIS
Tél. : 607-54-65

*Fermé le Lundi*

*MELINE et DANIEL*
*VOUS ATTENDENT*



## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի, Գ. Յովհաննէս Տէր–Պօղոսեանի Թաղման առթիւ.— Տէր եւ Տիկ. Մարաշլեան, Պր. Երուանդ Արեգնազեան, Պր. Սահակ Շահինեան 20ական, Տէր եւ Տիկ. Անդրէ Պաղտասարեան 30, Պր. Յակոբ Մկրեանի Թաղման առթիւ այրի Տիկ. Վ. Մկըրեան 100, Պր. Հայկազուն Յակոբեան (Վալանս) 50, Օր. Անահիտ Արզումանեան 10 Ֆր.։

×

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Վալանսի Քրիստափոր կոմիտէ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օհանեան 20, Տէր եւ Տիկին Գիվիրեան 20, Տէր եւ Տիկին Եազըճեան 20, Տէր եւ Տիկին Մարկոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Մատիրոսեան (Ծնունդի առթիւ) 30, Տիկին Արէլեան (Ծնունդի առթիւ) 50։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
17
MERCREDI
17 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,20 F.

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

51Դ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.541 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — N° 13.541

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ ՀԱՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Գ.

Հարցազրոյցի ամէնէն հետաքրքրական մասը կը սկսի այն վայրկեանէն, երբ [illegible] խմբագիր Սվասլեան կը ներկայացնէ կարգ մը սրտցաւ գանգատներ, որոնց մասին երբեմն արտայայտուեր է իր թերթին մէջ:

Կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ Հայերը իրենք զիրենք կը նկատեն լրիւ իրաւունքներով Թուրք քաղաքացիներ, մինչդեռ իրականութեան մէջ երկրորդ կարգի հայրենակցի վերաբերումի ենթակայ են: Ինքը Թոքաթ ծնած է. հայրն ու մեծ հայրն ալ Թոքաթ ծնած են, պապին հայրն ալ՝ Սվազ, ուսկից իր մականունը՝ Սվասլեան: Որքան ատենները երթանք, պիտի տեսնուի, որ Հայերը դուրսէն չէ, որ Անատոլու եկած են: Այդ հողը իրենց հայրենիքն է: Կարելի չէ զիրենք բաղդատել ներկայիս այլուր ապրող ուրիշ հայ հաւաքականութեան հետ:

[illegible] Սվասլեան Իփէքճիին կը բացատրէ, որ Հայերը հինէն ի վեր նոյն հողերուն վրայ ապրող կրօնքով ու լեզուով տարբեր հաւաքականութիւն մըն են, որուն ընկերային մարզի մէջ ապրելու եւ իբրեւ համայնք տեւականացման համար օսմանեան կայսրութեան օրերէն սկսեալ կարգ մը իրաւունքներ տրուած են: Այդ իրաւունքները ժամանակի ընթացքին հետզհետէ կը կրճատուին:

Օրինակ: Հայերը վարժարաններ, հիւանդանոցներ, եկեղեցիներ, բարեսիրական հաստատութիւններ ունին: Բոլորն ալ այս երկրէն հայրենակից Հայերուն կողմէ կը մատակարարուին եւ հիմնուած են նոյն հայրենակիցներուն օգտակար ըլլալու նպատակով: Ասոնք կը մատակարարուէին հինէն ի վեր իրենց ունեցած կանոնագրութիւններով: Հոդ կը տարուէր անոնց լաւ մատակարարման: Արդ, առանց նոր կանոնագիր մը հրատարակուած ըլլալու, այս իրաւունքները կամաց կամաց հայ համայնքին ձեռքէն կ'առնուին:

Ուրիշ օրինակ մը: Հայկական ծագումով հայրենակից մը չի կրնար պետական պաշտօնեայ ըլլալ: Կա՞յ այսպիսի օրէնք մը: Ո՛չ: Գացէ՛ք քաղաքապետարան, մէկ հատ հայ աղբահաւաք չէք կրնար գտնել: Կրնայ առարկուիլ, որ թերեւս ո՛չ մէկ հայ դիմում կատարած է աղբահաւաքութեան համար: Բայց եթէ դիմէր, պիտի ընդունուէ՞ր:

Իփէքճի կը պատասխանէ, որ այդ երեւոյթը բաւարար փաստ մը չէ հաստատելու համար, որ այսօրուան Թուրք ընկերութիւնը չի կրնար մարսել Հայերու ներկայութիւնը Թուրքիոյ մէջ: Որ [illegible] եւ խտրականութեան կ'ենթարկուին անոնք: Ու կը փորձէ արդարացնել Հայերուն հանդէպ կատարուած անիրաւութիւնները, յայտնելով որ նման դէպքեր միայն Թուրքիոյ յատուկ չեն: Այդպիսի դժուարութեանց ենթակայ են [illegible] Արեւմտեան Թրակիոյ, Պուլկարիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Իրաքի եւ Իրանի մէջ ապրող Թուրքերը...:

Միլլիյէթի խմբագրապետը կը ծանրանայ արտասահմանի Հայերուն կողմէ Թուրքերուն դէմ կատարուած քարոզչութեանց եւ ձեռնարկներուն վրայ և կ'ուզէ հասկցնել թէ անոնք են բուն պատճառը Թուրքիոյ Հայերուն հանդէպ ցոյց տրըուած վերաբերումին: Ըսել կ'ուզէ, որ եթէ սփիւռքի Հայերը դադրեցնեն իրենց «թունաւորիչ քարոզչութիւնը», Թուրքիոյ Հայերն ալ որեւէ անիրաւութեան չեն ենթարկուիր: Տեսակ մը սակարկութիւն: Այս առթիւ քանիցս կը կրկնէ՝ «Հա՞ւը հաւկիթէն կ'ելլէ թէ հաւկիթը հաւէն»:

Հայ խմբագիրը օրինակներու շարքին կը յիշէ 1955 Սեպտ. 6-7ի ծաղնօթ նախճիրը եւ Ունենորութեան տուրքը: Այս եւ նման դէպքեր, բարոյական ճնշումներ եւ նիւթական դժուարութիւններ պատճառ եղած են, որ 1915էն ետք Թուրքիոյ, յատկապէս Պոլսոյ մէջ ապրող Հայերը ստիպուեր են արտագաղթի դիմել: 150.000ի տեղ ներկայիս 40-50.000 Հայեր միայն մնացած են Իսթանպուլ:

Ցետոյ կուտայ ուրիշ օրինակներ: Կ'ըսէ թէ ինչո՞ւ կարելի չըլլայ նորոգել հայ վարժարանի մը, հիւանդանոցի մը կամ այլ հաստատութեան մը փլած պատը: Հայկ. դպրոցները, որբանոցները, հիւանդանոցը կամ բարեսիրական այլ հիմնարկութիւնները ունին շատ մը կալուածներ, որոնց հասոյթներով է, որ անոնք ոտքի կը մնան ու այս երկրի Հայերուն, այսինքն հայրենակիցներուն կը բերեն իրենց ընկերային ծառայութիւնները: Ունին Եոխգուլէի Ազգ. Հիւանդանոցը, ուր դարմանուողներուն գէթ կէս տոկոսը Թուրք ծագում ունեցող հայրենակիցներ են: Կառավարութիւնը տասնոց չի վճարեր այս հաստատութեան, որուն տարեկան ելեւմուտքը կը հասնի քսան միլիոն լիրայի: Պարտաւոր չէ անշուշտ օգնելու: Բայց ինչո՞ւ թոյլ չի տրըուիր, որ այս հաստատութիւնը նորոգութեան կարօտ իր կալուածները նորոգէ, այսինքն աւելի վարձք ստանալու վիճակին վերածէ, որպէսզի աւելի դիւրաւ կարենայ հաւասարակշռել իր պիւտճէն:

Ուրիշ խնդիր մը: Թուրքիոյ մէջ կան անգլիական, ֆրանսական, գերմանական, աւստրիական եւ այլ օտար վարժարաններ, որոնց տնօրէնները օտարահպատակ են: Հասկնալի է, որ Կրթական նախարարութիւնը համագործակցութեան համար անոր քով նշանակէ օգնական տնօրէն մը:

Բայց ի՞նչ ըսել, երբ Թուրք օգնական տնօրէն մը կը նշանակուի երկրի հայրենակիցներուն պատկանող եւ հարիւրաւոր տարիներէ ի վեր գործող հայ վարժարաններուն համար, որոնք կը կիրարկեն Կրթական նախարարութեան ընդհանուր ծրագիրը եւ որոնց տնօրէնները կ'ընտրուին մանրակրկիտ քննութիւններէ ետք ու կը հաստատուին նոյնինքն այդ Կրթական նախարարութեան կողմէ: Ի՞նչ է նպատակը այս ընթացքին: Անվստահութի՞ւն:

Ապտի Իփէքճի կը շփոթի անշուշտ եւ չի կրնար պատասխանել այս նեղացուցիչ հարցումներուն: Ու նեղը մնալով կը կրկնէ նոյն յանկերգը, — այսինքն թէ ուրիշ երկիրներու մէջ ապրող Թուրք փոքրամասնութիւններն ալ նոյն պայմաններուն մէջ կը գտնուին...:

Իր եզրակացութիւնը. — Եթէ արտասահմանի Հայերը դադրեցնեն իրենց թշնամական շարժումները, դարերէ ի վեր նոյն հողերուն վրայ քով քովի ապրող երկու ցեղի զաւակներուն համար կը ստեղծուի եղբայրական ու բարեկամական մթնոլորտ մը:

Ապտի Իփէքճի Հարցազրոյցէն ետք նոյն խորհրդածութիւնն ու... սպառնալիքը կ'ընէ Միլլիյէթի Փետր. 23ի խմբագրականին մէջ, որ կը կրէ «Թունաւորիչ քարոզչութիւն եւ Թուրքիոյ Հայերը» խորագիրը, երբ կը գրէ.— «Որքան ատեն կը շարունակուի արտասահմանի հայ հաւաքականութիւններու եւ կազմակերպութիւններու չըթայազերծած եւ օրէ օր զօրացող հակաթուրք թշնամական ընթացքը, կարելի չէ խորհիլ, որ Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայերուն հանգիստը խռոված չըլլայ»:

Պարզապէս սպառնալիք:

Թուրք խմբագիրը կը մոռնէ եղեր, որ արտասահմանի Հայերէն ոմանք դիտումնաւոր կերպով կ'ուզեն, որ իրենց գրգռութիւնները Թուրքիայէն ներս հակազդեցութիւններ ունենան եւ կարգ մը անախորժ դէպքեր պատահին Հայերուն դէմ, որպէսզի առիթ ունենան Թուրքերը նսեմացնելու համաշխարհային ընդհանուր կարծիքին առջեւ: Սակայն Թուրք Պետութիւնն ու ժողովուրդը այդ խաղին չեն եկեր...:

Ու վերջացնելով, կը մաղթէ, որ «իրատես ու մարդասիրական տեսութիւններու կիրարկումով չէզոքացուին այս շարժումին թունաւոր հետեւանքները»:

Առաջին անգամն է, որ Թրքական կառաւոր թերթ մը ա՛յսքան երկար տեղ կը յատկացնէ եւ շունչ կը հատցնէ հայեւ-թուրք յարաբերութեանց: Բացայայտ կ'երեւի թէ յիսնամեակէն ետք Մեծ Եղեռնի վաթսունամեակին առթիւ սփիւռքի մէջ քաղաքական երեք կուսակցութեանց համերաշխ գործակցութեամբ կատարուած ցոյցերն ու ձեռնարկները, միջազգային մամուլին, կարգ մը երկիրներու ձայնասփիւռին եւ հեռատեսիլին արտայայտութիւնները ո՛րքան խոր ազդեցութիւն են ունեցած Թուրք պետական եւ մտաւորական շրջանակներու վրայ:

Ցուսա՞նք, որ ի վերջոյ Անգարայի պետական, մանաւանդ Պոլսոյ նահանգապետական, պատասխանատուները այսուհետեւ բարեացակամ վերաբերում ցոյց պիտի տան Թուրքիոյ Հայոց քաջ հովիւ Շնորհք Պատրիարքի տարիներէ ի վեր կրկնուած արդար դիմումներուն, արդարացնելու համար հանրապետակա՞ն Թուրքիոյ ժողովրդավարական վեհ ու վսեմ սկզբունքները...:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

### ՄԻՇՏ ԽԱՌՆԱԿ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Օ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԱՌՏՈՒ ՖՐԷՆՃԻԷ ՉԷՐ ՔԱՇՈՒԱԾ

ԲԱԽՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՍԿՍԱՆ

40 ՄԵՌԵԱԼ

Թէեւ 70ի հասած էր թիւը այն երեսփոխաններուն որոնք կը պահանջէին Ֆրէնճիէի հեռացումը, այսինքն աւելի քան երկու երրորդը, բայց նախագահը չէր քաշուեր: Ճիշդ է որ Երկուշաբթի օր Ֆալանժը պաշտօնապէս կը յայտարարէր թէ զօրավիգ կը կենայ նախագահ Ֆրէնճիէին:

Իր նմանը չունեցող «զինուորական պետական հարուած»ի ղեկավարը Զօր. Ահտապի վերջնագիրը շատոնց վերջացած էր եւ նոյնիսկ վերջ կը գտնէր նաեւ նոր վերջնագիր մը, ուր Ահտապ կը սպառնար յարձակիլ նախագահական պալատին վրայ եթէ Ֆրէնճիէ տեղի չտայ: Արդ այս վերջինը տեղի չէր տար ու Զօր. Ահտապի ուժերը յարձակման կ'անցնէին բայց կը կենային Խալտէ եւ Պհամտուն: Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն սուրիական եւ պաղեստինեան ուժեր են որ կեցուցած են Ահտապի ուժերը որոնք կը պատրաստուէին նախագահական պալատին վրայ յարձակիլ: Կ'ըսուի նաեւ թէ սուրիական ուժեր Լիբանան մտած են Երկուշաբթի օր, շուրջ հազար զինուոր եւ հռետանի:

Ներկայիս Լիբանան աւելի քան երբեք խառնակ կացութեան մը մէջ է եւ ոչ մէկ բան յայտնի է, բացի այն իրողութենէն, որ պատնէշները կրկին բարձրացած են եւ փողոցներու կռիւները վերսկսած: Երկուշաբթի օր 40 մեռեալ կար:

Քաղաքական գետնի վրայ ոչ մէկ նախատեսութիւն կարելի է ընել: Միշտ շշուկներու համաձայն, Սուրիա նոր նախաձեռնութիւն մը կը փորձէ տագնապը լուծելու համար եւ պալատական աղբիւրներու համաձայն Ֆրէնճիէ կրնայ քաշուիլ եթէ չորս պայմաններ լրացուին. Ա) Բանակին վերամիացումը: Բ) Ընդհանուր ներում դասալիքներուն համար: Գ) Քաղաքական բարեփոխման ծրագրի վաւերացում Խորհրդարանին կողմէ: Դ) Նոր կառավարութեան մը կազմութիւնը որ ի վիճակի ըլլայ պահպանելու «կարգն ու օրէնքը»:

Օրուան դրական լուրը կը նկատուէր ապստամբ ենթասպային, Խաթիպի որոշումը միանալու Զօր. Ազիզ Ահտապի օրինաւոր ուժերուն, ինչ որ գոնէ հարց մը կը լուծէ:

Անգամ մը եւս, Լիբանան անդունդին եզրն է եւ փրկութիւնը կրկին կը սպասուի Դամասկոսէն բայց Դամասկոսի ճամբան ցարդ չկրցաւ նոր հրաշք մը կատարել:

### ՖՐԱՆՔԸ

Երկուշաբթի առտու Ֆրանքը սկսաւ իր արժէքը կորսնցնել մինչեւ 5 % բաղդատմամբ գերմանական մառքին բայց իրիկունը ինքզինքը քիչ մը գտած էր եւ միայն 3 % կորսնցուցած էր արժէքէն: Ֆրանսայի որոշումը մեծ վրդովում պատճառած է գլխաւորաբար ընդդիմադիր շրջանակներու մէջ, որոնք քօղարկուած արժեզրկում մը կը տեսնեն եղածին մէջ: Իսկ ՄԱՆԻԹԷ «ամօթալի արժեզրկումը» կը խորագրէ մինչ շատեր ժիսքարի պարտութիւնը կը տեսնեն:

## Քանի մը տողով

ԳԱՀԻՐԷԻ «Ժողովուրդին Ժողովը» (Խորհրդարան) միաձայնութեամբ վաւերացուց Սատաթի առաջարկը եւ ջնջեց Խորհ. Միութեան եւ Եգիպտոսի համաձայնագիրը: Թաս, խորհրդային գործակալութիւնը «ոչ-բարեկամական քաղաքականութիւն» կը նկատէ եղածը:

ԼՈՆՏՈՆԻ մեթրոյին մէջ Ուեսթհէմ բանուկ կայարանի մօտ եղեռնափորձ մը տեղի ունեցաւ առջի օր: Երբ վարորդը փորձեց վազել ահաբեկիչին ետեւէն, այս վերջինը կրակ բացաւ եւ տեղն ու տեղը ըսպաննեց պաշտօնեան, ինքն ալ ծանրօրէն վիրաւորուեցաւ ոստիկանական գնդակներէ: Խուճապը մեծ էր: Երկու մեռեալ կայ եւ տասը ծանր վիրաւոր: Կը կարծուի թէ իրլանտական ահաբեկում մըն է, իր տեսակին մէջ՝ երրորդը:

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ Ուխտի մէկ փաստաթուղթին համաձայն Կարմիր բանակը 48 ժամէն կրնայ Հռենոս հասնիլ:

# ՁԵՌԱԳՐԱՅԻՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՀԳԱՆԵԼՈՒ ՁԱՐՄԱՆԱԼԻ ԿԵՐՊ ՄԸ...

(Բ. եւ Վերջին մաս)

1940 Յունիս 9ին, Էրմիտաժի Թանգարանին (Լենինկրատ) խնդրանքով եւ ՀՍՍՌ Ժողկոմսովետի որոշումով 1325ին գրի առնուած Աւետարան մը եւ Երեւանի Մատենադարանի թիւ 6269 ձեռագիրը «յանձնուել է էրմիտաժին»: ՀՍՍՌ Ժողկոմսովետը ունէ՞ր իրաւունք՝ համազգային մեր ժառանգութեան մաս կազմող եւ Երեւանի Մատենադարանին մէջ պահուող որեւէ ձեռագիր տալու օտար հաստատութեան մը: Բնական է, Ո՛Չ: Սակայն՝ համայնավարական միահեծան իշխանութեան տակ, ասիկա կարելի նկատուած է: Չէ՞ որ Սթալին Անգլիոյ ծախեց Սինայեան մեծահամբաւ յունագիր Աւետարանը, կէս միլիոն տոլարի, 1931ին, ինչպէս նաեւ ութ նշանաւոր գլուխ գործոց իւղանկարներ՝ Գալուստ Կիւլպէնկեանին, եւ բազմաթիւ ուրիշներ ալ՝ Անտրիւ Մէլընի: Այս վերջինները այժմ Ուաշինկթընի Նէշընըլ Կէլըրիի հաւաքման մաս կը կազմեն:

Դժուար է հաշտուիլ այն իրականութեան հետ, որ Խորհ. Հայաստանի բարոյական, իրաւական եւ նիւթական միջոցներով հաւաքուած հայերէն ձեռագիրները Ժողկոմսովետի մը հրամանաւ յանձնուին օտար հաստատութեան մը: Ասիկա սարսուռ կ՚ազդէ, երբ կը խորհինք որ նման վերաբերում կրնայ դարձեալ պատահիլ եւ պետականութեան տէր Հայութիւնը չի կրնար արգելք ըլլալ եւ պահել ինչ որ ի՛րն է:

Բնական է, կ՚ընդունինք որ Խորհ. Հայաստան քոյր համայնավար Հանրապետութեանց եւ նոյնիսկ օտար երկիրներու փոխ տայ մեր ազգային գանձերը՝ ցուցադրելու համար որոշ ժամանակաւ. պայմանաւ՝ որ անոնք վերադարձուին իր բուն տէրերուն: Դժբախտաբար, երբ Հաղարծինի կաթսան, Սեւանայ փայտախոյակները եւ նման ուրիշ իրեր փոխ տրուած են, տասնեակ տարիներ ետք ալ անոնք ետ չեն եկած...:

Հայ ժողովուրդէն աւելի ո՞վ իրաւունք ունի իր Թանգարանին մէջ (Երեւան) ցուցադրելու զանոնք, այսքան երկար տարիներ: Նո՛յնը նաեւ Ղրիմի մեծարժէք փայտափորագրեալ դուռերուն մասին: Նման իրականութիւն մեզ կը ստիպէ որ լաւ խորհինք եւ չաճապարենք «բոլոր հաւկիթները մէկ կողովի մէջ դնել»...:

1975ին մտահոգութեամբ կարդացինք՝ որ Երուսաղէմի Եղիշէ պատրիարքը պաշտօնապէս Վազգէն Կաթողիկոսի միջոցաւ Երեւանի Մատենադարանին նուիրած է Երուսաղէմի վանական հաւաքման ձեռագիրներէն Թորոս Ռոսլինի մէկ ձեռագիրը:

Նախ՝ աւելորդ առարկութիւն է ըսել, որ Երուսաղէմ հինգ Ռոսլիններ ունի արդէն, թող հա՛տ մըն ալ Կաթողիկոսին նուիրուի: Պէտք է խորհիլ որ Ռոսլինի այդ ձեռագիրը նուիրողը Երուսաղէմին նուիրած է զայն եւ ոչ թէ Էջմիածնին: Պատրիարք հայրը երկրորդ «ընտիր ձեռագիր» մըն ալ կը նուիրէ Էջմիածնի մատենադարանին:

Սխալ չհասկցուինք, մենք յարգանք ունինք Վազգէն Կաթողիկոսի, ինչպէս նաեւ Եղիշէ Պատրիարքի հանդէպ: Սակայն, կը խորհիմ որ այս ձեւով աւելի ստեղծած կ՚ըլլանք ապագայ չարաչահութեանց, ներկայ պայմաններէն տարբեր պայմաններու տակ:

Եթէ Երուսաղէմի հաւաքումէն կարելի է ձեռագիրներ տալ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի մը, վաղն ալ կարելի է ձեռագիրներ տալ ուրի՛շ եկեղեցականներու, որովհետեւ որեւէ օրինական տրամադրութիւն չկայ այն մասին թէ եկեղեցական լեհապետութեան մը կամ նոյնիսկ վարչութեան մը վստահուած ձեռագիրներ կարելի է կամ կարելի չէ ըստ կամս տալ եւ նուիրել ուրիշներու:

Մենք Երուսաղէմը մեր ձեռագրաց ՀԱՒԱՔՄԱՆ կեդրոն մը կը նկատենք՝ Ս. Ղազարի եւ Մատենադարանի նման, եւ ամէն Հայ վրդովելու իրաւունք ունի, երբ այդ պահեստները կը խորուին, հոգ չէ թէ ի՛նչ արդարացումով: Վազգէն Կաթողիկոսի միջոցաւ Ռոսլինի այդ ձեռագիրը կը նուիրուի Երեւանի Մատենադարանին, որ ցարդ իր տասը հազարէն աւելի հայերէն ձեռագիրներուն մէջ Ռոսլին մը չունէր, եւ ահա՝ կ՚ունենայ: Սակայն, եթէ ապագային Ժողկոմսովետ մը որոշէ որ այդ Ռոսլինը այսինչ կամ այնինչ հաստատութեան յանձնուի, կը վախնամ որ մեծ ճեղք մը բացուի մեր կարգ մը ձեռագիրներու հաւաքմանց մարզին մէջ:

Ահա այս է որ մեզ կը վրդովէ, իրաւացիօրէն: Կը հաւատամ որ պէտք է մեր տարտղնուած ձեռագիրները ՔԱՆԻ ՄԸ ապահով կեդրոնացումներ ունենան: Ապահով կեդրոններու մէջ պէտք է հաւաքուին Կ. Պոլսոյ, Հալէպի, ազգային ձեռագրական հաւաքածոները: Սակայն, երբեք չեմ հաւատար որ այդ «ապահով» կեդրոններէն ձեռագիրներ որեւէ պատրուակաւ բաժնուին եւ հեռացուին: Անտարակոյս, վտանգաւոր նախընթաց մը ըստեղծած կ՚ըլլանք եւ ապագային, ուրիշ պայմաններու տակ, ուրիշ մարդիկ կըրնան չարաչահել այդ նախընթացը:

Եղիշէ պատրիարք միաժամանակ «արժէքաւոր մանրանկարներով հարուստ հայկական ձեռագիր մըն ալ» կը նուիրէ Գ. Ալեք Մանուկեանի, «Տիթրոյթի մէջ անոր անունը կրող նորաբաց թանգարանին համար»: Հարց չէ թէ Տիթրոյթի մէջ կա՞յ թանգարան կամ ոչ: Մենք, որ անձամբ եւ նոր ճանչցանք նուիրաբերող եւ պատուական Հայ Գ. Ալեք Մանուկեանը եւ մեծ յարգանք եւ համարում ունինք իր մտադրութեանց համար, հոս խնդրոյ առարկայ չենք դարձներ անձը: Կը գրենք այս տողերը, առանց դերակատարներու ինքնութեան հետ կապելու խնդիրը: Եթէ կը յիշենք անուններ եւ թուականներ, պարզապէս անոր համար է, որ մեր ընթերցողներուն կարենանք ապացոյցներ տալ: Մենք նկատի ունինք միայն բռնողութիւններ եւ կացութիւններ, որոնք ո՛ր անձին անունով ալ կատարուած ըլլան, մեզի համար վրդովեցուցիչ են եւ ապագային համար վտանգաւոր:

Բուն հարցը, ինչպէս ըսինք, այն է թէ կարելի՞ է որեւէ պայմանի մէջ եւ որեւէ կացութեան առթիւ ձեռագիրներու ազգային կեդրոնացումէ մը ձեռագիրներ բաշխել անհատներու, օտար հաստատութեանց, եւայլն: Ասիկա կատարելով՝ խախտած չե՞նք ըլլար մեր վստահութիւնը, ձեռագրային կեդրոնացման յատուկ մատենադարաններու հանդէպ:

Այլեւս ի՞նչ վստահութեամբ կարելի է ակնկալել կամ պահանջել՝ որ ձեռագրատէրեր կեդրոնացման հաստատութիւններու նուիրեն իրենց սեփական ձեռագիրները, երբ ըստ կամս կրնան հեռացուիլ կեդրոնացման վայրերէ:

Մենք այստեղ «նուիրուած» ձեռագիրներու արժէքով չէ որ պիտի զբաղինք, թէեւ ըսենք՝ որ Երուսաղէմէն նուիրուած երեք ձեռագիրներու արժէքին համագումարը հաւանաբար 100.000 տոլարի մօտ գումար մը ըլլայ: Մեր վրդովումը եւ մտահոգութիւնը հոն է, որ «նուիրելու» այս ձեւը վաղը կրնայ շատ վնասաբեր ըլլալ:

Օրինակ մը:

Ենթադրենք որ Երուսաղէմի ներկայ պատրիարքին յաջորդը ըլլայ որեւէ արժանիք չունեցող ու նաեւ ընչաքաղց մէկը եւ այս կամ այն «պատճառաւ» մեծարժէք ձեռագիր մը նուիրէ եկեղեցական կամ աշխարհական անձնաւորութեան մը՝ որ իր կարգին «իշխանակա՛ն» նուէր մը կ՚ընէ կամ ուրիշ «կենսական» փոխարինութիւն մը, որմէ նոյնիսկ պատրիարքը կրնայ օգտուիլ ա՛նձնապէս: Գիտէ՞ք, կրնա՞ք նախատեսել թէ ի՛նչ չարաչահութիւններ ծայր կրնան տալ...

Ցաւալի է, որ գոյութիւն չունի համազգային ազդեցիկ իշխանութիւն մը՝ որ կարենայ կանոնաւորել մեր ազգային-եկեղեցական իշխանութիւններու իրաւասութիւնները: Ձեռագրային կեդրոնացած հաւաքումները ՊԷՏՔ Է ԱՆՁԵՌՆՄԽԵԼԻ ՄՆԱՆ, որպէսզի այս կամ այն պատճառաւ ՎԵՐՍՏԻՆ ՑՐՈՒԻՆ: Բնականաբար, անառարկելիօրէն վստահելի հաստատութեանց որոշ ժամանակամիջոցաւ կարելի է փոխ տալ ձեռագիրներ, սակայն ո՛չ մէկ ատեն ՄՇՏՆՋԵՆԱՒՈՐ կերպով: Եթէ խախտի անձեռնմխելիութեան կանոնը, երբեք պատճառներ պիտի չպակսին կեդրոնացումներէ հեռացնելու ձեռագիրներ: Մեր նախնիք Ռոսլինները Երուսաղէմ չհաւաքեցին որպէսզի մեր օրով անոնք Երուսաղէմէն հեռացուին...

Անտարակոյս որեւէ յանցանք կամ ապօրինութիւն չենք վերագրեր Ցաղթուկի գիւղացիներուն, Սրուանձտեանցի, Գէորգ Դ. կաթողիկոսին, Կ. Պոլսոյ Պատրիարքութեան, Ժողկոմսովետին, Վազգէն Կաթողիկոսին, Եղիշէ Պատրիարք հօր, Գ. Ալեք Մանուկեանին: Պարզապէս կը վրդովինք՝ որ նման դրութիւն մը գոյութիւն ունի, որով մեր ձեռագիրները, ազգային կարեւորագոյն ժառանգութիւնները, ըստ «կամս» կը նուիրուին եւ կը հեռացուին իրենց կեդրոնացումներէն:

Մենք առարկութիւն չէինք ունենար, եթէ Ցաղթուկի գիւղացիները իրենց գիւղի եկեղեցւոյն ձեռագիրները նուիրէին Ղալաթիոյ Ազգային Մատենադարանին: Սակայն ամբողջութեամբ առարկելի կը գտնենք, երբ անոնք կը նուիրուին Սրուանձտեանցի, հոգ չէ թէ որքա՛ն ազգօգուտ անձ մը եղած ըլլայ ան:

Բոլորովին տարբեր է մեր առարկութիւնը, երբ Սաղէմի կեդրոնացումէն կը հեռացուին ձեռագիրներ՝ եկեղեցական որեւէ վեհապետի, ազգային մատենադարանի կամ անհատական կազմակերպութեամբ Թանգարանի համար: Երբ ձեռագիրները գլխաւոր տեղերու մէջ կեդրոնացած են, պէտք է հոն մնան, անձեռնմխելի կերպով: Մեզի կը մնայ այդ կեդրոնացումները նիւթապէս ապահովագոյն վիճակի մէջ դնել, եւ ոչ մէկ իրաւասութեամբ այդ կեդրոնացումէն հեռացնել ձեռագրական միաւորներ:

Երեւակայեցէք որ Բրիտանական Թանգարանը, Ֆրանսական Պիպլիոթէք Նասիոնալը կամ Վատիկանը իրենց ձեռագրական ամենահարուստ հաւաքումներէն ձեռագիրներ... նուիրե՛ն կղերականներու, աշխարհականներու եւ օտարներու:

Կ՚երեւայ թէ արթունքի չենք հասած տակաւին կամ, ո՛վ գիտէ, երկրորդ «տըղայամտութեան» շրջերթաշրջան մը կը բոլորենք՝ մեր ձեռագիրները հեռացնելով կեդրոնացումներէ: Անձնապէս՝ ոչ միայն պիտի չծափահարէինք մեզի ընծայուած նման նուիրատուութիւն մը, այլեւ յանդիմանութեամբ պիտի մերժէինք, ինչպէս մերժած ենք ժամանակին...:

Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ

# ՍՈՒՍՐԻԿԸ

Լենոչկան, որ Մարկ Թուէնի Զուգատ հատորին մէջ Թոմ Սաուփէրի արկածները կը կարդար, յանկարծ բարձրաձայն ծիծաղեցաւ թարմ խնդուքով մը, բայց խակայն ետ դարձաւ նայեցաւ երկիւղով կարծես սխալ մը գործած ըլլար: Հնաւուրց տանը խստաբարոյ կեանքը, մերկացած մեծ ներքնասենեակը, առանց վարագոյրի բարձր պատուհանները ուրկէ արեւը կը փչէր իր բոցակէզ շունչը, յիշեցուցին պզտիկ աղջկան թէ ծիծաղը արգիլուած էր: Ան կարծեց լսել իր հօրը Իվան Միխայլովիչի բարկ ձայնը որ կ՚ըսէր.

— Լենա՛, մի՛ աղմկեր այդքան, ներկայիս օրերը ուրախ չեն:

Տղուն շրթունքները փոթ-փոթ եղան տխուր ծամածռութեամբ մը: Ան բարձրացուց ուսերը շարժումով մը, որ գծագրեց անոնց թեթեւ ձեւը պատոխուէ շրջազգեստին տակ ու շարունակեց իր ընթերցումը:

Ռուսական Թիւրքեստանի մէջ, ամառնային յետ միջօրէի մը թուլութիւնը կը տարածուէր: Թաշքէնթ քաղաքը կը նիրհէր երկինքին կիզումին տակ: Հրավառ շունչ մը կը բարձրանար փողոցէն՝ ուր փոշին կը կուտակուէր թանձր ու կակուղ խաւով: Տափաստաններէ եկած, մելամաղձոտ աչքերով ուղտեր կ՚անցնէին դանդաղօրէն օրթոտոքս եկեղեցիներու առջեւէն՝ որոնց գմբէթները հրաբորբոք լոյսի վառարաններ էին ու մզկիթներու առջեւէն՝ որոնց մինարէները աստուածային մատներու նման հաւատացեալներուն երկինքը կը ցուցնէին: Խոշորկեկ ճանճ մը իր արբշիռ բզզիւնը կը ցրուէր սենեակին մէջ այնքա՛ն լաւ, որ կարծես միեւնոյն ժամանակ ամէն տեղ կը թուէր ըլլալ Լենոչկան սկսաւ անոր թռիչքին հետեւիլ: Ճանճը, պզտիկ արատ մը թուխ եւ շողշողուն միանգամայն, կը սլանար դէպի ձեղունը, գնդակի մը պէս կ՚անցնէր տղուն ականջներուն մօտէն, պատերուն կը բախէր, հնչուն յորձանքի մը մէջ վեր կ՚ոստնուր: Տարօրինակ գոհար մը պիտի ըսէին արեւէ եւ հողէ խառնուած մասնիկ մը, ուրախութեան խենթուկ կաթիլ մը, տխրատեսիլ բնակարանին մէջ:

Միջատին մետաղային երգը պզտիկ աղջկան մարմնին մէջ կը հեղուր թեթեւ թմրութիւն մը: Ան գոցեց աչքերը ու առանց շարժումի, տաքութենէն մեղկացած՝ կարճ մազերը իր ճակատը հովանաւորելով, ան, խառնաշփոթ, ցանկացաւ ճանճին ճակատագրին:

— Դուն գուարթ ես, խորհեցաւ ան, ինչ որ ուզես դուն կրնաս ընել. դուն պէտք չունիս, գիշեր – ցերեկ ջուրի դոյլեր տուն կրելու. դուն հեշտութեամբ կ՚ուտես, տուն-դպրոց չես երթար:

Ու տակաւ առ տակաւ, Լենոչկան կ՚երեւակայէր թէ ինքն ալ ազատ էր ու օդային, թէ տնական առօրեայ աշխատութիւնները գոյութիւն չունէին բնաւ, թէ իրեն կը մնար թռչտիլ, տուներու մէջ մտնել – ելլել եւ երգել արեւին:

Երկարաձիգ ոտնաքայլեր որոնք կը մօտենային դրան, եւ ցած հազ մը ընդհատեցին այս երազը: Ան ոտքի ելաւ ճիշդ այն պահուն երբ երկար նիհար մարմին մը թեթեւօրէն կորաքամակ՝ կ՚երեւէր սենեակին շէմէն: Ան իր հայրն էր: Երկու մեծ կնճիռներ կը շրջանակէին իր բերանը եւ կուտային շրթունքներու տեսակ մը տխուր զգայասիրութիւն: Խոժոռ դէմք մը ունէր, աչքերը շատ տժգոյն կապոյտով մը որոնք կոյր կը թուէին իր յօնքերուն սեւ մացառին տակ: Կարճ մօրուք մը կը պահէր իր կզակը: Նրբութիւն կար իր ամբողջ մարմնին մէջ, բայց կար նաեւ բան մը անհաստատ, դէշ կառուցուած, անյարմար որ չէր կրնար սահմանուիլ եւ որ սակայն աչքի կը զարնէր: Համբուրեց պզտիկ աղջկանը ճակտէն: Զգալով խոնաւութիւնը, որով հօրը դէմքը թաթաւուած էր, այս վերջինը ընկրկեցաւ.

— Յոգնա՞ծ էք հայրիկ, հարցուց:

Իվան Միխայլովիչ շարժուձեւով մը հասկցուց թէ որքան անտեղի էր հարցումը եւ թիկնաթոռի մը մէջ ինքզինքը ձգեց: Ծալլեց իր երկար սրունքները, մելանով արատաւորուած իր նիհար դողդոջուն ձեռքերը հանգչեցուց ծունկերուն վրայ, եւ շրթունքները կխարաց, անշարժ մնաց: Այնքան յոգնաբեկ երեւոյթ մը ունէր որ պզտիկ աղջիկը հարցուց.

— Ջուր կ՚ուզէ՞ք:

— Այո՛, տո՛ւր:

Գնաց խոհանոցին մէջ գաւաթ մը վըրտուեց ու հօրը երկարեց: Իվան Միխայլովիչ անյագաբար զայն բերնին մօտեցուց, բայց առաջին ումպէն վերջ զզուանքով ըսաւ.

— Գաղջ է:

— Լաւ գիտէք որ հայրիկ, նկատեց աղջիկը, շատ լրջօրէն, ուրիշ տեսակ չի կրնար ըլլալ: Սառոյցը ծախեցին ու սառին լիթրը միլիոններ կ՚արժէ:

ԺՈԶԷՖ ՔԷՍԷԼ

(Շար. – 1)

# ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՊԱՇԱՐՈՒՄԸ

— о —

1682ի ամառը, Աւստրիոյ մայրաքա-ղաքը Վիէննա, վարհուրելի ժանտախտի համաճարակի մը զոհ դարձած էր: Հա-զիւ այս աղէտէն ազատած, 1683ին Սուլ-թան Մուհամմէտ Դ.ի վէզիր, Գարա Մուսթաֆա, երեք հարիւր հազար զին-ուորներով, ամէն կողմ մահ սփռելով կը յառաջանար դէպի Աւստրիոյ կայսրու-թեան մայրաքաղաքը՝ Վիէննա: Ժողո-վուրդը խելագարած, խուճապի մատ-նուած էր, այս անակնկալ յարձակումը ընդհանուր վտանգ մը կը ներկայացնէր համայն քրիստոնեայ աշխարհին:

Լէոփոլտ Ա. կայսրը հապճեպով կոչ մը ուղղեց Պապին, խնդրելով անոր օ-ժանդակութիւնը: Պապը սիրայօժար իր գան-ձը դրաւ անոր տրամադրութեան տակ: Յետոյ դիմեց Լեհաստանի Թագաւոր Ժան Գ. Սոպիէսքիին՝ որ պարտութեան մատ-նած էր Թուրքերը յիշատակելի պատե-րազմի մը մէջ:

Դրամը բաւական մը չէր երբեք, այս պատուհասէն ազատելու համար: Իրենց ամբողջ յոյսը դրած էին Սոպիէսքիի վը-րայ, բայց կ'ուշանար: Ժողովուրդը վա-խի ու սարսափի ազդեցութեան տակ, յուսահատութեան մատնուած՝ երկրին ներսերը ապաստան կը փնտռէր: Շշուկ-ներ տարածուած էին որ կայսրը փա-խուստի կը պատրաստուի:

Առտու մը երբ քաղաքին բնակիչները հաւաքուած էին պալատին առջեւ, յան-կարծ նշմարեցին որ, կայսրը ընտանի-քով եւ իր հետեւորդներով բեռնաւոր-ուած՝ քաղաքէն փախուստ կուտար: Այս տեսնելով, իրենք ալ իրենց կարգին՝ ամենական անհրաժեշտ գոյքեր հետերնին առնելով, ոտքով, սայլերով, բոլոր մի-ջոցներով, փախուստի դիմեցին:

Բանակին հրամանատարութիւնը վըս-տահուած էր Շարլ տը Լօրէնին, իսկ քա-ղաքին պաշտպանութիւնը՝ Ֆոն Սթար-համպերկի: Երբ արուարձաններուն բնա-կիչները հեռացան, քաղաքի ծայրամա-սերը կրակին տուին:

Գարա Մուսթաֆայի բանակը հասած էր քաղաքի դուռներուն առջեւ, քաղաքը պա-շարուած էր: Ժողովուրդը համաճարակի պատուհասէն նոր դուրս ելած ու յոգ-նած, հերոսաբար կը կռուէր:

Ամէն անգամ որ, արձակուած ռմբակ-ներէն ամրութիւն մը, մարտկոց մը վը-նասուէր՝ հապճեպով կը նորոգուէր: Սա-կայն քաղաքին պաշարման օղակը հետ-զհետէ կը սեղմուէր, զինամթերքը, ըս-նունդի պաշարը հատնելու վրայ էր: Այլ-եւս յոյսերնին միմիայն Լեհաստանի Թա-գաւորին վրայ դրած էին, բայց դժբախ-տաբար կ'ուշանար:

1683 Օգոստոս 26ի գիշերը, քաղաքի վառօդարանին մօտ գտնուած փուռի բան-ուորները քնացած չէին, կը հսկէին: Ա-ռաւօտեան լուսաբացին, յանկարծ բան-ուորներէն մին նշմարեց որ, գետինը դրուած մաղին մէջ գտնուած թեփին հետ խառնուած լուբիայի եւ ցորենի հատիկ-ները կը շարժին: Բոլորն ալ ապշահար, սկսան ուշադրութեամբ դիտել. հատիկ-ները միշտ կը շարժէին, կը պարէին, կարծէք անյայտ, աննշմար ձեռք մը կը շարժէր մաղը, աներեւոյթ բան մը կ'անց-նէր կը դառնար մութին մէջ, որ շատ յստակ չէր տեսնուեր:

Անմիջապէս լուր տուին քաղաքի պաշտ-պան հրամանատարին, որ անուանի մաս-նագէտի մը հետ հասաւ վտանգին վայրը: Խորհրդաւոր հատիկները անընդհատ կը շարժէին ու կը ցատկռտէին: Մասնա-գէտը անմիջապէս ականջը յատակին փակցնելով սկսաւ մտիկ ընել: Յանկարծ ոտքի ցատքելով պոռաց՝ գետինը փորե-ցէք: Բանուորները բաւական փորել ետք կոյուղիի յատակը հասան: Նկատեցին որ Թուրքերը կոյուղիին մէջէն յառաջանա-լով, ական մը տեղաւորած էին վառօ-դարանէն քանի մը մեթր հեռաւորութեան վրայ: Զգուշութեամբ ականը չէզոքա-ցնելէ ետք զետեղեցին Թրքական պա-շարումի գօտիէն ներս՝ կոյուղիին յա-տակը: Երկրորդ օրը ականը պայթելով հարիւրաւոր Թուրք զինուորներ մեռան: Թուրքերը յուսահատած, այս վերջին դաւադրական միջոցին դիմած էին: Հա-ցագործի բանուորներուն աչալրջութեան շնորհիւ քաղաքին բնակիչները մեծ աղէ-տէ մը ազատեցան: Սակայն պաշարու-մը միշտ կը շարունակուէր. ժողովուրդը մահու եւ կենաց իր օրհասական օրերը կ'ապրէր. անօթի, ծարաւ, բայց հերո-սաբար կը դիմադրէր. զինամթերքն ալ հատնելու վրայ էր:

Սակայն հրաշք մը տեղի ունեցաւ, Սեպտեմբեր 16ի լուսաբացին, յանկարծ Լեհաստանի Թագաւոր Ժան Սոպիէսքի երեւաց Քահլէն – Պերժ լեռան վրայ, իր կորիճ զինուորներուն գլուխը անցած, կատաղի գերկընդխառն մարտնչումներէ ետք՝ Գարա Մուսթաֆա եւ բանակը, հա-զարաւոր մեռեալներ ու վիրաւորներ, ի-րենց վրանները, զինամթերքը մթերքը, քանի մը տոպրակ ալ անծոյլ բուրմուն-քով կանաչ եւ սեւ հատիկներ ձգելով, փախուստի դիմեցին:

Ոչ ոք կը համարձակէր այս բուրմուն-քով հատիկներուն մօտենալ, կասկածե-լով թէ Թուրքերը այս խորհրդաւոր գըն-դիկները պատրաստած էին զիրենք թու-նաւորելու համար: Սակայն լեհ զին-ուոր մը, որ երկար տարիներ ապրած էր Թուրքերուն հետ, հաւաքեց այս սեւ հատիկները, փոշիի վերածեց, եռացած ջուրի մէջ լեցնելով, անոնց համտեսել տուաւ: Ժողովուրդը չսիրեց այս լեղի հեղուկը, բայց յետոյ շաքար եւ կաթ ալ աւելցուց՝ այսպէս դարձաւ վիէննացի-ներուն քաֆէ քրէմը, նախաճաշի համեղ եւ սննդարար ըմպելիքը:

Խաղաղութիւնը չուշացաւ. Թրքական վտանգը անհետացած էր: Կայսրը մուտք գործեց իր պալատը:

Գարա Մուսթաֆայի պարտութեան շը-նորհիւ սուրճը մուտք գործեց Վիէննա: Բայց հազիւ թէ Թուրքիա վերադարձած՝ Սուլթանի հրամանով գլխատուեցաւ, պատերազմը կորսնցուցած ըլլալուն հա-մար:

1683 Սեպտեմբերին Վիէննայի առջեւ՝ ջախջախիչ Թուրքերուն պարտութեամբ՝ աշխարհի ճակատագիրը այլ վիճակ ստա-ցաւ: Այդ օրուընէ սկսաւ Թրքական ան-ծայրածիր կայսրութիւնը տեղատուու-թեան ճամբան բռնեց. պարտութենէ պարտութիւն: Մայրաքաղաքը Պոլիսէն Անգարա փոխադրեցին, մինչեւ այսօր ալ կը մնայ հոն: Այսպէս Թրքական ոդի-սականը վերջ գտաւ:

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

## ՔԱՂՑՐԱՆ

### ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԷՋ

Թեհրանի համալսարանի «Ֆերդովսի» սրահին մէջ, Փետր. 25ին տեղի ունեցած է Քաթրայի երաժշտական երեկոն:

Յայտագրի առաջին բաժնին՝ դաշնա-կահարուհի Սեդա Դանիէլ նուագած է՝ Սքարլաթիի Երեք սոնաթներ, Պէթհովէնի Ափասիոնաթա, Առնօ Բաբաջանեանի Սուիթ, Լիսթի Մեֆիսթօ վալսը եւ յայ-տագրէ դուրս՝ Շոփէնէն էթիւտ մը: Խօսելով դաշնակահարուհիի արուեստին մասին՝ «Ալիք»ի արուեստի քննադատը Լ. Պէրպէրեան գրած է. «Սեդա Դանիէլը նուագի ասպարէզում հասել է դեղար-ուեստական բարձր աստիճանի եւ մանա-ւանդ յաջողել է ֆիզիքական եւ հոգեկան ամուր նկարագրի ստեղծման մէջ, որին այնքան դժուար են հասնում կին նուա-գողները»:

Յայտագրի երկրորդ բաժնին՝ Ֆիլիփ Միլլէր նուագած է Ա. Խուդոյեանի Թաւ-ջութակի համար գրած Սոնաթը, Ժան-Ժան Քանթորօ եւ Ժաք Ռուվէ նուա-գած են Ա. Խաչատրեանի Պոէմը՝ ջու-թակի եւ դաշնակի համար, տաղասա-ցուհի Սիւզաննա Միլտոնեան նուագած է Ալպէնիզի Ռէ մաժէօր սոնաթը, Տըպիւ-սիի Քլեռ տը լիւնը, Փօսի էթիւտ տը քոն-սերը: Յայտագիրը աւարտած է Ա. Բա-բաջանեանի Թրիօով:

Բոլոր արուեստագէտներն ալ մեծ տպա-ւորութիւն թողած են սրահին բազմու-թեան վրայ, ստեղծելով արուեստի իս-կական վայելքի պահեր:

Երաժշտական երեկոն կազմակերպող Թեհրանի «Հայ Կին» միութեան անդա-մուհիները գնահատուած եւ շնորհաւո-րանքի արժանացած են ներկաներուն կող-մէ, ինչպէս նաեւ Քաթրայի կենսատու-ուժի՝ Գրիգոր Համբարձումեանի տարած աշխատանքները, հայ արուեստի պարգաց-ման ու տարածման գործին մէջ արժա-նացած է գնահատանքի:

## ՀԱՅԵՐ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Մարտ մէկին, հանդիսաւոր արարողու-թեան մը ընթացքին Փրոֆ. Տիգրան Դար-բինեան Թուլուզի Փօլ–Սապաթիէ համա-լսարանի տոքթոր Օնորիս քաուզայի շըք-քանշանը ստացած է, համալսարանի նա-խագահ՝ Փրոֆ. Լուի Լարանկէ:

Այս առթիւ տեղական մամուլը (Սիւտ-Ուէսթ, Տէփէշ տիւ Միտի) անդրադար-ձած են հայ մեծ գիտնականին կեանքին ու գործին, հրատարակելով նաեւ իր նկարը, հանդիսութեան ընթացքին:

Փրոֆ. Տիգրան Դարբինեան ծնած է Խարբուղ 1924ին եւ բժշկական ուսումը կատարած Խարքով եւ Մոսկուա: 1951ին վերջացուցած է իր բժշկական ուսումը եւ 1957ին պաշտպանած աւարտաճառ մը Թոքերու գործողութեան թեքնիքի մը մա-սին եւ արժանացած բժշկական գիտու-թեանց լիսանսի:

Ներկայիս նախագահն է Խորհ. Միու-թեան «ապզգայնացողներու և վերակեն-դանացնողներու» ընկերութեան: Փրոֆ. Դարբինեան նաեւ հեղինակն է գիտական եւ բժշկական բազմաթիւ հատորներու:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

## ՍԻՓԱՆ ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը, հա-մաձայն իր յանձնառութեան, արձանա-գրեց Բ. Կանաչեանի լաւագոյն գործե-րը, նոր սալի մը պատրաստութեան հա-մար:

Այս վերջինը մաս կը կազմէ նախապէս լոյս տեսած Կոմիտասի «Պատարագ»ին հետ — Վարպետն ու աշակերտը ալպո-մին:

Սալը լոյս կը տեսնէ Ապրիլ ամսու սկիզբը, եւ բաժանորդները կը ստանան երգչախումբի այն անդամէն, որուն մօտ արձանագրուած են, եւ ունին համապա-տասխան ստացականը:

Երգեցողութիւնը — շատ յաջող — կա-տարուած է Նոթր–Տամ տիւ Լիպան ե-կեղեցւոյ մէջ, դասական նուագախումբի ընկերակցութեամբ: Յայտագրին մաս կը կազմեն Նանօրը (ուխտագնացութիւն Մը-շոյ Ս. Կարապետի վանքը), Վարդերի հետ (Շիրակի ժողովրդական երգերէն), Տալիլօն (Վանի շրջանի երգերէն), Ուռին եւ Ծիծեռնակը: Մեներգողներն են Օր. Սոնիա Նիկողոսեան, մեծծօ, Պր. Մկրտիչ Պօղոսեան եւ Ռընէ Մարթայեան:

Գիներու ամէնօրեայ բարձրացման պատճառաւ, նախատեսուած պիւտճէէն աւելի սուղ արժած է այս երկրորդ սալի պատրաստութիւնը, հակառակ ատոր, բաժանորդները առանց յաւելեալ դու-մարի պիտի ստանան այս նոր սալը, ամ-բողջացնելու համար իրենց ալպոմը, ո-րուն վերջնական գինը պիտի ըլլայ 110 ֆրանք, Ապրիլ ամսէն սկսեալ, նոր դի-մողներու համար:



# ՀՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

17 ԹԻՒԸ

Խանութպանին դուրս ելլելէն անմիջա-պէս յետոյ Ռոլան սկսաւ խանութին մէջ երթեւեկել եւ անհամբերութեամբ դուր-սէն գալիք կենսատու լոյսին սպասել: Շատ չանցած դուռը բացուեցաւ եւ քա-հանայ մը մտաւ ներս:

Աստուծոյ պաշտօնեան գլուխը վեղարի նմանող կնգուղով մը ծածկած էր:

Ռոլան անոր քով վազելով ձեռքերը բռնեց:

— Օրհնեալ ըլլաք, տէր հայր, օրհնեալ ըլլաք որ ինծի պէս լքուած եւ դժբախտ բանտարկեալի մը այցելութիւն կուտաք, ըսաւ Ռոլան ջերմեռանդօրէն:

— Զաւակս, պէտք է Տէրը օրհնես եւ ոչ թէ զիս, պատասխանեց քահանան:

— Տէրը թող իր տեղը մնայ, տէր հայր եւ դուք ինծի իմ սիրելիներէս լուր տը-ւէք:

— Դժբախտ արարած, այդքան շատ տառապեցար որ Աստուածդ անգամ կ'ու-րանաս, գոչեց քահանան:

— Քանի որ Աստուած ինձմով չի զբա-ղիր, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ ես իրմով զբաղիմ, գոչեց Ռոլան ակռաները կճըր-տացնելով: Եթէ դուք մարդ էք, եթէ կուրծքերնուդ տակ սիրտ մը կը տրոփէ, պատասխանեցէք իմ հարցումիս:

— Յայտնի է, յայտնի է շատ տառա-պեր ես, որդեակ իմ, շա՜տ մրմնջեց քահանան տարօրինակ շեշտով մը:

— Տառապի՜լ... Ո՜հ, այո, շատ տա-ռապեցայ: Այս լուռ գերեզմանին մէջ ժամերով, օրերով մռնչեցի, գլուխս պա-տերուն զարնելով մռնչեցի, լացի, հեծ-կլտացի, մարդկային արդարութիւնը օգնութեան կանչեցի, յիմարութեան շուրջն դեգերիլը զգացի, սա դրան եր-կաթները ճանկռտելով եղունգներս կոտ-րեցի: Տառապեցայ, տէր հայր, տառա-պեցայ եւ կը տառապիմ դեռ. ամէն մարդ դուրսը մէկ անգամ կը մեռնի, մինչդեռ ես հոս ամէն օր կը մեռնիմ եւ դեռ ողջ եմ...

— Այո, այո, կը տեսնեմ որ շատ տա-ռապած ես որդեակ իմ, խորդաց քահա-նան այնպիսի շեշտով մը որ Ռոլան սար-սռաց:

Եւ արքայութեան դռնապանին առջեւ ծունկի գալով, հեծկլտագին ձայնով մը ըսաւ.

— Եթէ իմանաք չարաթիներէ, ամիս-ներէ ի վեր քաշածս թերեւս դուք ալ պի-տի գթաք իմ վրաս, տէր հայր: Երեւա-կայեցէք որ հայրերնիդ, մայրերնիդ եւ նշանածնիդ եւ աշխարհի մէջ բոլոր սի-րելիներնիդ ձենէ քանի մը քայլ անդին են, սա պատերուն ետեւը, եւ գիտէք թէ անոնք ձեզի համար արիւն արցունք կու-լան...: Եւ գէշը հոն է որ առանց պատ-ճառը ինծի իմացնելու, առանց զիս մտիկ ընելու նետեցին զիս այս դժոխքը: Եթէ ժողովին առջեւ հանուելու ըլլայի, վըս-տահ եմ որ պիտի ազատէի... Ալթիէ-րին եւ դեռ ուրիշ սրտակից բարեկամներ ունիմ որոնք վստահ եմ որ զիս պիտի պաշտպանէին...:

— Ո՞վ, Ալթիէրին ո՞վ է, հարցուց քահանան:

— Ալթիէրին չէ՞ք ճանչնար:

— Ոչ:

— Խնդիր չէ, ճանչնաք թէ չճանչնաք, կը խնդրեմ, կը պաղատիմ որ երթաք զայն գտնէք եւ աչքովնիդ տեսածնիդ պատմէք իրեն... Ըսէք իրեն թէ լալէն ձայնս մարեցաւ: Հոս ամէնքը զիս խեն-թեցած կը կարծեն եւ ատոր համար է թերեւս որ Խորհուրդին առջեւ չեն հա-ներ... Բայց դուք, տէր հայր, դուք որ արդարութեան եւ անկաշառութեան, բարութեան եւ ողորմածութեան ճամբան կը ցուցնէք ձեր ծուխերուն, անշուշտ պիտի ըսէք անոր թէ ժողովին առջեւ կրնամ հանուիլ, թէ խենթ չեմ...:

— Այո, այո, հանդարտէ որդեակ իմ, հանդարտէ. կ'ըսեմ, կ'ըսեմ:

— Ո՜, օրհնեալ ըլլաք հայր իմ, հազար անգամ օրհնեալ ըլլաք, գոչեց Ռոլան ոտքի ցատքելով եւ քահանային ձեռքը համբուրելով: Դուք իմ փրկիչս էք, գիտ-նալ կ'ուզեմ, ի՞նչ է ձեր անունը, ազա-տարարիս անունը գիտնալ կ'ուզեմ:

— Անունս ի՞նչ պիտի ընես, սա միայն գիտցիր թէ ես Աստուծոյ պաշտօնեան եմ, Տիրոջը ծառան: Վստահ եղիր որ այսօրուընէ իսկ դիմումներ պիտի կա-տարեմ:

Այս ըսելով բարի քահանան դուրս ել-լելու շարժում մը ըրաւ:

— Քիչ մը եւս նստեցէք, տէր հայր, կ'աղաչեմ, ըսաւ Ռոլան: Ձեր գալովը կարծես թէ բանտս լուսաւորուեցաւ...:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Պ. Երուանդ Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Ալէն Ֆիլո, Օր. Էվըլին Փանոսեան, Պ. Էտուար Փանոսեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԵՐՈՒԱՆԴ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ
(ծնեալ Անահիտ Կիւրիւկեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 14ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի Մարտ 18, ժամը 10·30–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Քէշիշկլօնեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Կիրակի Մարտ 21ին, Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ողբացեալ մօր եւ աներ–մօր (վախճանեալ Հալէպ)՝

ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԻԿ ԻԳՆԱՏՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առիթով: Նոյն առթիւ 100 Փր. կը նուիրեն եկեղեցիին եւ 100 Փր. Աղքատախնամին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկին Վ. Մկրեանի եւ զաւակներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝ Յակոբ Մկրեանի մահուան առթիւ:

## ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի Մարտ 21ին Մարսէյլի Ս. Սահակ – Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ, յետ պատարագի, ժամը 11ին, Կի Քուքան տը Սէնըվալ, Երուսաղէմի Ս. Ղազարի Ասպետներու կարգին աւագ դիւանապետը, շուրջն ունենալով տասնեակ մը Ասպետ պատուիրակներ եւ ի ներկայութեան բարձրաստիճան հիւրերու, հանդիսաւոր արարողութեամբ մը կը յանձնէ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի Ասպետական կարգի մեծ խաչն ու համապատասխան վկայականը:

Կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ հանգուցեալ Ասպետներու եւ հայ հաւատացեալներու հոգիներուն եւ կը զետեղուի ծաղկեպսակ մեր նահատակներու Յուշարձանին առջեւ:

Հանդիսութեանց աւարտին տեղի կ'ունենայ գինեձօնի մտերմիկ ընդունելութիւն, եպիսկոպոսարանի սրահին մէջ:

Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնն ու Տիկնանց Միութիւնը սիրով կը հրաւիրեն բոլորը անխտիր, մասնակցելու արարողութեանց որ կը Թարմացնէ կիլիկեան Թագաւորութեան շրջանէն գոյութիւն ունեցող հայկական կապը սոյն Կարգին հետ:

## ՄԱՐՍԷՅԼ – ՍԷՆ ԼՈՒ

Սէն Լուի Թաղական Խորհուրդը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի հայ հասարակութիւնը (այր Թէ կին) Երկուշաբթի Մարտ 22ին ժամը 21ին, եկեղեցւոյ սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

## ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ նախկին Ռազմիկներու եւ կամաւորներու Միութեան տարեկան ընդ. ժողովը Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 10ին, իր կեդրոնատեղին՝ 32 Ռիւ տը Թրեվիզ:

## ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ
### ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Այցելութիւն Սէն – Ռաֆայէլի հանգստեան տունը, Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերու նախաձեռնութեամբ՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21ԻՆ

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ Կապոյտ Խաչի վարչութիւններու մօտ:


POUR LA PREMIERE FOIS EN FRANCE
au complet

## L'Ensemble d'Etat de Danse d'Arménie

(65 artistes)

*Représentations :*

PARIS : Vendredi 19 Mars à 21 h.
Samedi 20 Mars à 21 h.
Dimanche 21 Mars à 15 h.
Salle Pleyel — 252, Fbg. Saint-Honoré
Prix des places 20, 30 et 40 Fr.

*Billets* : M. Bakerdjian, 35 Rue de Trévise, Paris 9e — PRO. 07-25
Massis, 26 Rue Saulnier, Paris 9e
Djizmedjian, 31 Rue Paul Déroulède, Bois Colombes — Tél. 781-09-72
Auprès de tous les membres du groupe NAVASART
ISSY, 24 Mars à 21 heures, Théâtre Municipal.


## ՓԱԿՄԱՆ ՃԱՇ

Պարախումբին ի պատիւ ճաշ մը կը տրուի այս Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 20ին Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի (26 Ռիւ Թրուայոն, Սեւր) Մ. Պէշիկ–Թաշլեան – Գ. Մ. Ալէմշահ սրահը:

Տեղերը սահմանափակ են: Արձանագրուիլ.— Ճաշարան Երեւան 770–85–81 Եան'ց 589–20–48, կամ Նաւասարդ պարախումբի անդամներուն մօտ:

Ճաշագին՝ 100 փր.


# ԱՊՐԻԼ 24Ը
# ԵՒ ՄԱՅԻՍ 1Ը

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ
AVEC LES ANCIENS COMBATTANTS ARMENIENS de L'ARMEE FRANÇAISE

Նախընտրաբար վեթերան ընկերներուն համար:

Ապրիլ 21էն Մայիս 3
ՓԱՐԻԶ–ԵՐԵՒԱՆ նոյն օրուան մէջ
Ուշադրութիւն՝ ԳԻՆ 2450 Ֆր.

Տեղերը սահմանափակ են:

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Երկուշաբթի ժամը 17–19, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ ժամը 14–16

Amitiés France - Arménie
Պարոյր Սեւակ գրադարան
32, Rue de Trévise — 75009 Paris
Tél. : 246-14-94

ԻՍԻԻ մէջ Միհրան Քէհեայեանի:

**Important Grossiste Lyonnais**

RECHERCHE

pour une nouvelle implantation fabriquant jupes, robes, pantalon-jean

Tél. (77) 22-29-67


## Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ
### ՆՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի եւ շրջակայքի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութեան նստաշրջանը աւարտած ըլլալով, նոր վարչութեան ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ Մայիս 9ի Կիրակի օրը, գաղտնի քուէարկութեամբ:

Միութեան Յունուար 18ի ընդհ. ժողովէն նշանակուած ընտրողական յանձնախումբը կը խնդրէ Լիոնի եւ Ռոն նահանգի մէջ բնակող երկսեռ, չափահաս ազգայիններէ արձանագրուիլ անյապաղ ընտրողներու ցանկին վրայ, վճարելով, եթէ տակաւին չեն վճարած, իրենց անդամակցութեան տուրքը: Դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան: Ցանկը պիտի փակուի Մարտ 30ին:

Այն ազգայինները՝ որոնք կը փափաքին, անձնուիրաբար, իրենց մասնակցութիւնը բերել յառաջիկայ վարչութեան, կը հրաւիրուին իրենց Թեկնածութիւնը ներկայացնել ընտրողական յանձնախումբին, գրաւոր, եկեղեցւոյ հասցէին՝ 295, Պուալօ փողոց, ամէնէն ուշը Մարտ 30ին:

Ըստ Ծրագիր – կանոնագրի ընտրելի են միայն արական սեռի պատկանող Ֆրանսահպատակ անդամներ: (Յօդ. 9 Բ.):

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

## Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փոթորիկ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի, Մարտ 18, ժամը 21ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ, Մարտ 19, ժամը 21ին Հայ Մշակոյթի տունը:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ (Մարտ 20), երեկոյ ժամը 20·30ին Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

## ՔՈՔԹԷՅԼ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը կազմակերպած է ընկերահամակրական հաւաքոյթ մը Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 16ին իր կեդրոնատեղին, Պարոյր Սեւակ գրադարանին մէջ 32 ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ:

Սիրով կը հրաւիրուին անդամները, բոլոր Կեդրոնականցիները եւ համակիրները:


Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935



# ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ
Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Առնուվիլ – Սարսէլի կառավարեաց խումբին
Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 19·30էն մինչեւ առաւօտ
SALLE DES FETES DE SARCELLES
*Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE*
*La troupe de danses NAIRI*
Prix 15 F., étudiants 10 Fr.

# ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ
# ՆՈՐ ՁԱՅՆԱՊՆԱԿՆԵՐ

LES ARMENIENS
F.F. 40
L'AME ET LA MUSIQUE ARMENIENNE
F.F. 40
CONCERTO DE VIOLON
ARAM KHATCHADRIAN
F.F. 40
SAYAT-NOVA
F.F. 40
ILS SONT TOMBES
Charles Aznavour

LES JEUNES ARMENIENS
F.F. 40
MUSIQUE INSTRUMENTALE DE L'ARMENIE
F.F. 40
LA MESSE (2 disques)
ARMENIENNE
DE L'ARCHEVEQUE
MAMPRE SIROUNIAN
(Enregistré en Egypte)
F.F. 75

ET

A TRAVERS L'ENFERS VERS LES AMERIQUES

2 disques avec livre racontant la tragédie du Génocide Arménien en 6 langues
(*THROUGH HELL TO THE AMERICAS*)
ԴԺՈԽՔԻ ՄԷՋԷՆ ԴԷՊԻ ԱՄԵՐԻԿԱՆԵՐԸ
Տարժանկարի պատրաստութենէն 2 ձայնապնակներ եւ գիրքը
(ջարդի պատմութիւնը 6 լեզուներով)
F.F. 80

Մարտ մէկէն սկսեալ կրնաք գնել հետեւեալ հասցէներէն.—

RESTAURANT ANOUCH
Անուշ ճաշարան
12, Rue Cadet
75009 PARIS — Tél. : 246-54-17

նաեւ

LIBRAIRIE ARMENIENNE H. PALOUYAN
9, Rue de Trévise
75009 PARIS — Tél. : 523-24-97

կամ ուղղակի դիմել՝
ou directement s'adresser

ARCA PUBLICATIONS LTEE
B. P. 121 STATION « A »
OTTOWA, ONTARIO KIN 8 VI CANADA
Tél (613) 235-2864
TELEX 053-4498

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
18
JEUDI
18 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,20 F.

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

51րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.542
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — N° 13.542

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ ՏԵՍՆՈՒԱԾ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ

Ա.

Վերջին տասնամեակին Հայ Դատ հետապնդելու եւ հայկական ցեղասպանութիւնը միջազգային հանրային կարծիքին ծանօթացնելու համար սփիւռքի Հայութեան կողմէ կատարուած ձեռնարկները քանիը փախցուցած են Թուրք պետական վարիչներուն և ազգայնամոլ թերթերուն: Անոնք կատղած են մանաւանդ՝ տեսնելով, որ Եւրոպայի եւ զոյգ Ամերիկաներու մէջ մամուլը, ձայնասփիւռն ու մասամբ նաեւ հեռատեսիլը արձագանգ կը հանդիսանան հայկական ցոյցերուն ու փաստացի հրատարակութեանց, արծարծելով ու հրապարակելով վաթսուն տարի առաջ կատարուած անլուր ոճիրները, որոնք կը կարծուէր թէ մոռցուեր էին հին սերունդներու կողմէ եւ որոնց տեղեակ չէր բնաւ նոր սերունդը:

Քանի մը Թուրք դիւանագէտներու սպանութիւնը բնազդաբար Հայերուն վերագրելով, Պոլսոյ եւ Անգարայի թերթերը ընելեայն կ'ընդունէին եւ արդար կը գտնէին, որ Հայերն ըլլային ահաբեկիչները: Մանաւանդ, որ նախընթացներ ալ կային: Եւ ի՛նչ ահաբեկումներ, որոնք յարդ պարբերաբար կը յիշուէին Թուրք մամուլին կողմէ՝ ամբոխին մոլեռանդութիւնը գրգռելու համար:

Հիմա սկսեր են նոր քաղաքականութեան մը հետեւիլ: Մէկ կողմէ շոյել, միւս կողմէ սպառնալ: Ահա՛ վերջին օրինակը:

Միլլիյէթի տնօրէն — խմբագրապետը Ապտի Իփէքճի իր թերթի Փետրուար 23ի թիւին մէջ երկար Հարցազրոյց մը եւ խմբագրական մը հրատարակելով, (Տե՛ս Յառաջ, Մարտ 16–17) կ'ուզէ չեշտել հետեւեալը. —

«Մինչեւ վերջին շրջանները, Օսմանեան կայսրութեան մէջ, կամ Հանրապետական շրջանին Հայերը թէ՛ քաղաքական կեանքի, թէ ընկերային կամ պեղարուեստական կեանքի մէջ գործօն դերեր խաղացած էին եւ բարձրացած մինչեւ նախարարութեան եւ դեսպանութեան պաշտօնները: ... Պատմութիւնը ցոյց կու տայ թէ երկար դարերու ընթացքին Թուրք ընկերութիւնը խլրացուցեր է հայ հաւաքականութիւնը իր անմիջական շրջանակին եւ երկրին վարչական կարգերուն մէջ...» եւայլն:

Այս փաղաքշիչ տողերը կը գրէ, անմիջապէս վերջ ըսելու համար իր հայ խօսակցին, որ եթէ այսօր այդ կացութիւնը փոխուեր է, պատճառը արտասահմանի Հայերուն ցոյց տուած թշնամութեան անուղղակի եւ բնական մէկ անդրադարձն է: Թուրք հաւաքականութիւնը տեսնելով այդ թշնամութիւնը, դիտակցօրէն կը մղուի Թուրքիոյ Հայերը նկատելու անդամները ցեղի մը, որ արտասահմանի մէջ ամէն առիթով Թուրքին հանդէպ թշնամութիւն կը ցուցաբերէ:

Նախ ըսե՛նք, որ 1914–15էն ետք Օսմանեան կայսրութեան մէջ ո՛չ մէկ հայ նախարար կամ դեսպան մնաց: Օսմանեան վերջին նախարարը՝ Ոսկան Մարտիկեան (Հեռագրատարական), որուն դէմ 1913էն հալածանք սարքեր էին Թուրք թերթերը՝ այն սուտ ամբաստանութեամբ, որ նամակադրոշմներ տպել տուած էր հայերէն գիրերով, հրաժարեցաւ 1914ին, երբ պայթեցաւ ընդհանուր պատերազմը: Իսկ ինքնավար Լեռնալիբանանի կառավարիչ Յովհաննէս փաշա Գույումճեանի պաշտօնին վերջ տուին Թուրքերը 1917ին: Գալով Հանրապետական շրջանին, ո՛չ մէկ Հայ նախարարի կամ դեսպանի պաշտօնին կոչուեցաւ:

Բացարձակապէս սուտ է Թուրք թերթերու յանկերգ դարձած այն «փաստարկութիւնը» թէ Թուրքիոյ Հայերուն դէմ խտրականութիւն սկսած է ցոյց տրուիլ միայն այն օրէն ի վեր, երբ արտասահմանի Հայերը սկսեր են թշնամական ձեռնարկներ կատարել Թուրքիոյ դէմ:

Տակաւին չէր չորցած մելանը 1923 Յուլիս 24ի Լօզանի դաշնագրին, որուն մէջ Հայու անունն իսկ չէ յիշուած, երբ Թուրք հանրապետակա՛ն կառավարութիւնը իր սահեղծումի առաջին օրերէն սկսեալ ստորճանաբար բռնաբարած է յիշեալ դաշնագրին փոքրամասնութեանց շնորհած կարգ մը առանձնաշնորհներ:

Դեռ աւելին: Նոյնիսկ Լօզանէն առաջ, Իզմիրի աղէտէն (1922 Սեպտեմբեր) վերջ արտասահման մեկնող Հայերու անցագիրներուն վրայ բացորոշ կերպով կը դրէին ավտէթի ճայիզ տէյիլ, արգիլելով անոնց Թուրքիա վերադարձը:

Ցետագային, փոխանակ համաձայն դաշնագրի, ազատ ձգելու Հայերը, որ իրենց «համայնք»ի («ազգ»ի տեղ պարտադրուած բառ) եկեղեցական – կրօնական գործերը վարեն ըստ հնաւանդ օրէնքներու, այսինքն 1860ին խմբագրուած եւ 1863ին օսմանեան կառավարութեան կողմէ վաւերացուած Ազգային Սահմանադրութեան, Անգարայի եւ Պոլսոյ պետական իշխանութիւնները միջամուխ եղած են եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդներու գործերուն մէջ: Միւթէվէլլիներ (հոգաբարձու) նշանակած են հակակշռի ենթարկելու համար անոնց հաշիւները: Աղօրէն կարգադրութիւն, որուն դէմ կատարուած բողոքները ո՛չ մէկ արդիւնքի յանգեցան:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

## ՈՒԻԼՍԸՆ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

ՅԱՋՈՐԴ ՄԸ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ոչ ոք կը սպասէր որ Մեծն Բրիտանիոյ նախարարապետը յանկարծ իր հրաժարականը տայ: Անակնկալը մեծ էր, հակառակ անոր որ Ուիլսըն ատենին յայտարարած էր թէ պիտի քաշուի 60 տարեկանին, բայց ոչ ոք կը հաւատար որ քաղաքական կեանքի այս հին արհեստաւորը կանխահաս կերպով ինքզինքը հանգստեան կոչէ: Աշխատաւորական կուսակցութեան պարագլուխը նախարարապետ եղած էր արդէն 1964էն 1970 ապա 1974էն ցայսօր: Առջի օր ալ Ուիլսըն չեշտեց թէ «1974 Մարտին, որոշեցի թէ պաշտօնիս գլուխը կը մնամ ոչ աւելի քան երկու տարի»: Կ'ըսէ թէ Թագուհիին հետ Դեկտեմբերէն ժամադրութիւն ալ առնուած էր արդէն իր հրաժարականը ներկայացնելու համար: Ուիլսըն կ'ըսէ թէ նախարարապետ մը պէտք է հանգստեան կոչուի 60 տարեկանին, բայց պարզ է որ շատ պաշտօնակիցներ չի կրնար գտնել որ համաձայն ըլլան եւ եթէ նման բան մը ընդհանրանար, ո՛չ տըԿօլ, ոչ Ատընաուր իշխանութեան գլուխ կուգային, ոչ իսկ Չըրչիլ, դեռ չյիշենք Ուիլսընի գաղափարակից Միթերանը, որ 60 տարեկան է եւ աւելի ապագայի մասին կը մտածէ քան անցեալի:

Կասկած չկայ սակայն թէ ժամը լաւ ընտրուած էր բայց ոչ ոք կը համոզուի որ տարիքի խնդիր է իր քաշուիլը եւ ընդհանուր կարծիքն այն է թէ այլեւս չուզեց կամ չկրցաւ շարունակել վարել քաղաքականութիւն մը որ փրկէր երկրին տնտեսութիւնը: Ոսկին օրէ օր կ'իյնայ, բանուորները ամիսներէ ի վեր ընդունած են աշխատավարձքի յաւելում չպահանջել եւ դրամահոսութիւնը չի դարմանուիր:

Ամէն պարագայի մէջ, ով որ ալ յաջորդէ իրեն, գործը դիւրին չէ եւ ամէնէն յաճախ կրկնուած անունն է՝ Ճէյմս Քալական, Ելմտական նախարարը, բայց անկարելի ալ չի նկատուիր որ Ուիլսընի յաջորդէ կին մը՝ Շիրլէ Ուիլեըմս:

———×———

ԼԻԲԱՆԱՆ

## ՓՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ

Լիբանանեան ձախը բացէ ի բաց կը քննադատէ Սուրիան, որ ըստ երեւոյթին եւ հակասական թուելու գինով, այսօր պաշտպանն է քրիստոնեայ աջին, քանի ինք է որ կէս ճամբան կեցուց Զօր. Ահտապի ուժերը, որ կը պատրաստուէին Ֆրէնճիէի պալատը հասնիլ: Ծումպլաթ կ'ըսէ որ «արաբական կարգ մը բանակներ պատնէշներ կը բարձրացնեն երկրին օրինաւոր բանակին դէմ, արգելք հանդիսանալով որ գործադրէ Լիբանանցիներու կամքը, կամք որ նուիրագործուեցաւ Երեսփոխանական Ժողովի որոշումով՝ հրաժարումը Ֆրէնճիէի»:

Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն Սուրիացիք Ֆալանժներուն հետ Ֆրէնճիէի «պատուաւոր» ելքը կը պատրաստեն եւ կ'ըսուի թէ համաձայն են որ անոր յաջորդն ըլլայ՝ Ելիաս Սարգիս:

Մինչ քաղաքական լուծումի մը կը սպասուի, բախումները կը շարունակուին ինչպէս նաեւ առեւանգումները:

## Քանի մը տողով

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Գիւղատնտեսութեան նախարարը՝ Պոլեանսկի «ազատ արձակուած է» իր պաշտօնէն ինչպէս կը սպասուէր արդէն: Իրեն կը յաջորդէ Ղազախիստանի կուսակցական Բ. քարտուղարը՝ Վալանթէն Մեսիաց:

ՆԻԿՈՍԻԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն Նիքոս Սամսոն, որ ութ օր նախագահ եղաւ հակա–Մակարիոս ձախողած պետական հարուածի ատեն, ձերբակալուած է:

ԼՈՆՏՈՆԻ մեթրոյին մէջ նոր եղեռնափորձ մը պատահած է բայց զոհ չկայ, այս անգամ:

ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ 27ամեայ բանուոր մը Վիաչեսլավ Իկրունով, Օտեսայի դատարանին կողմէ հոգեբուժական հիւանդանոց մնալու դատապարտուեցաւ՝ արգիլուած գրականութիւն բաժնելու եւ «հակախորհրդային գործունէութիւն» ունենալուն համար: Բուժարան պիտի մնայ ու խնամուի մինչեւ «իր վիճակին բարելաւումը»: Արդէն տարի մը յիմարանոց մնացած էր:

ԹԵՀՐԱՆԻ մեթրոյի պայմանագիրը ստորագրուեցաւ Փարիզի մէջ: Ինչպէս ծանօթ է, Ֆրանսա կը ստանձնէ անոր շինութիւնը: Թեհրանի մեթրօն 63 քիլոմեթր պիտի ըլլայ եւ արժէ՝ 7 միլիառ ֆրանք:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 9–10–11)

### ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստան այցելած է Հնդկաստանի Համայնավար կուսակցութեան պատուիրակութիւնը, մասնակցելէ ետք Մոսկուայի 25րդ համագումարին: Հիւրերը ծանօթացած են Երեւանի տեսարժան վայրերուն, ճարտարարապետական յուշարձաններուն, մեծ հետաքրքրութեամբ դիտած են Մատենադարանի հաւաքածոն, ուր կը պահուին հայերէն, պարսկերէն, արաբերէն, յունարէն եւ այլ լեզուներով 12 հազարէ աւելի ձեռագիրներ: Մատենադարանին մէջ խնամքով կը պահուին նաեւ բազմաթիւ վաւերագրեր, որոնք կը վկայեն հայ – հնդկական դարաւոր կապերը: Տեհլիի, Կալկաթայի, Մատրասի, Պոնպէյի մէջ ժամանակին գործած են հայկական համայնքներ, որոնք գործօն մասնակցութիւն ունեցած են Հնդկաստանի քաղաքական, տնտեսական, հանրային, ռազմական կեանքին եւ Հնդիկներու հետ միասին կռուած են գաղթատէրերու դէմ: 1794ին Մատրասի մէջ լոյս տեսած առաջին հայերէն պարբերական հրատարակութեան՝ «Ազդարար» ամսագրի օրինակը ցուցադրուած է Մատենադարանի մէջ: Հնդկաստանի Համայնավար կուսակցութեան պատուիրակութեան անդամները այցելած են նաեւ Մարտիրոս Սարեան Տուն – Թանգարանը, Երեւանի Ցաղթանակի զբօսայգին, անծանօթ զինուորի յուշարձանը, ուր յարգանքի արտայայտութիւն մը ունեցած են: Ապա, հիւրերը մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգած են յիշատակը 1915ի Եղեռնի զոհերու՝ Ծիծեռնակաբերդի յուշարձանին առջեւ:

×

### ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐԻ ԿԱՐԾԻՔԸ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ֆրանսացի դաշնակահար Ժաք Ռուվիէ, որ Երեւանի Հայֆիլհարմոնիայի դահլիճին մէջ ելոյթ մը ունեցած էր, «Արմէնփրէս»ի թղթակցին հետ ունեցած զրոյցի մը ընթացքին ըսած է. «Գիտեմ որ հայկական երաժշտութիւնը լաւ աւանդներ ունի եւ հայ երաժշտագէտներու ստեղծագործութիւնները առաջնակարգ տեղերէն մէկը կը գրաւեն խորհրդային երաժշտական կեանքին մէջ»: Ապա, անդրադառնալով Արամ Խաչատրեանի եւ Առնօ Բաբաջանեանի ստեղծագործութեան, նշած է որ վերջերս իր հիմնած երրեակը Թեհրանի մէջ կատարած է անոնց գործերը: Ինչպէս ծանօթ է, Ժաք Ռուվիէ Քաթրայի երեկոներու աստղերէն մէկն է:

# ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

(ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԹԻՒԻ, ԿԱԶՄԻ ՄԱՍԻՆ)

Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան 25րդ համագումարին, կեդրոնական Կոմիտէի Ա. քարտուղար՝ Բրեժնեւ՝ իր երկար զեկուցումին ընթացքին անդրադառնալով կուսակցութեան յետագայ զարգացումին եւ, այսպէս կոչուած, «կադրային քաղաքականութեան», ներկայացուցած է կուսակցութեան անդամներու թիւը, պարզելով միեւնոյն ատեն կազմին նկարագիրը (1):

«24րդ համագումարից (իմա՝ 1971) յետոյ ՍՄԿԿի մէջ ընդունուել է գրեթէ 2·600·000 մարդ: Ներկայումս կուսակցութեան մէջ կայ 15·694·000 կոմունիստ: Նրանց 41,6 տոկոսը բանուորներ են, 13,9 տոկոսը՝ կոլտնտեսականներ, մօտ 20 տոկոսը՝ տեխնիկական մտաւորականութեան ներկայացուցիչներ, աւելի քան 24 տոկոսը՝ գիտութեան, գրականութեան, արուեստի գործիչներ, լուսաւորութեան, առողջապահութեան, կառավարման ապարատի աշխատողներ, զինուորական ընկերներ»:

Ճշդենք, թէ Բրեժնեւի յիշատակած վերջին երկու տոկոսներուն (20 եւ աւելի քան 24) պատկանողները նոյն դասին մաս կը կազմեն եւ կ'որակուին ծառայողներ, այսինքն՝ պաշտօնեաներ: Եւ, հետեւաբար, իբրեւ այդպիսին կը ներկայացնեն 44,6 տոկոս կուսակցութեան անդամներու թիւին մէջ: Բրեժնեւ, առաջին անգամ ըլլալով շեղում մը կատարելով ընդունուած ձեւէն, բաժանումի ենթարկած է՝ ցայտուն չդարձնելու համար այս դասին գրաւած առաջին դիրքը կուսակցութեան շարքերէն ներս: Արդարեւ, տարիներէ ի վեր կուսակցութեան վերին մարմնին հետապնդած նպատակն է՝ կուսակցութեան դիմագիծը դարձնել բանուորական, «կոմունիզմի կառուցման մէջ բանուոր դասակարգի առաջատարր դեր»ը ընդգծելով:

Այս գետնի վրայ որոշ չափով յաջողութիւն արձանագրուած է:

Նախորդ՝ 24րդ համագումարին, 1971ին, Բրեժնեւ ներկայացնելով այդ թուականի կուսակցականներու թիւն ու կազմը յայտարարած էր, թէ «Կուսակցութեան կազմում 40,1 տոկոսը բանուորներ են, 15,1 տոկոսը՝ կոլտնտեսականներ, 44,8 տոկոսը՝ ծառայողներ» (2):

Կը տեսնուի ուրեմն, թէ վերջին հինգ տարիներուն բանուորներու թիւը կուսակցութեան շարքերուն մէջ, 1,5 տոկոս յաւելում կրած է, կոլտնտեսականներու թիւը նուազած է 1,2 տոկոս, իսկ պաշտօնեաներունը՝ գրեթէ նոյնը մնացած է: Որով կուսակցութեան շարքերէն ներս բանուորները երկրորդ տեղը կը գրաւեն թուական գետնի վրայ:

Այս պատկերը աստիճանաբար պիտի փոխուի, եթէ նկատի առնենք, որ տարիներէ ի վեր հետապնդուած նպատակին շնորհիւ բանուորներու թիւը կ'աւելնայ, կոլտնտեսականներունը կը նուազի, իսկ այսպէս կոչուած ծառայողներունը կը մնայ անփոփոխ: Արդէն Կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղարը անդրադարձած է այս իրողութեան յայտարարելով, թէ «Զարգացած սոցիալիզմի պայմաններում, երբ կոմունիստական կուսակցութիւնը դարձել է ամբողջ ժողովրդի կուսակցութիւնը, նա բնաւ չի կորցնում իր դասակարգային բնոյթը: Իր էութեամբ ՍՄԿԿն եղել է եւ մնում է բանուոր դասակարգի կուսակցութիւնը: Մենք խորապէս գոհ ենք, որ ներկայումս նրա շարքերն ընդունուողների 58 տոկոսը կազմում են բանուորները: Դա օրինաչափ է, դա արտացոլում է բանուոր դասակարգի առաջատար դերը հասարակութեան կեանքում»:

Աւելցնենք, որ հինգ տարի առաջ շարքերը մտնողներուն 56,9 տոկոսը բանուոր էր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ: «Լենինեան ուղիով» ամսաթերթի այս տարուան Ա. թիւին մէջ Ա. Զալինեան «ՀԿԿն՝ թուերում» խորագրին տակ շահեկան տուեալներ ներկայացուցած է Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան անդամներու թիւին եւ կազմին մասին:

Ա. Զալինեան, որ վարիչն է «ՀԿԿ կենտկոմի կուսակցական միասնական տոմսի եւ վիճակագրութեան սեկտոր»ի, աղիւսակով մը ներկայացուցած է 1971էն մինչեւ 1975 ժամանակաշրջանի իւրաքանչիւր տարուան անդամներու եւ անդամակցութեան թեկնածուներու թիւը: 1971 Յունուար մէկին, կուսակցութեան անդամներու թիւն էր 126·500, իսկ անդամակցութեան թեկնածուներունը՝ 3853: Ընդհանուր գումար՝ 130·353: Հինգ տարի ետք, այսինքն՝ 1976 Յունուար մէկին, համապատասխան կարգով այդ թիւերն են 137·957 եւ 5·002, որով ներկայիս կուսակցականներու թիւն է Հայաստանի մէջ՝ 142·959:

Կը պարզուի ուրեմն, թէ վերջին հինգ տարիներուն կուսակցութեան շարքերը 12·606 անդամի յաւելում արձանագրած են: Սակայն ցոյց կուտայ նաեւ, թէ վերջին հնգամեակին յաւելումը նուազած է: Արդարեւ, Ա. Քոչինեան, Կեդր. Կոմիտէի նախկին Ա. քարտուղարը, 1971 Փետրուար 25ին, Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան նախորդ համագումարին յայտարարած էր, թէ «հաշուետու ժամանակաշրջանում Հայաստանի կոմունիստական կուսակցութիւնը աճել է գրեթէ 20·000 մարդով եւ 1971 թուականի Յունուար մէկի տուեալներով իր շարքերում ունի 130·353 կոմունիստ··· (3): Այսպէս, ուրեմն, մինչ 24էն 25րդ համագումար, այսինքն՝ 1966էն՝ 1971 շարքայիններու թիւը աւելցած է գրեթէ 20 հազար (ճիշդ թիւը՝ 19·996), 25էն 26րդ համագումար (1971էն 1975) այդ յաւելումը եղած է 12·606, այլ խօսքով՝ նուազ 7·390:

Ա. Զալինեանի ներկայացուցած աղիւսակն ալ ցոյց կուտայ, թէ վերջին տարիներուն աստիճանաբար նուազում արձանագրուած է: Այսպէս՝ 1972էն 1973 շարքայիններու թիւի յաւելումը եղած է 11·855, 1973էն 1974՝ 8·499, իսկ 1974էն 1975՝ միայն 2·123:

Աստիճանական նուազումին բացատրութիւնը պէտք է փնտռել շարքերը զտելու այն քաղաքականութեան մէջ, որ ի գործ դրուեցաւ Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան 24րդ համագումարի որոշումով: Արդարեւ, որոշուեցաւ կուսակցականներու անդամատոմսերը փոխանակել նորերով 1973էն 1974ի ընթացքին: Այսպէս կոչուած «կուսփաստաթղթերի փոխանակում»ին ընթացքին կուսակցական մարմինները անհատական ձեւով քննութեան առին իւրաքանչիւր կուսակցականի վարքագիծը: Նկատի առնուեցան ամէն մէկուն գաղափարական հաւատարմութիւնը, անոր կեցուածքը հանրային կեանքի մէջ, կանոնադրային շեղումները եւայլն:

Բրեժնեւ, 25րդ համագումարին ներկայացուցած իր հաշուետուութեան ընթացքին անդրադառնալով այս աշխատանքներուն դիտել տուաւ, թէ «Հետեւելով Լենինի պատգամներին, ՍՄԿԿն անում է ամէն ինչ, որպէսզի բարձրացնի կուսակցութեան անդամի կոչումը: Դրանում կարեւոր դեր խաղաց 24րդ համագումարի որոշմամբ անցկացուած կուսակցական փաստաթղթերի փոխանակումը··· Փոխանակման ժամանակամիջոցում նոր կուսակցական տոմս չստացաւ մօտ 347 հազար մարդ: Այդ նրանք էին, ովքեր թոյլ էին տուել շեղումներ կուսակցական կեանքի նորմաներից, խախտել էին կարգապահութիւնը, կորցրել կապը կուսակցական կազմակերպութիւնների հետ»:

Ուրեմն մօտ 347·000 համայնավարներ դուրս ձգուած են շարքերէն վերջին մէկերկու տարիներուն: Դժուար է ճշգրիտ թիւ մը ներկայացնել Հայաստանի կուսակցական շարքերէն հեռացուածներուն համար, քանի պաշտօնական տուեալներ չեն ներկայացուիր: Ցամենայն դէպս թիւերը ցոյց կուտան, թէ վերջին հինգ տարիներու յաւելումը աւելի քան եօթը հազարով նուազած է:

Ա. Զալինեան առանձին գլուխով մը ներկայացուցած է «ՀԿԿ կազմը ըստ սոցիալական դրութեան եւ զբաղմունքի»: 1976 Յունուար մէկին Հայաստանի կոմկուսի անդամներուն 36 տոկոսը բանուորներ, 20,6 տոկոսը կոլտնտեսականներ եւ 43,4 տոկոսն ալ ծառայողներ են համաձայն աղիւսակին: Հինգ տարի առաջ համապատասխան կարգով այդ տոկոսներն էին 32,7, 22,8 եւ 44,5:

1971էն 1975 կուսակցութեան շարքերը ընդունուած են 4·824 կին: Անոնց թիւն է այժմ 28·474, որ հաւասար է շարքայիններու ընդհանուր թիւին մօտ մէկ հինգերորդին:

Կուսակցականներու 31,2 տոկոսը ունի բարձրագոյն կրթութեան, 36,7 տոկոսը՝ միջնակարգ: Մնացեալները տարրական, թերի բարձրագոյն, ոչ լրիւ միջնակարգ ուսում ունին:

Հայաստանի Համայնաար կուսակցութեան շարքերուն մէջ կան 132·627 Հայ, 5·448 Ազրպէջանցի, 2·737 Ռուս, 681 Քիւրտ, 219 Ասորի, 159 Հրեայ եւայլն:

Վերջացնելու համար քանի մը թիւեր ալ շարքայիններու տարիքի մասին: Մինչեւ 20 տարեկանները կը ներկայացնեն կուսակցականներու 0,6 տոկոսը, 21էն 25՝ 4,7, 26էն 30՝ 7,7, 31էն 40՝ 23,3, 41էն 50՝ 28,6, 51էն 60՝ 18,2, իսկ 60է աւելի 16,9:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(1) «Սով. Հայաստան», Դեկտ. 25:
(2) «Գրական թերթ», 1971 Ապրիլ 2:
(3) «Գրական թերթ», 1971 Փետր. 26:

# ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Հայ Արիներու Միութեան տարեկան հանդէսը Իրականին մէջ փառաւոր մը էր, պատրաստուած տօնելու համար փարիզեան շրջանի 45րդ հանդէսը: Համաշխարհային սկաուտական շարժման կեդրոնական Պիւրոյի ընդհ. քարտուղարը, Պ. Լասլօ Նաճի սիրով ընդունած էր ներկայ ըլլալ հանդէսին բերելու համաշխարհային կոմիտէին գնահատութիւնը եւ ողջոյնները:

Այս առթիւ Հայ Արիներու Միութիւնը բացառիկ պատրաստութիւններ տեսած էր, եւ մէկ տարուան մէջ հարիւրէ աւելի նոր սկաուտներ եւ գայլիկներ մտած շարքերուն մէջ, Լիոնի շրջանի մասնակցութիւնը իր շրջանային պետով, փարիզեան շրջանի նոր խումբերու մասնակցութիւնը, հանդէսին կը բերէին աւելի մեծ եւ ուրախ դիմագիծ մը: Եւ Փարիզի հայ գաղութը շատ լաւ ըմբռնած էր այս ցոյցին կարեւորութիւնը, եւ Կիրակի Մարտ 7ին, Սալ տը լա Շիմիի ընդարձակ սրահը աւելի քան հազար հանդիսատեսներով եւ հայ եւ օտար բարեկամներով լեցուած էր:

Հանդէսին ներկայ էին Պ. Լասլօ Նաճի, Փիէռ Տելափաք, նախկին անդամ միջազգային սկաուտական կոմիտէին, Ֆրանսական Սկաուտական Միութեան նախագահ Տիկին տը Պօմոն, Ֆրանսական Սկաուտական Միութեանց միջազգային պետերը, փարիզեան շրջանէն, ֆրանսական շատ մը խումբեր: Սթրազպուրկէն մասնաւորապէս եկած էին ֆրանսական

# ՎԱՄՊԻՐԸ

Սրտակեղեք ժպիտ մը ունեցաւ եւ մրմնջեց.

— Տասներկու տարեկան ես, այնպէս չէ՞ պզտիկ:

— Անշուշտ, հայրիկ:

— Տասներկու տարեկան եւ այնքա՞ն բաներ գիտես:

Ցանկարծական գթութիւն մը զինքը յուզեց, ինք որ առհասարակ իր Սովնարխոզի տաղտկալի աշխատութենէն վերջ կը մոռնար իր աղջիկը, կորսուելու համար աղօտ յիշատակներու մէջ ուր՝ մէկը միւսին ետեւէն կ'անցնէր իր հարուստ ազնուականի կեանքը անգործ, խենթուկ, բայց վերջապէս հաճելի կեանքը զոր բոլշեւիկները փճացուցած էին:

— Ծունկերուս վրայ եկուր սիրելիս, համբուրէ զիս, ըսաւ:

Զարմացած՝ այս անակնկալ խանդաղատանքէն, Լենան երկչոտ՝ հնազանդեցաւ. բայց արդէն Իվան Միխայլովիչ ինքզինքը նեղուած կը զգար: Զգացումի ամէն արտայայտութեան մէջ, ան կանգ կ'առնէր անհեթեթ ու ծաղրելի վախով մը, ամօթ մը մարդոց եւ ինքն իրեն դէմ, որ իր շուրջը անհանդիստ եւ ձանձրալի մթնոլորտ մը կը ստեղծէր: Այս վախը որ հիւանդագին դարձած էր կնոջը զինքը լքելէն ի վեր, իրեն ձգելով Լենան, այն ատեն երկու տարեկան, զայն կը զգար նոյնիսկ իր աղջկանը առջեւ: Ան երբեք չէր գիտեր անոր խօսիլ, իր մատները անճարակ էին շոյելու համար տղեկը, եւ իրեն այնպէս կը թուէր թէ, ինչ որ անոր կ'ըսէր, կեղծ պիտի թուէր: Լենան բնազդով ըմբռնեց անոր նեղուիլը ու թողուց հօրը ծունկերը:

Անձկութիւնը, որ ամէն օր երեւան կ'ելլէր իր եւ աղջկանը հետ յարաբերութիւններուն մէջ Իվան Միխայլովիչը գրաւեց դարձեալ: Որքա՞ն պիտի ուզէր տղուն հոգւոյն մէջ թափանցել, զայն առաջնորդել, տաքցնել եւ բոլոր այս փափաքը, ամբողջ իր սէրը որ անկեղծ էր ու մեծ, կը կայանային տափակ նախադասութիւններու մէջ:

Անգամ մըն ալ խորհեցաւ. կարելի չէր բան մը ընել. ի՜նչ խեղճութիւն:

Սակայն փորձեց դէմ դնել:

— Այսօր դպրոց գացի՞ր:

Լենոչկան պատասխանեց աներկբայ.

— Այո, ամբողջ օրը:

Ճակատը խոնարհեցնելու ձեւէն հասկցաւ որ կը ստէր, բայց չպնդեց: Անսահման յոգնութիւն մը զայն կը գրաւէր: Ի՞նչ հարկ կար զայն հարցափորձելու. ինչո՞ւ բարկանալ քանի որ երբեք չէր կրցած անոր բարեկամը ըլլալ եւ հիմա նոյնիսկ նիւթապէս, բան մը չէր կրնար ընել անոր: Նայեցաւ իր պզտիկ աղջկան, այս պզտիկ աղջիկը, որ իրմէ ծնունդ առած էր, եւ որ այնքա՛ն հեռու էր: Ի տես անոր նրբին ու կայտառ մարմնոյն, մսոտ բերնին, որ իրենին վրայէն կաղապարուած կը թուէր ըլլալ, ի տես բոսորագոյն, խորունկ հրաբորբոք աչքերուն Իվան Միխայլովիչ մելամաղձոտութենէն եւ անհանդստութենէն լալու փափաքը ունեցաւ: Ան կը զգար թէ այս ողորկ ճակտին ներքեւ վտանգաւոր երազներ կ'անցնէին եւ կանխահաս անձկանքներ կը խռովէին այս սիրտը որ ինք չէր ճանչնար բնաւ: Որքա՜ն պիտի ուզէր հառաչել, բայց չէր գիտեր հառաչել: Անհեթեթ աղմուկ մը որ քերուլտուքի կը նմանէր կոկորդէն ելաւ, եւ այս եղաւ ամէնը:

Սակայն տղեկը դէպի սենեակին մէջ — տեղը կը քշէր ճերմակ փայտէ սեղան մը եւ եզերքները կոտրտուած պնակի մը մէջ քանի մը վարունգներ կը դնէր: Իվան Միխայլովիչ իր վեստակին գրպանէն հանեց կարծր ու թխաբոյր հացի կտոր մը՝ կիտաւորուած յարդի շիւղերով. Լենոչկան վերցուց աչքերը իր հօրը վրայ եւ անոնց լայն բիբերուն մէջ հայրը կարծեց յանդիմանութիւն մը կարդալ:

— Ահաւասիկ ինչ որ կրցի ունենալ, ժամ մը կարգի սպասելէ վերջ, ըսաւ ան, ինքզինքը արդարացնելու ձեւով: Երեկուան օրապահիկն է:

Լենան չպատասխանեց բնաւ ու սեղան նստան: Անոնք կ'ուտէին արագօրէն, մեքենայօրէն: Տաքութիւնը այնքան ծանր էր որ հացը ծամելու համար իրենց ըրած ճիգը քրտինքով կը պատէր զիրենք: Երբ հացին վերջին փշրանքը ու վերջին կեղեւները կուլ տուին, անօթութիւնը առաջուան չափ յամառ զգացին իրենց անյագուրդ ստամոքսներուն մէջ:

— Սեղանին ամանները պիտի լուամ, ըսաւ Լենան: Երեք օր է աղտոտ են:

Խոհանոցին մէջ գործի սկսաւ: Այս աշխատութեան չափ ալ մէկ բան կը խորշեցնէր զինքը: Անտարակոյս ան կը սիրէր մաքուր, նուրբ, փայլուն իրեղէնները եւ իր սիրտը ցաւով կը մորմոքէր երբ կը խորհէր ճոխութեան օրերուն, ուր ապրած էր, շփացած՝ դաստիարակուհիներէ որոնց վրայ մարդ չէր հսկեր: Հօրմէն՝ որ երբեք չէր տեսներ եւ որ իր բացակայութիւնները կը փոխարինէր նուէրներով:

ԺՈԶԷՖ ՔԷՍԷԼ

(Շար. - 2)

սկաուտական խումբերու պետերը եւ խմբապետուհիները:

Ներկայ էին նաեւ Հայկական միութեանց վարիչները, շատ մը հայ եւ ֆրանսացի անձնաւորութիւններ, բարեկամներ եւ հիւրեր:

Ալֆորվիլէն, Շաւիլէն, Իսիէն, Քլամարէն եւ Փարիզէն ծնողքներու եւ բարեկամներու բազմաթիւ խումբեր ժամանակին գրաւած էին ընդարձակ սրահին բոլոր աթոռները:

Լասլօ Նաճի եւ օտար հիւրերը ընդունեցան աւելի քան 160 գայլիկներու, թեւիկներու, արենոյշներու, սկաուտներու եւ երէցներու կողմէ: Միութեան ընդհ. պետը՝ Գուրգէն Մեծատուրեան ներկայացուց Փարիզի շրջանի 25 խմբապետները եւ խմբապետուհիները, Լիոնի շրջանի պետը, իրեն ընկերացող խմբապետներն ու խմբապետուհիները:

Ընդհ. քարտուղարը սրահ մտաւ խանդավառ ծափահարութիւններով:

Հանդէսը սկսաւ շրջանային ներկայացումով, «Դէպի ազատ դաշտեր» քայլերգին բեմ բարձրացան Միութեան շրջաններու դրօշակները: Ցայտաղբիւրը սկսաւ Ալֆորվիլի շրջանին ներկայացումով, որուն շատ գեղեցիկ բացումով մը մեծ յաջողութիւն գտան. քառասունէ աւելի տղաք եւ աղջիկներ, իրական Ռըզվիւի մը վայելքը տուին մեզի:

Փարիզեան շրջանի երէցները, Միութեան պատմականը բերին կենդանի պատկերներով, 1928էն մինչեւ 1975, տեսարաններով ճեմպօրիներէն: Խօսնակ Սուրէն Փանոսեան եւ ընդհանուր պետերը ծանրացան բոլոր ճեմպօրիներու կայաններէ յիշատակներու վրայ:

Շրջանի արենոյշները եւ արիները պարեցին հայկական պարեր գեղեցիկ հագուստներով եւ անթերի: Պէտք է չեշտել թէ բոլոր պարերն ալ, ըլլայ Ալֆորվիլէն էր եւ Տիկին Վարուժան Գալֆայեանի (շրջանային պետ), ըլլայ փարիզեան շրջանը, ղեկավարութեամբ Գեղամ Փանոսեանի, երկար ամիսներու պատրաստութեամբ, գնահատուեցան բոլորին կողմէ:

Յետոյ Միութեան ընդհ. պետը Գուրգէն Մեծատուրեան, նախ հայերէն ներկայացուց հանդիսականներու, հայ արիներու ներկայ փայլուն վիճակը, Լասլօ Նաճիի ներկայութեան կարեւորութիւնը, եւ իր երախտագիտութիւնը յայտնեց Փարիզի հայ գաղութին այսքան մեծ բազմութեան ներկայութեան եւ իր բերած անզիջին աջակցութեան: Իր շնորհակալութեան ուղերձը սկաուտական շարժման ընդհանուր քարտուղարին եւ ներկայ ֆրանսացի հիւրերուն, բեմ հրաւիրեց Լասլօ Նաճին, որ շատ գեղեցիկ ձառով մը խօսեցաւ պատանեկութեան ներկայ մտայնութեան վրայ, սկաուտական շարժման արդիականութեան, եւ իր կատարած կարեւոր դերին մասին: Անգամ մըն ալ շեշտեց Հայ Արիներու Միութեան բերած փայլուն եւ օգտակար կարեւորութիւնը 48 տարիներէ ի վեր, եւ խոստացաւ ներկայ ըլլալ Միութեան 50րդ տարեկան հանդէսին հինգ տարի վերջ:

Միջնարարին, հանդիսականները այցելեցին Միութեան կազմակերպած ցուցահանդէսը, ուր նկարներով, ձեռական աշխատանքներով եւ զանազան յիշատակներով հայ արիները կ՛ապացուցանէին իրենց գործունէութեան կարեւորութիւնը:

Հանդէսին երկրորդ մասն էր «Բանակումի կրակ»ը, որ մէկ ժամուան ընթացքին, շրջանի բոլոր անդամները երգեցին, պարեցին, արտասանեցին եւ հայ արիներու նուագախումբն իր մասնակցութիւնը հայկական եղանակներով մեծ փայլ մը բերաւ հանդէսին:

Կ՛ուզէինք առանձին կերպով յիշատակել հայ արիներու երգչախումբը, ղեկավարութեամբ շրջանային պետ Սուրէն Փանոսեանի, ուր երեսուն արիներ եւ արենոյշները անթերի կերպով երգեցին «Լեռ լէլէ», «Անձրեւ եկաւ», «Ծաղկազարդ», «Անուշիկ լորիկ» եւ մանաւանդ «Բամ փորոտան»ը խանդավառ ծափերու տակ:

Հանդէսը վերջացաւ «Բարի տարեդարձ»ի «Յտեսութեան» ներկայացումով, ուր բեմին վրայ շրջանին բոլոր արիները եւ արենոյշները, գայլիկները, թեւիկները, Միութեան վարիչները, Լիոնի շրջանի պետը, տարեդարձի հսկայական կարկանդակին շուրջ, երգերով եւ հուռռաներով տօնեցին 45րդ հանդէսին յաջողութիւնը եւ 46րդին հեռանկարը:

Եւ ամբողջ հանդէսի ընթացքին, բեմին խորը հայկական դրօշակին վրայ կը փայլէին «45» լուսաւոր աստղերը, իբր յիշատակ նախորդ 45 տարիներու գործունէութեան, եւ իբր հաւատք, յառաջիկայ տարիներու գործունէութեան փայլին:

×

Հանդէսի երեկոյեան, եղբայրական մեծ ճաշի մը ընթացքին 50 խմբապետներ, խմբապետուհիներ, Լասլօ Նաճի, կինը, ինչպէս նաեւ շատ մը հայ եւ օտար հիւրեր, մեծ խանդավառութեամբ տօնեցին հանդէսին յաջողութիւնը: Միութեան գործադիր Խորհուրդի անդամները, բոլոր պատասխանատու պետերը եւ հանդէսին իրենց մեծ աշխատանքի բաժինը բերած մեծերն ու պզտիկները ստացան ջերմագին շնորհաւորութիւններ եւ շնորհակալութեան արտայայտութիւններ:

Արժանի են բոլորն ալ, եւ մեզի կը մնայ ըսել բոլորին.— Կեցցէ՛ք, եւ շարունակեցէք, նուիրեալ արիներ եւ արենոյշներ:

Գ. Մ.

## ՍՏԱՑԱՆՔ

—O—

### ԲԵՂՄՆԱՓՈՇԻ

Բանաստեղծութիւններ (1973 – 1975) գրեց՝ Կարիկ Պասմաճեան Փարիզ, 1976:

## Իմ պարտէզը յիշատակներուս

—O—

Ի՜նչ փոյթ որ կան բիւր բիւրաւոր գեղեցկազարդ պարտէզներ, ծաղիկներով երփներանգ եւ վարդերով բուրումնաւէտ, կամ մրգերով զունազեղ: Բայց չեմ փոխեր ոչ մէկին հետ, մշտաբողբոջ յիշատակներու՝ իմ պարտէզը քաղցրաբոյր:

Ամէն անգամ երբ հոգիս, կը տուայտի խռովքով, մոլեգնօրէն թաւալող տարիներու խոյանքով, անհուն տենչով ես կը թռչիմ դէպի պարտէզն իմ անցեալին, հոն քաղելու գողտրիկ փունջեր՝ գարուն կեանքիս երանելի օրերէն, էութիւնս օրօրելով՝ սփոփանքով մը վիպային:

Ճշմարիտ է սա, որ երբ կ՛ապրիս երիտասարդի հասակիդ քու բոցավառ տարիներուն, չես մտածեր վայրկեան մը իսկ, քու մօտաւոր անցեալի, ապրումներուդ՝ պատանեկան կամ մանկական: Բայց երբ նաւը քու կեանքիդ, գնացքովն իր անխուսափելի, մռայլօրէն կը հասնի դէպի ափերն աշնանային, ալեկոծման նշաւակ՝ տարիներու ճնշումին, այն ատեն է միայն որ միտքդ քու, բնազդօրէն կը սաւառնի, հին օրերու յիշատակացդ պարտէզին մէջ, անվերադարձ անցեալի մը՝ հոգեպարար եւ ամոքիչ երազային ապրումներով:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

## ԳԷՈՐԳ ՊԱԳՐՃԵԱՆ
### Ի ՊԱՏՈՒԻ

Մարտ 2ին, Փարիզի Սերֆյը Ռեփիւպլիքէնի մէջ, պաշտօնական հանդիսութեան մը ընթացքին, պետական խորհրդատու, Նանսիի քաղաքապետ եւ նախագահ առեւտուրի, ճարտարարուեստի եւ գիւղատնտեսութեան Հանրապետական Կոմիտէի Պ. Մարսէլ Մարթէն Արժանիքի ազգային կարգի ասպետի շքանշանը կը յանձնէր Պ. Գէորգ Պագրճեանի, ի գնահատութիւն անոր ընձեռած ծառայութեանց:

Ընդունելութեան ընթացքին, Պ. Մարթէն գովքը կը հիւսէր Գ. Պագրճեանի գոհաբերուող ոգիին եւ անոր նուիրումին, ըլլայ իբրեւ գործունեայ անդամ նախկին Ռազմիկներու Միութեան եւ թէ իր ծառայութեանց գրաւման շրջանին:

Իր շնորհակալութեան խօսքին մէջ, Պ. Պագրճեան յուզուած, կ՛ըսէր թէ մեծ պատիւ մըն է զոր Ֆրանսա կ՛ընէ իրեն եւ իրեն եղած այդ պատիւին կ՛ուզէր միացնել նաեւ իր կինը, որու կը պարտի իր երջանկութիւնը:

Բարեկամներու շատ ջերմ եւ սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ է որ, ուշ ատեն, վերջ կը գտնէր այս համակրելի հաւաքոյթը:

## ՀԱՅԱՍՏԱՆ

### ՄՐՑԱՆԱԿ՝ ԵՐԵՒԱՆՑԻ ՄԱՐԶԻԿԻՆ

Տաճիկստանի մայրաքաղաք Դուշանբէի մէջ վերջ գտած են տոնապնդակի միջազգային պատանեկան մրցումները, մասնակցութեամբ՝ Խորհ. Միութեան հաւաքականի, Ռուսաստանի Դաշնակցութեան, Արեւմտեան եւ Արեւելեան Գերմանիաներու, Հունգարիոյ, Լեհաստանի, Չեխոսլովաքիոյ եւ Ֆինլանտայի: Մրցումներու մէջ առաջին տեղը գրաւած է Խորհ. Միութեան հաւաքականը, որու պաշտպանը՝ Արամ Փարսադանեան, իր խաղարկութեան համար նուաճած է լաւագոյն պաշտպանի համար սահմանուած մրցանակը: Արամ Փարսադանեան պաշտպանն է Երեւանի «Արարատ» պատանեկան խումբի:

×

### ԴԻԼԻՋԱՆԻ ՆՈՐ ԿԱՌՈՅՑՆԵՐԸ

Հայաստանի առողջապահական կեդրոններէն մէկը՝ Դիլիջանը վերածուած է շինարարական մեծ հրապարակի: Այս տարի քաղաքին մէջ պիտի կատարուի երեք միլիոն 706 հազար ռուբլիի կառուցողական աշխատանք: Պիտի կառուցուին արդիւնաբերական, գիւղատնտեսական, առողջապահական, առեւտուրի եւ կենցաղային սպասարկման բազմաթիւ նոր սարքեր: Հոս պիտի կառուցուի նաեւ ինը յարկանի երկու շէնք, իբրեւ պանդոկ, որ բաղկացած պիտի ըլլայ 300 տեղերէ: Կը կառուցուի 250 տեղնոց ուրիշ պանդոկ մը եւս: Քաղաքի բարձրադիր վայրին մէջ՝ սաղարթախիտ անտառի բացատին վրայ կառուցուող այս պանդոկը նախատեսուած է արտասահմանեան զբօսաշրջիկներու համար: Մեծ աշխատանքներ կը կատարուին նաեւ Դիլիջանի բարեկարգման ու կանաչապատման ուղղութեամբ: Փոխադրական գործը դիւրացնելու համար Աղստեւի լայնահուն ափերուն պիտի կառուցուի օդակախեւ կամուրջ մը: Առողջապահական քաղաքի բուժական հիմնարկները կ՛ամբողջանան նորերով. կը կառուցուին բուժարաններու նոր շէնքեր եւ եղածներն ալ կը բարեկարգուին:



# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՅ

### 17 ԹԻԻԸ

– Ժամանակը անցաւ, հազիւ քանի մը վայրկեան պայմանաժամ տրուած է ինձ, պէտք է երթամ:

– Բայց կ՛ուզէի որ...

Ռոլան խօսքը չկրցաւ աւարտել. եղունգները ափը մխրճեցան...:

– Ի՞նչ կ՛ուզէիր, որդեակ իմ, հարցուց բարի քահանան:

– Արդեօք Լէոնորի մասին չէի՞ք կըրնար տեղեկութիւն տալ ինծի, մրմնջեց Ռոլան ցած ձայնով մը:

— Ես պարզ քահանայ մըն եմ, այդ անունով մէկը չեմ ճանչնար, որդեակ իմ:

— Ո՞ր եկեղեցին քահանայութիւն կ՛ընէք:

— Մարի Ֆորմոզ եկեղեցին:

— Լէոնորը ձեր եկեղեցիին քովի տունը կը բնակի, չէ՞ք ճանչնար, Տանտոլոյի աղջիկը:

— Այո, Տանտոլոյի աղջիկը կը ճանչնամ: Աղէկ, որդեակ իմ, աղէկ, կ՛երթամ զայն կը տեսնեմ եւ պէտք եղածը կը խօսիմ իրեն: Բայց ժամանակը կ՛անցնի կոր, հիմա բանտապահը կուգայ...:

— Մէյ մըն ալ ե՞րբ պիտի գաք, տէր հայր, շատ չուշանաք...: Անհամբեր ձեզի պիտի սպասեմ: Իրեն ըսէք որ...

— Այո, այո, քանի մը օրէն քեզի իրմէ լուր կը բերեմ... հոգ մի ըներ...:

Ռոլան ուզեց քանի մը երախտագիտական բառ փսփսալ, բայց այնքան յուզուած էր որ, չկրցաւ որեւէ բառ արտասանել:

Քահանան դուրս ելաւ եւ բանտին դուռը դարձեալ բանտարկեալին վրայէն կղպուեցաւ:

Երբ քահանան սանդուխէն վեր ելլելով դաւիթ մտաւ, գլուխէն վեղարը հանելով ճակտին քրտինքը սրբեց եւ դժոխային ժպիտով մը ակռաներուն տակէն մոլտաց.

— Ես Աստուծոյ ծառան եմ եւ իմ Աստուածս Ատելութիւնն է:

Վեղարաւոր սատանան էր այս անգամ խօսողը, Պեմպօն:

### ՈՂՋԱԿԷԶ

Զգենք Տանդէն եւ դուրս ելլենք սա դժոխքէն որպէսզի կարենանք ողջերուն վրայ եւս աչք մը պտըտցնել: Դուրսի քաւարանին մէջ ալ մեզ հետաքրքրող անձեր կան:

Ռոլանի ձերբակալութենէն եւ ժողովրդային ապստամբութենէն ի վեր երեք տարի անցած էր:

Երեք տարուան մէջ այդ տխուր դէպքերը գրեթէ բոլորովին մոռցուած էին: Միայն անոնք որ Սուրբ Մարկոս հրապարակին վրայ տեղի ունեցող խռովութեան միջոցին հայր մը կամ եղբայր մը կորսնցուցած էին, երբեմն իրարու քով գալով՝ ցած ձայնով ջարդերուն վրայ կը խօսէին:

Ալթիէրիի զինուորական ուժը կացութեան տէր դարձած էր: Ֆոսքարի Վենետիկի դուքս հռչակուած էր:

Նորընտիր դուքսը ահաբեկումի մէջ կը պահէր ժողովուրդը. բռնապետ մը դարձած էր ան:

Ալթիէրի ատենճանի բարձրացում ունեցած էր եւ Պեմպօ՝ խաշակիր աւագ քահանայ եղած:

Աւագերէց Պեմպոյի մէկ ոտքը դքսութեան պալատին մէջն էր. ան միշտ կը խորհրդակցէր Նորընտիր դուքսին հետ եւ երբեմն ալ գաղտնի որոշումներ կը տրուէին երկու մեղսակիցներուն միջեւ:

Էմփերիա Ռոլանի ձերբակալութենէն յետոյ Վենետիկէն անհետացած էր: Զրոյց կը շրջէր թէ Ֆլորանս գացած էր ան: Բայց երեք տարի վերջը օր մը դարձեալ վերադարձաւ ան Վենետիկ եւ հաստատուեցաւ այն պալատին մէջ ուր բնակած էր արդէն, սա տարբերութեամբ միայն. այս անգամ պերճաշուք կեանք մը վարելով հանդերձ, որոշ չափով մը մեղմացուցած էր իր նախկին ցոփ ու շուայտ կենցաղը:

Զարմանալի նորութիւն. ան այս անգամ Վենետիկ գալուն, հետը տասներկու տարեկան աղջնակ մը բերած էր, զոր տեղաւորած էր իր պալատին մէկ մասնաւոր յարկաբաժնին մէջ: Այս աղջիկը ճիշդ Էմփերիայի կը նմանէր, եւ ըստ երեւոյթին, նախկին պերճաղիճն ալ զայն մօր մը պէս կը սիրէր:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր. Մարգրիտ Գրիգորեան կը ծանուցանէ որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Մարտ 21) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իր հօրը՝

ԳՐԻԳՈՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին եւ մօրեղբօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԶՕՐԼԵԱՆԻ

յիշատակին (մահացած Պուլկարիա):

Ի յիշատակ ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Զարդար Տէր-Ահարոնեան, Տէր եւ Տիկին Ահարոն Տէր-Ահարոնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Տէմիրճեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Թադէոս Գաբրիէլեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Կօշկարեան, Գլունկեան, Նաւոյեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏԷՐ-ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի (Մարտ 21) առաւօտ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տիկին Վ. Մկրեանի, Տէր եւ Տիկին Գրիգորեանի եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին Յակոբ Մկրեանի մահուան առթիւ:

## ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի Մարտ 21ին Մարսէյլի Ս. Սահակ-Մեսրոպ մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ, յետ պատարագի, ժամը 11ին, Կի Քուքան տը Սէնըվալ, Երուսաղէմի Ս. Ղազարի Ասպետներու կարգին աւագ դիւանապետը, չուրջն ունենալով տասնեակ մը Ասպետ պատուիրակներ եւ ի ներկայութեան բարձրաստիճան հիւրերու, հանդիսաւոր արարողութեամբ մը կը յանձնէ Յակոբ Եպիսկ. Վարդանեանի Ասպետական կարգի մեծ խաչն ու համապատասխան վկայականը:

Կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ հանգուցեալ Ասպետներու եւ հայ հաւատացեալներու հոգիներուն եւ կը զետեղուի ծեղկեպսակ մեր նահատակներու Յուշարձանին առջեւ:

Հանդիսութեանց աւարտին տեղի կ'ունենայ գինեձօնի մտերմիկ ընդունելութիւն, եպիսկոպոսարանի սրահին մէջ:

Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնն ու Տիկնանց Միութիւնը սիրով կը հրաւիրեն բոլորը անխտիր, մասնակցելու արարողութեանց որ կը թարմացնէ կիլիկեան թագաւորութեան շրջանէն գոյութիւն ունեցող հայկական կապը սոյն Կարգին հետ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Թուրիկեան եղբայրները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ եւ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ԹՈՒՐԻԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւ կը նուիրեն 500 Փր. Հայ Դատի Յանձնախումբին, 400 Փր. Իսիի Կապոյտ Խաչին, 300 Փր. Իսիի Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 300 Փր. «Յառաջ»ին:

Նոյն տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Հայկազ Տէմիրճեան կը նուիրեն 200 Փր. Իսիի Կապոյտ Խաչին, Պ. Օհաննէս Թուրիկեան 100 Փր. Իսիի Կապոյտ Խաչին, Տէր եւ Տիկին Քերովբէ Պօյաճեան 100 Իսիի Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ Տէր եւ Տիկին Արտաշ Նիկողոսեան 50 Փր. «Յառաջ»ին:

**Important Grossiste Lyonnais**

RECHERCHE

pour une nouvelle implantation fabriquant jupes, robes, pantalon-jean

Tél. (77) 22-29-67

## ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Այցելութիւն Սէն-Ռաֆայէլի հանգստեան տունը, Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերու նախաձեռնութեամբ՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21ԻՆ

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ Կապոյտ Խաչի վարչութիւններու մօտ:

## ՄԱՐՍԷՅԼ – ՍԷՆ ԼՈՒ

Սէն Լուի Թաղական Խորհուրդը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի հայ հասարակութիւնը (այր թէ կին) Երկուշաբթի Մարտ 22ին ժամը 21ին, եկեղեցւոյ սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

## ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան տարեկան ընդ. ժողովը Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 10ին, իր կեդրոնատեղին՝ 32 Ռիւ տը Թրէվիզ:

**SOS ÉLECTRICITÉ**

DEPANNAGE ELECTRICITE
INSTALLATION
FORCE et LUMIERE

Entreprise TOSSOUNIAN
23, rue de Draguignan
95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE
Tél. : 985-79-35

POUR LA PREMIERE FOIS EN FRANCE
au complet

## L'Ensemble d'Etat de Danse d'Arménie

(65 artistes)

*Représentations :*

PARIS : Vendredi 19 Mars à 21 h.
Samedi 20 Mars à 21 h.
Dimanche 21 Mars à 15 h.
Salle Pleyel — 252, Fbg. Saint-Honoré
Prix des places 20, 30 et 40 Fr.

*Billets* : M. Bakerdjian, 35 Rue de Trévise, Paris 9e — PRO. 07-25
Massis, 26 Rue Saulnier, Paris 9e
Djizmedjian, 31 Rue Paul Déroulède, Bois Colombes — Tél. 781-09-72
Auprès de tous les membres du groupe NAVASART
ISSY, 24 Mars à 21 heures, Théâtre Municipal.

## ՓԱԿՄԱՆ ՃԱՇ

Պարախումբին ի պատիւ ճաշ մը կը տրուի այս Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 20ին Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի (26 Ռիւ Թրուայոն, Սեւր) Մ. Պէշիկթաշլեան – Գ. Մ. Ալէմշահ սրահը:

Տեղերը սահմանափակ են: Արձանագրուիլ.— Ճաշարան Երեւան 770-85-81 Եան'ց 589-20-48, կամ Նաւասարդ պարախումբի անդամներուն մօտ:

Ճաշագին՝ 100 Փր.

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ (Մարտ 21) ժամը 9.30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն՝

ՎԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐԸ

**ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ**

Երիտասարդաց Յանձնախումբը
կը կազմակերպէ
ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

**Matinée Dansante**

ANIMEE PAR L'ORCHESTRE
VDANK'S

Կիրակի Մարտ 28 ժամը 15էն
մինչեւ 22

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, Rue Bleue — 75009 Paris
Métro Cadet

Մուտք խմիչքով՝ 15 փրանք

**ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ**

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի
Կիրակի Մարտ 28 ժամը 13ին
HOTEL SOFITEL (salle Meudon)
2, Rue Grognet — Métro Balard
Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Նախապէս արձանագրուիլ հետեւեալներուն մօտ.—
Տիկին Թադէոսեան 878-27-35
Տիկին Արսլանկիւլեան 734-70-19
Տիկին Հրաչեան 878-67-38
Տիկին Սանոսեան 645-13-52
Ոչ մէկ հանգանակութիւն

Ճաշագին 70 փրանք

## Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Փօթօրիկ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի, Մարտ 18, ժամը 21ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ, Մարտ 19, ժամը 21ին Հայ Մշակոյթի տունը:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ (Մարտ 20), երեկոյ ժամը 20.30ին Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

## ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

**ՔՈՔԹԷՅԼ**

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը կազմակերպած է ընկերահամակրական հաւաքոյթ մը Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 16ին իր կեդրոնատեղին, Պարոյր Սեւակ գրադարանին մէջ 32 ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ:

Սիրով կը հրաւիրուին անդամները, բոլոր Կեդրոնականցիները եւ համակիրները:

**COSTA-BRAVA**

DIRECTION ARMENIENNE
*Spécialités franco - espagnoles*

La paella — les calamars farcis — la zarzuela

13, Rue de Valenciennes
75010 PARIS
Tél. : 607-54-65

*Fermé le Lundi*

*MELINE et DANIEL*
*VOUS ATTENDENT*

## Հ. Բ. Ը. Մ.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԸ

Կը շարունակէ իր կազմակերպած դասախօսութեանց շարքը նուիրուած Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթին սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը

Ուրբաթ 19 Մարտ — Կիլիկեան Հայաստան — Լեւոն Ա. Մեծագործ
Ուրբաթ 23 Ապրիլ — Հայկական Հարցը Պերլինի վեհաժողովէն մինչեւ Լօզան
Ուրբաթ 14 Մայիս — Խամսայի Մելիքութիւնները — Դաւիթ Բէկ — Մխիթար Սպարապետ

ԲԱՆԱԽՕՍ

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

«ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ» ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ սրահին մէջ, 118, Ռիւ տը Գուրսէլ 75017 ՓԱՐԻԶ

Նիւթ՝ Կիլիկեան Հայաստան — Անիի անկումը — Հայոց գաղթը դէպի Կիլիկիա — Ռուբինեան Հարստութեան հիմնադրութիւն — Լեւոն Ա. Մեծագործ

ԾԱՆՕԹ.— Դասախօսութիւնները տեղի կ'ունենան հարց-պատասխանի ձեւին տակ:

**ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ**

կազմակերպութեամբ
Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Առնուվիլ – Սարսէլի կառավարեց խումբին

Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 19.30էն մինչեւ առաւօտ
SALLE DES FETES DE SARCELLES
*Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE*
*La troupe de danses NAIRI*
Prix 15 F., étudiants 10 Fr.

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
19
VENDREDI
19 MARS
1976

LE NUMERO 1,20 F.

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

51րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.543

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.543

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ ՊԱՏՐՈՒԱԿ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ

— O —

Բ.

Երբ տակաւին արտասահմանի Հայերը ընդհանրական ո՛չ մէկ ցոյց կամ ձեռնարկ կը կատարէին արտասահմանի մէջ, Անգարայի եւ Պոլսոյ Թուրք իշխանութիւնները ընդէցին Ազգային Սահմանադրութեան շնորհած տարրական իրաւունքները: Ջնջեալ հռչակեցին Թրքահայոց «համայնական» ընտրութիւններու օրէնքը, ազգային – եկեղեցական մարմիններու նոր ընտրութեանց եւ գործունէութեան իրաւունքը:

Աստիճանաբար, տարուէ տարի աւելի խիստ սեղմումներու ենթարկեցին բարեսիրական, մարդասիրական, կրթական, մշակութային, նոյնիսկ կրօնական – եկեղեցական մարզերու մէջ Լօզանի դաշնագրով իսկ նուիրագործուած ազատութիւնները:

Երկար տարիներէ ի վեր Ազգային Ժողով չկայ: Կրօնական Ժողովի պակասող անդամներուն տեղ նորեր ընտրելու իրաւունք չեն տար: Կ'արգիլեն ապասեփականացման հետեւանքով փլչուած եկեղեցայ, դպրոցի եւ որբանոցի տեղ նորեր կառուցանել Հայկական դպրոցներուն մէջ Թուրք օգնական – տնօրէններ կը դնեն: Հայկ. վարժարան մտնել ուզող աշակերտներուն կը պարտադրեն, որ արտօնագիր ստանան կրթական տեսչութենէն: Հայերէն լեզուի ուսուցման պահերը կրճատուած են: Թուրքերէնի քննութեան մէջ բարձր նիշ չստացող աշակերտներուն թոյլ չեն տար դասարան փոխել: Էվքաֆի վարչութիւնը դժուարութիւններ կը յարուցանէ հայապատկան կալուածներու բարուոք յանձնաձումին դէմ: Թոյլ չի տար, որ Եդիգուլէի Ս. Փրկիչ Հիւանդանոցին պատկանող բազմայարկ շէնքի մը կառուցումը աւարտի, Ազգին Տունը զրկելով հասոյթի կարեւոր աղբիւրէ մը:

Ո՞րն ասեմ, կամ որն խոստովանիմ:

Տնօրհնէք Պատրիարքի տարեկան Տեղեկագիրները, զորս կը հրատարակենք միշտ Յառաջի մէջ, մանրամասնօրէն կը պարզեն նաեւ այն բոլոր սեղմումներն ու նեղութիւնները, որոնց կ'ենթարկուին ժամանակ գաւառի Հայերը ինքնութեան Թուղթ ստանալու, այսինքն իրենց հայ եւ քրիստոնեայ ըլլալը հաստատելու, «իսլամ» չնկատուելու եւ երբեւէկի պատութիւն ձեռք բերելու մարզերուն մէջ:

Տեղական պաշտօնեաները չեն անշուշտ բուն յանցաւորները: Թուրքիոյ մէջ ամէն ինչ տեղի կ'ունենայ վերէն տրուած հրամաններով: Անգարայի հանրապետակա՞ն, ժողովրդավա՞ր կառավարութիւնն է, որ խտրական վերաբերումի կ'ենթարկէ Թուրքիոյ հայ քաղաքացիները՝ իր հրահանգներով: Ստորադաս պաշտօնեաները առիթէն կ'օգտուին չարաչար գործածելու համար ստացուած հրամանները՝ մոլեռանդ Թուրքի իրենց առհաւական կիրքը յագեցնելով «կեավուր» Հայուն դէմ:

Մոլեռանդութիւնը վառ ու կենդանի է միշտ Թուրքիոյ մէջ: Նոյնիսկ զբօսաշրջիկ Եւրոպացիները «կեավուր» են Անատոլուի Թուրքերուն համար: Այդ մասին անհերքելի փաստեր կուտան Ֆրանսացի մտաւորականներ, որոնք անցեալ ամառ արեւելեան նահանգներն էին այցելած:

Սփիւռքի Հայութեան ձեռնարկները Թուրքերուն համար դարձած են մղձաւանջ, որմէ չեն կրնար ձերբազատիլ: Կը փորձեն զանազան ձեւերով սիրաշահիլ Հայերը, որպէսզի դադրեցնեն ցեղասպանութեան արծարծումը արտասահմանի քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ: Ֆրանսերէն եւ անգլերէն լեզուներով լոյս տեսած ծանօթ գրքերէն զատ մեծապէս ազդուած են նաեւ Շառլ Ազնաւուրի «Առնէք ինկան» ծանօթ երգէն, որ հրապարակ ելաւ Մեծ Եղեռնի վաթսունամեակին առթիւ եւ տարածուեցաւ ամէն կողմ:

Թրքական ձայնասփիւռը «պոյքոթ» հռչակեց այս երգին դէմ, որուն մէջ Թուրքի անունն անգամ չէ յիշուած: Վերջերս Փարիզի մէջ պոլսահայ մտաւորական մը տեսակցած է Ազնաւուրի հետ եւ իր խօսակցութիւնը հրատարակած է Միլլիյէթի 1976 Յունուար 18ի թիւին մէջ: Միտ բանին եղած է հաշտեցնել Թուրքերն ու Հայերը, որոնք «իրարու հետ չաղուած ազգեր եղած են դարերով: Անատոլուի հողին վրայ եղբօր պէս ապրած են», անցեալի ոգեկոչումով կ'ուզեն համոզել Հայերը, որ հրաժարին հակաթուրք ձեռնարկներէ: Սակայն փոխարէն ո՛չ մէկ բան կուտան: Նոյնիսկ չեն մեղադրեր Իթթիհատի կառավարութիւնը եւ չեն խոստովանիր ցեղասպանութեան անհերքելի փաստը:

Թուրքիոյ Հայերը կը նկատեն իբրեւ պատանդ եւ ըստ այնմ կը վերաբերին անոնց հանդէպ: Պատրուակ կը ծառայեցնեն Հայկական ձեռնարկները:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ եւ ֆրանսական մամուլը

— O —

Հինգշաբթի առտու (Մարտ 18) Օռոռ (6րդ էջ) նկար մը հրատարակելով, դրուատալից տողեր կը նուիրէր Հայաստանի պետական պարախումբին, յիշելով թէ 65 հոգիէ բաղկացած այս խումբը, արդէն իսկ խանդավառած է Նիւ Եորքի, Մարսէյլի, Վալանսի եւ Լիոնի հասարակութիւնները եւ երեք ներկայացում կուտայ Փարիզ:

Թերթը կ'ըսէ թէ պարողներու, պարուհիներու եւ երաժիշտներու այս մեծ խումբը, հիմնուած է 1958ին վերագտնելու, պահպանելու եւ փոխանցելու համար աշխարհի ամէնէն գրաւիչ քաղաքակրթութիւններէն մէկուն ժառանգութիւնը, ու կ'աւելցնէ գեղարուեստական ղեկավար Վ. Խանամիրեանի խօսքը՝ «Անշուշտ սովորական Ֆոլքլորի հարց չէ այլ ազգային աւանդութեան, ժողովրդական արուեստի՝ վերստեղծուած իր էութեան մէջ»: Ու Օռոռ կը վերջացնէ հետեւեալ տողերով.— «Բաժան – բաժան եղած, ջարդուած, աքսորուած ժողովուրդ մը որուն հոգին կը մնայ ինչպէս անբիծ բոց մը բոլոր յուսահատութիւններէն եւ բոլոր վերանուաճումներէն անդին»:

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

### ԵԼՔ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— O —

Մէկ կողմէ կռիւները կը շարունակուին Պէյրութի մէջ, միւս կողմէ՝ խօսակցութիւնները Դամասկոսի մէջ: Այսպէս Չորեքշաբթի օր մեծ պանդոկներու թաղամասը 26 մեռեալ եւ 15 վիրաւոր կար: 11 դիակ ալ գտնուած է կռիւներու շրջանը, սաոնք առեւանգուած ապա սպաննուած անձեր են:

Դամասկոսի մէջ, Արաֆաթ եւ Սուրիացիք կը խօսին բայց վախ կայ որ այս անգամ իրենց լուծումը մերժուի Ճումպլաթի ձախին կողմէ, տրուած ըլլալով որ յառաջդիմական – մահմետականները շատ վրդովուած են Սուրիոյ դէմ, որ վերջին օրերս տէրն ու պաշտպանն էր Ֆրէնճիէի եւ ներկայիս ալ միայն Ֆալանժին հետ կը խօսի: Այս պայմաններուն մէջ Ճումպլաթ կրնայ վեթօ դնել դամասկոսեան նոր առաջարկի մը վրայ եւ մանաւանդ չընդունիլ Էլիաս Սարգիսի թեկնածութիւնը յաջորդելու համար Ֆրէնճիէի, բայց քրիստոնեաներն ալ չեն ընդունիր անշուշտ Ռեմոն Էտաէն: Ուրեմն Սուրիացիք կը փորձեն Պաղեստինցիներու միջոցաւ խօսք հասկցնել մահմետական – յառաջդիմականներուն, բայց Պաղեստինցիք ալ չեն կրնար մէկ օրէն միւսը զօրավիգ չըլլալ այլեւս իրենց բարեկամներուն:

Մինչ այս խօսակցութիւնները կը շարունակուին. Պէյրութի մէջ երկու զինուորականներ՝ Ահտապ եւ Խաթիպ սպասողական դիրքի մէջ են:

## Քանի մը տողով

ՍԷՆԹ – ԷԹԻԷՆ տարաւ ակնկալուած բայց անսպասելի յաղթանակը Կիեւի Դինամօն պարտութեան մատնելով 0ի դէմ երեք կէտով, ինչ որ անհրաժեշտ նուազագոյնն էր որակուելու համար Ֆութպոլի Եւրոպայի բաժակին կէս–աւարտականներու համար: Ծանօթ է որ երթի մրցումին Սէնթ – Էթիէն 2–0 պարտուած էր Սենֆերոփոլ եւ իր դաշտին վրայ միայն 3–0 մը կը փրկէր զինքը, ինչ որ եղաւ: Խաղը վերջացած էր 2–0 ի նպաստ ֆրանսական խումբին եւ երկարաձգումի ընթացքին Սէնթ – Էթիէն նշանակեց յաղթական կէտը:

ԼՈՒՔԻՆՕ ՎԻՍՔՕՆԹԻ, իտալացի վարպետներէն մին շարժարուեստի, մեռաւ առջի օր 66 տարեկանին, զոհ էմպոլիսիի մը: 1948էն սկսեալ կը հեռանար նոր – իրապաշտութենէն եւ տեսակ մը «պատմական իրապաշտութիւն» կը ստեղծէր: Իր ծանօթ ֆիլմերն են.— «Հողը կը դողայ», Օրէստ, Լա մոռ ա Վընիզ, Մոռ ա Վընիզ եւայլն: Վիսքոնթի որ սինեմայի իշխան մը կը նկատուէր, ունէր մաքի կատարելութեան սէրը:

ՓԱՐԻԶԻ ուսանողական ցոյցերը բախումներու տեղի տուին առջի օր եւ 23 ոստիկան վիրաւորուեցաւ: Կը թուի թէ երիտասարդները կարօտ ունին սեւ դրօշներու եւ պատնէշներու եւ Սէն–Ժերմէն տէ Փրէի հրապարակը ռազմադաշտի վերածուեցաւ: Ցուցարարները չեն կրցած կանոնաւոր կերպով ցրուել տղաքը եւ խռովարար տարրեր ծանր բախումներու առիթ տուած են:

ԱՆԳԼԻՈՅ Թագուհին բաւական հոգեր ունի: Երկրին կառավարական եւ տնտեսական տագնապէն զատ, խօսք չի կրնար հասկցնել իր քրոջը՝ իշխանուհի Մարկարէթի, 46 տարեկան, որ 28 տարեկան տղու մը սիրահարած է ամիսներէ ի վեր եւ կ'ուզէ ամուսնալուծուիլ: Մայր է երկու զաւակի:

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆԵՐՈՒ միջեւ յարաբերութիւնները կը լարուին: Առջի օր Արեւմտեան Գերմանիա մերժած է Պոն–Քոլոնեի օդակայան էջքը Արեւելեան գերմանական օդանաւի մը, որ համայնավար կուսակցութեան պատուիրակութիւն մը կը փոխադրէր Այս վերաբերումը հետեւանքն է քանի մը օր առաջ՝ Արեւելեան Գերմանիոյ վիզայի մերժումին երեք արեւմտեան գերմանացի լրագրողներու, որոնք կ'ուզէին երթալ Լայփցիկի տօնավաճառին:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ հացահատիկի նոր գնումներ կրնայ ընել Միացեալ Նահանգներէն, նախքան հնգամեայ ուրիշ համաձայնագրի մը ստորագրութիւնը, յայտարարած է Ֆորտ:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 12–15)

### ՆՈՐ ԳԻՐՔ ՄԸ Յ. ԲԱՂՐԱՄԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

«Հայաստան» հրատարակչական տունը լոյս ընծայած է Մարտին Մերժանովի «Զինուորը, գեներալը, մարշալը» գիրքը, որ նուիրուած է Զօր. Յովհաննէս Բաղրամեանի կեանքին: Գրքին մէջ հեղինակը կը պատմէ Խորհ. Միութեան բանակի հայ զօրավարի ռազմական գործունէութեան մասին համաշխարհային երկրորդ պատերազմի տարիներուն, ապա՝ պատերազմէն ետք, անոր ռազմական եւ հանրային – քաղաքական գործունէութեան եւ Խորհ. Միութեան Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալի պաշտօնով կատարած գործերուն մասին:

×

### ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ՁԵՌԱԿԵՐՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Հայաստանի Արուեստներու Կեդրոնական Կայանը 35 տարուան պատմութիւն ունի: Հոն յաճախած հազարաւոր պատանի – դպրոցականներէն շատեր այժմ անուանի մասնագէտներ են՝ գիտութեան եւ արուեստի մարզերէն ներս: Կայանի աշակերտները բազմաթիւ անգամներ մասնակցած են ողիմպիականներու, մրցումներու, աւանդութիւն դարձած գիտութեան, արուեստի եւ արտադրութեան շաբաթներու եւ արժանացած բազմաթիւ մրցանակներու: Ներկայիս, կայանին մէջ կը գործեն ելեկտրական, ձայնասփիւռի, քիմիական, հրթիռի, լուսանկարչական եւ շարժանկարի բաժիններ, ուր աշակերտները կը պատրաստեն բազմաթիւ ձեւեր, կաղապարներ, ելեկտրական շարժիչներ, ինքնաշարժեր եւայլն: Կայանը ունի նաեւ 400է աւելի խմբակներ՝ դպրոցներու, պատանիներու պալատներու եւ մշակոյթի տուներու մէջ: Կայանը տասը լաւագոյն աշխատանքներ պիտի ներկայացնէ երիտասարդական գիտական եւ արուեստի ստեղծագործութեան համամիութենական ցուցահանդէսին, որ տեղի կ'ունենայ Ապրիլին՝ Մոսկուա:

# ԱՒԵՐԱԿ ՄՇՈՅ ՍՈՒԼԹԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

Ա.

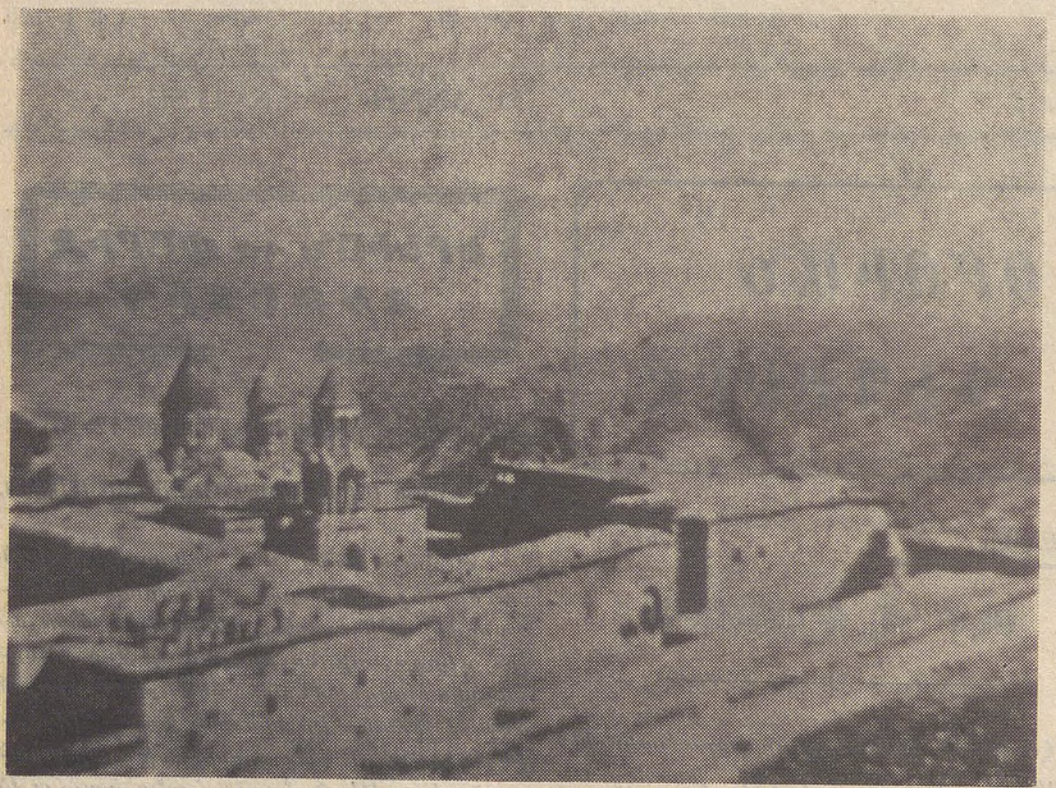

Այս նկարը լոյս տեսած է փրանսական « Լը Միռուար » պարբերականի թիւ 136ի մէջ (1916 Յուլիս 2)

Քանի մը օր առաջ, երկու երիտա-սարդներ՝ Յարութիւն եւ Սուրէն Գէորգ-եան եղբայրները, ինծի ցոյց տուին տե-ղեկագրութիւն մը եւ լուսանկար մը քաղ-ուած Փրանսական հին պարբերաթերթէ մը, նախորդ պատերազմի սեւ տարինե-րուն, Թրքական ճակատի վերաբերեալ: Լուսանկարը կը ներկայացնէ աւերակ Տարօն Աշխարհի, Մշոյ հռչակաւոր Սուրբ Կարապետի վանքը, նկարուած 1916ին, Տարօնի կոտորածէն վերջ: Անկասկած մոխրակոյտի վերածուելէ առաջ, Ս. Կա-րապետի վերջին նկարն է ասիկա, քանի որ, առանց խաչերու, դեռ կանգուն են տաճարին երեք գմբէթները եւ վանքին պարիսպները:

Անհուն վշտով, արտասունքով եւ եր-կիւղածութեամբ կը դիտեմ Իննակեան լեռներու կատարին թառած եւ յաւիտեան լռած, դարաւոր յիշատակարանը, որուն ամէն մէկ անկիւնը ծանօթ է ինծի եւ ուր անցուցած եմ մանկութեանս երջա-նիկ տարիները:

Խոր թախծով կը դիտեմ թալանուած ու լքուած, երբեմնի չէնշող սրբավայրի տխուր համայնապատկերը:

Նկարին ձախ կողմը, տանիքին վրայ, որո՞նք են սակայն մարդկային այս ստուերները: Քիւրտե՞ր են, Ռուսե՞ր թէ հայ կամաւորներ. միայն Աստուած գի-տէ....:

Վարդավառի մը նախօրեակին, այս տաճարին, այս բակերուն մէջ, ու այս պարիսպներուն ետին է որ խողխողուե-ցան, հոն ապաստանած Մշոյ դաշտի հա-րիւրաւոր անպաշտպան կիները, մանուկ-ներն ու դեռ չծնած երախաները, որոնք բարբարոս խուժանին կողմէ սուիններով խլուեցան իրենց մօր արգանդէն եւ ըն-դակներու նման նետուեցան պարիսպնե-րէն դուրս, դէպի անդնդախոր ձորերը:

Կը դիտեմ կրկին, ողեկոչելով անցեա-լը, գրգռելով մանկութեանս յիշատակ-ները:

Լուսանկարի յառաջամասին վրայ երեւ-ցող սեւ, կամարակապ ստուերը, վանքին մուտքի երկրորդ դուռն է, քանի որ ար-տաքին դուռը կը գտնուի առաջին պա-րիսպին աջ կողմը եւ չի տեսնուիր նկա-րին մէջ: Այս դռնէն է որ ներս կը մըտ-նէին Մշոյ քաղաքի, դաշտի եւ Տարօնի շրջանի բոլոր ուխտաւորները: Վանքը ունէր ուրիշ դուռ մը եւս յետսամասին վրայ, ուրկէ մուտք կը գործէին, Կով-կասէն, Կարինէն եւ հեռաւոր վայրերէ եկող ուխտաւորներու կարաւանները:

Լուսանկարին վրայ, մուտքի դրան աջ կողմը կը գտնուէր Առաջնորդարանը եւ վանահօր ննջարանը, անոր քով, միշտ դէպի աջ, կը շարուէին վանքին միաբան վարդապետներուն խուցերը, փոքրիկ լու-սամուտներով: Մուտքի դրան ձախ կող-մը կը գտնուէր վանքին փուռը, ուր կը պատրաստէին Միաբանութեան կերած հացը, նշանաւոր լօշիկը: Տաճարին ձախ կողմը, երկյարկանի շէնքին մէջ, որուն տանիքը մասամբ կը տեսնուի, կը գըտ-նուէր ժառանգաւորաց դպրոցը: Անոր կից կ'երկարէին ուխտաւորներու յատ-կացուած բազմաթիւ սենեակներ, կամա-րաձեւ պատշգամի մը ետին: Իսկ ներք-նայարկին մէջ կը գտնուէր վանքին խո-հանոցը եւ մառանը, լիքը թացանով, սերով ու մածունով:

Կը դիտեմ կրկին սրբավայրին աղօտ լուսանկարը: Տեսանելի են, դէպի աջ, մշուշապատ սարերը միայն...: Հոգիիս աչքերով կը փնտռեմ սակայն անտեսա-նելին...: Ո՞ւր են տաճարին ետին, մօ-տակայ բլուրին վրայ ընկոյզի ծառերը, աւելի վեր Լուսաղբերկայ կամարը, որուն ջուխտակ ակերէն գլգլացող հրաշագործ ջուրը, Վարդավառի տօնին կ'ըմպէին ցաւագարներն ու ընկնաւորները: Կը փըն-տռեմ վանքին ետեւի ընդարձակ բակը, ուր ջրիտ կը խաղային Տարօնի քաջերը եւ ուր լարախաղացը բարձրանալով պա-րանի վրայ հազարումէկ հունարներ կը թափէր կոչելով. «Եա՛յ Մշու Սուլթան Սուրբ Կարապետ, օգնական ու պահապան էղնիս...»:

Իմ պաշտելի՛, իմ դարաւո՛ր ու փառա-ւոր սրբավայր, ես որ փոքրիկ վկան ե-ղած եմ քու շէն ու պայծառ օրերուն, տաճարիդ մէջ լսած եմ ազանչելի՛ խոր-հուրդ խորինները, ծնրադրած Ս. Յով-հաննէս Մկրտչի շիրիմին առջեւ, տա-ճարէն դուրս, բակերուն մէջ տեսած, պար բռնած, կանաչ - կարմիր հագած, Տարօնի խրոխտ հարսները, Սասունցի կտրիճներու Քոչարին, դըհօլ զուռնի դըրըմպոցը, որոնց ձայները կ'արձագան-գէին Իննակեան լեռներու բարձունքնե-րուն, խառնելով երբեմն իրենց սրջերուն մէջ անհանգիստ հայ որսորդին գնդա-կով վիրաւոր հայրենի արջերը:

Ըսէ՛, Մշու Սուլթան Սուրբ Կարապետ, ի տես այս լուսանկարին, ես ի՞նչպէս լռեմ...:

Գրեթէ ամէն տարի, Վարդավառին, ուխտի կ'երթայինք Ս. Կարապետ վան-քը: Անպայման կ'անցնէինք հօրս ծննդա-վայր Խէյպեան գիւղէն որ կը գտնուէր մեր ճամբուն վրայ, Արածանիի եզրին, շրջապատուած գըլգըլի արտերով: Բարձր հասկերով գըլգըլի արտերու մէջ, յա-ճախ կը պահուըտէին արջերը եւ կռուի կը բռնուէին գիւղին հօտաղներուն եւ նախրորդներուն հետ: Խէյպեան գիւղը աղքատ ըլլալուն, ցորենի ցանքը քիչ էր, գիւղացիները մեծ մասամբ գըլգըլի հաց կ'ուտէին, այդ պատճառով ալ, Տարօնի գիւղերը յատկանշող ժողովրդական պա-րերգին մէջ, Խէյպեանցիները կը կոչէին այսպէս

«Հէմլէ զօզօ Ջիարաթցիք,
Գըլգըլի ուտող ըտ Խէյպեանցիք»:

Նախ քան Ս. Կարապետ եւ զօզանները բարձրանալը, քանի մը շաբաթ կը մնա-յինք հայրենի գիւղին մէջ:

Ինծի տարեկից հարազատներու եւ գե-ղին տղոց հետ կը խաղայինք տանիքնե-րուն եւ փողոցներուն մէջ, կը շրջէինք մօտակայ արտերն ու կալերը, կը լողա-յինք գիւղին քովէն անցնող խոշոր առուի գոլերուն մէջ, ուր պառկած կ'որոճային անոյշ աչքերով հայրենի եզներն ու գո-մէշները: Կը բարձրանայինք փալերուն վրայ եւ գլխիվայր կը ցատքէինք ջուրին մէջ. աղջիկ - տղայ ճկընթայ, պար կը բռնէինք անասուններուն շուրջ, գոլի մէջ, կը ծիծղայինք ու իրարու վրայ ջուր կը հոշկէինք...:

Պզտիկ եւ յանդուգն հօտաղներ, բար-ձրանալով բարի եզներուն ու մարալ գո-մէշներու կռնակին, բռնած անոնց կոտո-ներէն, կ'երգէին «Մարալ գոմէշ նա՛ղ կենէ, նա՛ղ կենէ, հօ՛յ», մինչ անդին, Գորտան փրփուր կանանչ առուի եզրին, անառակ երախաներ, գորտնուկ թափած ձեռքերով, քարերով ու փայտերով, գո-ղշներն ու գորտերը կը թօյնէին, որոնք սարսափահար դուրս կը ցատքէին ջու-րէն եւ կ'անհետանային թուփերուն տակ:

Կը յիշեմ, երբ կը վազէինք արտերուն մէջէն, գութաններու ետեւէն եւ նոր բաց-ուած ակօսներէն, կարմիր ու պարարտ հողին ընդերքէն կը հաւաքուէինք Գան - տխտոխ, կոճղէզ ու տորուն կ'երգէինք.

Գութա՛ն, գութա՛ն,
Հըն‌տկէ տապան.
Ջարկեց խորուն,
հանեց տորուն,
Բարձաւ ջորուն,
Գնա՛ց հեռուն,
Բերաւ խունկ ու ապրշում,
Խունկ, պառաւներուն,
Ապրշում աղջիկներուն,
Գործ, հոռովե՛լ, մեր բանին կէս
գութանին:

Կը յիշեմ մանաւանդ, երբ քաղելու կ'եր-թայինք եղինջ, սինձ ու թիթռճիկ: Կը վազէինք արեւոտ, փոշոտ ու փշոտ ճամ-բաներէն: Ես, քաղքցի աղջիկ, բոբիկ-ցած, սպիտակ ու փափուկ ոտներով, չէի կրնար հասնիլ ու չափուիլ գեղի տղոց հետ, որոնց ոտքերը արեւէն խանձած, փուշէն ու թրիքէն կոշկոռ կապած, կ'ար-համարհէին փուշն ու տատասկը: Ամէն քայլափոխիս, փուշ մը կը մտնէր ոտքս, կամ կը զարնէի բութ մատս քարին, ճիչ մը կ'արձակէի, կը նստէի ճամբու մը եզ-րին, փուշը ոտքէս հանելու... մինչ գե-ղին տղաքը շուրջս բոլորած, կը ծիծա-ղէին ու կը զուարճանային ինձմով.

«Մը՛ ճէլի բոպիկ խորոտիկ,
«Փուշ չճնայ տոտիկ խորոտիկ...»:

×

Տարիներ վերջ, երբ մեծցայ ու ինկայ օտար ափերու վրայ եւ երգեցի Տարօնի աննման այս երգը, կարօտով եւ խոր յու-զումով կը յիշէի հայրենի գիւղը եւ ոտ-քերս ծակծկող հայրենի փուշը...:

«Մշու դաշտեր մշո՛ւշ է,
Ուր հողն ու ջուր անո՛յշ է»:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

# ՊԱԽՍՏԻԿԸ

Բայց ան կը զգար թէ իր կեանքը չէր կրնար սահմանափակուիլ աղտոտ պնակ-ներով, տրտում տխուր ճաշերով: Ան գի-տէր թէ մօդական պատահար մը պիտի գար ազատել զինքը եւ որ բոլոր նեարդ-ներովը, իր բոլոր երիտասարդ բաղձան-քովը անոր կը սպասէր...:

Ձեռքին գործը տակաւին չէր լմնցու-ցած, երբ մօտակայ սենեակին մէջ հնչեց հօրը բացագանչութիւնը.

— Օ՜հ, Փիլիպ Ատրիանովիչ:

Լենոչկան խնամքով լուաց ձեռքերը եւ վազեց մեծ սենեակը: Ան կը պաշտէր Ֆիլիպը, իր հօրը բարեկամը, ծեր մարդ մը, բարակուկ, լերկ եւ պայծառ, միշտ զուարթադէմ, լաւ հագուած, շաքարե-ղէններով լեցուն գրպանները, իր բոլոր ծանօթներէն միակը, որ փոխուած չէր վերջին այս անիծեալ տարիներուն մէջ:

Թերեւս անոր համար որ, Ֆիլիպ Ատր-իանովիչ թէպէտ ծնունդով ազնուական էր եւ մեծ հարստութեան տէր, ունէր սակայն մտքի ասիական ճկունութիւն մը, որ թոյլ կուտար իրեն, առանց կորսնցնե-լու իր մեծամիտ անփութութիւնը, յար-մարիլ բոլոր պարագաներուն, եւ որով - հետեւ խոհեմաբար կրցած էր բարեկամ-ներ շինել իրեն յառաջապահ բանակնե-րու մէջ, երբ յեղափոխութիւնը վրայ հասաւ չընդհատեց զինքը: Ան կրցաւ ա-նոնց շնորհիւ ազատել իր ինչքերէն քանի մը կտորներ եւ հնարք մը կը փնտռէր խորհրդաւոր գործունէութեամբ մը զա-նոնք բարգաւաճել:

Իվան Միխայիլովիչ յաճախ անոր հա-մար թաքուն փափաքով մը, բայց նաեւ հիացումով կ'ըսէր.

— Ձեկայի նկուղներուն մէջ պիտի վեր-ջանայ իր կեանքը իբր չահաղէտ մը, թէպէտ հիմակուհիմա լաւ կ'ապրի:

Տեսնելով որ պզտիկ աղջիկը ներս կը մտնէ, Ֆիլիպ Ատրիանովիչ ունեցաւ ժը-պիտ մը որ տարօրինակօրէն պնդացուց իր նրբին բերանը.

— Բարի երեկոյ իմ գեղեցիկ Լենաս, կը թոյլատրե՞ս որ համբուրեմ քեզ:

Ան կը գործածէր կնամեծար ոճեր ո-րոնք կը խռովէին տղեկը. իր ճակատը ծեր մարդուն երկարեց եւ թեթեւօրէն խաղալով անոր նուրբ մազերուն հետ, Ֆիլիպ իր շրթունքները հանդչեցուց:

Յետոյ զուարթօրէն ըսաւ Իվան Մի-խայիլովիչին.

— Էյ լաւ, Վանիա, ի՞նչպէս կ'երթան գործերդ:

— Շատ պիտի ուզէի հասկնալ թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզես. իմ գործերս ըսելով կը շարունակեմ թուղթեր մրոտել ու անօ-թութենէն սատկիլ: Ահա բոլորը. սառ հանդերձ ատոր ալ կը վարժուինք:

— Օ՜հ, շարագուշակ երեւոյթ մի առ-ներ. ամէն բան պիտի կարգադրուի: Պէտք ունի՞ս քիչ մը դրամի:

— Անշուշտ կ'ուզեմ, ըսաւ Իվան Մի-խայիլովիչ, առանց իր ձայնին մէջ փութ-կոտութիւն ու նեղութիւն զգացնելու: Հարո՞ւստ ես ուրեմն:

— Շահաւոր գործ մը ըրի: Սիկարէթ մը կ'ուզե՞ս:

— Տուր, ըսաւ Իվան Միխայիլովիչ, անյագաբար ձեռքը երկարելով: Երկու օրէ ի վեր չեմ ծխած:

Իր մատները կը դողդղային երբ իր բարեկամը իրեն երկարեց սիկառի տուփը եւ առաջին ծուխի յորձանքները հեշտա-չունչ եղան տառապանքի մը չափ:

— Եւ դո՞ւն Լենա, սիկարէթ մըն ալ քեզի՞, հարցուց Ֆիլիպ Ատրիանովիչ:

— Օ՜հ, ի՛նչ ազնիւ էք Ֆիլիպ մօրեղ-բայր, պոռաց պզտիկ աղջիկը:

— Հայրիկ, կը դժկամակի՞ս:

Իվան Միխայիլովիչ վեր առաւ ուսերը:

— Քանի որ հիմա դպրոցին մէջ այս է որ կը սորվեցնեն քեզ, կրնաս. միայն թէ, աւելցուց ան իր անփոյթ ձայնովը, Ֆիլիպ, յանցաւոր ես զայն գլխէ հանե-լով. յանցաւոր ես բարոյապէս, վասնզի երբ հետեւանք քու սիկարէթդ չէ որ գէ-շութիւն պիտի ընէ իրեն:

Յուզուած՝ այս երկար նախադասութե-նէն, ան մօտեցաւ պատուհանին: Իրի-կունը կը սկսէր քաղաքը ծածկել. գոցեց աչքերը աւելի լաւ ըմբոշխնելու համար ծխելու հաճոյքը: Սակայն Ֆիլիպ Ատրիա-նովիչ կը խօսակցէր Լենոչկայի հետ: Ան գիտէր խօսիլ պզտիկ աղջկան, նոյնիսկ ան չափազանց աղուոր կը խօսէր, չափա-զանց քաղցր ձայնով մը քօղարկուած նայուածքով չափազանց զսպուած շար-ժուձեւերով: Ասիկա անհաճոյ էր Իվան Միխայիլովիչին, սխալ ձայնանիշի մը նման եւ իր դէմքին վրայ ամբարտաւան ծամածռութիւն մը յառաջ կը բերէր. բայց ի՞նչ կրնար ընել ատոր:

Եւ երբ իր բարեկամը իրեն հարցուց.

— Կը թոյլատրե՞ս որ Լենան հետս տա-նիմ կառքով պտոյտ մը ընել տալու:

ԺՈԶԷՖ ՔԷՍԷԼ

(Շար. – 3)

## Հայ նկարիչներ Փարիզի մէջ

Այս ամիս, քանի մը հայ նկարիչներ՝ ցուցահանդէսներու ճամբով, Փարիզի տարբեր ցուցասրահներու մէջ կը ներկայացնեն իրենց ստեղծագործութիւնները։ Արտաշ կը ցուցադրէր գերիրապաշտ ոճով նկարներ։ Ըստ երեւոյթին Արտաշ կը փորձէ կապ մը ստեղծել գերիրապաշտութեան եւ «էքսփրէսիոնիզմ»ի միջեւ։

Արամ Ալէքսեան իր ցուցադրած նկարներուն մէջ, աւելի մտահոգ կ'երեւի գեղեցկագիտութեամբ քան արտայայտութեամբ։ Հայկական մանրանկարչութիւնը յաճախ կը դառնայ իր ներշնչումի աղբիւրը։

Միւս կողմէ, երկու նկարիչներ միասին կը ցուցադրեն իրենց գործերը (*), ինչ որ ներկայիս հաղուադէպ երեւոյթ մըն է։ Արուեստագէտներէն մէկը՝ Ռիվալ, ոչ ամբողջովին վերացական, իսկ միւսը՝ Փափազեան, թէեւ վերացական՝ բայց պահած է որոշ կապ մը պատկերին հետ։ Հակառակ հսկայ տարբերութեան՝ երկու արուեստագէտներու ներշնչումի աղբիւրին եւ փնտռտուքին միջեւ, կարելի չէ այս պարագային խօսիլ մէկուն մասին առանց համեմատելու միւսին հետ։ Հաւասարակշռութիւնը ոչ թէ նմանութեան մէջ է, այլ երկու արտայայտութիւններուն՝ մէկը միւսին լրացուցիչ ըլլալուն մէջ։

Ռիվալ կ'ուզէ արտայայտել «շարժումը», զոր նկարին մէջ կը ներկայացնէ թռչուններով։ Իր շարադրանքները կը գրաւեն նկարին վերի մասը եւ այդ ձեւով շարժումը տեղի կ'ունենայ օդին մէջ՝ առանց որոշ մեկնակէտ մը ունենալու պաստառին վրայ։ Ռիվալ կը փաստէ թէ շարժումի ներկայացումը կարելի չէ անջատել անջրպետի ներկայացումէն։ Շարժումին շնորհիւ է որ կապոյտ ներկուած պաստառը կ'արտայայտէ անսահման անջրպետը եւ այդ կապոյտներն են որ կը տուեն շարժումին յատկութիւնը։ Ռիվալ կը խօսի մեր միտքին եւ կ'ուզէ որ իմացականօրէն ըմբռնենք իր «Թռիչքը», մինչ Փափազեան՝ կը խօսի մեր հոգիին։ Իր ներշնչման աղբիւրը բնութիւնն է, երկիրը, եւ իր գործածած գոյները՝ «երկրային»։ Իր շարադրանքը կը գրաւէ պաստառին վարի մասերը, եւ ուր, արուեստագէտը կը խորանայ ինքն իր մէջ, արտայայտելով հոգեկան վիճակներ։ Այս իմաստով կարելի չէ համեմատութեան մէջ չդնել ամերիկեան վերացական էքսփրէսիոնիզմի հետ եւ մասնաւորաբար Արշիլ Կորքիի գործերուն հետ։ Փափազեանի գործածած գոյներուն, պաստառին տարածութեան օգտագործումին եւ ընդհանրապէս արտայայտութեան ձեւին մէջ Արշիլ Կորքիի շունչը ներկայ է։ Սակայն Կորքիի գործերու գծագրական կողմն է որ բացակայ է Փափազեանի գործերուն մէջ։

Ո՞ւր կը միանան այս երկու տարբեր կեցուածքները։ Ներդաշնակութիւնը՝ հակառակ կողմերու միութեան մէջ է։

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՓԱԹԱՆԵԱՆ

(*) Կալըրի Վերէամէր, 3 Ռիւ տէ Պօ զ'Առ, մինչեւ Մարտ 28։

## ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

## ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ).— Երգչուհի Ալիս Շահմիրեան եւ դաշնակահար Ռաֆֆի Արզումանեան։

Մարսէյլի երկու հայ արուեստագէտները, յատուկ յայտագիրներով հանդէս եկան Կիրակի Մարտ 7ին Սփլանտիտ պանդոկի սրահը, կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեամբ։

Յայտագիրը կը բանար Ալիս Շահմիրեան Շումանի ութ մեղեդիներով՝ «Կնոջ մը կեանքը եւ սէրը»։ Ութ երգերն ալ գերմաներէն երգուեցան։ Սրտայոյզ ներշնչման երկ մըն է որ երգչուհին իր դիւթիչ մեկնաբանութեամբ մեզ կը փոխադրէր երգի հոգեկան աշխարհը։

Ապա բեմ կուգար Ռաֆֆի Արզումանեան Տըպիւսիի երկու նախերգանքներով՝ «Տէլֆի պարուհիները» եւ «Ընկղմած մայր եկեղեցին»։ Դաշնակահարը իր վըստահ եւ պերճաբան մատնահարումով կարողացաւ արտայայտել ֆրանսացի երգահանին ստեղծագործութեան յատկանիշները եւ մասնաւորապէս ներդաշնակային փնտռտուքները եւ ոգեկոչող արուեստը։

Յայտագրի երկրորդ բաժինը, կը սկսէր Կունոյի «Լէ ստանս տը Սաֆօ» եւ Լ'Էօ տը Լէա» մեղեդիներով երգուած ֆրանսերէն։ Իսկ Ռաֆֆի Արզումանեան պիտի մեկնաբանէր Շէօնպերկէն «Վեց փոքր կտորներ (երկ 19) և Բաբաջանեանէն երեք տեսարաններ «Ցանկարծաբանութիւնը, ժողովրդական պար, թոքքաթա»։

Հոս է որ կը սկսի հայկական բաժինը։ Այս անգամ եւս իր ընտրած եւ երգած մեղեդիներէն «Կռունկ»ի մեկնաբանութեան մէջ է որ Ալիս Շահմիրեան ինքզինքը գերազանցեց։ Իրապէս կոմիտասեան հարազատ ոճով, կատարեալ բծախնդրութեամբ, մելամաղձոտ եւ հայրենաբաղձ շեշտով, գտանք հոն հայկական մեղեդիներուն յատկանիշները՝ նուրբ եւ ճշգրիտ դիւրազարձութիւններ, ճկուն եւ կենդանի կշռոյթ, երաժշտութիւն մը որ կը սահի անզգալիօրէն։

Ապա յաջորդաբար պիտի լսէինք Կանաչեանէն «Ծիծեռնակ», Տուրեանէն «Ես որ մեռնիմ», Գալանտարեանէն «Արդեօք ո՞ւր ես», Աւետիսեանէն «Մսխմուր աղջիկ», Տիգրանեանէն «Սեւ աչեր», եւ իբրեւ պիս Տոլուխանեանէն «Երեւանի գիշերը»։

Ալիս Շահմիրեանի դաշնակով կ'ընկերանար Պլանշ Տըլէօյ։

Ներկայ բազմութիւնը նոյն ջերմ եւ երկարատեւ ծափահարութիւններով գնահատեց երկու հայ արուեստագէտները, որոնք արդէն իրենց յատուկ կալուածէն ներս ճամբայ բացած ու կտրած են շնորհիւ իրենց բնատուր ձիրքերուն եւ անխոնջ ջանքերուն։ Կը մաղթենք նորանոր նուաճումներ։

Վերջացնելէ առաջ, երկու կէտեր կ'ուզենք շեշտել։

Նախ չհասկցանք թէ ինչո՞ւ յայտագիր չէր պատրաստուած եւ տրամադրուած ունկնդիրներուն։ Հետաքրքրական եւ նաեւ հաճելի է ունենալ աչքերու առջեւ ընդհանուր յայտագիրը եւ հետեւիլ։ Անշուշտ խօսնակը իւրաքանչիւր մեկնաբանութենէ առաջ կուտար համապատասխան տեղեկութիւնները, սակայն չի կրնար առաջինին տեղը բռնել։

Իսկ երկրորդ, մեղադրանք մըն է մեր հայրենակիցներուն որ չեն քաջալերեր մեր արժէքները։ Կրնանք հասկնալ, առանց ընդունելու սակայն, որ շատ շատեր այլեւս յագեցած ըլլան, ինչպէս կ'ըսեն, «դասական ձեռնարկներէն»։ Հոս ունէին սքանչելի առիթ մը «վերանորոգուելու»։ Արդարեւ դասական երաժշտութիւն, հայկական գեղեցիկ բաժինով մը տրուած երկու հայ արուեստագէտներու՝ կողմէ, ընթացիկ յայտագիր մը չէր։ Բայց ի զուր։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

## ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ–Պուա–Քոլոմպի մասնաճիւղը գեղեցիկ գաղափարն էր յղացած ճաշով մը պատուել շրջանիս մէջ գտնուող հայ ծերունիները՝ իբր երախտագիտութիւն իրենց երէցներուն, որոնք տարիներէ ի վեր զօրավիգ եղած են կազմակերպուած բոլոր ձեռնարկներուն ու իրենց ներկայութեամբ քաջալերած ազգային ամէն աշխատանք։

Կիրակի, Մարտ 7ին կէսօրին, Պուրկինեոնի հրապարակին մօտ օթօքարը կը սպասէր. բոլոր անոնք որ փափաքած էին պատասխանել եղած հրաւէրին, մէկիկ մէկիկ կը հասնէին քիչ մը ամօթխած, սակայն ուրախ ու կոկիկ արդուզարդուած։

Կարծես պահ մը իրենց առանձնութիւնը մոռցած, երկար տարիներու իրենց երբեմնի հանդիպումներէն զրկուածի ծարաւը յագեցնելու միտումով իրարու կը մօտենային, կը համբուրուէին համակրութեամբ ու զուարթ–զուարթ կը խօսակցէին։ Ճամբու ընթացքին օթօքարին մէջ մինչեւ «Եան'ց Քլիւպ» կարծես իրենց կեանքին մէջ անակնկալ ու հաճելի փոփոխութիւն մը կը կատարուէր՝ քաղցր ու տխուր անցեալի մը վերապրումներով։

Եանց Քլիւպ անոնց մուտքով՝ սրահները որոշ կենդանութիւն զգեցան, ծերունազարդ 40ի մօտ հիւրերով։ Սեղաններու շուրջ ստեղծուեցաւ նոր խանդավառութիւն մը, անոնց իրարու քով աւելի մօտեցումով, իւրաքանչիւրը իր մտերիմ բարեկամ–բարեկամուհիին մօտ խօսակցութիւնը համեղ ճաշին խառնուելով իրար կը լրացնէին, ժամանակը կը սահէր հաճելի, ախորժաբեր կերակուրներու ճաշակումով։

Խաչուհիները լաւագոյն կարգադրութիւն ըրած էին, իրենք անձամբ մատըռուակելու ճաշն ու խմիչքը՝ գուրգուրանքով, հոգածութեամբ ու համեմելով քաղցր հարցազրոյցներ ալ խառնելով իրենց ծառայութեան։

Ճաշին բացումը կատարեց մասնաճիւղի նախագահ ընկերուհի Սիրվարդ Զատըրճեան, բարի գալուստի մաղթանքներով, եղան երգեր, անեքթոտներ, օրուան պատշաճ խօսքեր ներկաներու կողմէ եւ սրտաբուխ շնորհակալութիւն խաչուհիներուն։ Մասնաւորաբար Անժանթէօյի ընկեր–ընկերուհիներ իրենց ձագուկներուն մանկական արտասանութիւններով թարմ շունչ մը տարածեցին ներկաներու հոգիին մէջ, իրենց մատղաշ ու անմեղունակ բերաններուն մէջ՝ Մեծասքանչի քաղցրութիւնը անչափելի ոգեւորութիւն ստեղծեցին, իսկ իրենց ձեռնադաշնակով, թմբուկներով հայկական եղանակները հաճելի եւ խանդավառութեամբ ունկնդրուեցան ու ստեղծեցին հաճելի մթնոլորտ։

Համաշխարհային հոգեկան ու բարոյական անկման ահռելի հոսանքի օրերուն, հայկական ածուին մէջ այս փոքրիկ երեւոյթը՝ փրկութեան նշոյլ մըն է երբ ազգային աւանդութեանց պաշտպանութիւն, փոքրիկ փորձ մը Կապոյտ Խաչուհիներու կողմէ, իրենց երէցներուն յարգանքի եւ մեծարանքի մատուցումի ցուցաբերումով։ Սրտայոյզ էր երեւոյթը եւ լաւագոյն կերպով մտածուած ու կազմակերպուած, որուն վերջաւորութեան ամէն մէկ այցելու մայրիկի նուիրուեցաւ վարդ մը՝ իբր անմոռանալի յիշատակ եւ երախտագիտական խորհրդանշան։

Ցանկալի է որ նման ձեռնարկ վարակիչ օրինակ դառնայ բոլոր մասնաճիւղերու եւ միութեանց, ինչպէս տեղական կազմակերպութիւններ կ'ընեն։ Ծերերու մեկուսացած կեանքը մերթ ընդ մերթ քաղցրացնելով պտոյտներով, գաւաթ մը թէյով եւ ճաշով։

Ապրիք սիրելի խաչուհիներ, վարձքերնիդ կատար, որ ձեր լաւագոյն օրերէն օր մը զոհեցիք ու կը հաւատանք, ապրեցաք ձեր երէցներուն հետ, անոնց անսահման գոհունակութիւն պատճառելով։

ԾԵՐՈՒՆԻՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

# ՀՐԱՇԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

## ՈՂՋԱԿԷԶ

Խմփերիա Ռոլանը մոռցա՞ծ էր։ Պեմպոյի դրդումով գործած ոճիրին վրայ զղջացա՞ծ էր արդեօք։ Ինչո՞ւ ան Վենետիկ եկած էր. միտքը ի՞նչ էր։

Այս հարցումներուն պատասխանը անշուշտ պիտի ստանաք։

Երեք տարի անցած էր ըսինք, եւ ժամանակը, որ դանդաղօրէն կը խարտոցէ մարդկային վիշտերն ու բարօրութիւնները, Զուրերու Ռոստանին նորանոր վիշտեր եւ բերկրանքներ բերած էր։

Իրիկուն մը, Օլիվոլօ կղզիի տան մէջ, երբ Լէոնոր իր առօրեայ գործերը լրացնելէ յետոյ ննջասենեակը քաշուելու համար ճակատը հօրը ներկայացուց, Տանտոլօ աղջկան ձեռքերը բռնելով ըսաւ.

— Քիչ մը եւս կեցիր, աղջիկս, քեզի ըսելիք մը ունիմ։

Լէոնոր անտարբերութեամբ նստաւ։

Ռոլանի նշանածուհին առաջուան պէս գեղեցիկ մնացած էր. միայն ժպիտը պակսած էր շրթունքներէն եւ դէմքին գիծերը անզգայացած էին. քանդակուած քարէ արձանի մը անշարժութիւնը ստացած էր իր գեղեցկութիւնը։ Տունէն դուրս չելլել սկսած էր։ Աշխարհէն քաշուած կեանք մը կ'ապրէր։

Տանտոլօ իր աղջիկը դիտելէ յետոյ, անոր ձեռքերը միշտ իր ձեռքերուն մէջ պահելով ըսաւ.

— Ձեռքերդ որքա՜ն պաղեր են, աղջիկս։

— Այս տարի Սեպտեմբեր ամիսը շատ ցուրտ է հայր, պատասխանեց Լէոնոր հանդարտօրէն։

Լռութիւն տիրեց։

— Գիտե՞ս թէ քիչ մը առաջ ինչ անցաւ միտքէս, շարունակեց Տանտոլօ։

— Ի՞նչ հայր։

— Մտածեցի որ քսան տարեկան եղար, շարունակեց Տանտոլօ ոտքի ելլելով եւ ձեռքերը ետին դրած երթեւեկել սկսելով։ Մեր սովորութիւններուն համաձայն, աղջկան մը համար քսան տարեկանէն անդին ծերութիւնը կը սկսի։

— Հայրիկ, քանի մը անգամներ ամուսնութեան մասին խօսք բանալ փորձեցիք, գիս Ալթիէրիի կնութեան տալ կ'ուզէք։ Սխալ չէ՞ ձեր փափաքը։ Չեմ գիտեր սակայն թէ ի՞նչ շահ ունիք այս ամուսնութեան մէջ։

— Զաւակս, հայր մը իր աղջիկը երջանիկ ընելու համար միայն կ'ամուսնացնէ, ի՞նչ շահ կրնամ ակնկալել քու ամուսնութենէդ, սա միայն թէ քու երջանկութիւնդ ապահոված կ'ըլլամ...։

— Քանի որ խնդիրը իմ երջանկութեանս շուրջ կը դառնայ հայր, շուտով պիտի համաձայնինք։ Եթէ կ'ուզէք որ ձեր աղջիկը երջանիկ ըլլայ, ձգեցէք որ ան չամուսնանայ եւ իր կեանքը շարունակէ անցընել այն տունին մէջ ուր ծնած ու մեծցած է եւ հոն ալ մեռնի։

— Ըսել է Ալթիէրին չէ՞ս ուզեր...։

— Ոչ Ալթիէրին եւ ոչ ալ ուրիշ մը։

— Ամուսնանալ չէ՞ս ուզեր։

— Ոչ հայր, ես պիտի չամուսնանամ։

— Բայց երբ ըսելու ըլլամ քեզ թէ իմ երջանկութիւնս այդ ամուսնութեան մէջ կը կայանայ...

— Կը հասկնամ, հայր իմ, դուք կործանած էք, դուք անզօր էք, Ալթիէրին հարուստ եւ զօրաւոր է։ Զիս կը սիրէ եւ կ'երեւի թէ ձեզ ըսած է որ զիս գնելու համար ինչ որ ուզէք պիտի ընէ...։

— Աղջիկս, ծերունի հօրդ հետ շատ խիստ կը վարուիս կոր։

— Բայց հայր, ինչո՞ւ զիս զոհել կ'ուզէք։ Ի՞նչ ունի ապրած կեանքերնիս, ինչերնի՞ս պակաս է, ասով գոհանալու ենք։ Ինչո՞ւ փառասէր ըլլաք, հայր... Ո՛հ, հայր իմ, ձեր փառասիրական տենչանքներուն գոհացում տալու համար պէտք չէ որ սիրտս խորտակէք...։

— Աղջիկս, փառասիրութեանս համար չէ որ այդ զոհողութիւնը կը պահանջեմ քենէ, այլ կեանքս ազատելու համար, մրմնջեց Տանտոլօ խուլ ու վրդոված ձայնով մը։

— Կեանքերնի՛դ ազատելու համար, ինչո՞ւ, կեանքերնիդ վտանգի մէ՞ջ է որ..

— Մտիկ ըրէ, աղջիկս, մտիկ ըրէ որ ահաւոր իրողութիւնը պատմեմ քեզի։

Երեք տարիէ ի վեր իմ անունս կարմիր մելանով արձանագրուած է Տասներու Խորհուրդին կողմէ. եթէ Ալթիէրին չըլլար, մինչեւ հիմա շատոնց նկուղներու մէջ փտած պիտի ըլլայի, Ալթիէրիի միջամտութեամբը եւ երաշխաւորութեամբն է որ պարզապէս զիս ազատ ձգած են։

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Մարի Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Խաչատուրեան եւ իրենց աղջիկը Վալերի, Օր. Աղաւնի Խաչատուրեան, Պ. Պետօ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Պարոյր Սթեփանոֆ ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, աներհօր, եղբօր եւ քեռայրին մահը որ պատահեցաւ Մարտ 7ին:

Թաղումը կատարուեցաւ Մարսէյլ, Պուլվար Օտտոյի եկեղեցին Մարտ 9ին:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընդունիլ:

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Ջաւարեան կոմիտէն իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր վեթերան ընկերներէն՝ Արմենակ Թուրիկեանի մահուան առթիւ, ողբացեալին զաւակներուն:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

## ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

Մարտ 28 կիրակի ժամը 16ին Ալեք Մանուկեան» Մշակութային կեդրոնին մէջ
118, Rue de Courcelles, 75017 Paris
(Métro Courcelles)
Կը նախագահէ Ս. Ք. ՋԱՆԳՈՒ
Կը խօսին
ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ ԱՍԱՏՈՒՐ, ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ ՀՐԱՆԴ, ՊԱՊԻԿԵԱՆ ՍԻՄՈՆ
Մառի Աթմաճեանի «Վերջալոյսէն առաջ»
Վարդան Եղիշէեանի «Խորէն Խովիրապին երկրորդ մահը»
Զուլալ Գազանճեանի՝ «Արեւծաղկի մը նման» գործերու մասին
Խօսք կը տրուի նաեւ հեղինակներուն
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Ամասիացիներու տարեկան հոգեհանգիստ – ճաշը Մայիս 30ին, կիրակի: Ճաշի համար կանխաւ արձանագրուիլ վարչութեան անդամներուն մօտ. Զօրիքեան 34-29-53, Ցարութիւն Չէքէմեան 47-84-46: Մանրամասնութիւնները յետագային:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Կաթողիկէ Ժողովրդապետութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի Տիգրան Ներկիզեանի մահուան առթիւ.— 500 ֆր. Պ. Գէորգ Պագըրճեան, 500 ֆր. Պ. Սարգիս Պագըրճեան եւ 100 ֆր. այրի Տիկին Ազգանոյշ Պագըրճեան:

## ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Ապրիլ 8, ժամը 20ին:

Կանոնագրի փոփոխութեան հետեւանքով եւ նոր կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութիւնը իր ամբողջ կազմով նորոգելի է այս տարի (16 անդամ):

Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան կազմին: Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամին գրասենեակը դիմել գրաւոր ամէնէն ուշը մինչեւ Մարտ 24 (77, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ):

Թեկնածութեան պայմաններն են.

1) Աղքատախնամի անդամ ըլլալ երեք տարիէ ի վեր:

2) Ստիպողաբար ներկայ ըլլալ վարչութեան ժողովներուն ամիսը անգամ մը:

3) Ցանձնախումբերու մաս կազմող վարչութեան անդամները պարտին շաբաթը քանի մը ժամ տրամադրել յանձնախումբի աշխատանքներուն համար:

## ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստանէն Շաւարշ Շահմուրադեան կը փնտռէ իր եղբայրը Գուրգէն Կարապետեան, ծնած 1910ին, որմէ վերջին նամակ մը ստացած է 1942 Մարտ 21ին Ղրիմէն, յետոյ իր հրամանատարը՝ Յակոբ Պետրոսեան ըսած է որ գինքը տեսած է 1944 Մայիս 9ին: Անկէ ի վեր լուր չկայ եւ եղբայրը կ'ուզէ գիտնալ թէ ո՞ղջ է կամ ոչ:

Գրել՝ Շահմուրադեան Շաւարշ

37-77-86

Aktiabresky Rayon Chenavan

Arménie (U.R.S.S)

POUR LA PREMIERE FOIS EN FRANCE
au complet

**L'Ensemble d'Etat de Danse d'Arménie**

(65 artistes)

*Représentations :*

PARIS : Vendredi 19 Mars à 21 h.
Samedi 20 Mars à 21 h.
Dimanche 21 Mars à 15 h.
Salle Pleyel — 252, Fbg. Saint-Honoré
Prix des places 20, 30 et 40 Fr.

*Billets* : M. Bakerdjian, 35 Rue de Trévise, Paris 9e — PRO. 07-25
Massis, 26 Rue Saulnier, Paris 9e
Djizmedjian, 31 Rue Paul Déroulède, Bois Colombes — Tél. 781-09-72
Auprès de tous les membres du groupe NAVASART
ISSY, 24 Mars à 21 heures, Théâtre Municipal.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս կիրակի առաւօտ (Մարտ 21) ժամը 9.30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն՝

ՎԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՆՔԵՐԸ

## ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

ՍԷՆ ՌԱՖԱՅԵԼԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

Այցելութիւն Սէն – Ռափայէլի հանգստեան տունը, Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերու նախաձեռնութեամբ՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 21ԻՆ

Փափաքողները կրնան արձանագրուիլ Կապոյտ Խաչի վարչութիւններու մօտ:

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՍԷՆ ԼՈՒ

Սէն Լուի Թաղական Խորհուրդը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի հայ հասարակութիւնը (այր թէ կին) Երկուշաբթի Մարտ 22ին ժամը 21ին, եկեղեցւոյ սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Միութեան տարեկան ընդ. ժողովը Կիրակի, Մարտ 21, ժամը 10ին, իր կեդրոնատեղին՝ 32 Ռիւ տը Թրէվիզ:

## Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ, Մարտ 19, ժամը 21ին Հայ Մշակոյթի տունը:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ (Մարտ 20), երեկոյ ժամը 20.30ին Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ
(Այցելութեան առթիւ)

Տիկին Լուսին Կարապետեան (Մարսէյլէն) յիսուն ֆրանք:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

## Ք Ո Ք Թ Է Յ Լ

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը կազմակերպած է ընկերահամակրական հաւաքոյթ մը Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 16ին իր կեդրոնատեղին, Պարոյր Սեւակ գրադարանին մէջ 32 ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ:

Սիրով կը հրաւիրուին անդամները, բոլոր կեդրոնականցիները եւ համակիրները:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

**ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ**

Շաբաթ Ապրիլ 3ին ժամը 8էն սկսեալ, Պանեէոյի Սալ տէ Ֆէթ
Rue Charles Michels
Նուագախումբ ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ԵՐԳԻՉԸ
Գեղարուեստական բաժին — ՆԱՅԻՐԻ պարախումբ
Հաճելի անակնկալներ — ճոխ պիւֆէ
TOMBOLA
Հրաւէրք նուիրուած Պր. Պետիկեանէ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպութեամբ
Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Առնուվիլ – Սարսէլի կառվարեհց խումբին
Շաբաթ, Մարտ 20, ժամը 19.30էն մինչեւ առաւօտ
SALLE DES FETES DE SARCELLES
*Orchestre ARMENIAN'S SUNSHINE*
*La troupe de danses NAIRI*
Prix 15 F., étudiants 10 Fr.

ՃԱՇԱՐԱՆ

**RESTAURANT EREVAN**

ՀԱՅԱՍՏՈՒՆ

ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e
Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ
Մատչելի գիներ

Երկուշաբթի՝ Կարսի տէօնէր
Երեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապուր – մանթը
Հինգշաբթի իրիկուն՝ էջմիածնի քէօֆթէ եւ պատուէրի վրայ՝ լահմաճուն ու չի–քէօֆթէ
Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու–պէօրէկ
Եւ ամէն կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ:

*Exigez*
*de votre fournisseur habituel*
*les délicieux*

**halva lokoum tahin**

Bongout

USINE A St. MENET - 13011 MARSEILLE - TEL (91) 43 12 53 - 43 04 07

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ
20
SAMEDI
20 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1.20 F.

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 170 Ֆ. | Վեցամսեայ | 90 Ֆ. |
| Արտասահման Տար. | 200 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 20 |

51րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.544 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — N° 13.544

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

## ՇԻՐԱՔ ՁԻ ՄԱՐՍԵՐ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՃԱՇԸ

— o —

Ընկերվարական պարագլուխը, հետն ունենալով պատուիրակութիւն մը, որուն մաս կը կազմէին Փիէր Մօռուա, Ռ. Փոնթիոն, Լիոնէլ Ժոսփէն, Ժերար Ժաքէ, ...իտն էր, Հինգշաբթի ցերեկ Փարիզի ամերիկեան դեսպանին, ինչ որ ...ոտ երեւոյթին բաւական ջղայնացուցած է նախարարապետը, որ նոր առիթ մը գտաւ քննադատելու համար Միթերանը: Արդարեւ, երբ հարցում եղաւ Շիրաքի, նախարարաց Խորհուրդէն դուրս ելած ատեն թէ ի՛նչ կը մտածէ այդ ճաշին մասին, Շիրաք պատասխանեց.— «Խորապէս վրդոված եմ: Լսեցի որ Ֆ. Միթերան եւ ընկերվարական պատուիրակութիւնը ճաշի կուգային Ֆօպուր Սէնթ Օնոռէ, ոչ թէ Էլիզէ այլ՝ Միացեալ Նահանգներու դեսպանատունը: Ճիշդն ըսելու համար, քանի մը օր ետք այն յայտարարութիւններէն, որոնք անտեղի միջամտութիւն մը կը ներկայացնէին մեր երկրի ներքին քաղաքականութեան մէջ եւ որոնք եղան ամերիկեան իշխանութեանց կողմէ, չեմ ծածկեր որ բաւական անախորժ կը գտնեմ»:

Ի լուր այս յայտարարութեան, Միթերան մամուլի յանպատրաստի ասուլիս մը կատարեց եւ կ'ըսէր. «Շիրաք խելքը կորսնցուցած է: Գաւառականներու արդիւնքները խակապէս չփոթեցուցած են զինք: Գալով հարցին էութեան, կը խորհիմ որ «ածխագործը տանտէր է իր տունը» եւ թէ Ֆրանսա պէտք է ինք գլուխ հանէ իր հարազատ քաղաքականութիւնը: Ոչ Ամերիկացիներուն, ինչպէս ըսի Ռուսներուն: Ընկերվարական կուսակցութիւնը չատ քիչ վարկ կու տայ Շիրաքի արժանաւորութեան, որպէսզի ինքզինքը վիրաւորուած զգայ խօսքերէ, որոնք միայն բարկացոտ եւ դժբախտ են»:

Խօսքի այս «մենամարտի» կողքին, Մառշէ պատասխանելով իրեն եղած հարցումին, ըսած է. «Կրնամ ըսել որ ինծի մը վերաբերիր, տրուած ըլլալով որ կարելի խակ չէ մտածել թէ կրնամ ճաշել ամերիկեան դեսպանին հետ բայց կ'աւելցնեմ թէ Շիրաքի չէյնար դասեր տալ այդ ուղղութեամբ»:

Պէտք է ըսել թէ անկախ Հանրապետականներու համար, այս ճաշը բնական է ինչպէս յայտարարեց Շինօ.— «Բնական է որ կարեւոր երկիրներ ներկայացնող օտար դիւանագէտներ Ֆրանսացի քաղաքական դէմքեր հրաւիրեն, ուրեմն եթէ Միթերան դրական պատասխան տուած է, ատիկա բնական կը թուի ինծի»:

Պարզ է որ Շիրաքի «չնորհիւ» չատ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի ճաշի մը որ «Ներթական» բնոյթ ունի, ինչպէս կը յիշեցնէ նաեւ ինքնեռէշըրեալ Հերրըտ Թրիպիւն, որոշ հեգնանքով յիշելով նաեւ «Մոնտ»ի այն հարցումը թէ արդեօ՞ք Ֆրանսայի քաղաքական դէմքերը պօյքոթի պիտի ենթարկեն ամերիկայի դիւանագէտները եւ ժխտար տ'էսթէն պիտի չնջէ՞ իր ճամբորդութիւնը Ամերիկա:

Պարզ է որ ի վերջոյ Շիրաքի այս ելոյթը Միթերանի հային իւղ կը քսէ քանի վերջերս նախարարապետը չատ կը յարձակի ընդդիմութեան պարագլուխին վրայ (նաեւ Ալժերիա կատարած իր ճամբորդութեան առեն):

## Քանի մը տողով

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Զալոն է այս անգամ որ արգելք կը հանդիսանայ սուրիական նոր կարգադրութեան: Ալ Նահարի համաձայն սուրիական ծրագիրն է.— Քարամէի ներկայ կառավարութեան հրաժարում եւ առժամեայ կառավարութեան մը կազմութիւն, վերամիացում բանակի ներսում հաշտակելով, Ֆրէնճիէի հրաժարում եւ նոր նախագահի անմիջական ընտրութիւն: Ուրբաթ առտու, կէս ժամ յապաղումը պատճառ կ'ըլլար որ Քարամէ, Սալամ եւ Ք. Ասատ որ Դամասկոս կը մեկնէին ողջ մնան, արդարեւ առնելիք օդանաւին դրուած ռումբ մը պայթեցաւ ճամբայ ելլելէն առաջ:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ Խորհրդարանին առջեւ Հալք կուսակցութիւնը արգելքի բանաձեւ մը ներկայացուց Տէմիրէլի եւ կառավարական քանի մը ուրիշ անդամներու դէմ զորս կ'ամբաստանէ որ օգտուելով իրենց դիրքէն, խեղդած են տուրքերու խարդախութեան խնդիր մը որու հերոսն էր» Տէմիրէլի եղբօր տղան՝ Եահիա Տէմիրէլ:

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ցոյցերը չատ ծանր բնոյթ առին Հինգշաբթի իրիկուն, երբ 20–30 հազար ուսանող ու խռովարար տարբեր Սէն–Լազարէն ռիւ Լըքուրպ կ'երթային: Ցոյցը բոլորովին այլ բնոյթ առած է եւ թալանի տրուած են բազմաթիւ խանութներ, դրամատուներ, մեծ վաճառատուներ որոնց ցուցափեղկերն ալ փշուր – փշուր կ'ընէին: Հաւանական չէ անշուշտ որ այս ձեւով ուսանողները լսելի ընեն իրենց ձայնը: Սկզբունքով այս ցոյցերը բողոքներ են Բ. պիէլի բարեփոխման դէմ, զոր հրապարակ դրած էր Սուասոն եւ զոր կը ժառանգէ Տիկին Սոնիէ–Սէյթէ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ կուսակցական պաշտօնաթերթ Պրաւդայի ղեկավարութիւնը յանձնուեցաւ Գրիգորիեւիչ Աֆանասիէվի, որ 1974էն ի վեր խմբագրապետն էր Կոմունիստ պարբերաթերթին: Կը փոխարինէ Զիմիանինը, որ 25րդ համագումարին Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար ընտրուեցաւ, պատասխանատու մամուլի եւ մշակոյթի հարցերուն: Նոր խմբագրապետը 54 տարեկան է, տէր բարձրագոյն ուսման եւ գլխաւոր տեսաբաններէն մին մարքս – լենինեան վարդապետութեան:

ՓԱՐԻԶԻԷՆ ԼԻՊԵՌԷի եւ գիրքի այլ բանուորներ առջի օր գրաւեցին Ֆրանս գրօսանաւը: Ձեւ մը եւս հանրային կարծիքի ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար իրենց վրայ:

ԻՐԱՆԵԱՆ ամանորի առթիւ (Մարտ 21), Շահը ներում չնորհած է 305 բանտարկեալներու, որոնք զինուորական ատեաններու կողմէ դատապարտուած էին «զանազան յանցանքներով», որոնց բնոյթը չէ ճշդուած: Կը կարծուի որ անոնց մէջ քաղաքական յանցաւորներ ալ կան:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Նախագահը Սատաթ, դըրուատանքի արժանացած է Քիսինկէրի եւ Ապպա Էպանի կողմէ: Քիսինկէր գնահատած է Սատաթի «պետական մարդու յատկութիւնները եւ քաջութիւնը», մինչ Իսրայէլի Արտաքին նախարարը զայն կ'որակէ՝ «պատմական դէմք մը, անկասկած»:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 12–15)

### ԲԱՂԱԴՐԻՉ ՆՈՐ ՆԻՒԹԵՐ

Խորհ. Միութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով Երեւանի քիմիական ռէակտիվներու գործատան մէջ ձեռք բերուած բաղադրական կաթնաթթուն մեծ կիրառութիւն կը գտնէ ժողովրդական տնտեսութեան տարբեր ճիւղերուն մէջ, մասնաւորաբար սնունդի արդիւնաբերութեան, քիմիական արդիւնաբերութեան եւ բժշկութեան մէջ: Նոր նիւթը ձեռք բերուած է ձեռնարկութեան խումբ մը աշխատակիցներու հետազօտութեամբ, ղեկավարութեամբ ճարտարագէտ Ս. Գաբրիէլեանի: Ներկայիս գործատան արտադրութեան ցանկին վրայ կան 900 անուն ռէակտիվներ, որոնք կը մատակարարուին Խորհրդային Միութեան բոլոր Հանրապետութիւններէն: Այդ նիւթերուն մէջ կան այնպիսի արժէքաւոր նիւթեր, ինչպէս՝ գինեթթու եւ մեխակի իւղ, որոնք նախապէս կը ներածուէին Ֆրանսայէ եւ Ճափոնէ: Մեխակի իւղը կը կիրարկուի արդուզարդի արդիւնաբերութեան եւ բժըշկութեան մէջ (յօդերու բուժման ժամանակ):

×

### ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ՝ ՀԱՅ ԿԻՆ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Հայաստանի Գրողներու Տան մէջ տեղի ունեցած է Երեւանի ուսանող արտասահմանի երիտասարդներու հանդիպումը կին գրողներու՝ Մարօ Մարգարեանի, Շողիկ Սաֆեանի, Շաքէ Վարսեանի, Արշալոյս Մարգարեանի, Մարիա Ցակոբեանի եւ ուրիշներու հետ: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղարը՝ Մկրտիչ Սարգսեան: Սփիւռքի հայ ուսանողներ ընթերցում կատարած են ներկայ գրողներու ստեղծագործութիւններէն, մինչ խումբ մը գերմանացի ուսանողներ մայրենի լեզուով կարդացած են Սիլվա Կապուտիկեանի եւ Մարօ Մարգարեանի բանաստեղծութիւններէն քանի մը նմոյշներ: Բեմ բարձրանալով վիէթնամցի եւ մոնղոլ ուսանողներ, իրենց ազգային երգով ու պարով ողջունած են հիւրերը: Հանդիպումի վերոջաւորութեան ելոյթ ունեցած է բժշկական հիմնարկի «Սփիւռք» երգի–նուագի համոյթը:

×

### ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆԻ ԵՐԵՒԱՆՑԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ

Խորհ. Միութեան Մարմնամարզութեան Դաշնակցութիւնը եւ Մարզիչներու Խորհուրդը հրապարակած են Խորհ. Միութեան կանանց եւ տղամարդոց ազգային, երկրորդ եւ պատանեկան հաւաքականներու կազմերը: Տղամարդոց երկրորդ հաւաքականին մէջ առաջին անունն է Էդուարդ Միքայէլեան, նոյն խումբին մէջ տեղ գտած է նաեւ Էդուարդի կրտսեր եղբայրը՝ Ռուբէն Միքայէլեան եւ Մանուէլ Գրիգորեան: Պատանեկան հաւաքականին մէջ առնուած են՝ աշխարհահռչակ հայ մարմնամարզիկ Ալբեր Ազարեանի 18ամեայ տղան, Էդուարդ, ինչպէս նաեւ Սամուէլ Գէորգեան:

## ԹՈՒՐՔ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿԷ

### ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԷՄ ԳՈՐԾՈՂ «ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ» ՄԱՐԴՈՑ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

— o —

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն (Մարտ 16) կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, որոնց աղբիւրն է թրքական Հիւրրիյէթ օրաթերթը:

«Հիւրրիյէթ» կը տեղեկանայ Ֆրանքֆուրթէն.— Թուրք Ազգ. Տեղեկատու Կազմակերպութիւնը (ՄԻԹ), Արտաքին նախարարութիւնը զգուշութեան հրաւիրեց եւ անոր ուշադրութեան յանձնեց արտասահմանի մէջ գործող տասը «վըտանգաւոր մարդիկ», որոնց ինքնութիւնն ալ ճշդեց: Տեղեկագիրը մանրամասնութիւններ կու տայ այդ տասը «վտանգաւոր անձերու» կազմած ցանցին չուրջ, որ կը սպառնայ Թուրք դիւանագէտներու կեանքին: Այդ «տասներու խմբակին» վեցը Թուրքեր են, չորսը՝ օտարական: Ցանցին մաս կը կազմեն երեք կիներ, եւ անոնց գործածած ինքնաշարժերը ար – ձակ – համարձակ կը շրջին Եւրոպայի մէջ, մահ եւ արիւն սփռելով:

ՄԻԹի տուած այս տեղեկութենէն յետոյ, Արտաքին նախարարութիւնը գաղտնի շրջաբերականով մը Թուրք դեսպանութիւններուն յանձնարարած է որ զգոյշ եւ ուշադիր ըլլան: ՄԻԹ տուած է նաեւ «վտանգաւոր տասներու» գործածած եօթը ինքնաշարժերուն ցուցանիշերը եւ թիւերը եւ յանձնարարած է որ արտասահմանի բոլոր Թուրք դիւանագէտները աչալուրջ գտնուին այդ մարդոց եւ այդ ինքնաշարժերուն հանդէպ: Մանաւանդ որ այս օրերս չատցած են սպառնալիքները եւ լրտեսութիւնները Թուրք դիւանագէտներուն դէմ:

### ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԵՑԱՆ

Ահաւասիկ Թուրքիոյ դէմ գործող եւ Թուրք դիւանագէտներուն կեանքին սպառնացող այդ «վտանգաւորներուն» անունները.—

Օսման Օզան, Ֆաթմա Մէհփարէ Հալպրոն (Պաշարան), Այշէմ Աթսըզ, Մէհմէտ Ադըլտըզ, Զէհրա Զէլիք, Եուսուֆ Զէլիք, Ապտիւլազիզ (Իրանցի ուսանող), Փրոֆ. Էտիթ Փրոք (Փրիպէ), Քուրթ Հալպրոն, Գուտրիս (հաւանաբար սպանացի):

Այս ցանկին մէջ կան բժշկութեան փրոֆեսէօր մը, այր եւ կին մը, Մէհփարէ եւ Քուրթ Հալպրոն, իսկ Զէհրա Զէլիք քոյրն է Եուսուֆ Զէլիքի:

Այս կերպով յայտնի կ'ըլլայ թէ որո՞նք են Թուրք դիւանագէտներու եւ դեսպաններու կեանքին սպառնացողները:

ՄԻԹի տեղեկագրին մէջ մանրամասնօրէն յիշուած են եօթը մահասփիւռ ինքնաշարժերու գոյնը, այցելած վայրերը, որոնց պատկանիլը եւ անոնց տէրերուն անունն ու ինքնութիւնը, ինքնաշարժին ձեւը եւ ցուցանիշը: Ինքնաշարժերու տէրերուն մէջ կը յիշուին Ալաէտտին Սանճագը, Իսմէթ Ինանի, Թունճէր Գայանի, Իլիաս Թիւրքի, Իլքէր Այտընի, Իպրահիմ Թաշանի, Նորթպէթի Փրոքի անունները: Այս վերջինը ամուսինն է Փրոֆ. Էտիթ Փրոքի, որուն անունը յիշուած է «տասը վտանգաւորներու» ցանկին մէջ:

# ԱՒԵՐԱԿ ՄՇՈՅ ՍՈՒԼԹԱՆ Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հայրենի գիւղէն եւ հարազատներէն մեր կարօտը առնելէ յետոյ, պաշտելի ծնողքիս՝ հօրեղբօրս Եղիշէի եւ աննման Կորիւնի ընկերակցութեամբ, ձիերով ճամբայ կ'ելլէինք դէպի Ս. Կարապետ: Կ'անցնէինք Ջիարաթ գիւղէն, որ Մշոյ դաշտի չէն ու հարուստ գիւղերէն մէկն էր. հոն, անպայման կը հիւրասիրուէինք գեղին համբաներէն, մեր խնամի ու քաւոր՝ Թաթոս էֆէնտի Նորատունկեանի տունը, ուր կը մնայինք երկուքէն երեք օր:

Ջիարաթէն մեկնելով, կը բռնէինք դաշտի դուրան ճամբան. կտրելով կանանչ արտերը, կալերն ու ոսկի դէզերը, կը հասնէինք Սորտար գիւղը, ուրկէ շարունակելով մեր ճամբան կ'ուղղուէինք Իննակեան լեռներու ստորոտը փռուած Բաղլու գիւղը, ուր կ'իջեւանէինք ծանօթ յեղափոխական Խոչկանց, կամ Բաղլըւայ Ցոլոյի տունը. գիշեր մը հոն մնալէ եւ հիւրասիրուելէ յետոյ, աղօթարանը հրայուած, նստած մեր ձիերը կը սկսէինք բարձրանալ լեռներէն վեր. հասնելով վանքին ագարակը, «Ներքին փակայ»ն, խոշոր գամբռեր մեզ կը դիմաւորէին, վար կ'իջնէինք ձիերէն, քիչ մը հանգըստանալու եւ առաւօտեան ակրատը հոն ընելու համար: Կ'ըմպէինք վանքին գոզաններէն նոր բերուած ոչխարի կաթ... կը ճաշակէինք վանքին լօշիկն ու սերը, մեղրն ու կարագը եւ քիչ վերջ, կրկին հեծած մեր ձիերը, կը սկսէինք մագլցիլ դէպի Հաւատամքի լերան գագաթը: Ես, նստած հօրեղբօրս Եղիշէի ձիուն ետեւը, ամուր գրկած անոր մէջքէն, հիացած կը դիտէի մեր առջեւ փռուած հայրենի մշուշապատ դաշտն ու դուրանը, որոնցմէ կ'երեւային ջուղտակ գետերը, օձագալար Արածանին ու Մեղրագետը եւ անոնց ափերուն փռուած հայկական չէն ու բարգաւաճ գիւղերը...: Աւելի հեռուն, մշուշին մէջէն հազիւ կ'ուրուագծուէր Ս. Յովհաննու վանքը, Սասնոյ լեռները: Շարունակելով մեր վերելքը, անցնելով ոլոր մոլոր ճամբաներէ եւ խիտ մացառներէ, կը հասնէինք Հաւատամքի լերան գագաթը եւ Տարօնի հրաշալի արեգակի ցոլքերուն մէջէն, յանկարծ կ'երեւային վանքին գմբէթներն ու խաչերը: Կ'իջնէինք ձիերէն, կը խաչակնքէինք մեր երեսները եւ ձիաւոր ու ոտնաւոր, կը սկսէինք կամաց – կամաց մօտենալ վանքին պարիսպներուն եւ արտաքին դրան:

Կոյր աշուղներ նստած վանքին պատերուն տակ, կը թրթռացնէին իրենց տամպուրայի լարերը ու սրտաբուխ կ'երգէին գովքը Ս. Կարապետին.

Սուրբ Կարապետ մըջ պուրակին
Ջուխտակ աղբուր մըջ ուր քակին
Մատաղ կ'նեէր լուս Կիրակին
Մուրատատուր, Սուրբ Կարապետ:

Սուրբ Կարապետ կայնեցուցին
Լուսեղէն շուրջառ հագուցին
Քրիստոս գիրկ մկրտեցին
Մկրտարա՛ր, Սուրբ Կարապետ:

Մինչ հնադարեան տաճարին զանգակները կը ղօղանջէին, աւետելով սրբազան արարողութիւնները, ուխտաւորները, խոր հաւատքով կ'աճապարէին հասնիլ պատարագին, աշուղներն ալ, վերացած, ցնծութեամբ գովքը կը հիւսէին Ջանկլի գիւան Ս. Կարապետին:

Զանգերն ալ կախած էն տաճարի դըրան
Կազմեցին, սարքեցին տասներկու խորան
Ո՛վ մտնայ տեսնայ՝ բաց մնայ բերան.
Մեղայ՝ լաց, մեղայ տուր Ս. Կարապետին
Օգնական պահապան անկաչ էնողին:

×

Մանկական յիշողութեանս մէջ անջնջելի մնացած եւ խորապէս տպաւորած է զիս, Ս. Կարապետի արժանաւոր վանահայր, Սասունցի, առաքելատիպ Վարդան վարդապետը: Դեռ կը յիշեմ իր պարթեւ հասակը, պատկառելի դէմքը, սպիտակ երկայն մօրուքն ու մազերը եւ գլխուն դրած վանականի սեւ գդակը: Կը յիշեմ մանաւանդ, իր զոյգ ղէֆթիկ գուլպաներով, խոշոր ոտքերը եւ սեւ ու լայն հողաթափները:

Վանքին պատշգամէն, ժպիտը երեսին, մեզ կը դիմաւորէր ու Սասունցիի իր հարազատ շեշտով ու եղանակով, կը ձայնէր վերէն. «Գեղա՛մ, Գիւլիզար, Եղիշէ՛, դուք բարով ու խերով էկաք: Հը՛ն, զ'Արմենուհին չէ՞ բերիք»:

Մինչ վանքին ծառաները ձիերը կ'առաջնորդէին ախոռ, մենք կամաց – կամաց վեր կը բարձրանայինք սանդուխներէն եւ կ'ուղղուէինք Առաջնորդարանի ընդարձակ սրահը, ուր անհամբեր, անխառն հաճոյքով մեզ կ'ընդունէր Վարդան վարդապետ: Ուրախութեամբ, յարգանքով ու սիրով կը համբուրէինք իր աջը. ան, հարազատի մը ջերմութեամբ կ'ողջագուրէր հայրս, հօրեղբայր Եղիշէն, իր սպիտակ ու փափլիկ ձեռքը կը դնէր մօրս գլխուն, կը խաչակնքէր, ապա, գրկելով զիս, վեր կը բարձրացնէր, կը համբուրէր այտերս ու կը շոյէր մազերս:

Գրեթէ ամէն տարի, չորս – հինգ շաբաթ կը մնայինք Ս. Կարապետի վանքը, վանահօր ընդունարանին կից խոշոր, արեւոտ սենեակի մը մէջ, վայելելով հայրենասէր վանականին ընկերութիւնը եւ ջերմ հիւրընկալութիւնը:

1915ի Տարօնի եղեռնին, զարհուրելիօրէն նահատակուեցաւ Վարդան վարդապետ...: Կը պատմեն թէ, ճիւաղները տոպրակի մը մէջ կապած, վրան քարիւղ լեցուցած ու ղայն ողջ – ողջ այրած են քաղաքէն դուրս, Գողգոթայի ճամբուն վրայ...:

Ս. Կարապետէն հոգիիս մէջ դրոշմուած են ոչ միայն Վարդավառի խրախճանքները, աշուղներն ու փեհլիվանները, սրբազան արարողութիւնները, խաչերն ու խաչվառները, այլեւ հոյակապ տաճարին մուտքի դուռը, սպիտակ մարմարէ գեղաքանդակ չքեղ պատը եւ սալայատակը, որուն սրբատաշ քարերուն վրայ, պզտիկ աղջիկ, գիշերները առանձին աղօթելու կ'երթայի:

Երբ աւարտէին Վարդավառի տօնակատարութիւնները, երբ դադրէին երգերն ու պարերը եւ ուխտաւորները կամաց կամաց քաշուէին վանքէն, մենք տակաւին կը մնայինք հոն, մինչեւ ամրան վերջերը:

Գիշերները, երբ վանահօր սենեակը հաւաքուած կը ժողվուէին ծնողքս, վանքին հիւրերն ու վանականները, կամ երբ բոլորը թաղուէին խոր քունի մէջ, ես կ'ելլէի անկողնէս, գաղտագողի կը սպրդէի դուրս, կ'իջնէի վանքին բակը ու բոպիկ կը մօտենայի տաճարին դրան, երկիւղածութեամբ ծունկի կուգայի սալայատակին մարմար քարերուն վրայ եւ խորհրդաւոր գիշերուան լռութեան մէջ, կ'աղօթէի վերացած:

Իսկ լուսնկայ գիշերներուն, յափշտակութեամբ կը դիտէի աստղազարդ երկինքը եւ փնտռելով տաճարին գմբէթներուն ետին լուսնի մահիկը, կը մըրմնջէի ժողովրդական ասացուածքը:

Նոր, նոր, կանանչ կարմիր թագաւոր,
Ծեր գացիր, մանուկ եկար,
Իմ հօր ու մօր արքայութիւն
Մահին քանկութիւն, հացին էժնութիւն
Իմ աղբրտոց արեւշատութիւն:

Վանքի բակին ձախ կողմը, գետնայարկ խոնաւ ու փոքրիկ խուց մը կար, ուր կը բնակէր երկայն մազերով, հնամաշ հագուստներով ծերունի վանական մը. «Ճրգնաւոր է» կ'ըսէին. գրեթէ դուրս չէր ելլեր եւ մարդու երես չէր տեսներ. իր օրն ու արեւը կ'անցընէր խուցին մէջ ծոմ պահելով եւ աղօթելով: Ես եւ Կարնեցի Վարդիթեր անուն ուխտաւոր փոքրիկ աղջիկ մը, անոր ամէնօրեայ այցելուներն էինք. հաճոյքով կ'ընդունէր մեզ, բարի խրատներ կուտար, աղօթքներ կը սորվեցնէր մեզի եւ կ'ըսէր.— «Դուք Աստուծոյ զառներն էք, դուք արդար էք, երբոր մեծնաք, մեղք չգործէք լա՛օ, մեղք չգործէք...»:

×

Կը յիշեմ նաեւ Իննակեան լեռներու վրայ, Ս. Կարապետի արօտավայրերուն մէջ, անմոռանալի երեկոյ մը... երբ վանքին բերուորներուն հետ բարձրացանք զօզաններ... Հարիւրաւոր ոչխարներ, հովիւներու եւ գամբռերու հսկողութեամբ կ'արածէին եւ հոն կը բնակէին գիշեր ցերեկ: Ճամբուն վրայ, ամէն քայլափոխի կը հանդիպէինք պաղ ու զուլալ աղբիւրներու, լեռներէն հոսող արագահոս ջրվէժներու, որոնք կը խլացնէին մեր ականջները: Հայրենի սարերու անոյշ հովիկը կը շոյէր մեր այտերը, գոյնզգոյն վայրի ծաղիկներու, անանուխի եւ գինարփի անոյշ հոտերը բռնած էին չորս դին: Երբ բերուորներուն հետ մօտեցանք սարերու լանջին փռուած ընդարձակ հօտին, իրարանցում մը փրթաւ անասուններուն մէջ. սկսան մայել ու իրար կանչել. անոնց ձայնը բռնեց սար ու ձոր: Գառն ու մաքին խառնուեցան իրարու: Ուլեր, կախուած իրենց մօր ծիծերէն, կը քաշէին ուժով, կը ցատքէին խելառ: Կթոցները կը լեցուէին, կաթը կը յորդէր ու պահ մը վերջ, երբ դալրեցան ձայները հօտին ու բերուորին վերջալոյսի շողերուն տակ, հովիւները փաթթուած իրենց կուլաֆներուն, վերցուցին սրինգը եւ աստուածային ձայնով ու հազարով հրաշալի բնութեան ծոցին մէջ երգեցին ու սրնգահարեցին՝ Բերիվանը, Բերիվանը՛...

Մութը պատեց Իննակեան բարձունքները. լիքը կթոցները շալկած, հանաքներով ու խաղերով, բերուորները իջան սարերէն, հեռուէն, յուշիկ կը լսուէր դեռ հովիւին սրինգը եւ ձորերուն մէջ կ'արձագանգէր սիրավառ երգն հայրենի.

Աստուած թող օրհնէ զգեղն ու գեղական
Սիրեր իմ, կ'առնիմ, ես իմ սիրական...
Բերիվանը՛, Բերիվանը՛...:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԷՒՈՆԵԱՆ

# ՔԱՆԻ ՄԸ ԴՐՈՒԱԳ ՀԱՅ-ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԴՐԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Հայ – պուլկարական գրական յարաբերութիւնները ունին հին պատմութիւն, սակայն անոնք աւելի աշխոյժ եւ գործօն դարձան ԺԹ. դարու երկրորդ կէսին, երբ Պուլկարիոյ մէջ տեղի ունեցած ազատագրական շարժումները վերջ դտան ի նպաստ երկրի ազատագրութեան (1878): Գրական կապերու առաջին նշանակալից փաստերէն են Ռափայէլ Պատկանեանի «Արաքսի արտասուքը» բանաստեղծութեան հրատարակումը ընկերվարական «Նովօ Վրեմէ» ամսագրին մէջ կուլկարացի բանաստեղծ Դ. Պոլեանովի թարգմանութեամբ (1897), Րաֆֆիի «Ջալալեդդին» վիպակի տպագրութիւնը մակեդոնական «Ռեֆորմի» թերթին մէջ (1899) վերջապէս Եավորովի « Հայերը » եղերերգի յայտնութիւնը (1900) եւ Աւետիս Ահարոնեանի « Ազատութեան ճանապարհին » պատմուածքներու հաւաքածոյի լոյս ընծայումը Պլովտիվի մէջ (1902):

1920ին հրատարակուեցաւ «Հայկական

# ՊՈՒՊՐԻԿԸ

Ուրիշ ի՞նչ կրնար պատասխանել եթէ ոչ՝

— Բնականաբար, ատիկա պիտի զբաղեցնէ զինքը:

Յետոյ, կարծեց թէ խորհուրդները փոխել ուզէր, աւելցուց.

— Ըսէ, Ֆիլիպ Ատրիանովիչ, կրնա՞յ ինծի քանի մը սիկարէթներ ձգել:

Պզտիկ աղջիկը եւ ծեր մարդը դուրս ելան: Գիշերը կոխած էր արագ: Երկինքը արդէն աստեղազարդուած էր: Նախ լռիկ մնջիկ քալեցին, հեշտանքով շնչելով աւելի թարմ օդը որ կը ծորէր, կոհակներու նման իրենց կուրծքէն ներս: Կառք մը անցաւ. Ֆիլիպ Ատրիանովիչ ըսաւ կառապանին.

— Տար մեզ ուր որ կ'ուզես եւ մի՛ մտահոգուիր գինին մասին:

Կառքը թաւալեցաւ քաղաքին մէջէն: Աստղերուն պայծառափայլ նայուածքին տակ, մինարէները թեթեւօրէն գորշագոյն ստուերներ էին: Լուսնկան արծաթափայլ կանանչով մը կը ծեփէր պարտէզներուն եւ այգիներուն տերեւները. պզտիկ առուակներ գրեթէ չորցած, կը փայլէին աղօտօրէն փողոցներու մէջտեղը: Արեւելեան գիշերներուն չոր հըրայրքը կը թափանցէր պզտիկ աղջկան մարմնէն... Իր թեթեւ հագուստին մէջէն ան կը զգար անոր չփոթ քաղցրութիւնը որ զայն կը սեղմէր անզիտակից խռովքի մը մէջ, բայց այնքան ուժգին, որ կ'արգիլէր զինքը, պտոյտին անակնկալ հաճոյքին անձնատուր ըլլալու:

Ֆիլիպ Ատրիանովիչ, մէկ ձեռքը անոր ուսին դրած, զայն կը զգուէր երկարօրէն: Մերթ ընդ մերթ, մատ մը կը սահէր պարանոցին մերկ մորթին վրայ: Այն ատեն Լենան կը գոցէր աչքերը լալու եւ խնդալու տարօրինակ փափաքով մը: Յանկարծ Ֆիլիպ հարցուց անոր.

— Իմ պզտիկ աղջնակս, պիտի ուզէի՞ր մեկնիլ հոսկէ:

Անջատ ձայնով մը, տեսակ մը երկչոտութեամբ ըսաւ ասիկա: Բայց հարցումը չզարմացուց Լենան, ա՛յնքան ան կ'ուզէր երկարաձգել յաճախ իրեն այցելող երազները:

— Ո՛հ, այո, Ֆիլիպ մօրեղբայր, պատասխանեց ան:

Իր խօսքերուն մէջ այնպիսի ուժ մը, եռանդ մը դրած էր որ ծեր մարդուն համար առանք այրուցք մը եղան եւ ան մրմնջեց... մինչ իր ձեռքը կը սարսռար աղուն ուսին վրայ:

— Մտիկ ըրէ, Լենոչկա, սիրելիս, անհունօրէն կը սիրեմ քեզ, քու կարծածէդ շատ աւելին: Շատ կը ցաւիմ աղտոտ սպասուհիի մը պէս քու աշխատիլդ տեսնելով: Քեզի պէտք են շրջազգեստներ, հաստիկներ, ծաղիկներ. կը սիրե՞ս այս բոլորը այնպէս չէ՞:

— Խաղալիքները, Ֆիլիպ մօրեղբայր, ահա ինչ որ կը նախընտրեմ, մանաւանդ պուպրիկները:

— Անտարակոյս պուպրիկներ, պոռաց ան, կարծես պզտիկ աղջկան փափաքը ցնծութեամբ կը լեցնէր զինքը: Ուրեմն պիտի ունենաս պուպրիկներ, պիտի տամ քեզի:

— Ի՛նչ բարի էք իմ պզտիկ մօրեղբայրս, ե՞րբ ինծի նուէր պիտի ընէք, խակո՞յն:

— Օ՛հ, լաւ գիտես որ հոս անկարելի է. միթէ՞ հոս կարելի է պուպրիկներ գտնել: Ուրեմն մտիկ ըրէ Լենա, լաւ մտիկ ըրէ: Այս շաբթու վերջը Մոսկուա կը մեկնիմ. հոն մեծ քաղաք մըն է, լայն փողոցներով, օթօներով որոնք կ'անցնին ամէն վայրկեան. բարձր, բարձր տուներ. հոն պիտի կարենաս ունենալ ինչ որ ուզես ինծմէ: Կ'ուզե՞ս գալ ինծի հետ:

— Խակոյն, միայն թէ հայրիկս պիտի թոյլատրէ՞:

— Միթէ՞ անոր թոյլտուութեան պէտք ունիս: Տեսնենք, մեծ աղջիկ մը չե՞ս ազատ անկախ. պէտք չէ անոր խօսիլ այս մասին:

Լենոչկա չպատասխանեց: Ան վերյիշեց այն բոլոր բաները որոնք դպրոցը կ'ըսէին իրեն, ուր ընկեր Զոտոֆ, ընկերվարական ուսուցիչը կ'ուսուցանէր թէ քաղքենի ծնողքները, երբեք իշխանութիւն չէին կրնար ունենալ իրենց տղոց վրայ, թէ տասը տարեկանէն սկսեալ, ամէն մարդ իրաւունք ունէր անկախութեան, ծիծաղելի էր ազատ անձի մը համար մեծերուն խորհուրդները մտիկ ընել: Այս ուսուցումը երբեք չէր համոզած զինքը, վասնզի ան չէր սիրեր ընկեր Զոտոֆը՝ չէկ մազերով, կոշտ զործաւոր մը որ դէշ կը հոտէր: Բայց ահա Ֆիլիպ մօրեղբայրը որուն այնքան կը հիանար, անոնց արժէքը կը հաստատէր. կրնա՞ր վարանիլ:

ԺՈԶԷՖ ՔԷՍԷԼ

(Շար. – 4)

պոէզիա» հաւաքածոն՝ բանաստեղծ – թարգմանիչ Ի. Արնաուդովի թարգմանութեամբ: Հաւաքածոյի յառաջաբանին մէջ թարգմանիչը կը քննէ, թէ ինչի հետեւանք է հայ նոր բանաստեղծութեան յեղափոխական եւ հայրենասիրական ոգին: «Հայ նոր բանաստեղծութիւնը, — կը գրէ ան, — հայ ժողովուրդի կեանքն է՝ ողբերգական պահերով, սխրանքներով ու անձնուիրութեամբ: Անոր հիմնական մոթիվը հայրենասիրութիւնն ու քաղաքացիութիւնն է»: Ցուցադրուած հետաքրքրութիւնը դէպի առաջին բանաստեղծական հաւաքածոն, կը ստիպեն Ի. Արնաուդովին 1925ին հրատարակել նոր բանաստեղծական հաւաքածոյ մը՝ «Հայոց վիշտը» խորագրով: Այս հաւաքածոյի քննական ակնարկի մէջ թարգմանիչը կը գրէ. «Հայ գրականութիւնը, որ կը ներկայացնէ հաւաքածոն, հայ ժողովուրդի դէպքերուն եւ պայքարի թանկագին գրական յուշարձան մըն է, եւ ով որ կ'ուզէ գիտնալ թէ ի՛նչ կը ներկայացնէ Հայաստանը եւ անոր մշակոյթը, կրնայ հասկնալ ներկայացուած բանաստեղծներու գործերուն միջոցով, միաժամանակ ստանալով բաւարարութիւն անոնցմէ»:

Նոյն թուականին լոյս կը տեսնէ Երուանդ Օտեանի «Առաքելութիւն ի Տաղըվար» երգիծական վիպակը: Գիրքը կը հրատարակուի «Արարատ» գրադարանի կողմէ, որու նպատակն էր պուլկար մըտաւորականութեան օժանդակութեամբ պուլկար ընթերցողներուն ծանօթացնել հայ գրականութիւնը, որպէսզի հայ եւ պուլկար ժողովուրդները գրականութեան միջոցով փոխադարձաբար ճանչնան զիրար ու իրարու մօտենան: Գիրքին մէջ կան կենսագրական տեղեկութիւններ Օտեանի մասին եւ անոր երգիծանքի ընդհանուր բնութագրութիւնը:

1942ին Սոֆիայի մէջ լոյս կը տեսնէ «Հայկական պոէզիա» ընդարձակ հաւաքածոն Կոստա Դինոլովի թարգմանութեամբ: «Համաշխարհային պոէզիայի ծովը անծայրածիր է, — կը գրէ թարգմանիչը, — անոր խորքերուն մէջ թաքնուած են գոհարներ ու գանձեր, որոնց անծանօթ է աշխարհը: Այդ գոհարներէն մէկ մը մենք յափշտակեցինք հայկական բանաստեղծութենէն: Իրենց փայլով անոնք չեն զիջիր այլ ժողովուրդներու գոհարներուն, նոյնիսկ կը գերազանցեն իրենց ինքնատիպութեամբ, կախարդիչ ուժով, որովհետեւ կ'արձակեն ժողովըրդական հոգիի տառապանքները: Հայկական քնարերգութիւնը ամբողջովին թաթախուած է վիշտով: Հայկական բանաստեղծութեան մէջ սէրը պայքարի կոչ է: Անիկա, նախ եւ առաջ, դէպի հայրենիքը եղած սէր է… Հայկական բանաստեղծութիւնը ունի արիւնակցական կապ պուլկարական նախազատագրական շըրջանի բանաստեղծութեան հետ: Ան ունի Բոթեւի թափը, մեր ազատագրութեան առաքեալներուն պատգամները: Անոր մէջ կը լսուին Պետեֆիի, Բոթեւի, Շեւչենկոյի հառաչանքները»: Կոստա Դինոլով գիրքի յառաջաբանը կ'աւարտէ հետեւեալ խօսքերով. «Հայկական պոէզիայի տեղը նախանձելի է համաշխարհային պոէզիայի գանձարանին մէջ»:

Կոստա Դինոլովի հաւաքածոն աւելի ամբողջական է նախորդ ծաղկաքաղներէն: Իվան Արնաուդովի հաւաքած բանաստեղծներէն զատ, նոր թարգմանիչը իր գիրքին մէջ ընդգրկած է Վ. Տէրեանի, Ն. Քուչակի, Մ. Նաղաշի, Յ. Յովհաննիսեանի, Մ. Մեծարենցի, Յ. Թումանեանի, Պ. Դուրեանի բանաստեղծութիւնները:

Հայերուն, Հայաստանին եւ հայ մշակոյթին յատուկ թիւեր նուիրած են պուլկարական «Պոխոդ» (27-4-1941) եւ «Պըրաւդա» (10-8-1942) թերթերը, որոնց էջերուն մէջ հանդէս եկած են՝ փրոֆ. Գ. Կացարով («Պատմական կապերը Հայաստանի եւ Պուլկարիայի միջեւ»), Փրոֆեսէօր Ստ. Մլադենով («Հայերը եւ Պուլկարները»), գրողներ Ն. Աթանասով («Մի պատուաւոր էթնիկական փոքրամասնութիւն»), Ստ. Չիլինգիրով («Եավլովլի Հայերը») եւ Պ. Ձերնիայեւ («Հայ գրականութիւնը»):

Վերջին տարիներուն մեծ թափով թարգմանուած են խորհրդային ծանօթ գրողներու, որոնց կարգին նաեւ հայ գրականութեան ներկայացուցիչներու երկերը՝ Ստ. Զօրեանի «Մի կեանքի պատմութիւնը», Մ. Շահինեանի «Հիդրոկայանը», Յ. Մաթեւոսեանի «Օգոստոսը», «Մենք ենք, մեր սարերը», Հր. Քոչարի «Մեծ տան զաւակները», Գ. Սեւունցի «Թեհրանը», Վ. Անանեանի «Սեւանի ափին», «Յովազաձորի գերիները»: Պուլկար իրականութեան մէջ հաճելի երեւոյթ պէտք է նկատել այս տարի լոյս տեսած «Հայկական պատմուածքներ» հաւաքածոն, ուր ամփոփուած են հայ դասական ու արդի գրականութեան 53 հեղինակներ:

Պուլկար յայտնի գրականագէտ, բանասիրական գիտութիւններու դոկտոր Քրըսթիւ Գենովի «Ռոմանտիզմը պուլկար գրականութեան մէջ» գործին մէջ տիպաբանական զուգահեռներ դրուած են Կարավելովի, Ռակովսկիի, Դրումեւի եւ Աբովեանի, Րաֆֆիի երկերու միջեւ:

Ժամանակակից պուլկար բանաստեղծ Անդրէյ Գերմանով թարգմանիչն է Եղիշէ Չարենցի ստեղծագործութեան: Գիրքը լոյս տեսած է Սոֆիայի մէջ, 1971ին: Թարգմանիչը իր գիրքին մէջ կը գրէ. «Եղիշէ Չարենց ժամանակակից է մեր Սմիրնենսկիին, նման են անոնց անհատական ճակատագիրները, նման են անոնց ողբերգութիւնները՝ ընկերային, ազգային ու անձնական, նման է անոնց բանաստեղծութիւնը, ուր առկայ է այնքան բոց, այնքան փայլ, սլացում եւ շարժում: Ամբոխները՝ ե՛ւ մէկի ե՛ւ միւսին համար նորի կրողներ են, հրդեհները՝ ե՛ւ մէկի, ե՛ւ միւսի բանաստեղծութեան մէջ սրարշաւ կը քշեն յեղափոխութեան կարմիր նժոյգները»:

ԿԱՐՕ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

# ՍԵՒԱՆԱՑ ԼՃԻ ԱՊԱԳԱՆ

Մոսկուա լոյս տեսնող «Սովետական Միութիւն» ամսագրի թղթակիցները հարցազրոյցներ ունեցած են Սեւանայ լճի մակարդակի պահպանման աշխատանքներու կարգ մը ղեկավարներու հետ: Հարցազրոյցներու ընթացքին արծարծուած են Սեւանայ լճի ապագային առնչուող հարցեր, որոնց պատասխանած են մասնագէտ անձեր՝ հանգամանօրէն:

Հայաստանի Մելիորացիայի եւ ջրային տնտեսութեան նախարարը՝ Գրիգոր Բաղրամեան ըսած է. «Հայաստանը այսօր ստիպուած է լուծել անոյշ ջուրի խիստ խնայողական օգտագործման խնդիրը, որ ներկայիս յատուկ սրութեամբ կը դրուի բազմաթիւ արդիւնաբերական երկիրներու մէջ, իսկ շուտով կը ծառանայ ամբողջ աշխարհի առջեւ: Արփի – Սեւան ջրատարը առաջին քայլն է այս խնդրի լուծման գործին մէջ, որուն էութիւնն է մէկ կողմէ Սեւանի ջուրերը օգտագործել մարդոց օգտին համար, իսկ միւս կողմէ՝ պահել լճի բոլոր սքանչելի առանձնայատկութիւնները: Հիմքեր կան ենթադրելու որ մենք ոչ միայն կը պահպանենք ջրամբարի ներկայի մակարդակը, այլեւ պայն կը բարձրացնենք եւ յետոյ, ջուրը հարստացնելով թթուածինով՝ կը դադրեցնենք անոր կանաչապատումը»:

Ջրային նախագծումի համամիութենական գիտական – հետազօտական հաստատութեան Հայաստանի բաժանմունքի տնօրէնը՝ Յակոբ Մանուկեան, պատասխանելով թղթակիցներու հարցումին՝ ըսած է. «Արփի – Սեւան ջրատարը եզակի կառոյցներէն է, որու իրականացման ընթացքին հանդիպեցանք մեծ դժուարութիւններու, որոնք ցոյց կուտան թէ անհրաժեշտ է մշակել և ստուգել բարդ պայմաններու մէջ ջուրի արուեստական կառուցուածքներու շինարարութեան նոր ձեւերու ամբողջ շարք մը: Հակառակ այդ բոլոր դժուարութիւններուն, ջրատարի կառուցումը պիտի հասցնենք իր աւարտին եւ Սեւանը պիտի սկսի տարեկան ստանալ շուրջ 250 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր: Կ'ենթադրուի յետագային այդ քանակը հասցնել տարեկան 500–600 միլիոն խորանարդ մեթրի: Այժմ ոռոգման եւ ուժի կարիքներու համար լիճը տարեկան կուտայ մօտ 300 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր»:

Հայաստանի ուժի եւ ելեկտրականացման գլխաւոր վարչութեան պետը՝ Սուրէն Վարդանեան, իր կարգին, հանգամանօրէն անդրադառնալով հարցին՝ ըսած է. «Նախապէս, երբ Հայաստանի ամբողջ ուժը հիմնուած էր Սեւան – Հրազդան ջրվէժի կայաններու վրայ, մենք, ուրիշ ելք չունէինք: Այժմ այդ ջրվէժի 560 հազար քիլովաթ ուժէն կ'օգտագործենք միայն 150 հազարը, որպէսզի Սեւանայ լճին աւելի շատ ջուր ձգենք: Ջրվէժը կ'աշխատի ծայրայեղ կարիքի պարագային, երբ ելեկտրուժի սպառումը յատկապէս կը մեծնայ: Մտադիր ենք յետագային այդ նպատակով կառուցել ջուր կուտակող հզօր կայան մը»:

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Սեւանի ջրակենսաբանական կայանի տնօրէնը՝ Ռաֆայէլ Յովհաննիսեան, այսպէս արտայայտուած է յիշեալ հարցի մասին. «Մեզի՝ գիտնականներուս, այնպէս կը թուի, որ առայժմ հանգստանալու հիմքեր չկան: Ճարտարագէտները տակաւին չեն կրնար ըմբռնել լճի կենսական աշխարհի կառուցուածքի ամբողջ բարդութիւնը: Օրինակ, նախքան Արփի գետի ջուրերը Սեւանայ լճի մէջ լեցնելը, պէտք է ստեղծել ելեկտրական պաշտպանութեան կառոյց մը, որպէսզի միւս աւազանի յօրինուածքները չթափանցեն լիճին մէջ: Անհրաժեշտ է աւելի լրջօրէն, նոյնիսկ տագնապով մօտենալ լճի ջուրի կանաչապատման խնդրին, անհանգստանալ անոր աղտոտումին իւրաքանչիւր դէպքին առթիւ: Մեր կարծիքով, ամբողջ Հայաստանը պէտք է հոգայ լճի մասին որ միաժամանակ հանրապետութեան անգին զարդն է եւ անոր զարգացման վըրայ ազդող ամէնէն կարեւոր գործօններէն մէկը: Ուստի, կառավարութեան առաջարկած ենք կարգ մը լրացուցիչ միջոցառումներու դիմել, որոնցմով կարելի կ'ըլլայ ապահովել Սեւանայ լճի ապագան»:

## ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՍԱՆ ՓԱՒԼՈՅԻ մէջ, Փետր. 15ին մեռած է շրջանի վեթերան ընկերներէն Օնիկ Տարագճեան: Ողբացեալը ծնած էր Ռոտոսթօ 1900ին եւ 20 տարեկանին մտած է դաշնակցական շարքերը: 1920ական թուականներուն փոխադրուելով Արժանթին՝ իր գործնական մասնակցութիւնը բերած է կուսակցական կազմաւորումի եւ մշակութային ու մամուլի կեանքի սկզբնական շարժումներուն: Գաղափարապաշտ խումբ մը ընկերներու հետ ընկ. Տարագճեան նախաձեռնողն է «Արմենիա» օրաթերթի գաղափարական նախատիպը եղող «Բողոքի ձայն» թերթին, որ Լատին Ամերիկայի առաջին հայկ. թերթն էր: Անուհետեւ կարճ ժամանակ մը Ուրուկուէյ մնալէ ետք, ողբացեալը վերջնապէս կը հաստատուի Սան Փաւլօ, ուր մինչեւ իր մահը կը մնայ ծառայութեան պատնէշին վրայ, ի խնդիր շրջանի գաղութային եւ կուսակցական կազմակերպումին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

ՈՂՋԱԿԷԶ

Եթէ դուն ալ Ալթիէրիի հետ ամուսնանալու ըլլաս, այդ ազդեցիկ զօրավարին անունը ըլլալուս համար անխոցելի կը դառնամ, ոչ ոք այլեւս կը կասկածի վրաս: Բայց եթէ ամուսնանալու չըլլաս, կործանած եմ:

Այժմ կեանքս եւ ազատութիւնս քու ձեռքերուդ մէջն է, ընտրութիւն ընելը քեզի կ'իյնայ: Քու գթութեանդ կոչում չեմ ըներ, որովհետեւ չեմ գիտեր թէ այս վերջերս ի՞նչ եղած է քու սիրտդ… Ո՛վ իմ մէկ հատիկ աղջիկս, եթէ քանի մը օրէն զիս ձերբակալելով Հառաչանքի կամուրջէն անցընեն, ամէն ոք պիտի ըսէ թէ Տանտոլոյի մահուան պատճառը իր աղջիկը եղած է:

Այս խօսքերը ըսելով, չափէն աւելի խռոված, դուռնէն դուրս ելաւ:

Լէոնոր իր աթոռին վրայ պամուած մընաց…

Յաջորդ առաւօտուն, երբ հայրը նոյն սենեակէն ներս մտաւ, աղջիկը նոյն աթոռին վրայ գտաւ, ուր Լէոնոր յուսահատութեան արձանի պէս քարացած մընացած էր:

Տանտոլօ անոր մօտեցաւ եւ ձեռքը ուսին վրայ դնելով մրմնջեց.

— Լէոնո՛ր:

Մանկամարդ աղջիկը ոտքի ելլելով, զարմացած մնաց…

Ի՛նչ, լուսցա՞ծ էր… առտու եղա՞ծ էր:

Մէկ գիշերուան մէջ որպիսի՛ ցաւագին ու ասղնտող մտածումներ մտած ու կըռուած էին իր ուղեղին մէջ, որպէսզի՛ վայրագ որոշումներ կրծած էին անոր սիրտը, այդ հուժկու ու անվեհեր հոգիին մէջ կորովի որպիսի՛ անտեղիտ գանձեր կուտակուած էին արդեօք մինչեւ առտու:

Երբ ան տեսաւ իր հայրը, որ իր դէմը ցցուած հարցական նայուածքով մը իր աչքերուն մէջ կը նայէր, հանդարտ ձայնով մը ըսաւ.

— Հայր իմ, կրնաք խօսք տալ Ալթիէրիին թէ կը հաւանիմ իր կինը ըլլալ:

Տանտոլօ ուրախութեան մռնչիւն մը արձակելով աղջկանը ձեռքերը համբուրելու համար դէպի առաջ նետուեցաւ, բայց ողջակիզուած կոյսը ետ հրելով հօրը ձեռքերը, իր սենեակը քաշուեցաւ…

Յուսահատութեան խորունկ անդունդը բացուած էր Լէոնորի եւ իր սրտին միջեւ…:

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ռոլան երկար ատեն բարի քահանային վերադարձին սպասեց, բայց տեսնելով որ ան եկած չունէր, սկսաւ ինքզինքը յանդիմանել թէ բրտօրէն վարուած էր անոր հետը:

— Գէշ քրիստոնեայ մը ցոյց տուի ինքզինքս, ըսաւ ան իւրովի: Պէտք էր որ անոր կրօնական պատուէրներուն կարեւորութիւն տայի: Եթէ դալու ըլլայ, ներողութիւն պիտի խնդրեմ իրմէն…:

Այսպէս, տասնըհինգ օր համբերութեամբ սպասեց, ամէն անգամ որ դրան կողմէն ոտքի ձայն մը լսէր, դէպի հոն կը վազէր:

Ժամանակը անցաւ, անցաւ դանդաղ ու քստմնելի, անցաւ արիւնոտ ու ահարկու:

Օր մը, երբ բանտապահը դրան մօտեցաւ բանտարկեալին օրապահիկը բերելու համար, Ռոլան հարցուց անոր.

— Բարի քահանային հոս գալը որքա՞ն եղաւ:

— Տարի մը, պատասխանեց բանտապահը:

Տարի՛ մը, տարի՛ մը, երեք հարիւր վաթսունը հինգ երկար ու անհատնում օրեր անոր գալուն սպասած էր… Սարսափելի՛ բան…

Ռոլան ձեռքերը մազերուն մէջ մխըրճեց, խուլ մռնչիւն մը արձակեց եւ լալահառաչ՝ քարէ մահճակալին վրայ նետուեցաւ:

— Նորէն խելքին եկաւ, մռլտաց բանտապահը: Ցիմարութեան նոպաները սկըսան…: Տեսնենք այս անգամ անցեալ անգամուան պէս նորէն պիտի կատղի՞:

. . . . . . . . . . . . . . . . . . . . .

Ամիսներ անցած էին: Բանտապահը այլեւս բանտէն ներս չմտնել սկսած էր… Շատ հաւանական էր որ խենթը մէկ վայրկեանէն միւսը կատղէր, ինչո՞ւ անձը վտանգի տակ դնէր…:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

### Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Նուարդ Մաղաղաճեան իր ամուսնոյն՝ Ռուբէն Մաղաղաճեանի մահուան տարեդարձին առթիւ 30 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար, նոյնպէս փոքրիկն Վերոնիկ Մաղաղաճեան նոյն տարեդարձին առիթով 100 Ֆր. նուիրած է Իզմիրի եւ շրջաններու Հայր. Միութեան:

### ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Իսիի Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Թուրիկեան եղբայրներուն իրենց հօր՝ Արմենակ Թուրիկեանի մահուան առթիւ:

### ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կեսարիոյ եւ շրջանի Հայր. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, ի նպաստ Նոր Կեսարիոյ.—

Ա. ՑԱՆԿ

Պ. Միհրան Եփրեմեան 15.000, Տիկին Լըֆրանսուա – Վարդ Վէզիրեան 10.000, Տէր եւ Տիկին Ջզօն Պարթեւեան, Պ. Աւետիս Գալֆայեան, Պ. Սուրէն Գալֆայեան, Պ. Միսաք Կիւլպէնկեան, Պ. Գապատայեան 1000ական, Պ. Եղիա Բաթրնայեան, Տիկին Ֆիչէր – Մելինէ Վէզիրեան, Պ. Ալիքեան, Պ. Պայրամեան, Պ. Ճիէրճեան, Պ. Շիրինեան, Պ. Գէորգ Տէրվիշեան 500ական, Տիկին Արուսեակ Վէզիրեան, Տիկին Պէաթրիս Մանուկեան, Պ. Սուրէն Վէզիրեան 200ական, Պ. Լեւոն Թոքաթլեան 300, Պ. Արշաւիր Քաղցրունի, (Ամերիկա) (20 տոլար) 80, Պ. Հայթայեան (Փարիզ), Տիկին Արշակուհի Դաւիթեան 100ական

Գումար 34.680 Ֆր.

## ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Երիտասարդաց Յանձնախումբը կը կազմակերպէ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

**Matinée Dansante**

ANIMEE PAR L'ORCHESTRE VDANK'S

Կիրակի Մարտ 28 ժամը 15էն մինչեւ 22

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, Rue Bleue — 75009 Paris
Métro Cadet

Մուտք խմիչքով՝ 15 ֆրանք

### « ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տիկին Զարուհի Քէշիշէֆ 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, յիսնամեակին առթիւ:

### ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տիկին Սիրարփի Սանթուրճեան 100ական ֆրանք կը նուիրէ հետեւեալ կազմակերպութիւններուն, թերթերուն, ի յիշատակ իր սիրելի եղբօր, քրոջ՝

Վրոյր եւ Խօժէնի Հալէպլեանի

Մխիթարեան, Դպրոցասէր, Անարատ Յղութեան Քոյրերու վարժարաններուն, Կարմիր Խաչին, «Յառաջ», «Աշխարհ» թերթերուն եւ200 Ֆր. Ս. Ղազարի:

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի
Կիրակի Մարտ 28 ժամը 13ին
HOTEL SOFITEL (salle Meudon)
2, Rue Grognet — Métro Balard
Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Նախապէս արձանագրուիլ հետեւեալներուն մօտ.—

Տիկին Թադէոսեան 878-27-35
Տիկին Արսլանկիւլեան 734-70-19
Տիկին Հրաչեան 878-67-38
Տիկին Սանոսեան 645-13-52
Ոչ մէկ հանգանակութիւն

Ճաշագին 70 ֆրանք

## ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

### ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Ապրիլ 8, ժամը 20ին:

Կանոնագրի փոփոխութեան հետեւանքով եւ նոր կանոնագրի Թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութիւնը իր ամբողջ կազմով նորոգելի է այս տարի (16 անդամ):

Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան կազմին: Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամին գրասենեակը դիմել գրաւոր ամէնէն ուշը մինչեւ Մարտ 24 (77, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ):

Թեկնածութեան պայմաններն են.

1) Աղքատախնամի անդամ ըլլալ երեք տարիէ ի վեր:

2) Ստիպողաբար ներկայ ըլլալ վարչութեան ժողովներուն ամիսը անգամ մը:

3) Յանձնախումբերու մաս կազմող վարչութեան անդամները պարտին շաբաթը քանի մը ժամ տրամադրել յանձնախումբի աշխատանքներուն համար:

### ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուլվ. Օտտոյի Թաղ. Խորհուրդը ստացած է.— Այրի Տիկին Վարժապետեան իր հանգուցեալ ամուսնոյն՝ Յովհ. Վարժապետեանի հոգեհանգստեան առթիւ 140, դպրաց դասի 200, Տիկին Պէքիրեան եւ Թէրզիպաշեան 20, Տէր եւ Տիկին Թիւթէլեան 20, Տէր եւ Տիկին Յուսիկեան իրենց գերդաստանի հին եւ նոր ննջեցեալներու հոգեհանգիստին 20, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Խոզիկեան, Կարապետ Խոզիկեանի հոգեհանգիստին՝ 20, Տէր եւ Տիկին Պիւլկիւրեան 10, Եօզանճեան ընտանիք իրենց կնոջ եւ քրոջ՝ Արմենուհի Եօզանճեանի յիշատակին 50, Պ. Գրիգոր Նաճարեան 50, այրի Տիկին Տատիկեան 20, Պ. Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Սուլալեան 30ական, Պ. Մանուկեան 10, եւ դպրոցին 10, Պ. Պօղոս Քէքէվեան 30, Պլ. Օտտոյի Կապ. Խաչ, մահացած ընկերուհիներու յիշատակին 50, Տիկին Մարիամ Շարիկեան 10, այրի Տիկին Արմաղանեան իր ընկերուհիներու յիշատակին 10, Տիկին Գասպարեան 20, Արմաղանեան ընտանիք Թորոսեանի հոգ. առթիւ 10, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պօյաճեան փոքրիկն Լուսին Կարապետեանի մկրտութեան առթիւ 10, Պ. Սահակեան Խաչիկ Մեսրոպեանի թաղման առթիւ 10, Տիկին Ուլուսեան նոյն առթիւ 10, Պր. Թովմաս Կիրատուրեան 20 ֆրանք:

Dimanche 28 Mars à 17 heures, SALLE MOLIERE — LYON

RECITAL

**Alice CHAMIRIAN**

(Mezzo Soprano)

**Raffi ARZOUMANIAN**

(Pianiste)

Au programme : *Schumann — Debussy — Gounod — Babadjanian — Komitas —Ganatchian — Ohan Dourian — N. Kalandarian — K. Avédissian — A. Doloukhanian — A. Adjémian — Armèn Dikranian*

Entrée : 30 francs. Pour les étudiants : 20 francs

Réservation : Eglise de Lyon , 295 Rue Boileau

## ԱՊՐԻԼ 24Ը ԵՒ ՄԱՅԻՍ 1Ը

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

AVEC LES ANCIENS COMBATTANTS ARMENIENS de L'ARMEE FRANÇAISE

Նախընտրաբար վեթերան ընկերներուն համար:

Ապրիլ 21էն Մայիս 3
ՓԱՐԻԶ–ԵՐԵՒԱՆ նոյն օրուան մէջ
Ուշադրութիւն՝ ԳԻՆ 2450 Ֆր.

Տեղերը սահմանափակ են:

Արձանագրութեանց համար դիմել՝ Երկուշաբթի ժամը 17–19, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ ժամը 14–16

Amitiés France - Arménie
Պարոյր Սեւակ գրադարան
32, Rue de Trévise — 75009 Paris
Tél. : 246-14-94

ԻՍԻԻ մէջ Միհրան Քեհեայեանի:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Սէնթ Օնորին տէ Փերք

Մանուկներու խումբը կը մեկնի կիրակի, Մարտ 21ին ժամը 15ին:

ժամադրավայր՝

Պարոյր Սեւակ Գրադարան
32, Rue de Trévise — 75009 Paris

### ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Պատմագիրք յուշամատեանի
Ա. հատորը

Գին 70 Ֆր. —Դիմել.—

Y. Baboyan, 3 Camp. Perrier
St. Antoine, MARSEILLE 13015
A. Nercessian, 5 Bl. de Verdun
92400 COURBEVOIE

## A R M É N I E 1 9 7 6

*Départs chaque mois :*

**ՉԱՏԻԿԸ՝ ԵՐԵՒԱՆ**

du 16 Avril au 30 Avril

du 8 Mai au 22 Mai
du 12 Juin au 26 Juin
du 10 Juillet au 24 Juillet
du 6 Août au 21 Août
du 22 Septembre au 6 Octobre
du 23 Octobre au 6 Novembre
du 22 Décembre au 3 Janvier 1977

**à partir de 2680 fr.**

Pour les jeunes de 16 à 35 ans (2 voyages)
du 24 Juillet au 7 Août
du 16 Août au 30 Août

*Renseignements et Inscriptions*

A PARIS

**mondotours**

2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 073-32-64 266-50-12 073-30-64

A LYON Varoujan Sarkissian

**sevan voyages**

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

*Licence Voyages : A. 721.*

## *CAPPADOCIA PRODUCTIONS*

Présente le premier disque arménien de

**MARTEN YOURGANS**

avec

**BERNARD DEDEDJIAN**

En vente :
LA CAPPADOCE, 3 Rue Marivaux, 75002 Paris — Tél. : 742-83-65
PALOYAN, 9 Rue de Trévise, 75009 Paris — Tél. : 523-24-97

Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

«Արէլեան» թատերախումբը, մասնակցութեամբ գաղութիս կազմակերպութիւններուն

Կը ներկայացնէ

Շաբաթ Ապրիլ 3 ժամը 20.30ին, Մէզոն – Ալֆորի Քաղաքապետարանի թատերասրահը

Avenue du Général de Gaulle

## ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Կատակերգութիւն 3 արար — Երուանդ Օտեանի

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
21
DIMANCHE
21 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1.20 F.

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 170 Ֆ· Վեցամսեայ 90 Ֆ·
Արտասահման Տար· 200 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 20

51րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13·545 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — N° 13.545

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ԹՐՔԱԿԱՆ ԶՈՒՐ ՓՈՐՁԵՐ

— o —

Ա·

Թուրք թերթերը կը շարունակեն զբաղիլ հայեւթուրք յարաբերութեանց խնդրով, նպատակ ունենալով վերջ տալ Սփիւռքի Հայերու ձեռնարկներուն, որոնք Մեծ Եղեռնի յիսնամեակէն ի վեր աւելի բուռն հանգամանք են ստացած: Եւ որովհետեւ չեն կրնար որեւէ ձեւով արգելել Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս ազատ աշխարհի զանազան երկիրներուն մէջ ապրող հայ կազմակերպութեանց վրայ, կը ջանան զարտուղի միջոցներով հասնիլ իրենց նպատակին:

Հայ դատի վերարծարծումն ու հետապնդումը Թուրքերուն համար դարձած են մղձաւանջ, որմէ կը ջանան ազատիլ օր առաջ: Առանց սակայն փոխարէն որեւէ գոհացում տալու Հայերուն:

Զո՛ւր փորձեր:

Յատկանշական երեւոյթ էր Միլլիյէթի խմբագրապետ Աբտի Իփէքճիի հարցազրոյցը Պոլսոյ Պայքար շաբաթաթերթի խմբագիր Յակոբ Սվասլեանի հետ (Յառաջ, 14, 16 եւ 17 Մարտ): Նորութիւն մը՝ սիրաշահելու համար Հայերը փաղաքշանքով, օսմանեան կայսրութեան օրով կարգ մը հայ ծանօթ դէմքերու մատուցած ծառայութեանց յիշատակութեամբ:

Այս նոր քաղաքականութեան միտ բանին շատ թափանցիկ է սակայն: Շողոքորթութեան կը յաջորդէ անմիջապէս [...]եայն սպառնալիքը, որ շատ աւելի անկեղծ է ու լիովին կը պատշաճի Թուրքերու առհաւական եւ անփոփոխելի մտայնութեան:

Մարմարա (Մարտ 5) կը գրէ թէ Թուրքեւհայ յարաբերութեանց մասին Պայքարի մէջ Յակոբ Սվասլեանի գրած Թրքերէն խմբագրականին արձագանգները կը շարունակուին Թուրք մամուլին մէջ: Հայ խմբագիրը դիտել կուտար, որ «լռութիւն եւ անտարբերութիւն» տիրած է այս կարեւոր խնդրոյն մօտենալու նկատմամբ, «կարծես թէ այս նիւթին մասին անկեղծ ու սրտաբաց խօսիլն արգիլուած ըլլար մեր միջեւ»:

Ու հարցնելէ վերջ թէ ինչո՞ւ «իբրեւ այս երկրին հայրենակիցները, վաթսուն տարիէ ի վեր չենք ուզած մօտենալ նիւթին, փոխադարձ հանդուրժողութեամբ եւ հասկացողութեան ոգիով ու միշտ ականջ տուած ենք միայն դուրսէն եկած օտար ձայներուն եւ չարժած անոնց ազդեցութեան տակ», Սվասլեան խօսքը կ'ուղղէ Թուրք նոր սերունդի վարիչներուն եւ մտաւորական շրջանակներուն:

Եզրակացութիւնը.—

«Այլեւս ժամանակն է, որ փրկուինք զգացականութեան վնասաբեր ազդեցութենէն ու ջանանք միասնաբար պատրաստել շինիչ ու օգտակար առողջ հանրային կարծիք մը, թէ՛ մեր երկրին եւ թէ արտասահմանի մէջ: Որպէսզի, այս դարասկիզբին մեր մեծ հայրերուն վիճակուած ցաւալի յիշատակներուն տեղ, մենք նոյն դարու վերջաւորութեան մեր զաւակներուն իբրեւ ժառանգ թողունք բարեկամական եւ եղբայրական մաքուր զգացումներով զօրացած երջանիկ ապագայի մը ապահովութիւնը»:

×

Միւս կողմէ «Թէլէվիզիոնի Եօթը Օրերը» շաբաթաթերթի գլխաւոր խմբագիր Սէզա՛ի Սոլէլի, որ «Անոնք ինկան» ծանօթ երգին առթիւ «Անամօթ մարդը» անուանած էր Շառլ Ազնաւուրը եւ քանի մը զզուելի յօդուածներով պահանջած եւ յաջողած էր Թուրք հեռատեսիլէն ու ձայնասփիւռէն վերցնել տալ հայ արուեստագէտին յայտագիրները, կը խօսի Սվասլեանի «Թո՛ղ դադրի այլեւս այս ցաւը» խորագրով գրութեան մասին, զոր կ'որակէ «մտերիմ ու բարի կամեցողութեամբ գրի առնուած յօդուած»:

Յետոյ կը հարցնէ թէ «իրականութեան մէջ ո՞վ է այլեւս անցեալին վերաբերող այս նիւթը տեւապէս արծարծողը»: Պատասխանը կասկած չի վերցներ: Հայերն են: Թուրքերը խելօք-խելօք նստեր են: Վաթսուն տարուան ընթացքին հայեւ-Թուրք յարաբերութեանց շուրջ Թուրքիոյ մէջ գրի առնուած հրատարակութիւնները երկու ձեռքի մատներուն վրայ համրուելու թիւով միայն կրնան եղած ըլլալ: «Անոնք ալ անկասկած գրուած են արտասահմանի Հայերուն կատարած անտեղի ելոյթներուն ի պատասխան: Առանց պատճառի որեւէ բան տեղի չէ ունեցած եւ գրգռութիւն՝ երբե՛ք»:

Քա՛ւ լիցի:

Թուրք խմբագիրը սուտ խենթ կը ձեւանայ, ուրանալով իրականութիւնը: Մենք քանիցս առիթ ունեցանք փաստերով հաստատելու թէ «թուրք քարոզչական մեքենան կը բանի միշտ»: Յիշեցինք անունները ոչ միայն գիրքերու, այլ եւ պարբերականներու, որոնց մէջ զզուելի զրպարտութիւններ եւ սուտ ամբաստանութիւններ կը վխտան Հայերուն դէմ, որոնք կը ներկայացուին իբրեւ ջարդարար Թուրքերու, անոնց մոլեռանդութիւնը գրգռելու յետին մտքով:

Սէզա՛ի Սոլէլի իր գրածը փաստելու համար կ'աւելցնէ.

«Հարցուցէ՛ք բոլոր խելամ Թուրքերուն: Այդ հարցի շուրջ արդեօ՞ք մինչեւ հիմա հակահայ որեւէ թելադրութիւն կատարուա՞ծ է իրենց: Արդեօ՞ք անցեալի այդ դէպքերուն մասին մեր վարժարաններուն մէջ որեւէ մատնանշում եղա՞ծ է աղոց: Անոնց ամբողջ լսածը այդ օրերը ապրող ծերունիներու պատմածներն են միայն: Մենք այդ էջերը շատոնց փակեցինք, քանի որ մենք քինախնդիր ժողովուրդ մը չենք» (?):

Եւ ի՛նչպէս...:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ Փարիզի մէջ

Մարսէյլէն, Վալանսէն եւ Լիոնէն ետք, Փարիզի հասարակութիւնն էր որ առիթն ունէր Ուրբաթ իրիկունէ սկսեալ վայելելու Հայաստանի պետական պարախումբը:

Սալ Փլէյէլը լեցուած էր խուռներամ բազմութիւն մը, որ չսակարկեց իր ծափահարութիւնները: Վանուշ Խանամիրեանի ղեկավարութիւնը վայելող այս պարախումբը ցոյց տուաւ թէ ծանօթ է պարարուեստի բոլոր նրբութիւններուն ու «Նայիրեան աղջիկների հեզաճկուն» պարերը չէին կրնար չխօսիլ արմատախիլ ժողովուրդի մը հայրենակարօտ սրտին: Ծանօթ՝ պարի արհեստին եւ արուեստին, Հայաստանի պարողները եւ ընկերացող նուագածուները հաճելի երեկոյ մը շնորհեցին Փարիզի հայ գաղութին:

×

Հինգշաբթի օրուան Տօփինէ Լիպէռէն գովեստով կ'արտայայտուի Վալանսի մէջ տրուած երեկոյթին համար, հրատարակելով նաեւ երեք նկարներ:

## Քանի մը տողով

ՌԱՇԻՏ ՔԱՐԱՄԷԻ դէմ ձախողած մահափորձէն ետք, կացութիւնը վատթարացած է Լիբանանի մէջ ու նաեւ տարակարծութիւնը կը խորանայ Սուրիացիներուն եւ Պաղեստինցիներուն միջեւ: Առաջին հակասական լուրերէ ետք, ճշդուեցաւ թէ Լիբանանի նախկին վարչապետ Սալամ եւ վարչապետ Քարամէ օդանաւին մէջն էին եւ Խորհրդարանի նախագահ Ասատ ալ կը պատրաստուէր օդանաւ մտնել երբ ռոքէթ նետուած է օդանաւին վրայ: Քարամէ, Սալամ եւ շուրջ վեց ճամբորդներ կրցած են վար նետուիլ բայց եւ այնպէս այս աչառեկումը մեծ հարուած մըն է Սուրիոյ վարկին քանի բուն թիրախը այս արարքին մէջ, պարզ է, Դամասկոսի քաղաքականութիւնն է եւ այս եղեռնափորձին պատասխանատուութիւնը առաջին առթիւ կը ձգուի Խաթիպի «Արաբ Լիբանանի Բանակ»ին վրայ: Միւս կողմէ կռիւները վերսկսած են Պէյրութ եւ պետական հարուածէն ի վեր 274 մեռեալ կայ:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԷՆ, Արտաքին Գործոց նախարարութիւնը յայտնեց թէ «անտեղի» կը գտնէ Շիրաքի քննադատութիւնը Միթերանի ճաշին առթիւ, ամերիկեան դեսպանատունը:

ՄԵԾՆ - ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ արքայական պալատը պաշտօնական զեկոյցով մը յայտնեց թէ իշխանուհի Մարկարէթ եւ Լորտ Սնօտոն կը բաժնուին (առ այժմ թագուհին ամուսնալուծման առաջքն առած է, ինչ որ պետք է նաեւ Անկլիքան եկեղեցւոյ):

ՓԵՔԻՆԻ «Նոր Չինաստան» մամուլի գործակալութիւնը կը յայտնէ թէ Չինացիներուն համար արաբական այբուբենը կը կասեցնէ «ընկերվարական յեղափոխութեան եւ կառուցման զարգացումը»: Այս հաստատումը եղած է թղթակցութեան մը առթիւ Սինքիանկի ուիկիւր եւ ղազախ լեզուներու լատինացման անդրադառնալով եւ զայն անհրաժեշտ նկատելով:

## ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ ՃԱՓՈՆ ՉԵՐԹԱՐ

— o —

Իւմանիթէ կը հաղորդէր Ուրբաթ առտու թէ Արամ Խաչատրեան, 72 տարեկան, առողջական պատճառներով յետաձգած է Ճափոն կատարելիք իր շրջապտոյտը: Երկկամունքի գործողութեան պիտի ենթարկուի Մարտ 25ին: Խորհրդահայ երաժշտագէտը կարգ մը նուագահանդէսներ պիտի տար Մարտի վերջ եւ պիտի ղեկավարէր Թոքիոյի Նիհոն Ֆիլհարմոնիք նուագախումբը, չորս նուագահանդէսներու ընթացքին:

## Ի ՆՊԱՍՏ Ս. ՂԱԶԱՐԻ

Մեր վերջին ցանկէն ետք («Յառաջ» Փետր· 25) ստացանք հետեւեալ գումարները.—

| | |
|---|---|
| Պ· Մեսրոպ Մառանճեան | 100 |
| Ս· Ալեքսանեան | 100 |
| Տէր-Գալուստեան | 50 |
| Տիկին Սանթուրճեան | 200 |
| Նախորդ գումար | 123·185 |
| Ընդհ· գումար | 123·635 |

ՓԷՔԻՆԻ մէջ բացուած է ֆրանսական ցուցահանդէս մը, ուր կը ներկայացուին ճարտարարուեստական, գիտական եւ հաղորդակցութեան գործիքներ:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 12–15)

### ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՆԻՆԵՐՈՒ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Հայաստանի գինիներու թանգարանը, որ կը գտնուի Երեւանի «Արարատ» գինիի գործատան նկուղներուն մէջ, հարստացած է նոր տեսակներով: Այս ինքնատիպ թանգարանը հիմնադրուած է 1883ին, երբ Հայաստանի մէջ գինիի առաջին գործարանատէր Թայիրով ստեղծեց տեղական գինիի տեսակներու փոքր հաւաքածոյ մը: Այդ ժամանակաշրջանէն հաւաքածոն աստիճանաբար ամբողջացած է: Թանգարանի գինեդարանին մէջ ներկայիս կան աւելի քան 200 անուն գինիի 130 հազար շիշեր: Ցուցամոլշներու մէջ կը գտնուին նաեւ աւելի քան յիսուն երկիրներու՝ Իտալիոյ, Ֆրանսայի, Փորթուկալի, Հունգարիոյ եւ ուրիշներու գինիները: Առանձին բաժին յատկացուած է «հնաբնակներ»ուն՝ հազուագիւտ տեսակի գինիներուն: Ամէնէն տարեցը սպանական «Սոլէրան» է, որ 140 տարեկան է: Ուրիշ շինութեան մը մէջ տեղաւորուած են գինիի հսկայական տակառները, որոնք լեցուած են 90–100 տարի առաջ: Մինչեւ այսօր թանգարանին մէջ կը պահուի հետաքրքրական աւանդութիւն մը. իւրաքանչիւր հիւրին կը հրամցուի գաւաթ մը հայկական գինի, համաձայն անոր տարիքին: Թանգարանին մէջ կայ այցելուներու տպաւորութիւններու գիրք մը, որուն մէջ, ուրիշներու շարքին, տողեր ստորագրած է նաեւ Մաքսիմ Գորկի, որ Հայաստան այցելած է 1928ին:

×

### ՖԻԼԻՊԻՆՑԻ ԵՐԱԺԻՇՏԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀՆՉԷ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի պետական սենեկային նուագախումբը, հարաւ - արեւելեան Ասիոյ երկիրներ կատարած ճամբորդութենէն վերադառնալով, Երեւանի մէջ՝ երաժշտական երեկոյի մը ընթացքին մեկնաբանած է Ֆիլիպինցի երաժիշտ Բուէնկամինոյի սենեկային նուագախումբի համար գրած «Պիցիկատօ կապրիս» ստեղծագործութիւնը: Նուագախումբին ղեկավարը՝ Կոնստանտին Բաղդասարեան, տուած է իր տպաւորութիւնները շրջագայութեան մասին, նշելով որ Բուէնկամինոյի ստեղծագործութեան երկրորդ կատարումն է զոր նուագախումբը կ'ունենար Երեւանի մէջ, առաջինը տեղի ունեցած էր Մանիլայի մէջ: Հայ արուեստագէտները մեծ յաջողութիւններ արձանագրած են Մանիլայի, Բանդոկի, Կուալա - Լումպուրի, Սինգապուրի մէջ:

# ԳԱԲՐԻԷԼ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

## ԿՌԻԼՈՎԻ ԱՌԱԿՆԵՐՈՒ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ

— o —

ԽՄԲ.— «Էջմիածին» ամսագրի 1976 Յունուարի թիւին մէջ, Լ. Հաչեան ստորագրած է յօդուած մը, որուն մէջ կը ներկայացնէ հայ գրողներու հետաքրքրութիւնը ռուս առակագիրներու եւ մասնաւորաբար Կռիլովի նկատմամբ: Իր յօդուածին մէջ կ'անդրադառնայ Գաբրիէլ Արք. Այվազեանի ունեցած դերին ռուս առակագրի գործերուն հայերէն թարգմանութեան մէջ: Կուտանք գլխաւոր մասերը, արեւմտահայերէն:

ԺԹ. դարու 30ական թուականներէն սկսեալ հայ գրական գործիչներու շրջանակին մէջ կը յայտնուի յատուկ հետաքրքրութիւն մը ռուս առակագիրներու, յատկապէս Կռիլովի նկատմամբ: Ռուսական առակներու թարգմանութեան ձեռնարկած են Յարութիւն Վրդ. Ալամդարեան, Խաչատուր Աբովեան, Յարութիւն Քէօքչեան եւ ուրիշներ: Իր հրատարակութեան առաջին իսկ տարիէն «Բազմավէպ»ի մէջ Գաբրիէլ Վրդ. Այվազեան կը սկսի տպագրել ինչպէս հայ ժողովրդական, նոյնպէս եւ յատուկ հեղինակներու առակներ:

Գնահատելով առակի դերն ու նշանակութիւնը ժողովուրդի մշակութային կեանքին մէջ, տիրապետելով բազմաթիւ լեզուներու, 1840ական թուականներէն սկսած Գաբրիէլ Վրդ. Այվազեան կը թարգմանէ Կռիլովի, ինչպէս նաեւ Եզովպոսի, Բաբրիոսի եւ Լաֆոնթէնի առակները, որոնք առաջին անգամ լոյս կը տեսնեն «Բազմավէպ»ի էջերուն մէջ: Թարգմանիչը նոյն ատեն համապատասխան յօդուածով կը ներկայացնէ առակի մասին ունեցած իր տեսակէտները:

Անդրադառնալով Կռիլովի առակներու Այվազեանի կատարած թարգմանութիւններուն, Լէօ գրած է. «Կարելի չէ մոռնալ ռուս առակախօս Կռիլովի առակներու այն թարգմանութիւնը, որ կատարած է Գաբրիէլ վարդապետ: Ինչպիսի՜ չքնաղ պարզութիւն, որքա՜ն նրբութիւն՝ հեզնութիւն»:

Սկզբնական շրջանին առակները գրաբարով թարգմանելը ընդհանուր երեւոյթ եղած է. սակայն յետագային կարգ մը գրողներ անհրաժեշտ համարած են գրաբարը փոխարինել աշխարհաբարով: Անոնցմէ է Գաբրիէլ վարդապետը, որ Կռիլովէն հինգ առակ գրաբար թարգմանելէ ետք, կ'անցնի աշխարհաբար թարգմանութեան:

1865ին Գաբրիէլ վարդապետ հրատարակութեան կը յանձնէ իր հատընտիր թարգմանութիւններու անդրանիկ գիրքը՝ «Առակք Քռիլովի», որ կ'ընդգրկէ 91 առակներ: Թարգմանիչը իր ձեռքին տակ իբրեւ բնագիր ունեցած է տակաւին Կռիլովի կենդանութեան օրով՝ 1840ին, հրատարակուած վերջին առակագիրքը: 1870ին տպագրուած «Առակք Քռիլովի» հաւաքածոն կազմելուն Գաբրիէլ Վրդ. Այվազեան պահպանած է Կռիլովի հրատարակութեան 9 գիրքերու դասաւորութիւնը: Ան ունի սեղմ յառաջաբան մը, ինչպէս նաեւ կենսագրական տուեալներ, զորս տուած է Կռիլովին ժամանակակից ու մտերիմ Պ. Ա. Պլեթնիովը: Այդ գրութեամբ ընթերցողը կը ծանօթանայ ոչ միայն Կռիլովի առակներու ստեղծագործական մեթոտներուն, այլեւ անոր կեանքին ու գրական գործունէութեան: Թարգմանիչը հաւաքածոյին կցած էր նաեւ արժէքաւոր ծանօթագրութիւններ:

Անդրադառնալով Այվազեանի թարգմանչական սկզբունքներուն, անհրաժեշտ է նշել, որ կռիլովեան առակները ան թարգմանած է՝ մեկնելով զուտ գրականստեղծագործական իր հետաքրքրութենէն: Այս կամ այն առակը որեւէ առիթով ան տպագրած է նաեւ մամուլի մէջ՝ ուղղելով զայն որոշ նշանակէտի մը: Օրինակ, 1856ին «Մասեաց աղաւնի» ամսագրին մէջ տպագրուած «Գայլն ու գառը» առակին կը նախորդէ յօդուած մը, ուր կը խօսի Մոլտավիոյ մէջ հայկական գաղութի ստեղծումին, ինչպէս նաեւ անոր տրուած չօշափելի արտօնութիւններու մասին. «Հայերը, — կը գրէ Այվազեան, — ամէն անգամ որ Մոլտավիա եկեր են, հետերնին բերած են իրենց հարստութիւնն ու ճարտարութիւնը եւ գործնական կերպով հասարակաց օգտակար բաներուն մէջ շատ օգնութիւն ըրած են...»: Անոնց տրուած բազմաթիւ արտօնութիւններու շնորհիւ կարգ մը հայ իշխաններ կը հասնին նոյնիսկ մոլտավական իշխանական աթոռին նստելու պատուին: Ապա յօդուածագիրը կը նշէ այն անարդար վերաբերումը, որուն յետագայ դարերուն արժանացած են հայերը: Յօդուածին մէջ այդ վիճակէն դուրս գալու միջոցը չէ մատնանշուած: Սակայն անկէ անմիջապէս ետք տպագրուած առակը կարծես բարոյախօսական բացատրական մըն է, որ ընթերցողին կողմէ մտովին աւրնչուելու է յօդուածի բովանդակութեան:

«Գայլն ու գառը» առակը ամէնէն սիրուածներէն է: Ան յաճախ թարգմանուած է նաեւ ուրիշ գրողներու կողմէ: Այդ առակը, ըստ աւանդութեան, կուգայ Եզովպոսէն:

ԺԸ. – ԺԹ. դարերու թարգմանիչները, իրենց ընթերցողին նիւթը աւելի մատչելի դարձնելու նպատակով, հետեւողական կերպով կը թարգմանէին նաեւ անձնանունները, երբեմն, եթէ կարելի ըլլար, նոյնիսկ տեղի անունները: Այս երեւոյթը իր արձագանգը գտած է նաեւ Գաբրիէլ Վրդ. Այվազեանի թարգմանութիւններէն քանի մը հատին մէջ: Անոր թարգմանութիւնները աչքի կը զարնեն նաեւ ուրիշ արժանիքներով, ինչպէս նաեւ կչիռի ու տաղաչափութեան հարազատ զուգորդութեամբ: Անոր կատարած թարգմանութիւններուն մէջ չարժումը նկարուն է, կը դառնայ չարժանկար: Այս թարգմանութիւնները տարբեր են անկէ առաջ եւ յետոյ եղածներէն:

Գաբրիէլ Վրդ. Այվազեանի թարգմանութիւնները ժամանակին տեղ գտած են դասագիրքերու եւ ընտիր հաւաքածոներու մէջ:

Գաբրիէլ Վրդ. Այվազեան, որ 1867ին Գէորգ Դ. Կաթողիկոսի կողմէ ձեռնադրուած է եպիսկոպոս եւ 1875ին արժանացած արքութեան տիտղոսին, իր աշակերտ ու կենսագիր Նիկողայոս Քարամեանցի վկայութեամբ, մինչեւ իր կեանքի վերջին օրն իսկ «զբաղած էր Կռիլովի առակներու սրբագրութեամբ, որոնց լեզուն փոփոխութեան կ'ենթարկէր եւ աւելի արեւելահայ աշխարհաբարին կը մօտեցնէր, զաւառաբարբառը կը սրբագրէր եւ թեթեւ փոփոխութիւն կը մտցնէր»: Եւ այս՝ իբրեւ արդիւնք իր բծախնդրութեան:

Ինչպէս կ'ըսեն, բանաստեղծութեան թարգմանիչը բանաստեղծ պէտք է ըլլայ: Գաբրիէլ Արք. Այվազեանի թարգմանութիւնները մեզի կը ներկայացնեն ոչ միայն Կռիլովի գեղեցիկ առակները, այլեւ թարգմանիչի գեղարուեստական բարձր ճաշակն ու հմտութիւնը: Որոշ թարգմանութիւններուն մէջ անոնք կը հասնին կատարելութեան:

Գաբրիէլ Արք. Այվազեան, ամենայն հաւանականութեամբ, անձամբ ծանօթ չէ եղած Կռիլովին: Կռիլով մեռած է 1844ին, երբ Այվազեան նոր կը սկսէր տպագրել անոր առակներու թարգմանութիւնները Վենետիկի մէջ: Բայց Կռիլով անոր կրտսեր եղբօր՝ ծովանկարիչ Յովհաննէս Այվազովսկիի արուեստի երկրպագուն էր եւ մտերիմ յարաբերութիւն կար ալեզարդ առակագրի ու երիտասարդ, խոստմնալից հայ նկարիչի միջեւ:

1896ին, Գաբրիէլ Արք. Այվազեանի մահէն 16 տարի ետք, Մկրտիչ Խրիմեան կաթողիկոսի հրամանով, անփոփոխ կը վերհրատարակուի «Առակք Քռիլովի» 9 գիրքերէ (բաժիններ) կազմուած հաւաքածոն՝ թարգմանիչի ընդարձակ կենսագրութեամբ: Ասիկա պերճախօս ապացոյց մըն է հայ իրականութեան մէջ Կռիլովի ունեցած մեծ ընդունելութեան, լայն ժողովրդականութեան:

Լ. ՀԱՉԵԱՆ

---

### ՄԻՏՔԵՐ

Տաղանդով կարելի է ըլլալ ինչ որ կ'ուզես, հանճարով՝ ինչ որ կրնաս:

ԷՆԿՐԸ

---

ՀԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ

# ՀԱՅ ԳԻՒՂԻ ԶԱՆԳԵՐՈՒ ՂՕՂԱՆՋԸ

— o —

Ապրումներ կան, զորս կարելի չէ վերապրիլ ու վերարտադրել: Սակայն մեր կեանքին մէջ կան նաեւ երեւոյթներ ու տեսարաններ, որոք անջնջելի ու խոր հետք ձգած ըլլալով մեր վրայ, կարելի է ու կ'արժէ զանոնք դուրս բերել մեր յիշողութեան աշխարհէն ու վերանայիլ, ըմբոշխնել այն հոգեպարար պատկերները, որոնք, օր մը, այս կամ այն անկիւնը հայ կեանքի՝ գծուած են ու քանդակուած, մեր ենթագիտակցութեան մէջ:

Յունիսեան արեւակէզ օրերէն մէկն էր: Քանի մը ընկերներով եւ քահանայի մը ընկերակցութեամբ որոշած էինք այցելել՝ Իրանի հիւսիսը, ռուսական սահմանին դիմաց գտնուող հայկական գիւղ մը՝ Ղարադաղ (պատմական Փայտակարանը): Այս մեր որոշումը զարմանքով դիտուած էր մեր շրջանակին կողմէ, տրուած ըլլալով որ շատ դժուար էր հոն երթալը. պէտք էր՝ բացի քանի մը ժամ կառքով որոշ տեղ մը հասնելէ, շուրջ ութ ժամ ալ ձիերով ճեղքել խիտ ու վտանգաւոր լեռներն ու անտառները հասնելու համար հարազատ հայկական գիւղը, ուր կ'ապրէին քանի մը տասնեակ հայ ընտանիքներ:

Աւելի քան 15 ժամ երկար ու տաժանելի ճամբորդութենէ մը ետք՝ գիշերուան կէսին հասանք Ղարադաղի Վնա գիւղը:

Յոգնած էինք ու պարտասած...:

Առաջնորդուեցանք գիւղի օրուան տանուտէրին բնակարանը եւ կարճ զրոյցէ մը ետք՝ քնացանք:

×

Առտու է: Արեւը իր առաջին շողերը կը տարածէր գիւղի ամբողջ տարածքին վրայ ու ոսկեզօծ արտերը գիւղի՝ բնական թանգարանի մը տպաւորութիւնը կը ձգէին մեր վրայ: Որքա՜ն հմայիչ եւ ո՛րքա՜ն ներդաշնակ էին ցորենի հասկերն ու կանաչազարդ անտառներու թաւշանման բոյսերը: Դրախտային առինքնող գեղեցկութեամբ օծուն եւ մեր ազգային ոգին ու զգացումները իրենց գագաթնակէտին հասցնող հիասքանչ տեսարան մըն էր որ կը պարզուէր մեր առջեւ:

Գիւղը արթնցած էր: Եռուզեռ կար ամէնուր: Տղամարդիկ գացած էին արտերը աշխատելու. կիներ ու աղջիկներ կը զբաղէին տան գործերով, միաժամանակ պատրաստելով ճաշը՝ տանելու համար իրենց ամուսիններուն կամ եղբայրներուն: Կալերը, եզները, ղութանը մեր մէջ կը ստեղծէին ազգային հարազատ ապրումներու հոգեվիճակ մը: Որքա՜ն տպաւորիչ էր, երբ երգերէն լսելէ եւ զարմացումի, արցունքներուն մէջէն քընեց անծանօթուհին:

Այս վերջինը յարեց շատ մըջօրէն.

— Պէտք չէ լալ. աչքերդ կ'աւրուին եւ քուկինները գեղեցիկ են: Եկուր պտըտէ ինծի հետ ընկերովի: Երկու հոգիով քալելը տերնիս աւելի կը բանի: Իմ անունս Անիթա է, քո՞ւկդ:

— Լենա:

Կարծես թէ անուններու այս փոխանակումը բաւական եղաւ անոնց ներըմբռնելու փոխադարձ վստահութիւն մը. Լենա հետեւեցաւ չէկադրոյք աղջկան:

— Բայց դուն քալել չես գիտեր, ըսաւ Անիթա արհամարհանքով: Այս կողմը, այն կողմը պէտք է շարժես ժամացոյցի մը ճօճանակին պէս:

— Ինչո՞ւ համար, հարցուց Լենա:

— Բայց մարդիկը հրապուրելու համար. օ՛ն, տեսնենք խլինքոտ մը չես սակայն, պէտք է գիտցած ըլլաս:

ԺՈԶԷՖ ՔԷՍԷԼ

(Շար. – 5)

---

# ՎԱԽՎՈՐԻԿԸ

Սակայն գործնական ոգիով վերջին գիտողութիւն մը միտքը ինկաւ, վասնզի իր չքնաղ գլխուն մէջ կանխահաս փորձառութիւն մը տարօրինակօրէն կը խառնուէր մանկական փափաքներու:

— Բայց անցագրին համար, ի՞նչպէս պիտի ընեմ, հարցուց ան:

Իր ծանրախոհ, բազմազբաղ շէնշը այնքան հաճոյ թուեցաւ Ֆիլիպ Ատրիշնովիչին որ զայն սեղմեց իր մարմնոյն ու համբուրեց: Ան վարժուած էր ծեր մարդուն գգուանքներուն, բայց այս անգամ իր շրթունքներուն այնպիսի նոր հրայրք մը դրած էր որ գաղտնապէս աղջիկը սարսռաց:

— Մի՛ վախնար, իմ գեղանի աղջնակս, յարեց ան վրդովումով: Պիտի կարգադրեմ այս բոլորը: Ուրեմն հասկցուած է, ինծի պիտի հետեւի՞ս Մոսկուա:

Իր թափանցիկ եւ տենդայոյզ ձայնին մէջ բան մը կար որ վախ պատճառեց պզտիկ աղջկան. բայց որովհետեւ ան չէր կրնար տակաւին ճանչնալ կիրքը մարդու մը ձայնին մէջ, պատասխանեց

— Երբ որ ուզէք, Ֆիլիպ մօրեղբայր:

Զայն համբուրեց, եւ դարձեալ աղջնակը զգաց իր մարմնոյն թուլացումը եւ կիզումը:

Երբ կառքը զայն վար դրաւ իր տանը առջեւ, մեծ աշխատանոցին պատուհանէն նշմարեց ստուեր մը հագիւ որոշ, եւ լուսաւոր կէտ մը. Իվան Միխայիլովիչն էր որ կը ծխէր տակաւին: Շատ կարծր, պըղտիկ սեղմում մը զգաց Լենան կոկորդին մէջ, բայց ան խորհեցաւ պուպրիկին, թաւիշէ ու մետաքսէ շրջազգեստով մեծ պուպրիկին զոր Ֆիլիպ մօրեղբայրը իրեն խոստացած էր եւ անյողդողդ միտքը դըրաւ հօրմէն պահել ամէն բան:

2.

Երբ Մոսկուայի մէջ Փիլիպ Ատրիշնովիչ լքեց Լենոչկան զոր իր պզտիկ համանուհին ըրած էր, անոր ձգեց րուպլիներու ծրար մը եւ տարտամ գաղափարը ինչ որ աղջնակ մը կրնայ շահիլ իր մարմինով:

Այն օրը ուր Փիլիպ չվերադարձաւ այլեւս, նախ չհասկցաւ թէ միայնակ կը մնար, երբ տանտիրուհին զայն հասկըցուց իրեն, յանկարծ անսահման երեւցաւ իրեն այն սենեակը ուր բնակած էին միասին, եւ անկէ հեռու փախչելու համար փողոց նետուեցաւ:

Ամառնային վերջի օրերու վերջալոյս մը իր գիւրաբեկ գաղջութիւնը կը քաշկռտէր քաղաքին մէջ. Լենոչկան մեքենաբար անցաւ արահետներէ պզտիկ փողոցներ եւ յոգնած, ծքնած կռթնեցաւ տապալած ցցապատնէշի մը: Իր նայուածքը ապշութեամբ հետեւեցաւ երեք ճնճղուկներու խաղերուն եւ այն ատեն ան սկսաւ լալ միայն, առանց աղաղակի, առանց ողբական տրոփիւններու: Ան կուլար լռիկ, դժնդակ եւ հապուագիտ արցունքներով, ծեր կնոջ արցունքներով:

Իր դէմքը ձեռքերուն մէջ պահած ըլլալուն՝ չտեսաւ որ տարօրինակ անձ մը գինքը կը քննէր: Պզտիկ աղջնակ մըն էր, հազիւ բարձր իրմէ, գալարուած ու չվերջացած կրունկներու վրայ թառած, կարմրագոյն շրջազգեստ մը հագած էր ճոխութեամբ երեւան հանելով ոսկրաւոր կուրծք մը. գլուխը յարդարած, սարսափելիօրէն կեղծ եւ շառագոյն գդակով մը ուր արձակ համարձակ կը լուսաւորէր չպարուած շրթունքներ, տամուկ այտեր, եւ տխուր նայուածք մը: Այս տարօրինակ աղջիկը ըսաւ դանդաղօրէն.

— Ինչո՞ւ կուլաս տխմար:

Լենոչկա վերցուց գլուխը եւ առանց

...գիրքերու մէջ կարդացէ եւք հայ գեղ... ...ուկի առհմիկ կենցաղի մասին, այդ օր ...մեր հարազատ աչքերով կը տեսնէինք ...այդ ամէնը:

Ներկայիս ամայացած Վինա գիւղը, ...մինչեւ տասը տարի առաջ, կը հաշուէր ...շուրջ 60 տուն Հայ՝ 419 շունչով: Գիւղին ...մէջ կը գտնուէր Թումանեան եղբայրնե...րու կառուցած հսկայ շէնքը (1907), որ ...գործածուած է Թումանեաններու կողմէ ...իբրեւ բնակարան եւ գործատեղի, ուրկէ ...աքսորուած են հայ գիւղացիներ եւ ապա... ...համած իրենց ապրուստը մինչեւ 1937:

...Ընկերներով կարճ պտոյտ մը ընելէ ...ետք գիւղին մէջ՝ քահանային հետ կ'եր...թանք եկեղեցի, որ հողաշէն փոքրիկ ...կառոյց մըն էր: Գիւղական խրայատուկ ...զանգը կը ղօղանջէր ու հետզհետէ հայ ...գիւղացիներ կը հաւաքուէին եկեղեցի: ...Հայ մամիկներ՝ գլխածածկ, երկիւղա – ...ծութեամբ կը մօտենային Ս. խորանին ու ...մոմ կը վառէին: Երկար ժամանակէ ի վեր ...անոնք զրկուած էին խունկ ու մոմի բոյ...րէն: Կարօտ էին հայ շարականի ղմայ...լանքին: Հայ գեղջուկը՝ մեծով – պզտի...կով, կը մօտենար Սկիհին ու կը հաղոր – ...դուէր...:

...Պատարագի արարողութենէն ետք՝ կը ...գիտենք եկեղեցւոյ բակին մէջ գտնուող ...գիւղին Ազգ. Դպրոցը, որ սենեակ մըն է ...անշուք, ուր Մեսրոպի բարբառը կը սոր...վէին երեսուն մանուկներ:

...Ծաչէն ետք կ'երթանք մօտակայ մէկ ...բլրան գագաթը՝ Հեռասար, ուրկէ կ'երե...ւային, յստակօրէն, ռուսական սահմանա...մերձ գիւղերը, Արաքսի ափին: Ու զգա...ցինք այդ պահուն այն ինչ որ պէտի զգար ...իւրաքանչիւր հայ մարդ, երբ իր դիմաց ...տեսնէր Զանգեզուրի հայրենի լեռները ...բարձրաբերձ եւ վարը՝ մայր Արաքսը իր ...վճիտ ու տարածուն հոսանքով...:

×

...Կը յիշեմ այս պահուն այն աղուոր ...տեսարանը, որ կը պարզուէր մեր առջեւ ...յաջորդ առտու, երբ գիւղը՝ պարպուած ...ողամարդոցմէ, մայրերը տենդագին ...պատրաստութեան մէջ էին գիւղին մէջ ...հայ քահանայի ներկայութենէն օգտուե – ...լով, իրենց նորածին եւ աւելի մեծ երա...խաները մկրտել տալու համար: Ի՜նչ հո...գեպարար ու սրտաղեղ տեսարան մը՝ ա...րարողութեան ընթացքին, մօտ 40 նո...րածին, միամեայ, երկամեայ կամ աւելի ...տարիք ունեցող մանուկներ իրենց երփ...ներանգ ճիչերով սաւեղծած էին համա – ...նուագ մը, զոր ոչ մէկ երաժշտագէտ ...կրցած էր երկնել, ապահովաբար: Քա...ռասուն անձ մէկ տան զաւակ, պիտի ըսէր ...Սիամանթօ: Բոլորն ալ կը մկրտուէին ու ...կը ղառնային քրիստոնեայ մեծ ընտա – ...նիքի անդամներ: Ինչ որ հետաքրքրական ...էր եւ տարօրինակ, այն էր որ մկրտուող ...աղջիկները օտար անուններ ունէին: Ա...նոնք կը կոչուէին Ժաքլին, Ջեմմա, Քաթ...րին, Ժիւլիէթ եւայլն: Պահ մը կը մտա...ծէի թէ ե՛րբ եւ ի՛նչպէս թափանցած էին ...այդ անունները հեռաւոր ու մենաւոր այդ ...գիւղէն ներս: Քահանան անոնցմէ իւրա...քանչիւրին հայկական անուն մը տալով՝ կը մկրտէր զանոնք:

Հաւաքական մկրտութենէն ետք՝ խումբով եւ գիւղացիներու առաջնորդութեամբ կը մեկնինք մօտակայ Քարագլուխ գիւղը: Հոս եւս, քահանան կը մատուցանէր պատարագ եւ 7 երախաներ կը մկրտուէին:

Քարագլուխ գիւղն ալ, ներկայիս ամայի, ունէր երեսուն հայ ընտանիք՝ 160 շունչով, եկեղեցի մը եւ դպրոց մը, ուր իրենց մայրենի լեզուն կը սորվէին 23 մանուկներ:

Աւելի քան երկու ժամ հայ գիւղացի – ներու հետ շփում եւ ջերմիկ խօսակցութիւններ ունենալէ ետք կը վերադառնանք Վինա գիւղը ուր ուշ գիշերուան տեղի պիտի ունենար հարսանեկան հան – դէս մը:

×

Գիշեր էր: Լուսինն ու աստղերը պայծառ երկինքէն կ'ողջունէին գիւղը հայ – կական եւ յատուկ փայլ ու շքեղութիւն կուտային անոր: Տօնական գիշեր մըն էր: Գիւղը ցնծութեան մէջ էր: Դհոլ զուռնայի խանդավառ ու ոգեւորող ձայներուն առթած ապրումներով՝ հարսնեւորներու հետ կ'ուղղուէինք դէպի եկեղեցի, որու բակին մէջ արդէն հաւաքուած էին մանուկները իրենց գունաւոր գիւղական հագուստներով: Աւելի մեծերը հագած էին հայկական յատկանշական տարազներ:

Պսակի արարողութենէն ետք, եկեղեցւոյ բակին մէջ՝ նորահաս Հայուհիներ, իրենց ազգ.տոհմիկ տարազներով ու հեզաճկուն պարերով Հայաստանը կը կենդանացնէին մեր աչքերուն առջեւ ու անգամ մը եւս կ'արմատացնէին մեր մէջ այն համոզումը որ Հայը չի մեռնիր:

×

Երրորդ օրն էր ու կը հասնէր հրա – ժեշտի պահը: Դիւրին չէր բաժանումը: Երեք օր մօտէն ճանչնալէ ետք հայ գիւղն ու գեղջուկը, ականատես ըլլալէ ետք անոր ուրախութիւններուն ու դժուարու – թիւններուն, ծանր կը կշռէր մեր հոգիներուն վրայ՝ բաժանման գաղափարը:

Երկոտասնեակ մը ձիեր մեզի կը սպասէին գիւղին տանուտէրի դրան առջեւ: Մօտ տասը գիւղացիներ կ'ընկերանային մեզի՝ գիւղէն դուրս առաջնորդելու: Ձիաւորներու երկար շարք մըն էր որ կ'ընթանար բարձրաբերձ լեռներու նեղլիկ անցքերով: Գիւղացիներ, ողջագու – րումէ ետք կը բաժնուէին մեզմէ ու մենք՝ 12 ձիաւորներս, հայկական տոհմիկ երգերու կշռոյթով կը ձիավարէինք, հետզհետէ իջնելով բարձունքներէն դէպի տափարակ դաշտերը ոսկեհասկ, մեզի հետ տանելով անկրկնելի ապրումներու յիշատակը, հայ գիւղի զանգերու ղօղանջը եւ հայ ժողովուրդի յաւերժութեան հանդէպ մեր ունեցած հաւատքով զրահուած՝ կը վերադառնայինք մեր տուները:

Տակաւին կ'արձագանգէ ականջներուս մէջ՝ հայ գիւղի զանգերու ղօղանջը...:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

# ՀԱՅ ԳԻՐԻ ՄՇԱԿՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Վերոյիշեալ խորագրին ներքեւ պարբերաբար պիտի հրատարակենք համառօտ ակնարկներ, հայ գիրի մշակներու կեանքն ու գործը ներկայացնող մատչելի կերպով, առաւելաբար երիտասարդներուն համար ժամանակագրական կարգով:

×

## ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՐԵՐՈՒ ԳԻՒՏԸ

— O —

Ե. դարու սկիզբը Հայաստանի գահը բազմած էր իմաստուն թագաւոր մը՝ Վռամշապուհ, որ գրեթէ քառորդ դար տեւող իր իշխանութեան ընթացքին կըրցաւ խաղաղ կեանք մը ապահովել իր երկրին: Այսպիսի նպաստաւոր պայմաններու մէջ է որ Մեսրոպ Մաշտոց վար – դապետ, հայ ժողովուրդի ազգային գոյութիւնը պահելու նպատակով, որոշեց ստեղծել հայերէն տառեր՝ իբրեւ ազգային ինքնապաշտպանութեան զէնք գործածելու համար յոյնա – հռոմէական եւ պարսկական արշաւանքներուն դէմ, ո – րոնք կը սպառնային մեր ժողովուրդի գոյութեան:

Հակառակ քրիստոնէութեան պետական կրօնք դառնալուն (301), անոր բարոյական սկզբունքները կարելի չէր արագ թափով տարածել Հայաստանի քաղաք – ներու եւ գիւղերուն մէջ, որովհետեւ Ս. Գիրքը եկեղեցիներուն մէջ կը կարդացուէր օտար լեզուներով: Ուստի Մեսրոպ Մաշտոց կը մտածէ յօրինել հայերէն տառեր եւ Ս. Գիրքը թարգմանել հայերէնի: Իր նպատակին զօրավիգ կը կանգնին Վռամշապուհ թագաւորն ու Սահակ կա – թողիկոս:

Մեսրոպ Մաշտոց շրջեցաւ, փնտռեց, ուսումնասիրեց, շրջակայ մշակոյթի տէր ժողովուրդներու տառերը համեմատեց, մինչեւ որ ստեղծեց հայերէն այբբեն – գիմը (404–406):

Տառերու գիւտէն ետք բացուեցան հայկական առաջին դպրոցները եւ սկսաւ հայերէն լեզուի ուսուցումը ամէնուրեք: Մեսրոպի շուրջ հաւաքուած թարգմանիչներ սկսան թարգմանել եկեղեցական – կրօնական, փիլիսոփայական եւ պատ – մական երկեր: Թարգմանական աշխա – տանքներու գլուխ գործոցը հանդիսացաւ Ս. Գրքի յունարէնէ թարգմանութիւնը (435–438), որ կոչուեցաւ «Թագուհի Թարգմանութեանց»:

Ազգային հարազատ գրականութիւնը զարգացնելու նպատակով՝ ընդունակ աշակերտներ ղրկուեցան ժամանակի գի – տութեան կեդրոնները՝ Աթէնք, Աղեքսանդրիա, Բիւզանդիոն, որոնք վերադառնալով Հայաստան, սկսան տարածել լուսաւորութիւն: Ծաղկեցաւ հայ գրա – կանութիւնը: Ե. դարը կոչուեցաւ Ոսկէ Դար:

Հայկական Ոսկէ Դարու հեղինակներու՝ Սահակ – Մեսրոպի, Եզնիկի, Եղիշէի, Խորենացիի, Կորիւնի եւ ուրիշներու ըստեղծագործութեանց շնորհիւ, ոչ միայն հայ ժողովուրդը դիմացաւ դարերու փոթորիկներուն եւ այլազան քոնութիւններուն, այլեւ հաւատարիմ մնաց իր հարազատ հողին, հայրենական աւանդութիւններուն եւ միշտ բարձր պահեց հայ մշակոյթի ջահը:

# ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ հայ ծանօթ ազգայիններէն Նուպար Տապճեանի զաւակը՝ Արման Տապճեան, փոխ–տնօրէն նշանակուած է «Լուֆթհանզա» գերմանական օդանաւային հաստատութեան: Այս պատուաբեր պաշտօնին հասած է ան, տասը տարուան իր բարւոք եւ գնահատելի պաշտօնավարութեան իբրեւ արդիւնք՝ այդ ըն – կերութեան մէջ: Իր եղբայրը՝ Գաբրիէլ Տապճեան, որ պարող է Անգարայի եւ Իսթանպուլի պետական օփերայի, գնահատուելով իր բազմաթիւ ելոյթներուն առթիւ, պաշտօնի կոչուած է Կոպլէնց քաղաքի պետական օփերայի բեմապարի բաժնին մէջ: Գաբրիէլ Տապճեան աւարտած է Իսթանպուլի Թաղապետական Երաժշտանոցը, Ալիտին Ուէզամօղլուի եւ Այտըն Կիւնի ջերմ գնահատանքին արժանանալով: Տաղանդաւոր արուեստագէտը որ Օլտէնպուրկի, Հանովըրի մէջ ելոյթներ ունենալէ ետք, իր նկարները հրա – տարակող գերման մամուլին դրուատիքներուն արժանացած է, ատեն մը Ամսթերտամ եւ Լոնտոն այցելելով կազմակերպուած հանդէսներու ընթացքին իր արուեստը եւ բեմապարի մէջ ունեցած տաղանդը ի յայտ բերելէ ետք, առաջարկ ստացած է պայմանագրուելով հոն մնալու, սակայն նախընտրած է վերադառնալ Իսթանպուլ: Շուտով կը մեկնի Գերմանիա՝ գլուխն անցնելու համար իր նոր պաշտօնին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Օր մը, Ռոլան երբ վայրի զալանի մը պէս կը շրջէր իր գառագեղին մէջ, անկիւնէ մը անցած միջոցին բոպիկ ոտքը սուր քարի կտորի մը զարնուելով արիւնիլ սկսաւ:

Ռոլան ծռելով քարի կտորը վերցուց գետնէն, քննեց եւ հասկցաւ եղածը: Յիշեց թէ օր մը կատղած միջոցին ջուրին կուժը ըռնելով գետին զարկած եւ փշուր փշուր ըրած էր:

Բանտապահը նոր կուժ մը բերած էր իրեն եւ վախէն չկարենալով ներս մըտնել, կոտրած կուժին կտորուանքը հոն ձգած էր: Ահա այդ կուժի խոշոր ու սուր կտորներէն մին էր որ Ռոլանի ոտքը մտած եւ վիրաւորած էր զայն:

Ռոլան գնաց մահճակալին վրայ նստաւ եւ վերմակին մէկ անկիւնը պատռելով, կապ մը շինեց եւ ոտքը կապեց:

Ահա այս միջոցին, հեռուէն, գրեթէ անլսելի կերպով երգի ձայն մը հասաւ ականջին:

Ռոլան ականջները սրելով սկսաւ մտիկ ընել... Երգին ձայնը դուրսէն էր որ կուգար:

Վենետիկի նաւաստիներն էին որ նաւերգ մը կ'երգէին:

Ռոլան այդ երգը ճանչցաւ... ինքը յօրինած էր զայն... Լէոնորի վրայ... եւ հիմա ուրիշներ, ազատ համարձակ դուրսը կ'երգէին իր յօրինած սիրերգը... մինչդեռ ինք, աստին, նկուղի մը մէջ, տառապանքի երգն էր որ կ'երգէր, բանտարկեալներու մահերգը, ողբ ու կոծ, հառաչանք ու կողկողանք:

— Ո՛հ, ազատ եղած ատենս կապոյտ երկնքին տակ ես ալ այս երգը կ'երգէի, մռնչեց Ռոլան: Դուրսը՝ լոյսը, երկինքը, ներսը՝ մութը, դժոխքը:

Եւ սկսաւ նկուղին մէջ կլոր կլոր դառնալ...:

—– Դո՛ւրս, դժոխքէն, դո՛ւրս, մռնչեց յանկարծ կանգ առնելով:

Փախուստի գաղափարը առաջին անգամ ըլլալով միտքը ինկած էր:

— Դո՛ւրս սա գերեզմանէն, կրկնեց աշխուժիւ:

Բայց եղած տեղը ընկճուած մնաց:

Դիւրի՞ն բան էր մեռելի մը համար դժոխքէն փախչիլը...:

Երեսուն ոտք գետնին խորը կը գտնուէր... պատերը պարիսպի պատերու պէս հաստ էին... դուռը երկաթապատ կաղնեփայտէ էր, եւ այդ դրան ետին գիշեր – ցերեկ բանտապահներ եւ պա – հակներ կը հսկէին:

Գնաց մահճակալին վրայ նստաւ եւ սկսաւ մտածել:

Այս միջոցին ոտքի վէրքը ցաւ տուաւ իրեն...:

Ձեռքը ոտքին տարաւ, վէրքը շօշափեց եւ յանկարծ նայուածքը կոտրած կուժին կտորուանքներուն դարձուց...: Հազիւ թէ անոնց վրայ նայուածք մը պտըտցուց, տեղէն վեր ցատքելով կուժի կտորուանքներուն վրայ խոյացաւ, ամէնէն խոշոր կտորները հաւաքեց եւ տարաւ մահճակալին վրայ շարեց... յետոյ անոնց վրայ պառկելով սկսաւ հեծկլտալ...

Ի՞նչ բանի պիտի գործածէր արդեօք այդ սուր ու հատու քարի կտորները, որ թանկագին առարկաներու պէս կը պահէր զանոնք...:

. . . . . . . . . . . . . . . . . .

Այն օրէն սկսեալ, Ռոլան խելօքցաւ:

Բանտապահը տեսնելով որ խելագար բանտարկեալին նկուղին մէջ լռութիւն կը տիրէր, մտահոգութեան մատնուելով զայն կանչեց:

Ռոլան սարսռաց, եթէ խելօքցած ըլլալը յայտնի ընէր, բանտապահը ներս մտնելով իր գործը պիտի խանգարէր...

Ոտքի ցատքեց եւ յիմարական մռնչիւն մը արձակելով, աչքերը խոշոր խոշոր բացած ձեռքերը մէկը խեղդելու ձեւով պրկած, դրան կողմը խոյացաւ...:

Բանտապահը դալը տեսնելով կծիկը դըրաւ եւ այն օրէն սկսեալ բանտէն ներս մտնելու որեւէ փորձ չըրաւ:

Ռոլան, ամբողջ ամիս մը նկուղը ուսումնասիրեց, դուրսէն եկող ձայներուն ու շշուկներուն հետեւեցաւ, դիրքերը ճշդեց եւ վերջապէս յաջողեցաւ իր բանտախուցին գտնուած տեղը ճշդել:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Աւետիս Թադէոսեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Թադէոսեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Թադէոսեան եւ աղջիկը՝ Իզապէլ, այրի Տիկին Մառի Ագնավուրեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գրաճեան եւ զաւակը՝ Մօրիս ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, հօրեղբօր, փեսային եւ ազգականին՝

ԱՒԵՏԻՍ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 20ին, 59 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Մարտ 23, ժամը 14.15ին Վիէնի Սէն-Մօրիս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոն Սալոմոնի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՏԷՍԻՆ.— Տէր եւ Տիկին Յ. Հարէլեան ողբացեալ Տիգրան Ներկիզեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 50 Ֆր. Սէն Մօրիսի Կապոյտ Խաչի դպրոցին եւ 50 Ֆր. «Յառաջ»ին։

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը իր բոլոր անդամուհիներով ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Թուրիկեանի ինչպէս նաեւ Թուրիկեան ընտանիքի բոլոր անդամներուն, իրենց հօր՝ Արմենակ Թուրիկեանի մահուան առթիւ։

## Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ.Յ.Դ. Շրջ. Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները ընդհանուր ժողովի Շաբաթ Մարտ 27, ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը։

Կարեւոր օրակարգ։


ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

հանդիսաւոր բացումը՝

**ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՅԻՍ 9 ԻՆ**



Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935



*Savez-vous que vous trouverez à :*

**AIR FRANCE**

Agence des Invalides

2, Rue Esnault-Pelterie — 75007 Paris — Métro : Invalides
Téléphone : 551-96-20 — Poste 6-46-55

le meilleur accueil auprès de :

ANAHID BOYADJIAN

pour vos voyages d'affaires
et de tourisme - individuels ou groupes

Ձեր ճամբորդութիւններուն համար, գործի, զբօսաշրջիկութեան, անհատական թէ հաւաքական,

մի՛ վարանիք

դիմեցէք վերոյիշեալ հասցէին, ուր

ԱՆԱՀԻՏ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

լաւագոյն ընդունելութիւն կը վերապահէ ձեզի



Dimanche 28 Mars à 17 heures, SALLE MOLIERE — LYON
RECITAL

**Alice CHAMIRIAN**

(Mezzo Soprano)

**Raffi ARZOUMANIAN**

(Pianiste)

Au programme : *Schumann — Debussy — Gounod — Babadjanian — Komitas —Ganatchian — Ohan Dourian — N. Kalandarian — K. Avédissian — A. Doloukhanian — A. Adjémian — Armèn Dikranian*

Entrée : 30 francs. Pour les étudiants : 20 francs
Réservation : Eglise de Lyon , 295 Rue Boileau


## ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

### ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Ապրիլ 8, ժամը 20ին։ Կանոնագրի փոփոխութեան հետեւանքով եւ նոր կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութիւնը իր ամբողջ կազմով նորոգելի է այս տարի (16 անդամ)։

Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան կազմին։ Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամին գրասենեակը դիմել գրաւոր ամէնէն ուշը մինչեւ Մարտ 24 (77, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ)։

Թեկնածութեան պայմաններն են.

1) Աղքատախնամի անդամ ըլլալ երեք տարիէ ի վեր։

2) Սովորաբար ներկայ ըլլալ վարչութեան ժողովներուն ամիսը անգամ մը։

3) Յանձնախումբերու մաս կազմող վարչութեան անդամները պարտին շաբաթը քանի մը ժամ տրամադրել յանձնախումբի աշխատանքներուն համար։


Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

«Արէլեան» Թատերախումբը, մասնակցութեամբ գաղութիս կազմակերպութիւններուն

Կը ներկայացնէ

Շաբաթ Ապրիլ 3 ժամը 20.30ին, Մէզոն - Ալֆորի Քաղաքապետարանի թատերասրահը

Avenue du Général de Gaulle

**ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ**

Կատակերգութիւն 3 արար — Երուանդ Օտեանի

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ



ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Երիտասարդաց Յանձնախումբը
կը կազմակերպէ
ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

**Matinée Dansante**

ANIMEE PAR L'ORCHESTRE VDANK'S

Կիրակի Մարտ 28 ժամը 15էն մինչեւ 22

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, Rue Bleue — 75009 Paris
Métro Cadet

Մուտք խմիչքով՝ 15 փրանք


## ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

## ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

### ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի 28 Մարտ Ի նպաստ Լիբանանի աղէտեալներուն։ Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգային Միութեան եւ տեղւոյն բոլոր Միութիւններու մասնակցութեամբ, տեղի կ'ունենայ Վալանսի Սալ-տը-Ֆէթի մէջ։ Ջոյգ նուագախումբերով։ Կոունկ նուագախումբը իր նորանոր յայտագիրով, եւ Ժ. Գոժա։

Տեղւոյն վրայ բոլոր տեսակի զովացուցիչներ, պիւֆէ։


ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

**AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages**

ԺԱՔ ՇԷԼԷԼԷՔԵԱՆ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՁԵԶԻ ԻՐ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գին, մարդ գլուխ Մարսէյլէն.—

2.950 Ֆր.

Մեկնում Ապրիլ 16 — վերադարձ Ապրիլ 29
Մեկնում Մայիս 7 — վերադարձ Մայիս 20

ԱՅՍ ԳԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԵՆ.—

— Օդանաւային ճամբորդութիւնը՝ Մարսէյլ — Երեւան - Մարսէյլ
— Օդակայանէն պանդոկ երթուդարձերը
— Բնակութիւն երկու հոգինոց սենեակներ, Ա. կարգի պանդոկ
— Ամբողջական փանսիոն
— Այցելութիւններ Երեւան, Էջմիածին
— Պտոյտներ Սարդարապատ — Գառնի — Գեղարդ — Սեւանայ լիճ

ԿԱՐԵՒՈՐ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ ՄԵԿՆՈՒՄԷՆ ԱՄԻՍՈՒԿԷՍ ԱՌԱՋ

*Renseignements et réservations :*

toutes agences HAVAS VOYAGES
et Jacques CHELELEKIAN

87 La Canebière

13001 MARSEILLE

Tél. : (91) 50-89-12 Lic. 97



ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի

Կիրակի Մարտ 28 ժամը 13ին

HOTEL SOFITEL (salle Meudon)

2, Rue Grognet — Métro Balard

Գեղարուեստական նոխ բաժին

Նախապէս արձանագրուիլ հետեւեալներուն մօտ.—

Տիկին Թադէոսեան 878-27-35
Տիկին Արսլանկիւլեան 734-70-19
Տիկին Հրաչեան 878-67-38
Տիկին Սանոսեան 645-13-52
Ոչ մէկ հանգանակութիւն

Ճաշագին 70 փրանք


## ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հայ Արիներու Միութեան Ալֆորվիլի շրջանէն, Շաբաթ 27 Մարտ ժամը 21էն սկսեալ

Սալ տէ Ֆէթ ուր Վոլթէռ, Ալֆորվիլ։


ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

**ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ**

Շաբաթ Ապրիլ 3ին ժամը 8էն սկսեալ, Պանեէօյի Սալ տէ Ֆէթ

Rue Charles Michels

Նուագախումբ ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ԵՐԳԻՉԸ

Գեղարուեստական բաժին — ՆԱՅԻՐԻ պարախումբ

Հաճելի անակնկալներ — նոխ պիւֆէ

TOMBOLA

Ջրաներկ նուիրուած Պր. Պետիկեանէ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
23
MARDI
23 MARS
1976

LE NUMERO 1.20 F.

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

51րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.546
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — N° 13.546

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ԹՐՔԱԿԱՆ ՋՈՒՐ ՓՈՐՁԵՐ

— O —

Բ.

Թէլէվիզիոնի խօսք օրերը պարբերաթերթի Թուրք խմբագիրը՝ Մէզա՛ի Սուլէյլի ըսելիք չունի Թրքահայերուն մասին: Իր ցաւը «արտասահմանի բոլոր Հայերն են, որ վաթսուն տարիէ ի վեր այդքանիմի հետ սոսկալի թշնամանք կը ջանան ներարկել նոր սերունդներուն: Եւ կարծես թէ այս չըլլալէ, իրենց ապրած երկիրներու քրիստոնեայ տարրերն ալ կը լարեն մեզի դէմ ու կը միանան մեզի թշնամի եղող բոլորին հետ: Եթէ այդպէս եղած չըլլար, վաթսուն տարիէ ի վեր հայ գրողներ մեզի դէմ անհամար գրքեր չէին հրատարակեր, բանախօսութիւններ չէին տար, ատելութիւն սերմանող արձաններ չէին կանգներ ու բազմաթիւ երկիրներու մէջ տեւական ցոյցեր չէին կազմակերպեր»:

Այսքան գէշութիւններ ըրեր են Հայերը խե՛ղճ, անմե՛ղ Թուրքերուն դէմ:

Իսկ իրենք 60 տարիէ ի վեր ի՞նչ ըրեր են որ: Մէզա՛ի Սուլէյլի կը հարցնէ.

«Ցոյցե՞ր կազմակերպեցինք, արձան կանգնելով ամէն տարի մեր ատելու թի՞նը սրեցինք, աւերնե՞ր գործեցինք»:

Քա՛ւ լիցի: Ասոնց ո՛չ մէկը ըրերեն: Միայն կատարուած գրգռութիւններու դէմ քանի մը պատասխան տուեր են: Ուրիշ ոչինչ: «Թող տուէք որ այսքանն ալ ըրած ըլլանք այլեւս», կ'ըսէ խոնարհաբար:

Երբ «արձան կանգնելու» մասին կ'ակնարկէ, իր մտքին մէջ Մարսիլիոյ Հայոց եկեղեցւոյ շրջափակին անմեղ յուշարձանը կը պատկերանայ անշուշտ: Սակայն անկամիտ խմբագիրը գիտակցաբար մոռացութեան կուտայ Պոլսոյ Ազատութեան բլուրին վրայ կանգնուած յուշադամբանը, որուն տակ թաղուած է բոլոր ժամանակներու ամէնէն զազրելի ու վայրագ ցեղասպանը: Երկրորդ աշխարհամարտի ամէնէն տաք օրերուն Հանրապետութեան նախագահ հայատեաց Իսմէթ Ինէօնիւ, նախկին Թունդ իթթիհատական, Հիթլէր կոչուած ուրիշ ցեղասպանի մը միջոցաւ Պերլինէն Պոլիս փոխադրել տուաւ Հայութեան մեծ դահիճին դիակը, եւ իբրեւ «ազգային նահատակ» մեծ շուքով թաղել տուաւ վայն Փերայի Ազատութեան բլուրը, որ 1908ի Օսմանեան Սահմանադրութենէն ի վեր կը խորհրդանշէ յանուն ազատութեան արիւն թափող հերոսները: Թալաաթի դամբարանն է, որ ուխտատեղի է դարձած Թուրք նոր սերունդին համար, որ կը դաստիարակուի քրիստոնեաներու հանդէպ ատելութեան ոգիով եւ Թուրանական ցնորքներով:

Հանրապետութեան նախագահէն սկսեալ մեծ թէ պզտիկ բոլոր Թուրքերը, երէկ՝ ինչպէս այսօր, պաշտամունք ունին հանդէպ Թալաաթին, որուն գործած ցեղասպանութիւնը կ'ուրացնեն ամբողջութեամբ: Ո՛չ մէկ խօսք պղջումի կամ զղջումի:

Մէզա՛ի Սուլէյլի ինքնարդարութեան կը դիմէ՝ ըսելով որ 1915ին Անատոլուի մէջ պատահած դէպքերը Թուրքերը չեն, որ կը խառնչեն, այլ՝ արտասահմանի Հայերը միայն:

Եւ որպէսզի կացութիւնը աւելի չխառթարանայ, Թուրք խմբագիրը կոչ կ'ուղղէ Թուրքիոյ Հայերուն, որ «առանց ժամանակ կորսնցնելու եւ զգացականութենէ տարուելու, բացատրեն Թրքահայ երիտասարդ հայրենակիցներուն անցեալի ի-

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ եւ ֆրանսական մամուլը

— O —

Շաբաթ իրիկուն արդէն (Մարտ 21) Լը Մոնտ եւ Ֆրանս – Սուար դիւրատալից տողերով կ'արտայայտնուէին Հայաստանի պետական պարախումբին մասին: Ստորեւ նոյնութեամբ կուտանք երկու քննադատութիւնները.—

### L'ENSEMBLE D'ETAT D'ARMENIE A PARIS

Ce sont de jeunes et solides gaillards et— d'entrée de spectacle, ils s'annoncent comme tels. Sanglés dans des tuniques-cuirasses, bottés et piaffants telle une frise de guerriers, conduits par une sorte de Zorba grisonnant, ils font courir dans la salle des houles électriques. Dans la danse de la citadelle, ils se font remparts et pyramides. La danse du sabre — hommage à Khatchatrian — est une véritable charge, et, dans la danse compétitive des montagnards, ils pulvérisent tous les records des cosaques de l'armée soviétique. A eux les éclairages violents, les percussions et les claquements de mains d'un public surchauffé.

En alternance, les femmes se présentent dans une lumière bleutée. Longues robes, longues tresses, à la « Gayané », elles sont prisonnières d'un gracieux jeu de bras qui tournerait au stéréotype si le chorégraphe, Vanouch Khanamirian, n'avait imaginé de la moduler suivant des musiques variées : au rythme sage d'un tambour, il fait penser à une danse moyenâgeuse. Au son aigre d'une flûte, il se charge du parfum de l'Orient. Amplifié par tout l'orchestre, il se transforme en une rosace, en un envol d'oiseaux.

Le ballet d'Arménie a l'avantage de posséder un chorégraphe doté d'invention, ce qui n'est pas toujours le cas de troupes plus importantes et consacrées. Vanouch Khanamirian a le sens de l'asymétrie, du contraste et du théâtral. Ses danseurs se catapultent, se croisent, s'ambriquent selon des dessins constamment renouvellés. Il faut souhaiter qu'ils gardent cette belle santé presque primitive, car les seuls fléchissements du spectacle sont les moments où ils sacrifient à la convention du ballet classique.

L'ensemble de danse d'Arménie revient d'une tournée triomphale aux Etats-Unis. Il est pour deux jours encore à la salle Pleyel.

MARCEL MICHEL

*« Le Monde »*

×

### ENSEMBLE DE DANSE DE L'ETAT D'ARMENIE : L'AME ET L'ENERGIE D'UN PEUPLE

Les bottes martèlent le sol, les sabres flamboient, les corps tournoient, en dansant les Arméniens refont leur Histoire. Pour applaudir l'Ensemble de Danse de l'Etat d'Arménie, qui pour la première fois venait en France (hier soir et ce soir à 21 heures, dimanche à 15 heures, salle Pleyel), tous les Arméniens de Paris se sont donné rendez-vous. A chaque numéro ils font une ovation.

Leur patrie est là, de nouveau devant eux, symbolisée par l'envol des jupes rouges comme des tulipes, et la musique du doudouk et du zourna. Même si on n'est pas arménien, on ne peut pas rester insensible à l'appel vigoureux et chaud de ces danses. Energique et souple, joyeuse et sensuelle, c'est toute l'âme d'un peuple qui s'exprime dans un grand éclat de gaieté.

L'Ensemble de Danse de l'Etat d'Arménie a choisi délibérément de s'appuyer sur le folklore le plus populaire, celui qui touche le plus. Chaque danse est une profession d'indépendance, d'amour ou de lutte contre l'oppresseur. Les danseurs éclatent d'une énergie intense, suffocante, tempérée heureusement, par la douce langueur orientale des danseurs traçant avec leurs pas 3.000 ans d'Histoire. Il est rare de voir dans une troupe de danse folkloriques des filles aussi belles que les Arméniennes de la salle Pleyel. Elles ressemblent à des apparitions. L'Arménie est une nation qui a refusé de mourir. Leurs danses sont plus qu'un voyage au pays du folklore. Elles sont un écho des forêts, un souvenir des rêves ou, comme la Danse de la Citadelle, l'évocation d'un fait historique réel.

MONIQUE PANTEL

*« France-Soir »*

բաղարձութիւններու ճշմարիտ կողմերը: Ու անոնց պէտք է ջանան բացատրել անկեղծութեամբ, թէ նման պարագաներ քիչ թէ շատ կրնան պատահած ըլլալ բոլոր ժողովուրդներու տագնապալի շրջաններուն եւ այդ յուշերը պէտք է թաղել պատմութեան էջերուն մէջ, անգամ մըն ալ չվերակենդանացնելու պայմանաւ»:

Կոչը այսքանով չի վերջանար: Անցեալին վրայ այսպէս մէկ նախադասութեամբ սպունգ քաշելէ վերջ, Թուրք յօդուածագիրը կը հրաւիրէ Թրքահայերը, որ իրենց կողմէ ալ բաներ մը ընեն: Ի՞նչ:

«Պէտք է միշտ գրէք ձեր արտասահմանի ազգականներուն, գիրքեր, պրակներ հրատարակէք եւ ցրուէք ամէնուն, արտասահման ճամբորդողներ պէտք է այդ տեղերու Հայութեան բացատրեն կարգ մը իրողութիւններ: Այսինքն ամէն բան ի գործ պէտք է դնել, որպէսզի ձեր արտասահմանի գիտակից ու բարեացակամ եղող ազգակիցներուն հասկցնէք սխալանքները:

«Պէտք է հաստատէք, որ խափշիկ, սպիտակ կամ դեղին, որ ցեղէն ալ եղած ըլլայ, իսլամ, քրիստոնեայ, հրեայ կամ հնդիկ, որ կրօնքին ալ պատկանի, ամէն մարդ Թուրքիոյ մէջ առնուազն Ռուսիայէ, Ամերիկայէ ու Լիբանանէ աւելի ազատ ու եղբայրական մթնոլորտի մը մէջ կ'ապրի» (??):

Խմբագիրը անտարակոյս չի հաւատար իր գրածին: Որովհետեւ անմիջապէս կ'աւելցնէ.

«Այս բանը ընելու համար նախ հարցին հաւատացած պէտք է ըլլայ մարդ: Եթէ հաւատացող ենք, խնդիր չի մնար»:

Ու իբրեւ վերջաբան, մաղթանք մը.

«Եթէ Աստուած կամենայ, դեռ քանի քանի հարիւրամեակներ միասին պէտք է ապրինք նոյն հողերուն վրայ, միեւնոյն բարիքներէն օգտուելով, նոյն դրօշին տակ»:

Նոր հով մը կը փչէ Թուրք մոլեռանդ մամուլի էջերէն:

Ակներեւ է, որ արտասահմանի մէջ կատարուած հայկական ձեռնարկները օգտակար արդիւնքներ տուած են Հայկական դատը արծարծելու եւ Հայկական ցեղասպանութիւնը միջազգային հանրային կարծիքին ծանօթացնելու տեսակէտէն:

Թուրք մամուլը ի զուր կը փորձէ ետ կեցնել Հայութիւնը իր ազգային, հողային պահանջները հետապնդելէ:

Հայ նոր սերունդը եւ գալիք սերունդները տէր ու պաշտպան կը կանգնին Հայ արդար Դատին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### ՍԱՍՏԻԿ ԿՌԻՒՆԵՐ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

— O —

Երկուշաբթի առտու յայտնի չէր թէ որո՞ւ ձեռքն էր Ֆալանժներու բերդը՝ Հոլիտէ Ին պանդոկը: Արդարեւ կատաղի կռիւներէ ետք, մահմետականները գրաւած էին պանդոկը բայց Երկուշաբթի Ֆալանժները կը պնդէին որ ետ առած են: Թղթակիցներու համաձայն, կռիւները սաստիկ բնոյթ առած են պանդոկներու թաղը, Թնդանօթ, հրադունդ իրարու կը յաջորդեն բայց Պէյրութցիներ կան որոնք արեւի լոգանք կ'առնեն քօրնիշի երկայնքին եւ ուրիշներ որ մօթօ–օթօի անակնկալ մրցում մը կը դիտեն, գիտակցելով հանդերձ թէ քաղաքը ժամէ ժամ քիչ մը աւելի կը կործանի եւ թէ Լիբանան այլեւս ոչ մէկ լուծում կրնայ գտնել:

Երկիրը ունի միշտ երկու իշխանութիւն եւ իրականին մէջ՝ ոչ մէկ: Զօր. Ահտապ 14 անդամէ բաղկացած «Հրամանատարութեան Խորհուրդ» մը կազմած է, որ զինուորական գործողութեանց պատասխանատու է: Ֆրէնճիէ, ըստ Երկուշաբթի առտուան լուրերուն, ընդունած է «կըրճատել» իր պաշտօնավարութեան շրջանը եւ բարեփոխել Սահմանադրութիւնը: Դամասկոս ալ համոզուած է որ Ֆրէնճիէ պէտք է քաշուի բայց ծոմպլաթ դէմ կը մնայ էլիաս Սարգիսի իբրեւ անոր յաջորդը: Դամասկոսի մէջ Քարամէ – Սալամ – Ասատի հանդիպումը Սուրիոյ նախագահին հետ ցարդ հրաշք – լուծումը չէ բերած:

× Մէկ շաբթուան մէջ 220 մեռեալի մասին կը խօսուի, ասոնց կարգին քանամեայ ֆրանսացի լրագրուհի մը՝ Մարիփիէր Պիսիէլ:

### Քանի մը տողով

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ չկրցաւ հիւրասիրել իր 1500 հիւրերը, Շաբաթ իրիկուն օփերայի մէջ, ինչ որ առնուազն շատ պատուաբեր բան մը չէր Հանրապետութեան Նախագահի մը համար: Արդարեւ շաբաթներէ ի վեր Ժիսքար տ'Էսթէն Մոցարթի Անվէվըման օ Սեռային հրաւիրած էր Փարիզէն եւ գաւառէն 1500 «արժանաւորներ», որոնց հեռագիրներ ղրկուեցան վերջին պահուն, տրուած ըլլալով որ օփերայի բանուորները գործադուլի մէջ էին եւ ներկայացումը չէր կրնար տեղի ունենալ:

ՇԻՐԱՔ Լիբիայէն վերադարձաւ Երկուշաբթի օր: Երկար տեսակցութիւններ ունեցած էր Քատաֆիի հետ, Թրիփոլիի մէջ եւ այդ առթիւ, մեծ գովեստով արտայայտուեցաւ Լիբիոյ ղեկավարին մասին, որ շատ խելացի մէկը կը նկատէ: Ֆրանսա հիւլէական կեդրոն մը պիտի հայթայթէ:

# ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԱՊԱԿԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԴՈՒԻՆՈՒՄ

—— Օ ——

## Ա.

Մեր «Դուին քաղաքը եւ նրա պեղումները» աշխատութեան մէջ համառօտ տեղեկութիւններ ենք հաղորդել 1937–1950 թուականներում Դուինում պեղումների ժամանակ գտնուած ապակէ առարկաների մասին, սակայն այդ տեղեկութիւններն այժմ խիստ անբաւարար են: Այն ժամանակ դեռեւս քիչ առարկաներ էին գտնուած, որոնց մասին միայն նախնական դիտողութիւններ ենք կարողացել անել, առանց գիտենալու այն մեծ դերը, որ ապակին ունեցել է Հայաստանի միջնադարեան մայրաքաղաքի տնտեսութեան մէջ: Յետագայ քանից աւելի տարիների ընթացքում կատարուած պեղումների ժամանակ ի յայտ եկան հազարաւոր առարկաներ, որոնցից մօտ 600ը ամբողջական են կամ այնպիսի վիճակում, որ կարելի է գաղափար կազմել նրանց ամբողջութեան մասին: Այժմ անհրաժեշտ է մեր գրածը վերանայել, լրացնել եւ ուղղել: Պեղածոյ նիւթը միաժամանակ առաջադրեց նոր խնդիրներ եւ նոր հարցեր, որոնք ուսումնասիրողից պատասխան են պահանջում:

Որ միջնադարեան Հայաստանի մայրաքաղաքում արտադրուել եւ գործածուել են ապակէ առարկաներ, 1952ին մեծ յայտնագործութիւն էր համարւում, որովհետեւ Դուինի պեղումներից առաջ ապակէ առարկաների թիւն այնքան քիչ էր, որ առանձին ուսումնասիրութեան նիւթ չէր կարող լինել: Մանաւանդ որ նրանց ո՛չ արտադրութեան տեղն էր յայտնի, եւ ոչ էլ դարը: Այդ հարցը այսօր էլ ընդհանուր առմամբ լուծուած չէ ոչ միայն հայկական միջավայրում գործածուած ապակու, այլեւ Առաջաւոր Ասիայի նկատմբ:

Հարցն այն է, որ մինչեւ այսօր ապակու տարբեր ուսումնասիրողներից իւրաքանչիւրն իր կարծիքն է յայտնել ապակու արտադրութեան կենտրոնի մասին, այն էլ առանց բաւարար հիմքերի, ուստի եւ միմեանց հակասող եւ իրերամերժ կարծիքներ են առաջ եկել Առաջաւոր Ասիայի, այդ թւում նաեւ Հայաստանի ապակեգործութեան վերաբերեալ:

Մեր կարծիքով սխալ են բոլոր այն ուսումնասիրողները, որոնք ապակու տեսակները կապում են միայն մի կենտրոնի՛ հետ: Քանի որ առարկաների ճնշող մեծամասնութիւնը այլ երկրներում պատահական կերպով է ի յայտ եկել, եւ ոչ թէ կանոնաւոր պեղումների ժամանակ, նրանց ծագման եւ ժամանակի որոշման հարցերը միշտ էլ կասկածելի են: Դուինի ապակին, ընդհակառակն, գրեթէ առանց բացառութեան յայտնաբերուել է կանոնաւոր կերպով կատարուող պեղումների հետեւանքով եւ իւրաքանչիւր դէպքում ունի իր շերտի (դարաշրջանի) վերաբերեալ հաստատուն տուեալներ, մանաւանդ որ նոյն շերտում գտնուել են նաեւ իրենց թուականն ունեցող դրամներ: Այս հանգամանքը կարող է որոշակի դեր խաղալ առարկաների պատրաստման ժամանակը որոշելու ընթացքում, սակայն դրանց բերովի լինելը կամ տեղական ծագում ունենալը մնում է անորոշ:

Դուինում ի յայտ եկած ապակեղէնը առ այսօր յայտնի բոլոր վայրերի ապակէ իրերից աւելի ուշ է ուսումնասիրւում, երբ շատ գիտնականներ ապակեգործութեան «համաշխարհային» այլ կենտրոններ են մատնացոյց արել: Ուստի խիստ դժուար է Դուինին յատկացնել իր արժանաւոր տեղը. դա հնարաւոր է կատարել անհերքելի ապացոյցներ գտնելուց յետոյ, երկար տարիների ուսումնասիրութեան միջոցով: Այս բոլորից անկախ, այժմ ապացուցուած կարելի է համարել Դուինում ապակեգործութեան գոյութիւնը Թ.–ԺԳ. դարերում:

Դուինի պեղումներին վերաբերող մեր ուսումնասիրութեան Ա. հատորում Հայաստանում ապակեգործութեան գոյութիւնը հաստատելու համար դիմել էինք գ լ խ ա ւ ո ր ա պ է ս գրաւոր տեղեկութիւնների օգնութեանը եւ մէջ էինք բերել երկու վկայութիւն, որոնցից մէկը վերաբերում էր Գ. դարի վերջերին, իսկ երկրորդը՝ միջնադարին: Սակայն Դուինում յայտնաբերուած ապակէ առարկաների թիւը այժմ այնքան շատ է, որ գրաւոր տեղեկութիւնները կարող են միայն օժանդակ նշանակութիւն ունենալ:

Ագաթանգեղոսը գրում է, որ Հռիփսիմեանց կոյսերը «գային հասանէին յերկիրն Հայոց, յԱյրարատ գաւառ, ի Վաղարշապատ քաղաք, զոր եւ Նորաքաղաքն կոչէին, ի նիստս թագաւորացն Հայոց: Այնուհետեւ եկեալ մտանէին ի հնձանայարկս այգեստանւոյն, որ կան շինեալ ի հիւսիսոյ յարեւելից կուսէ. եւ կերակրէին ընչիւք իւրեանց ի վաճառաց քաղաքին. եւ ոչ ինչ այլ ինչ գոյր թոշակ ընդ նոսա զոր ունէին, բայց մի ոմն ի նոցանէ ունէր արուեստ ապակեգործութեան՝ առնել ուլունս ապակեղէնս եւ տալ գինս ընդ կերակրոյ աւուրն պարենի ռոճկի»:

Երկրորդ գրաւոր տեղեկութիւնը վերաբերում է միջնադարին: Բժշկական ձեռագիր բառարաններից մէկում ապակեգործութեան մասին կարդում ենք «Ապակի (գրուած է ապիկի) հռ (հռոմայերէն)՝ կազմինայ, արաբ (արաբերէն)՝ զուճաճ, պս (պարսկերէն)՝ ապկինայ: Աղէկն ի Սիս լինի: Ի Սիս որպէս աւազ կայ, կու հալեն այնտեղ ալ կու շինեն շատ ոք»: Այս գրաւոր վկայութիւնից կարելի է հետեւցնել, որ Հայաստանում ապակեգործութիւնը բրուտի արհեստի նման տարածուած է եղել, բայց լաւագոյնը Սիս քաղաքի ապակին է համարուել: Հաւականալի է, որ վկայութիւնը վերաբերում է աւելի ուշ ժամանակի, հաւանաբար ԺԴ. կամ ԺԵ. դարերուն, երբ Դուինը արդէն կործանուած էր:

Ապակէ անօթների նկարագրութիւններ շատ կան ալքիմիական ձեռագրերում: Այդ առարկաները օգտագործուել են նիւթերի պահպանման, թորման եւ այլ գործողութիւնների ժամանակ, անգամ տըրուած են նրանց նկարները եւ անունները, որոնք գործ են ածուել հայերէնում, Դուինում գտնուած ապակէ անօթներից շատերի քիմիական փորձանօթ լինելը հնարաւոր չէ պարզել, բայց կան առարկաներ, որոնք միայն փորձանօթ կարող են լինել. դրանք առանց դժուարութեան տարբերւում են միւսներից եւ բաւական նման են արդի փորձանօթներին: Սակայն կան եւ այնպիսիները, որոնք կարող են քիմիական նիւթերի պահպանութեանը ծառայած լինել, բայց իրենց ձեւերով ոչնչով չեն տարբերւում սովորական մեծ եւ փոքր ապակէ տակառիկներից, որոնց մէջ հնում կարող էին պահել թթուտներ, ներկեր եւ այլ հեղուկ կամ չոր նիւթեր, բայց նոյն ձեւի անօթները կարող էին ծառայել նաեւ այլ նպատակների: Բոլոր դէպքերում պէտք է ենթադրել, որ այդ անօթները ընդհանուր առմամբ կերակուրի կամ այլ ուտելիքի չեն ծառայել, որովհետեւ մեզ ծանօթ են ալկոհոլային եւ ոչ ալկոհոլային խմիչքներ պահելու կամ գործածելու կաւէ եւ փայտէ անօթների ձեւերը: Նոյն առարկաները ծառայել են նաեւ դեղեր պատրաստելու եւ պահելու համար: Ապակուց են եղել ալքիմիկոսների օգտագործած ալամպիք, պոտ և պարպատ կոչուող անօթները, ինչպէս և այլ առարկաներ, որոնք ալքիմիական ձեռագրերի մէջ հանդէս են գալիս սովորական անուններով՝ ապիկի պուտուկ, ապիկի սալ, ապիկի կթխայ եւն.: Ձեռագրերից մէկում, օրինակ, գրուած է. «Թասղիտին (մաքրելուն, թորելուն, զտելուն) ծառայող վերին ամանն կամ ապիկի լինի, կամ ապիկած»: Այդ նշանակում է, որ թորելու ծառայող երկու անօթներից վերեւինը պէտք է լինի ապակուց պատրաստած կամ ջնարակած կաւից, որ հնում կոչւում էր ապիկած, այսինքն ջնարակած աման: Մի այլ ձեռագրում ասուած է, որ ալքիմիայի մէջ գործածւում են ութ տեսակ աման՝ ապակուց պատրաստած կամ կաւից, բայց վերջինը պէտք է լինի ջնարակած. «Եւ երկու ցեղ ամաններ՝ կամ ի հողէ, կամ ապիկէ»:

ՓՐՈՖ. ԿԱՐՕ ՂԱՖԱԴԱՐԵԱՆ

# ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ

—— Օ ——

«Յառաջ»ի Փետրուար 11 եւ 27 թիւերուն մէջ, Մարսէյլի Մշակոյթի Տան յանձնախումբը յատուկ հաղորդագրութիւններով կը յայտարարէր որ Մշակոյթի Տան առաջին յարկի մեծ հանդիսասրահը պիտի կրէ « ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ՄՐԱՀ » անունը եւ գրասենեակներէն մին « ՀՐԱՉ ՓԱՓԱԶԵԱՆ » անունը:

Այս նախաձեռնութիւններուն առաջինը կը պարտինք Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութեան, իսկ երկրորդը՝ Տէր եւ Տիկին Ստեփան Վահանեանի, քանի փոքրիկ բայց կենդանի հայ համայնքի պատուական ադգայիններէն:

Օգտուելով այս առիթէն, նպատակայարմար կը տեսնենք ներկայացնել մեր ընթերցողներուն Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը եւ ազգային գործիչ Հրաչ Փափազեանը:

×

Գաղթականութեան առաջին տարիներուն, Ֆրանսայի հայ գաղութի ամէնէն առաջ կազմուած Հայրենակցականն է Վասպուրականցիներու Միութիւնը:

Հիմնուած է 1923 Մայիս 28ին, Մարսէյլի մէջ, ուր եւ կը գտնուի մինչեւ այսօր Կեդրոնական Վարչութիւնը:

Հիմնադիրները եղած են՝ Պօղոս եւ Արամ Հիւսեան, Արմենակ Շահպօղլեան, Ազգին Մարտիրոսեան, Մեսրոպ Շահինեան, Տիգրան Մարգարեան, Ճ. Գրիգորեան, եւայլն: Այնուհետեւ 1928 – 1930 թուականներուն, խորհրդային երկիրներէ Մարսէյլ հասած են այլ Վասպուրականցիներ, ինչպէս՝ Շալճեան եղբայրներ, Յովհ. եւ Վարդան Պանտիկեան, Միսաք եւ Սիմոն Աւտոյեան, Երուանդ եւ Յովհաննէս Հացագործեան, Դանիէլ Եղիշէեան, Երուանդ Մկրտիչեան որոնց ներկայութեամբ եւ գործունէութեամբ աւելի զօրացած է Միութիւնը:

Այժմ Միութեան Կեդրոնական Վարչութեան կ՚անդամակցին՝ Վարդան Պանտիկեան (նախագահ), Սիմոն Աւտոյեան (քարտուղար), Ֆերտի Հրաչեան (գանձապահ), Ալեքսան Պապայեան (փոխ-նախագահ) եւ Միսաք Աւտոյեան, Վարդգէս Աւիկեան (խորհրդականներ):

Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան նպատակն է եղած միշտ սատարել յաջորդական սերունդներու հայապահպանման գործին, քաջալերելով մշակութային եւ այլ ազգօգուտ ձեռնարկներ, վառ պահել հայրենի յիշատակներն ու Վասպուրականի փառքը անդամներու եւ ընդհանրապէս բոլոր Հայերու մօտ:

Ենթակայ ժամանակի հոլովոյթին, ճիշդ է որ այսօր Միութիւնը կորսնցուցած է երէկի իր աշխուժութիւնը, ներկայութիւնը, բեղուն գործունէութիւնը հայ կեանքի զանազան մարզերուն մէջ, սակայն Վասպուրականի Հայրենակցական

# ՎԱԽՎՐԻԿԸ

## 2.

Լենա կը սկսէր հասկնալ: Այսուհանդերձ միւսը կը բացատրէ տարեց պաշտպանի մը ձեւեր առնելով:

— Ամէն բան պիտի սորվեցնեմ քեզի. դուն պիտի գաս ինծի հետ Միտրոֆ Րիոք բնակիլ. մենք հոն տուն մը ունինք, ուր հարիւրի չափ ենք ու չափահաս անձեր չկան մեզ ձանձրացնող: Թէեւ սեղմուած ենք, բայց քեզի տեղ մը պիտի գտնենք: Պիտի տեսնես հոն կարեւոր տիպեր կան: Միտրին որ տարեցն է, 17 տարեկան է քօքային վրայ շահադիտութիւն կ՚ընէ. նենգամիտ է ու շատ կը շահի, յետոյ իր կինը Թանիան որ ինծմէ տարիքոտ չէ, եւ որ գործին մէջէն կ՚ելլէ, սիկարէթներ կը ծախէ: Վասիան ալ ձախաւեր չէ, բայց վերջը դէշ է, շատ կը գողնայ, նոյնիսկ կ՚ըսեն թէ ան մէկը խեղդած է: Իմ արհեստէս երեսուն հատ մը կան բայց անոնք թշուառ թաղ մը ապաստանած են դատարկապորտներ, գողեր, հանրակիներ եւ որ բոլշեւիկները, ցարական ոստիկաններէն աւելի չկրցան մաքրագործել: Չեն գիտեր մարդոց հաճելի ըլլալ: Անոնք շատ պզտիկ են, նոյնիսկ քեզմէ աւելի պզտիկ: Չեմ ուզեր անոնցմէ մէկը իսկ քովս առնել: Բարին Աստուած է որ քեզ կը ղրկէ որպէսզի միասին աշխատինք: Գեղեցիկ շրջազգեստ մը ունիս բոլորովին նոր. մազերդ պիտի յարդարեմ որովհետեւ պէտք է մեծերուն պէս ըլլալ եւ ամէն բան աղէկ պիտի քալէ:

Լենան զինքը մտիկ կ՚ընէր եւ այս նոր կեանքի առջեւ, որ իրեն կ՚առաջարկուէր ժպիտ մը կը սահէր իր մսոտ շրթունքներուն վրայէն:

## 3.

Աշունը եկած էր... Անձրեւը կը թրջէր փողոցները խստապինդ խոնաւութեամբ մը: Հովը որ կը կառչէր տուներուն երեսուն տանիքներուն վրայէն, կը բերէր արդէն ձմեռնային շունչեր:

Ցերեկէ վերջ, ժամը հինգի առեններն էր եւ օրը կը մեռնէր: Անիթան եւ Լենան որոնք անկողնէն ելլելու վրայ էին, ընդարձակ ննջարանին մէջ առանձին էին: Պզտիկ աղջիկները եւ պատանիները արդէն բոլորն ալ մեկնած էին զբաղելու համար իրենց կասկածելի ու խորհրդաւոր աշխատանքներով: Փլփլած սենեակին դատարկութիւնը տխրագին էր: Քանի մը յարդէ դէզեր որոնք սփռուած էին գետինը, եւ անկիւն մը փշրուած քանի մը շիշեր կը կազմէին բոլոր կահ – կարասիքը:

Անիթա իր իրանազգեստէն քաշեց կարմիր թուղթի կտոր մը, զայն ծալլեց եւ թուքովը թրջելով շպարեց այտերը եւ շրթունքները: Յետոյ զայն անցուց Լենային որ նոյն բանը ըրաւ: Այսպէս՝ զարդարուած իրարու երես նայեցան: Պէտք էր դուրս ելլել եւ գիշերը խիստ թախծոտ, խիստ սառնաշունչ դէմք մը կը ցուցնէր սենեակին խորտակուած ապակիներէն: Վարանում մը զիրենք կը դրաւէր թէպէտ պատրաստ էին, այս վարանումը ծնունդ առած էր անձրեւոտ առաջին օրերէն եւ կ՚աճէր այն համեմատութեամբ որ գիշերը կ՚իջնէր աւելի արագ: Բայց յանկարծ Լենա սկսաւ խընդալ:

— Մէկ կօշիկդ դեղին ու միւսը սե՞ւ կը հագնիս, ըսաւ:

— Գիտեմ, յարեց ծանրախոհօրէն իր բարեկամուհին, ինչ որ ունիմ աս է:

— Տարբեր ոտքերու համար ունեցած ըլլալդ ալ բախտ մըն է, եզրակացուց Լենա:

Ու դարձեալ խնդաց: Անիթա նախ նեղացաւ, յետոյ անոր զուարթութենէն ինքն ալ վարակուեցաւ եւ այսպէս դուրս ելան:

Իրենց երկու պզտիկ ստուերները ընդհուպ կորսուեցան անսահման մութ քաղաքին մէջ: Տարտամ սարսափ մը կը սեղմէր իրենց սիրտերը եւ զանոնք կը մղէր արագօրէն քալելու: Եւ որովհետեւ ցուրտ անձրեւ մը կ՚իյնար իրենց մազերուն վրայ, անընդհատ ձեռքերնին հոն կը տանէին իրենց կեղծ դրոյքը պահպանելու համար: Անոնք չէին խօսեր. ճնշուած խաւարէն, ցած երկինքէն, քաղցէն եւ մանաւանդ այն եղերական անծանօթէն որ կը թափառի մայրաքաղաքներու ամայի թաղերուն մէջ:

Ստուերներ՝ որ շատ երկիւղալի կամ շատ վայրագ կը թուէին ըլլալ, կը խաչաձեւէին զիրենք. մերթ շուն մը, հրաբորբոք աչքերով եւ որուն երախը կիսաբաց ըլլալը կը կռահէին կը հետեւէր իրենց, այն ատեն անոնք կը կծկուէին մէկը միւսին քով, վասնզի անոնք խմացած էին թէ սովալլուկ կենդանիները կը յարձակին տղոց վրայ:

ԺՈԶԷՖ ՔԷՍԷԼ

(Շար. – 6)

Միութիւնը այն հազուագիւտ հայրենակցականներէն է (որոնց թիւը անհամար էր քանի – երեսուն տարիներ առաջ) որ միշտ կը պահէ ու մանաւանդ կ'արդարացնէ իր գոյութիւնը:

Արդարեւ, ամէն տարի, գնահատելի յարատեւութեամբ, Ապրիլին կամ Մայիսին կը կազմակերպէ հաւաքով եւ գուրգուրանքով Վասպուրականի յաղթական Հերոսամարտի հանդիսութիւնը, որուն հոծ բազմութեամբ ներկայ կ'ըլլան Մարսէյլի Հայերը:

Այս տարի Հերոսամարտի 61րդ տարեդարձը պիտի տօնախմբուի Կիրակի Մայիս 16ին Մշակոյթի Տան մէջ, եւ բացառիկ հանդիսութեամբ պաշտօնապէս տեղի պիտի ունենայ « ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ՄԻԱՀ»ի անուանակոչութեան արարողութիւնը:

Մարսէյլի եւ շրջաններուն մէջ Միութիւնը ունի 55 անդամներ: Տէսինի եւ Վիէնի մասնաճիւղերը միասնաբար կը հաշուեն շուրջ 25 անդամներ: Այս մասնաճիւղերը եւս մեծ գոհողութիւններով կը պանծացնեն Վասպուրականի հերոսամարտը տարեկան հանդէսներով:

Սակայն ամէնէն գօտեպնդիչ երեւոյթը այն է որ քանի մը տարիներ առաջ հիմնուեցաւ Վասպուրականի Երիտասարդաց Միութիւն մը որուն անդամները առաւելաբար Վասպուրականցիի զաւակներ կամ թոռներ են, ծնած ու հասակ նետած այս օտար աստղերու տակ, բայց որոնց սրտին մէջ միշտ առանձնայատուկ տեղ մը կը գրաւէ Վասպուրական աշխարհը՝ իր հինաւուրց բերդով, իր ոսկեզօծ արտերով, խորհրդանիշ՝ Հայոց աշխարհի յամառութեան եւ հարստութեան:

Որքան ատեն որ նորը փոխարինէ հինը, երբեք չի խզուիր յաջորդական սերունդներու գոյատեւման նուիրական պայքարին կապը: Այսօր Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը իր երիտասարդաց մասնաճիւղով կուտայ մեզի այս ապահովութիւնը:

Ծնած 1892ին, Եոզղատ, Հրաչ Փափազեան եղած է մէկը անոնցմէ, որոնք իրենց անձը զոհասեղան բարձրացուցած են ի խնդիր գաղափարներու, ճնշուածներու, սեփական ժողովուրդի եւ ազգի պաշտպանութեան:

Հրաչ Փափազեանի անունը եւ գործը առաւելապէս կապուած է 20րդ դարու առաջին տասնեակ տարիներուն հայ յեղափոխութեան պատմութեան, որ հարուստ է վիպական դրուագներով ու հերոսական դէմքերով:

Առաջին համաշխարհային պատերազմէն յետոյ իթթիհատական ոճրագործները մնացին անպատիժ, հակառակ դաշնակից կառավարութիւններու յայտարարութեանց թէ Թուրք կառավարութեան անդամները անձնապէս պատասխանատու են եւ պիտի պատժուին հայկական ջարդերուն համար:

Հայութեան վրդոված խիղճը չկարողացաւ հաշտուիլ նման անարդարութեան մը հետ, եւ վճռեց իր ձեռքով լուծել վրէժը:

Այսպէս, մէկը միւսին յաջորդելով, ահաբեկիչները գնդակները թաւալգլոր ըրին հայկական կոտորածներու հեղինակները: Պերլին, Պոլիս, Հռոմ, դարձեալ Պերլին:

Այս վերջին քաղաքին մէջ է որ Հրաչ Փափազեան կարեւոր դեր ունեցած է Պէհաէտտին Շաքիրի եւ Ճեմալ Ազմիի ահաբեկումներու գործին մէջ զոր կատարեցին Արշաւիր Շիրակեան եւ Արամ Երկանեան: Եւ մանաւանդ՝ Թալէաթի ահաբեկումին պատրաստութեան մէջ:

Ահաւասիկ Արշաւիր Շիրակեանի վկայութիւնները իր «Կտակ էր նահատակներուն» հատորին մէջ.

« ... Կը ճանչնայի Հրաչը. ուշիմ եւ գործունեայ, Կ. Կ.ի վստահելի գործավարը, եռանդուն երիտասարդ մըն էր, որմէ հրահանգներ ալ ստացած էի Վ. Իհսանի ահաբեկման շրջանին: Իրաւաբանական համալսարանի ուսանող, Թուրքի մը չափ սահուն Թուրքերէն կը խօսէր եւ լաւատեղեակ էր Թրքական բարքերուն ու սովորութիւններուն: Բոլորովին ապահով էի յաջողութեան...:

« ... Թէեւ պէտք է մէկը ըլլար, որ իբրեւ Թուրք մտնէր հրէշներուն որջերն ու շրջանակը, առանց դոյզն կասկածի, մտերմութեան պահերուն գաղտնիքներ կորզելու համար: Այդ մէկը, այդ «կամաւոր»ը երկայացած էր: Վայելչակազմ ու կենցաղագէտ. սալոնի տղայ, որուն հոգիին խորը սակայն ցեղին վրէժխնդրութեան կրակը կը վառէր....: Ընդունած էր Մեհմէտ Ալի Թրքական անունը եւ ան ալ անբռնական նկատելով, թլփատուած էր, որպէսզի մեր ճամբան ապահով կերպով յարդարէ: Մեզմէ երկու ամիս առաջ հասած էր Պերլին եւ յաջողած էր մտերմանալ Ճեմալ Ազմիի տղուն Էքմէլին հետ եւ դառնալ անոր գլուարճութեան ընկերը, տան փնտռուած բարեկամը կամ հիւրը, որուն ներկայութեան ամէն ինչ կարելի էր խօսիլ: Ներկայացած անոնց իբրեւ կեսարացի մեծահարուստի մը զաւակը եւ սիրելի դարձած էր այդ գազանի որջը այցելող շարք մը բարձրաստիճան Թուրքերուն, որոնք հոն հաստատուած էին կամ կուգային կ'անցնէին, ինչպէս նաեւ սիրելի հանըմներուն: «Մեհմէտ Ալին» քանիցս «քավալիէ» եղած էր նոյնիսկ Թալաաթ փաշայի այրիին...»:

Արշաւիր Շիրակեան, կը շարունակէ իր վկայութիւնները տալով այլ մանրամասն տեղեկութիւններ Հրաչ Փափազեանի կատարած դերին, եւ կը վերջացնէ հետեւեալ խօսքերով որոնք առանձին արդէն բաւարար են արժեւորելու անձ մը բարձրացնելով զայն ազգին արժանաւոր պատուանդանին վրայ. «Տարիներ անցած են այդ ահաւոր օրերուն վրայէն: Երբեմն կ'անդրադառնամ որ առանց «Մեհմէտ Ալիին» կամաւոր զոհողութեան, հաւանաբար հրէշները չգտնէինք եւ անոնք ազատէին մեր վրիժառու գնդակներէն...»:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

## ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

# ԹՐՔԱՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻՆ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պատուարժան Խմբագրութիւն
«Յառաջ» օրաթերթի
ՓԱՐԻԶ

Ազգօգուտ օրաթերթիդ 1976 Փետր. 15 Թուակիր համարին մէջ լոյս տեսած, եւ ամերիկահայ վաստակաւոր բանասէր Պր. Յարութիւն Քիւրտեանի կողմէ Ս. Ղազարու սրտամորմոք հրդեհին առթիւ գրի առնուած «Ազգային ձեռագրային հարստութեանց պահպանման հարցը» խորագիրը կրող յօդուածին մէջ, հետեւեալ տողերով ակնարկութիւն կատարուած էր նաեւ Պատրիարքարանիս ձեռագիրներուն՝

«Հապա՞ Պոլսոյ Պատրիարքարանի կամ զանազան եկեղեցիներու մէջ մնացած ձեռագիրները: Ո՞վ կրնայ ուսումնասիրել զանոնք, այնտեղ, Պատրիարքարանի փայտաշէն խեղճուկ շէնքը քանի մը վայրկեանի մէջ հրոյ ճարակ կրնայ ըլլալ՝ ձեռներէց Պատրիարքին աչալուրջ կերպով հաւաքած ձեռագիրներուն հետ: Ինչո՞ւ այդ ձեռագիրները էջմիածին կամ գոնէ Երուսաղէմ չեն փոխադրուիր: Ո՞վ պատասխանատու պիտի ըլլայ, երբ անոնք փճանան: Կամ ի՞նչ նշանակութիւն ունի պատասխանատուութիւնը՝ անոնց փճացումէն վերջ»:

Այս առթիւ անհրաժեշտ նկատեցինք հետեւեալ լուսաբանութիւնը կատարել, Պ. Քիւրտեանի գրածները կարդացողներուն մտահոգութիւնը փարատելու համար:

1) Ոեւէ անձ կարող է տեղւոյն վրայ ուսումնասիրել Պատրիարքարանիս պատկանող բոլոր ձեռագիրները: Այս առթիւ նշենք թէ՝ շուրջ տասը տարի առաջ հոգելոյս Հայր Համազասպ Վրդ. Ոսկեան եւ անցեալ ու առջի տարիներ ալ Ֆրանսացի ծանօթ հայագէտ Հայր Շառլ Ռընու, ուսումնասիրած են գիրենք հետաքրքրող ձեռագիրները:

2) Պր. Քիւրտեանի «խեղճուկ» որակած շէնքը, որ նախկին դիւանատան պէտք է որ ակնարկուած ըլլայ, 13 տարիէ ի վեր պատմութեան անցած է, անոր տեղը այժմ գոյութիւն ունի «պեթոնարմէ» ամուր շէնք մը, ուր կը պահպանուին բոլոր ձեռագիրները, ի շարս այլ հնութեանց: Աստուած մի արասցէ յառաջ գալիք հրդեհի մը դէմ պէտք եղած բոլոր նախազգուշութիւններն ալ առնուած են:

3) Թուրքիոյ մէջ ի զօրու պետական օրէնքներու համաձայն՝ հին ձեռագիրներու երկրէն դուրս հանուիլը արգիլուած է: Հետեւաբար զանոնք էջմիածին, Երուսաղէմ կամ այլուր փոխադրելը հըրաւոր չէ:

Այս առթիւ պարտք կը զգանք մեր գոհունակութիւնը յայտնել Պր. Քիւրտեանի ազգային հնութեանց անվթար պահպանման հանդէպ ցոյց տուած նախանձախնդրութեան համար, եւ կը յուսանք թէ նոյն նախանձախնդրութիւնը ցոյց կուտայ նաեւ իր մօտ գտնուող եւ պատկառելի քանակ մը կազմող 350 ձեռագիրներուն հանդէպ:

Տիրոջը հովանին թող անպակաս ըլլայ, հայկական բոլոր հնութիւններուն վրայ:
Յարգանօք՝

ԳԷՈՐԳ ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆ
Դիւանատան և Գրադարանի վարիչ

## ԴԷՊՔԵՐ ԴԷՊՔԵՐ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ մէջ հրդեհ մը ծագած է երկու յարկանի շէնքի մը մէջ, որ կը գործածուէր իբրեւ ներկատուն: Կրակը արդիւնք է գետին նետուած եւ կէս մարած ծխախոտի մը, որ վայրկեանի մը մէջ բոցերով պատած է ամէն կողմ: Հաստատութեան տէրը՝ յիսնամեայ Մագսուտ Ճէօհէրեան, ներսը մնալով այրած է, եղերական պայմաններու տակ: Հոն աշխատող գործաւորուհիներ խուճապահար դուրս թռած են օգնութեան աղաղակներ արձակելով ամէն կողմ: Շէնքը կքած է ամբողջովին: Հաստատութեան տիրոջ տղան՝ Յարութիւն Ճէօհէրեան, ազատած է հրդեհէն թեթեւ վէրքեր ստանալով:

# ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

### ԽՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՄՇԱԿ. ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Խսաեան Սանուց Միութեան վարչութիւնը, Միութեան հիմնական նպատակներէն մէկը եղող մշակութային գործունէութեան զարկ տալու համար, Մշակութային Յանձնախումբ մը կազմեց, բաղկացած հետեւեալ անձերէն.— Տոքթ. Օր. Հերմինէ Գալուստեան (Ատենապետ), Կարիկ Պասմաճեան (Բ. Ատենապետ), Նազարէթ Թօփալեան (Ատենադպիր), Տիկին Անահիտ Տէվրէնեան (Բ. Ատենադպիր), Տոքթ. Օր. Հիլտա Գալֆայեան, Օր. Սոնա Վարդանեան, Խաչատուր Ժերանեան, Ռազմիկ Աբրահամեան, Տոքթ. Նշան Մարկոսեան, Տիգրան Պալեան:



# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ
Ա. ՄԱՍ

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1910 Սեպտեմբեր 2ին, այսինքն ձերբակալութենէն մէկուկէս տարի յետոյ իր նկուղին հիւսիսային անկիւնէն գործի սկսաւ ան, միակ գործիք ունենալով կոտրած կուժին սուր կտորը: Վհատեցուցիչ գործ:

Պատին կրաքարը կուժի կոտորին սուր ծայրովը փորել եւ ելած կտորուանքները նկուղին գետնի հողին վրայ տարածել սկսաւ:

Այսպէս, ամէն օր առաւօտէ մինչեւ իրիկուն անդադար գործի լծուելով վերջապէս երեք ամսուան մէջ պատին առաջին քարը տեղէն խախտեց: Ձեռքերը արիւնաթաթախ, բերաւ քարը մահճակալին ետին պահեց եւ սկսաւ շարունակել իր գործը: Երբ երկրորդ քարը հանեց, տեսաւ որ այլեւս անկէ անդին պատը հողով ու խոշոր խիճի հատիկներով լեցուած էր: Հողի եւ խիճի այս խաւը հաստ կրանիթէ շինուած երկու քարորմներու մէջ լեցուած էր, այնպէս որ, եթէ Ռոլան յաջողէր հողի ու խիճի կտորուանքները փորելէ յետոյ պատին միւս կողմի կրանիթէ երեսը ծակել, իր հաշուով, Ջրանցքին վրայ հասած պիտի ըլլար:

Վերջապէս իր գործը շարունակելով, կրցաւ մէջը մտնելու չափ գետնուղի մը բանալ, որուն մէջ գրեթէ անտեսանելի դարձած, սկսաւ որդի մը պէս կրծել հըսկայ պատը:

Իր գործով զբաղած միջոցին, երբ նըկուղին դրան կողմէն որեւէ ձայն լսէր, անմիջապէս կատաղի մռնչիւններ կ'արձակէր... եւ բանտապահը կարծելով որ խենթը դարձեալ կատղած էր, ջուրին կուժը եւ օրուան հացը դրան պատուհանէն ներս երկարելէ յետոյ, կ'առնէր կը քալէր:

Երեք տարուան մէջ, Ռոլան բոլորովին մոռցուեցաւ, երեսի վրայ ձգուեցաւ:

Բանտին դրան առջեւէն անցնող բանտապահները իր մռնչիւններն ու ոռնոցները կը լսէին թէպէտ, բայց բնաւ ուշադրութիւն չէին ըներ իրեն: Միայն 17 թիւ նկուղին բանտապահն էր որ մեքենաբար կը կատարէր իր պաշտօնը. երկու օրը անգամ մը բանտարկեալին հացն ու ջուրը կը բերէր, դրան վրայի փոքրիկ պատուհանը կը բանար, հացն ու ջուրը ներս կ'երկարէր, մէկ երկու բառ կ'արտասանէր հեռուէն հեռու եւ պատուհանը գոցելով կը մեկնէր.

Ռոլան անոր հեռանալէն յետոյ մեծ թափով իր գործին կը լծուէր: Օրը հինգ ժամ հազիւ կը քնանար:

Ան քանի իր գետնուղին փորեց, բրիչ ըլլալու աւելի յարմար խոշոր քարի կըտորներ գտաւ փլատակներուն մէջէն...:

Օր մը երբ գլուխին վրայի մասին հողերը կը մաքրէր, բրիչի գործ տեսնող ձեռքի սուր քարի կտորը կարծր նիւթի մը զարկաւ... Առջի բերան այնպէս կարծեց թէ միւսներուն պէս խոշոր քարի մը հանդիպած էր, բայց քանի հողը սկսաւ մէկ կողմ թափիլ, այդ կարծր զանգուածը աւելի մեծցաւ...: Ամբողջ օրը, Ռոլան այդ քարին վրայի հողը փորեց, եւ միայն յաջորդ օրը չարագուշակ իրողութիւնը պարզուեցաւ իր աչքերուն առջեւ:

Այդ կոշտ նիւթը սալայատակի կարծր քարի մը կը նմանէր, որուն քով իրեն պէս ուրիշ խոշոր քար մըն ալ կար:

Յուսահատութիւնը իր հոգիին վրայ հնչեց... Փոխանակ գետնուղին Ջրանցքին վրայ բանալու, այնպիսի տեղ մը բացած էր որուն վրայ իրենին պէս նկուղ մը կար... այսինքն իր փորած գետնուղին քովի նկուղներէն մէկուն տակը առաջնորդած էր զինքը...:

Ուրեմն խեղճ բանտարկեալը երեք տարի շարունակաբար անխոնջ եռանդով մը աշխատած էր պարզապէս մէկ նկուղէն միւսը անցնելու համար...: Ի՜նչ դըժբախտութիւն...:

Ռոլան գետնուղիին մէջ նստաւ եւ գըլուխը ձեռքերուն մէջ առնելով սկսաւ դառնօրէն մտածել...

— Ի՞նչպէս սխալեցայ, մըլտաց ան երկու ձեռքերը գլխուն զարնելով: Իմ հաշուովս, պէտք էր որ բացած գետնուղիս Ջրանցք առաջնորդէր զիս: Բոլոր ջանքերս պարապը ելան...: Սակայն յուսահատելու չեմ, անգամ մը սա քարը վերցնեմ, տեսնեմ դուշակութիւնս ճի՞շդ է:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

## Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գէորգ Ղազարեան իր սիրելի բարեկամ Վրէժ Թագւորեանի մահուան առթիւ կը նուիրէ 100 ֆր․ Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 ֆր․ «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Վիքթորիա Մկրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վռամ Գրիգորեան եւ զաւակները, Տիկին Ալիս Մկրեան եւ զաւակը շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ՅԱԿՈԲ ՄԿՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տունը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ գումարները, Տիկին Լուսինէ Տէր–Վարդանեանի մահուան առթիւ․— Տէր եւ Տիկին Քարաօղլանեան եւ Տիկին Հայկանոյշ Դաւիթեան 100ական ֆր․, Տէր եւ Տիկին Սարկաւագեան 150, Կարապետեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Զոլաքեան 100, եւ Յարութիւն Ճերանեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ճունկուրտայեան Յովհաննէս 200 ֆր․։

## Կ՝ՈՒԶՈՒԻ

OFFRE D'EMPLOI

*FREDERIC NICHANIAN*

Fabricant de galeries de voiture
cherche un jeune O. S.
Téléphoner : 208-86-68

## ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Երիտասարդաց Յանձնախումբը
կը կազմակերպէ
ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՅԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

**Matinée Dansante**

ANIMEE PAR L'ORCHESTRE
VDANK'S

Կիրակի Մարտ 28 ժամը 15էն
մինչեւ 22
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, Rue Bleue — 75009 Paris
Métro Cadet
Մուտք խմիչքով՝ 15 ֆրանք

## Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

հայկական ֆիլմ՝

**ԵՐԱԶԻ ՃԱՄԲՈՎ.**

(Ատիս Հարմանտեան)

Կիրակի Մարտ 28

Cinéma Rex (Rue de Rome) à 9 heures 30
Film arménien « YERAZI DJAMPOV »
avec *Adis Harmandian*
Dimanche 28 Mars à 9 h. 30,
Cinéma Rex, Rue, de Rome Marseille

## COSTA-BRAVA

DIRECTION ARMENIENNE
*Spécialités franco - espagnoles*

La paella — les calamars farcis — la zarzuela

13, Rue de Valenciennes
75010 PARIS
Tél. : 607-54-65

*Fermé le Lundi*

*MELINE et DANIEL
VOUS ATTENDENT*

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Dimanche 28 Mars à 17 heures, SALLE MOLIERE — LYON
RECITAL

**Alice CHAMIRIAN**
(Mezzo Soprano)

**Raffi ARZOUMANIAN**
(Pianiste)

Au programme : *Schumann — Debussy — Gounod — Babadjanian — Komitas —Ganatchian — Ohan Dourian — N. Kalandarian — K. Avédissian — A. Doloukhanian — A. Adjémian — Armèn Dikranian*

Entrée : 30 francs. Pour les étudiants : 20 francs
Réservation : Eglise de Lyon , 295 Rue Boileau

## ՇԱՎԻԼ
## Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի Արեւագալի արարողութիւն։

## ԺԱՆ-ՄԱՐԻ ԳԱՌԶՈՒ
### ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Գառզուի չահեկան դասախօսութիւնը Սէն Շամոնի մէջ, հրաւէրով եւ նախաձեռնութեամբ «Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի» երիտասարդաց միութեան, Մարտ 26, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին, Սէն Շամոնի Ֆրանսական Մշակութային Տան սրահներուն մէջ։

Կը հրաւիրուին նոյնպէս Լիոնի, Վիէնի, Վալանսի եւ Սէնթ – Էթիէնի հայրենակիցները մանաւանդ երիտասարդ – երիտասարդուհիները։

Դասախօսը կը ստորագրէ միաժամանակ Մեծ Եղեռնին, Հայութեան եւ Հայրենիքին նուիրուած իր հատորը։

ՈՉ ՄԷԿ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

## ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

## ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած

Դիմադրական պայքարի Փարիզի հայ նահատակներու՝ Միսաք Մանուշեան, Արփիար Ասլանեան, Լուիզա Ասլանեան, Արմէն Դաւիթեան, Հայկ Դպիրեան, Անտիս Թուլումեան, Վահրին Վանառականեան, Ֆրանսայի ազատագրական կռիւներուն զոհուած խորհրդահայ ռազմագերիներու եւ հայրենիք ու Փարիզ մահացած ընկերներու յիշատակին։

Նախագահութեամբ
Տոքթ․ Պատրիկ Նազարեանի
Կը խօսին

MARCEL NOIRET, membre du Conseil National de l'A.N.A.C.R. et du Comité National de recherche et de Châtiment des criminels de guerre

Միսաք Կիւլպէնկեան, Միութեան կողմէ
Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին Նուրիան Մարգարեան, Մատլէն Քարփանթիէ, Արաքսի Գմբէթեան, Անահիտ Սվաճեան, Միհրան Էլմաեան

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2, ԺԱՄԸ 20·30ԻՆ
MODERNE PALACE HOTEL
8 bis Place de la République
Métro République

Մուտքը ազատ է

Անոնց յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ նաեւ Մարտ 28, Կիրակի, Փարիզի Ս․ Յովհ․ Մկրտիչ եկեղեցին, ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԻՆ զոր Միութիւնս կատարել կուտայ իրենց հոգւոյն խաղաղութեան։

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Կապ․ խաչի Փարիզի մասնաճիւղի
Կիրակի Մարտ 28 ժամը 13ին
HOTEL SOFITEL (salle Meudon)
2, Rue Grognet — Métro Balard
Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Նախապէս արձանագրուիլ հետեւեալներուն մօտ․—

Տիկին Թադէոսեան 878–27–35
Տիկին Արսլանկիւլեան 734–70–19
Տիկին Հրաչեան 878–67–38
Տիկին Սանոսեան 645–13–52
Ոչ մէկ հանգանակութիւն
Ճաշագին 70 ֆրանք

## ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
### ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի 28 Մարտ ի նպաստ Լիբանանի աղէտեալներուն։ Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգային Միութեան եւ տեղւոյն բոլոր Միութիւններու մասնակցութեամբ, տեղի կ՚ունենայ Վալանսի Սալ–տը–Ֆէթի մէջ։ Զոյգ նուագախումբերով։ Կոււնկ նուագախումբը իր նորանոր յայտագիրով, եւ Ժ․ Գօժա։

Տեղւոյն վրայ բոլոր տեսակի զովացուցիչներ, պիւֆէ։

## ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հայ Արիներու Միութեան Ալֆորվիլի շրջանէն, Շաբաթ 27 Մարտ ժամը 21էն սկսեալ

Սալ տէ Ֆէթ ուիւ Վոլթէռ, Ալֆորվիլ։

## Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Հ․Յ․Դ․ Շրջ․ Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները ընդհանուր ժողովի Շաբաթ Մարտ 27, ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը։

Կարեւոր օրակարգ։

## ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ
### ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ․ ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ․ ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Ապրիլ 8, ժամը 20ին։

Կանոնագրի փոփոխութեան հետեւանքով եւ նոր կանոնագրի Թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութիւնը իր ամբողջ կազմով նորոգելի է այս տարի (16 անդամ)։

Ընկերակցութիւնը կոչ կ՚ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան կազմին։ Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամին դրասենեակը դիմել գրաւոր ամէնէն ուշը մինչեւ Մարտ 24 (77, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ)։

Թեկնածութեան պայմաններն են.

1) Աղքատախնամի անդամ ըլլալ երեք տարիէ ի վեր։

2) Ստիպողաբար ներկայ ըլլալ վարչութեան ժողովներուն ամիսը անգամ մը։

3) Յանձնախումբերու մաս կազմող վարչութեան անդամները պարտին շաբաթը քանի մը ժամ տրամադրել յանձնախումբի աշխատանքներուն համար։

КԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

## ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ Ապրիլ 3ին ժամը 8էն սկսեալ, Պանեէօյի Սալ տէ Ֆէթ
Rue Charles Michels
Նուագախումբ ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ԵՐԳԻՉԸ
Գեղարուեստական բաժին — ՆԱՅԻՐԻ պարախումբ
Հաճելի անակնկալներ — ճոխ պիւֆէ
TOMBOLA
Ջրաներկ նուիրուած Պր․ Պետիկեանէ

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ
## ՆՈՐ ՁԱՅՆԱՊՆԱԿՆԵՐ

LES ARMENIENS
F.F. 40
L'AME ET LA MUSIQUE ARMENIENNE
F.F. 40
CONCERTO DE VIOLON ARAM KHATCHADRIAN
F.F. 40
SAYAT-NOVA
F.F. 40
ILS SONT TOMBES
Charles Aznavour

LES JEUNES ARMENIENS
F.F. 40
MUSIQUE INSTRUMENTALE DE L'ARMENIE
F.F. 40
LA MESSE (2 disques) ARMENIENNE DE L'ARCHEVEQUE MAMPRE SIROUNIAN
(Enregistré en Egypte)
F.F. 75

ET

A TRAVERS L'ENFERS VERS LES AMERIQUES

2 disques avec livre racontant la tragédie du Génocide Arménien en 6 langues

*(THROUGH HELL TO THE AMERICAS)*

ԴԺՈԽՔԻ ՄԷՋԷՆ ԴԷՊԻ ԱՄԵՐԻԿԱՆԵՐԸ
Շարժանկարի պատրաստութենէն 2 ձայնապնակներ եւ գիրքը
(ջարդի պատմութիւնը 6 լեզուներով)
F.F. 80

Մարտ մէկէն սկսեալ կրնաք գնել հետեւեալ հասցէներէն․—

RESTAURANT ANOUCH
Անուշ ճաշարան
12, Rue Cadet
75009 PARIS — Tél. : 246-54-17

նաեւ

LIBRAIRIE ARMENIENNE H. PALOUYAN
9, Rue de Trévise
75009 PARIS — Tél. : 523-24-97

կամ ուղղակի դիմել՝
ou directement s'adresser

ARCA PUBLICATIONS LTEE
B. P. 121 STATION « A »
OTTOWA, ONTARIO KIN 8 VI CANADA
Tél (613) 235-2864
TELEX 053-4498

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
24
MERCREDI
24 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1.20 F.

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C. C. P. Paris 15069-82
Fondé en 1925
571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 170 Ֆ. | Վեցամսեայ | 90 Ֆ. |
| Արտասահման Տար. | 200 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 20 |

51րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.547
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — № 13.547

ԼԻԲԱՆԱՆ

## ՄԷԿ ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ 150 ՄԵՌԵԱԼ

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՄԸ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԾ ՅՈՅՍԵՐ ՉԻ ԲԵՐԵՐ

### ԿՌԻՒՆԵՐՈՒ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՍԱՍՏԿՈՒԹԻՒՆ

Բոլորը համաձայն են ըսելու համար թէ 11 ամիսներու ընթացքին, Պէյրութի կռիւները երբեք այս սաստկութեան չէին հասած։ Թնդանօթ եւ հրացանի խուլցուցած են Պէյրութցիները, վայրկեանը չորս հարուածի արագութեամբ։ Երեքշաբթի առտու ֆրանսական ձայնասփիւռի թղթակիցը կը հաստատէր թէ ամբողջ Պէյրութ ծուխի եւ մուխի մէջ թաղուած է եւ թէ միայն Երկուշաբթի օր 150 մեռեալ կար։ «155ի Թնդանօթ»ներ են հիմա որ Պէյրութի փողոցներու մէջ սարսափ կը տարածեն։ Երկուշաբթի ցերեկ ֆրանսական հիւպատոսարանը ինկած են 120նոց հրասանդներ եւ քանդած գետնայարկը, երկու ֆրանսացի դիւանագէտներ, որոնցմէ մէկը՝ փոխ-հիւպատոսը վիրաւորուած են։ Բոլոր օտար դիւանագիտական …նակները կը բողոքեն եւ որոշած են հեռացնել բոլոր անոնք որոնց ներկայութիւնը անհրաժեշտ չէ։

Մինչ այս կռիւները կը շարունակուէին աննախընթաց կատաղութեամբ, սահմանադրական բարեփոխում մը կ'որոշուէր, որ կրճատելով նախագահին պաշտօնավարութեան շրջանը, թոյլ կուտայ որ Ֆրէնճիէ «պատուաբեր» (իրաց այս կացութեան մէջ, երբեւի չա՞տ կարեւոր է…) …ք մը ունենայ։ Այլ խօսքով, կարելի է նախագահը ընտրել պաշտօնի վերջաւորութենէն վեց ամիս (եւ ոչ երկու, …ցեալի պէս) առաջ եւ որովհետեւ Ֆրէնճիէի շրջանը կը լրանայ 1976 Սեպտեմբերին, քանի մը օրէն իսկ կարելի կը դառնայ նոր նախագահ մը ընտրել։

Դամասկոսի «ծրագիրը» որուն գլխաւոր …կէտն էր վերոյիշեալը, կը նախատեսէ նաեւ ներում բանակի բոլոր հերձուածողներուն համար։ Այս որոշումները …որուեցան Երկուշաբթի կառավարութեան …արտակարգ նիստի մը ընթացքին, բայց …ոչ ոք պատրանքներ կը սնուցանէ։ Նախ սահմանադրական այս բարեփոխումը պէտք է վաւերացուի Խորհրդարանին կողմէ (երկու երրորդի մեծամասնութեամբ) եւ հոս հարց կը ծագի.— Երեսփոխանները պիտի կարենա՞ն նիստ գումարել Հինգշաբթի։ Նախագահը, Քամալ Էլ Ասաատ պաղեստինեան բանակին պաշտպանութեան դիմած է։ Սակէ զատ սակայն հարկ է նաեւ նախագահ մը գտնել եւ հոս պիտի ծագին այլ դժուարութիւններ։ Մնաց որ կը գրէ Ֆիկառոյի աշխատակիցը, այսքանով ալ ոչինչ կը կարգադրուի քանի կը մնայ՝ հիմնականը։ Իսլամ-յառաջդիմական ազգ. շարժումը կը մերժէ սահմանադրական փաստաթուղթը զոր Դամասկոս կը հովանաւորէ եւ որ ըստ մահմետականներուն կը նուիրագործէ յարանուանականութիւնը։ Քամալ Ճումպլաթ վճռապէս մերժած է այս կարգադրութիւնը։

«Թաղմաճակատին» վրայ Ֆալանժները վերագրաւելէ ետք Հոլիտէ Ինն պանդոկին մէկ մասը, նահանջած են եւ այլեւս բոլոր թաղերը վտանգաւոր են քանի քրիստոնեայ քաղաքագօրքերն ալ ի վիճակի չեն առանձին ապահով գօտիներ հաստատելու։ Ֆիկառօ 300 կը նկատէ Երկուշաբթի օրուան մեռեալներու թիւը։ Սնունդն ալ սկսած է կնճռոտ հարց մը դառնալ եւ հացն իսկ կը պակսի (ալիւրը մէկ գօտիի մէջ է, մաղուքն ալ՝ միւս)։ Խանութին գինը 80 առ հարիւրի յաւելում կրած է քան լիթրը 7 լիբանանեանէն 13ի հասնելով։

## Քանի մը տողով

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ, առաջին անգամ ըլլալով Իսրայէլացիք եւ Պաղեստինցիք դէմ առ դէմ գտնուեցան, խօսելու համար Այսրյորդանանի խռովարար կացութեան մասին։ Ամերիկացի ներկայացուցիչը ընդդիմացած է որ Պաղեստինեան Ազատագրութեան Կազմակերպութիւնը հրաւիրուի այն ձեւով զոր կ'առաջարկէր Խորհուրդին նախագահը եւ որ Պաղեստինցիներուն կուտայ նոյն իրաւունքները ինչ որ ունին ՄԱԿի անդամ Խորհուրդի ոչ-անդամ երկիրները։ Հրաւէրը սակայն քուէարկուեցաւ մէկի դէմ 11 ձայնով (3 ձեռնպահ՝ Ֆրանսա, Մեծն-Բրիտանիա եւ Իտալիա)։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ընկերային մթնոլորտը երթալով կը ծանրանայ եւ Երեքշաբթի ժամը 0էն կը սկսէր անակնկալ «վայրի» գործադուլ մը երկաթուղիի մէջ, որ ամէնէն առաջ կ'անդամալուծէր Սէն Լազառը եւ կը տարածուէր կայարանէ կայարան։ Ասիկա հետեւանք էր Երկաթուղիի Տնօրէնութեան որոշումին որ Երեքշաբթիէն Չորեքշաբթիի կը յետաձգէր բանակցութիւնները, ճնշումի տեղի տըւած չըլլալու համար, քանի Երկուշաբթի ուղեւորները հսկայ ցոյց մը կ'ընէին Փարիզ։

ԹՈՒՆՈՒԶ ետ կանչեց Լիբիոյ իր դեսպանը, այն պատճառով, որ ըստ Թունիզկիպայի իսկ յայտարարութեան (Ֆրանս-ինթէռին) Լիբիա ահաբեկիչներ ղրկած է Թունուզ սպաննելու համար գլխաւոր ղեկավարները։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ «Սելսկայա Ժիզն» թերթը կը գրէ թէ Եգիպտոսի նախագահը բուն պատճառը չէ տուած խորհրդային-եգիպտական դաշինքի խզումին, որ կատարուած է Սաուտական Արաբիոյ առաջարկով, որ Եգիպտոսի 300 միլիոն տոլար տալու համար գլխաւոր պայման դըրած էր այդ դաշինքին խզումը։

ՄԻԹԵՐԱՆ տեսակցութիւն մը ունեցած է ամերիկեան Նիւզուիք թերթին հետ եւ այս առթիւ ըսած թէ ամերիկեան սպառնալիքը իր օժանդակութիւնը դադրեցնելու Արեւմուտքի եթէ համայնավարներ կառավարութեանց մաս կազմեն պլէֆ է եւ ներքին քաղաքականութեան վերաբերող միջամտութիւն։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ փոխ-նախագահ Ռաքֆելլէր Ժիսքարի ճաշի հիւրն էր, Երկուշաբթի։

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ կը գտնէ որ Սպանացիք չեն գիտեր թէ ի՛նչ է մենատիրութիւնը։ Այցելած է սպանական քաղաքներ եւ զարմացած որ Սպանացիք ազատ են քաղաքէ քաղաք երթալու։ Յիշեցուցած է որ 1917-էն 1959 66 միլիոն հոգի մեռած է Խորհ. Միութեան մէջ համայնավար հալածանքի հետեւանքով բայց ատիկա այնքան չէ վըրդոված որքան հինգ Սպանացիի գնդակահարումը։

### ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրես, Մարտ 16–18)

#### ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ 2000 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

Հայաստանի բնակչութեան թիւը դարավերջին կը դառնայ 4 միլիոն 650 հազար։ Այս թիւը երկու միլիոնով աւելի է, քան հիմա։ Այս թիւը, ինչպէս նաեւ ուրիշ տուեալներ կարելի եղած է ձեռք բերել ելեկտրոնիք հաշուիչ մեքենաներու շնորհիւ։ Ըստ տուեալներու, ներկայիս Հայաստանի կիներու կեանքի միջին տեւողութիւնը չորս տարիով աւելի է տղամարդոցմէ։ Եթէ հիմա բնակչութեան խտութիւնը կը կազմէ մէկ քառակուսի քիլոմեթրի վրայ 94 հոգի, այդ թիւը դարավերջին կը կազմէ 156 հոգի։ Զգալի փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան նաեւ բնակչութեան տեղաբաշխումին մէջ։ Հայաստանի քաղաքներուն մէջ կը բնակի մօտ 80 տոկոսը, մինչդեռ այժմ այդ թիւը կը կազմէ 63 տոկոս։

Ազգագրերու համաձայն, Երեւանի բնակչութեան թիւը կ'անցնի մէկ միլիոն 200 հազարը։ Ներկայիս Հայաստանի մէջ ծնունդներու քանակը, Խորհ. Միութեան առումով, առաջին տեղերէն մէկը կը գրաւէ։

×

#### ՀՐԱՉԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԸ

Այս տարի ծննդեան հարիւրամեակն է անուանի լեզուաբան Հրաչեայ Աճառեանի։ Այդ առթիւ, Հայաստանի դպրոցներու, բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու, մշակութային հիմնարկութիւններու մէջ տեղի կ'ունենան գիտնականի կեանքին եւ գործունէութեան նուիրուած երեկոներ եւ կը կազմակերպուին ցուցահանդէսներ։ Այդ կարգին, Կիրովականի կեդրոնական գրադարանին մէջ տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Հայ մեծ լեզուաբանը» նիւթին շուրջ, զոր ներկայացուցած է բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Տիգրան Աւետիսեան։ Նոյն գրադարանին մէջ բացուած է նաեւ Հրաչեայ Աճառեանի գործերու ցուցահանդէսը։

×

#### ՍՏԵՓԱՆԱՒԱՆԻ ՆՈՐ ՊԱՆԴՈԿԸ

Ստեփանաւանի «Լալվար» պանդոկը բացած է իր դռները, զբօսաշրջիկներու առջեւ։ Պանդոկը ունի 400 հոգի ընդունելու յարմարութիւններ, 300 տեղնոց շարժանկարի սրահ, ճաշարան, շախմատի եւ թենիսի սենեակներ եւայլն։

×

#### ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐ

Երեւանի պետական համալսարանի քիմիայի եւ արուեստաբանութեան սարքաւորումներ՝ Ալավերդիի լեռնային մետաղագործութեան գործատան հետ ունեցած համագործակցութիւնը, կարելի դարձուցած է լուծել պղինձի ելեկտրական տարրալուծման մնացուկներու օգտագործման խնդիրը։ Անոնք կը պարունակեն ժողովրդական տնտեսութեան համար անհրաժեշտ տարրեր՝ սելէն, թելուր եւ թանկագին այլ մետաղներ։ Ասկէ զատ, այդ մնացուկներու մէջ կը մնայ նաեւ պղինձի 25էն մինչեւ 30 տոկոսը, որ խանգարիչ տարր է յետագայ վերամշակման համար։ Տարրալուծարանին մէջ կատարուած հետազօտութիւններն ու փորձերը ցոյց տուած են որ մանրահանքերու վերամշակման նոր եղանակի շնորհիւ ձեռնարկութիւնը կրնայ տարեկան ստանալ 50 թոն պղինձ։

×

#### ԵՐԿՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԻՄՆԱՐԿԷՆ ՆԵՐՍ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Երկրաբանական Գիտութիւններու հիմնարկը սերտ կապ կը պահէ արտադրական-երկրաբանական կազմակերպութիւններու հետ։ Հիմնարկի տնօրէնի տեղակալը՝ Փրոֆ. Ա. Քոչարեան, ըսած է. «Արտադրութեան կողմէ առաջարկուած նիւթերու գիտական մշակումը հնարաւորութիւն կուտայ անմիջականօրէն եւ գրեթէ միաժամանակ կիրառել հետազօտութեան ընթացքին ստացուող արդիւնքները. երկրաբանական կանխատեսումի քարտէզներու կազմութիւնը կարեւոր է. անոնք ցոյց կուտան հանքային զանազան ապարներու տեղը, գոյանալը, օգուտը, ուստի գիտական հիմք կը ծառայեն երկրաբանական հետախուզական աշխատանքներու հեռանկարի ծրագրումին համար»։

Հետեւելով երկրաբանական-հանքաբանական գիտութիւններու դոկտորի ցուցմունքներուն, արդէն իսկ Զօդի հանքային շրջանը սկսած է կազմել երկրաբանական կառուցուածքի մեծ քարտէզ մը։ Նաեւ կազմուած է պղինձի, կապարի, մոլիբդէնի ջրաքիմիական քարտէզը։ Կանխատեսութիւններու արդիւնաւորման մասին խօսելով՝ Փրոֆ. Է. Խաչատրեան ըսած է. «Մեր ենթադրութիւնները գրեթէ միշտ հաստատուած են. օրինակ, մենք հետազօտութիւններ ըրինք, նպատակ ունենալով պարզել Դեբեդ եւ Աղստեւ գետերու միջեւ ինկած տարածութեան եւ Ագարակի ու Ղափանի հանքաբերութեան հեռանկարները։ Ղափանի մէջ հանքային դաշտի կեդրոնական մասի տարբեր հորիզոններուն յայտնաբերուած են պղինձի արդիւնաբերական պարունակութեան հանքի երակներ եւ անկէ զատ կարգ մը մետաղներ գտնուած են Շահումեանի հանքապարներու մէջ։ Ասիկա նպաստած է Ղափանի պղինձի հանքի գործատան հումքի բաժնի ընդլայնումին»։

×

#### ՏԻԳՐԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Նիւ Եորքի մէջ տեղի ունեցած շախմատի միջազգային մրցումներու շարքը աւարտած է աշխարհի նախկին ախոյեան Տիգրան Պետրոսեանի յաղթանակով, որ 7 միաւորէն շահած է 5,5 միաւորը։

## ԿԵՆԴԱՆԻ ՔԱՐԵՐ

Վերոյիշեալ խորագրին տակ, Պրիւսէլի կարեւորագոյն օրաթերթերէն՝ Լը Սուառ Մարտ 17ի թիւին մէջ շահեկան յօդուած մը հրատարակած է Ալպէր Պիւրնէյի ստորագրութեամբ, երկու նկարներով որոնք ցոյց կուտան Գառնին 1966էն առաջ եւ ներկայիս վերակառուցուած ճարտարապետ Ալեքսանդր Սահինեանի ջանքերով։

Յօդուածագիրը կը ծանրանայ Գառնիի վրայ յիշելով նաեւ թէ Մայիսին հոն տեղի պիտի ունենայ Սիմփոզիոմ մը նուիրուած հնադարեան արուեստին։

# ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԱՊԱԿԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԴՈՒԻՆՈՒՄ

(Բ. եւ վերջ)

Դուինի ապակին պատրաստուած է մի քանի եղանակներով: Կան բազմաթիւ առարկաներ, որոնք ազատ փչելու եղանակով են ստացուել, բայց կան նաեւ իրեր, որոնք պատրաստուած են կաղապարի մէջ, դարձեալ փչելու միջոցով: Դրանք յաճախ իրենց վրայ ունենում են ուռուցիկ կամ փոս ընկած զարդաձեւեր, որոնք ստացուել են կաղապարի պատերին արուած զարդաձեւերի հետեւանքով: Որոշ անօթներ ունեն վերադիր մասեր եւ վերադիր զարդարանքներ: Շատ տարածուած են եղել վերադիր զարդաթելերը, որոնք երբեմն իրար զուգահեռ ալիքաձեւ գծեր են կազմում կամ գօտիների նման անկիւնագծեր: Հանդիպում են վերադիր վարդեակներ ունեցող անօթներ: Այս բոլորից անկախ կան նաեւ փորագիր կտրուածքով զարդաձեւեր, ըստ որում հաստախեցի անօթները փորագրել են պատրաստելուց յետոյ: Դրանց փորագրութիւններ այնքան խճողուած ու բարդ ձեւեր չունեն, ինչպէս մերօրեայ բիւրեղապակէ անօթները, եւ ոչ էլ այնքան մեծ առարկաներ են, ինչպիսիք այժմ են պատրաստում: Դրանք փոքրադիր անօթներն են՝ չափաւոր գծազարդերով, որոնք խիստ հաճելի տպաւորութիւն են գործում:

Դուինում գտնուած ապակէ կենցաղային առարկաների մէջ շատ են բաժականման լայնախառ, ուղղահայեաց պատերով թասերը, բաւական հաստ խեցիով, որոնք ծառայել են իբրեւ գաւաթներ գինու եւ օշարակների համար: Դրանցից շատերն իրենց կողերի վրայ ունեն ներս ընկած կլոր կամ երկարաւուն զարդաձեւեր, որոնք առաջ են եկել կաղապարի մէջ եղած ուռուցիկ զարդերից: Զգալի թիւ են կազմում մեծ եւ փոքր զանազան սրուակները, անօթները, որոնք ծառայել են քացախի կամ այլ հեղուկների համար: Կան աղամաններ, անուշեղէնի կողովաձեւ զարդանօթներ, ապակէ նրբախեցի բաժակներ, որոնց շրթները երբեմն ետ են ծալուած եւ կամ ուղղակի կտրուած են առանց լրացուցիչ մշակման:

Գտնուած առարկաների թւում կան նաեւ ծանծաղ, բայց բաւական մեծ շրջան կազմող կողերով թասեր, կիսագնդաձեւ թասեր, ունկաւոր ու ունկ չունեցող մեծ եւ փոքր սափորներ, բարձրադիր եւ փոքրիկ ձիթաճրագներ, աշտանակաձեւ իրեր եւայլն: Պակաս չեն նաեւ գաւերը, ըմպանակները եւայլն: Գտնուել են ամբողջական տափաշշեր՝ նեղ բերանով եւ օղակաւոր կախիկներով, այդ թւում՝ նաեւ կաւից պատրաստուած: Դրանք, անշուշտ, զինուորներն ու ճանապարհորդներն են օգտագործել:

Դուինում գտնուել են նաեւ բաւական մեծ տարողութիւն ունեցող լայնափոր, բայց նեղբերան ապակէ անօթներ, որոնք հաւանաբար ծառայել են քիմիական եւ բժշկական նիւթեր պահելու համար: Մեզ լաւ ծանօթ են բոլոր տեսակի այն կաւէ անօթները, որոնց մէջ պահել են գինին, օշարակները, բուսական եւ կենդանական իւղերը, սակայն յայտնի է, որ ոչ ոք ապակէ այդքան մեծ անօթ չէր գործածում կենցաղային նպատակներով:

Ապակին դիւրաբեկ է եւ շուտ փշրուող: Այդ է պատճառը, որ նա մեծ մասամբ գործածուել է այնտեղ, որտեղ արտադրուել է, իսկ եթէ չի արտադրուել, նրա փոխարէն գործածութեան մէջ են եղել կաւանօթների տարբեր տեսակները: Յայտնի է, որ ապակին եւ սպիտակ կաւից պատրաստուած յախճապակին Դուինում գտնուել են միջնաբերդի բնակելի տների աղբահորերի մէջ:

Այլ հարց է ապակէ զարդերի խնդիրը, որոնք ամենուրեք յայտնաբերուած են մեծ թւով՝ գլխաւորապէս ապարանջաններ, օղակաձեւ մատանիներ, կախիկներ, խաչեր, կոճակներ, ուլունքներ, մանրուլունքներ: Հնում վերջինները հագուստի վրայ զանազան շարքեր էին կազմում եւ կամ զանազան բանուածքների ու գործուածքների վրայ իբրեւ զարդ էին գործածւում: Դրանք կարող էին միջազգային առեւտրի առարկայ հանդիսանալ: Յայտնի է, որ Երուսաղէմ ուխտ գնացողներն իրենց հետ բերում էին մեծ թւով ապակէ զարդեր՝ ուլունքների շարաններ, ապակէ ապարանջաններ, ականջօղեր եւն., որ վերադարձին նուիրում էին իրենց մերձաւորներին ու հարեւաններին՝ որպէսզի իրենց այդ հեռաւոր ճամբորդութիւնը չմոռացուի եւ իւրաքանչիւրի յիշողութեան մէջ վառ մնայ: Ապակէ այդ մանր զարդերի արտադրութեան վայրի հարցը պէտք է իբրեւ առանձին խնդիր քննել: Հասկանալի է, որ այդպիսի առարկաներ կարող են երբեմն աւելի շատ յայտնաբերուել այն վայրերում, որտեղ դրանք գործածութեան մէջ են եղել, քան այն տեղերում, որտեղ արտադրուել են:

Վերեւում մեր ասածներից պէտք չէ եզրակացնել, թէ բոլորովին ժխտում ենք Դուինի տնտեսական եւ գեղարուեստական ապակու որոշ տեսակների ներմուծուած լինելը: Կան հատուկենտ ապակէ առարկաներ, որոնք գտնուել են Դուինում, բայց տեղական չեն: Օրինակ, 1960ին Դուինի միջնաբերդի հորերից մէկում, բազմաթիւ առարկաների հետ միասին, գտնուել է գունազարդուած եւ պատկերաւոր մի նեղբերան զարդանօթ, որի վրայ պատկերուած է ջութակ նուագող մի մարդ. վերջինս ջութակը դրել է ուսին եւ նուագում է ճիշդ այնպէս, ինչպէս Եւրոպացիք են նուագում: Պարզ է, որ դա տեղական ծագում չունի եւ բիւզանդական է, քանի որ արեւելեան երկրներում, այդ թւում նաեւ Հայաստանում, ջութակը նուագում էին ուղղահայեաց դիրքով ծնկի վրայ յենած: Եթէ այդ առարկան բիւզանդական չէ, ապա պէտք է ենթադրել, որ արտադրուել է Հայաստանի այն մասերում, որոնք գտնւում էին Բիւզանդիայի ազդեցութեան ներքոյ: Բոլոր դէպքերում, ջութակ նուագողի պատկերով այդ բացառիկ առարկան արժէքաւոր է ընդհանուր հնագիտութեան համար:

Օտար ծագում ունի նաեւ կաղապարի մէջ ճնշմամբ պատրաստած հատիկաւոր ապակէ ծանծաղ եւ փոքրադիր պնակներից մէկը, որ եզակի օրինակ է Դուինում, եթէ հաշուի չառնենք նման մի անօթի երկու փոքրիկ բեկորները: Այդ տիպի առարկաներ յայտնի են մի շարք այլ երկրներում: Նման առարկաների պատրաստման եղանակը բոլորովին ուրիշ է. ապակէ կլորակներ են պատրաստում, որոնք լցնում են կաղապարի մէջ եւ ջերմութեան տակ սեղմում կաղապարի միւս կէսով: Ապակու կլորակ հատիկները, որոնք երկգոյն են լինում (օրինակ՝ միջուկը սպիտակ եւ արտաքին երեսը մուգ գոյնի), անօթի մէջ կլորակ խալեր են առաջացնում: Ուսումնասիրողների կարծիքով այդ երկու անօթներն էլ պատկանում են ԺԱ. դարին:

Դուինի միջնադարեան ապակին բոլոր ուսումնասիրողներն իրաւամբ վերագրում են Թ.-ԺԳ. դարերին, ըստ որում քաղաքի կենտրոնական թաղում գտնուածները աւելի հին են, քան միջնաբերդի հորերում ի յայտ եկածները: Այդ երեւոյթը նկատելի է նաեւ ինչպէս դրամների, այնպէս էլ ջնարակած խեցանօթների եւ այլ առարկաների նկատմամբ: Հարցն այն է, որ Դուինի միջնաբերդի շէնքերը, առանց բացառութեան, կործանուել են 893ի մեծ երկրաշարժի ժամանակ, եւ պալատական հին շէնքերի փլատակների տեղում բազմաթիւ շէնքեր են կառուցուել, որոնց հորերից ի յայտ են գալիս միջնադարեան անօթներն ու նրանց բեկորները: Այս շէնքերն աւերուել են քաղաքի վերջնական կործանման ժամանակ՝ ԺԳ. դարում: Հետեւապէս այդ շերտի մէջ գտնուած առարկաները, եթէ շերտը խաթարուած չէ, պատկանել են Թ. դարի վերջերից սկսած մինչեւ ԺԳ. դարի կէսերին: Այդ նոյն դարերին պէտք է վերագրել նաեւ այնտեղ գտնուած ապակին:

Աւելի մանրազնին քննութիւնները հնարաւորութիւն են տալիս նաեւ այս դարերին պատկանող ապակու հին օրինակները տարբերել աւելի ուշ ժամանակի օրինակներից եւ շատ առարկաների պատրաստման ժամանակը աւելի որոշակի դարձնել:

Մեր ուսումնասիրութիւնները բերում են այն եզրակացութեան, որ Հայաստանի միջնադարեան ապակեգործութեան գլխաւոր կենտրոններից մէկը Թ.-ԺԳ. դարերին եղել է Դուին քաղաքը: Գտնուած հազարաւոր առարկաները ցոյց են տալիս, որ ապակէ իրերի ճնշող մեծամասնութիւնը տեղական ծագում ունի, իսկ ներմուծուած առարկաների թիւը սահմանափակ է եղել: Գրաւոր աղբիւրներից իմանում ենք, որ Դուինի կործանումից յետոյ ապակեգործութիւնը Հայաստանում շարունակուել է, ըստ որում տեխնիկական ապակու լաւագոյն տեսակը արտադրուել է Կիլիկիայի Սիս քաղաքում: Միաժամանակ պարզ է դառնում, որ ապակեգործութիւնը Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան մէջ կարեւոր տեղ է գրաւել:

ՓՐՈՖ. ԿԱՐՕ ՂԱՖԱԴԱՐԵԱՆ

# ԹՈՒՆՈՒԶ՝ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐ ՄԸ

Ա.

Եւրոպացին իր երկրին մէջ նմանը չեղող, օտար եւ նկարչագեղ բան մը վայելելու համար եթէ ուզէ իր երկրէն շրջելով քիչ մը դուրս ելլել, պէտք չունի շատ հեռուն երթալու:

Դիմացի եզրին, Ափրիկէի հիւսիսային ափունքներուն կայ իր ուզածը, որ զինք առօրեայ սովորութիւններէն դուրս բերելով պիտի տայ այն «Նորութիւն»ը զոր կը փնտռէ ան:

Նորութիւն մը որ ընկերակցած է հինին, եւ սակայն, այս անծանօթ «հին»ը մինչեւ հիմա, միայն մեր դպրոցական գիրքերուն մէջ կարդացած ու մոռցած էինք:

Երկրորդ աշխարհամարտէն առաջ այս ափրիկեան ցամաքամասի այս մասը մոռցուած շրջան մըն էր:

Պատերազմի շրջանը, Ռոմէլի արշաւանքներու օրերուն եւ աւելի վերջ Մոնկոմըրիի հակայարձակումներու ընթացքին է որ վերյիշեցինք զայն:

— Մարոք, Ալժերիա եւ Թունուզ:

Անցեալ փառքերու հմայքով եւ ներկայի կենդանութեամբ եռանկար մը:

Այսօր, մեր ճամբորդութեան առաջին այցելութեան նախապատուութիւնը պիտի տանք, Հիւսիսային Ափրիկէի, յիշեալ երեք երկիրներու ամէնէն պատմականը նկատուող Թունուզին, ուր դարեր առաջ ծաղկեցաւ անուանի Կարքեդոնը եւ որուն համար, Հռոմէացիք, երեք երկարատեւ եւ զօրեղ պատերազմներ մղելէ վերջ է որ կարողացան անոր տիրապետել եւ յետոյ աւերակոյտի վերածեցին զայն:

Անուանի Աննիբալի այս հայրենիքը, նախ մինչեւ Հռոմի դռները հասաւ, բայց չուզեց յարձակիլ անոր վրայ ու նախըն-

# ՎԱՆԳՐԻԿԸ

Յ.

Վերջապէս անոնք հասան ծառուղի մը տարտամօրէն լուսաւորուած: Հեռու իրարմէ, ելեկտրական լապտերներ կը պըլպլային անձրեւին տակ որ զանոնք կը սքօղէր սեղմ ու լուսաւոր վարսացանցով մը: Երկու պզտիկները շնչեցին աւելի համարձակօրէն, ազատած անդոհէն որ խաւարին մէջ իրենց կը կառչէր: Լենա առաջինը հասակը կորաձեւեց, գլուխը ուղղեց եւ առաւ այն օրուան քալուածքը որ ճշգրտօրէն նման էր արհեստավարժներու բեկբեկուն գնացքին, եւ որ կը կարծէն թէ անոնց ամենահզօր հրապոյրն էր:

Այսպէս կ'երթային անոնք հրապուրիչ ու ծածկամտօրէն մերթ մայթին մէջտեղէն, մերթ պատերուն քսուելով, երբ նշմարեցին շատ ուշադիր քանի մը դիմաստուերներ: Որովհետեւ գաղտնի ոստիկանութիւնը կը հետապնդէր պոռնկութիւնը: Թափանցիկ անձրեւին տակ այս պտոյտը, բռնուելու վախը, այս մտատանջ որսորդութիւնը հացի կտորի մը համար չէր խռովեր երբեք իրենց հոգիները զորս նողկանքը եւ յոգնութիւնը տակաւին ժամանակ չէին ունեցած խամրելու: Նոյնիսկ անոնք կը զուարճանային այս արտառոց խաղով, մանաւանդ Լենան որ արհեստին մէջ էն կորիճը ու էն կրտսերն էր: Սահեցնելով իր երկար արտեւանունքներուն տակէն իր յանդուգն նայուածքը, ան կը ժպտէր հագուածեղ անցորդներուն որոնք կը շտապէին, դետին չխոնարհեցնելով իրենց ծիւրած կամ հիւանդագինօրէն ուռած դէմքերը զորս անօթութիւնը իր սարսափելի կաղապարին մէջ շաղախած էր: Անոնք չէին հետաքրքրեր երբեք այս կանխահաս բայց վարժ փորձառութեամբ զինուած արկածախնդիր խուզարկուները: Պզտիկ աղջիկները գիտէին թէ անոնք հիւանդագին կենդանիներու չափ անհամբոյր էին եւ ձմեռնային գիշերէ մը աւելի տխուր: Իրենց պէտք էին քանի մը պարարտ վաճառականներ եւ կամ քանի մը զուարթախոհ գործակալներ, մարդիկ որոնք երբեք օրապահիկի խնդիրը չունէին, որոնք ոկրամոլ բերաններ եւ բաց ձեռքեր ունէին:

Ժամէ մը ի վեր անոնք կը թափառէին: Անիթայի անման կօշիկները ջուրով ուռած՝ նման գոյն մը ունէին կակուղ ու անորոշ. Լենան կրցածին չափ կը հեռացնէր բադուկները վտանգի ամէն անգամ որ իր մարմնին կը դպչէր, աւելի կը զգար իր թրջած հագուստներուն պաղութիւնը: Պչրանքը որ ուժ կուտար իրենց քալուածքին մեքենական դարձած էր, իրենց աչքերուն փայլը անհետացած էր: Արդէն աւելի նպաստաւոր թաղ մը կ'երթային փնտռել երբ բախտը եկաւ:

Մարդ մը, որուն մօտենալը չէին իմացած անձրեւին կաթիլներուն աղմուկէն, առաջ անցաւ իրենցմէ եւ յանկարծ ետ դառնալով ըսաւ անոնց.

— Է՜յ, աղջիկներ, օդը գէշ է պտոյտի համար:

Երկու պզտիկները սարսռացին զուարթ անակնկալէն, բայց Անիթան կեղծ անմեղութեամբ մը պատասխանեց.

— Ընկերութիւն կը փնտռենք պարո՛ն:

Մարդը ուշադիր նայուածքով մը քննեց շուրջը, առաջարկելէ առաջ.

— Ուրեմն ընկերացէք ինծի, առանց շատ յայտնի ընելու:

Թեթեւօրէն առաջ անցաւ եւ անտարբեր ձեւով մը աղջիկները հետեւեցան անոր: Լենան արմուկովը ընկերուհին հրելով մրմնջեց.

— Տեսա՞ր մուշտակապատ վերարկուն:

— Այո, ըսաւ միւսը, սքանչելի. այս գիշեր յաջողութիւն ունինք Լենա, մեծ յաջողութիւն:

Եւ երախտապարտ նայուածքով մը շոյեց կորացած կռնակը որ իրենցմէ առաջ կը քալէր ծածկուած՝ թանձր կտաւով մը, խորհրդանշան պերճանքի եւ յափրանքի, մերթ ընդ մերթ մարդը կը դառնար նշմարելով որ շուտ ու մանր քայլերով կը հետեւէին իրեն, նշան մը կ'ուղղէր անոնց:

Երբ քաղաքին գլխաւոր թաղը ձգեցին ու լապտերներուն անդաղտնապահ լոյսը հեռուն արծաթափայլ մշուշի մը պէս եղաւ, թողուց որ պզտիկ աղջիկները իրեն միանան եւ անոնց մէջտեղը տեղաւորուելով գրկեց մէջքերնէն: Անոնք դողդղացին:

— Կը մսիք, տղաքս, ըսաւ ան. սպասեցէք, հիմա պիտի տաքնաք. ձեզի այնպիսի տեղ մը պիտի տանիմ, որ գաղափար չունիք. այնպիսի՛ աղուոր տեղ մը, ինքզինքնիդ Քրիստոսի գոգին մէջ պիտի կարծէք:

ԺՈԶԷՖ ՔԷՍԷԼ

(Շար. - 7)

...որեց աւելի վարէն անցնիլ «հանգչելու» համար:

Տարօրինակ մտքեր կ'ունենան երբեմն մեծ մարդիկ...:

Այսօր Թունուզ, Եւրոպայի զբօսաշրջութեան մեծ կեդրոն մըն է: Միջերկրականի մաքուր եւ կապտորակ ջուրերը, երկրամասի փրփուրներով կը լուան աւազոտ ափունքներու երկայնքին:

Թունուզի կեանքի անցեալի պատկերը, ունի անթիւ յիշատակարաններու մեծ պատմութիւն մը:

Թունուզ այսօր 155.830 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ, հիւսիսային մասը Միջերկրականի մէջ եւանկիւն, հարաւային մասը նեղ երկայն Լիբիոյ եւ Ալժերիոյ մէջ սեղմուած եւ 1965էն ի վեր հանրապետական կարգերով, հիւսիսային ափրիկեան ազատ երկիր մըն է: Կրօնքով մահմետական ունի արաբ, պէրպէր, հրեայ եւ փոքր թիւով մըն ալ եւրոպացի բնակչութիւն, որուն թիւը այսօր մինչեւ եւ տեւական աճումով հասած է չորսուկէս միլիոն հոգիի:

Թունուզի հիւսիսային մասի անձրեւները առատ եւ տեւական ըլլալուն, բնակչութեան մեծ մասը, կը զբաղի երկրագործութեամբ: Հարաւային մասին մէն — եւ Աթլաս լեռներու լանջերը, բնակչութիւնը կը զբաղի անասնաբուծութեամբ:

Երկրին որոշ մասերը, ծովու մակերեւոյթէն աւելի ցած են:

Կլիման միջերկրականեան է: Ձմեռը մեղմ է եւ ամառը չոր եւ տաք օդ մը ունի:

Անցեալին մօտաւորապէս Ք. Ա. 6րդ դարուն, Թունուզ ապրած են Փիւնիկեցիք եւ հոն հիմնած են անուանի Կարքեդոնը, որ իր ծաղկումի օրերուն, ամբողջ ծանօթ աշխարհէն, ճանչցուած էր իբրեւ «Փառաւոր Կարքեդոն»:

Անցեալի այս փառաւոր եւ պատմական երկիրը Հռոմէացիներէ վերջ գրաւուեցաւ Բիւզանդացիներուն, յետոյ Վանտալներէն, Արաբներէն եւ Թուրքերէն:

1571ին, Թուրքերը Թունուզի իբրեւ կառավարիչ նշանակեցին Սուլթանին ենթակայ եպարքոս մը:

Մինչեւ 19րդ դարու վերջաւորութեան, Թունուզ ամբողջ Միջերկրականի նաւարկութիւնը սարսափի մատնող ծովահէն, աւազակախումբերու յարձակումներու վայր մըն էր:

1883ին, Թունուզ կը գրաւուի Ֆրանսայի կողմէ ու կը դառնայ անոր մէկ գաղթավայրը:

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմին, կ'անցնի նացիական Գերմանիոյ տիրապետութեան տակ: Սակայն, չուտով դաշնակից ուժեր, Թունուզ ցամաքահանում կատարելով, կատաղի կռիւներէ վերջ, մեծ յաղթանակներ ապահովելով, կ'ազատագրեն զայն, բայց դարձեալ ան կը դառնայ Ֆրանսական գաղթավայր մը ըլլալէ:

1943ին, պատերազմի վերջաւորու — թեան, Թունուզցիներու եւս ազգային ոգին արթննալով, կը սկսին տարակարծութիւններ ու վէճեր ունենալ Ֆրանսացիներու հետ, եւ երկարատեւ պայքարներ մղելով, կը յաջողին տիրանալ իրենց ազատութեան:

Այսօր Թունուզ խաղաղ սակայն յետամնաց երկիր մըն է՝ ուր Արեւմուտքը կը պայքարի յեղաշրջելու Արեւելքը:

Թունուզցիք, բոլոր միջոցառումներով, կ'օգնեն իրենց «նորասաղծ» երկրին ու կը պայքարին բոլոր այն հակազդեցութիւններուն դէմ, որոնք կը ջանան ջնջել կամ մարել իրենց «Փոլքլոր»ը բնական «գոյն»ը եւ դարերու սովորութիւնները:

Եւ իրաւունք ալ ունին...:

Թունուզի Թունուզ մայրաքաղաքը եւ Սֆաքս ու Պիզերթա մեծ քաղաքները ծովափնեայ են: Սակայն, մինչեւ հիմա, արժանաւորապէս իր գոյութիւնը պահող քաղաքներէն մէկը անապատին մէջ, Հիւսիսային Ափրիկէի մահմետականներու Մեքքէն համարուող Գերուան միջերկրականեան պատմական քաղաքն է:

Գերուան կառուցուած է Ք. Վ. 670ին, արաբ միապետ Ուքպա Իպն Նաֆիլի կողմէ, հռոմէական տիրապետութեան շըրջանէն մնացած, հռոմէական պալատներու աւերակներու նիւթերով:

Քաղաքին կեդրոնը կայ հսկայ մզկիթ մը, զարդարուած հռոմէական ոճի քանդակագործութեամբ, եւ արաբական ճարտարապետութեան յատուկ նմոյշ մըն է: Մզկիթի ներքնամասը ամբողջութեամբ հռոմէական ձեւի հիանալի սիւնաշարներու վրայ, կան, անցեալի անուանի մարդոց կիսանդրիները:

Ափրիկեան երկիրներու հաւատացեալ մահմետականները Գերուան այցելելու եւ խոնարհելու համար հարկ է որ տարին եօթը ճամբորդութիւն կատարեն: Ասիկա իրենց համար, Մեքքէ խոնարհելու հեռաւոր եւ յոգնեցուցիչ ճամբորդութեան փոխարինումն է որու ընթացքին, յաճախ եւ մանաւանդ աղքատ ֆելլահներու համար, ճամբորդութիւն մըն է առանց վերադարձի...:

Թունուզ այցելելով սակայն պէտք չէ ուզէք տեսնել անցեալի Կարքեդոնը: Ք. Ա. 9րդ դարուն, Փիւնիկեցիներու Դիտօ թագուհիին հիմնած այս քաղաքին տեղը, այսօր բարձրացած են պերճաշուք վիլլաներ, նորաձեւ պանդոկներ եւ գեղեցիկ շէնքեր, եւ այս բոլորն ալ հիմնուած են հոս ու հոն ցրուած, մնացեալ պատմական աւերակներու միջեւ:

Թունուզի ծովափնեայ բոլոր քաղաքներն ալ, զբօսաշրջութեան համար, լաւ կազմակերպուած, գեղեցիկ պարտէզներով, դաշտերով, եւ ամէն տեսակ «սփոռ»ի յարմարութիւններով շքեղ լողավայրեր են:

Հին ու մեծ նաւահանգիստը որ անցեալին ցուկանաւերու (հռոմէական շրջաններու մարտանաւեր) խարսխավայրը եւ ամբողջ միջերկրականեան երկիրներու առեւտրական կեդրոնը եղած էր, այսօր չկայ եւ ամբողջութեամբ ճահիճի մը վերածուած է: Կան հռոմէացի կայսր Անտոնիոսի կառուցած ջերմուկներէն մնացած որոշ մասեր միայն:

— «Տելենտըա Կարթակօս» (կործանել Կարքեդոնը): Այսպէս կը պոռար սակայն Մեծն Կատոն ծերունին:

Եւ Կարքեդոն կործանեցաւ:

Ք. Ա. 196ին, Հռոմէացիներու երկրորդ արշաւանքէն վերջ հռոմէացի զօրավար Էմիլիանոս Սքրիփիոն, գրաւելով աւերակոյտի վերածեց զայն:

Սակայն հազիւ քանի մը դար անցած կործանեցաւ նաեւ Հռոմ:

Հիմա կը գտնուինք երկրին մայրաքաղաքը: Վարչական, առեւտրական, ճարտարարուեստական եւ զբօսաշրջական կեդրոն մըն է ան, ուր կը բաբախէ երկրին սիրտը եւ այս տեղի պէս ուրիշ ոչ մէկ տեղ այսպէս, «Ներկան» ու անցեալը դասական կերպով կ'ապրին միասին:

«Այս տեղը Արեւելք չէ» ըսած է վերջերս Թունուզ այցելող ամերիկացի գիտնական մը:

Այո, սակայն Արեւմուտք ալ չէ...:

Թունուզի մայրաքաղաքը, արեւմտեան քաղաքներու երեւոյթը ունի: Գեղեցիկ եւ լայն ճամբաներ, շքեղ շէնքեր եւ խանութներ ուր կարելի է գտնել, արեւմըտեան քաղաքակրթութեան ամէն տեսակի յարմարութիւններ եւ բարիքներ, իսկ ափունքներու երկայնքին, իրարու ետեւ կանգնած են արեւմտեան տիպի հանգըստաւէտ մեծ պանդոկներ:

Երկրին ներքնամասը սակայն տակաւին կ'ապրի դարաւոր անցեալին մէջ: Նեղ ճամբաներ, որոնց երկայնքին կան կամարաձեւ սիւնաշարքեր եւ հին տուներ:

Երկու մասերու բնակիչներն ալ գեղեցիկ խանութներու մէջ, օտարներուն կը փոխանակեն, Թունուզի ովասիսներուն մէջ ապրող Պէրպէրներուն կողմէ պատրաստուած, տպաւորիչ գոյներով, զանազան տեսակի հիւսքեր, պղնձագործութեան արուեստով պատրաստուած յուշանուէրներու փոքր նմոյշներ, գծագըրուած կաւէ ամաններ, չոր խոտէ հիւսուած, գունաւոր գլխարկներ եւ տախտակամածի համար զարդարուն ծածկոցները եւ շատ մը ուրիշ տեղական յիշատակներ:

Այս բոլորը Թունուզ այցելող զբօսաշրջիկներուն համար իրական «արքայութիւն» մըն են եւ անոնք, երբեք չեն մեկնիր երկրէն, առանց յուշանուէր մը գնելու:

Քաղեց Կ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

## ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

### ՊԱՐԻ ԴՊՐՈՑ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ) — Շաբաթ Մարտ 13ին, Եդուարդ Պօլիկեան մասնաւոր ընդունելութեամբ բացումը կը կատարէր իր պարի եւ երաժշտական արտայայտութեան նոր արհեստանոցին (2, Էնփաս Լաթիլ, 13008 Մարսէյլ:

Պարի եւ ընդհանրապէս մարմնական արտայայտութեան ուսումներ կատարելէ վերջ Մարսէյլ, Փարիզ, Ե. Պօլիկեան հետեւած է Եւա Արզուեանի դասընթացքներուն՝ կատարելագործելու համար իր ծանօթութիւնները յատկապէս նկարագրի պարերու մէջ (հայկական, ռուսական):

Իր դասընթացքները ուր տեղի կ'ունենան ամէն օր, կը բովանդակեն դասական եւ արդիական պարեր, նկարագրի պարեր, իգական մարզանք, մարմնական արտայայտութիւն եւ մասնաւորապէս փոքրերուն համար խաղերգութիւն (սոլ-ֆէժ) եւ կշռոյթ (ռիթմ):

Աշակերտներուն մեծամասնութիւնը, որոնց մէջ շատ մեծ թիւով Ֆրանսացիներ, կը հետեւին առաւելաբար հայկական պարերու դասերուն, փնտռելով հոն ոչ միայն պարզ մարզական եւ պարային արտայայտութիւն մը, այլեւ մշակոյթի մը՝ գեղարուեստ, երաժշտութիւն, մինչեւ իսկ պատմութիւն, արտայայտութիւնը:

Իր արհեստանոցին դասընթացքներէն դուրս, Ե. Պօլիկեան կը զբաղի կարգ մը մշակոյթի եւ երիտասարդական տուներով, ընկերական կեդրոններով, ինչպէս նաեւ հայկական խումբերով (Սէն-Լու եւ Պօմոն Հայերէնի դպրոցի աշակերտներով):

Ասպարէզի մը մէջ, ուր բնական ձիրքերը, արուեստի եւ գեղարուեստի սէրը հիմնական տուեալներ են ամէն յառաջդիմութեան եւ յաջողութեան, կը մաղթենք որ մեր երիտասարդ հայրենակիցը գտնէ հոդ իր անհատականութեան արտայայտութիւնը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

### ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Կին մը, հոգեբուժականի մը խոստովանելով կ'ըսէ թէ սնափառութեան մեղքը գործած է:

Հոգեբուժականը կը հարցնէ.

— Ի՞նչ բան ձեզ մղեց այս հաստատումը ընելու:

— Ամէն անգամ որ հայելիին մէջ կը նայիմ, ինքզինքս գեղեցկութեան վրայ հիացած կը տեսնեմ, կը պատասխանէ կինը:

— Մի մտահոգուիր զաւակս, ատիկա մեղք չէ, սխալ է, կը յարէ հոգեբուժականը:



# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

### ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եւ բրիչի գործ տեսնող սրածայր քարը յափշտակելով, սկսաւ սալայատակին եզերքի կրաքարը քանդել եւ ակռաներուն տակէն մոլտաց.

— Ամէն գործի մէջ խեր մը կայ, կըրնայ ըլլալ որ փախչելու աւելի յարմար տեղ մը գտնեմ...:

Վերջապէս, տասնըհինգերորդ հարուածին, սալայատակը տեղէն խախտեցաւ:

Ռոլան ուսը քարին տուաւ եւ վեր վերցնելով, բացուող ճեղքէն գլուխը դուրս հանեց:

Հազիւ թէ աչքը չուրջը պտըտցուցած, մութին մէջ նշմարեց մարդ մը որ աչքերը խոշոր խոշոր բացած, երկիւղալի նայուածքով մը իրեն կը նայէր:

Ռոլան ակռաներովը դաշոյնի պէս սուր քարի կտոր մը խածած էր:

Ուսովը քարը վեր վերցուց եւ բերնի դաշունաձեւ քարը խլելով պատրաստուեցաւ դիմացը եղողը սպաննել...:

### ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒ ՆԿՈՒՂԸ

Ապա խոշոր քարը մէկ կողմ գլտորելով եւ ինքզինքը նորաբաց դետնափորէն դուրս նետելով սպառնական կեցուածքով մը մարդուն դիմացը տնկուեցաւ եւ խեղդուկ ձայնով մը գոռաց.

— Ո՞վ ես դուն:

Մարդը հառաչանք մը արձակելով պատասխանեց.

— Բանտարկեալ մը:

Այս մարդը թաւ եւ անխնամ մօրուք մը ունէր, վրան գլուխը պատռտած էին, ծունկերն ու ուսերը հագած ցնցոտիէն դուրս ինկած էին եւ աչքերուն մէջ երկչոտութեան եւ միանգամայն վայրագութեան բոց մը կը փայլէր:

Երբ ան իր բանտարկեալ ըլլալը խոստովանեցաւ, Ռոլան կակուղցաւ:

— Երբէ՞ն ի վեր հոս կը գտնուիս, հարցուց անոյշ ձայնով մը:

— Ձեմ գիտեր, հաչիւս կորսնցուցի, պատասխանեց մօրուսաւոր մարդը խեղդուկ ձայնով մը:

— Ես ալ քեզի պէս բանտարկեալ մըն եմ, ըսաւ Ռոլան տեսնելով որ իր բախտակիցը վախէն ետ-ետ կը քաշուէր: Ես ալ քեզի պէս տառապած եմ, դուն ով որ ալ ըլլաս, մեր քոյր ճակատագիրները մեզ իրար կը կապեն...: Ձեռքդ ինծի տուր որ տառապանքի եղբայր ըլլալնիս հասկցուի... տուր որ սեղմեմ ձեռքդ...

— Բայց դուն իմ ով ըլլալս գիտե՞ս, գիտե՞ս թէ ձեռքդ որու կ'երկարես կոր, պատասխանեց մարդը վայրենի ձայնով մը: Մարդկութեան միշտ չարիք հասցնող չարագործ մըն եմ ես: Գողութիւն ըրած եմ: Մարդ սպաննած եմ, գարշելի գործեր տեսած եմ: Երկրին երեսը ապրած ատենս ամէն ոք խորշելով կը փախչէր ինէ, իսկ հոս, երկրին տակը, բանտապահներս անգամ վազր կը կարծեն զիս: Դաշոյնը ձեռքերնին բռնած ներս կը մըտնեն այս նկուղէն: Հէ՛յ, քեզի եմ, քեզի: Ես աւազակ մըն եմ, սրիկայ մը, անիծեալ մարդասպան մը, ընկերութեան երեսը տեսնելու անարժան արարած մը: Դուն թերեւս քու վրադ լացող մը ունիս վերը, հողին երեսը, ես մարդ մարդասանք չունիմ: Ձեռքս սեղմել ուզեցիր հա՞, ա՞ս ձեռքը, աս ձեռքը արիւնոտ է, արիւնոտ...: Այս ձեռքը վերջին անգամ անմեղ մը մորթեց, անմեղ մը խողխողեց... Ա՛ռ, եթէ կը համարձակիս, սեղմէ՛ սա արիւնոտ ձեռքը:

Այս ըսելով, վայրենի բանտարկեալը դողդղալով իր ձեռքը առաջ երկնցուց: Ռոլան բռնեց եւ սեղմեց զայն:

— Ըսել է դուն ինէ չե՞ս վախնար, դուն ինէ չե՞ս խորշիր, դուն ինծի պէս գարշելի արարածէ մը հեռու չե՞ս կենար, մրմնջեց մարդը այս անգամ արտասուաթոր աչքերով:

— Ոչ, պատասխանեց Ռոլան:

— Բայց ես մարդասպան մըն եմ, մըրմնջեց չարագործը: Մարդասպան մը, ինէ չե՞ս խորշիր:

— Դուն ինծի պէս բանտարկեալ մըն ես եւ ես քեզ պիտի մխիթարեմ, մրմնջեց Ռոլան:

— Ո՛հ, մի՛ խօսիր, մի՛ խօսի, լռէ՛, քու ձայնդ լսելուս պէս աղիքներս այրիլ կը սկսին կոր:

— Խեղճ մարդ, յայտնի է դուն ալ ինծի չափ տառապեր ես:

Բանտարկեալը գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ առնելով սկսաւ հեծկլտալ: Ռոլան նախանձոտ աչքերով զայն դիտելով կմկմաց.

— Խեղճ մարդ, բախտաւոր է որ դեռ աչքերուն մէջ արցունք մնացեր է... մինչդեռ իմ արցունքներս ալ ցամքեցան:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Տար.)

Այրի Տիկին Գառնիկ Ճեւտաճեան, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Սմալ եւ զաւակը Ալեքսանդր, Տէր եւ Տիկին Ռոտոլֆ Ճեւտաճեան, Պ. Րաֆֆի Ճեւտաճեան, Օր. Նատիա Ճեւտաճեան եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԳԱՌՆԻԿ ՃԵՏԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 22ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Մարտ 25, ժամը 10·30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Քլամարի հին գերեզմանատունը ժամը 12 – 12·15ին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր վշտակցութիւնը կը յայտնէ Օր. Օր. Ալիս եւ Անահիտ Տէր-Վարդանեանի, Պ. Ոսկեան Գալայճեանի, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Բալուճեանի, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սարգիսեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝ այրի Տիկին Լուսիկ Տէր-Վարդանեանի մահուան առթիւ։

## ԺԱՆ - ՄԱՐԻ ԳԱՌԶՈՒ

### ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Գառզուի չահեկան դասախօսութիւնը Սէն Շամոնի մէջ, հրաւէրով եւ նախաձեռնութեամբ «Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի» երիտասարդաց միութեան, Մարտ 26, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին, Սէն Շամոնի Ֆրանսական Մշակութային Տան սրահներուն մէջ։

Կը հրաւիրուին նոյնպէս Լիոնի, Վիէնի, Վալանսի եւ Սէնթ - Էթիէնի հայրենակիցները մանաւանդ երիտասարդ – երիտասարդուհիները։

Դասախօսը կը ստորագրէ միաժամանակ Մեծ Եղեռնին, Հայութեան եւ Հայրենիքին նուիրուած իր հատորը։

ՈՉ ՄԷԿ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

## ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

Մարտ 28 Կիրակի ժամը 16ին Ալեք Մանուկեան» Մշակութային Կեդրոնին մէջ

118, Rue de Courcelles, 75017 Paris (Métro Courcelles)

Կը նախագահէ Ս. Ք. ԶԱՆԳՈՒ

Կը խօսին ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ ԱՍԱՏՈՒՐ, ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ ՀՐԱՆԴ, ՊԱՊԻԿԵԱՆ ՍԻՄՈՆ

Մառի Աթմաճեանի «Վերջալոյսէն առաջ» Վարդան Եղիշէեանի «Խորէն Խորվիրապին երկրորդ մահը» Զուլալ Գազանճեանի՝ «Արեւծաղկի մը նման» գործերու մասին

Խօսք կը տրուի նաեւ հեղինակներուն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

« ՅԱՌԱՋ »Ի

### ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Վալանսէն՝ Արտաշէս Շահինեան 30 ֆ.։ Փոնթ'իվէքէն Յ. Սանճեան 30 ֆր.։

## ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ Հարաւ. Ֆրանսային Թեմի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան, ի նպաստ Ազգ. Առաջնորդարանի։

Կիրակի Ապրիլ 4, ժամը 13ին Պոմոնի սրահը, օժանդակութեամբ Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերուն եւ Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան։

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ

նախաձեռնութեամբ

Ուրբաթ Մարտ 26, ժամը 20·45ին

Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17

ԴԱՇՆԱԿԻ ՀԱՄԵՐԳ

## Ժանեթ Մաքեան

(de l'Ecole Normale de Musique de Paris)

Յայտագիր

ՊԱԽ, ՇՈՓԷՆ, ՖՕՐԷ, ՌԱՎԷԼ, ՏԸՊԻՒՍԻ ԵԿՄԱԼԵԱՆ եւ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Մուտք՝ 10 ֆրանք

Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել Հ. Բ. Ը. Միութեան՝ 924-86-71 եւ 227-12-26

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

## Մ Ե Ծ   Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս Ը

Շաբաթ Ապրիլ 3ին ժամը 8էն սկսեալ, Պանեէօյի Սալ տէ Ֆէթ

Rue Charles Michels

Նուագախումբ ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆ — Երգիչ՝ ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՒՐԿԱՆՍ

Գեղարուեստական բաժին — ՆԱՅԻՐԻ պարախումբ

Հաճելի անակնկալներ — ճոխ պիւֆէ

TOMBOLA

Ջրանկարներ նուիրուած Պր. Պետիկեանէ

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Կապ. խաչի Փարիզի մասնաճիւղի

Կիրակի Մարտ 28 ժամը 13ին

HOTEL SOFITEL (salle Meudon)

2, Rue Grognet — Métro Balard

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Նախապէս արձանագրուիլ հետեւեալներուն մօտ.—

Տիկին Թադէոսեան 878-27-35

Տիկին Արսլանկիւլեան 734-70-19

Տիկին Հրաչեան 878-67-38

Տիկին Սանոսեան 645-13-52

Ոչ մէկ հանգանակութիւն

Ճաշագին 70 ֆրանք

ՇԱՎԻԼ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի Արեւագալի արարողութիւն։

## SOS ÉLECTRICITÉ

DEPANNAGE ELECTRICITE

INSTALLATION

FORCE et LUMIERE

Entreprise TOSSOUNIAN

23, rue de Draguignan

95400 ARNOUVILLE-LES-GONESSE

Tél. : 985-79-35

## ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

### ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի 28 Մարտ ի նպաստ Լիբանանի աղէտեալներուն։ Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգային Միութեան եւ տեղւոյն բոլոր Միութիւններու մասնակցութեամբ, տեղի կ'ունենայ Վալանսի Սալ-տը-Ֆէթի մէջ։ Զոյգ նուագախումբերով։ Կռունկ նուագախումբը իր նորանոր յայտագիրով, եւ Ժ. Գօժա։

Տեղւոյն վրայ բոլոր տեսակի զովացուցիչներ, պիւֆէ։

Dimanche 28 Mars à 17 heures, SALLE MOLIERE — LYON

RECITAL

## Alice CHAMIRIAN

(Mezzo Soprano)

## Raffi ARZOUMANIAN

(Pianiste)

Au programme : *Schumann — Debussy — Gounod — Babadjanian — Komitas —Ganatchian — Ohan Dourian — N. Kalandarian — K. Avédissian — A. Doloukhanian — A. Adjémian — Armèn Dikranian*

Entrée : 30 francs. Pour les étudiants : 20 francs

Réservation : Eglise de Lyon , 295 Rue Boileau

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Հայկական ֆիլմ՝

## ԵՐԱԶԻ ՃԱՄԲՈՎ.

(Ատիս Հարմանտեան)

Կիրակի Մարտ 28

Cinéma Rex (Rue de Rome) à 9 heures 30

Film arménien « YERAZI DJAMPOV »

avec *Adis Harmandian*

Dimanche 28 Mars à 9 h. 30,

Cinéma Rex, Rue, de Rome Marseille

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Օննիկ Սարայտարեանի թաղման առթիւ Սէն Ժերոմի եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի.— Փաստըրմաճեան, Սամուէլեան ընտանիք, Նահապետեան – Թուչունեան ընտանիքներ 50-ական ֆր., Ալիքեան եւ Միհրանեան ընտանիքներ 100, Տէր եւ Տիկին Գոհարիկ Ահարոնեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգորեան, Կարպիս Թիւֆէնկճեան, Օննիկ Քէօսէեան 30ական, Տէր եւ Տիկին Նշան Կիրիտլեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մէսճեան, Սարգիս Մալեան 20ական, Տէր եւ Տիկին Յ. Սիմոնեան, Օննիկ Ժամկոչեան, Տէր եւ Տիկին Պարսամիկեան 10ական։

## Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Մարտ 26) ժամը 20·30ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ.Յ.Դ. Շրջ. Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները ընդհանուր ժողովի Շաբաթ Մարտ 27, ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը։

Կարեւոր օրակարգ։

## ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

### ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԵՒ ԿՈՉ ԹԵԿՆԱԾՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Ապրիլ 8, ժամը 20ին։

Կանոնագրի փոփոխութեան հետեւանքով եւ նոր կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութիւնը իր ամբողջ կազմով նորոգելի է այս տարի (16 անդամ)։

Ընկերակցութիւնը կոչ կ'ընէ իր անդամներէն անոնց որոնք կը փափաքին մասնակցիլ վարչութեան կազմին։ Թեկնածուները պարտին Աղքատախնամին գրասենեակը դիմել գրաւոր ամէնէն ուշը մինչեւ Մարտ 24 (77, Ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզ 9րդ)։

Թեկնածութեան պայմաններն են.

1) Աղքատախնամի անդամ ըլլալ երեք տարիէ ի վեր։

2) Ստիպողաբար ներկայ ըլլալ վարչութեան ժողովներուն ամիսը անգամ մը։

3) Յանձնախումբերու մաս կազմող վարչութեան անդամները պարտին շաբաթը քանի մը ժամ տրամադրել յանձնախումբի աշխատանքներուն համար։

## ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հայ Արիներու Միութեան Ալֆորվիլի շրջանէն, Շաբաթ 27 Մարտ ժամը 21էն սկսեալ

Սալ տէ Ֆէթ ռիւ Վոլթէր, Ալֆորվիլ։

## ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Երիտասարդաց Յանձնախումբը կը կազմակերպէ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

## Matinée Dansante

ANIMEE PAR L'ORCHESTRE VDANK'S

Կիրակի Մարտ 28 ժամը 15էն մինչեւ 22

Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, Rue Bleue — 75009 Paris

Métro Cadet

Մուտք խմիչքով՝ 15 ֆրանք

Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

«Աբէլեան» Թատերախումբը, մասնակցութեամբ գաղութիս կազմակերպութիւններուն

Կը ներկայացնէ

Շաբաթ Ապրիլ 3 ժամը 20·30ին, Մէզոն – Ալֆորի Քաղաքապետարանի թատերասրահը

Avenue du Général de Gaulle

## ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Կատակերգութիւն 3 արար — Երուանդ Օտեանի

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
25
JEUDI
25 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 170 Ֆ· Վեցամսեայ 90 Ֆ·
Արտասահման Տար· 200 Ֆ· Հատը 1 Ֆ· 20

LE NUMERO 1,20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 13·548 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — N° 13.548

## ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

# ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ

### ԲԱՆԱԿԸ ՁԵՌՔ ԱՌԱՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼԵՑ ՏԻԿԻՆ ՓԵՐՈՆԸ

Արժանթինի պետական հարուածը ա-նակնկալ մը չէ անշուշտ քանի շաբաթ-ներէ եւ մանաւանդ օրերէ ի վեր անխու-սափելի կը նկատուէր նման ելք մը: 21 ամիս է որ իշխանութեան գլուխն է Տի-կին Իզապելլա Փերոն, որ չկրցաւ սա-կայն հեղինակութիւն ունենալ եւ կացու-թեան տէրը մնալ: Տնտեսական թէ քա-ղաքական վիճակը շատ ծանր էր եւ յա-ւելումները հարիւրէն 400ի հասած էին, մինչ օր չկար որ մահափորձեր եւ ահա-բեկումներ իրարու չյաջորդէին, միայն վերջին եօթը օրերուն 58 սպանութիւն եղած է:

Չորեքշաբթի առտու Փարիզ հասած լուրերու համաձայն, զինուորական պե-տական հարուածը կատարուած էր նա-խորդ գիշեր, տեղական ժամով 10·30ին, կառավարական նիստէ մը ետք, որու կը նախագահէր Տիկին Փերոն: Նիստի փակ-ման, թռանը առած էր իր ապարանքը երթալու համար երբ օդային ուժեր չե-ղել կուտային իր ճամբան եւ զինքը կ'ա-ռաջնորդէին Պուէնոս - Այրէսի հարաւը (1500 քիլոմեթր), ուր կը մնայ հսկողու-թեան տակ:

Կազմուած է զինուորական եռրորդու-թիւն մը, ցամաքային, օդային եւ ծովա-յին ուժերու հրամանատարներէն, որոնք ձեռք առած են իշխանութիւնը:

Չորեքշաբթի առտու գործակալու-թեանց հեռագիրները իրարու կը յաջոր-դէին եւ աւելի յստակ պատկեր մը կա-րելի չէր կազմել կացութենէն: Երկրի 62 արհեստակցական ընկերակցութիւնն-րը (սենտիքա) անսահման ժամանակի համար ընդհանուր գործադուլ հռչակած էին (Փերոնական են):

# ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ՁԱԽԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

### ՖՐԷՆՃԻԷ ՉԻ ՔԱՇՈՒԻՐ ՈՒ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐԸ ԿԸ ԴԻԶՈՒԻՆ

— o —

Ապահով չէր որ Խորհրդարանը կարենայ նիստ գումարել Հինգշաբթի վաւերացնե-լու համար սահմանադրական բարեփո-խումը: Մնաց որ Ֆրէնճիէ դեռ կը մեր-ժէ հրաժարիլ եւ կ'ըսէ թէ ընդունելով հանդերձ բարեփոխումը որ կը կրճատէ իր պաշտօնավարութեան շրջանը, անհրա-ժեշտ է «պատրաստել» նոր նախագահը: Աւելի գատ արդէն մահմետական ձախը, կռուան ունենալով Ճումպլաթը կը մեր-ժէ սուրիական այս ծրագիրը, հաւանա-բար անոր համար որ գալիք նոր նախա-գահը «Սուրիոյ մարդը» պիտի ըլլայ, համոզուելով: Ուրեմն ձախը նախ եւ առաջ կը պահանջէ Ֆրէնճիէի մեկնումը, անմիջական կերպով եւ առանց նախա-պայմանի: Ձախը այլեւս վստահութիւն չունի Սուրիոյ նկատմամբ, որ բացէ ի բաց Ֆալանժին կողմնակից դիրք բռնեց վերջին շաբաթը:

Քաղաքական այս կնճռոտ կացութեան կողքին կայ՝ եղերականը, որ քաղաքա-ցիական պատերազմն է: Պէյրութը ռազ-մադաշտ մըն է եւ Ֆալանժները կը նա-հանջեն ամէն կողմ: Կորսնցուցած են ի-րենց բերդը՝ Հոլիտէ Ին պանդոկը եւ գրաւուած Հիլթընի կողմը: Բնակչութիւնը դժոխային օրեր ու գիշերներ կ'ապրի, պատուած ըլլալով նաեւ որ ցարդ ապահով նկատուած գօտիներն ալ վտանգաւոր դարձած են, քրիստոնեաները կը քաշ-ուին Էշրէֆիէ, որ տեսակ մը քրիստոն-եայ կեթօ եղած է:

Դիւանագիտական առաքելութեանց գա-նազան կեդրոններ վնասուած են: Ֆրան-սական հիւպատոսարանին եւ Անգլիոյ դեսպանին բնակարանէն զատ, Հոլիտէ Ին պանդոկին մօտ, պապական Նուիրակա-պետութիւնը քարուքանդ եղած է: Շէնքը անցեալին ալ վնասուած ըլլալով, պարապ էր, Նուիրակը եւ պաշտօնէութիւնը շա-բաթներէ ի վեր արդէն հեռացած էին:

Թէ՛ Պէյրութի եւ թէ լեռնային շրջան-ները մահմետական ձախը տէրը կը թուի ըլլալ հողին: Կատաղի կռիւներ կան նաեւ Քահալէ, Ալէյ, Պիքֆայա, ուր Ֆալան-ժի պարագլուխ Փիէր Ճէմայէլի ապա-րանքը ձախերու ռմբակոծութեանց են-թարկուած է:

Այս ընդհանուր շփոթութեան մէջ, կան նաեւ ձայնասփիւռներու «բարելոնը», քա-նի ամէն իշխանութիւն (Լիբանան առանց իշխանութեան երկիր մըն է ուր բազմա-թիւ իշխանութիւններ կան) ձայնա-սփիւռի իր կայանը ունի:

## ՄՈՆԹԿՈՄՐԻ ՄԵՌԱՒ

Առասպելական տիպար մը, էլ-Ալամէյ-նի յաղթականը, որ մեծ յարգանք եւ հիացում ունէր իր թշնամիին՝ Ռոմէլի նկատմամբ, մեռաւ, Լոնտոն հոն ուր ծնած էր, 88 տարի առաջ:

Մառեշալ Մոնթկոմրի Բ· աշխարհա-մարտի մեծ զինուորականներու վերջինը բացառիկ դէմք մըն էր, որ կ'ուզէր նաեւ պատերազմը վերջացնել 1944ին, դէպի Պերլին արշաւելով ուղղակի, բայց տար-բեր էր Այզընհաուրի տեսակէտը, որ նախընտրած էր ընդլայնել ֆրանսական ճակատը:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 16–18)

### ՀԱՅ ԸՄԲՇԱՄԱՐՏԻԿԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Բելոռուսական Մոգիլյով քաղաքին մէջ կազմակերպուած ազատ ոճի ըմբշամար-տի միջազգային մրցումներուն, 68 քիլօ ծանրութեան մէջ ախոյեան հանդիսացած է Կիրովականցի Ռոբեր Եղշատեան: Մըր-ցումներուն կը մասնակցէին Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ, Արեւելեան Գերմանիոյ, Ի-րանի, Քուպայի, Ռումանիոյ, Սուրիոյ եւ Խորհ· Միութեան ըմբիշները:

×

### ՋԱՐԵՆՑԱՒԱՆ ՔԱՂԱՔԸ

Մօտ ատենէն Ջարենցաւանը կը դառ-նայ արդիական քաղաք մը՝ 65 հազար բնակչութեամբ: Համեմատաբար նոր է Ջարենցաւան քաղաքը: Անոր ծննդեան թուականը կարելի է համարել 1947ը, երբ Հրազդանի ափը գալով Գիւմիւշի Ջրելեկտրակայանի շինարարները զարկին առաջին վրանները: Կարճ ժամանակ ետք ան դարձաւ Հայաստանի արդիւնաբե-րական կեդրոններէն մէկը: Ջարենցաւանի մէջ կառուցուեցան «ցենտրոլիտ» հաստո-ցաշինական եւ գործիքաշինական գործա-տունները, որոնց արտադրութիւնը ծանօթ է Խորհ· Միութեան եւ արտասահմանի մէջ: Անցեալ հինգ տարիներուն Ջարեն-ցաւանը կը զարգանար համաչափ: Քա-ղաքը, որու բնակիչներուն միջին տարիքը 25 է, զգալիօրէն աճած է եւ գեղեցկա-ցած է: Ամէն կողմ պատած է շինարա-րութեամբ: Կառուցուած են դպրոցներ, մանկապարտէզներ, մարզադաշտեր, ա-ռեւտուրի եւ կենցաղի կեդրոններ, զբօ-սագի եւայլն: Յառաջիկայ հնգամեակին համար նախատեսուած է կառուցել հան-քային ջուր լեցնելու գործատուն մը՝ տա-րեկան 75 միլիոն շիշ կարողութեամբ, հի-ւանդանոցի թաղամաս, մեծ պանդոկ, ինքնշխատ հեռախօսակայան՝ տասը հա-զար թիւով եւայլն:

×

### ՀԱՅ ԻՐԱՒԱՐԱՐՆԵՐ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՏԱՍՆԵԱԿԻՆ ՄԷՋ

Խորհ· Միութեան կոփամարտի Դաշ-նակցութիւնը հրապարակած է 1975ի Խորհ· Միութեան տասը լաւագոյն մըր-ցումներու վարիչներու ցանկը, որուն մաս կը կազմեն Երեւանցի միջազգային կար-գի իրաւարարներ Վլադիմիր Ենգիբարեան Թադէոս Զատիկեան եւ Ալեքսանդր Գրի-գորեան (Սեփաստոփոլէն):

×

### ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ՝ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ

Կոմերիտմիութեան համամիութենական կեդր· Կոմիտէի որոշումով մրցանակներ տրուած են երիտասարդներու, որոնք աչքի կը զարնեն իրենց ձեռք բերած նը-ւաճումներով, աշխատանքի բարձր ար-տադրութեան, թողարկուող սարքաւո-րումներու երկար դիմանալուն համար: Մրցանակի արժանացած են նաեւ Հա-յաստանցի երեք երիտասարդներ՝ Մելիք Բիլեան, Համասփիւռ Զալեան եւ Տարիէլ Ասատրեան:

×

### ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐ՝ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Արտասահմանեան երկիրներու հետ բա-րեկամութեան եւ մշակութային կապի հայկական ընկերութեան ցուցասրահին մէջ բացուած է նկարչուհի Վարդիթեր Կարապետեանի գործերուն ցուցահանդէ-սը, ուր ներկայացուած են 30 իւղանկ գործեր, որոնց մէջ ուշադրութիւն կը գրաւեն «Հայկական եկեղեցիներ», «Խաչ-քարեր» կտաւները, բնականկարներ եւ դիմանկարներ:

×

Նոյն տան ցուցասրահին մէջ բացուած է նաեւ Ռոզա Բարխոյեանի տիկնիկներու ցուցահանդէսը: Տիկնիկները կը կրեն տարբեր ժամանակաշրջաններու հայկա-կան ազգային տարազներ:

×

### ԵՐԵՒԱՆՑԻ ՄԱՐԶԻԿԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Կիսլովոդսկի մէջ տեղի ունեցող շախ-մատի արհեստակցական միութիւններու առաջնութեան կէս աւարտական մրցում-ներուն, Երեւանցի Ցոլիկ Խալիկեան շա-հած է 9 միաւոր: Մէկ միաւորով ետ կը մնայ առաջին հանդիսացողէն:

## Քանի մը տողով

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ երկաթուղին գրեթէ բո-լորովին անշարժութեան մատնուած էր Չորեքշաբթի օր եւ յանուն Աշխատանքի Ընդհ· Համադաշնակցութեան (Սէ· Ժէ· Թէ·) Սեկի եւ Քրասուկի ապարէզ կը կարդային Պետութեան եւ յայտնելով հանդերձ թէ լուրջ բանակցութիւնները նախընտրելի են, կ'ըսէին թէ հակառակ պարագային կացութիւնը կը ծանրանայ:

ԹՐՔԱԿԱՆ Անատոլու մամուլի գործա-կալութեան համաձայն, աւելի քան 200 տուն ջուրերու տակ մնացած են սաստիկ փոթորիկներու պատճառաւ արեւելեան Թուրքիա:

ԼՈՒՔՀԻՏԻ կաշառքներու պատմութիւ-նը կը տարածուի: Հռոմի մէջ ձերբա-կալուած են օդային ուժի սպայակոյտի նախկին հրամանատարը՝ Զօր· Տուիլիօ Ֆանալի եւ փաստաբան մը: Առաջինը մեղսակից կը նկատուի 14 օդանաւերու վաճառքին մէջ: Թոքիոյի մէջ ալ, 29-ամեայ ծանօթ դերասան մը, Քամիքազ իր օդանաւով նետուած է աջակողմեան քաղաքագէտի մը բնակարանին վրայ, որ մաս ունեցած էր Լուքհիտի պատմութեան բայց միայն ինք մեռած է, մարդը տունը չէր…:

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ օդային նոր «կամուրջ» մը հաստատած է Մոսկուայի եւ Վիանսիանի միջեւ, օգնութեան հաս-նելու համար Լաոսի: Բեռնատար օդա-նաւ մը ամէնօրեայ կապ պիտի հաստա-տէ երկու մայրաքաղաքներուն միջեւ:

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԵԱՆ Երկրագործութեան նախկին նախարարը, որ «ազատ արձակ-ուած» էր իր պաշտօնէն, ի մօտոյ Ճափոնի խորհրդային դեսպան պիտի նշանակուի:

ԼՈՆՏՈՆ ժամանած է Խորհ· Միու-թեան Արտաքին նախարարը Անտրէյ Գրո-միկօ երեք օրուան պաշտօնական այցե-լութեամբ: Գրոմիկօ անգլիացի իր պաշ-տօնակցին հետ կը քննէ Հարաւային Ափ-րիկէի կացութիւնը, Կեդրոնական Եւրո-պայի մէջ ուժերու նուազեցման հարցը, Միջին Արեւելք, Լոնտոն - Մոսկուա յարաբերութիւններու բարելաւում եւ ա-ռեւտրական փոխանակութեանց զարգա-ցում:

# ԻՆՁՈ՞Ւ ԱՅՍ ԾԱՅՐԱՅԵՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

Հազարամեակների պատմութիւն, քաղաքակրթութիւն ու մշակոյթ ունեցող ժողովուրդ ենք ու սակայն ընկերապէս ու հասարակականապէս տակաւին դեգերում ենք ծայրայեղութիւնների մէջ: Կամ օտարապաշտ ենք կամ օտարատեաց, կամ ազգայնամոլ ենք կամ էլ ծայրայեղ օտարասէր: Միջին ճամբայ չունենք: Նոյնիսկ հայ իրականութեան մէջ ամէն ինչ սեւ կամ սպիտակ ենք տեսնում: Ինչո՞ւ այս ծայրայեղութիւնը: Ինչո՞վ բացատրել ընկերային հասունութեան այս պակասը:

Ոչ ոք չի ժխտում Հայոց դարաւոր մշակոյթի մեծութիւնը, Հայի ձեռներէց ոգին, անկախ նկարագիրն ու աւանդական սրբութիւնները, բայց այդ չի նշանակում, որ այն ինչ հայկական է, լաւագոյնն է, որ ինչ որ նախախնամութեամբ մենք մեծագոյն ժողովուրդ ենք աշխարհում, երբ որեւէ ազգի նկատմամբ «մեծ» բնութագրումը ինքնին անհեթեթութիւն է: Ազգային գերակայութեան ու միաժամանակ ստորակայութեան այս յարափոփոխ զգացումների հետեւանքով յաճախ չենք հանդուրժում մեր անմիջական դրացի ժողովուրդներին, որոնց հետ, այսպէս թէ այնպէս, տեւաբար ապրելու ու գոյակցելու ճակատագրին ենք ենթարկուել: Ատում ենք սրան, ատում ենք նրան, աջին ու ձախին: Եւ ակնկալում ենք, որ մեզ սիրեն, երբ քաջապէս գիտենք, որ ժողովուրդներին միմեանց զօդողը այնքան սէրը չէ որքան ազգային փոխադարձ շահերը:

Ընկերային – հասարակական տհասութեան նշան է, երբ Հայութեան վերաբերեալ ոչ մի քննադատութիւն չենք ընդունում, երբ չենք ուզում տեսնել մեր թերութիւնները: Սիրում ենք օրօրուել գովասանքներով, երբ խորքում, անհատապէս ու հաւաքականապէս շատ լաւ գիտենք մեր պակասութիւնների բնոյթը: Արդիւնքը լինում է այն, որ ազգովին ինքնախաբէութեան գիրկն ենք ընկնում, հետզհետէ ընկղմուելով անդիտակցութեան լճում: Շատ քիչ բացառութեամբ, նոյնն է արտացոլում նաեւ մեր դասական ու արդի գրականութիւնը, լինի Հայաստանում թէ սփիւռքում: Այդ իսկ պատճառով է նաեւ, որ թուով այնքան քիչ են մեր երգիծաբանները: Իսկ նրանցից լաւագոյնները դատապարտուած են եղել դժնդակ կեանքի: Նոյնն է պատկերը նաեւ գրախօսութեան եւ ընդհանրապէս արուեստի այլ ճիւղերի քննադատութեան բնագաւառում: Մեզ մօտ հրատարակուած ամէն գիրք հանճարեղ գործ է, իսկ արուեստից ամէն մի ելոյթ արդիւնքը գերազանց տաղանդի: Կորել է չափն ու կշիռը եւ հրապարակը վխտում է ամէն գոյնի միջակութիւններով:

Իսկ եթէ հիմա մի քիչ թեքենք մեր ազգային գերակայութեան ու ստորակայութեան զգացումի նժարը, միանգամայն կը փոխուի պատկերը եւ մեր առջեւ կը ցցուի հակասութիւնը իր ամբողջ հասակով: Ո՞ր Հայն է, որ չի փքուել, երբ իր մասին գովք է լսել օտարից: Եթէ օտարը մի լաւ բան է ասում մեր մասին, այլեւս արբենում ենք, անկախ այն հանգամանքից, թէ որքան երկրորդական է տուեալ օտար երկրացու հեղինակութիւնը: Քանի քանի անգամներ արհամարհել ենք մեր լաւագոյն արուեստագէտներին ու մտքերին մինչեւ որ պատահաբար խօսել է օտարը: Անպատճառ այլոց պիտի արտայայտուեն որպէսզի մեծութեան պատուանդանին բարձրացնենք մեր արժէքները: Արագոնը անգամ չէր լսել Իսահակեանի անունը, երբ հայ ժողովուրդը վաղուց գնահատել էր իր սիրասուն երգչին: Սակայն վերջերս Հայաստանում էլ թերթ չմնաց որ չհրապարակէր Իսահակեանի մասին Արագոնի մի անցողակի ակնարկը որպէս ապացոյց Վարպետի մեծութեան: Դէմ չենք օտարների գովեստին: Ընդհակառակն մեծապէս գնահատում ենք: Սակայն ինչո՞ւ այս օտարապաշտութիւնը: Ինչո՞ւ սեփական արժէքների նկատմամբ կամայ այս անտարբերութիւնը: Այսօր Հայաստանում թէ սփիւռքում, գիտութեան ու արուեստի գրեթէ բոլոր ասպարէզներում իրական մեծութիւններ ունենք, որոնք սպասում են միջազգայնօրէն յայտնաբերուելու: Ինչո՞ւ ենք ենթադրում, որ օտարի կարծիքը աւելի ծանրակշիռ է քան մերը:

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

(Մնացեալը յաջորդով)

# ԹՈՒՆՈՒԶ՝

## ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐ ՄԸ

(Բ. եւ վերջ)

Թունուզի մէջ Արեւելքն ու Արեւմուտքը ձեռք ձեռքի տուած կ'ընթանան հոս մեծ հաճոյքով կը դիտէք, մէկ կողմէն կարմիր ֆէսը եւ կիներու քօղը եւ միւս կողմէ եւրոպական նորաձեւութիւնները: Եւ, ո՞վ կ'ըսէ որ հակադրութիւններ են ասոնք:

Թունուզի ափունքներու եւ կղզիներու նկարագեղ քաղաքները, անցեալին քաղաքակրթութեան յատկանշական յիշատակներով քաղաքակրթուած ժողովուրդ մը ունին: Ցամաքային Թունուզի հարաւային մասին մէջ սակայն, կը հանդիպինք յատուկ նկարագրութեամբ երեք տարբեր ժողովուրդներու: Արաբ, Հրեայ, եւ Պէրպէրի: Պէրպէրները կ'ապրին համանուն շրջանի մը մէջ: Հին ցեղ մըն են եւ կարողացած են մինչեւ հիմա պահել իրենց բոլոր սովորութիւնները, աւանդութիւնները եւ գեղջուկ լեզուն:

Թունուզի հարաւային մասը սահմանակից է Սահարայի անծայրածիր անապատներուն մէջ «լողցող» արեւակէզ եւ ոսկեգոյն բարակ աւազի «ծով»երուն որոնք ոչ մէկ գրիչ կրնայ նկարագրել: Հասկնալու համար պէտք է տեսնել եւ ապրիլ հոն: Յատկանշական մեծ երեւոյթ մըն են, անոր համար որ առաջին անգամ պիտի տեսնէ անապատը:: Աւազի ալիքներուն եւ բազմաթիւ բլրակներուն վրայէ կը փչէ անձայն քամի մը եւ ոսկեայ աւազներու վրայ, կ'արտատպուին հետքերը անցնող մարդոց, կենդանիներու եւ նոյնիսկ միջատներու:

Այս, Թունուզի երկրորդ ծովն է:

Կապէս քաղաքէն դէպի Ճերպա կղզի տանող ճամբան կ'անցնի Թուխարա ծոցի ափունքի Երկիս հին քաղաքէն: Այս հին քաղաքի պատմութիւնը ըմբռնելու համար, հարկ է նախ տեսնել անոր պատմական աւերակները: Յետոյ կ'արժէ ջանք մը ընելով, քաղաքին կեդրոնէն քիչ մը դուրս գալ եւ մանաւանդ եթէ ուզէք քիչ մը կանուխ արթննալ, պիտի վայելէք առաւօտեան հրաշափայլ արշալոյս մը: Հոս աւերակներու վայրը առաջնորդող նրբուղիի մը երկու կողմերու բարձունքներուն կ'արածեն սեւ այծերու եւ ճերմակ ոչխարներու հօտեր:

Հովուուհի մը, շուրջի ժայռերուն նման անշարժ, կը հսկէ հօտերուն: Քիչ մը անդին, կան անցեալի յիշատակարաններէն, իր շքեղ տեսքով Արամազդի տաճարը, շուկան, Ամփիթատրոնը եւ հին տուներ: Այս բոլորն ալ ծփուն վկայութիւններ են Կարքեդոնացիներու անցեալի եռուն գործունէութեան եւ առեւտրական կեանքին, որոնք Վանտալներու կողմէ, քաղաքի ամբողջութեան փճացումէն առաջ Հռոմէացիք, իրենց տիրապետութեան շրջաններուն կործանած էին արդէն:

Թունուզի Հարա քաղաքը, Հրեաներու գաղթավայր մըն է: Հրեաները եկած են հոս Բաբելոնէն եւ Քաղդէաստանէն, Նաբուգոդոնոսորեան ժամանակներուն, Երուսաղէմի առաջին տաճարի կործանումէն առաջ: Անոնք հոս, կը պահեն իրենց ուրոյն սովորութիւնները, կրօնքը եւ լեզուն. կ'ապրին ու կ'աշխատին. մահմետական արաբներու հետ եղբայրօրէն: Վերջերս սակայն, մեծ թիւով հրեայ երիտասարդներ սկսան գաղթել հայրենիք Հրէաստան եւ այս բաժանումը շատ մը արաբներու ցաւ պատճառեց նկատելով թէ անցած 25 երկար դարերու ընթացքին, այս երկու ցեղերու միասնական կեանքին մէջ, եղբայրական ջերմ կապ մը ստեղծուած էր:

Թունուզի ափունքներէն քիչ մը անդին Միջերկրականի կապոյտ ծովուն մէջ, շնորհիւ իր բազմաթիւ ձիթենիներուն եւ տարուան բոլոր եղանակներուն կանաչապատ ըլլալուն, կը զանազանուի Ճերպա կղզին: Հոս, կղզիի Խամթ Սուք միջավայրին օդանաւակայանին շրջապատին մէջ կայ փոքր թանգարան մը, որուն մէջ կը պահուին Թունուզի ժողովրդային անցեալի արուեստագործութիւնները ներկայացնող, կաւէ եւ փայտէ զանազան ձեւի անօթներ որոնց վրայ վառ ու տպաւորիչ գոյներով, անցեալի պատմութիւնը յատկանշող գծագրութիւններ կան: Քիչ մը անդին, կայ նաեւ, 13րդ դարուն, Սպանացիներու կողմէ կառուցուած Պար էլ Գեպիրի պատմական բերդ – ամրոցը, որուն շրջագծին մէջ է այն աշտարակը, որ ամբողջութեամբ կառուցուած է 1560-ին, Թրքական տիրապետութեան շրջանին: Թուրքերու կողմէ հոն կազմակերպուած ջարդերուն զոհ, կղզիի բնակչութիւններու կմախք ու գանկերով: Կղզիին մէջ կան նաեւ 288 մզկիթներ, որոնք, 7րդ դարու թուականը կը կրեն: Այսինքն, կառուցուած են այն թուականին, երբ կղզիի բնակիչները ընդունած են մահմետական կրօնքը:

Ճերպա կղզիին կիները, կ'ապրին անտանելի կեանք մը: Այրերը գործ գտնելու եւ աշխատելու համար կը մեկնին կղզիէն, երկիրը ձգելով կիներուն, զաւակներու, տունի, արտերու եւ դաշտերու ու նաեւ ձիթենիներու բերքը հաւաքելու բոլոր դժուար գործերը:

Ընդհանուր առմամբ, հաճելի չէ եղած Թունուզուհիին ապրած կեանքը: Թունուզուհին ստիպուած էր ամուսնանալու ծնողներու միջեւ, առեւտուրի բնոյթ կրող երկար բանակցութիւններէ յետոյ, իրեն ներկայացուած երիտասարդ թէ տարեց այր մարդուն հետ եւ բնաւ կարեւորութիւն չունէր թէ ինք տակաւին տարիքով փոքր է: Մանկամարդ գեղուհի Թունուզիի մը ծնողքը, կրնայ զայն լաւ գինով մը իբրեւ կին «ծախել» տարեց սակայն հարուստ ֆելահի մը որ իր կարգին արդէն ուրիշներ ալ ունէր: Թունուզուհին իր այս ձեւի ամուսնութենէն վերջ, պարտաւոր էր օրուան բոլոր ժամերուն, իր ամուսնոյն կալուածներուն մէջ, խստօրէն աշխատելու: Իր միակ հաճելի յիշատակը ամուսնութեան առթիւ կազմակերպուած հանդիսութիւնն էր:

Թունուզուհին իրաւունք չունէր ընտրելու իր կողակիցը՝ եւ ոչ ալ ամուսնալուծում պահանջելու: Ամուսինը սակայն, ազատ էր, եւ ուզած պահուն, պարզ ձեւակերպութեամբ մը կրնար վռնտել կինը:

Վերջերս մինչեւ 1956, արաբական աշխարհի որոշ մտաւորականներ, սկզբունքով ընդունեցան Թունուզուհիին ընկերութեան մէջ արձանագրած յառաջդիմութիւնները, սակայն հետեւելով իրենց աւանդական սովորութիւններուն անտես առին:

Այսօր ալ, հակառակ Թունուզի ընկերային կեանքին մէջ կնոջ ունեցած նշանակալից յառաջդիմութիւններուն եւ անոնց կատարած դերին, կինը, «ստորին արարած» մըն է, որ դասակարգին ալ որ պատկանի ան:

Թունուզուհին սակայն, կը պայքարի արժէքաւորելու իր կամքը ու կը ջանայ տիրանալու յառաջացած երկիրներու կի-

# ՎԱԻԳՐԻԿԸ

3.

Լենան զինքը մօտիկ կ'ընէր, եւ այս նոր կեանքին առջեւ որ իրեն կ'առաջարկուէր, ժպիտ մը կը սահէր իր մսոտ շրթունքներուն վրայէն:

Անուահետ մը զայն սայթաքուց: Մինչ Լենա խնդալէն կը ճաթէր, Անիթա աւելի խոնարհ, աւելի արհեստավարժ, ըսաւ նազանքով.

— Ներեցէք իրեն, պարոն, ան շատ պզտիկ է, վարժութիւն չունի:

— Հոգ չէ, հոգ չէ, կրկնեց մարդը, տարիքին բերումն է, ես կը սիրեմ երիտասարդութիւնը եւ զուարթութիւնը: Խնդա՛ որքան որ կ'ուզես, պզտիկս, բայց ուշադրութիւն ըրէ որ ոտքդ չկոտրես:

Արդարեւ անոնք խորտուբորդ փողոցէ մը կ'անցնէին որ ճեղքուածքները տըղմոտ թակարդներ էին: Ցցապատնէշի կտորուանքներ կը ծածկէին հողը, տնային աղտեղութիւններու եւ մգլոտած փայտի հոտ մը կը ծփծփար օդին մէջ:

Մարդը արագացուց քայլերը. պզտիկները ուժաթափ հազիւ կը հետեւէին իրեն: Վերջապէս կանգ առաւ փայտէ տան մը առջեւ, որուն երկու յարկերը աղօտօրէն կը նշմարուէին մութին մէջ:

— Հնամենի առանձնայատուկ պանդոկ մը, ըսաւ մարդը հպարտօրէն: Կը բնակիմ ազնուական տիկնոջ մը մօտ, որ կըրցած է ապրուստի ճամբայ մը գտնել իրեն:

Գրպանէն բանալի մը հանեց, կառատունը բացաւ եւ նեղ նրբանցքէ մը պզտիկները իր սենեակը տարաւ: Սենեակը քննելէ առաջ, ախորժելի հանդստութիւն մը զգացին անոնք... մանիշակագոյն լուսամփոփով լամբար մը չորս կողմը կը լուսաւորէր քաղցրօրէն: Տաք էր հոն, ծանր որմակալներ, մեռած տերեւներու պէս, կը կախուէին պատուհաններէն եւ դուռնէն: Հնաւուրց կարասիներ, հաստատուն ու փափուկ կը հրաւիրէին հանգստութեան, երազներով լեցուն մտերմութեան: Սակայն հակառակ տեղին զգուշաւոր մաքրութեան եւ հարստութեան, նդոյրի մը վրայ կը տեսնուէր աղտոտ վրձին մը եւ տակաւին օճառով ծածկուած ածելի մը:

— Էյլա, կ'ախորժի՞ս հոսկէ հարցուց մարդը Լենային, անոր կզակը բռնելով:

— Ո՛հ, այո, պարոն:

— Ի՞նչպէս պարոն կ'ըսես: Ես պարոն մը չեմ, ես Նիկիտա Վասիլիչ վաճառականն եմ, եւ քեզի համար կարճ բառով, Նիկիտա մօրեղբայրը, կը հասկնա՞ս:

Զուարթաբար շոյեց ափերը եւ հանելով մուշտակէ վերարկուն, ցուցուց քառեկահիւս բաճկոն մը, շաղանակագոյն վեստոն մը եւ ռուսական պլուզ մը: Պզտիկ հասակով, գիրուկ, լայն ուսեր ունէր եւ կնտուկ ճակատ մը: Հակառակ իր գռեհիկ դէմքին, նրբութիւն մը կը փայլէր, կարմիրով շրջանակուած իր պզտիկ աչքերուն մէջ: Անոնց նայուածքը, առանց գիտնալու թէ ինչո՞ւ, Լենային յիշեցուցին իր առաջին բարեկամին՝ Ֆիլիպ Ատրիանովիչի նայուածքը: Սակայն պզտիկները վախնալով որ իրենց թրջուած հագուստներով կ'աղտոտեն կարասիները, չէին համարձակեր նստիլ: Նիկիտա Վասիլիչ նշմարեց այդ եւ զանգակը հնչեցուց: Գորշահեր կին մը, որ ծառայական ժպիտի մը տակ բնականաբար կը պահէր գոռոզ ձեւ մը, մտաւ:

— Բարի երեկոյ կոմսուհի, ըսաւ Նիկիտա, քեզի կը ներկայացնեմ երկու պզտիկ բարեկամուհիներ, որոնք անօթի են ու կը մսին: Նախ պէտք է անոնց ներքնազգեստներ տաս: Յետոյ մեզի պիտի բերես զագուսկի, հաստեաններ եւ իմ վոտկաս:

Այդ պահուն պնակներու իրարու բախում մը հասաւ մօտակայ սենեակէն:

— Օ՛հ, հրաւիրեալներ ունիս այս գիշեր, ըսաւ մարդը:

— Քանի մը հատ. փառք Աստուծոյ, Նիկիտա Վասիլիչ:

— Աւելի լաւ քեզի համար կոմսուհի, բայց մի մոռնար լաւագոյն կտորները մեզի պահելու, դուն գիտես թէ ես եմ քու հին ու էն հարուստ հրաւիրեալդ:

Ծերուկ կինը դուրս ելած ըլլալով, Նիկիտա Վասիլիչ վեր վերցուց որմակալ մը որ պատին մէջ երեւան հանեց դեռ նոր բացուած ծակ մը եւ ըսաւ աղջնակներուն.

.. Եկէք տեսէք, պիտի զուարճանաք:

Հետաքրքրուած, անոնք նայեցան ոտքերնուն ծայրերուն վրայ ցցուելով: Զիրենք հրաւիրողը չէր ստած տեսարանը հետաքրքրական էր:

Ընդարձակածաւալ սրահի մը մէջտեղը զոր հնամենի օթոցներ չափաւոր հարըստութեամբ կը ծածկէին, ուր նրբաճաշակ մետաքսէ բարձերու տակ տիվան մը կ'անհետանար, ուր հրաշալի պատկերի մը ոսկի երագը կը հսկէր, սեղան մը շըտկուած էր: Իր տարածութենէն, յարդարումին համար շռայլուած խնամքէն յայտնի էր որ ան սենեակին գլխաւոր անձնաւորութիւնն էր: Ան կը հրամայէր ու կը տիրապետէր:

(Շար. – 8)

ԺՈՋԷՖ ՔԷՍԷԼ

...ներու ունեցած իրաւունքներուն: Կը յա–ճախէ գպրոցներ, կը քուէարկէ ու կ'ըն–տրուի եւ ունի տնտեսական ապահովութիւն: Թէեւ այր մարդէն պակաս կը վարձատրը–ուի, սակայն, կարող է հաւասարէ հաւա–սար չափուիլ անոր հետ:

...ծերպա կրցին յետոյ, հապճեպ կ'անց–նինք Թունուզի հարաւային մասի Ջարսիս քաղաքը: Դէպի հոն առաջնորդող քա–րապատ ճամբան կառուցուած է 25 դար առաջ, Հռոմէացիներու կողմէ եւ դեռ կը մնայ ու կը գործածուի:

Երկրին հարաւակողմը տանող բոլոր ճամբաներն ալ կ'անցնին Պէրպէրիներու գիւղերէն, որոնք բոլորն ալ վաղընջական առաջին ընկերութենէ մնացած մասունք–ներ են, ուր ժամանակի ընթացքին աճե–լով, յառաջդիմած են Թունուզի ներքին մասերու մէջ:

Թունուզի հարաւային մասը աղքատու–թիւն մըն է: Այս մասերու բնակիչները կապրին հաց եւ ջուրով եւ «ինչ որ տայ Աստուած»:

Թունուզի արտադրութեան 20 առ հա–րիւրը կ'ամբողջանայ երկրին արտադրած քարիւղէ:

Հակառակ անոր որ Թունուզ տակաւին անարդիւնաւէտ երկիր մըն է, կրթական մարզէն ներս սակայն, ափրիկեան բոլոր միւս երկիրներէն աւելի յառաջդիմած է: 1956էն մինչեւ 1970 կատարուած վի–ճակագրութեան մը համաձայն, երկրէն ներս այս ուղղութեամբ թափուած ջան–քերու շնորհիւ, ուսանողութեան թիւը վեցնապատկուած է եւ կարելի է ըսել թէ այսօր Թունուզի մէջ, անգրագէտ մարդ չկայ: Թունուզի յատկանշական յառաջ–դիմութիւններէն մէկն ալ իր ընկերային կեանքէն ներս եղած է ու մանաւանդ ի–գական սեռի նկատմամբ եւ անոր ըն–տանեկան ապրելակերպի ծիրէն ներս:

Թունուզ, անցեալին ճանչցած է տաս–նեակ քաղաքակրթութիւններ, ինչպէս Փիւնիկեցիներու, Հռոմէացիներու եւ Բիւ–զանդացիներու, Պէրպէրիներու, Արաբ–ներու, Անտալուզիացիներու (Սպանիա), Թուրքերու եւ Ֆրանսացիներու քաղա–քակրթութիւնները:

Այսօր, Թունուզի մէջ 13րդ քաղաքա–կրթութիւնն է որ կ'իրագործուի: Հակա–ռակ անոր որ Թունուզի մայր լեզուն ա–րաբերէն է բնակչութեան մեծ մասը կը խօսի ֆրանսերէն լեզուն:

Ֆրանսական վերջին տիրապետութիւնը մեծ հետքեր ձգած է հոն եւ Թունուզ հա–զիւ կը ջանայ գտնել իր ազգային հեղինա–կութիւնը:

Այսօր, Թունուզի մէկ ծայրէն միւսը սկսած է փչել ազգայնականութեան վե–րականգնումի քամին եւ ամէն կողմ կը փողփողէ յառաջդիմութեան նշանաբան–ները:

Այս բոլորով սակայն, ան կը ջանայ պահել եւ նոր սերունդներու փոխան–ցել 20 դարերու ընթացքին իր ունեցած պատմութիւնը, սովորութիւնները եւ ա–ւանդութիւնները:

Քաղեց Կ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

# ՄԽԻԹԱՐԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 300ԱՄԵԱԿ

## ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

— o —

ՎԻԷՆՆԱ (Յառաջ).— Եւրոպայի գա–ղութահայութեան միակ խօսնակ՝ Յառաջ օրաթերթը, իր Փետրուար 17ի թիւով, Մխիթար մեծ Սեբաստացիին ծննդեան 300ամեակին առթիւ՝ Վիէննայի իր թըղ–թակցին մէկ յօդուածը կը հրատարակէր, անդրադառնալով յոբելենական երկրորդ հանդէսի մը մասին:

Մխիթարեան Յոբելենական Տարւոյն՝ Վիէննայի մէջ սարքուելիք այդ երկրորդ հանդէսը տեղի ունեցաւ — այս անգամ աւելի մեծ փայլով — Փետր. 20ի երեկոն, Բենեդիկտեան Կրօնաւորներու Աբբայա–րանի մեծ ժողովասրահը:

Վիէննայի Հայ Ուսանող. — Երիտա–սարդական եւ Աւստրիոյ Հայ Մշակու–թային զոյգ Միութիւնները՝ կրկին իրենց գործօն մասնակցութիւնը բերած էին, Մխիթարեան Միաբանութեան Նախաձեռ–նութեամբ կազմակերպուած ակադեմա–կան այս հանդէսին: Յայտագիրը կազ–մուած էր գրական եւ գեղարուեստական զոյգ բաժիններով:

Բեմին առաջամասին վրայ փարթամ կանանչներու մէջ՝ ծաղիկներով եւ ժա–պաւէններով շրջանակուած կ'իշխէր Մեծ Սեբաստացիին իւղանկար պատկերը, ո–րու կողքին՝ դաշնամուրի մօտ դիրք գրա–ւած էին Մխիթարեան Կղերանոցի երգ–չախումբի տղաքը՝ ապագայ Մխիթար–եան առաքեալները:

Վիէննայի հայ գաղութի ընտրանի դա–սակարգը՝ հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Ծ. Վ. Գրիգորեանի եւ գաղութիս Նախա–գահ Նուպար Վարդեանի առաջնորդու–թեամբ, Մխիթարեան հայրեր, օտար վանքերու ներկայացուցիչներ եւ բարե–կամներ եկած էին իրենց յարգանքի տուրքն ընծայելու ՄԵԾ ՀԱՅՈՒՆ եւ ՄԵԾ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆԻՆ:

Տեղացի օտար հիւրերը փութացած էին Հայերէն իսկ առաջ՝ գրաւելու իրենց ա–թոռները: Անոնք մեզմէ նուազ հիացողը չէն եղած Մխիթարի մեծ հանճարին: Եւ արդէն հետաքրքրական էր այն պարա–գան, որ բացման խօսքը կատարողը եւ գլխաւոր ճառախօսներէն մէկը՝ երկու Վիէննացիներ էին:

Հանդէսը սկսաւ պոլսահայ երգահան Յ. Սինանեանի «Մխիթար – քայլերգ»ով, զոր դաշնակի վրայ նուագեց Հ. Գր. Հէպոյեան եւ որ յոտնկայս ունկնդրուե–ցաւ: Մթնոլորտը արդէն նուիրագործուե–ցաւ այդ վեհաշունչ ու մշտաթարմ երա–ժշտութեամբ, այնքան հարազատօրէն պատկերացնող Մխիթարի հոգւոյն ազնիւ ու նկարագրի տոկուն գիծերը:

Աւստրիոյ Հայ Մշակութային Նորա–կազմ Միութեան քարտուղարուհի՝ Դոկտ. Ուրսուլա Նիչ բացումը կատարելով բեմ հրաւիրեց Հայոց պատմութեան մասնա–գէտ՝ Էլիզապէթ Պաուէրը, Վիէննացինե–րուն արդէն ծանօթ իր հրապարակային դասախօսութիւններով եւ հայագիտական յօդուածներով:

Յարգելի բանախօսը ամփոփ կերպով ներկայացուց օտար հիւրերուն՝ Մեծն Մխիթարի կեանքը եւ զոյգ Միաբանու–թիւններուն դաստիարակչական, մշակու–թային ու գրական վաստակը աշխարհա–ցրիւ Հայութեան մէջ, շուրջ երեք դարէ ի վեր, որուն համար արժանի են անոնք համայն Հայութեան խոր երախտիքին:

Մեծ հետաքրքրութեամբ ունկնդրուե–ցաւ շնորհալի բանախօսը: Ապա բեմ բարձրացաւ Վիէննայի Երաժշտ. Ակադե–միայէն՝ Խոնա Գավալճեան, որ մշակ–ուած ձայնով երգեց Ռ. Մելիքեանի «Վարդը» եւ Հ. Գր. Հէպոյեանի նոր երգերէն «Ի՞նչն է գեղեցիկ այս աշխար–հում» — գերմաներէն բնագրով՝ Հ. Մ. Թօփալեանի:

Օր. Ցամիկ Տաքէսեանի «Մայրենի լեզու» (Հ. Ն. Ակինեանի) արտասանու–թենէն ետք, Մխիթարեան Կղերանոցի պատանեկան երգչախումբը եռաձայն հըն–չեցուց Հ. Հէպոյեանի «Ով դժոխ է»... հայերէն եւ « Տէո Անրուֆ » գերմաներէն երգերը, դաշնամուրի իր իսկ ընկերակ–ցութեամբ: Վերջին երգը՝ օրուան խոր–հուրդին պատշաճեցուած՝ խոր տպաւո–րութիւն ձգեց ու կրկնուեցաւ: Խօլ ծա–փերով գնահատուեցան պատանիները:

Յայտագրի այս Ա. մասին յաջորդեց քառորդ ժամի դադար մը, ուր յարգելի հանդիսականներուն հրամցուեցաւ վանքի մատակարար վարդապետին կողմէ պատ–րաստուած «զովացուցիչ»ներ, որով խօ–սակցութեան մթնոլորտը աւելի «տաք–ցաւ»...:

Յայտագրի Բ. մասին գլխաւոր բանա–խօսը՝ երիտասարդ Մխիթարեան Հ. Մես–րոպ Թօփալեանն էր, որ Մխիթարի անձը գեղեցիկ այլաբանութեամբ մը նմանցուց խաւարահալած արարչագործ լոյսին, որ «բոցավառեց տկայծ կանթեղը Լուսա–ւորչին»:

Հ. Թօփալեան վերլուծեց Մխիթարի անձը իբր «Լուսանորոգ վերածնող հայ ղարթօնքի» եւ գործը՝ «դարպասլուխ կազ–մող մեր մտաւոր զարգացման պատմու–թեան մէջ» (Լէօ): Բայց մանաւանդ շեշ–տեց Մխիթարի անձին սրբութիւնն ու գիտութիւնը՝ երկու գլխաւոր ազդակները իր դարաւոր յաջողութեան: «Մխիթար իր հիմնած միաբանութեան իւրաքանչիւր անդամին մէջ՝ կը շարունակէ ապրիլ ու գործել մինչեւ այսօր՝ իր սիրելի ազգին համար»:

Այս կարգաւ իրար յաջորդեցին երգ ու նուագ շնորհալի օրիորդներ Անժել Կա–րապետեանի եւ Հերմինէ Երիցեանի կող–մէ, երկուքն ալ Վիէննայի Ակադեմիա–յէն: Առաջինը՝ յուզական շեշտով լսել–ըրաւ Կոմիտասի «Կռունկը» եւ Գ. Մ. Ալէմշահի «Իմ երգը»: Իսկ երկրորդը՝ Կոմիտասի «Գարուն ա» եւ Ռ. Մելիք–եանի «Մի լար»ը հրամցուց իր թաւշա–յին ձայնով: Երկու մենակատարներն ալ առինքնեցին ունկնդիրները եւ արժանա–ցան բուռն ծափերու:

Պատանի դաշնակահար Աւօ Գույում–ճեան, նոյնպէս Վիէննայի Ակադեմիայէն, որ երեք երգչուհիներուն դաշնամուրով ընկերացողն էր, անթերի ճկունութեամբ նուագեց Ս. Բարխուդարեանի «Նազպա–րը» եւ Ա. Պապաջանեանի «Վաղարշատի պարը»: Գնահատանքի արդար ծափեր խլեց Հայութեան արդէն ծանօթ պատա–նի դաշնակահարը:

Գեղեցիկ անակնկալ մըն էր Հ. Պօղոս Վրդ. Գօճաճեանի կազմած տասնեակ մը հայ մտաւորականներէ դրուատիքներու փունջը՝ Մխիթարի անձին ու գործին շուրջ, արտասանուած երեք կրտսեր կղե–րացուներէ՝ գերմաներէն լեզուով:

Հանդէսին փակումը կատարեցին Մխի–թարեան կղերացուները, որոնք երկձայն երգեցին Հ. Գրիգոր Հէպոյեանի «Ով սանիկներ Մխիթարեան» քայլերգը ուխ–տելով միշտ վառ պահել իրենց յանձ–նուած հաւատքի ու գիտութեան կրկնակ ջահերը:

Խանդավառ մթնոլորտի մէջ հայ եւ օտար հիւրերը՝ յայտնելով իրենց յար–գալից շնորհաւորութիւններն ու մաղ–թանքները ներկայ Մխիթարեան բոլոր հայրերուն, մեկնեցան խոր տպաւորու–թեան տակ օրուան խորհուրդին:

ՎԱ–ՀԷ

## [illegible]

Արժանթինահայ երաժիշտ եւ երաժըշ–տագէտ Ալիսիա Թէրզեան Փարիզ կը գտնուի քանի մը օրէ եւ Երկուշաբթի ի–րիկուն (Մարտ 29) ժամը 21ին Մէզոն Արժանթինի մէջ (83 Ավընիւ Անրի–Մարթէն) առաջին ունկնդրութիւնը պիտի տրուի Ֆրանսայի մէջ իր գործին՝

Symphonie visuelle en deux mouvements

Ալիսիա Թէրզեան փրոֆեսէօր է Պուէ–նոս–Այրէսի ազգային եւ Թաղապետական Երաժշտանոցներու եւ հեղինակ բազմա–թիւ երաժշտական գործերու, որոնք նը–ւագուած են Ամերիկա եւ Եւրոպա:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

# ՀՐԱՇԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

## ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒ ՆԿՈՒՂԸ

Ապա ձայնը աւելի բարձրացնելով ա–ւելցուց.

— Քաջութիւն բարեկամս: Ես ինքնիր գլխուս հոս գետնուղի մը բացի, եթէ երկուքս մէկ ըլլանք, միասին աշխատե–լով ուրիշ գետնուղի մը կրնանք բանալ եւ ինքզինքնիս ազատել հոսկէ...:

— Ի՞նչ ըսիր, ի՞նչ, չլսեցի:

— Ըսի թէ՝ եթէ ինծի օգնելու ըլլաս, երկուքս մէկ կրնանք փախչիլ հոսկէ:

— Ինտո՞ր պիտի փախինք:

— Նայէ, նայէ ինչ բացի:

— Ատիկա ի՞նչպէս բացիր, ի՞նչով:

— Քարի կտորներով: Փորեցի, քեր–թեցի: Համբերութիւնն ու կամքի ուժը տես ինչեր կ'ընեն: Բայց, սխալեր եմ: Նորէն պէտք է սկսիլ:

— Նորէ՞ն սկսիլ: Ո՞ւր երթալու հա–մար:

— Ջրանցքին վրայ...

— Անկարելի է...

— Ինչո՞ւ:

— Անոր համար որ պարապ տեղը պի–տի աշխատինք: Իմ հոս գալս հազիւ քանի մը օր եղաւ: Ասկէ առաջ ուրիշ տեղ մըն էի եւ փախչելու ծակ մը բացած ըլլալուս համար զիս հոս նետեցին:

— Ինչո՞ւ, անգամ մը բռնուեցա՞ր:

— Այո, պատուհանիս երկաթները կտրելով ջրանցք նետուեցայ, բայց ջը–րանցքին պահակ զինուորները զիս բըռ–նեցին:

— Հապա եթէ գիշերը փախչելու ըլ–լա՞նք...

— Գիշերը զինուորներով լեցուն երեք տափանաւեր կը պտըտին բանտին պա–տերուն շուրջը, այնպէս որ, անկարելի է փախչիլ: Անգամ մը հոս նետուողը ան–գամ մըն ալ դուրս չի կրնար ելլել, պա–րապ տեղը յոյս դնել չարժեր: Ես ալ կայ որ, թերեւս դուն փախչիս բայց ես չեմ կրնար:

— Ինչո՞ւ...

— Որովհետեւ ես մահուան դատապար–տուած եմ եւ այսօր կամ վաղը վճիռը պիտի գործադրեն: Բայց մի զարմանար, մեռնիլը ասանկ բանտարկուելէն հազար անգամ աղէկ է...: Ո՞վ գիտէ թէ այս ժամուն դատաւորները մահուան ժամը չեն որոշած եւ այսօր կամ վաղը պիտի չգան զիս դահիճին քով առաջնորդելու... Ասկէ տասնըհինգ օր առաջ, բարկացած մէկ վայրկեանիս, բանտապահներէս մին լաւ մը տփեցի. մարդուկը չմեռաւ, բայց դատարանը հաստատեց թէ մեռցնելու միտքով ծեծած էի: Անկէ ի վեր զիս այս բանտը նետեցին, երեւի ալ ըսին թէ մահապարտներու նկուղն է այստեղը:

— Փախչելու միջոց մը փնտռած ատենս մահապարտներու նկուղը պիտի իյնամ եղեր, թոթովեց Ռոլան: Սարսափելի՛ բան...

Ապա ձայնը բարձրացնելով աւելցուց.

— Մի՛ վհատիր, բարեկամս, թերեւս կեանքդ խնայեն:

— Ոչ, ոչ, այլեւս այս անգամ պիտի մեռցնեն զիտեմ:

— Ուրիշ անգա՞մ ալ բռնուած ես:

— Այո, եւ ներման արժանացած եմ, բայց այս անգամ այլեւս ազատում չկայ ... Տասներու Խորհուրդին մեծ ծառա–յութիւն մը մատուցած ըլլալու համար առաջին անգամը ներում շնորհեցին... Բայց եթէ ինծի հարցնելու ըլլան, ոչ թէ մատուցածս ծառայութիւն էր, այլ՝ ոճիր գործած էի, կեանքիս մէջ գործած ամէ–նէն մեծ ոճիրս:

— Ի՞նչ ծառայութիւն էր, պատմէ՛ տեսնեմ:

— Ինչո՞ւ պատմեմ, այլեւս պիտի մեռ–նիմ, որոշումը տրուած է, օգուտ չունի:

— Պատմէ, պատմէ որ մխիթարեմ քեզ: Ի՞նչ տեսակ ծառայութիւն էր մատու–ցածդ որ ոճիր կ'անուանես...

— Այն տեսակ ծառայութիւն մը որ ամբողջ ընտանիք մը արմատախիլ ըրաւ, ամբողջ ընտանիք մը փճացուց, պատաս–խանեց մահապարտը յուսահատական շեշ–տով մը: Բայց ձգէ, ձգէ, որ այդ տխուր ու սրտաճմլիկ յիշատակները բոլորովին մոռնամ, մահուան դուռն եմ հասեր, ի՞նչ պէտք կայ դառն յիշատակներ քըքը–րելու: Ձգէ որ հանգիստ մեռնիմ:

— Խօսէ, բարեկամս, խօսէ, մարդս իր կսկիծներն ու վիշտերը ուրիշին պատմե–լով քիչ մը աւելի կը հանդարտի քան թէ իր մէջ բանտարկելով:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Այրի Տիկին Գառնիկ Ճեստաճեան, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Սմալ եւ զաւակը Ալեքսանդր, Տէր եւ Տիկին Ռոտոլֆ Ճեստաճեան, Պ. Րաֆֆի Ճեստաճեան, Օր. Նատիա Ճեստաճեան եւ բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԳԱՌՆԻԿ ՃԵՍՏԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 22ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Մարտ 25, ժամը 10.30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Քլամարի հին գերեզմանատունը ժամը 12 – 12.15ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Գրիգոր Անտոնեանի եւ կիւլպէնկ Ասլանեանի մահուան առիթով Տիկին Աստղիկ Ճանիկեան կը նուիրէ 10 Փր. «Ցառաջ»ի եւ 10 «Ախարհ»ի (ստանալ «Ցառաջ»էն):

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

## ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած

Դիմադրական պայքարի Փարիզի հայ նահատակներու՝ Միսաք Մանուշեան, Արփիար Ասլանեան, Լուիզա Ասլանեան, Արմէն Դաւիթեան, Հայկ Դպիրեան, Անտիս Թուլումճեան, Վահրին Վահանակեան, Ֆրանսայի ազատագրական կռիւներուն զոհուած խորհրդահայ ռազմագերիներու եւ հայրենիք ու Փարիզ մահացած ընկերներու յիշատակին:

Նախագահութեամբ

Տոքթ. Պատրիկ Նազարեանի

կը խօսին

MARCEL NOIRET, membre du Conseil National de l'A.N.A.C.R. et du Comité National de recherche et de Châtiment des criminels de guerre

Միսաք Կիւլպէնկեան, Միութեան կողմէ Գեղարուեստական բաժինի սիրայօժար կը մասնակցին Նուրիան Մարգարեան, Մատլէն Քարփանթիէ, Արաքսի Գմրէքեան, Անահիտ Սվաճեան, Միհրան Էլմաեան

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2, ԺԱՄԸ 20.30ԻՆ
MODERNE PALACE HOTEL
8 bis Place de la République
Métro République

Մուտքը ազատ է

Անոնց յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ նաեւ Մարտ 28, կիրակի, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆԻՆ զոր Միութիւնս կատարել կու տայ իրենց հոգւոյն խաղաղութեան:

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Անիէն – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին պարահանդէսը կիրակի, Մայիս 2ին: Մանրամասնութիւնները յետագային:

## ԺԱՆ-ՄԱՐԻ ԳԱՌՋՈՒ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Գառզուի չահեկան դասախօսութիւնը Սէն Շամոնի մէջ, հրաւէրով եւ նախաձեռնութեամբ «Հայ Հասարակութիւն Սէն Շամոնի» երիտասարդաց միութեան, Մարտ 26, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, Սէն Շամոնի Փրանսական Մշակութային Տան սրահներուն մէջ:

Կը հրաւիրուին նոյնպէս Լիոնի, Վիէնի, Վալանսի եւ Սէնթ – Էթիէնի հայրենակիցները մանաւանդ երիտասարդ – երիտասարդուհիները:

Դասախօսը կը ստորագրէ միաժամանակ Մեծ Եղեռնին, Հայութեան եւ Հայրենիքին նուիրուած իր հատորը:

ՈՉ ՄԷԿ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

## ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ Հարաւ. Ֆրանսայի Թեմի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան, ի նպաստ Ազգ. Առաջնորդարանի:

Կիրակի Ապրիլ 4, ժամը 13ին Պոմոնի սրահը, օժանդակութեամբ Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերուն եւ Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան:

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Կապ. խաչի Փարիզի մասնաճիւղի
Կիրակի Մարտ 28 ժամը 13ին
HOTEL SOFITEL (salle Meudon)
2, Rue Grognet — Métro Balard
Նախագահութեամբ
Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին
Նախապէս արձանագրուիլ հետեւեալներուն մօտ.—
Տիկին Թադէոսեան 878-27-35
Տիկին Արսլանկիւլեան 734-70-19
Տիկին Հրաչեան 878-67-38
Տիկին Սանոսեան 645-13-52
Ոչ մէկ հանգանակութիւն
Ճաշագին 70 ֆրանք

## ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Երիտասարդաց Յանձնախումբը
կը կազմակերպէ
ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

**Matinée Dansante**

ANIMEE PAR L'ORCHESTRE VDANK'S

Կիրակի Մարտ 28 ժամը 15էն մինչեւ 22
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, Rue Bleue — 75009 Paris
Métro Cadet
Մուտք խմիչքով՝ 15 ֆրանք

ՕՐ. ԹԵՐԷԶ ՏԻՔԻՃԵԱՆ
եւ
Պ. ԺԻՐԱՅՐ ՊԱՏՄԵԱՆ
Նշանուած
Փարիզ, 1976, Մարտ 21

×

Այս ուրախ առթիւ Տիկին Ջամիկեան 100 Փր. կը նուիրէ լիբանահայ աղէտեալներուն (ստանալ Յառաջէն)

## ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի 28 Մարտ ի նպաստ Լիբանանի աղէտեալներուն: Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգային Միութեան եւ տեղւոյն բոլոր Միութիւններու մասնակցութեամբ, տեղի կ'ունենայ Վալանսի Սալ-տը-Ֆէթի մէջ: Զոյգ նուագախումբերով: Կռունկ նուագախումբը իր նորանոր յայտագիրով, եւ Ժ. Գօժա:

Տեղւոյն վրայ բոլոր տեսակի զովացուցիչներ, պիւֆէ:

## ՇԱՎԻԼ

## Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի Արեւագալի արարողութիւն:

## Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Մարտ 26) ժամը 20.30ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Հ.Յ.Դ. Շրջ. Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները ընդհանուր ժողովի Շաբաթ Մարտ 27, ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ

Նախաձեռնութեամբ
Ուրբաթ Մարտ 26, ժամը 20.45ին
Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17
ԴԱՇՆԱԿԻ ՀԱՄԵՐԳ

**Ժանէթ Մաֆեան**

(de l'Ecole Normale de Musique de Paris)
Ցայտագիր
ՊԱԽ, ՇՈՓԷՆ, ՖՈՐԷ, ՌԱՎԷԼ, ՏԸՊԻՒՍԻ
ԷԿՄԱԼԵԱՆ եւ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ
Մուտք՝ 10 ֆրանք
Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել Հ. Բ. Ը. Միութեան՝
924-86-71 եւ 227-12-26

Dimanche 28 Mars à 17 heures, SALLE MOLIERE — LYON
RECITAL

**Alice CHAMIRIAN**

(Mezzo Soprano)

**Raffi ARZOUMANIAN**

(Pianiste)

Au programme : *Schumann — Debussy — Gounod — Babadjanian — Komitas — Canatchian — Ohan Dourian — N. Kalandarian — K. Avédissian — A. Doloukhanian — A. Adjémian — Armèn Dikranian*

Entrée : 30 francs. Pour les étudiants : 20 francs

Réservation : Eglise de Lyon , 295 Rue Boileau

## A Céder

Suite retraite, cède places marché Issy-les-Moulineaux, couverts, pour bonneterie, lingerie, etc.

Téléphoner après 19 heures 642-66-48

## ԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հայ Արիներու Միութեան Ալֆորվիլի շրջանէն, Շաբաթ 27 Մարտ ժամը 21էն սկսեալ

Սալ տէ Ֆէթ ուիւ Վոլթէռ, Ալֆորվիլ:

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Հայկական ֆիլմ՝

**ԵՐԱԶԻ ՃԱՄԲՈՎ**

(Ատիս Հարմանտեան)

Կիրակի Մարտ 28

Cinéma Rex (Rue de Rome) à 9 heures 30
Film arménien « YERAZI DJAMPOV »
avec *Adis Harmandian*
Dimanche 28 Mars à 9 h. 30,
Cinéma Rex, Rue, de Rome Marseille

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

## ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

Մարտ 28 կիրակի ժամը 16ին Ալեք Մանուկեան» Մշակութային կեդրոնին մէջ

118, Rue de Courcelles, 75017 Paris
(Métro Courcelles)

Կը նախագահէ Ս. Ք. ՃԱՆԳՈՒ

Կը խօսին
ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ ԱՍԱՏՈՒՐ, ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ ՀՐԱՆԴ, ՊԱՊԻԿԵԱՆ ՍԻՄՈՆ

Մառի Աթմաճեանի «Վերջալոյսէն առաջ»
Վարդան Եղիշէեանի «Խորէն Խորվիրապին երկրորդ մահը»
Զուլալ Գազանճեանի՝ «Արեւծաղկի մը նման» գործերու մասին

Խօսք կը տրուի նաեւ հեղինակներուն

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՍԱԿԱԳԻՆ

ԱՊՐԻԼ ՄԷԿԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

| | |
|---|---|
| Մահազդ | 120 ֆր. |
| Հոգեհանգիստ | 50 ֆր. |
| Շնորհակալիք | 50 ֆր. |
| Ցաւակցութիւն | 25 ֆր. |
| Փոխան ծաղկեպսակի | 25 ֆր. |
| Հարսնիք, նշանտուք | 50 ֆր. |
| Ծնունդ | 50 ֆր. |
| Կը փնտռուի | 20 ֆր. |
| Կ'ուզուի | 30 ֆր. |

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

*Exigez*
*de votre fournisseur habituel*
*les délicieux*

**halva lokoum tahin**

Bongout

USINE A St. MENET - 13011 MARSEILLE - TEL (91) 43 12 53 - 43 04 07

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ
26
VENDREDI
26 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,20 F.

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 170 Ֆ. | Վեցամսեայ | 90 Ֆ. |
| Արտասահման Տար. | 200 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 20 |

51րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 13.549 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — N° 13.549

## ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

## ՖՐԱՆՍԱ

### ԺԻՍՔԱՐ ԻՐ ԴԱՏԸ ՊԱՇՏՊԱՆԵՑ

— o —

«Ինձ»ը փոխած էր, կը նկատեն բոլոր դէտերը: Խստակրօն երեւոյթով, մուգ գոյն զգեստով, հագիւ քանի մը եռագոյն ծաղիկ, քիչ մը ժպիտ բերելու համար, Ժիսքար փորձած էր կոլեան հանդիսու – թիւն մը տալ իր ելոյթին, որ աւելի քան ճառ մը՝ պաշտպանողական մըն էր: Կասկած չկայ որ մարդը ազդուած է, մանաւանդ գաւառական ընտրութիւններէն: 22 ամիսներու իր պաշտօնավարութիւնը կուցէ յաջողած են մարդը աւելի զգայուն դարձնել եւ կը զգայ թէ հաշուիչ մեքենայէ մը աւելին պէտք է տայ իր ժողովուրդին: Բայց մէկ օրէն միւսը չի կրնար դադրիլ նախ թէքնօքրաթ մը ըլլալէ եւ ինչ փորձ ալ որ ընէ այն մարդը չէ որ ամբոխներ ցնցէ եւ հասնի ժողովուրդին սրտին: Այսպէս Ժիսքար խօսեցաւ 26 վայրկեան: Իրեն կը պակսէր ինքնա – վստահութիւն եւ նաեւ համոզելու կարողութիւն: Սկիզբէն ընդունեցաւ թէ գաւառական ընտրութիւններու արդիւնքը ցոյց տուաւ որ Ֆրանսացիները դժգոհ են եւ մտահոգ բայց կը մխիթարուի մտածելով թէ այս ընտրութիւնները ընկե – րութեան մը ընտրութիւնը չէին: Այդ պարագային ժողովուրդը զինքը ընտրած էր եւ եթէ այդպէս չըլլար այսօր երկիրը պիտի ճաշակէր «հաւաքականութեան վարչակարգը»: Ընդհանուր ձեւով նաեւ միշտ անցեալ եղանակ կը գործածէ երբ կ'անդրադառնայ տագնապին կամ տնտեսական դժուարութեանց, ինչ որ կը նշանակէ թէ ըստ իրեն, ներկայիս արդէն կացութիւնը բարելաւուած է: Ժիսքար երեք հեռանկարներ ունի. — Վարել եւ կարգի դնել Ֆրանսայի տնտեսութեան վերա – զարթնումը, շարունակել եւ գլուխ հանել բարեփոխումները, իւրաքանչիւր Ֆրանսացիի բացատրել ներկայ քաղաքա – կանութեան իմաստը: Տագնապը խիստ եղաւ Ֆրանսայի համար: Երկրին ընդ – հանուր եկամուտը երեք առ հարիւր պակսեցաւ, աշխատանք փնտռողներու թիւը աւելցաւ եւ միլիոնը անցաւ, բազմաթիւ հաստատութիւններու մէջ աշխատավարձքերը եւ ժամանակացոյցերը զեղչուեցան: Ժիսքար կ'ուզէ զարկ տալ տնտեսութեան որպէսզի Ֆրանսա իր տեղը ունենայ Եւրոպայի մէջ եւ հաւասարէ հաւասար խօսի իր ընկերներուն հետ: Նախագահը կ'ուզէ նաեւ երաշխաւորել ապահովու – թիւնը, չընդունիր որ Ֆրանսացին Ֆրանսացի սպաննէ (զինեգործներու հարցը), պոռնկագրութիւնը տարածուի, պատանդ բռնուին (ճիպութի), եւայլն, եւայլն: Ժիսքար կը նուիրագործէ նաեւ Շիրաքը, որու յանձնած է մեծամասնութեան զանազան կուսակցութեանց համակարգու – մը: Կ'ուզէ անպայման կատարել բարեփոխումները, մանաւանդ գերարժէքներու (փլիւ-վալիւ) եւ հաստատութեանց: Կը խօսի համբերութեան եւ յամառութեան մասին, կը փորձէ փաստել թէ Ֆրանսայի վիճակը այնքան ալ գէշ չէ, բայց կը թուի թէ ինք իսկ համոզուած չէ ըսածին: Շփացած՝ կեանքէն, Ժիսքար յանկարծ կ'անդրադառնայ որ աստուածները միշտ բարեացակամ չեն իրեն համար եւ այն տպաւորութիւնը կը թողու թէ չի հասկընար ինչո՞ւ, քանի չի խորհիր անշուշտ թէ դուցէ իր վարած քաղաքականութեան ձախողութիւնն է:

Հակազդեցութիւնները ե՛ն ինչ որ կը սպասուէր (Միթերան պիտի պատասխանէր Հինգշաբթի կէսօրէ ետք միայն): Կօլիստները ուրախ են որ Շիրաքի դերը վերահաստատուած է, Անկախ Հանրապետականները կը գտնեն թէ հեղինակու – թիւն ցոյց տուաւ, Համայնավարները կը նկատեն որ Ժիսքար ընդունած է թէ Ֆրանսա իր օրով կը տառապի: Իւմանիթէ կը խորագրէ թէ՝ Ժիսքար ոչինչ ըսաւ լուծելու համար ընկերային մեծ հար – ցերը: Սենտիքաները, ըստ տեսակին, գոհ են կամ դժգոհ:

### ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ

Աշխատանքի Ընդհ. Համադաշնակցու – թիւնը (Սէ. Ժէ. Թէ.) եւ Դեմոկրատ Աշխատաւորներու Դաշնակցութիւնը (Սէ. էֆ. Տէ. Թէ.) մերժեցին երկաթուղիի տնօրէնութեան առաջարկները եւ ձգեցին գացին, բանակցութիւններու ատեն: Այդ ելոյթին ետք ալ 48 ժամուան ազգ. գործադուլ հռչակեցին (Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ): Միւս հինգ սենտիքաներու ըն – դունիլը չի թոյլատրեր որ կառախում – բերը կանոնաւոր բանին քանի փոքրա – մասնութիւն կը կազմեն:

Կազ եւ ելեկտրականութիւն ալ 24 ժամուան գործադուլ որոշեցին, Ապրիլ 7ի համար:

## ԼԻԲԱՆԱՆ

### ՖՐԷՆՃԻէ ՓԱԽԱՒ

### ՊԱԼԱՏԸ ՎՆԱՍՈՒԱԾ

### 200 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒՍ

Հինգշաբթի առտու Փարիզ հասած լուրերու համաձայն, նախագահ Ֆրէնճիէ վաղ առաւօտեան հեռացած է նախագահական իր պալատէն, որ հրադունդերու կրակին տակ առնուած էր եւ բաւական ծանրօրէն վնասուած: Ֆրէնճիէի հաւա – տարիմ զինուորները պատասխանած էին ինչ որ կը նշանակէր թէ բանակի զանազան հատուածներ կը կռուէին իրարու դէմ:

Կացութիւն մըն է որ այլեւս որակումի իսկ չի կարօտիր, բոլոր տեսակի ածա – կանները սպառած ըլլալով 11 ամիսէ: Կ'ըսուի թէ Ֆրէնճիէ օտար միջամտու – թիւն կը փնտռէր Զորեքշաբթի օր: Մտիկ չէր ըներ եղբօրն իսկ որ կը պաղատէր իրմէ որ հրաժարի:

Սուրիական լուծումի յոյսն ալ մարած է քանի Ճումպլաթ մերժած է տեսնուիլ Սուրիացիներուն հետ, առարկելով թէ այս օրերուս «շատ զբաղած է», աւելցնելով նաեւ.— «Սուրիական լուծում չկայ, միայն մե՛ր լուծումը կայ»:

Կռիւները սաստկացած են եւ Զորեք – շաբթի օր 200 մեռեալ կար: Կռիւները տարածուած են նաեւ լեռնային շրջան – ները, ինչպէս գրած էինք երէկ: Ալէյ, Պէյթ – Մէրի, Տհուր – Շուէր, Մթէյն, Պրումանա, Պիքֆայա կրակներու մէջ են: Նախագահական պալատին դէմ ռմբակոծութիւնները շարունակուած են Հինգ – շաբթի առտու Շիայի շրջանէն, մինչ Ֆրէնճիէ ապաստանած է քրիստոնեայ գիւղ մը, Զղորթայի վերը, որ նաեւ Տրիպոլիսի մահմետականներու թնդանօթներուն թիրախ է: Որոշ տեղեր ինչպէս Պէյթ-Մէրի եւ Պրումանա Ճումպլաթի ուժերուն միացած են Խաթիպի «Լիբա – նանի արաբ բանակի» ուժերը:

Պէյրութ կրկին ծուխի եւ մուխի մէջ է եւ դիակները կը դիզուին: Կը կարծուէր որ Հինգշաբթին կրնար վճռական օր մը ըլլալ: Ֆրէնճիէ սպառնացած է Սուրիացիներուն թէ օտար ուժեր պիտի կանչէ եթէ Դամասկոս չյաջողի: Երեւի կը յիշէ իր նախորդին՝ Շամունի լուծումը 1958ին, բայց 1976ի աշխարհը եւ Լիբանանը ոչինչով կը մնանին 1958ի աշխարհին եւ Լիբանանին, բացի դերպետութեանց շահերէն, որոնք ալ, անշուշտ փոխուած են:

## ԱՐԺԱՆԹԻՆ

### ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

— o —

Իզապելլա Փերոն հաւանաբար հասկցաւ որ չի բաւեր Փերոնի կինը ըլլալ յաջողելու համար, մանաւանդ եթէ հասկցած է նաեւ թէ Փերոն, գլխաւորաբար՝ էվիթայի ամուսինն էր: Աքսորը, ոսկեզօծ անշուշտ, ժամանակ կը թողու իրեն խորհրդածելու, քանի արտօնութիւն ունի անմիջապէս Սպանիա երթալու, ուր արդէն բաւական հաճելի «աքսոր» մը ապրած է անցեալին:

Երկրին մէջ, զինուորական ղեկավա – րութիւնը պատերազմական վիճակ հռչակած է, այսինքն լուսարգել հաստատուած է նաեւ գրաքննութիւն: Զօր. Վիտելա յայտարարած է թէ զինուորական ղեկավարութիւնը ի տես սահմա – նադրական, ընկերային, վարչական քաոսին, ստիպուեցաւ երկրին ղեկը ձեռք առնել:

Արժանթինի եօթներորդ պետական հարուածն է 1930էն ի վեր:

## Քանի մը տողով

ՍԱՐԳԻՍ ՓԱՍՔԱԼԵԱՆ Ամերիկահայը, որ ձերբակալուած էր իբրեւ խորհրդա – յին լրտես հաւանաբար փոխանակուի ամերիկացի լրտեսի մը հետ, այսինքն Սէ. Ի. Ա.ի գործակալի մը որու ինքնութիւնը ծանօթ չէ: Այս լուրը տուած է Հայուն փաստաբանը՝ Ճոն Քորպէյթ, չեշտելով թէ «նուրբ» բանակցութիւն – ներ կը տարուին Արտաքին նախարարութեան եւ Քա. Ժէ. Պէ.ի միջեւ այս ուղղութեամբ: Փասքալեան 46 տարեկան է եւ 22 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է:

ՄԱՐԵՇԱԼ ՄՈՆԹԿՈՄԸՐԻԻ յուղարկաւորութիւնը, զինուորական պատիւներով, կը կատարուի Ապրիլ 1ին, Ուինսոր:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ նախնական ընտրութիւններուն մէջ, առաջին անգամ ըլլալով Ֆորտ պարտուեցաւ ընդդէմ իր մրցակից կուսակիցին՝ Ռիկընի, Հիւսիսային Քա – րոլինի մէջ: Միւս ճակատի վրայ — Դեմոկրատ — Ճիմի Քարթըր իր դիրքը կ'ամրապնդէ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐԻՆ, գիները «միայն» 0,7 առ հարիւր յաւելում կրած են Ֆրան – սայի մէջ, ինչ որ գոհ կը ձգէ, եթէ ոչ բոլորը, գոնէ Ելմտական նախարարը:

## ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ Իւնեսքոյի մէջ

Մարսէյլէն, Վալանսէն եւ Լիոնէն ետք, ինչպէս գրեցինք, Հայաստանի պետական պարախումբը չորս ներկայացումներ ալ տուաւ, Փարիզ (3) և Իսի (1): Բայց հարկ է նշել որ կարեւորագոյնն էր Երկուշաբթի օրուան տրուած ներկայացումը Իւնեսքոյի մէջ, այն իմաստով, որ այս անգամ, ինչպէս մեր սովորութիւնն է «ներքին սպառումի» համար չէր: Արդարեւ Իւնեսքոյի սրահը, որ դժբախտաբար չունի բեմական եւ այլ յարմարութիւններ հարկ եղած տպաւորութիւնը կարենալ ստեղծելու համար, լեցուած էին ամէն ազգի եւ գոյնի ներկայացուցիչներ, որոնք մեծ խանդավառութեամբ հետեւեցան զանա – զան պարերուն: 1500 հոգինոց դասախօսութեան վերապահուած այս սրահին մէջ, այս անգամ քիչ էր Հայերու թիւը, ինչ որ աւելի շահեկան էր: Իւնեսքոյի իսկ շրջանակներու համաձայն, նախըն – թաց ոչ մէկ ժողովրդական խումբ կամ պարախումբ այսքան յաջողութիւն չէր գտած: Ներկայացման վերջաւորութեան, տնօրէնութիւնը քոքթէյլով մը հիւրասի – րեց պարախումբը:

Ուրախալի է արձանագրել որ թէ՛ գաւառը եւ թէ Փարիզ, բոլոր սրահները ծայրէ ծայր լեցուն էին հայրենակարօտ եւ խանդավառ բազմութիւններով: Այս առթիւ անհրաժեշտ կը նկատենք շնորհաւորել «Նաւասարդ» պարախումբը, որ յանդգնութիւնն ունեցաւ այս շրջապտոյտին նախաձեռնութիւնը ստանձնելու եւ կրցաւ դիմագրաւել բոլոր տեսակի խոչընդոտները, Ֆրանսահայութեան ապա – հովելով վայելքի եւ ոգեւորութեան պահեր:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 16–18)

### ԱՇՈՒՂ ՋԻՒԱՆԻԻ ԿԱՏԱՐՄԱՄԲ ՍԱԼԸ

Աշուղ Ջիւանիի երգերը հարազատ հընչած են հայ ժողովուրդին: Աշուղ Ջի – ւանիի կատարմամբ սալեր չեն հասած մեր ձեռքը, հակառակ այն իրողութեան, որ իր ժամանակաշրջանին կը պատրաստուէին հայկական սալեր: Այս տեսակէ – տէն, յայտնութիւն մը եղած է անասնաբուժական գիտութիւններու թեկնածու Ցովհ. Մակարեանի մօտ գտնուող Ջիւանիի «Ազգ իմ որքան նկուն մնաս» երգի սալը, Ջիւանիի մեկնաբանութեամբ, որ պատրաստուած է Թիֆլիս՝ 1905ին: Երգը կը մեկնաբանուի Ջիւանիի խումբին կողմէ՝ ժողովրդական գործիքներու նուա – գակցութեամբ: Դժբախտաբար ժամանակի եւ անփոյթ գործածութեան պատճառով սալը բաւական վնասուած է: Սալի երկրորդ երեսը ձայնագրուած է հայկական ժողովրդական «Շխալի երգը», Ա – լեքսանդրապոլցի երգիչներու եւ ժողո – վրդական գործիքներու նուագախումբի կատարմամբ:

# ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՅՍ ԾԱՅՐԱՅԵՂՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ․ եւ վերջին մաս)

Ահա նման հակասութիւններն են, որ ծայրայեղութեան յորձանքի մէջ են նետում մեր զգացականն ու տրամաբանականը:

Բնականաբար, մեր պատմութիւնը հոգեվերլուծելով հնարաւոր է հանել մեր հակասական նկարագրի ակունքներին՝ գտնելու բուն դրդապատճառն ու հակադդեցութիւնը: Պատմահոգեբան լինել անհրաժեշտ չէ սակայն մատնանշելու համար Հայոց պատմութեան ողբերգական փուլերը եւ նրանց թողած ազդեցութիւնը մեր ժողովրդի ներքին կառոյցի ու նկարագրի վրայ: Պետականութեան դարաւոր բացակայութիւն, օտար լուծ, եղեռն ու թափառական կեանք եւ միաժամանակ ազգային ստեղծագործական ուժի մշտառկայ գիտակցութիւն: Կիլիկեան թագաւորութեան անկումից ի վեր Հայը կարծէք աշխարհին ասել է․— «Եթէ վրաս ավերոտ էք տեսնում, լոկ Ջրաղացպան մի կարծէք, տեսէք, թէ ինչե՛ր պիտի անեմ»: Իր իրաւ հանճարը այլոց ապացուցելու այս մտասեւեռումը Հային պարգեւել է թէ՛ ազգային գերակայութեան զգացում եւ թէ միեւնոյն ժամանակ այլոց հաճոյանալու ստորակայութեան բարդոյթ՝ միմեանց յաջորդող այնպիսի յաճախականութեամբ, որ թւում է թէ այդ երկու ազդակները միաւորուած են, դառնալով մէկ ամբողջութիւն:

Սակայն ժամանակները փոխուել են: Հայութիւնը ամենուր ոտքի է կանգնել որպէս ազգ ու հաւաքականութիւն: Այլեւս ապացուցելու պէտք չունենք: փաստօրէն, իրենց մեծութիւնը մեզ պարտադրողներն են որ իրականում տառապում են ազգ․նուաստացման զգայումից: Ինքնավստահ մարդը չի ճնշի: Մենք այլեւ շատ պատճառ չունենք ոչ ծայրայեղօրէն ատելու, ոչ էլ ծայրայեղօրէն պաշտելու այլոց: Ազգամայնամոլութիւնը կը խեղդի մեր ստեղծագործական թափը, իսկ ազգայնամոռացութիւնը կը քանդի այն կառոյցը, որի վրայ հիմնել ենք մեր դարաւոր տունը: Ծայրայեղութեան պէտք չունենք: Որեւէ մէկին տօնաւերելու կարիք չունենք: Ժողովուրդ ենք ժողովրդների պէս մենք էլ ունենք մեր առաւելութիւններն ու պակասութիւնները: Երբեմն մի բանով բարձր ենք ուրիշներից երբեմն էլ այլ բանով՝ ցածր ուրիշներից: Բայց ամեն պարագայի, ա՛յս է, որ կանք: Մենք ենք: Ծիծաղելի կը լինէր եթէ ասէինք, թէ մենք բոլորից բարձր ենք: Ծիծաղելի չէ՞ միթէ մեր ազգային ժամանցը, երբ փորձում ենք աշխարհի բոլոր մեծութիւններին, Բուդդայից մինչեւ Բոնապարտ, Հայկական ծագումով օժտել:

Մեզ անհրաժեշտ է ընկերային հասունութիւն: Մեզ անհրաժեշտ է նաեւ հասարակական հաւասարակշռութիւն, որպէսզի կարողանանք զանազանել հայաստանցի կրթիչ քարոզչութիւնը ազգային ինքնահաւան պոռոտախօսութիւնից, որը աժան հայրենասիրութիւնից այն կողմ չի անցնում: Ինչո՞ւ ենք վախենում քննադատութիւնից: Շինիչ քննադատութեամբ կարող ենք ձերբազատուել մեր հանրային կեանքը խաթարող երեւոյթներից: Ինքնաքննադատութեան միջոցով ի վիճակի կը լինենք տեսնելու իրականութիւնը այնպէս ինչպէս որ է, այլ ոչ թէ այնպէս ինչպէս սիրում ենք տեսնել:

Կայ նաեւ ներհայեցողութիւնը թէ՛ անհատական, թէ հաւաքական տարածքով:

Դեռ չենք սովորել մեր թերութիւնների վրայ ծիծաղել: Մեր կատակաբանութիւնները միշտ այլոց մասին են: Մենք ազգովին այնքան գերզգայուն ենք, որ մեր թերութիւնների նկատմամբ դոյզն ակնարկը մեզ խռովում է, վիրաւորում մեր ազգային ինքնասիրութիւնը, երբ փաստօրէն հիմուրը լաւագոյն ալեղանին է լիցքաթերծելու մեր ներքին պրկուած լարուածութիւնը: Մեր արդի երգիծաբանները նոյնիսկ վախենում են մեր ազգային լարերին դիպչելու, որովհետեւ կորցրել ենք մեր մարդկային ձախաւերութիւնների վրայ ծիծաղելու կարողութիւնը: Ընկերապէս հասուն է այն ժողովուրդը, որը կարողանում է երգիծանքի նիւթ դարձնել իր կեանքն ու առօրեան, ներառեալ իր առաջնորդների ու իշխանութիւնների գործունէութիւնը:—

Ամեն պարագային, պէտք է վերջ տալ ծայրայեղութիւններին:

Հայրենասիրութիւնը ո՛չ մենաշնորհ է, ո՛չ էլ ցատկատախտակ ազգային հեղինակութեան ու դիրքի: Ոմանք մէկ տասներորդ ժամին հայրենասիրութեան չինծու պատմուճանը իրենց ուսին նետելով՝ վրդովւում են, երբ Խորհրդային Հայաստանի որեւէ բացասական երեւոյթի նկատմամբ քննադատութիւն են լսում, առանց անդրադառնալու, որ միմիայն որդու յաջողութեամբ նախանձախնդիր մայրն է, որ տեսնում ու քննադատում է իր որդու սխալ արարքը: Առանց առողջ քննադատութեան, սրբազան կուռքերի կը վերածուեն մեր հասարակական ու քաղաքական մարմինները — լինի Հայաստանում թէ Սփիւռքում, իսկ նման կացութիւնը բացարձակ լճացման կ՚ենթարկէր մեր համազգային կեանքը: Զգուշացէք այն մարդուց, որը շարունակ դովեստ է շռայլում ձեր հասցէին: Պէտք է քննադատել մեր ծայրայեղութիւնները: Այլապէս խարխանքի վարդագոյն քօղի տակ էլ աւելի պիտի դեգերենք ընկերային տհասութեան մթին արահետներում:

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

# ՀԱՅ ԳԻՒՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ 19ՐԴ ԴԱՐՈՒՆ

— o —

ԽՄԲ․— « Գարուն » ամսագրի 1976 Յունուարի թիւին մէջ Ռաֆիկ Յովհաննիսեան գրախօսական մը ստորագրած է Կ․ Ա․ Դանիէլեանի «Հայ գիւղագրութիւնը 19րդ դարում» գրքին մասին: Կուտանք գրութեան գլխաւոր մասերը, արեւմտահայերէն:

Ցոյսերու եւ հիասթափութեան, վերելքի ու ազգային ողբերգութեան բազմաթիւ դրուագներով լեցուն են հայ ժողովուրդի նոր շրջանի պատմութեան էջերը:

Պատմութեան լայն ֆոնի վրայ, ժամանակի ու գրականութեան եւ արդի հայագիտական գործերու, ինչպէս նաեւ գիւղական վաւերագրերու համակողմանի քննութեամբ, գրականագէտ Կ․ Ա․ Դանիէլեան ընթերցողին ներկայացուցած է 19րդ դարու 60–90ական թուականներու հայ գիւղագրութեան նուիրուած ծաւալուն ուսումնասիրութիւն մը:

Պատմաքննական վերլուծումի ենթարկելով հայ գիւղի եւ գիւղացիութեան նիւթական եւ իմացական յառաջխիմութեամբ շահախնդիր տարբեր խաւերու տնտեսական ծրագիրներն ու ժամանակի իշխող մտայնութիւնն ընդհանրապէս, հեղինակը յաջողած է պատմա-փիլիսոփայական ու տնտեսագիտական յենքի վրայ բացայայտել Կովկասահայութեան շրջանակին մէջ խմորուող գաղափարական հակասութիւններն ու սարաձայնութիւնները՝ գիւղի վերափոխման ուղիներու խնդրին մէջ: Հեղինակը հայ գիւղագրութեան ծագումն ու զարգացման փուլերը քննելով չէ բաւարարուած, այլեւ խոր քննութեան ենթարկած է գիւղական իրականութիւնը արտացոլացնող 40ամեայ հսկայ ժամանակամիջոցի մը հայ գեղարուեստական գրականութիւնը:

Հայ գիւղագրութեան սկզբնաւորման նախադրեալները քննող հեղինակի տեսադաշտէն դուրս չեն մնացած ո՛չ Մ․ Նալբանդեանը եւ երկրագործութեան անոր հաւատոյ հանգանակը, ո՛չ ռուս յեղափոխական — ժողովրդավարներ եւ ոչ ալ գրող Գ․ Ուսպենսկի:

Հայ գիւղի եւ գիւղացիի մուտքը նոր գրականութեան մէջ անառարկելիօրէն կապելով Խ․ Աբովեանի անունին, հեղինակը կը մատնանշէ նաեւ Աբովեանին յաջորդած գրողներու այն շարքը՝ Պ․ Պռօշեան, Գ․ Տէր–Յովհաննիսեան, Ղ․ Աղայեան, Ա․ Արարատեանց, Գ․ Պապեանց եւ ուրիշներ, որոնք իրենց ստեղծագործութիւններուն մէջ վեր հանեցին «մոռցուած աշխարհի» դժնդակ պատկերը, գիւղացիի կենցաղը, անոր ազգային ու ընկերային — քաղաքական նկարագիրը:

Ընկերային թշուառ վիճակը հայ ընչազուրկ դեղջուկը կը կորէր հայրենի գիւղէն, կը նետէր մեծ քաղաքներու ամենակուլ երախը: Հոն քիչեր կը դիմանային կեանքի ահաւոր փորձութիւններուն: Բարոյական ու ֆիզիքական անկման դատապարտուած, անոնց զգալի մէկ մասը թեւաթափ կը վերադառնար գիւղ՝ նորէն կրելու «վերուստ սահմանուած» իր լուծը: Նկարագրելով մեծ քաղաքներու չնչահեղձ իրականութիւնը, հայ գիւղագիրները աշխատաւոր գիւղացիութեան հայեացքը կը փորձէին նորէն դարձնել դէպի հարազատ վայրերը, հայրենի օջախը, եւ գիւղաշինական իրենց ծրագիրներով կը ջանային կարելի չափով նպաստել գիւղի եւ գիւղացիի յառաջդիմութեան:

Կ․ Դանիէլեան յաջողութեամբ կերտած է գիւղագիր «իր հերոսներու» կերպարները: Վաղամեռիկ Ս․ Արարատեանց, որու գիւղափրկիչ ծրագիրները կը խարսխուէին լուսաւորութեան « ամենազօր » ուժին, « հասարակաց անողոք դատաստանի » ուրուականով կ՚ահաբեկէր գիւղական տանուտէրերը եւ դզիրները, եւ կը պահանջէր խղճի մտօք եւ լուսաւորեալ կառավարում:

Ուրիշ հոգերու հետ միասին, արեւմտահայ պանդուխտ մշակներու, անոնց ընկերային ճակատագրի հարցն էր որ կը յուզէր «Վիշապ»ի հեղինակ Մանդալը: «Աշխատանքը կ՚ազնուացնէ մարդը» նշանաբանը Ա․ Ագապեանի կոչ–մեղադրանքն էր նետուած գիւղական հարստահարիչներուն՝ աղաներուն, բէգերուն եւ մելիքներուն:

Դրուատելով Ա․ Ագապեանի կողմէ գիւղական ցեցերու հասցէին եղած մերկացումները, Կ․ Դանիէլեան միաժամանակ կը քննադատէ գիւղի ընկերային ուժերու փոխյարաբերութեան անոր սխալ պատկերացումները:

Հ․ Ծուղուրեան իրապաշտօրէն կերտած գիւղական իր պատկերներուն մէջ կը ներկայացնէր ընկերային անհաւասարութեան հետեւանքով ստեղծուած անտանելի այն դոյավիճակը, որուն մէջ կ՚ապրէր հայ գիւղացին: Սակայն անմիամտօրէն կը կարծէր որ կեղեքումը այդքան ահաւոր չէր ըլլար, եթէ չըլլային գիւղական կառավարիչներու օրինազանցութիւնները:

Կ․ Դանիէլեանի ուսումնասիրութեան ուշագրաւ էջերէն են «Աշխատանք» թերթին եւ անոր խմբագիր Գ․ Տէր–Մելքսեդեկեանի նուիրուած հատուածները: Գրքին մէջ համակողմանի քննութեան կ՚ենթարկուին ազգագրական գիւղական վէպի ու պատմուածքի տասնամեակներ շարունակուող սեռի առանձնայատկութիւնները, կը մատնանշուի իրականութեան լուսանկարչական արտացոլման մեթոտի ճանաչողական եւ առաւել գեղարուեստական արտայայտութեան աղքա-

# ՎՈՒՊՐԻԿԸ

Յ․

Այս սեղանին շուրջ մարդ կը զգար թէ կ՚առէր:

Անոր շուրջ կոչականներ կը սպասէին լռելեայն: Իրենց դիմագիծերուն դաժան — կուլթիւնով եւ խելացի կորովով անոնք կը նմանէին գրեթէ Նիկիտա Վասիլիչին: Հաստամէջք, կարճ վիզով, դաժան մօրուքով, անճաշակ եւ դիմացկուն հագուստներով անոնք տարօրինակ սեղանահոյլ մը կը կազմէին այդ սրահին մէջ որ կը կրէր տակաւին նրբացած փարթամութեան մը հետքերը: Իրենց խոշորկեկ մատները որոնց եղունգները կտրուած կամ տարակուսական էին, տեսակ մը յարգանքով կը գործածէին բազմաշխատ գդալներն ու նրբին բաժակները: Կը զուշակուէր որ այդ ձեռքերը ուրիշ աշխատութիւններու վարժուած էին: Ուտելիքով լեցուն պայուսակներ գիւղէն քաղաք տանելու եւ հոն առասպելական գիներով ծախելու, ծանր կառադուներ բանալու, բակեր մաքրելու, ձիեր առաջնորդելու սառած Ջրաբը որ պէտք կ՚ըլլար կացինի հարուածներով բանալ եւ թերեւս ով գիտէ անասող ու անլուսին գիշերներ անցորդներ խեղդելու:

— Բոլորն ալ իմ տեսակէս մարդիկ, ըսաւ Նիկիտա Վասիլիչ գոհունակ խըն — դուքով մը սեղանակիցները ցոյց տալով: Անոնք «պապաներու տղաներ» չեն: Գործերնին գիտցողներ, եղբայրներ են: Գործակալները ի զուր հոգինին կը հանեն, անոնք որ տխմարներ չեն, շատ լաւ գիտեն որ մենք ենք արդէն տէրերը:

Պզտիկները հիացումով աչքէ կ՚անցընէին բոլորն ալ: Անոնք իմացած էին այս զաղտածածուկ ճաշարաններու շուրջ խօսուիլը ուր, իրենց երեւակայութեանը անմատչելի գիներով կը գտնուէին ճերմակ հաց, հաստիկներ, սեր, միս, գինի: Անոնք այլեւս չէին համարձակեր խօսիլ․ յուզուած՝ կարծես տաճարի մը մէջ ըլլային շունչերնին կտրուած: Եւ երբ իրենց թրջած մարմիններուն վրայէն սարսուռ մը կը սահէր, չէին նշմարեր որ ցուրտէն էր այդ:

Նիկիտա Վասիլիչին հիւրընկալուհին եկաւ ընդմիջեց իրենց հայեցողութիւնը: Բազկաթոռի մը վրայ երկու ներքնազգեստներ դրաւ եւ գնաց:

— Օ՛ն, շուտով հագուեցէք, ըսաւ վաճառականը:

Անիթան սկսաւ կօշիկները հանել: Լենան արդէն իր երանգզեստը կը քակէր երբ Նիկիտա խուլօրէն մռմռեց․

— Հոս եկուր պզտիկ, քեզի հանուեցնեմ:

Հլու հնազանդ, տղեկը մօտեցաւ: Մարդուն մատները չէին դադար բայց՝ յանկարծականօրէն ոժգունած դէմքը կարծես պզտիկ չարժուն խորշոմներով կը յուզուէր:

Կարծես թէ կամ է, որ կ՚եռայ խորհեցաւ Լենա:

Մեղմիկ հանեց աղջկան պլուզը, քըղանցքը սահեցուց: Ան մերկ էր: Իր նիհարցած մարմինը կը պահէր հպարտ շըհնորք մը, յամպարազոյն եւ այնքա՜ն անբիծ կերպարանք մը ունէր որ երբեմն զայն դիտելով Լենա լալու խենթ փափաք մը կ՚ունենար, բայց այս գիշեր կը ցուցնէր մարմինը առանց ամչնալու, խնդալով ի տես Անիթային որ խոշոր ներքնազգեստի մը մէջ կորսուած էր:

Իր խորտուբորդ ձեռքով, Նիկիտա դանդաղօրէն շոյեց թարմ մորթը: Իր բիբերը մեռած կ՚երեւէին զանոնք քօղարկող գոլորշիին ետեւէն, քրտինքի խոշոր կայլակներ կը ցոլային իր ճակտին վրայ, արտեւանունքները շրջանակող կարմիր ց ա ն ց ը կը ձգտէր, պայթելու սահման: Ցանկարծ եա հրեց կոպտօրէն պզտիկը, պոռալով․

— Պահէ միս, սատանայի աղջիկ, մի փորձեր զիս:

Ուժգնօրէն շունչ առաւ իր ճնշուած կուրծքը թեթեւցնելու համար եւ ռռնաց․

— Ուտելիք եւ խմելիք, գժբախտութեան կոմսուհի:

Ցետոյ գնաց երկնցաւ անկողնին վրայ եւ գոցեց աչքերը, բերանը տապալանքէն գալարուն:

Ծերուկ կինը ափսէի մը վրայ բերաւ խաւեար, ճերմակ հացի շերտեր, խոզեղէն եւ վօտքայով լեցուն գաւաթը:

Նիկիտա Վասիլիչ հեկեկաց․

— Դարձեալ զայն կը տեսնեմ կոմսուհի:

Համբօրէն կինը մեծ գաւաթ մը օղի լեցուց զոր մէկ ումպով կուլ տուաւ Նիկիտա: Այն ատեն իր դէմքը հանդարտեցաւ եւ ոտքի ելլելով պոռաց․

— Օ՛ն, աղջնակներ, տխուր մի ըլլաք, այս գիշեր պէտք է խնդալ: Ես ալ զուարթ պիտի ըլլամ, իմ ուրուականս անցաւ:

Ձայնը ցածցնելով․

— Վասնզի, ես ուրուական մը ունիմ, գիտէ՞ք․ բայց բան մը չէ․ կը խմեմ ու ան կը փախչի:

ԺՈԶԷՖ ՔԷՍԸԼ

(Շար․ – 9)

տութիւնը, ինչ որ սակայն չէ խանգարած հայ գիւղագիրները բարբառային, կենցաղագրական տարրի հմուտ օգտագործումով հասնելու համար ժողովրդական բարքերու՝ հաւատալիքներու, սովորութիւններու, ծէսերու իրապաշտական բնութագրումին:

«Մուրճ» ամսագրին եւ հայ գիւղագրութեան գործին մէջ անոր ունեցած անուրանալի վաստակին նուիրուած են գրքի վերջին գլուխները: Ամսագրին խմբագիրը՝ Ալ. Արասխանեան, գիւղի կորգայման հեռանկարները կը կապէր գիւղատնտեսական մտաւորականութեան ստեղծումին:

Կ. Դանիէլեան, խոր ու բազմակողմանի քննութեան ենթարկելով յատկապէս 90ական թուականներու գրական բեղուն շրջան մը ապրած Պ. Պռօշեանի ստեղծագործութիւնները եւ «Մուրճ»ի հետ անոր գործակցութիւնը, մասնաւոր տեղ յատկացուցած է ամսագրի աշխատակից գիւղագիրներու՝ Ա. Աղելեանի եւ Բաբկէնցի (Գ. Մնացականեան):

Նախապէս նարոդնիկութեան (*) հաւատացող Ա. Աղելեան 90ական թուականներու վերջերը մասամբ հրաժարեցաւ իր հին հայեացքներէն: Իսկ Բաբկէնց աղդեցութեան տակ էր մէկ կողմէ՝ արեւմտահայ ժողովուրդի ազատագրութեան հետամուտ ազգային նարոդնիկներու մըտայնութեան, միւս կողմէ՝ Մ. Նալբանդեանի նշած «Երկրագործութեան որպէս ուղիղ ճանապարհ» հայ գիւղի յառաջդիմութեան համար: Սակայն երբ 1892ին ցարական դատարանը հաշուեյարդարի ենթարկեց Արեւմտեան Հայաստան անցնիլ ուզող Ս. Կուկունեանի խումբը, դատարանին մէջ ցարական իշխանութիւններու ստայօդ ու կեղծ մեղադրանքներու մերկացումով եւ անձնազոհ այդ հայրենասէրներու պաշտպանութեամբ հանդէս եկաւ Բաբկէնց: Եւ պատահական չէր, որ քիչ ետք՝ 1896 – 97ին հրատարակուած անոր «Նորեկ» վէպի հերոսը, նարոդնիկական իր պատրանքներու խորտակումէն ետք, ի վերջոյ կը մեկնի Արեւմտեան Հայաստան:

Բազմաբնոյթ հարցերու գիտական խոր վերլուծումով, բարձր մշակոյթով գըրուած ծաւալուն այս ուսումնասիրութիւնը ունի նաեւ պատմագիտական մեծ նշանակութիւն եւ Կ. Դանիէլեանի կարեւոր մէկ նպաստն է հայ գրականութեան:

ՌԱՖԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

---

(*) Հանրային – քաղաքական շարժում մը, որ յառաջ եկաւ Ռուսաստանի մէջ 19րդ դարու երկրորդ կէսին, կողմնակից էր անհատական ահաբեկումի իբրեւ քաղաքական պայքարի միջոց եւ դէմ էր զանգուածային կուսակցութիւն կազմումին:

## ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

### ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ).— Հայաստանի պետական պարախումբը սկսաւ իր շրջապտոյտը Ֆրանսա, Մարսէյլով, Կիրակի Մարտ 14ին: Երկու ներկայացումներուն ալ քաղաքապետական օփերան ամբողջովին լեցուած էր:

Վանուշ Խանամիրեանի ներկայացուցած «անսամպլը» խանդավառեց անկասկած ներկայ հայրենաբաղձ բազմութիւնը, որուն սրտի լարերը կը բախէին աւելի հայրենիքի ժամուն, քան բուն պարարուեստի գեղեցկութիւններուն, արտայայտութիւններուն:

Շուրջ 65 անդամներէ բաղկացած խումբ մը, որ շնորհիւ իր պարագրին ջանքերուն, արհեստին, տաղանդին, գեղարուեստական – բեմադրական ոճին, շնորհիւ իր վաստակաւոր պարագլուխներուն՝ Սուրէն Ջանջուրեան եւ Այտա Յարութիւնեան, ի մէջ այլոց, առանց պարարուեստի գագաթները հասնելու, ցոյց տըւաւ արուեստավարժ մակարդակ մը: Այս տեսակէտով յուսախաբ չեղանք:

Վանուշ Խանամիրեան կ՚առաջարկէր իր հանդիսատեսներուն գոյներու, տարազներու, երաժշտութեան, տեսարաններու ընդմէջէն պտոյտ մը դէպի Հայոց բնաշխարհը, ոգեկոչում մը հայ ժողովուրդի պատմութեան, ուր սակայն օտար պարարուեստի ազդեցութիւնը երբեմն զգալի էր:

Յայտագրի առաջին բաժինը, Բերդ – պար, Կակաչներու պար (կակաչները տարօրինակ կերպով կը նմանէին հարսնուկներու), Կատակապար, Սարդարապատ, Ուզուն տարա, Գաւազաններու պար, մեզ կը ձգէին քիչ մը մեր ախորժակին վրայ. սակայն Կաքաւաճ, Հովիւներու երազը եւ Սասունի պարերը որոնց մէջ պարուհիներու հեզասահ քայլերը, ալեծածան շարժուձեւերը, մանաւանդ ձեռքերու, տողոց ճկունութիւնը, խաղարկութեան արտայայտութիւնը, հպարտ կեցուածքը, վճռական շարժուձեւերը, կը շեշտէին պարախումբի իրական կարողութիւններն ու կարելիութիւնները, տալով պարագրին առիթը լաւագոյնս արտայայտելու իր տաղանդը:

Երկրորդ բաժինը աւելի հարուստ եւ այլազան էր ե՛ւ բեմադրութեամբ ե՛ւ պարագրութեան որուն մէջ արուեստագէտները աւելի ազատ, աւելի համարձակ ընթացք կուտային իրենց տաղանդին, ընդունակութեան: Մէկդի դնելով Զմեռ, ձմեռ ռուսական աւանդական պարը, որ ոչ մէկ բան կ՚աւելցնէր յայտագրին, բացի Այտա Յարութիւնեանէն որուն արհեստը եւ տաղանդը իրենց գագաթնակէտին հասան, Որսորդներու պար եւ Խաչատրեանի Սուրի պարերուն մէջ, յայտնուեցան նաեւ Սրբուհի Պապայեան Շուշիկ, Սոֆի Տեւոյեան Չինար ես, Սերժ Պօղոյեան, Ալպէռ Գիզիրեան եւ Լեւոն Կազոյեան Լեռնցիներու պար կտորներուն մէջ:

Հարկ է շեշտել որ բաւական յաջող էին Որսորդներու պար, Լեռնցիներու պար եւ Սուրի պար պարախաղերը, որոնք արդարօրէն արժանացան կրկնութիւններու (պիս): Վերջինը Սուրի պարը պարագրականօրէն հաւանաբար ամենէն յաջողն էր: Թիֆլիսի կինտօները եւս ուրախ, խանդավառ մթնոլորտ եւ տրամադրութիւն ստեղծեցին:

Կարլէն Միրզոյեանի նուագախումբը իր 12 երաժիշտներով եւ Թիփիք նուագարաններով (տուտուք, զուռնա, տավուլ, քանոն, քեմանչա) բերաւ հայկական աւանդական, ժողովրդական եւ դասական երաժշտութեան դրոշմը հարազատօրէն: Ժողովրդական եղանակ կտորին մէջ Վ. Յարութիւնեանի մեկնաբանութիւնը տխուր, ականջներու հաճոյք մըն էր:

Հայաստանի պետական պարախումբը, որ ջերմ եւ երկար ծափահարութիւններով ողջունուեցաւ Մարսէյլի քաղաքապետարանի օփերայի բեմին վրայ, ցոյց տուաւ ժողովրդական պարերու յատկանիշները:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

## ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ

### ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

— O —

Ֆրանսական բանակի հայ Ռազմիկներու եւ Կամաւորներու Ընկերակցութեան տարեկան ընդհ. ժողովը գումարուեցաւ Կիրակի Մարտ 21ին ժամը 10ին, 32 Ռիւ Թրեվիզի իրենց ժողովասրահին մէջ:

Ներկաներու թիւը, ըստ կանոնագրի, մեծամասնութիւն նկատուելով, նախագահ Պր. Գ. Պագըրճեան նիստը բացուած յայտարարեց հրաւիրելով ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեամբ յարգելու յիշատակը, տարւոյն ընթացքին մեզմէ յաւէտ բաժնուած ընկերներ Սրապեանի եւ Մանուէլ Թէրզեանի:

Քարտուղարը Յարութիւն Տիրաբեան կարդաց Միութեան մէկ տարուան գործունէութեան տեղեկագիրը, որմէ կը պարզուէր թէ Միութեան գործունէութիւնը եղած է բաւական օգտաշատ հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Ապրիլ 24ին, նահատակաց սգատօնի 60ամեակին՝ ինչպէս նաեւ Միութեանս պատուոյ դաշտին վրայ ինկած ընկերներու յիշատակին յաղթական կամարին տակ բոցը արծարծուած է, ծաղկեպսակի մը զետեղումով, օտար դրօշակիրներու մասնակցութեամբ:

Ընկերակցութիւնը ծաղկեպսակի մը զետեղումով մասնակցած է Վերտէօնի ճակատամարտին ինկած հերոսներու պետական հանդիսութեան:

Սեպտեմբեր ամսուն Արարայի ճակատամարտին ինկած հերոսներու յիշատակին ծաղկեպսակ մը զետեղած է հրաւիրելով բոլոր օտար ռազմիկներու ընկերակցութիւնները:

Նոյեմբեր 9ին պատգամաւորութիւն մը մեկնած է Պրիւսէլ իր երկու դրօշներով մասնակցելու արարողութեան, ուր կազմակերպուած էր հայ նահատակներու 60ամեակին նուիրուած հանդիսութիւն ևն.:

1975ի ընթացքին 65 տարեկանէ վեր բազմաթիւ ընկերներ դիմում կատարած էին որպէսզի իրենց Քառթ տը Քոմպաթան շնորհուի օգտուելու այդ առթիւ կարգ մը առաւելութիւններէ. պէտք եղած դիմումը կատարուած է պատկան իշխանութեան, որու ի մօտոյ գոհացում տրուիլը յուսալի է, յետ քննութեան:

Ապա ներկայացուեցաւ 1975ի հաշուեկշիռը, 6000 Ֆրանքի ելք մը եղած է միայն:

Եղան զանազան հարցումներ եւ առաջարկներ, որոնց գոհացում տրուեցաւ դիւանի կողմէ: Որոշուեցաւ 1976 Մայիս 22ին, Սարդարապատի հերոսամարտին առթիւ խմբական այցելութիւն մը կազմակերպել Անդրանիկի դամբարանին:

Պիտի կազմակերպուի համաժողովրդակային հաւաքոյթ մը Ապրիլ 24ին Սալ Փլէյէլի մէջ եւ Յաղթական Կամարին տակ ծաղկեպսակ պիտի զետեղուի:

Հուսկ յետոյ ձեռնարկուեցաւ նոր վարչութեան ընտրութեան: Ընտրուեցան եւ վերընտրուեցան հետեւեալները.—

Նախագահ Պր. Գ. Պագըրճեան, ընդհ. քարտուղար Պր. Պ. Չպուքճեան, գանձապահ Պր. Սուրէն Ակոբոֆ, անդամներ՝ Միհրան Մավեան, Տիրան Ոսկերիչեան, Գրիգոր Ադամեան, Հայկազ Սինանեան, Սարգիս Կարապետեան եւ Օգսէն Խարբութլեան:

Նախագահ Գ. Պագըրճեան թելադրեց ընկերներուն որ անտարբեր մնացած ռազմիկները հրաւիրուին մօտէն մաս կազմելու ընկերակցութեան, նկատի ունենալով Պետութեան մօտ անոր ունեցած արժանիքներն ու առաւելութիւնները:

Նիստը փակուեցաւ ժամը 12.30ին:

Գ. ՊԱՐԹԵՒ

## ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Պարոնի մը ամուսնութիւն կ՚առաջարկեն: Ան կը պատասխանէ.

— Երկու բան սիրեցի խենթենալու աստիճան: Կիները եւ ամուրիութիւնը: Առաջին մոլութիւնս կորսնցուցի: Բայց երկրորդը պէտք է որ պահեմ:

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

### ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒ ՆԿՈՒՂԸ

— Ձայնդ այնքան անոյշ է եւ խօսելու եղանակդ այնքան համոզիչ որ, չեմ կըրնար մերժել քեզ: Մտիկ ըրէ ուրեմն: Վենետիկի մէջ, երջանիկ ընտանիք մը կար, այս ընտանիքին մեծը դուքս մըն էր: Ռոլան սարսռաց:

— Դուքսը եւ դքսուհին երիտասարդ, գեղեցիկ, ուժով, ամէնէն սիրուած եւ ամէնքին հիացումին արժանացած զաւակ մը ունէին: Այս երիտասարդը ազնուազարմ աղջիկ մը կը սիրէր եւ աղջիկն ալ զինքը կը սիրէր... Բայց ի՞նչ եղաւ, բարի մարդ, ինչո՞ւ այդպէս լալ սկսար...

— Շարունակէ՛, շարունակէ՛:

— Լռութիւն, ձայն ելաւ, բացագանչեց մօրուսաւոր մարդը խուլ մրմունջով մը:

Եւ ցուցնելով ականջները սրեց:

Ռոլան եւս ականջները սրելով լսեց թէ դուրսէն ոտքի ձայներ կուգային:

— Շուտ, շուտ տեղդ վերադարձիր, մըլտաց մօրուսաւոր մահապարտը:

Եւ Ռոլանի բացած գետնուղիի բերնին քով վազելով, սալայատակը վեր վերցուց:

Ռոլան ոստումով մը փոսին մէջ ցատքելով ըսաւ.

— Ես դարձեալ պիտի գամ:

Այս միջոցին նկուղին դուռը բացուեցաւ:

Մահապարտը սալայատակը տեղը տեղաւորելէ յետոյ վերմակը գետնուղիին կափարիչին վրայ փռելով վրան երկնցաւ:

Տասնի չափ մարդիկ նկուղէն ներս մտան, որոնցմէ մին դատարանի գրագիրի կը նմանէր եւ ձեռքը պլորուած թուղթ մը բռնած էր: Անոնց ետեւէն ներս մտաւ կարմիրներ հագած հսկայ մը որուն թեւին վրայ սեւ կերպասի կտոր մը կախուած էր:

Միւսները զինուած բանտապահներ էին:

— Ոտքի ել եւ Գերագոյն Խորհուրդին վճիռը մտիկ ըրէ, խօսք առաւ դատարանին գրագիրը:

Մահապարտը ոտքի ելաւ:

Գրագիրը անողոքաբար եւ մեքենայական արագութեամբ մը սկսաւ լպռտել ձեռքի թուղթին պարունակութիւնը: Հակառակ անոր որ գրագիրը իր կարդացածէն ոչինչ հասկցած էր, մահապարտը հասկցաւ գլխատման դատապարտուած ըլլալը եւ վայրագօրէն ըսաւ.

— Լաւ, ե՞րբ պիտի կտրեն գլուխս:

— Չիմացա՞ր գոչեց գրագիրը: Վաղը առտու: Գերագոյն Խորհուրդը իր արդարամտութեամբն ու ներողամտութեամբը ատեն տուաւ քեզ մինչեւ վաղը առտու երկինքին հետ հաշտուելու: Դուն երկինքին դէմ թշնամանեցիր եւ ներողութիւն խնդրելու ես: Իսկ գալով մարդոց, պաշտօն ունիմ յայտնելու թէ անոնք ներած են քեզի...:

— Հրաշալի ներում, բնաւ ըսելիք չկայ այդ մարդկային ներումին, մրմնջեց մահապարտը: Գլուխս կտրելո՞վ կը ներեն կոր ինծի... ո՛հ, հազար շնորհակալութիւն...:

— Քահանայի պէտք ունի՞ս:

— Քահանան ի՞նչ պիտի ընէ որ:

— Հոգ մի ըներ, քահանայ մը պիտի ղրկենք: Ջանա որ Աստուծոյ սուրբ պաշտօնեային խօսքերը մտիկ ընես... Ջղջա՛, ղղջա...:

— Ինծի նայէ, ինծի մահազդ մրտող սուրբ պաշտօնեայ, սատանային պոչին վրայ կ՚երդնում որ, եթէ այս նկուղէն ներս մինչեւ վաղը առտու մէկը մտնելու ըլլայ, կոկորդին կոխելուս պէս հաւու պէս կը խեղդեմ, հասկցա՞ր, գոռաց մահապարտը աչքերը սպառնականօրէն բանալով: Գնա քու մեծերուդ ատանկ ըսէ:

— Աղէկ, աղէկ, ուրեմն չունի պէս առանց հաղորդութիւն առնելու սատկէ՛, գոռաց գրագիրը:

Ապա խօսքը դահիճին ուղղելով աւելցուց.

— Դահիճ, պաշտօնդ կատարէ:

Եւ մէկ կողմ քաշուեցաւ: Կարմիր լաթերով մարդը մահապարտին մօտենալով, թեւին վրայի սեւ կնգուղը անոր գլխուն նետեց:

Կարմիր լաթերով մարդը դահիճն էր, իսկ սեւ կնգուղն ալ մահապարտներու տրուած վերջին զգեստը:

Այս կնգուղը մահապարտին գլուխէն անցուելով մինչեւ ծունկերը կ՚իջնէր, կերպասը բարակ էր եւ թափանցիկ, այնպէս որ, մահապարտը կրնար զայն գլուխը անցընելէ յետոյ քալել:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

## ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ

ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

*Երեքշաբթի, Մարտ 30, ժամը 16·40, Ֆրանս—Քիւլթիւռ կայանէն, Պրեժիթ Մասէնի «Երաժշտութիւնը եւ օրերը» յայտագրի ընթացքին ·Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը կը ներկայացնէ իր նոր սալը՝* ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՊԱՏԱՐԱԳԸ:

## ԴԷՊԻ ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ ՎԵՆԵՏԻԿ

(Յուլիս 4էն 11)

*Մխիթար Աբբահօր ծննդեան 300ամեակին առթիւ, Մարսէյլի* Ռեւ. տ'Օպանեի *Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ հայ կաթողիկէ ժողովրդապետութիւնը կը կազմակերպէ Սարգիս Վ. Դաւիթեանի առաջնորդութեամբ, ճամբորդութիւն մը Մարսէյլէն դէպի* Սուրբ Ղազար, Վենետիկ, Փատովա, Պերկամօ, Միլանօ, Ճենովա, Մարսէյլ:

*Փոխադրութեան միջոց՝ շոգեկառք, օթոքառ, վափորեթթօ:*

*Պանդոկի եւ փոխադրութեան ամբողջական գին՝* 1080 Ֆր.:

*Արձանագրութիւնները մինչեւ Ապրիլ վերջաւորութեան: Մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել՝* 54–02–98

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Dimanche 28 Mars à 17 heures, SALLE MOLIERE — LYON
RECITAL

## Alice CHAMIRIAN

(Mezzo Soprano)

## Raffi ARZOUMANIAN

(Pianiste)

Au programme : *Schumann — Debussy — Gounod — Babadjanian — Komitas —Ganatchian — Ohan Dourian — N. Kalandarian — K. Avédissian — A. Doloukhanian — A. Adjémian — Armèn Dikranian*

Entrée : 30 francs. Pour les étudiants : 20 francs

Réservation : Eglise de Lyon , 295 Rue Boileau

## ՇԱՎԻԼ
## Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

*Այս Կիրակի Արեւագալի արարողութիւն:*

Pour collection personnelle achète TOUS DOCUMENTS (photos, carte postales, journaux, estampes, cartes géographiques, manuscrits — anciens ou d'auteur — timbres postes, enveloppes, livres anciens concernant ou ayant pour sujet l'Arménie ou les Arméniens, ainsi que l'Asie Mineure en général.

Faire offres à :

MICHEL CHIRINIAN
11, Place de l'Horloge
84000 AVIGNON

## Հ. Յ. Դ.

*ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Մարտ 26) ժամը 20·30ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ:*

×

*ՄԱՐՍԷՅԼ.– Հ.Յ.Դ. Շրջ. Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները ընդհանուր ժողովի Շաբաթ Մարտ 27, ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը:*

*Կարեւոր օրակարգ:*

UNION DES ETUDIANTS ARMENIENS D'EUROPE

## RÉUNION - DÉBAT

*LE PROBLEME ARMENIEN :*

*Rôle et Tâches de la Ieunesse*

— Montage - Diapositives

— Chants révolutionnaires arméniens

VENDREDI 26 MARS, ALFORTVILLE à 20 h. 30, 148, Rue Vaillant Couturier
VENDREDI 2 AVRIL, ISSY LES MOULINEAUX à 20 h. 30
en collaboration avec la Maison des Jeunes et de la Culture d'Issy les Moulineaux
65, Bld. Gambetta, Métro Corentin Celton
VENDREDI 9 AVRIL, PARIS à 20 h. 30, 17, Rue Bleue, 75009 — Métro Cadet

*Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ*
*ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻ*
*նախաձեռնութեամբ*

Ուրբաթ Մարտ 26, ժամը 20·45ին
Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնին մէջ, 118 Քուրսէլ փողոց, Փարիզ 17
ԴԱՇՆԱԿԻ ՀԱՄԵՐԳ

## *Ժանէթ Մաքեան*

(de l'Ecole Normale de Musique de Paris)
Յայտագիր
*ՊԱԽ, ՇՈՓԷՆ, ՖՕՐԷ, ՌԱՎԷԼ, ՏԸՊԻՒՍԻ ԵԿՄԱԼԵԱՆ եւ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ*
Մուտք՝ 10 ֆրանք

*Տեղերը ապահովելու համար կը խնդրուի հեռաձայնել Հ. Բ. Ը. Միութեան՝* 924–86–71 *եւ* 227–12–26

## ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

*Նախաձեռնութեամբ Հարաւ. Ֆրանսայի Թեմի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան, ի նպաստ Ազգ. Առաջնորդարանի:*

*Կիրակի Ապրիլ 4, ժամը 13ին Պոմոնի սրահը, օժանդակութեամբ Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերուն եւ Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան:*

## ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Կապ. խաչի Փարիզի մասնաճիւղի
Կիրակի Մարտ 28 ժամը 13ին
HOTEL SOFITEL (salle Meudon)
2, Rue Grognet — Métro Balard
Նախագահութեամբ
Պ. ՄԻՔԱՅԵԼ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ
Գեղարուեստական եռյ բաժին

*Նախապէս արձանագրուիլ հետեւեալներուն մօտ.—*
*Տիկին Թադէոսեան* 878–27–35
*Տիկին Արսլանկիւլեան* 734–70–19
*Տիկին Հրաչեան* 878–67–38
*Տիկին Սանոսեան* 645–13–52
*Ոչ մէկ հանգանակութիւն*
Ճաշագին 70 ֆրանք

## ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
## ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

*Մարտ 28 Կիրակի ժամը 16ին Ալեք Մանուկեան» Մշակութային Կեդրոնին մէջ*

118, Rue de Courcelles, 75017 Paris
(Métro Courcelles)

Կը նախագահէ Ս. Ք. ՃԱՆԴՈՒ

Կը խօսին
ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ ԱՍԱՏՈՒՐ, ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ ՀՐԱՆԴ, ՊԱՊԻԿԵԱՆ ՍԻՄՈՆ

Մառի Աթմաճեանի *«Վերջալոյսէն առաջ»*
Վարդան Եղիշէեանի *«Խորէն Խորվիրապին երկրորդ մահը»*
Զուլալ Գազանճեանի՝ *«Արեւծաղկի մը նման» գործերու մասին*

*Խօսք կը տրուի նաեւ հեղինակներուն*

*ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է*

*Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ* ՏԱՆ
*Հայկական ֆիլմ՝*

## *ԵՐԱԶԻ ՃԱՄԲՈՎ.*

(Ատիս Հարմանտեան)
Կիրակի Մարտ 28
Cinéma Rex (Rue de Rome) à 9 heures 30
Film arménien « YERAZI DJAMPOV »
avec *Adis Harmandian*
Dimanche 28 Mars à 9 h. 30,
Cinéma Rex, Rue, de Rome Marseille

## ԲԱՑՈՒՄՆ
## RESTAURANT EREVAN
## ՀԱՅԱՍՏԱՆ
## ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e
Tél. 770 85 81

*Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ*
*Մատչելի գիներ*

Երկուշաբթի՝ *Կարսի* տէօնէր
Երեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապտուղ – մանթը
Հինգշաբթի իրիկուն՝ *էջմիածնի* քէօֆթէ *եւ պատուէրի վրայ՝* լահմաճուն *ու* չի–քէօֆթէ
Ուրբաթ իրիկուն՝ *Սու–պէօրէկ*
*Եւ ամէն Կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ:*

## ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

*Կիրակի 28 Մարտ ի նպաստ Լիբանանի աղէտեալներուն: Նախաձեռնութեամբ Վալանսի Հայ Ազգային Միութեան եւ տեղւոյն բոլոր Միութիւններու մասնակցութեամբ, տեղի կ'ունենայ Վալանսի Սալ–տը–Ֆէթի մէջ: Զոյգ նուագախումբերով:* Կոունկ *նուագախումբը իր նորանոր յայտագիրով, եւ Ժ. Գօժա:*

*Տեղւոյն վրայ բոլոր տեսակի ըմպելիներ, պիւֆէ:*

## ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Երիտասարդաց Յանձնախումբը
կը կազմակերպէ
ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՑԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

## Matinée Dansante

ANIMEE PAR L'ORCHESTRE
VDANK'S
Կիրակի Մարտ 28 ժամը 15էն
մինչեւ 22
Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, Rue Bleue — 75009 Paris
Métro Cadet
Մուտք խմիչքով՝ 15 ֆրանք

AVEC LE CONCOURS DE

**AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages**

**JACQUES CHELELEKIAN vous propose des**

## VOYAGES EN ARMENIE

**Prix par personne au départ de MARSEILLE**

PRIX 2950 F.

Départ : 16 Avril Retour 29 Avril
Départ : 7 Mai Retour 20 Mai

Ces prix comprennent :
— Transport aérien Marseille — Erévan — Marseille
— Transferts aéroport — Hôtel et V. V.
— Logement en chambre double Hôtel 1ère classe
— Pension complète
— Visite Erévan — Etchmiadzin
— Excursions : Sardarabad — Garni — Kégart — Lac Sévan

IMPORTANT : Inscriptions : minimum un mois et demi avant la date de départ
*Renseignements et réservations :*

**toutes agences HAVAS VOYAGES**
**et Jacques CHELELEKIAN**
**87 La Canebière**
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 50-89-12 Lic. 97

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՐՏ
27
SAMEDI
27 MARS
1976

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1.20 F.

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.550 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — N° 13.550

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

# ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԿՈՂՄՆ ԱՇԽԱՐՀԻ

— O —

Շփոթ եւ անստոյգ կացութիւնը կը շարունակէ խռովայոյզ վիճակի մէջ պահել Միջին Արեւելքը։

Ո՛չ միայն չեն լուծուած տասնեակ տարիներէ ի վեր առկախ մնացած ազգամիջեան վէճեր, այլ ամէն օր նոր խնդիրներ կը ծագին՝ աստիճան մը աւելի բարդացնելով գործերը։

Առաջին աշխարհամարտը հիմնովին յեղաշրջած էր երկրագունդի քարտէսը։ Կայսրութիւններ տապալած էին եւ անոնց աւերակներուն տակէն նոր Պետութիւններ կեանքի կոչուած՝ ազատ ու անկախ ապրելու հեռանկարը ցոլացնելով աչքին այն բոլոր ազգերուն ու ցեղերուն, որոնք դարերէ ի վեր կ'ապրէին օտարի լուծին տակ։

Երկրորդ աշխարհամարտը աւելի լայն աստիճանաչափի վրայ յեղաշրջում առաջ բերաւ, իրարու ներհակ երկու ուղղութեամբ։ Մինչ քաղաքակիրթ Եւրոպայի սրտին վրայ դարերէ ի վեր անկախ ապրող ազգեր ինկան օտարի ապրեցութեան տակ, զրկուելով մարդկային տարրական ազատութիւններէ, անդին Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ ամէն գոյնի ազգեր ու ցեղեր թօթափելով օտարի լուծը անկախութեան տիրացան ու դարձան հաւասարազօր անդամ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան, որուն Նիւ Եորքի հոյակապ շէնքին առջեւ հպարտօրէն տնկեցին իրենց ազգային դրօշակները, խորհրդանշան ազատութեան։

Ցնցումի ենթարկուեցաւ գաղթատիրութիւնը, որուն վերջին մնացորդները հոգեվարքի օրեր կ'ապրին ներկայիս։

Նորազատ ազգերէն շատեր իրենց կարգին ցնցումներ կրեցին՝ ենթակայ ներքին հակամարտութեանց կամ արտաքին մրցակցութեանց։ Տեղ տեղ շատ սուղի նստան այդ ցնցումները՝ մինչեւ որ կարելի եղաւ բնականոն վիճակ ստեղծել։ Թարմ են օրինակները։ Հարկ չկայ յիշելու զանոնք։

Սակայն տակաւին կան երկիրներ, ուր ցնցումները չեն խաղաղած եւ բնականոն վիճակը անհաս երազ մըն է դարձած։

Այդ շարքին կը պատկանին Միջին Արեւելքի երկիրները, ուր շուրջ երեք տասնեակ տարիներէ ի վեր խառնաշփոթ կացութիւն կը տիրէ եւ խաղաղութիւնը վերականգնելու փորձերը դրական արդիւնքի չեն յանգած։

Պաղեստինը երկու մասի բաժնելու համար 1947 Նոյեմբեր 29ին ՄԱԿի տուած որոշումն է, որ առիթ ընծայեց արաբեւիսրայէլեան վէճին։ Չորս պատերազմներ՝ 1948ին, 1956ին, 1967ին եւ 1973ին՝ ո՛չ մէկ լուծում բերին վէճին։

Պաղեստինի անկախ Պետութեան ըստեղծումը օրակարգի հրատապ հարց է դարձած տարիներէ ի վեր։

Իրենց երկրէն հեռանալու ստիպուած պաղեստինցի գաղթականներ եւ Իսրայէլի կողմէ գրաւուած հողերուն վրայ ապրող Արաբներ սկսած են անհամբերութեան նշաններ ցոյց տալ։ Կը սպասեն իրենց հարցի արդար լուծումին։

Լիբանանցիներ նոյնպէս կը սպասեն, որ իրենց հողին վրայ հիւրընկալուած Պաղեստինցիներ օր առաջ վերադառնան իրենց հայրենիքը, որպէսզի ազատ շունչ առնեն։

Առժամեայ խաղաղութիւն կը տիրէ քրտական ճակատին վրայ՝ Իրաքի եւ Իրանի միջեւ Ալժէրի մէջ կնքուած համաձայնագրէն ի վեր։

Առկախ կը մնայ սակայն Կիպրոսի վէճը, որ կարծես թէ մոռացութեան տրըուած է։ Մինչդեռ երկու հարիւր հազար յոյն գաղթականներ իրենց հայրենի բոյներէն վտարուած՝ երկրորդ ձմեռ մը անցուցին վրաններու տակ, դժնդակ պայմաններու մէջ։

Ե՞րբ պիտի խաղաղի արեւելեան կողմն աշխարհի։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

### ՖՐԷՆՃԻԷ ԿԸ ՓԱԽԻ ԲԱՅՑ ՉԻ ՀՐԱԺԱՐԻՐ

— O —

ՆԱԽԱՀԱՆԳԻՍՏԸ Կ'ԱՅՐԻ

ՀԻՒՍԷՅՆ ԴԱՄԱՍԿՈՍ Կ'ԵՐԹԱՅ

Ի՞նչ կարելի է ըսել այլեւս երկրի մը համար, որ կը թուի թէ վճռած է անձնասպան ըլլալ։ Ֆիկառոյի թղթակիցը կը գրէր Ուրբաթ թէ ախտաբանական կատաղութեամբ բոլորին նպատակն է կարծես քանդումը Պէյրութի։ Նախագահ Ֆրէնճիէ ձունի փախած է, մայրաքաղաքէն 15 քիլոմեթր հիւսիս, բայց մարդը չի քաշուիր. «Հոս եմ, կը մնամ մինչեւ պաշտօնավարութեանս շրջանին վերջաւորութիւնը» (Սեպտեմբեր) թէեւ հաւանական չէ որ ձգողներ ըլլան այլեւս։ Իր մեկնումով Պէյրութ բոլորովին անցած է իսլամ - յառաջդիմականներու ձեռքը եւ բաժանումը իրողութիւն է։ Ուրբաթ առտու կ'ըսուէր թէ Յորդանանի Հիւսէյն թագաւորը Դամասկոս կ'երթայ նախագահ Ասատի հետ խօսելու համար Լիբանանի մասին։ Բայց այլեւս Սուրիան ալ ձեռնթափ է։ Վերջին օրերու այս եղերական վիճակը հետեւանք է արդէն Սուրիոյ դիրքին փոփոխութեան։ Արդարեւ, Դամասկոս յանկարծ պաշտպանը դարձաւ քրիստոնեայ պահպանողականներուն ինչ որ յայտնի ըրաւ այն խոր անհամաձայնութիւնները որ կան մէկ կողմէ՝ սուրիական կառավարութեան, միւս կողմէ՝ Արաֆաթի պաղեստինեան կազմակերպութեան եւ լիբանանեան ձախի միջեւ։ Եթէ աւելցնենք ձախերու զինուորական յաղթանակները, աւելի յստակ կը դառնայ լիբանանեան մահմետական - յառաջդիմականներու դիրքին կարծրացումը։ Ծումպլաթ ուրիշ պատճառներ ալ ունի անշուշտ։ Նախ եւ առաջ կ'ուզէ Ֆրէնճիէի հրաժարումը առանց պայմանի։ Իրեն համար Ֆրէնճիէ գլխաւոր պատասխանատուն է քաղաքացիական պատերազմին։ Դէպքերու կարծիքով, նաեւ Մոնտի, Սուրիա թերեւս սխալ հաշիւ ըրած է յանկարծ կռնակ դարձնելով իր «բնական զինակիցներուն» բայց ի՞նչ կրնար ընել։ Կը փորձէ իր այս նոր դիրքով առաջքն առնել Լիբանանի պատառ - պատառ ըլլալուն, բայց ատիկա արդէն իսկ եղած է։

Քաղաքացիական սաստիկ կռիւներու կողքին (200 մեռեալ, 500 վիրաւոր մէկ օրուան մէջ, զոր լրագրող մը կը կոչէ «ամէնէն սարսափելի քօշըմարը զոր Լիբանան ճանչցած է 11 ամիսէ ի վեր»), ուրիշ ծանրակշիռ դէպք մը պատահած է, այն է նաւահանգիստի հրդեհը, որ կը շարունակուի Երեքշաբթիէն ի վեր։ Լիբանանի Տնտեսական նախարարը կոչ ըրած է շրջապատող արաբական երկիրներուն, նաեւ Ֆրանսայի որպէսզի հրդեհ մարող նաւեր փութացնեն քանի իրենք ի վիճակի չեն մարելու եւ կը քանդուին ոչ միայն նաւահանգիստի բոլոր հիմնարկները այլեւ ցորենի պահեստանոցները։ Հոս ալ կացութիւնը շատ ողբերգական է։

Պէյրութցին աւելի քան երբեք սարսափի մթնոլորտի մը մէջ «կ'ապրի», եթէ կարելի է ապրիլ անուանել իր վիճակը։ Ոեւէ մէկը, տասը տարեկանէն սկսեալ կրնայ ուրիշ ոեւէ մէկը սպաննել, պարզապէս իբրեւ «ժամանց», մինչ թալան, յարձակում, կողոպուտ աւեր կը գործեն։

Ֆրէնճիէ, թողլով աւերակ պալատը, ձունիի մէջ յայտարարած է թէ պիտի չքաշուի.— «Կրնայ նախագահի կանխահաս ընտրութիւն մը ըլլալ բայց կը մնամ մինչեւ իմ պաշտօնիս վերջը, համաձայն Սահմանադրութեան»։ Ի դէպ, սահմանադրական համապատասխան բարեփոխումն ալ զոր կառավարութիւնը որոշած էր եւ որ պէտք է վաւերացուէր Խորհըրդարանին կողմէ, չեղաւ, քանի Հինգշաբթի օրուան խորհրդարանական նիստը ջնջուեցաւ։ Կարելի չէր երեսփոխաններու Խորհրդարան երթալ։ Շէմայէլ եւ Ֆալանժները բաւական իրար անցած են եւ սրտառուչ կոչեր կ'ըլլան քրիստոնեաներուն՝ զէնք առնելու «պաշտպանելու համար հայրենիքը ձախ դաւադրութեան դէմ»։ Ֆալանժներու ձայնասփիւռը յայտնած է նաեւ թէ կազմուած է «լիբանանեան ճակատի հրամանատարութեան նոր Խորհուրդ մը» (հատ մը եւս...) հայրենիքը փրկելու համար սպառնացող վըտանգներու դէմ։

× Բաւական վնասուած է ամերիկեան համալսարանը, ինկած ռումբերէն, չորս ուսանող ալ վիրաւորուած է։

Ընդհանուր կացութեան մասին օտար մամուլը աւելի լաւատեղեակ կը թուի քան տեղւոյն «Լ'Օրիան - Լը Ժուռ»ը, որ նոյն պաղարիւնութեամբ (?) կը շարունակէ հրատարակել ստողագուշակութիւնը (horoscope) երեւի որպէսզի Ֆրէնճիէ կարենայ հոնկէ իմանալ իր ապագան...։

### Քանի մը տողով

ՄԻԹԵՐԱՆ յայտարարեց Ժիսքարի ճառին առթիւ, որ երբեք չէր իմացած որ ճառ մը բաւէ դարմանելու համար մատակարարման մը սխալները։ «Պիտի նախընտրէի, կ'ըսէ ընկերվարական պարագլուխը, որ Ժիսքար ամբողջ Ֆրանսային ուղղէր իր խօսքը։ Կարծեցի թէ տեսակ մը յուսախաբ մօդի մը առջեւ կը գտնուիմ եւ երբ ըսաւ թէ Շիրաքը օգնութեան կը կանչէ, ինծի թուեցաւ թէ Ժիսքար ո՛չ թէ պալատի քաղաքապետի մը պէտք ունէր։ Չէի խորհեր թէ պալատի քաղաքապետի մը պէտք ունի։ Բայց, ի դէպ, ի՞նչպէս կ'անուանէին անոնք որ Ֆրանսայի գահին վրայ էին, այդ ժամանակները» (Միթերան կ'ակնարկէ Ֆրանսայի պատմութեան մէկ ծանօթ շրջանին, ուր թագաւորները «Լէ Ռուա Ֆէնէան» անունով անցան պատմութեան)։

ՅՈՅՆ - ԿԻՊՐԱՑԻՆԵՐԸ առաջարկներու ցանկ մը ներկայացուցած են Թուրք կիպրացի բանագնացներուն վերջնական լուծումի մը համար։ Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն յոյն - Կիպրացիները գաւառական բաժանում մը կ'առաջարկեն։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նախկին նախարարներէն եւ Պումէտիէնի հակառակորդ կողմի ղեկավար Ֆայիտ Ահմէտ, Փարիզի մէջ տըրւած մամլոյ ասուլիսի մը ընթացքին ծանր ամբաստանութիւններ ըրած է Պումէտիէնի հասցէին եւ անոր վարչակարգը որակած է «անիշխանական - ժողովրդապաշտական» որ կանգուն կը մնայ «խօսքի աշխարհակալութեան եւ կաշառակերութեան» շնորհիւ։ Մամլոյ ասուլիսի աւարտին Ֆայիտ Ահմէտի յայտնուած է որ արտօնութիւն չունի Ֆրանսա բնակելու եւ առաջնորդուած է մինչեւ զուիցերական սահմանը, ուրկէ կրնայ Ալժերիա վերադառնալ ինչ որ ծանրակշիռ կացութիւն մըն է իրեն համար։ Զանազան միջամտութիւններ ֆրանսական իշխանութեանց մօտ, նոյնիսկ Հասանի, օգուտ չեն ըրած։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Ներգաղթի նախարարը Շլոմօ Ռոզէն յայտարարած է որ 1975ին 20 հազար Հրեաներ ներգաղթած են Իսրայէլ, ինչ որ քիչ է նախորդ տարիներու համեմատութեամբ։ 1973ին՝ 55 հազար, իսկ 1974ին՝ 32 հազար Հրեաներ ներգաղթած էին իրենց հայրենիքը։ Նախարարը ներգաղթի թիւի նուազման իբրեւ պատճառ կը նշէ Խորհ. Միութեան արգելքը այն Հրեաներուն, որոնք կ'ուզեն մեկնիլ իրենց հայրենիքը։ Նախարարը կոչ մը ըրած է խորհրդային իշխանութեանց բանալու երկրին դռները 150 հազար Հրեաներու առջեւ, որոնք, ըստ իրեն, կ'ուզեն միանալ իրենց ընտանիքներուն եւ ազգականներուն՝ Իսրայէլի մէջ։

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 22)

### ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՔՈՉԱՐ

Հայաստանի մէջ լուսանկարչական արուեստի վարպետներէն մէկն է Անդրանիկ Քոչար, որու ստեղծագործութիւնները ցուցադրուած են Մոսկուա, Ռիգա, Լենինկրատ, ինչպէս նաեւ միջազգային ցուցահանդէսներու մէջ, նուաճելով տասնեակ պարգեւներ եւ վկայականներ։ Արուեստագէտ լուսանկարիչի հաւաքածոյին մաս կը կազմեն հայ մշակոյթի բազմաթիւ վաստակաւորներու լուսանկարները։ Վերջին տասնըհինգ տարիներուն Անդրանիկ Քոչար վկայականներ եւ մրցանակներ ստացած է Հոլանտայի «Ուորլտ փրէս-Ֆոթօ», Լահէյի 1964ի համաշխարհային լուսանկարչական ցուցահանդէսին, Լեհաստանի Կրակով քաղաքին մէջ տեղի ունեցած «Վէնիւս-71» ցուցահանդէսին եւայլն։ Այժմ լուսանկարիչ Քոչար կը պատրաստուի պատկերագիրք մը հրատարակելու։

×

### Գ. ԷՄԻՆԻ «ԵՕԹԸ ԵՐԳ»Ը ԼԵՀԵՐԷՆ

Վարշաւայի «Կնիգայի Զնանիէ» (Գիրք եւ Գիտելիք») հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է Գէորգ Էմինի «Եօթը երգ Հայաստանի մասին» գործը, որու լեհերէն թարգմանութիւնը կատարած են բանաստեղծ Վիտոլդ Դոմբրովսկի եւ Իրենա Լեվանդովսկայա։ Էմինի գործին մասին «Ժիչէ Վարշաւի» թերթին մէջ գրախօսական մը ստորագրած է գրող Եարոսլավ Իվաշկեւիչ։

# ՅՈԲԵԼԵԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԵԾԱՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հանրային գործիչներու, գրագէտներու, վաստակաշատ ազգային դէմքերու երկարամեայ ծառայութիւնը մեծարելու նպատակով կազմակերպուած հրապարակային հանդիսութիւնները պէ՞տք է հող գտնեն տարասփիւռ մեր կեանքին մէջ: Յոբելենական ձեռնարկներու կամ յարգանքի հանդիսութեանց հանդէպ ի՞նչ կեցուածքներ կարելի է մատնանշել ու դրական կամ մերժողական տրամադրութիւններու առթիւ ի՛նչ կը մտածեն մարդիկ:

Մեկնակէտ կ'ուզենք ունենալ մասնաւորաբար երիտասարդութեան հայեցակէտը այս մասին:

— « Հինէրը առհասարակ խրտչած են յոբելեան բառէն եւ յոբելենական հանդիսութիւններէն՝ իրենց շրջանին յատուկ հիմնական այն հասկացողութեամբ որ հանրային ծառայութեան կամ գրական ու մշակութային առաքելութեան նուիրուած անձը կոչումի մը կը ծառայէ, եւ կոչումի ճամբով իրագործուած վաստակի մը համար ենթական որեւէ ակնկալութիւն չի կրնար ունենալ: Նուիրումի եւ անվարձ ծառայութեան ամէն արտայայտութիւն ինքնին յարգելի երեւոյթ է ու հարկ չկայ մեծարանքի մասնաւոր հանդիսութիւններու, ենթակային գործը արժեւորելու համար առանձնապէս:

« Փոխուած են պայմանները այսօր. պէտք է փոխուին նաեւ դատումի կերպերը: Հայութեան աշխարհսփիւռ կեանքը կը հարկադրէ պարբերաբար զգացնել թէ վաստակներ ունինք, զրկանքի եւ զոհաբերութեան գնով իրագործուած յաջողութիւններ կան, դէմքեր՝ որոնք հաւատքի մը եւ ծառայութեան իմացումի խորհրդանիշներ են. որոնց պէտք է սեւեռիլ՝ ճանչնալու, ներշնչուելու, վերանորոգուելու համար: ՅՈԲԵԼԵԱՆՆԵՐԸ, ՅՈԲԵԼԵԱՐՆԵՐԷ ԱՒԵԼԻ ՀԱՆՐՈՒԹԵԱ՛Ն ՕԳՏԻՆ ԿԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԻՆ, հաւաքական ճանաչողութեան առիթներ են, կոչուած են սերտացնելու կապը, որ պայմաններու եւ պարագաներու բերմամբ տկարացած է՝ մեր վաստակաշատ դէմքերուն եւ ժողովրդային զանգուածներուն միջեւ »:

Տարբեր տարակուսութիւններ ու տարբեր բացատրութիւններ ալ ունի հայ երիտասարդութիւնը՝ իր այս կեցուածքը հիմնաւորելու համար: Համոզուած է, օրինակ, որ ամէն մարդու մէջ կայ հոգեկան ներքին պահանջը (չըսելու համար մարդկային արդար փառասիրութիւնը) չօշափելիօրէն հաստատելու թէ կը գնահատուի իր գործը, կը յարգուին իր անձն ու ստեղծագործական ճիգերը, ծառայութիւնն ու նուիրումը:

Աւելի՛ն:

Ցոբելեար թէ յոբելենական հանդիսութիւններու մասնակից հաւաքականութիւն՝ երբ կուգան շունչ շունչի, երես երեսի, ու կը լսեն զիրար մասնաւոր հաւաքոյթներու մէջ, իրարմէ բան մը կ'առնեն, կը ներշնչուին փոխադարձաբար: Կենդանի կապը եւ ուղղակի շփումը անժխտելիօրէն դրական ազդակներ են ժողովուրդի մը կեանքին մէջ:

Ո՞վ կրնայ ըսել թէ առողջ մտածումներ չկան հայ երիտասարդութեան ա՛յս եւ այլ դատումներուն մէջ:

Սակայն յոբելեարներն ու առհասարակ երէց սերունդը յոբելեանի գաղափարին եւ յոբելենական հանդիսութիւններուն հանդէպ կեցուածք կը ճշդէ ոչ միայն արդի ժամանակներու եւ պայմաններու թելադրած մտածումներով, այլեւ մանաւանդ ծառայութեան իւրայատուկ իմացումներով, փորձառական իր եղրակացութիւններով ու մանաւանդ անհատական տրամադրութիւններով:

Որքան ալ հիմնական փոփոխութիւններ տեղ գտած ըլլան սերունդներու հանրային եւ բարոյական ըմբռնումներուն մէջ եւ արդէն իսկ իրագործուած վաստակի մը տէր մարդիկ որքան ալ մտքով ու դատումով համաձայն ըլլան նոր սերունդի տեսակէտներուն, կ'ապրին տակաւին դէմքեր՝ որոնք կը դաւանին այն համոզումին որ իրենց քառասուն կամ յիսուն տարիներու գործը յոբելեանի իբաւունք չի տար իրենց:

Ամէն մարդ փառասիրութեան որոշ զգացում մը ունի ու ամէն մարդ իր իրագործած աշխատանքին մէջ ներքին գոհացման պատճառ մը կը գտնէ. սակայն երբ կարգը կուգայ հրապարակային մեծարանքին՝ կը մղուի իր այդ նոյն գործին եւ վաստակին գնահատութիւնը ընելու պատասխանատուութեան ու արժեւորումի բծախնդիր կեցուածքով մը, եւ կը յանգի ընդհանրապէս այն եզրակացութեան թէ... ցուցամոլութեան նման բանի մը պիտի վերածուի իր յոբելեանը, որովհետեւ իրմէ շատ աւելի մեծ վաստակ ու արժէք ունեցողներ լռութեան, անտարբերութեան կամ մոռացումի մէջ անհետացած են:

Մենք հի՛ն օրերու մէջ ալ յոբելեարներ եւ յոբելեաններ ունեցած ենք: Ի վերջոյ 1950ին կամ 1960ին չէ որ յոբելենական հանդիսութիւններու նախընթացը հաստատուեցաւ: Սակայն այդ յոբելեանները կը կազմակերպուէին ազգը եւ ազգին ամբողջութիւնը իրաւականօրէն ներկայացնող ժողովներու, մարմիններու կամ խորհուրդներու նախաձեռնութեամբ, — տարբեր խօսքով՝ ազգային արժեւորումի հիման վրայ: Երկրորդ՝ հին յոբելեարները առհասարակ համազգային տարողութեամբ վաստակի մը տէր դէմքեր էին, կոչում մը եւ ծառայութիւն մը բարձրօրէն արժեւորող մեծ հեղինակութիւններ:

# ԿԻՊՐՈՍ ԿՂԶԻՆ ԵՒ ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Կիպրոս ունի պատմական գեղեցիկ անցեալ մը եւ կոչուած է Միջերկրականի խաղաղութեան եւ սիրոյ կղզին:

Հայերը հոն ներգաղթած էին երկրորդ պատերազմէն վերջ եւ տիրացած լաւ դիրքերու, շինած ու շէնցուցած էին այս կղզին աչքառու կերպով, հիացումի արժանանալով օտար ազգերուն, մէջն ըլլալով Անգլիացին (մինչեւ Օգոստոս 1960) յոյն եւ Թուրք ազգերուն: Այս վերջինները, սակայն, ըստ իրենց բարի սովորութեան, 1974ի Յուլիսի կիսուն, անգամ մը եւս ցոյց տուին իրենց բարբարոս զգացումները երբ խուժեցին Կիպրոսի վրայ, օգտուելով Յուլիս 15ի յունական պետական հարուածի առիթէն:

Այս առիթով, գրեթէ կղզիին կէս հայութիւնը մեկնեցաւ Կիպրոսէն. հիմա հազիւ երկու հազար հոգի կը գտնենք:

Եւ վերջապէս, չկար այն լուրջ մտավախութիւնը որ յոբելեաններ եւ մեծարանքի հանդիսութիւններ կազմակերպելու նախընթացը կրնայ վարժութեան եւ սովորամոլութեան վերածուիլ: Մենք այսօր չունինք դժբախտաբար երբեմնի այն Ազգ. Վարչութիւնները, ուսումնական խորհուրդները կամ միութիւնները որոնք հեղինակութեան, իրաւասութեան և արժեւորումի անսխալականութեան տեսակէտով ապահովութիւն պիտի կարենային ներշնչել՝ թէ յոբելեանները ի՛սկապէս համահայկական վաստակ մը մեծարելու առիթներ են: Փառասիրութիւնը անօրինակ չափերով աճած է, դիւրահաւանութիւնները յաճախադէպ երեւոյթներ են, անհատական ու մասնակի արժեւորումները՝ ընթացի՛կ դէպքեր...

Արդ, մեծարուելու կոչուած ուե՞լ անձ կը մղուի մտածելու թէ արդեօ՞ք... մաս ունեցած պիտի չըլլայ յոբելեաններու համաճարակային նախաձեռնութեանց հաւանականութեան մը մէջ: Ո՞վ պիտի ճշդէ թէ ո՛վ կամ որո՛նք արժանի են իսկապէս յոբելեանի: Եւ ի վերջոյ կա՞յ իսկապէս պահանջ մը յոբելեաններու՝ երբ ամէն արժէք իր վաստակով ու իր գործին կշիռով ծանօ՛թ է արդէն:

Ինչպէս կը չեշտէինք, նորերու դատումին ու կեցուածքին մէջ առողջ կէտեր կան անկասկած. սակայն լրջօրէն քննութեան արժանի է նաեւ երէցներու եւ վերապահ մարդոց նկատողութիւնը:

— Լաւ պիտի ըլլար, որ Ազգը ներկայացնող ժողովներ ու մարմիններ մտածէին այս մասին ու յոբելեան բառը անվտանգ պահէր իր հին հրապոյրն ու վարկը:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

կորսնցուցինք հայոց Առաքելական եկեղեցին Ս. Աստուածածին անունով, մեր երկու ազգային վարժարանները, Մելքեան նախակրթարանը եւ Ուզունեան մանկապարտէզը, որոնք շինուած էին երկու բարերար ընտանիքներու ծախքովը եւ հովանաւորութեամբ երբեմնի Կիպրոսի առաջնորդ Պետրոս արքեպիսկոպոս Սարաճեանի — յետագային կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ — որ միշտ կը յիշուի իր շինարար ոգիին համար: Հիմակուան կաթողիկոսին, կիպրացի մեր սիրելի Խորէն Ա. Կաթողիկոսին հանդէպ ալ ունինք յարգանք եւ կը մաղթենք առողջութիւն, որպէսզի շարունակէ իր ծանր պարտականութիւնները մանաւանդ հիմա, Լիբանանի քաղաքական այս խառնակ կացութեան ընթացքին:

Կիպրոսի մէջ Կերենիա լերան շուրջը հայերը ունին Ս. Մակարայ վանքը, շատ գեղեցիկ եւ անուշաբոյր մշտադալար մայրիի ծառերով շրջապատուած: Մէկ կողմը լեռ, իսկ դիմացն ալ ծովու սքանչելի տեսարանները: Հին ատեն, Կիպրոսի Հայութիւնը հոն կը փութար իր ամառուան արձակուրդը անցընելու, երբ տակաւին ինքնաշարժի միջոց ալ չկար. շնորհիւ Սարաճեան Սրբազանին այդ ալ եղաւ:

Այժմ Ս. Մակարայ վանքը դժբախտաբար գրաւուած է Թուրքերու կողմէ եւ Աստուած միայն գիտէ թէ օր մը պիտի կարենա՞նք կրկին տիրանալ այս սուրբ վայրին եւ շնչել անոյշ եւ կենարար օդը:

Ամէն Մայիսի առաջին Կիրակի օրը, դէպի Ս. Մակարայ վանքը ուխտագնացութիւն մը տեղի կ'ունենար: Հոն ժողովուրդին կը բաժնուէր հայկական հարիսան, պատարագի արարողութենէն վերջ: Շատ մը կաթողիկոսներ ալ հոն այցելած են, ինչպէս Խորէն Ա. Կաթողիկոսը եւ երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. անմոռանալի եւ գիտնական կաթողիկոսը:

Մելքոնեան կրթական հաստատութեան աշակերտ – աշակերտուհիներն ալ հոն կը ղրկուէին ամառուան արձակուրդին: Դեռ մինչեւ հիմա ականջիս կը հնչեն տղոց եւ աղջիկներու այն անոյշ ձայները, որոնք կը դղրդացնէին ծառերն ու լեռները:

Տարիներ շարունակ անոնց ուսուցիչը եղած է վաստակաշատ եւ համբաւաւոր Պ. Վահան Պէտէլեան, իր անխոնջ աշխատանքով:

1954ի Սեպտեմբեր ամսուան ընթացքին, երբ կրկին գացած էի Ս. Մակարայ վանքը 15 օրուան արձակուրդս վայելելու, ճանչցայ այդ տարուան շրջանաւարտուհիներէն 8–10 հոգիներ, որոնց մէջ կային երկու Ալիսներ, որոնք մինչեւ այսօր եղած են իմ մտերիմ բարեկամուհիներս եւ որոնց անոյշ ձայները տակաւին թարմ են ականջներուս մէջ: Անոնցմէ մէկը այժմ կը գտնուի Երեւան, իսկ միւսը Աթէնք, որոնց հետ յաճախ կը նամակցիմ:

1970ին առիթը տրուեցաւ եղբօրս եւ ինծի որ հայրենիք ալ երթանք եւ վայե-

# ՎՈՒՔՈՐԻԿԸ

3.

Երկու պզտիկները զայն մտիկ չէին ըներ. իրենց հոգին խառնուած էր իրենց նայուածքներուն մէջ:

Անիթա հարցուց երկչոտ.

— Մեզի՞ համար ալ է:

— Բայց որո՞ւ համար ուրեմն, պոռաց Նիկիտա Վասիլիչ յուզուած: Անշուշտ ձեզի համար է իմ խեղճ թռչուններս, եւ եթէ բաւական չէ, տակաւին բերել պիտի տամ: Երբ Նիկիտան խնջոյք տայ, ոչ մէկը դժգոհ կը մնայ: Գալով հաշիւներուն, երբ զանոնք կարենաս վճարել, կը թքնես անոնց վրայ:

Գոռոզաբար զարկաւ վեստակին գըրպանին որ ուռած էր, խմեց լեցուն բաժակ մը եւս, հազաց: Աղջնակները նըստած էին սեղանին մօտ բայց չէին դըպչէր տակաւին կերակուրներուն, սպասելով որ զիրենք հիւրընկալողը նշանը տար:

— Հրամմեցէք, կերէք: Ես անօթի չեմ ըսաւ ան, կռթնելով այս վերջին բառերուն վրայ որոնք կ'արտայայտէին լիաբուխ հարստութիւն մը:

Լենա, առաջինը առաւ խոզապուխտի շերտ մը եւ կաթոգին նայեցաւ անոր. կարծես չէր կրնար հաւատալ որ մէկ անգամէն կարելի էր ուտել զայն: Ցանկարծ սկսաւ լափել զայն, օրինակ առնելով Անիթայէն: Վայրկեանները սահեցան, համրուած, չափուած միմիայն երկու անյագ ծնօտներու հանած աղմուկովը: Աղջնակներուն շարժուձեւերը անճկուն էին. ամբողջ իրենց մարմինը կը սարսռար: Թէպէտ Նիկիտա դիւրաւ կարեկցող մը չէր եւ տագնապները որոնք իր աչքերը տեսած էին անտարբեր դարձուցած էին զինքը, բայց տարօրինակ յուզում մը սեղմեց իր կոկորդը, մինչդեռ պզտիկ ումպերով կը խմէր վօտքայի ուրիշ գաւաթ մը:

Վերջապէս յագեցած՝ երկու պզտիկները կանգ առին: Իրենց այտերը նուազ տժգոյն էին եւ բիբերնին աւելի վառ: Անիթա ելաւ, բազուկներով շրջապատելով Նիքիթային պարանոցը, լիաշուրթն համբուրեց անոր տամուկ բերանը: Լենան ձեռքերը զարկաւ:

— Ես ալ կ'ուզեմ քեզ համբուրել Նիկիտա մօրեղբայր, պոռաց ան:

Երկուքն ալ ծունկերուն վրայ առաւ եւ զանոնք գգուելէ վերջ, շատ լրջօրէն ըսաւ.

— Հիմա, տղաքս, ձեզի վօտքա պէտք է:

Անոնք հաւանեցան ծանրախոհ, համակուած ռուսական ճշմարտութենէն թէ խմելը նուիրական ծէս մըն է: Նիկիտա գաւաթը լեցուց եւ Անիթային երկարեց:

— Առաջ դուն խմէ, դուն մեծն ես:

Պզտիկ աղջիկը կլլեց քանի մը ումպ, բայց զօրաւոր հազ մը զայն խեղդեց: Նիկիտա Վասիլիչ արհամարհանքով նըկատեց.

— Սակայն շատ զօրաւոր չէ, պզտիկ սունկս:

Լենա իր ընկերուհիին ձեռքէն առաւ գաւաթը եւ մէկ ումպով խմեց: Խոշոր արցունքներ երեւցան աչքերուն մէջ, սենեակը դարձաւ իր առջեւ, բայց ինքզինքը բռնեց: Այս քաջագործութիւնը Նիկիտա Վասիլիչը խանդավառ ցնորքի մը մէջ ձգեց:

— Վերջապէ՛ս, ահա ասիկա խրոխտ է պոռաց ան: Ի՛նչ կայտառութիւն, առանց շնչելու, ա՛ռ նեղութեանդ համար:

Փնտռելով իր գրպաններուն մէջ, ճենճոտ թղթադրամներու տրցակ մը քաշեց, զոր պզտիկ աղջկան ձեռքին մէջ դրաւ: Այս վերջինը Անիթային անցուց դրամը:

— Ո՛հ, ան ալ գանձապահն է, ըսաւ Նիկիտա Վասիլիչ, նոր խնդուքով մը, դուն բաւական լուրջ չես, ատոր համար է որ կը նախընտրեմ քեզ, ես չեմ սիրեր լուրջ մարդիկը: Անոնք դժուար դրամ կը շահին եւ դիշերը խնդալ չեն գիտեր: Սպասէ որ խմեմ քիչ մը եւ պիտի տեսնես թէ ի՛նչ տարօրինակ պիտի ըլլամ:

Առաւ օղիին գաւաթը լեցուն՝ տակաւին մինչեւ կէսը, իր շրթունքներու դպցուց, գլխիվայր. պզտիկ աղջիկները տեսան արծաթեայ հեղուկին անհետացումը...: Երբ բոլորովին պարպեց ընդունարանը, այն ատեն միայն վար դրաւ զայն... քանի մը վայրկեան ապուշցած մնաց, դէմքը գինեմբուր, յետոյ ծիծաղեցաւ խայթիչ, կցկտուր, տանջուած խնդուքով մը:

— Ինչո՞ւ ձեզ հոս բերի հեծեծաց ան... միթէ՞ ես ձեզի պէտք ունիմ: Միթէ՞ դուք ինծի զուարթութիւն կը բերէք: Երկուքդ ալ հոն կեցած էք գլխս դիտելով, փոխանակ խնդալու եւ ինծի զբօսցնելու: Լաւ կը տեսնէք որ տխուր եմ, տխուր չունի մը պէս ոռնալու աստիճան:

Ի զուր ռուպլիներ կը շահիմ եւ անոնց վրայ կը պառկիմ, չեմ կրնար մոռնալ: Իմ զաւակս մեռցուցին անոնք, մեծ զաւակս որ տղակալ էր: Այո, ես Նիկիտան, պարզ վաճառական Նիկիտան, գեղեցիկ մանչուկ մը ունէի, տղակալ, իմ աչքերուս ամբողջ հպարտութիւնը: Անոնք զայն իմ ուրուականս ըրին:

ԺՈԶԷՖ ՔԷՍԷԼ

(Շար. – 10)

լենք «Երկիր դրախտավայր»ը, կարճ միջոց մը գոնէ:

Կիպրոսի մայրաքաղաքն է Նիկոսիա, ուր ունէինք մեր Ս. Աստուածածին եկեղեցին, զոր Տաճիկները մեզի տուած էին երբ աղի շտեմարան մըն էր Վենետիկ-ցիներուն օրով: Այդ իսկ պատճառաւ չէին քիչ որեւէ վնաս չէին հասցուցած բայց եկեղեցւոյ բակին մէջ գտնուող Ապրիլեան Եղեռնի կոթողը վար առած եւ վրան զետեղած էին Մուստաֆա Քեմալի արձանը:

Միշտ ունեցած ենք եւ ունինք սրբազան հայր մը կամ վարդապետ մը: Շրջան մը իբր կաթողիկոսական փոխանորդ ունէինք երկու քահանաներ: Այժմ ունինք Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան զարգացած եւ ուսեալ միաբաններէն՝ Ներսէս Եպիսկ. Բախտիկեանը որպէս կաթողիկոսական փոխանորդ Կիպրոսի: Ունինք նաեւ Վազգէն Ա. Քհնյ. Սանտրունին, Երուսաղէմի վանքին մէջ պատրաստուած եկեղեցական մը, որուն քարոզները յաճախ կը լսուին Կիպրոսի ռատիօկայանի «Հայկական Ժամ»էն եւ որ նոյն ատեն կը պաշտօնավարէ թէ՛ Նարեկ վարժարանի եւ թէ անգլիական վարժարանի մէջ իբր կրօնագիտութեան ուսուցիչ: Իսկ ամէն Շաբաթ կէսօրէ վերջերն ալ կը վարէ կիրակնօրեայ վարժարանը, սորվեցնելով Հայց. Եկեղեցւոյ անոյշ շարականները իր օգնականներով որոնց շարքին է Տիկին Էլսի Իւթիւճեան, շրջանաւարտ Ազգ. Մելքեան նախակրթարանէն, ամերիկեան ակադեմիէն եւ անգլիական դպրոցէն: Էլսիին հայրը եղած է Տոքթ. Յակոբ Քէօքճեան, որ իր կեանքը նուիրած էր եկեղեցիին, ինչպէս իր լուսահոգի եղբայրը՝ Ռաֆայէլ Արմատունին:

Ներկայիս Մելքոնեանի երաժշտութեան ուսուցիչն է Սեպուհ Աբգարեան, զարգացած եւ ուշիմ երիտասարդ մը, շրջանաւարտ Մելքոնեանէն, ուսած ըլլալով Փարիզ, համերգներ կը սարքէ յաճախ, ինչպէս անցեալ տարի Աթէնքի մէջ վայելեցինք զինք, երբ 60ամեակին առիթով եկած էր եւ երգչախումբը ղեկավարած: Աբգարեան ունի նաեւ յօրինած երաժշտական կտորներ: Կը վարէ տեղւոյս «Հայկական ժամ»ը շաբաթը երեք անգամ Կիպրոսի ռատիօկայանէն: Ցաւալի է որ մեր ռատիօկայանի ձայնը Յունաստան չի հասնիր: Ցոյս կայ սակայն, որ մօտ ատենէն կայանը աւելի զօրանայ եւ հոն եւս լսուի մեր ձայնը:

Ազգին պատիւ բերող ուրիշ հայ երիտասարդ մըն ալ Յարութիւն Պէտէլեանն է, մանչ զաւակը Պ. Վահան Պէտէլեանի, որ այժմ կ'ապրի Լոնտոն բայց յաճախ կ'այցելէ Կիպրոս եւ ջութակի «ռեսիթալ»ներ կուտայ:

Կիպրոսի միւս ծովեզերեայ երկու քաղաքներուն մէջ ալ ունինք մեր եկեղեցիները, ինչպէս Լառնաքա եւ Լիմասոլ: Ֆամակուսթայի մէջ ալ մեզի կը տրամադրուէր յունական եկեղեցի մը, ուր տեղի կ'ունենային պատարագներ՝ որոշ թուականներու: Այժմ Նիկոսիա յունական պզտիկ ու գեղեցիկ եկեղեցիի մը մէջ տեղի կ'ունենան մեր պատարագները, իսկ տօնական օրերուն անգլիական Ս. Պօղոս եկեղեցին կը տրամադրուի մեզի սիրայօժար: Պսակադրութիւնները, մկրտութիւններն ու թաղման արարողութիւններն ալ նոյն Ս. Պօղոս եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենան:

Նիկոսիոյ մէջ ունինք Մելքոնեան կըրթական հաստատութիւնը եւ Նարեկ նորաշէն նախակրթարանը: Լիմասոլի մէջ ունինք դպրոց մը, իսկ հատ մըն ալ Լառնաքայի մէջ:

Լառնաքա ունի իր հոգեւոր հովիւը՝ յանձին Բարսեղ Քհնյ. Խաչերեանի, որ երբեմն ռատիօկայանէն ալ կը լսուի իր գեղեցիկ եւ շինիչ քարոզներովը:

Երկրի խառնակ կացութեան պատճառաւ, առ այժմ ոչ պարահանդէս եւ ոչ ալ նուագի ելոյթներ տեղի կ'ունենան Կիպրոսի Հայութեան ազգային կեանքէն ներս:

ԼՈՐԻՍ ՄԱԳՄՈՒՏԵԱՆ

Նիկոսիա

# ՀԱՅԱՍՏԱՆ

## ԹԱԴԷՈՍ ԱՒԴԱԼԲԷԳԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Հայագէտ եւ թարգմանիչ Թադէոս Աւդալբէգեանի ծննդեան 90ամեակը լրացաւ: Ծնած է Պարսկաստանի Մաքու քաղաքը՝ 1885ին: 1907ին աւարտելով Գէորգեան ճեմարանը, զբաղած է ուսուցչութեամբ եւ գիտական աշխատանքով: Ծանօթ տընտեսագէտը Երեւանի Համալսարանին մէջ դասախօսած է հանրային մաքի ու տնտեսական պատմութեան նիւթերու մասին, միաժամանակ կատարելով պատմական եւ տնտեսագիտական մարզերէ ներս հետազօտութիւններ, զորս լոյս ընծայած է յօդուածներու ձեւով: Աւդալբէգեան ունի գործեր, որոնք նուիրուած են Հայաստանի տնտեսական պատմութեան եւ հայ տնտեսագիտական մաքի պատմութեան հարցերուն: Ուսումնասիրելով գիներու պատմութիւնը՝ վիմական արձանագրութիւններու վերլուծման միջոցով, գտած է որ հողային յարաբերութիւններու նիւթական արտայայտութեան գլխաւոր ձեւը հարկերն են: Ան հանգամանօրէն ուսումնասիրելով ԺԷ.-ԺԸ. դարերու հարկերուն տեսակներն ու սակերը, բացայայտած է թրքական եւ պարսկական բռնակալներու կողոպտիչ քաղաքականութեան յետադիմական էութիւնը: Հայ ազատագրական շարժումներու մէջ իր տեղը ունի հնդկահայ գաղութին մէջ Շահամիրեանի խմբակին գործունէութիւնը, որու մասին հետազօտութիւններ գրած է: 1912ին Նալբանդեանին նուիրուած ընդարձակ ուսումնասիրութեան մէջ, Աւդալբէգեան կը բնութագրէ զինք իբրեւ հայ աշխատաւորներու գաղափարախօս:

# Իսֆի Նոր Սերունդի ցուցահանդէսը

## ՓԱԼԵԶՕՅԻ ՄԷՋ

Իսֆ լէ Մուլինոյի Նոր Սերունդը իր տարեկան գործունէութեան յայտագրին մէջ ունենալով ծանօթացման բաժին մը, ցուցահանդէս մը կազմակերպած էր, որ տեղի ունեցաւ Փալեզոյի Ֆրանսական Մշակոյթի եւ Երիտասարդաց տան մէջ:

Փետրուար 23ին պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ, որուն ներկայ եղան Փալեզոյի փոխ-քաղաքապետը, տեղւոյն Մշակոյթի Տան ղեկավար մարմինը եւ բազմաթիւ Հայեր եւ օտարներ: Փոխքաղաքապետը խօսք առնելով նախ շնորհակալութիւն կը յայտնէր կազմակերպիչ մարմնին իր գեղեցիկ ցուցահանդէսին համար եւ կը շնորհաւորէր Նոր Սերունդը իր տարած անխոնջ եւ արդիւնաւէտ աշխատանքին համար, մաղթելով որ Հայկական Դատը ունենայ իր արդար լուծումը:

Ամբողջ շաբաթ մը Փալեզոյի Մշակոյթի Տունը դարձած էր կեդրոնը բոլոր այն ֆրանսացի, արաբ, պարսիկ, չինացի, անգլիացի եւ, անշուշտ, հայ այցելուներուն, որոնք հետաքրքրութեամբ կու գային դիտելու ցուցահանդէսին ընդմէջէն Հայոց պատմութիւնը, հայ մշակոյթի տարբեր երեսները՝ ճարտարապետութիւնը, մանրանկարչութիւնը եւ ականատես ըլլալու հայկ. ցեղասպանութիւնը ներկայացնող նկարներուն ու վաւերագրերու պատճէններուն: Այցելուներէն շատեր երկար կը յամենային իրենց աչքերը սեւեռած ամէն մէկ քարտէզի, պատկերի կամ գրութեան վրայ: Երբ կարգը կը հասնէր 1915ի Եղեռնին յատկացուած բաժինին, օտար այցելուներ սարսուռով մը կը դիտէին ցուցադրուած նկարները եւ, կարծէք ըսել կ'ուզէին՝ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ 20րդ դարու առաջին այս ցեղասպանութեան մասին ոչ մէկ գաղափար ունինք:

Այցելուներ իրենց տպաւորութիւնները կ'արձանագրէին յատուկ տետրակի մը մէջ՝ ֆրանսերէն, անգլերէն, պարսկերէն, չինարէն, արաբերէն եւ հայերէն լեզուներով: Տպաւորութիւններ, որոնք իրենց ընդվզումը կը յայտնէին հայ ժողովուրդին հանդէպ կատարուած անարդարութեան հանդէպ եւ կը մաղթէին անոր պահանջներուն իրականացում:

Ցուցահանդէսի պատասխանատու մարմինը կազմակերպած էր նաեւ հանրային ասուլիս մը, նախագահութեամբ Հայ Դատի Յանձնախումբին:

Ցուցահանդէսը վերջ կը գտնէր Շաբաթ օր, Փետրուար 28ին, մասնաւոր երեկոյթով մը, որուն կը մասնակցէր Նոր Սերունդի Նայիրի պարախումբը, իր հայկական տոհմիկ պարերով եւ երաժշտութեամբ կը ստեղծէր տաք մթնոլորտ մը՝ խանդավառելով ներկաները:

Այս երեկոյթը վկայութիւն մըն էր այն մասին, թէ տառապած ժողովուրդ մը դարերու ընթացքին պահած է իր ազգային եռանդն ու աշխուժութիւնը, միշտ ժպիտը դէմքին:

Մեծ յաջողութիւն մը եղաւ Իսֆի Նոր Սերունդի կազմակերպած ցուցահանդէսը Փալեզոյի Մշակոյթի եւ Երիտասարդաց տան մէջ, որուն համար գնահատանքի արժանի են Նոր Սերնդական մեր տղաքը:

ԱՅՑԵԼՈՒ ՄԸ

# ԻՐԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՔԱԹՐԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

Փետր. 25ին Թեհրանի համալսարանի «Ֆերդովսի» սրահին մէջ տեղի ունեցած Քաթրայի նուագահանդէսին մասին իրանեան մամուլը արձագանգած է գնահատական տողերով:

«Թեհրան Ժուռնալ՝ անգլիական թերթը կը գրէ. «Քաթրայի Փետր. 25ի նուագահանդէսը մեծ յաջողութիւն էր... Սեդա Դանիէլ արտակարգ թեքնիք ունեցող դաշնակահարուհի է եւ կուտայ անձնական մեկնաբանութիւն որոշ կտորներու: Սիւզաննա Միլտոնեան ունի միջազգային հռչակ եւ տաւիղը կը նուագէ հմտութեամբ: Ռուվիէ, Քանթորոֆ եւ Միւլէր բացառիկ երաժիշտներ են, որոնք ցոյց տուին իրենց տաղանդը Ա. Բաբաջանեանի «Թրիօ»ի մեկնաբանութեամբ: Քաթրա Փարիզի մէջ հիմնուած հայկական ընկերակցութիւն է՝ հայ մշակոյթը ծանօթացնելու համայն աշխարհին: Հիմնադիր-ղեկավարն է Գ. Համբարձումեան որ Թեհրան ժամանած է իր արուեստագէտներուն հետ»:

«Ժուռնալ տը Թեհրան» ֆրանսերէն օրաթերթը իր Մարտ մէկի թիւով անդրադառնալով Քաթրայի նուագահանդէսին, գրած է. «Ֆրանսացիներ փայլեցան իրենց բացակայութեամբ այն գերազանց երաժշտական երեկոյին որ տեղի ունեցաւ Թեհրանի համալսարանի «Ֆերդովսի» սրահին մէջ, Քաթրայի կողմէ, որ Փարիզ հիմնուած է Հայ Արուեստի Զարգացման Ընկերակցութիւն մըն է»:

Թերթը բարձր գնահատանքի արժանացուցած է Քաթրայի նուագահանդէսին մասնակցող արուեստագէտները երկարաշունչ յօդուածով մը, մասնագիտական մօտեցումով, շեշտելով նաեւ հայ արուեստագէտներու ստեղծագործութիւններու բարձր որակը:

«Հոնար վէ մարտոմ» (արուեստ եւ մարդիկ) պարսկերէն թերթն ալ Փետր. 28 իր թիւով հրատարակած է յօդուած մը, գնահատութեան ենթարկելով Քաթրան եւ իր ձեռնարկը:



# ՀՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

## ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒ ՆԿՈՒՂԸ

Երբ գլխատման վայրը հասնէին եւ երբ մահապարտին գլուխը գլխատման կոճղին դնէին, այն ատեն միայն կըն-դուղը գլուխէն կը հանէին եւ ոտքերը կը կապէին:

Երբ մահուան շապիկը ուսին դպաւ, մահապարտը ամբողջ մարմնովը սարսռաց: Ամբողջ գիշեր մը զայն իր ուսերուն վրայ պիտի կրէր, գիշեր մը մինչեւ առտու մեռած պիտի ապրէր: Արհամարհանքի ժպիտը շրթներուն վրայ սառեցաւ: Սկսաւ դողալ եւ երբ աչքերը վեր վերցուց, տեսաւ որ իր տխուր նկուղին մէջ մարդ չէր մնացած:

Մահուան շունչը հոգիէն ներս մտնելով սառեցնել սկսած էր զինքը:

Խեղդուկ հառաչանք մը արձակեց եւ շրթունքներէն սա միակ բառը թռաւ.

— Մեռնի՜լ...

Ապրելու բնազդը սկսաւ իր մէջ կռուիլ մահուան գաղափարին դէմ:

Պիտի մեռնէ՜ր, պիտի մեռնէ՜ր, մեռած էր այլեւս, եւ սակայն կեանքը անոյշ երեւիլ սկսաւ իրեն, այդ սեւ բանտը հանգստաւէտ բնակարանի մը վերածուեցաւ իր աչքերուն առջեւ, իր չոր հացը՝ համեղ կերակուրի մը, իր բանտապահները՝ հրեշտակներու զօրս առաջին տեսնելուն պիտի գրկէր, պիտի համբուրէր: Մահը արհամարհած ըլլալուն համար զղջաց, կեանքի ուժերը ուռեցուցին իր կուրծքը...: Ակռաները սեղմեց եւ ակռաներուն տակէն մռլտաց.

— Ապրի՜լ...:

Եւ ոտքի ելլելով, պաղատական ձեւով մը ձեռքերը դրան կողմը երկարեց:

Ահա այս միջոցին ձեռք մը դպաւ ուսին:

Մահապարտը սարսռաց եւ աչքերը խոշոր խոշոր բացած, ետին դարձաւ եւ իր մահուան շապիկին տակէն ճանչցաւ Ռոլանը:

— Դո՞ւն ես եղեր, փսփսաց:

Եւ գլուխէն մահուան շապիկը քաշելով մէկ կողմ նետեց եւ աւելցուց.

— Տեսա՞ր սխալս: Ամէն բան լմնցաւ, մահս որոշուած է, պիտի մեռնիմ:

— Ե՞րբ, հարցուց Ռոլան:

— Վաղը առտու, պատասխանեց մահապարտը:

Եւ ճակտին պաղ քրտինքը սրբեց... մահուան քրտինքը...: Հինգ վայրկեանի մէջ այնքան փոխուած էր, այնքան գունատած էր որ, Ռոլան հազիւ ճանչցաւ զայն:

— Ըսել է քեզ մահուա՞ն դատապարտեցին, շարունակեց Ռոլան:

— Այո, պիտի մեռնիմ: Ինչո՞ւ ատանկ երեսս կը նայիս:

— Կը յիշե՞ս, պատմութիւն մը պատմելու սկսած էիր ինծի:

— Ի՞նչ պատմութիւն, կակազեց մահապարտը, որուն յիշողութիւնը մահուան պարապութիւնով մը լեցուած էր այժմ:

— Չե՞ս յիշեր, սա երջանիկ ընտանիքը որուն դժբախտութեան պատճառ դարձած էիր...:

— Այո, այո, յիշեցի:

— Այդ ընտանիքին հօր աչքերը փորեցին, մայրը վիշտէն մեռաւ, իսկ տղան բանտ նետուեցաւ, այնպէս չէ՞: Բայց ըսէ, նշանած աղջիկը ի՞նչ եղաւ...:

— Բայց դուն ո՞վ ես, ո՞վ ես որ այդ մարդիկը կը ճանչնաս կոր, թոթովեց մահապարտը ահ ու սարսափի մատնուած:

— Իմ ով ըլլալս վերջը կ'իմանաս: Նախ ըսէ թէ դուն ո՞վ ես:

— Ես աւազակ Սքալապրինօ եմ, պատասխանեց մահապարտը ակռաները իրար զարնելով:

— Սքալապրինօ, Սքալապրինօ, մրմնջեց Ռոլան յիշողութիւնը քրքրելով: Կարծեմ թէ այդ անունը ինծի անծանօթ չէ... տեղ մը լսած եմ, բայց չեմ յիշեր: Ինչ որ է, դուն սա ըսէ ինծի որ Քանտիանօ դուքսը ի՞նչ չարիք ըրած էր քեզի որ զայն Տասներու Խորհուրդին մատնեցիր, Սիլվիա դքսուհին ի՞նչ ըրած էր, Լէոնորը ի՞նչ ըրած էր: Թշուառակա՛ն, ե՛ս, ես քեզի ի՞նչ ըրած էի... ըսէ...:

Վերջին բառերուն վրայ, մահապարտը աչքերը խոշոր խոշոր բացած եւ ծունկի եկած, գլուխը գետնի քարերուն զարնելով, սկսաւ հեծկլտալ:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Տէր եւ Տիկին Պետրոս եւ Գեղանոյշ Պետրոսեան խոր կսկիծով իրենց վշտակցութիւնները կը յայտնեն այրի Տիկին Արաքսի Թադէոսեանի, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Թադէոսեանի, Տէր եւ Տիկին Ժան Թադէոսեանի, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց շատ սիրելի տարաբախտ Աւետիս Թադէոսեանի մահուան առթիւ, եւ փոխան ծաղկեպսակի 150 Փր. կը նուիրեն Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան եւ 50 Փրանք «Յառաջ»ին։

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Մուշեղ Յակոբեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Տէր եւ Տիկին Վահէ Տէրտէրեան (Ամերիկա) 50 տոլար, այրի Տիկին Աղաւնի Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Վարդան Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Արթաքի Յակոբեան, Օր. Զարդար Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Էմայէն, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Յովնան Մենէշեան միասնաբար կը նուիրեն դպրոցին եւ դպրաց դասուն 100ական Փր., եկեղեցւոյ 700, Պր. Համազասպ Գաբրիէլեան, Միքայէլեան եւ Քենթելա ընտանիքները 100ական, Քապաքեան – Ազնաւուրեան եւ Տիկին Արմենուհի Քէնթելա 50ական, Գէորգ Միքայէլեանի թաղման առթիւ Պր. Արթաքի Յակոբեան 50։ Եղիսաբէթ Գէորգեանի թաղման առթիւ այրի Տիկին Նուարդ Պալոյեան (Կրընոպլը) 50, Եղիսաբէթ Մարտիրոսեան եւ Ժիրայր Քաշիշեան 30ական, Եր. Պապոյեան 10 եւ դպրոցին 10, այրի Տիկին Նուարդ Թէրզեան 40 եւ դպրոցին 30, Բարսեղ Գամպուրեան դպրոցին 10, Սարգիս Քէօսէեան 40, Հռ. Խալընգըճեան 10, Համբ. Գէորգեան 20 Փր.։

### «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՓԱՐԻԶԷՆ Օր. Գրիգորեան 100 Փր. կը նուիրէ։

ՄԱՐՈՔԷՆ Պ. Աստուրեան 100 Փր.։

## ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ

### ՑԱՅՆԱՍՓԻՌՈՒԷՆ

Երեքշաբթի, Մարտ 30, ժամը 16.40, Ֆրանս–Քիւլթիւռ կայանէն, Պրիժիթ Մասէնի «Երաժշտութիւնը եւ օրերը» յայտագրի ընթացքին .Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը կը ներկայացնէ իր նոր սալը՝ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՊԱՏԱՐԱԳԸ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԷԽՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

## ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ Ապրիլ 3ին ժամը 8էն սկսեալ, Պանթէնոյի Սալ տէ Ֆէթ
Rue Charles Michels
Նուագախումբ ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆ — Երգիչ՝ ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՒՐԿԱՆՍ
Գեղարուեստական բաժին — ՆԱՅԻՐԻ պարախումբ
Հաճելի անակնկալներ — ճոխ պիւֆէ
TOMBOLA
Չրաներկ նուիրուած Պր. Պետիկեանէ

## ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ Հարաւ. Ֆրանսայի Թեմի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան, ի նպաստ Ազգ. Առաջնորդարանի։

Կիրակի Ապրիլ 4, ժամը 13ին Պոմոնի սրահը, օժանդակութեամբ Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերուն եւ Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան։

CAPPADOCIA PRODUCTIONS

Présente le premier disque arménien de

**MARTEN YOURGANS**

avec

**BERNARD DEDEDJIAN**

En vente :
LA CAPPADOCE, 3 Rue Marivaux, 75002 Paris — Tél. : 742-83-65
PALOYAN, 9 Rue de Trévise, 75009 Paris — Tél. : 523-24-97

## Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒ

### ՆՆԹԱՑԱՆԿԵՐ

Սորբեւ Սէն – Շամոնի Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ հաւաքած գումարին ցանկը։ Գումարը 12.800 Փր. յայտարարուած էր ընդհանուր Ե. ցանկին մէջ («Յառաջ», Փետր. 11, Ա. էջ)։

Ճապուրեան Մինաս, Զատուլեան Անթուան, Տիկին Գուլաքսըզեան 500ական, Գուլաքսըզեան Ժոզէֆ, Գույումճեան Ստեփան, Աքըլեան Միսաք 300ական, Ճապուրեան Արամ, Ճապուրեան Ստեփան, Ճապուրեան Տիգրան, Գիւրաճեան Աւետիս, Պապեան Յակոբ, Նալպանտեան Պետրոս, Գալամեան Ժոզէֆ, Մուսէրեան Քերոբ, Փօշայեան Վահրամ եւ Փօշայեան Քոյրեր 200ական Փրանք, Թիւֆէնկճեան Վահրիչ 250 ՈՐ., Օր. Տինտինեան 200, Ոսկունեան Կապի 150, Վարդանեան Աբրահամ, Տիկին Քարաճեան, Գիզիրեան Յովհաննէս, Մինասեան Կապի, Տօնիկեան Ժորժ, Գէչապեան Սարգիս, Մարգարեան Գրիգոր 100ական, Ոսկունեան Արամ, Մալճեան Յակոբ, Ազնաւուրեան Նուարդ, Գիզիրեան Մանուէլ, Գիզիրեան Սարգիս, Բարսեղեան Կարպիս, Տէմիրճեան Աղաւնի, Անէմեան Լեւոն, Դաւիթեան Ժան, Մանուկեան, Նալպանտեան Սեդրակ 50ական։

Հետեւեալ ընտանիքները միասնաբար նուիրած են 6550 Փր.— Գրիգորեան Ժան, Գրիգորեան Ժիրայր, Տաուլասեան Հայկազ, Տաուլասեան Ալեքս, Տաուլասեան Սարգիս, Աբէլեան Անժէլ, Պօյաճեան Լութֆիկ, Դաւիթեան Գրիգոր, Փափազեան Պօղոս, Թօփօզեան Հանրի, Դաւիթեան Ռոպէր, Ֆօսեան Մարսէլ, Պէլկէ Յարութիւն, Պօյաճեան Սեդրակ, Թէրզեան Յակոբ, Թէրզեան Մանուէլ, Թիւթիւնճեան Գէորգ, Քէօհէրեան Յակոբ, Տէմիրճեան Հայկ, Գայեան Ժօ, Սէֆէրեան Խաչիկ, Սէֆէրեան Յովհաննէս, Աքկիլեան Գոհար, Միսիրլեան Վահրամ, Միսիրլեան Ստեփան, Դաւիթեան Անթուան, Դաւիթեան Սարգիս, Աբէլեան Գրիգոր, Աբէլեան Սիրանոյշ, Տէր-Յակոբեան Վարդան, Գիւրաճեան Աւետիս, Այանեան Ալպէր, Յովհաննէսեան, Մանուկեան, Արսլանճեան, Ասպազարեան, Մարկոսեան, Միքայէլեան, Պօղոսեան, Թօփօզեան, Յարութիւնեան, Թօքաթլեան, Մազմանեան, Օպօզեան, Գարօղլանեան, Գօշ, Քէշկէլէկեան, Շամասեան, Յակոբեան, Արսլանեան, Քէչէպարեան, Ստեփանեան։

## Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

### ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

«Աբէլեան» Թատերախումբը, մասնակցութեամբ գաղութիս կազմակերպու - թիւններուն

կը ներկայացնէ

Շաբաթ Ապրիլ 3 ժամը 20.30ին, Մէզոն – Ալֆորի Քաղաքապետարանի թատերասրահը

Avenue du Général de Gaulle

## ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Կատակերգութիւն 3 արար — Երուանդ Օտեանի

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

ALFORTVILLE

8, Rue du Groupe Manouchian

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻ

## ՉՈՐՍ ՍՈՒՐԲ ԳՐԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԲԱՆԱԽՕՍ՝ Ֆրանսայի Աւետարանական եկեղեցիներու նախագահ՝

**ՎԵՐ. Ս. ՊԱԳԳԱԼԵԱՆ**

Խմբագիր Բանբեր պաշտօնական թերթին եւ բանաստեղծ

AVRIL 1 et 2 à 20 h. 30
3 et 4 à 17 h. 30

Հրաւէր ամէնուն անխտիր

*ARMÉNIE 1976*

***Départs chaque mois :***

**ՃԱՏԻԿԸ՝ ԵՐԵՒԱՆ**

du 16 Avril au 30 Avril

du 8 Mai au 22 Mai
du 12 Juin au 26 Juin
du 10 Juillet au 24 Juillet
du 6 Août au 21 Août
du 22 Septembre au 6 Octobre
du 23 Octobre au 6 Novembre
du 22 Décembre au 3 Janvier 1977

**à partir de 2680 fr.**

Pour les jeunes de 16 à 35 ans (2 voyages)

du 24 Juillet au 7 Août
du 16 Août au 30 Août

***Renseignements et Inscriptions***

A PARIS

**mondotours**

2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 073-32-64 266-50-12 073-30-64

A LYON Varoujan Sarkissian

**sevan voyages**

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

*Licence Voyages : A. 721.*

## Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

### ՆՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի եւ շրջակայքի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութեան նստաշրջանը աւարտած ըլլալով, նոր վարչութեան ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ Մայիս 9ի Կիրակի օրը, գաղտնի քուէարկութեամբ։

Միութեան Յունուար 18ի ընդհ. ժողովէն նշանակուած ընտրողական յանձնախումբը կը խնդրէ Լիոնի եւ Ռոն նահանգի մէջ բնակող երկսեռ, չափահաս ազգայիններէ արձանագրուիլ անյապաղ ընտրողներու ցանկին վրայ, վճարելով, եթէ տակաւին չեն վճարած, իրենց անդամակցութեան տուրքը։ Դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան։ Ցանկը պիտի փակուի Մարտ 30ին։

Այն ազգայինները՝ որոնք կը փափաքին, անձնուիրաբար, իրենց մասնակցութիւնը բերել յառաջիկայ վարչութեան, կը հրաւիրուին իրենց թեկնածութիւնը ներկայացնել ընտրողական յանձնախումբին, գրաւոր, եկեղեցւոյ հասցէին՝ 295, Պուալօ փողոց, ամէնէն ուշը Մարտ 30ին։

Ըստ ծրագիր – կանոնագրի ընտրելի են միայն արական սեռի պատկանող ֆրանսահպատակ անդամներ։ (Յօդ. 9 Բ.)։

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Հայկազ Սաղրեանի եւ Գալուստ Սաղրեանի հոգեհանգիստին առթիւ Օր. Մարի Սաղրեան իր հօրեղբօր և հօր յիշատակին 50, Տէր եւ Տիկին Թէրզեան 50, ոմն 30, Տէր եւ Տիկին Հայկ Պօղոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յովսէփեան 50։ Ղեւոնդ Կիւլեանի եւ Ալեքսան Կիւլեանի հոգեհ. առթիւ այրի Տիկին Թրվանտա Կիւլեան 20, Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Կիւլեան 30։ Երուանդ Եղայեանի հոգեհ. առթիւ Տէր եւ Տիկին Հայկ Պօղոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յովսէփեան 50։ Յովհաննեան Ֆրանքի հոգեհ. առթիւ Տէր եւ Տիկին Իսկէնտէրեան 30, Ճիհանեան ընտանիք, Շիրինեան Ընտանիք (Ալֆորվիլ), Տէր եւ Տիկին Արթաքի Յակոբեան, ոմն 50ական, Տէր եւ Տիկին Մուրատեան 20, Պ. Թումաս Քէօսէեան 40, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան Արտաշ 90 Փր.։

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ
28
DIMANCHE
28 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,20 F.

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

| | | | |
|---|---|---|---|
| Ֆրանսա | Տար. 170 Ֆ. | Վեցամսեայ | 90 Ֆ. |
| Արտասահման | Տար. 200 Ֆ. | Հատը | 1 Ֆ. 20 |

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.551 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 51e ANNÉE — N° 13.551

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԱՂԷՏԸ

— O —

Իսկական աղէտ մըն է, որ պայթեցաւ Լիբանանի գլխուն 1975ի գարնան: Անակնկալ ու աննախընթաց աղէտ, որ միջանկեալ կարճատեւ դադարներէ ետք կը շարունակուի ցարդ, ամէն անգամ աստիճան մը աւելի սաստիկ, մահ ու աւեր սփռելով:

Ֆրանսական ձայնասփիւռը Մարտ 23ի Երեքշաբթի առաւօտ կը հաղորդէր Լիբանանի եղբայրասպան կռիւներուն հաշուեկշիռը, — 13-15.000 մեռեալ, 45-50 հազար վիրաւոր: Մարտ 21էն 22, 24 ժամուան մէջ զոհերուն թիւն է եղած առնուազն 150 հոգի երկուստեք՝ Պէյրութի արդիական մեծ մէկ պանդոկը գրաւելու համար:

Արձանակ ու Հրացան Թանգարան են դրուած, իբրեւ ժամանակավրէպ: Գընդացիրը, ռումբերը, հրթիռն ու հրասանդն ալ չեն բաւարարեր այժմ երկու կողմի հերոսները, որոնք վերջին օրերուն սկսեր են 155նոց թնդանօթով կռուիլ իրարու դէմ՝ մայրաքաղաքի կեդրոնական թաղերուն մէջ, քանդելով տարիներու աշխատանքի արդիւնք, միլիոններ, թերեւս միլիառներ արժող հսկայ շէնքեր, շքեղ պանդոկներ եւ հարուստ վաճառատուններ:

Լիբանան լիուլի, յաւելեալ տոկոսով վճարեց իր տուրքը արաբեւիսրայելեան վէճին, որուն միջամուխ չէր եղած եւ որուն չէզոքութիւնը յարգած էին կողմերը՝ յաջորդական չորս պատերազմներու ընթացքին:

Արաբական հսկայ աշխարհին մէջ, որ կը տարածուի Պարսից ծոցէն մինչեւ Ատլանտեանի ափերը, բացառիկ դիրք կը գրաւէ Լիբանան՝ աշխարհագրական, ազգագրական, կրօնական, քաղաքական, գաղափարաբանական եւ ընկերային մարզերու մէջ: Խաղաղ կղզի մը՝ անհուն ովկիանոսին մէջ:

Խաղաղութիւնը խանգարուիլ սկսաւ այն օրը (1948), երբ իր հիւրընկալ հողին վրայ ապաստանեցան Պաղեստինի արաբ — եւ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ — իսլամ գաղթականներ, որոնց թիւը հետզհետէ աւելցաւ, իբրեւ հետեւանք յաջորդական կռիւներուն:

Խախտեցաւ իսլամ – քրիստոնեայ հաւասարակշռութիւնը, գրաւական խաղաղ համակեցութեան 1943էն՝ անկախութեան հռչակումէն ի վեր:

Կ'ուշանար Պաղեստինի ազատագրութիւնը: Զանազան խմբակցութիւններ սկըսան իրենց շուրջ համախմբել հայրենազուրկ տարրեր, զորս զինեցին, նպատակ ունենալով զանոնք օգտագործել Իսրայէլի դէմ, վերագրաւելու համար իրենց հայրենի հողերն ու բոյները:

Պաղեստինցի ֆէտայիները իրենց սահմանափակ միջոցներով ի վիճակի չէին դէմ դնելու Իսրայէլի սպառազէն բանակներուն, որոնք իրենց ամենափոքր մէկ հարուածին կը փոխադարձէին հարիւրապատիկ ուժգնութեամբ, օդանաւերով եւ թնդանօթներով: Կը քանդէին սահմանամերձ լիբանանեան աւաններ ու գիւղեր, սպաննելով հարիւրաւոր անպաշտպան գաղթականներ:

Պաղեստինցի ֆէտայիներ՝ անկարող ազատագրելու թշնամիին կողմէ բռնագրաւուած իրենց հողերը՝ սկսան Լիբանանի մայրաքաղաքին մէջ շրջագայիլ իրենց համազգեստով ու զէնքերով, ոչ թէ իբրեւ «հիւր», այլ իբրեւ «տէր եւ տիրական»:

Այս երեւոյթը՝ իր գրգռիչ հանգամանքով՝ դարձաւ պատճառներէն մէկը բաժակի յորդելուն: Ստեղծուած չփոթ կացութիւնը աւելի եւս ծանրացուցին ձախակողմեան եւ մոլեռանդ մութ եւ անպատասխանատու տարրեր, որոնք իրենց յատուկ շահերէ դրդուած՝ քրիստոնեայ եւ իսլամ տարրերը մղեցին եղբայրասպան կռիւներու:

Մահասփիւռ աղէտ մը պայթեցուցին խաղաղ Լիբանանի գլխուն:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

### Թուրքամերիկեան սիրաբանութիւնը վերսկսաւ

— O —

ՉՈՐՍ ՏԱՐՈՒԱՆ ՆՈՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՈՒ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Ուաշինկթընի մէջ, Միացեալ Նահանգներու եւ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարները համաձայնութեան եկան եւ չորս տարուան նոր համաձայնագիր մը ստորագրեցին, ըստ որուն Ամերիկա պիտի կարենայ կրկին վայելել իր առանձնաշնորհեալ դիրքը Թուրքիոյ մէջ, ուր կը վերաբացուին իր 26 զինուորական կայանները:

Ծանօթ է որ այս երկու հի՛ն բարեկամները քէն ըրած էին 13 ամիսէ, այն պատճառով որ Թուրքիա Կիպրոսի մէջ Ամերիկայէն առած զէնքերը գործածած էր եւ Խորհրդարանը անկէ ի վեր արգելք դրած էր Թուրքիոյ սահմանուած զէնքերուն վրայ: Հիմա երկու կողմէ գոհ են եւ «Հերըլտ Թրիպիւն» «կարեւոր քայլ» մը կը նկատէ եղածը դէպի փոխադարձ վստահութիւնը երկու երկիրներու:

Արտաքին երկու նախարարներու միջեւ գոյացած այս համաձայնութիւնը ստորագրուեցաւ Ուրբաթ օր բայց մանրամասնութիւնները պիտի հրապարակուէին միայն Երկուշաբթի: Այս համաձայնագիրը պէտք է անշուշտ վաւերացուի Քոնկրէսին կողմէ բայց Քիսինկէր յայտարարած է թէ այս վաւերացումը ապահով կը թուի, ըստ ունեցած իր խօսակցութիւններուն խորհրդարանականներու հետ:

Զաղլայանկիլ այս առթիւ լսած է թէ ամերիկեան զինուորական կայաններու կանոնագիրը փոխուած է բայց չէ ուզած այդ փոփոխութեան կէտերը յայտնել:

ԼԻԲԱՆԱՆ

## ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐԸ ԶՕՐԱԿՈՉԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ

— O —

60 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒՍ
ԲԱՑՑ ՃՈՒՆԻԻ ՄԷՋ
ՆՈՐ ԿԵԱՆՔ ՄԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Է

Ֆրէնճիէ տեղէն չի շարժիր եւ իբրեւ պատրուակ ալ կը շարունակէ կռթնիլ «օրինականութեան» վրայ, ինչ որ կրնար ժպտեցնել տալ եթէ իրաց այս կացութեան մէջ, եղերական չըլլար: Ուրբաթ օր 60 մեռեալ կար եւ աւելի վիրաւոր ու Պէյրութ օրէ օր քիչ մը աւելի կը կործանի: Կը թուի թէ մարդիկ կատաղութեամբ վճռած են քանդել ամէն ինչ եւ աւերակի վրայ կայսրութիւն հաստատել, քանի քանդումէ եւ կործանումէ զատ, կարելի չէ որեւէ այլ նպատակ տեսնել եղածին մէջ: Բայց Լիբանանցին կը մնայ Լիբանանցի եւ մինչ Պէյրութի մէջ, ընտանեբարում, թալան, կողոպուտ կը տիրեն ամբողջ քաղաքին մէջ, անդին հազիւ 15 քիլոմեթր դէպի հիւսիս, Ճունիի մէջ, որ քրիստոնեայ Լիբանանի մայրաքաղաքը դարձած է, կեանքը կազմակերպուած է արդէն: Հոն փոխադրուած են պէյրութցի կարգ մը առեւտրականներ եւ մանաւանդ ճամբորդութեան գործակալութիւններ նոր դրութիւն ստեղծած են: Արդարեւ, Պէյրութցիք կը վախնան մինչեւ օդակայան երթալու, քանի ամբողջ ճամբան (քաղաքին մեծ մասը) Պաղեստինցիներու եւ իսլամ – յառաջդիմականներու ձեռքն է, ուրեմն ճամբորդական գործակալութիւնները մեկնողները նաւով Ճունիէն Կիպրոս կը ղրկեն, ուրկէ օդանաւ կ'առնեն: Ֆրանս – էնթէռի թղթակիցը կը հաստատէր թէ հոն ամէն ինչ բնական է, միայն քաղինոները դեռ բաց չեն, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ Լիբանանցին չի փոխուիր, նոյնիսկ այսպիսի եղերական փորձառութենէ մը ետք:

Նաւահանգիստին հրդեհը ի վերջոյ մարած է բայց հսկայ վնաս հասցնելէ ետք:

Կռիւները միշտ սաստիկ են եւ ձախ պարագլուխներ յայտարարած են թէ իրենց զինուորական արշաւանքը պիտի չդադրի ցորչափ Ֆալանժները դուրս չքշուին իրենց բերդերէն: Բայց Ճումպլաթ ի վերջոյ քիչ մը ջուր խառնած է իր գինիին եւ ընդունած է Դամասկոս երթալ (սկզբունքով Շաբաթ պէտք է գացած ըլլար): Ասիկա յոյս կուտայ որ տրամադիր է ընդունելու սուրիական առաջարկները, զորս ցարդ մերժած էր:

×

Մոնտի Քարլոյի թղթակիցը կը նկարագրէ թէ սարսափի ի՛նչ մթնոլորտի մէջ, կ'ապրի Պէյրութցին մինչ քրիստոնեայ կուսակցութիւնները զօրակոչի ենթարկած են իրենց շարքերը եւ կոչ ըրած բոլոր քրիստոնեաներուն որ զինուին եւ կամաւոր արձանագրուին: Բարձրախօսներով կառքեր կը շրջին էշրաֆիէի փողոցները հրաւիրելով բնակիչները որ զէն ի ձեռին պաշտպանեն «հայրենիքը»: Կ'ըսուի թէ 17 հազար հոգի արդէն արձանագրուած են:

Հիւսէյն Թագաւորը որ բարեկամն է Շամունի, խօսած է առջի օր Սուրիոյ նախագահին հետ, որ որոշ վարանումներէ ետք, Շաբաթ օր կրկին ձեռք կ'առնէր նախաձեռնութիւնը, լուծում մը գտնելու համար:

## Քանի մը տողով

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ, կանոնաւոր կերպով կը բանէր Շաբաթ օր մեծ գիծերու վրայ, դեռ անկանոն էր կարգ մը կայարաններու (Սէն-Լազար, Օսթերլից) արուարձաններու սպասարկութիւնը:

ՄԻՋԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ աճման նուազագոյն աշխատավարձքը (սմիf) Ապրիլ մէկէն կը բարձրանայ ժամը 8 ֆրանքի ինչ որ կը նշանակէ շաբաթական 40 ժամի համար, 1406 Ֆր. ամսական:

ՖՐԱՆՍԱ մէկ ժամ առաջացուց ժամը, Մարտ 28ի գիշերը, խնայողութեան համար:

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 22)

### «ԱՐԱՐԱՏ» ՅԱՂԹԵՑ «ԶԱՐԻԱ»Ի 3-2

Երեւանի ոտնագնդակի քանհինգ հազար երկրպագուներու ներկայութեան տեղի ունեցած է «Արարատ» – «Զարիա» խումբերու միջեւ բարեկամական մրցումը՝ 3-2 արդիւնքով, ի նպաստ «Արարատ»ի: Կէտերը նշանակած են Նիկոլա Ղազարեան (մէկ կէտ) եւ Սամուէլ Պետրոսեան (երկու կէտ): Խորհրդային Միութեան մէջ սկսած են արդէն բաժակի մրցումները: Երեւանի «Արարատ»ը, որուն մարզիչ նշանակուած է Էդուարդ Մարգարով, իր առաջին խաղը կ'ունենայ Դոնի – Ռոստով, տեղւոյն բանակայիններուն հետ:

×

### « ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 3000 ՏԱՐԻՆ »

Արեւելեան Գերմանիոյ Լայփցիկ քաղաքի «Քէօլէռ» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է «Հայաստանի 3000 տարին» ստուար հատորը, որու հեղինակն է Բուրխարդ Բրէնտիէս: Ան հիմնուելով Հայերու մասին գերմաներէն, անգլերէն եւ ֆրանսերէն գրուած ութսունէ աւելի գիտական աղբիւրներու վրայ, գերմանացի ընթերցողին կը ծանօթացնէ հայ ժողովուրդի պատմութիւնը եւ մշակոյթը: Շքեղ տպագրութեամբ գիրքը կը բովանդակէ Հայաստանի տեսարժան վայրերու լուսանկարները:

×

### ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի ճատրակի կեդրոնական տան մէջ տեղի կ'ունենան միջազգային մրցումները, որոնց կը մասնակցին ութ երկիրներ՝ Չեխոսլովաքիա, Քուպա, Լեհաստան, Հարաւ. Սլավիա, Հունգարիա, Խորհ. Միութիւն, Շուէտ, Ֆինլանտա: Ճատրակի 16 վարպետներ քսան օրուան ընթացքին կը մրցին Հայաստանի կառավարութեան մրցանակին արժանանալու համար: Հայաստանը կը ներկայացնեն՝ Ռաֆայէլ Վահանեան, Կարէն Գրիգորեան, Էդուարդ Մնացականեան եւ Արշակ Պետրոսեան:

×

### ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԸ

Երեւանի բժիշկներու կատարելագործման հիմնարկը իր ստեղծման առաջին իսկ տարիէն՝ 1963էն, կարեւոր գործ կը կատարէ բժշկական կադրերու վերապատրաստումի, բժշկագիտութեան եւ արուեստի վերջին նորութիւնները անոնց ծանօթացնելու եւ բժիշկներու մասնագիտական կարողութիւնները բարձրացնելու տեսակէտէն: Ամէն տարի շուրջ 1.100 բժիշկներ՝ տարբեր շրջաններէ եկած, իրենց մասնագիտութիւններուն մէջ կը կատարելագործուին: Հիմնարկը ունի 23 բաժին:

×

### ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Վերջին հինգ տարիներուն Հայաստանի մէջ մեծ թափով զարգացած է հաղորդակցութեան կապը: Քաջարանի, Ագարակի, Մեղրիի, Ջերմուկի, Եղէգնաձորի եւ ուրիշ քաղաքներու, աւաններու եւ գիւղերու բնակիչները կրցած են դիտել հեռատեսիլի հաղորդումները: Յառաջիկայ հնգամեակին Երեւանի մէջ բացուելով նոր հեռախօսի կայանը, հնարաւորութիւն կը ստեղծուի հաղորդակցութեան կապ հաստատելու Հայաստանի եւ Վրաստանի մայրաքաղաքներուն միջեւ:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

# ՀԱՄԱՊԱՏԿԵՐ

ՊԷՅՐՈՒԹ (Մարտ 21).— Հակառակ ակնկալուածին, ոչ քրօնիկ է եւ ոչ ալ քաղաքական վերլուծումի փորձ՝ այս թղթակցութիւնը: Վիճակ մըն է, առօրեայ կեանքի պատկեր մը եթէ կ'ուզէք: Եզրակացութիւնը կը ձգեմ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն:

Կը գրեմ երկրէ մը, ուր այժմ կայ երեք բանակ, չորրորդի մը արդէն տեսանելի ստեղծումով, քանիերկու կուսակցական պահակազօրք կամ զինեալ խմբակցութիւններ, քառասուներկու կուսակցութիւններ, պաղեստինեան ինը կազմակերպութիւններ, չորս ռատիօկայաններ եւ հեռատեսիլի երկու կայաններ:

Կը գրեմ երկրէ մը, ուր տասներկու ամիսներու վրայ երկարող ներքին տագնապը, ու անկէ ծնած ողբերգութիւնը աւերակի վերածած է գեղեցկագոյն շէնքերը, ամէնէն շէն վաճառատուները, փայլուն տնտեսութիւնը, ամէնէն խուռներամ ճամբաները ուր այժմ կը տիրէ ամայութիւն, վախը եւ ամէն վայրկեան ջարդուելու վտանգը: Որովհետեւ չէր բաւեր կարծես վխտացող «պաշտօնական» ջարդարարները, իսկ այժմ, երեք օրէ ի վեր պարպուած են բոլոր բանտերը, «ազատագրուած» են բոլոր ոճրագործները, մարդասպանները, գողերը ու ասիկա՝ մարդոց եւ կազմակերպութիւններու կողմէ որոնք տարիէ մը ի վեր արիւն կը սփռեն յանուն Լիբանանի անկախութեան, վեհապետութեան եւ կամ ընկերային արդարութեան՝ ըստ կողմի եւ տեսակէտի:

Կը գրեմ երկրէ մը, ուր Սաղիմացին եւ Արաբիոյ մարգարէն, երկուքն ալ Աստուծոյ փառքին համար ծնած եւ քարոզած, այսօր պատճառ կը դառնան իրենց հետեւորդներուն սպանդին, ուր աջը եւ ձախը, տարբեր աստուածներու երկրպագու, մահ կը սփռեն իրենց շուրջ, ուր մտաւորականը, արուեստագէտը, գրագէտը կ'ապրին ապաստանած իրենց տան ամէնէն խոր եւ ապահով անկիւնը, քանի փողոցին մէջ թագաւոր է մանուկը՝ քալաշնիքովը ի ձեռին, եւ իր հասակէն աւելի բարձր: Քանի այս երկիրը, ուր սկսած է ամէն ինչ պակսիլ, ուր կայ 250 հազար անգործ, ուր կեանքը անդամալուծուած է, ունի աշխարհի բոլոր երկիրներու քաղաքացիներու բաղդատմամբ, ամէնէն ճոխ, բազմապիսի, գերարդիական զէնքերը: Ամէն մարդ ունի թէ իր ատրճանակը, թէ իր գնդացիրը, թէ իր արագահարուածը եւ թէ իր ձեռնառումբը միաժամանակ, ամէն խմբակ՝ իր թնդանօթը, իսկ այժմ ամէն կուսակցութիւն իր զրահապատ կառքերը: Այո՛, այս երկիրը այնքան անապահով է իր նոր «գանձերով», որ հեռատեսիլի կայանի խօսնակը, վերջերս, կը թելադրէր բոլոր անոնց, որոնք դեռ զուրկ էին անոնցմէ, մտածել իրենց անձնական պաշտպանութեան մասին, որովհետեւ այլեւս չկան անդէն քաղաքացին պաշտպանող ուժ, Պետութիւն, բանակ, դատաւոր, կազմակերպութիւն, կուսակցութիւն, կրօնք:

Կը գրեմ երկրէ մը ուր, ըստ օրուան քաղաքականութեան, աջը կը դառնայ ձախ որ կը գրաւէ միւսին տեղը, ուր կայ դեռ աթոռի պայքար՝ աւերակներու վրայ իշխելու համար, ուր «օրինաւորութիւնը» եւ «օրինականութիւնը» իրարու սուր կը խաչաձեւեն: Երկիր մը՝ որուն նախագահը ընտրուած է մէկ քուէի առաւելութեամբ եւ որ չուզեր իր գիւղը վերադառնալ հակառակ Խորհրդարանի (կամ դեռ այն ինչ որ այդ կը կոչուի) անդամներու երկու երրորդին խնդրանքին, քանի Սահմանադրութիւնը այդ չէ նախատեսած: Երկիր մը որուն նախագահը, օրէնքի առջեւ, ոչ մէկ պատասխանատուութիւն ունի, որ կրնայ, սակայն գրեթէ միահեծան իր կամքը պարտադրել: Երկիր մը որ աջակողմեան է եւ որ որքա՛ն կը նմանի ուրիշ ձախակողմեան աշխարհի մը, որուն Կոմկուսի ընդհանուր քարտուղարը սահմանադրականօրէն հաշուետու չէ եւ որ սակայն...:

Կը գրեմ երկրէ մը ուր այդ բաբելոնեան վառօդի աշտարակին մէջ քիչ մը իրերհասկացողութիւն, պուտ մը խելք, պահիկ մը հանդարտութիւն բերելու համար երկրին բազմագոյն, բազմագլուխ «ղեկավարները» կկոց կը բանին Դամասկոսի ճամբուն վրայ: «Քոյր երկիր» մը, որուն սակայն «միջամտութիւնները» խորթ աչքով կը դիտուին ուրիշ «քոյր երկրի» մը կողմէ, որոնք, երկուքը, նոյնքան եւ աւելի հարազատ «քոյրեր» են իրարու: Իսկ այս բոլոր «քոյրերը» իրենց տնային վէճերը ու կռիւները կը փոխադրեն հաշմանդամ դարձած իրենց սիրելի փոքր «եղբօր» տունը, քիչ մը աւելի կրակի տալու եւ առաւել եւս աւերակ դարձնելու համար զայն:

Վերջապէս կը գրեմ երկրէ մը, ուր չունիչ մը հանդիստ ճանչնալու համար դեռ պէտք է սպասել Նոյեմբերի ամերիկեան նախագահական ընտրութիւններուն, պաղեստինեան դատի «արդար եւ տեւական» լուծման, հրէական հասկացողութեան եւ երկու հզօրագոյն Պետութիւններու աշխարհի կարկանդակի իրենց միջեւ բաժանման համաձայնութեան: Մինչ այդ Լիբանանցիները դարձած են փոքրաքանակ գործադրողները մեծաքանակ մտածող երկու հսկաներուն:

... Երկիր մը, որուն անամպ երկինքին անհուն լազուարթին վերեւ շողացող արեւն իսկ չարագուշակ է այլեւս, մինչ Հայը սկսած է ինքզինք զգալ կրկնակիօրէն որբ եւ գաղթական.

— «Խօսում չէ Երեւանը»...:

Գ. Ս.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

# ՍԻՄՈՆԵԱՆԻ ԵՐԱԶԱՆՔԸ

— O —

Հիմա նախադպրոցականն անգամ գիտէ, որ իւրաքանչիւր խելքը գլխին մարդ պէտք է առնուազն մէկ հիւանդութիւն ունենայ: Կան այնպիսիները, որ երկու, երեք եւ աւելի հիւանդութիւն ունեն: Օրինակ, Սիմոնեանենց տնօրէնը: Նա չորս հիւանդութիւն ունի. գլխացաւ, ռադիկուլիտ (ջղային հիւանդութիւն), շնչահեղձութիւն, ըմբանատապ (փարէնքսի բորբոքում): Բայց նա վերոյիշեալ ախտաւոր հիւանդութիւններով չի բաւարարւում եւ տարեկան երկու, երեք անգամ դումով է հիւանդանում (կրիփ), մէկ, երկու անգամ էլ՝ կոկորդի բորբոքումով: Սիմոնեանը լսել է, թէ նա նոյնիսկ հիւանդացել է... Բայց Սիմոնեանը ամէն տեսակ բամբասանքի հաւատացողներից չէ...:

Ինչ որ է, բոլոր դէպքերում Սիմոնեանը տնօրէնի հետ ոտք մեկնել չի կարող: Նա լիովին բաւարարուած կը զգայ, եթէ ստանայ տնօրէնի բաժին հասածի միայն մէկ չորրորդ մասը, այսինքն՝ ունենայ նրա հիւանդութիւններից որեւէ մէկը: Լինի դա ջղային հիւանդութիւնը, լինի շնչահեղձութիւնը, լինի գլխացաւը, նոյնիսկ այնպիսի քնձռոտ հիւանդութիւն, ինչպիսին շնչահեղձութիւնն է, դէմ չէ...

Բայց Սիմոնեանը դեռեւս հիւանդութիւն չունի: Այդ պատճառով միշտ ճնշւում է: Հիմնարկում բոլորը նստում են, իրենց հիւանդութիւններից են խօսում, իսկ ինքը քաշւում է մի կողմ եւ լռում: Բոլորը նրան ձեռ են առնում.

— Սիմոնեանը եզի պէս առողջ է...:

Առանց հիւանդութեան ապրելը անտանելի է եւ անհետաքրքիր դարձել: Եւ Սիմոնեանը հիւանդութիւն է ուզում: Սրտանց է ուզում: Իսկ երբ նա որեւէ բան սրտանց է ուզում, անպայման ունենում է: Չորս սենեականոց բնակարան էր ուզում: Ունեցաւ: Ճապոնական ձայների՞զ: Ունեցաւ: Այդպիսին է նրա բնաւորութիւնը. եթէ մի բան սրտանց է ուզում, անպայման ունենում է: Միայն ժամանակ է հարկաւոր: Եւ ժամանակը կը գայ, այ, կը տեսնէք, որ Սիմոնեանը անպայման սրտի տագնապ կամ դրա նման մէկ ուրիշ շքեղ հիւանդութիւն կ'ունենայ:

Բայց թող այն տպաւորութիւնը չըստեղծուի, որ Սիմոնեանը կախարդ է, արգելուած միստիկական միջոցներից օգտուող մի մարդ: Ոչ, նա շատ սովորական մարդ է, որն իր նպատակներին հասնելու համար օգտւում է շատ իրական միջոցներից: Օրինակ, ճապոնական ձայներիզը գնել է սեւ շուկայից:

Իսկ ինչ վերաբերում է հիւանդութեանը, այսինքն՝ սրտամկանի տագնապին, ապա դրան հասնելու համար օրական երկու տուփ «Կազբէկ» է ծխում, նախաճաշելիս, ճաշելիս, ընթրելիս անպայման օղի է խմում (օրը՝ 0,75 լիտր): Իսկ երբ ուրիշն է վճարում, նրա խմածը անցնում է լիտրից: Բացի այդ, օրական եօթ-ութ գաւաթ սուրճ է խմում: Նոյնիսկ վատ է աշխատում, որպէսզի ծանր ապրումներ ունենայ՝ «Կը հեռացնե՞ն, թէ չեն հեռացնի աշխատանքից»: Սիմոնեանը գիտէ, որ ծանր ապրումները նոյնպէս նպաստում են տագնապի հասնելուն: Բացի այդ, շաբաթը մէկ դայթակղութիւն է սարքում հաշուապահներից որեւէ մէկի հետ: Վիճում է տոմսակավաճառների, պարէնային խանութների վաճառողների, հարեւանների եւ կանգառներում կանգնած մասնաւոր անձանց հետ: Սիմոնեանը գիտէ, որ վիճելը նոյնպէս օգտակար է տագնապի հասնելու համար:

Եւ, տարօրինակ բան, չնայած այս բոլորին, Սիմոնեանը հարբուխով անգամ չի հիւանդանում:

— Երկաթէ առողջութիւն ունես, Սիմոնեան, — խայթում են աշխատակիցները: Սիմոնեանը ամէն կերպ աշխատում է ցոյց չտալ իր բարկութիւնը: Նախ, եթէ ցոյց տայ, որ ինքը բարկանում է, աշխատակիցները նախանձից այլեւս չեն բարկացնի: Իսկ առանց բարկանալու տագնապ ստանալը այնքան էլ հեշտ բան չէ: Եւ երկրորդ, Սիմոնեանը գիտէ, որ բարկութիւնը զսպելը նոյնպէս բարերար ներգործութիւն է թողնում տագնապ ստանալու վրայ:

Սիմոնեանը գիտէ, որ նախանձը նոյնպէս օգնում է տագնապի հասնելուն: Նա էլ նախանձում է: Նախանձում է տնօրէնին: Նախանձում է հարեւաններին, պարէնային խանութի վաճառողներին, տոմսավաճառներին եւ կանգառներում կանգնած մասնաւոր անձանց:

Սիմոնեանը սրտի տագնապի է ձգտում: Բայց բան է, ով գիտէ, կարող է պատահել, որ չյաջողուի տագնապ ստանալ: Բայց այդ դրութիւնից էլ ելք կայ: Նա միշտ ջղայնանում է, որ տագնապ չի ստանում, իսկ նման պայմաններում առնուազն մի որեւէ ջղային հիւանդութիւն կ'ունենայ: Բայց եւ այնպէս հնարաւոր է, որ Սիմոնեանը առհասարակ չհիւանդանայ: Այդ դէպքում նա անպայման կը խելագարուի: Դա էլ է հասկանում Սիմոնեանը: Նա խելագարութեանն էլ դէմ չէ: Խելագարութիւնը նոյնպէս հիւանդութիւն է, այն էլ բաւականին շքեղ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ԳԱԼՍՏԵԱՆ

# ՎԱԽՎՐԻԿԸ

3.

Շնչահատ կանգ առաւ, յետոյ ուժգնօրէն յարեց.

— Բայց կեցուցէք զիս, Սատանան տանի ձեզ: Պէտք չէ որ այս մասին խօսիմ: Այս գիշեր պէտք է ուրախ ըլլալ: Օ՛ն, պոռացէք, պարեցէք... Ա՜հ, դժբախտութիւն... այսօր կարելի չէ աւելի զուարճանալ: Ժամանակին, երբ կատուները իմ հոգիս կը ճանկէին, բօշաներուն մօտ կ'երթայի: Կը գինովցնէի զանոնք: Օ՜հ, այն ատեն երգեր, արքայութենէն աւելի գեղեցիկ երգեր էին, տխրութիւնները մեռցնող երգեր:

Լայն ձեռնաշարժումով մը ան վերակոչեց անցեալ գինարբուքները, շամփանեայի շլացուցիչ փրփուրը, աղաղակները, հնչիւնները, ջութակներուն խնդուքը, կիներուն կաթոգին պարերը, եւ իր կծկուած դէմքին վրայէն անցաւ վայրկեան մը, այդ մոլեգին տօնախմբութիւններուն խելայեղութիւնը, ջղային ուրախութիւններով եւ մահացու տառապանքներով շաղախուած: Իր նայուածքը ինկաւ սպառած գաւաթին վրայ: Բռունցքի հարուածով մը սեղանը դողդղացուց եւ գոչեց.

— Կոմսուհի, Սատանայի կոմսուհի:

Այս վերջինը երեւաց դունատ:

— Վոտքա, աւելի վոտքա: Դպրոցականի մը տեղ կը դնես զիս ու գէշ կը ծառայես ինծի չունի աղջիկ:

— Նիկիտա Վասիլիչ, ըսաւ ծեր կինը վշտաբեկ ձայնով մը, ձեզմէ պիտի խնդրէի որ այսպիսի բացատրութիւններ չգործածէիք եւ այսպէս բարձր չխօսէիք, հիւրեր ունիմ...:

— Հիւրե՞ր, ո՞վ են անոնք: Ա՜հ, քու հրաւիրեալներդ: Ուրեմն կ'արգիլեն ինծի քու հրաւիրեալներդ որ զուարճանամ, անոնք են որ ինծի գէշ աչք ու դիւրութիւն կուտան, պէտք է զանոնք դուրս ընես իսկոյն:

— Բայց չեմ կրնար Նիկիտա Վասիլիչ, խորհեցէք անգամ մը...

— Անոնց բոլորին համար ես կը վճարեմ: Ա՛ռ քեզի դրամ: Թող վայրկեան մը վերջ այս տան մէջ անոնց հետքը չմնայ: Երբ Նիքիտան խրախճանութիւն կ'ընէ, ան կ'ուզէ ազատ տեղ: Թէեւ չահագէտին ներկայութիւնը հարստութիւն մը կը ներկայացնէր իրեն համար, սակայն ծեր կինը յօժարակամ պիտի ուզէր ազատիլ անկէ. բայց երբ անոր նայեցաւ, վախ մը ունեցաւ: Իր շղթայազերծ գինովութեան եւ անսանձ բարկութեան մէջ ան կարող էր ամէն բանի: Ան կրնար սարսափելի գայթակղութեամբ մը, զօրքերուն ուշադրութիւնը գրաւել տալ, այն ատեն կոմսուհիին համար Չեկայի նկուղներուն մէջ չարչարանքը կը սկսէր: Հնազանդ ան մրմնջեց.

— Լաւ Նիքիտա Վասիլիչ, պիտի ըսեմ որ խուզարկութենէ կը վախնամ:

— Լաւ կը խօսիս կոմսուհի, եւ մի վախնար, Նիքիտա կը վճարէ:

Ժամեր անցան, օղիի նոր գաւաթներ կուլ տրուեցան: Նիքիտա Վասիլիչ անընդհատ կը խօսէր, մերթ վայրենի զուարթութեամբ մը, մերթ հեծկլտանքներով խորտակուած: Տեսակ մը խելացնորութիւն զայն գրաւած էր: Սարսափելի յամառութեամբ մը ան կը փնտռէր զուարթութիւնը որ հեռու կը փախչէր իրմէ, շատ գեղեցիկ թռչունի մը պէս: Երբեմն կոշտ գգուանքներով եւ խածուածքներով կը ծածկէր պզտիկները որոնք, յոգնութենէն բրտացած, վոտքայէն այրած, բան մը չէին հասկնար այս յուսահատ ու կատաղի գինովութենէն եւ կը սկսէին զայն ատել:

Վերջապէս ուժասպառ փլաւ տիվանին վրայ, վեստակին կոճակները քակեց եւ անկարող՝ բանալու պլուզը որուն օձիքը վիզը կը խեղդէր, մրմռաց.

— Պզտիկ շուներ, օգնեցէք ինծի:

Երբ Լենա բազմոցին մօտ եկաւ անոր հնազանդելու համար, ան կը խռմփար արդէն, երեսները փքացած, արտեւանունքները թուլցած բերանը սեւ, Լենա զարշանքով ըսաւ.

— Խրտուիլակ մը...:

Զվերջացուց եւ անշարժ, իր շունչը բռնելով իր ընկերուհիին ցուցուց մարդուն գրպանը: Մեծղի դրամապանակ մը կիսովին դուրս կախուած էր տոմսերով լեցուն: Լենան այլափոխող ցանկութիւնը այնքան վառ էր որ Անիթա հասկցաւ: Ան գլխով հաւանութիւն տուաւ եւ մրմնջեց խոհեմաբար.

— Նախ եւ առաջ հագուինք:

Համրօրէն, լուռ եւ ճկուն շարժումներով պզտիկները անցուցին իրենց թաց հագուստները: Իրենց սիրտը այնքան ուժգին կը բաբախէր հնչուն սենեակին մէջ, որ կը կարծէին թէ Նիքիթան պիտի արթնցնէին: Սակայն ան կը քնանար միշտ անշարժ: Միայն իր ձեռքերը կը շարժէին երկու խոշոր կալանաւոր միջատներու պէս եւ անոնցմէ մէկը անգիտակից խոհեմութեամբ մը եկաւ հանգչիլ դրամապանակին վրայ, որ պինդ սեղմեց: Պզտիկները սպասեցին քիչ մը բայց ձեռքը չէր շարժեր: Ժամանակը կ'անցնէր, պէտք էր գործել: Այն ատեն է որ Լենա սենեակը քննելով, նշմարեց բաց մնացած ածելին, առաւ զայն եւ անվարան շարժումով մը Նիքիտա Վասիլիչին կոկորդը կտրեց:

Յետոյ անձրեւոտ գիշերը հիւրընկալեց երկու պզտիկ ստուերները:

ԺՈԶԷՖ ՔԷՍԷԼ

(11 — Շար.)

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԻՍՆԵՐԸ

## ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Ինչպէս ամէն երկիր, Հայաստան ալ ունի՝ այլ մարզերու կարգին, նաեւ հանրային սպասարկութեան մարզէն ներս մտահոգութիւններ, որոնք յաճախ նիւթ կը դառնան հայաստանեան մամուլին մէջ, ընթերցողներու կողմէ խմբագրութեանց ուղղուած նամակներու գծով: «Յառաջ»ի փետրուար 13ի թիւով անդրադարձած էինք «Սովետական Հայաստան» օրաթերթի մէջ հրատարակուած քանի մը նամակներու, որոնք կը քննադատէին Հայաստանի կարգ մը շրջաններու մէջ կանոնաւոր ճամբաներու չգոյութիւնը, ջուրի խողովակներու զետեղման թերիները, ինչպէս նաեւ ջուրի տագնապը եւայլն: Այսօր կ՚անդրադառնանք ուրիշ մարզէ մը ներս՝ հանրային սպասարկութեան մէջ առգոյ թերութիւններու, որոնք, դարձեալ ընթերցողներու գրած նամակներու ճամբով, արձագանգուած են «Գրական Թերթ»ի փետր. 20ի թիւին մէջ:

Դժգոհութիւնը կամ մտահոգութիւնը կը վերաբերի երկաթուղային սպասարկութեան: Արդարեւ, «Գրական Թերթ»ը առիթով մը արձագանգ հանդիսացած էր քննադատական յօդուածի մը, որուն հեղինակը խիստ կերպով կը ճաղկէր Երեւան - Մոսկուա երկաթուղիի սպասարկութիւնը եւ առողջապահական անտանելի վիճակը, միաժամանակ ուշադրութեանը յանձնելով պատկան մարմիններուն յիշեալ թերութիւններու վերացումը: Սակայն, ինչպէս կ՚երեւի, գոյութիւն ունեցող վիճակը գոհացուցիչ նկատուելով ղեկավարներուն, ցայժմ ոչ մէկ քայլ առնուած է թերութիւններուն վերացման համար: Ուստի, ուրիշ գրիչներ՝ իրենց կատարած ճամբորդութիւններու փորձառութեամբ, նամակներ գրած են «Գրական Թերթ»ին դարձեալ յիշեալ հարցը արծարծելու նախաձեռնութեամբ:

Մոսկուա բնակող Ռ. Ն. Բաղդասեանց կը գրէ. «1975 Թուականի Դեկտեմբերի 11ին ես մեկնեցի Երեւանից Թիւ 346 գնացքի միջազգային վագոնում, որին սպասարկում էր միայն մէկ ուղեկցող: Ռադիոն չէր աշխատում, առաստաղի լամպը չէր վառւում, չէր վառւում նաեւ զուգարանի անհատական լամպը: Վագոնում, մեղմ ասած, մաքրութիւն չկար: Նստատեղերի ծածկոցները, հէնց որ Թբիլիսից դուրս եկանք, վերցրին: Զուգարանից օգտուել՝ անհնար էր, քանի որ ջուր չկար: Հասկանալի է որ այնտեղ կեղտոտ էր ու գարշելի»: Նամակագիրը կարգ մը թերութիւններ ալ մատնանշելէ ետք կ՚եզրակացնէ « ... Անդրերկաթուղիի Երեւանի բաժանմունքի ղեկավարութիւնը այս ամէնին վերաբերւում է միանգամայն անտարբեր »:

Ուրիշ ցաւ մը կը մատնանշէ երեւանաբնակ լրագրող Ռ. Սարգսեան որ առաւելաբար կը ծանրանայ երկաթուղիի տոմսակներու զեղծումին եւ ասոր հետեւանքով առաջացող տգեղ երեւոյթներուն վրայ: Լրագրողը կը գրէ. «Այժմ էլ խօսքին վրդովմունքն է ինձ ստիպում գրել: 1975 Թուականի Դեկտեմբերի 30ին Երեւան – Մոսկուա գնացքով մեկնեցի Գագրա: Նախ ասեմ, որ Երեւան կայարանում բազմաթիւ մարդկանց յայտնում էին, թէ բոլոր տոմսերը վաճառուած են, իսկ երբ վագոն մտանք, պարզուեց որ շատ տեղեր ազատ են: Անտոմս ուղեւորները տառացիօրէն գրոհում էին գնացքը, եւ ուղեկցողները բոլորին էլ տեղեր յատկացրին: Ես չեմ խօսում գնացքում ուղեւորների ամենատարրական սպասարկման բացակայութեան, ուղեկցողների անտակտ վերաբերմունքի, վագոնների անյարմարութեան ու սանիտարական անթոյլատրելի վիճակի մասին: Միեւնոյն է, բողոքները տեղ չեն հասնում, եթէ տեղ էլ հասնում են՝ մնում են անհետեւանք: Ուղեւորներն արդէն սովորել են, որ Երեւանի բաժանմունքի գնացքներում այդպէս է եւ պէտք է տանել այդ ամէնը: Այս տեսակէտից կարելի է ասել որ երկաթուղու Երեւանի բաժանմունքի ղեկավարները որոշ բանի հասել են. դաստիարակել են ուղեւորին այդ բոլոր անյարմարութիւնները անտրտունջ տանելու: Կեցցե՛ն: Զերկաբացնեմ: Մի կերպ հասանք Լենինական: Այստեղ գնացքը ենթարկուեց անտոմս ուղեւորների նոր գրոհի: Աւելի ուժեղ գրոհ եղաւ Կիրովականում: ... Հասկանալի է որ դրանից յետոյ պառկել–քնելու մասին նոյնիսկ խօսք չէր կարող լինել: Նեղուելով դուրս եկայ միջանցք եւ երեսուներկու ուղեւոր հաշուեցի միայն միջանցքում, բոլորն ալ անտոմս: Հետաքրքրուեցի եւ պարզուեց, որ ամէն մի ուղեւորից՝ Լենինականից, Կիրովականից մինչեւ Թբիլիսի ուղեւորուելու համար ուղեկցողները վերցնում են հինգ ռուբլի: Դրանից յետոյ, հարց եմ տալիս, մի՞թէ գնացքն սպասարկողները շահագրգռուած կը լինեն, որ բաժանմունքի գնացքներում «կարգերը փոխուեն »:

Ուրիշ նամակագիր մը՝ մանկավարժ Պ. Սարեան, հաստատելէ ետք թէ ցայժմ կատարուած քննադատութիւնները եւ մատնանշուած թերութիւնները ճիշդ են, կը շեշտէ որ այդ ամէնը կը կրկնուին տարիներ շարունակ ու կ՚աւելցնէ. «Կարծես պարտադիր օրէնք է, որ վագոնը անպայման կեղտոտ լինի, որ զուգարաններից մէկը մշտապէս փակ լինի, իսկ միւսից շարունակ գարշահոտութիւն տարածուի՝ ջուր չլինելու կամ տեւական անմաքրութեան պատճառով, անկողինը այնքան կեղտոտ լինի, որ զգուանքից մարմնիդ վրայ բշտիկներ դուրս գան, որ հնարաւոր չլինի մէկ – երկու ժամ պառկել ու հանգստանալ»:

Վերոյիշեալ նամակներուն տեղ տալով, « Գրական Թերթ »ի խմբագրութիւնը յոյս կը յայտնէ, որ «այս անգամ երկաթգծի բաժանմունքի ընկերները անհրաժեշտ եզրակացութեան կը գան եւ չեն բաւարարուի խոստումներով»:

## ՀԱՅ ԳԻՐԻ ՄՇԱԿՆԵՐԸ

ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵՒ

Ոսկեդարեան գրականութեան հիմնադիրներէն՝ Սահակ Պարթեւ, Մեծն Ներսէսի որդին էր եւ Լուսաւորչի ցեղին վերջին շառաւիղը: Ծնած է 355ին Կ. Պոլիս: Կրթութիւնը ստացած է ծննդավայրին մէջ, իւրացնելով յունական լեզուն ու գիտութիւնները: Սահակ Պարթեւ լաւ գիտէր նաեւ պարսկերէն եւ ասորերէն, իսկ հայերէնի մէջ՝ իր նմանը չկար: Ան կաթողիկոսական գահ կը բարձրանայ 400ին: Հ. Կիւրեղ Քիպարեան կ՚ըսէ 387ին:

Սահակ կաթողիկոս Մեսրոպ Մաշտոց վարդապետի հետ ոգին դարձաւ հայկական Ոսկեդարու մտաւորական շարժումին: Ան խորապէս գիտակցելով հայերէն լեզուի ու գրականութեան ունեցած դերին հայ ժողովուրդի միասնականութեան եւ լուսաւորութեան գործին մէջ, ո՛չ միայն քաջալերեց Մաշտոցի մտածումը հայերէն տառեր ստեղծելու, այլեւ համոզեց Հայոց Վռամշապուհ Թագաւորը, որպէսզի նիւթապէս եւ բարոյապէս զօրավիգ կանգնի վարդապետին իր առաքելութեան մէջ:

Հայկ. տառերու գիւտէն ետք, Սահակ կաթողիկոս իր ամբողջ ուժը միացուց Մեսրոպին, Հայաստանը ողողելու համար դպրոցներու ցանցով: Աշակերտներ հասցնելով, անոնցմէ լաւագոյնները արտասահման ղրկելով՝ բարձրագոյն ուսում ստանալու, եւ Թարգմանչական աշխատանքներուն անձամբ ձեռնարկելով ան հանդիսացաւ ուղղութիւն տուողը Ոսկեդարու մտաւորական շարժումին:

Ս. Գրքի յունարէն բնագրէն հայերէնի թարգմանութեան մէջ շատ բան կը պարտինք Սահակ կաթողիկոսին, որ իր աշակերտներով, յատկապէս Եզնիկի հետ միասին կը ստուգէր կատարուած Թարգմանութիւնները, կը սրբագրէր, կը հաստատէր եւ ապա կը յանձնարարէր արտագրողներուն բազմացնել եւ տարածել:

Բացի Թարգմանական գործերէ, Սահակ Պարթեւ գրած է նաեւ Աւագ շաբթուան շարականները, « կանոններ » առաջնորդներու, եպիսկոպոսներու եւ քահանաներու համար, ինչպէս նաեւ քանի մը Թուղթեր: «Կանոններ»ը 55 գլուխներէ բաղկացած գործ մըն է, որուն մէջ Սահակ կաթողիկոս կը խօսի եկեղեցւոյ բարեկարգութեան մասին, կը նշէ եկեղեցւոյ պաշտօնեաներուն պարտականութիւնները, անոնց իրաւասութեան սահմանները եւ հոգեւորականներու ժողովուրդին հետ ունեցած յարաբերութիւնները:

«Աւագ Շաբաթ»ի շարականները պարզ եւ սրտառուչ ոճով գրուած տողեր են, որոնց միջոցով Հայոց հայրապետը նպատակ ունեցած է պատմել Աւետարանի պատմութիւնը: Այդ շարականներու մէջ խորունկ զգացումով կը ներկայացուի Աւագ Հինգշաբթիի ռոմնլուայի եւ գիշերային ժամերգութեան արարողութիւնները: Դարերով, հայ հաւատացեալը, Աւագ Հինգշաբթիի «Խաւարման գիշեր»ը՝ հոգեզմայլ շարականներու եւ սրտաճմլիկ մեղեդիներու տպաւորութեան տակ, մութ եկեղեցւոյ մէջ, աղօթած է արտասուալից աչքերով:

Սահակ կաթողիկոս վախճանած է 439ի Սեպտեմբերին, Բագրեւանդի Ալաշկերտ գաւառին մէջ: Իր աճիւնները փառաշուք յուղարկաւորութեամբ տարած են Աշտիշատ գիւղը եւ մատուռի մը մէջ հողին յանձնած:

Սահակ Պարթեւ առաջնորդ տիպարն է հանճարեղ մտաւորական այն դասուն, որ մտածումի լայն հորիզոնով, հոգեկան վսեմ սլացքով եւ կազմակերպուած աշխատանքով ուղղութիւն տուած ու ղեկավարած են հայ մշակութային շարժումները դարերով: Ան համոզուած էր, որ ժողովուրդ մը կրնայ կենդանի մնալ միա՛յն ու միա՛յն մայրենի լեզուի, ազգային գրականութեան եւ մէկ խօսքով՝ ազգային հարազատ մշակոյթի պահպանումով:

(2)

## ԳԱՌԶՈՒ

ՓՈՐԱԳՐԻՉ ԵՒ ՎԻՄԱԳԻՐ

Գառզուի փորագրական և վիմագրական գործին նուիրուած Բ. հատորը, նոյնքան շքեղ որքան առաջինը լոյս տեսաւ վերջերս:

Հոն միշտ կը գտնէք Գառզուն, ան որ գիտէ երազն ու բանաստեղծութիւնը տալ գիծերով եւ ճարտարապետութեամբ:

Այս անգամ ալ տեղական մամուլը գնահատական տողերով կ՚արտայայտուի եւ ժուռ տը Ֆրանսի մէջ, Պեռնար ժորժ կը գրէ.—

CARZOU
GRAVEUR ET LITHOGRAPHE
1963-1968

« Etonnant mariage de la matière et de l'esprit, conjonction des contraintes et des plaisirs, élan du choix et longue réflexion du nécessaire ». Ainsi son préfacier, Marcel Brion de l'Académie française, caractérise l'art de Carzou. Ce très bel album, qu'ouvre une étude de Pierre Mazars, rassemble tout l'œuvre gravé et lithographié de Carzou entre 1963 et 1968. Un premier volume présentait les œuvres de 1948 à 1962. Un troisième fera suite. C'est une édition remarquable d'intelligence et de qualité.

(Editions d'Art de Francony)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

## ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրայիճ, ընտանեկան կեանքէ
Ա. ՄԱՍ

ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒ ՆԿՈՒՂԸ

— Ո՛հ, հիմա ձեզ ճանչցայ, կմկմաց ան յուսահատական աղաղակի մը մէջ: Դուք վսեմաշուք Ռոլանն էք...: Ես անիծեալ արարած մըն եմ, անիծեալ մը որ այսպէս մահուանս միջոցին ուրուականի մը պէս դէմս ելաք...: Նախախնամութիւնը իր վրէժը լուծեց...:

Եւ չարագործը բարձրաղաղակ սկսաւ լալ ու ողբալ:

Բայց Ռոլան մտածելով որ այդ մարդը քանի մը ժամէն պիտի մեռնէր, ամէն բան մոռցաւ. բարկութիւնը մէկէն ի մէկ իջաւ. մեղքնալ սկսաւ այդ խեղճ մահապարտին վրայ: Դէմքին վրայ բարութեան եւ անյիշաչարութեան գիծեր տեսնուեցան:

— Ոտքի ել, ըսաւ ան անոյշ ձայնով մը:

— Ո՛հ, տէր իմ, ձայներնէդ յայտնի է թէ նորէն կը ներէք ինծի, մրմնջեց մահապարտը սարսռալով: Ինչո՞ւ չմեռցուցիք զիս Օլիվոլօ կղզիին քարափին վրայ երբ ձեր դաշոյնը կուրծքիս կռթնցուցած էիք, ինչո՞ւ չմեռցուցիք զիս:

Այս խօսքին վրայ, Ռոլան անցեալը յիշելով, ճանչցաւ զայն եւ անոր Թեւէն բռնելով ըսաւ.

— Ոտքի ել եւ իրողութիւնը պատմէ, բայց սուտ չխօսիս:

— Տէր իմ, մեռնելիք մարդը սուտ չի կրնար խօսիլ, խօսք առաւ աւազակը: Ասկէ զատ, ըրածիս վրայ զղջացած էի արդէն...:

— Զղջացա՞ծ էիր...:

— Այո, տէր իմ, Թէպէտ այդ զղջումը ուշ հասաւ, ուշ, բայց անկեղծ: Այն օրէն որ դուք ինծի սա խօսքը ըսիք «Մահուան առջեւ չդողալուդ համար կեանքդ քեզի կը շնորհեմ». այդ վայրկեանէն, սկսեալ զղջացի ըրածիս վրայ: Այդ վայրկեանէն սկսեալ ձեզի համար մեռնիլը աչքս առած էի...: Կը յիշէ՞ք, ամէն բան ձեզի պատմել ուզեցի, ամէն բան ըսել ուզեցի, բայց դուք՝ չուզեցիք զիս մտիկ ընել...:

— Այո, կը յիշեմ, ըսաւ Ռոլան ձեռքը ճակտին վրայէն անցընելով: Ինչ որ պիտի ըսէիր այն ատեն, հիմա ըսէ:

— Այն ատեն սա պիտի ըսէի ձեզի Թէ, ձեր ազատած կինը...

— Ո՞ր կինը...

— Էմփերիան, սա անպատիւ կինը:

— Լաւ յետո՞յ:

— Ահա այդ կինն էր մեզ հոդ, ճիշդ ձեր ճամբուն վրայ սպասցնել տուողը:

— Ինչո՞ւ:

— Ձեզ փախցնելու համար...

— Բայց զիս ի՞նչ պիտի ընէիք...:

— Լաւ մը չեմ գիտեր... Սա միայն գիտեմ Թէ ձեզ տանելիք տեղերնիս յետոյ ինքը մեզի ցոյց պիտի տար...: Բայց միանգամայն պատուիրած էր որ ձեզի որեւէ չարիք չհասցնենք...: Երբ գործի սկսանք, այդ կինը անշուշտ հասկնալու համար թէ իր հրամանները ինչպէս պիտի գործադրուէին, եկաւ հոն ներկայ գտնուեցաւ: Իմ մարդիկս որ զայն չէին ճանչնար, շլանալով անոր գոհարեղէններէն, վրան յարձակեցան եւ գինքը կողոպտել ուզեցին... Ատոր վրայ, կնիկը պոռչտալ սկսաւ: Ատկէ անդին եղածը գիտէք արդէն: Բայց ամէնէն կարեւոր դէպքը ձեր մեկնելէն վերջն էր որ տեղի ունեցաւ: Կը յիշէ՞ք, յաջորդ օրը ձեր նշանախօսութեան օրն էր:

ՄԻՇԷԼ ԶԵՎԱՔՕ

(Շար.)

Ի ՆՊԱՍՏ
## ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՑԱՆԿ ԻԸ.

Մի Ոմն 5000, Յ. Եղիազարեան (Փարիզ) 150, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սարգիսեան (Ալֆորվիլ) 200, Տիկ. Էլիզ Վառնաճեան 200, Ի յիշատակ Ս. Տէր Ղուկասեանի Պ. Ժիրայր Տէրտէրեան 50, Ի յիշատակ Ա. Փափազեանի Տիկին Գաբրիէլեան 10, Ի յիշատակ Տէրտէրեան Գերդ. Տէր եւ Տիկին Արամ Տէրտէրեան 50, Ի յիշատակ Տիկին Կ. Պէտոյեանի՝ Զարսանճաքի Հայր. Միութիւն 100, Ի յիշատակ Կար Տէրտէրեանի՝ Տէրտէրեան ընտանիք 200, Պ. Ղազար Տէրտէրեան 100, Պ. Օ. Տաւուտեան 10, Տէր եւ Տիկին Կ. Իլճէզեան 50, Տէր եւ Տիկին Վարդան Գիւբէլեան 50, Պօղոս Ազարեան 100, Ծինտեան ընտ. 50, Ցուսիկեան ընտ. 50, Պ. Պետրոս Մարգարեան 30, Նաճառեան ընտ. 50 ֆրանք։

| | |
|---|---|
| Գումար՝ | 6.450 |
| Նախկին գումար՝ | 137.130 |
| Ընդհ. Գումար՝ | 143.580 |

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

## ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած

Դիմադրական պայքարի Փարիզի հայ նահատակներու՝ Միսաք Մանուշեան, Արփիար Ասլանեան, Լուիզա Ասլանեան, Արմէն Դաւիթեան, Հայկ Դպիրեան, Անտոն Թուլումճեան, Վահրիճ Վանառականեան, Ֆրանսայի ազատագրական կռիւներուն զոհուած խորհրդահայ ռազմագերիներու եւ հայրենիք ու Փարիզ մահացած ընկերներու յիշատակին։

Նախագահութեամբ

Տոքթ. Պատրիկ Նազարեանի

Կը խօսին

MARCEL NOIRET, membre du Conseil National de l'A.N.A.C.R. et du Comité National de recherche et de Châtiment des criminels de guerre

Միսաք Կիւլպէնկեան, Միութեան կողմէ Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին Նուրհան Մարգարեան, Մատլէն Քարփանթիէ, Արաքսի Գմբէթեան, Անահիտ Սվաճեան, Միհրան Էլմաեան

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2, ԺԱՄԸ 20.30ԻՆ

MODERNE PALACE HOTEL

8 bis Place de la République

Métro République

Մուտքը ազատ է

# ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հայ Երեք Յարանուանութեանց Պետերուն

Մասնակցութեամբ

Բոլոր Ազգային Կազմակերպութիւններու

Շաբաթ, Ապրիլ 24 երեկոյեան ժամը 20.30ին՝ Սալ Փլէյէլ – Մեթրօ Թերն կամ Էթուալ, 252 Ֆօպուր Սէնթ Հոնորէ։

Հոգեհանգստեան Ս. Պատարագ՝ ժամը 15ին, Փարիզի Հայոց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

Բոցի արծարծում եւ այց Անծանօթ Զինուորի շիրիմին՝ ժամը 18ին։

Կիրակի, Ապրիլ 25 Հոգեհանգստեան Ս. Պատարագ պիտի մատուցուի նաեւ Փարիզի Նոթր Տամ Մայր Տաճարին մէջ։

Մանրամասնութիւնները՝ յաջորդիւ։

### ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վիէնի Հայ – Ազգ. Միութեան վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Ա. Թադէոսեանի, Տէր եւ Տիկին Ս. Թադէոսեանի, Տէր եւ Տիկին Ժ. Թադէոսեանի եւ Ալեքսանեան ընտանիքին եւ իրենց բոլոր պարագաներուն, Միութեանս անդամ, ողբացեալ Անտոն Թադէոսեանի մահուան առթիւ։

×

Նաեւ ցաւակցութիւններ այրի Տիկին Սաաթճեանի, զաւակներուն եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, Մինաս Սաաթճեանի մահուան առիթով։

ԳՐՔԻ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՈՐԷՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 3ին, ժամը 16էն 19 պիտի ստորագրէ իր հատորը՝

**Odyssée d'un enfant arménien**

Բալուեան գրատունը, 9 ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՃԱՇԱՐԱՆ

**RESTAURANT EREVAN**

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e

Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ

Մատչելի գիներ

Երկուշաբթի՝ Կարսի տէօնէր
Երեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապտուղ – մանթը
Հինգշաբթի իրիկուն՝ էջմիածնի քէօֆթէ եւ պատուէրի վրայ՝ լահմաջուն ու չի–քէօֆթէ
Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու–պէօրէկ
Եւ ամէն Կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ։

## ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ

ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Երեքշաբթի, Մարտ 30, ժամը 16.40, Ֆրանս–Քիւլթիւռ կայանէն, Պրիժիթ Մասէնի «Երաժշտութիւնը եւ օրերը» յայտագրի ընթացքին Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը կը ներկայացնէ իր նոր սալը՝ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՊԱՏԱՐԱԳԸ։

## - Concert -

MUSIQUE LITURGIQUE ARMÉNIENNE ET CLASSIQUE

organisé par l'Union d'Aide aux Etudiants Arméniens

avec la participation de :

Naïri DEMIRDJIAN, piano
Etienne CUPELIAN, hautbois
Virginie PATIE, soprano
René MASSIS, baryton
Mihran ELMAYAN, ténor
à l'orgue : Ara BARTEVIAN
*Quatuor de l'Orchestre de l'Ile - de - France*
Françoise ROURE-CHOUTEAU
Madeleine THOUNA,
Pierre LLINARES
Erwan FAURE

Vendredi 9 Avril à 20 h. 45
Eglise Luthérienne des Billettes
22, rue des Archives — 75003 Paris
(Métro : Hôtel de Ville)

*au programe : VIVALDI, DJELALIAN, POULENC, KOMITAS, EGMALIAN, CORELLI*

Billets en vente chez :

Durand, 4 Pl. de la Madeleine, Paris 8e, — 260-21-76
Archives-Pressing, 15, rue des Archives, Paris 3e
Restaurant « Harout », 22 rue Mouffetard, Paris 5e, 337-96-32
Restaurant « La Cappadoce » 3, rue Marivaux, Paris 2e, 742-83-65
Alimentation Heratchian 6, rue Lamartine, Paris 9e, 878-43-19
Alimentiation Massis, 21 rue Saulnier, Paris 9e, 770-16-88
Mme Kermezian 15, rue de Cléry, Paris 2e, 236-94-91
Librairie Palouyan 9, rue de Trévise, Paris 9, 523-24-97

*Eglise chauffée PIANO STEINWAY*

Prix des places : 35, 25 et 15 F.

## ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԵՑԷՔ ԳԱՐՆԱՆ, ԱՄՌԱՆ ՈՒ ԱՇՈՒՆԻՆ

TRANSTOURS organise

Ա. ճամբորդութիւն՝ ԱՊՐԻԼ 19 – ՄԱՅԻՍ 2, ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ
Գին՝ 2700 ֆրանք

Բ. ճամբորդութիւն՝ ՅՈՒԼԻՍ 10էն 25 ԼԵՆԻՆԿՐԱՏ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ
գին՝ 2900 ֆրանք

1976 ՕԳՈՍՏՈՍ 6էն 21, ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ — Գին՝ 2900 ֆրանք
1976 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 10էն 25 — ՄՈՍԿՈՒԱ–ԵՐԵՒԱՆ — Գին՝ 2850 ֆ.
1976 ՀՈԿՏ. 8էն 23 — ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՐԵՒԱՆ — Գին՝ 2450 ֆրանք

ՕԳՈՍՏՈՍԻՆ և ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ ԱՌԱՆՁԻՆ ԽՈՒՄԲԵՐ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Երթուդարձ օդանաւով։ «Արմենիա»յի կամ «Անի»ի մէջ, առաջին կարգի սպասարկութեամբ։

Կը գործադրուի հայրենի տեսարժան վայրերու այցելութեան լրիւ յայտագիրը

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS, 22 rue du 4Septembre — 75002 PARIS — Tél. 742-77-40
ուր կարելի է ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18։
ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝
11, rue du Bassin — SAINT-JULIEN — Tél. 93-04-90 et 08-31-55
ՎԱԼԱՆՍ՝ դիմել Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ —ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ դիմել Յ. ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

## ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ Ապրիլ 3ին ժամը 8էն սկսեալ, Պանեէոյի Սալ տէ Ֆէթ
Rue Charles Michels
Նուագախումբ ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆ — Երգիչ՝ ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՒՐԿԱՆՍ
Գեղարուեստական բաժին — ՆԱՅԻՐԻ պարախումբ
Հաճելի անակնկալներ — ճոխ պիւֆէ
TOMBOLA
Ջրաներկ նուիրուած Պր. Պետիկեանէ

Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

«Աբէլեան» Թատերախումբը, մասնակցութեամբ գաղութիս կազմակերպութիւններուն

Կը ներկայացնէ

Շաբաթ Ապրիլ 3 ժամը 20.30ին, Մէզոն – Ալֆորի Քաղաքապետարանի թատերասրահը

Avenue du Général de Gaulle

## ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

կատակերգութիւն 3 արար — Երուանդ Օտեանի

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
30
MARDI
30 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1.20 F.

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C. C. P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.552
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
51e ANNÉE — N° 13.552

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԴԷՊՔԵՐՆ ՈՒ ՀԱՅԵՐԸ

Ա.

Լիբանան առաջին անգամ եղբայրասպան կռիւներու թատր էր դարձած 1958ին, երբ Եգիպտոսի նախագահ Կամալ Ապտէլ Նասըր Արաբական Միացեալ Հանրապետութիւն կազմելու իր յանդուգն ծրագրին իբրեւ առաջին քայլ նոյն տարուան փետրուար 2ին Սուրիան Փարաւոններու երկրին միացնելէ ետք, փորձեց ձեռք դնել նաեւ Լիբանանի եւ Յորդանանի վրայ: Այս երկու երկիրները աշխարհագրապէս Սուրիան կը զատէին Եգիպտոսէն:

Այդ խառն օրերուն Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահ Քամիլ Շամուն հրաւիրեց Ամերիկացիները, Յորդանանի Հիւսէյն Թագաւորն ալ՝ Անգլիացիները, պաշտպանելու համար երկու երկիրներու անկախութիւնը: Լիբանանի մէջ ձախակողմեան տարրերն ու իսլամները ուժ տուին Նասըրի ծրագրին, որուն միացան նաեւ հայ համայնավարները: Լիբանանի անկախութեան ճակատին վրայ դիրք բռնեցին փաղանգաւորներն ու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Ամիսներ տեւեցին երկու ճակատներու կռիւները, ո՛չ այնքան սաստկութեամբ, որքան այս անգամ: Սակայն եւ այնպէս քանի մը հարիւր հայ երիտասարդներ զոհ գացին եղբայրասպան կռիւներուն, երկու կողմէն, բոլորովին անիմաստ ու անօգուտ կերպով:

Այս անգամ Նասըր չկար: Տակաւին բոլորովին չեն պարզուած այն պատճառները, որոնք 1975 Ապրիլէն ի վեր դուռ բացին եղբայրասպան նոր եւ աւելի բուռն կռիւներու: Գլխաւոր դերակատարներն էին մէկ կողմէ՝ Փիէր Ճէմայէլի փաղանգաւորները՝ մասնակցութեամբ Ներքին Նախարար Քամիլ Շամունի Ազատական կուսակցութեան շուրջ երկու հազար զինեալ ուժերուն: Մարոնի քրիստոնեաներու ճակատն էր այս: Աջակողմեան ուղղութեամբ:

Միւս ճակատը աւելի բարդ էր: Պաղեստինցիներ, իսլամներ եւ ձախակողմեան տարրեր մաս կը կազմէին անոր: Հակամարտութիւնը դաւանաբանական չէր միայն, այլ նաեւ՝ գաղափարախօսական՝ որոշ չափով:

Այս խիստ ցաւալի կացութեան մէջ ուրախալի էր ա՛յն պարագան, որ այս անգամ Հայերը դիրք չբռնեցին, ճակատ չյարդարեցին այս կամ այն կողմին ի նպաստ կամ հակառակ:

Մեծ Եղեռնի վաթսունամեակին առթիւ քաղաքական երեք կուսակցութեանց միջեւ կայացած համերաշխութիւնը բարեբար դեր կատարեց: 1958ի նախընթացը դաս մը եղաւ: Տարբեր հոսանքներու պատկանող հայ երիտասարդներ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութեան տակ՝ կազմակերպուեցան, նուիրուելով հայկական թաղերու զինեալ ինքնապաշտպանութեան:

Շնորհիւ այս սրտառուչ համերաշխութեան եւ գիտակից խիստ կարգապահութեան, Լիբանանի 200-250.000 Հայերը նուազագոյն վնասով դուրս եկան:

Հայերու առողջ ու պարկեշտ կեցուածքը մեծապէս գնահատուեցաւ Լիբանանի պետական պատասխանատու դէմքերու, իսլամ թէ քրիստոնեայ կրօնապետներու եւ զանազան կուսակցութեանց վարիչներուն կողմէ:

Եղբայրասպան կռիւներու սկիզբէն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ճշդեց իր ուղղամիտ, անկողմնակալ դիրքը ազատ ու ժողովրդավար Լիբանանի խաղաղութիւնը վրդովող դէպքերուն հանդէպ: Ու գործակցութեամբ Խորհրդարանի հայ երեսփոխաններուն եւ միւս կուսակցութեանց ներկայացուցիչներուն քանիցս երկրի պետական, կրօնական ու քաղաքական կուսակցութեանց վարիչներուն պարզեց հայ քաղաքացիներուն անվերապահ հաւատարմութիւնը հանդէպ իրենց երկրորդ հայրենիքին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

---

## ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

### ԱՂՕՏ ՅՈՅՍԵՐ

ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՏԷՐ ԵՆ

ԿՌԻՒՆԵՐԸ ՉԵՆ ԴԱԴՐԱԾ

Տժգոյն յոյսեր կային Կիրակի օր որ հրադադար մը (26, 27րդ ??) կարելի պիտի ըլլայ բայց կը թուի թէ Ժումպլաթի անվիճող դիրքը անլուծելի կը դարձնէ Լիբանանի տագնապը: Մահմետական - յառաջդիմական պարագլուխը ընդունած էր Դամասկոս երթալ Շաբաթ ինչ որ կարծել կուտար որ տրամադիր է ընդունելու սուրիական առաջարկները, բայց նախագահ Ասատի հետ տեսակցութենէն պարզուեցաւ թէ տրամադիր չէ տեղի տալու: Ժումպլաթ աւելի առաջ ալ կ'երթայ Ֆիկառօի տուած իր տեսակցութեան մէջ, ուր կ'ըսէ.— «Սուրիացիք Լիբանանը չեն հասկնար: Նախագահ Ֆրէնճիէ անմիջապէս պէտք է քաշուի: Կարելի է սահմանադրական բարեփոխումի կողմնակի միջոցին դիմել բայց պէտք է յստակօրէն ճշդուի թէ քուէարկութենէն առաւելագոյն երեք օր ետք նախագահի պաշտօնավարութեան շրջանը վերջացած է եւ թէ հինգ օրուան մէջ պէտք է յաջորդը ընտրուի: Սուրիացիք բոլորովին համաձայն չեն: Հրաժարումը կը կապեն նախապէս համաձայնութեան մը — իրենց հետ անշուշտ — նոր նախագահին մասին: Կը մերժենք որ նոր նախագահի մեր ընտրութիւնը արտասահմանէն կախում ունենայ: Ասկէ զատ ուրիշ տարակարծութիւններ ալ կան: Կը պահանջենք ձախի ծրագրին գործադրութիւնը, եթէ փափաք կայ լուծումի մը յանգելու: Պէտք է ջնջել յարանուանականութիւնը: Եթէ մեր պայմանները չընդունուին միայն զինուորական լուծումը կը մնայ: Կը մնայ երկրին վերամիացումը ձեռք ձգել բռնի ուժով, տեսակ մը ազատագրական պատերազմով: Հաւանաբար մեր զինուորական ճնշումը դեռ բաւարար չէ: Մեր համայնավար զինակիցները դեռ պաշարուած են Տհուր-Շուէր եւ ուրիշ գիւղեր: Բռնութիւնը ամէն ինչ կը լուծէ ի վերջոյ»: Եւ երբ Ֆիկառօի աշխատակիցը կը հարցնէ «բայց դուք «ոչ բուռն մը» չէ՞ք», Ժումպլաթ կը պատասխանէ. «Ոչ բուռն եմ, ոչ ալ ոչ-բուռն, աւելի անդին եմ...»: Աւելցնենք թէ այս տեսակցութիւնը տեղի ունեցած է Ժումպլաթի Դամասկոսի հանդիպումէն ետք: Սուրիական առաջարկներն էին.— Ա) Հրադադար երաշխաւորուած Սուրիոյ կողմէ, որ նոյնիսկ զօրք պիտի հայթայթէ: Բ) Խորհրդարանի նիստ, քուէարկելու համար սահմանադրական բարեփոխումը: Գ) Երեք օրուան մէջ նոր նախագահի նշանակում: Դ) Ֆրէնճիէ անմիջապէս կը քաշուի:

### ՍԱՏԱԹԻ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

Եգիպտոսի նախագահը առաջարկած է արաբական «խորհրդանշական» զինեալ ուժ ղրկել Լիբանան եւ տեղեկացուցած է Արաբական Լիկային:Կը թուի թէ այս առաջարկը գործին եկած է Ասատի, որ կ'ուզէ այլեւս դուրս ելլել այս կնճռոտ կացութենէն: Կ'ըսուէր նոյնիսկ Երկուշաբթի թէ Սուրիա Ապահովութեան Խորհուրդին արտօնութեան կը սպասէր զինեալ ուժերով միջամտելու համար Լիբանան:

×

Պէյրութի մէջ կեանքը նոյնն է.— մահ, աքսոր, փրկագին: Ամէն օր 200 հոգի կը մեկնի Ժունիի նաւահանգիստէն դէպի Կիպրոս, անկէ Եւրոպա անցնելու համար քանի Պէյրութի քրիստոնեայ թաղերը կտրուած են այլեւս օդակայանէն:

× Երկուշաբթի օր Քոթիտիէն տը Փարի ողբերգական պատկերներ կը պարզէր: Թալանն ու կողոպուտը կ'իշխեն: Եւ այլեւս յայտնի ալ չէ թէ ո՞ր կողմին կը պատկանին յարձակողները, յաճախ արդէն իրենց հաշւոյն կ'աշխատին:

× Գերպ. Էչէկարայ, Մարսէյլի արքեպիսկոպոսը, որ նաեւ նախագահն է Ֆրանս. եպիսկոպոսական ժողովին կոչ մը ըրաւ առջի օր Լիբանանի խաղաղութեան համար:

× Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, իր կղզիացումը ստիպած է Ֆրէնճիէն որ անթուակիր հրաժարական մը ստորագրէ, որ յանձնուած է մարոնի պատրիարք Գերպ. Խորէշի:

× Կռիւները չեն դադրած եւ Պէյրութի մեծ պանդոկներու թաղը ամբողջովին մահմետականներու ձեռքն է (Հոլիտէ Ինէն ետք նաեւ՝ Հիլթըն):

## Քանի մը տողով

ԺԻՍՔԱՐ ձեւով մը Զորեքշաբթի օրուան իր ճառին շարունակութիւնը արտասանեց Քոլմար (Ալզաս) եւ այս անգամ աւելի խիստ ոճով ձաղկեց ընդդիմութեան քննադատութիւնները: Խոստումներ ըրաւ Ալզասցիներուն եւ ընդհանուր ձեւով լաւատես կը թուի:

ՆԻՍԻ մէջ է որ Շիրաք առիթն ունեցաւ ներկայանալու իր նոր դիմագիծով եւ պաշտօնով՝ մեծամասնութեան պետ: Վստահ է որ պիտի շահին 1978ի ընտրութիւնները եւ աւելի քան երբեք կծու է Միթերանի հանդէպ:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ իռլանտական նոր ահաբեկումի մը հետեւանքով 85 վիրաւոր կայ: Ռումբը պայթած է «տնային արուեստներու» ցուցահանդէսին առաջին յարկը: Սքոթլանտ Եարտը այլեւս կը խուզարկէ բոլոր այցելուները:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ - ԱՆԳԱՐԱ համաձայնութեան բոլոր կէտերը ծանօթ չէին դեռ Երկուշաբթի առտու, բայց Քիսինկէր յայտնած էր արդէն թէ Ամերիկա 250 միլիոն տոլարի զինուորական տարեկան վարկ կը բանայ Թուրքիոյ (Անգարա 400 միլիոն ուզած էր):

ՎՐԱՑԱԿԱՆ Զարիա Վոստոկա թերթին համաձայն, Արդարութեան նախարարը՝ Մասուրածէ փոխարինուած է Աղեքսանդր Շուշանաշվիլիի կողմէ: Պատճառներ չեն տրուած:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ զինուորական ատեան մը պիտի դատէ օդային ուժերու հրամանատարը՝ Զօր. Ալփքայա եւ երեք սպաներ, որոնք փաստաթուղթերու զեղծումի համար ամբաստանութեան տակ են:

ՊԻՐՄԱՆԻՈՅ մէջ խլրտումներ սկսած են: Վերջերս գոցուած էին բոլոր համալսարանները՝ ուսանողական ցոյցերուն հետեւանքով: Գոցուած էր նաեւ Ռանկունի օդակայանը եւ բանակը կազմ ու պատրաստ վիճակի մէջ էր: Հրապարակուած պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն, համայնավարամիտ ուժերու յարձակումներ կասեցուած են: Բախումներու հետեւանքով, ըստ պաշտօնական տուեալներու՝ հարիւր մեռեալ եւ 150 վիրաւոր կայ. ըմբոստներու կողմէ, 26 մեռեալ եւ 48 վիրաւոր՝ պիրման զինուորներու կողմէ:

---

## ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մարտ 25)

### ՆԵԼԼԻ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հայաստանի ժողովրդական ստեղծագործութեան տան մէջ բացուած է Նելլի Աղաջանեանի «Մանկական Աշխարհ» ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են շուրջ երեսուն գործեր: Արուեստագէտը գունաւոր թուղթէ, գործուածքի կտորներէ եւ այլ նիւթերէ պատրաստած է զանազան մանկական խաղալիքներ, պատկերած՝ հէքեաթներու հերոսները: Աղաջանեան մասնագիտութեամբ ճարտարագէտ է, բայց մանուկներու աշխարհը միշտ հրապուրած է զինք: Տարի մըն է որ կը զբաղի արուեստի այս նոր ճիւղով եւ հասած է որոշ յաջողութիւններու:

×

### ՍՊԻՏԱԿԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԾԱՏԱԿԱԳԻԾԸ

Հայաստանի կառավարութիւնը հաստատած է Սպիտակ քաղաքի զարգացման գլխաւոր յատակագիծը զոր մշակած է «Հայպետնախագիծ» հիմնարկը՝ մինչեւ 2000 թուականի հեռանկարով: Սպիտակը պիտի զարգանայ իբրեւ գիւղատնտեսական շրջանի վարչական-տնտեսական կեդրոն: Քաղաքը ունի վերելակի գործատուն, հիւսուածեղէնի, շաքարի գործատուներ եւ այլ ձեռնարկութիւններ: Նախատեսուած է կառուցել մեքենաշինական գործատուներ ալ:

×

### ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԳՈՐԾԸ

ՊՈՒԼԿԱՐԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

Սոֆիայի «Նարոդնա կուլտուրա» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է Վարդգէս Պետրոսեանի «Դեղատուն Անի» խորագրով գիրքը՝ պուլկարերէն: Հրատարակութեան մէջ «Դեղատուն Անի» վիպակէն զատ զետեղուած են նաեւ «Ապրած եւ չապրած տարիներ» ու «Անաւարտ դիմանկարներ» հաւաքածոներէն քանի մը պատմուածք՝ «Եթէ երկինքը կապոյտ լինէր», «Ուշացած երջանկութիւն», «Հէքեաթ տխուր վերջաբանով», «Մեր հայրերը», «Տգեղ աղջիկներ չկան» եւ «Աշխարհի ամենալաւ մարդը»:

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

## ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ՝ ԿԵՂԾ ԴԱԴԱՐ ԴԺՈՒԱՐ ՎԵՐԱՄՈՒՏԷ ՄԸ ԱՌԱ՞Ջ

— Լիսէներու, վարժարաններու աշակերտներ եւ համալսարաններու ուսանողներ մտահոգ իրենց անմիջական ապագային համար:

— Ենթանախարար մը, բաժնուած իր ասպարէզի հակասութիւններուն եւ իր կարելիութիւններուն, գործողութեան դաշտի հարկադրանքներուն եւ սահմանումներուն միջեւ:

— Նախարար մը դեռ տատամսոտ «ամբողջական» ուսուցման մը նպատակակէտներուն որուն սակայն բարենորոգման եղանակաւորումները հազիւ ճշդուած են:

Այս կացութեան մէջ է որ սկսան գարնան որակուած արձակուրդները:

Վերջին շաբաթներու հակահսանքներէն, կարեւոր ցոյցերէն յետոյ, այժմ հարցը այն էր որ դադարը — զոր կառավարական շրջանակները կը յուսան — առիթը պիտի տայ կամ ոչ, վերջակէտ մը դնելու ընդդիմութեան:

Պատասխանը, անշուշտ, պիտի ունենանք Ապրիլ 5ին, սակայն կասկածելի կը թուի որ վերամուտը ըլլայ առանց հակադրեցութիւններու: Վիճելի նիւթերու թղթածրարները կը մնան ամբողջական:

Ա) Համալսարաններու մէջ, ուսանողները զգալի կերպով զօրացուցած են իրենց ընդդիմութիւնը, երկրորդ շրջանի բարենորոգման ծրագրին դէմ (պիտի անդրադառնանք առանձին այս նիւթի մասին): Ուսանողներու բացարձակ մեծամասնութիւն մըն է որ կը մերժէ ծրագիրը եւ Ապրիլին իսկ, շատ մը համալսարաններու նիւթական դժուարութիւնները ինչպէս նաեւ անստուգութիւնը որ կը սպառնայ քննութիւններուն վրայ, առաւել պիտի սաստկացնեն լարուածութիւնը որ արդէն իսկ բուռն է:

Բ) Համալսարաններու ենթանախարարին համար, Տիկին Ալիս Սօնիէ–Սէյթէ, կացութիւնը դժուար թէ պայծառանայ: Հաստատակամութիւնը, խստութիւնը փորձելէ յետոյ, այսօր կը ջանայ աւելի հանդարտեցնել, վստահութիւն ներշնչել: Համալսարաններու նախագահներուն առջեւ ատիպուեցաւ տեղի տալ եւ ձգել բանաձեւի մը քուէարկութիւնը որ կը պահանջէր թէ «համալսարանը մասնակից ըլլայ բարենորոգման»: Կը մնայ գիտնալ թէ ի՞նչպէս: Նաեւ, ի վերջոյ, հասկնալ Ա. Սօնիէ–Սէյթէի ճշմարիտ ուղղութիւնը երբ ան կը յայտարարէ.— «Երբ միջոցները կը պակսին, հարկ է որ երեւակայութիւնը զանոնք փոխարինէ»: Այս տեսակէտէն հաշուեկշիռը այսօր կը թուի բացասական բայց ամէն յոյս թերեւս կորսուած չէ:

Գ) Իսկ ինչ կը վերաբերի Կրթական նախարարին, անկասկած որ այս արձակուրդները աւելի խորհրդածութեան, ուսումնասիրութեան եւ աշխատանքի օրեր պիտի ըլլան:

Մանկապարտէզներու, նախնական դըպրոցներու, երկրորդական ուսումներու (առաջին եւ երկրորդ շրջան), պաքալորէայի բարենորոգման գործադրութեան հրովարտակները ընդդիմութեան հոսանք մը բարձրացուցին: Ուսուցչական սենտիքաները, ծնողական միութիւնները հրապարակաւ մեծ վերապահութիւններ յայտնեցին, նոյնիսկ մերժելով ընդհանուր ծրագիրը: Արձակուրդներու նախորդող օրերուն շատ մը լիսէներու մէջ աշակերտները գործադուլի դիմեցին:

Կրթական նախարար, Ռ. Հապիի վերջին երեւումը հեռատեսիլէն այնքան ալ համոզիչ չէր: Պաքալորէան, որ իր ապագայ բանաձեւին մէջ, պսակումը պիտի ըլլայ մանկապարտէզէն մինչեւ աւարտական դասարան, նախատեսուած ու արդէն իսկ մասամբ գործադրութեան դրուած բարենորոգումներուն, նոր ձեւաւորումներուն, կը մնայ միշտ նախարարին արտայայտութեան համաձայն «որոշ անորոշութեան մը մէջ», աւելցնելով «պէտք է այս ուղղութեամբ խօսիլ նախարարապետին հետ»:

Տարօրինակ խոստովանութիւն մը այնքան խոստումներէ յետոյ:

Նախարարը մէկ կողմէ կ՚ամբաստանէ « քաղաքականացած փոքրամասնութիւն մը որ շփոթ կը ստեղծէ, խռովք կը դըրգռէ» եւ միւս կողմէ կ՚ըսէ «դեռ կան անկեղծ ուսանողներ, որովհետեւ չեն ճանչնար իրական ծրագիրները»:

Նոյնպէս նախարարը պատասխան չի կրնար տալ երբ իրեն հարցում կը տրուի թէ ի՞նչ կարելիութիւններ կուտաք, ի՞նչ ելք մտածած էք անոնց համար, որոնք հարկադրուած կրնան ըլլալ լքել իրենց ուսումները առաջին դասարանի աւարտին:

Իսկ այս շփոթ կացութեան ամէնէն յատկանշական արտայայտութիւնը նախարարին, հետեւեալն է. «Զափահաս 18 տարեկանին, երիտասարդները ի վիճակի են ընտրել իրենց խորհրդարանականները, նոյնպէս պէտք է ընտրեն իրենց նախընտրութիւնները»:

Ահաւասիկ բառեր, արտայայտութիւններ, որոնք չեն կրնար մոռցուիլ այս երկու շաբաթներուն մէջ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

## ՓԵՐՈՆ ԵՒ ՓԵՐՈՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ո՞վ էր Փերոն եւ ի՞նչ էր փերոնականութիւնը:

1945–1976, այս զինուորականը կը տիրապետէր իր երկրի պատմութեան: Իշխանութեան գլուխ անցած էր 50 տարեկանին՝ շնորհիւ կնոջ մը եւ «տէսքամիսատոս»ներու (« անշապիկաւորներ »): Բացարձակ տէրը Արժանթինի՝ 1945էն 1955, Փերոն նեցուկը կը վայելէր ժողովուրդի զանգուածին, որուն ախոյեանը կը նկատէր ինքզինք՝ սակաւապետութեան եւ օտարներու դէմ, յատկապէս Անգլիացիներու եւ Ամերիկացիներու: Ի վերջոյ պիտի տապալէր զանազան ուժերու միացումով, որուն մէջ բանակը կը խաղար գերակշիռ դեր մը: Ապա աքսորական կեանք մը կը վարէր՝ 18 տարիներ, լատին ամերիկեան զանազան հանրապետութիւններու մէջ, որմէ ետք՝ Մատրիտ կը հաստատուէր, ուր օրէ օր կը մեծնար Փերոնի ժողովրդականութիւնը:

Տարիներու ընթացքին Փերոն կուռքը կը դառնայ Արժանթինցիներուն, որոնց միակ յոյսն էր, փրկիչը, կարող անձը որ կրնար երկիրը ազատել հետզհետէ դէպի անկում գացող իր վիճակէն, զոր ստեղծած էին 1966ին իշխանութեան գլուխ եկող զինուորականները, որոնք չէին կրցած լուծել Արժանթինի տնտեսական եւ քաղաքական դժուարութիւնները:

Մատրիտի մէջ Փերոն կը սկսի իր քաղաքական գործունէութիւնը: Քաղաքագէտներ, արհեստակցական միութեանց ներկայացուցիչներ, ճարտարարուեստի մեծեր, մտաւորականներ եւ զինուորական դէմքեր կը հանդիպին Սպանիա, կը խորհրդակցին, դասեր կը նիւթեն կամ համաձայնագրեր կը կնքեն: Փերոնական շարժումին աջին հետ Փերոն պահպանողական է, ձախին հետ, որ առաւելաբար երիտասարդներէ կազմուած է, ան յեղափոխական է, Ֆիտէլ Քասթրոյի մըրցորդը: Ժամանակի Պետութեան ղեկավար Զօր. Լանուսի հետ, որ իշխանութիւնը քաղաքացիներուն յանձնելու կողմնակից է մուկ – կատու կը խաղայ եւ քայլ առ քայլ կը յառաջանայ:

1973 Յունիս 20ին, Արժանթինի ընտրութիւններուն մէջ փերոնականներու տարած յաղթանակէն եւ անոնցմէ մէկուն՝ Գամփորայի իշխանութեան գլուխ գալէն ամիս մը ետք, Փերոն կը վերադառնայ վերջնապէս Պուէնոս Այրէս: Արդէն 77 տարեկան է: Հազիւ երեք ամիս անցած վար կ՚առնէր Գամփորան՝ Հանրապետութեան նախագահութենէն, վայն շատ ձախ նկատելով եւ ինք կ՚անցնէր տեղը: Իրեն կը քուէարկէին գրեթէ ամբողջ ժողովուրդը եւ զինուորականները, որոնք զինք տապալած էին առնին: Տարի մը ետք կը մեռնէր՝ իր տեղը ձգելով կնոջը եւ նախկին անձնական քարտուղարին՝ Լոփէզ Ռեկայի:

Ինչ կը վերաբերի փերոնականութեան, այդ մասին բազմազան կարծիքներ եւ սահմանումներ կան: Բռնակալութիւն մըն է անոնց համար, որոնք՝ համաշխարհային երկրորդ պատերազմին, փերոնի բռնած դիրքին եւ Ամերիկացիներու շահերուն դէմ պայքարին մէջ կը տեսնեն Հիթլէրի, Մուսոլինիի կամ Սթալինի պատճէնը: Ժողովրդապաշտութիւն է ուրիշներու համար, նկատի ունենալով այն կապերը, որոնք կը միացնեն ղեկավարը զանգուածներուն, իր հաստատումները ազգային անկախութեան մասին, իր մէ փոթ գաղափարաբանութիւնը որ կը գոհացնէ շատերը: Վերջապէս երրորդ աշխարհի ազգայնականութիւն մըն է, որ երրորդ դիրք մը կը փնտռէ համայնավարութեան եւ դրամատիրութեան միջեւ: Իսկ ամերիկացի լրագրող մը՝ Հերպըրթ Մաթիւզ, կ՚ըսէ թէ փերոնականութիւն գոյութիւն չունի, այլ կայ միայն Փերոն անհատը, պատեհապաշտ պետական ղեկավարը:

Ինչ որ կը պատահի հիմա, կրնայ նըկատուիլ Խուան Դոմինկօ Փերոնի երրորդ մահը: Էվիթա մեռաւ քանսերէ 1952ին, Խուան Փերոն, 22 տարի ետք, 1974 Յունիսին եւ կը թուի թէ փերոնականութիւնը վերջնապէս իր հոգին աւանդեց Մարտ 23էն 24ի գիշերը, Փերոնի վերջին կնոջ պարտադիր մեկնումով: Կառչելէ ետք իշխանութեան, հակառակ իր բացայայտ անկարողութեան, Իզապէլիթա Փերոն, դէպքերու ի վերջոյն պարուհի, իշխանութիւնը կը ձգէ զինուորականներուն:

Աւելի քան երեսուն տարի հարկ եղաւ որպէսզի փերոնականութեան առասպելը տապալի:

Գալով Արժանթինի որու ապագան այնքան ալ յստակ չէ, 1930էն ի վեր, կ՚ունենայ իր եօթներորդ պետական հարուածը:

— Առաջին պետական հարուածը տեղի ունեցաւ 1930 Սեպտեմբերին, երբ Զօր. Ուրիպուրու տապալեց նախագահ Իրիկոյէնը:

— Երկրորդը՝ 1943 Յունիսին, Զօր. Ռամիրէզ զինուորական կառավարութեան մը ղեկը ձեռք կ՚առնէ:

— Երրորդը՝ 1955 Սեպտեմբեր 23ին, կը տապալի նախագահ Խուան Դոմինկօ Փերոն: Զօր. Էտուարտօ Լոնարտի կը ստանձնէ առժամեայ նախագահութիւնը եւ վար կ՚առնուի Զօր. Արամպուրուի կողմէ Նոյ. 13ին:

— Չորրորդը՝ 1962 Մարտ 29ին, զինեալ ուժերը վար կ՚առնեն նախագահ Արթուրօ Ֆրոնտիզին եւ իշխանութիւնը կը յանձնեն փաստաբան Խոսէ Մարիա Կիտոյին:

— Հինգերորդը՝ 1966 Յունիս 28ին, Զօր. Օնկանիա կը տապալէ նախագահ Արթուրօ Իլիան:

— Վեցերորդը՝ 1970 Յունիս 13ին, Զօր. Ռօպերթօ Լեւինկսթոն կը նշանակուի նախագահ՝ հրամանատարներու ժէօնթին կողմէ, որ պաշտօնանկ ըրած էր Զօր. Օնկանիան Յունիս 8ին: Վերջապէս 1971 Մարտին, Զօր. Լեւինկսթոն իր կարգին կը փոխարինուէր Զօր. Լանուսով:

Թ. Ա. Թ.

## ՀԱՅԿ. ԼՈՒՐԵՐ ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ

Աւստրիոյ, յատկապէս Վիէննայի հայ գաղութը ունի կենսունակ կեանք եւ գործունէութիւն, որուն կեդրոնն են հարկաւ իր եկեղեցին ու անոր շուքին ներքեւ իր ակումբը:

Լիբանանի քաղաքացիական կռիւները պատճառ դարձան, որ այս վերջին ամիսներուն տասնեակ մը որակաւոր եւ հրապարակի վրայ դիրք ունեցող ընտանիքներ Պէյրութի դժնէնէն փախչին եւ ապաստան փնտռեն խաղաղ եւ համերաշխ Աւստրիա, վերջնապէս հոս փոխադրելով նաեւ իրենց գործը:

1975 Նոյեմբեր մէկին տեղի ունեցաւ Ուսանողական եւ Երիտասարդական Միութեան վարչական ընտրութիւնը: Նախորդ վարչութիւնը, ատենապետութեամբ Գրիգոր Հալաճեանի, ունեցած էր շատ բեղուն գործունէութիւն ամէն մարզի մէջ ստեղծելով գնահատելի աշխուժութիւն

## ՊՈՒԽԱՐԻԿԸ

**4.**

Ընկեր Սոքոլնիկով, յեղափոխական ատեանին, եղեռնական գործերու հարցաքննիչը լաւ տրամադրութեամբ մը եկած էր իր գրասենեակը: Այդ օրը քիչ գործ ունէր եւ կը խորհէր ամբողջ ցերեկէ վերջը անցընել իր տղոցը հետ զորս շատ կը սիրէր: Ան հրճուանքով պտըտցուց իր ձեռքերը ճարպոտ, նոր ածիլուած դէմքին վրայ եւ խորհեցաւ, որ լաւ բան է մաքուր ըլլալ այնպիսի ժամանակ մը երբ օճառը կը պակսէր: Յետոյ իրեն բարապան ծառայող զինուորին ըսաւ որ մարդասպանութեամբ ամբաստանեալը կանչել տայ:

Ան սպասեց սոէպ սուլելով առանց աչքէ անցընելու թղթածրարը: Այսուհանդերձ անտեղեակ էր խնդրէն. ան կը նախընտրէր վստահիլ իր բնազդին եւ կերպարանքէն դատել: Ան այնպիսի մարդ մըն էր որ դատարանական խղճմտութիւններ չէին խռովեր զինքը բայց երբ պահլիճին դուռը բացուեցաւ ամբաստանեալին վրայ, չկրցաւ բռնել հայեացք մը, Լենան էր: Գլուխը ածիլած էին եւ բանտի գորշ հագուստին մէջ ցաւոտ մանչուկի մը երեւոյթն ունէր:

Ընկեր Սոքոլնիկով մեծադղորդ ձայնով մը ըսաւ.

— Միասինի քաղաքացիին սպանութեամբ ամբաստանեալը դո՞ւն ես:

— Ես խեղդեցի Նիքիտան, պատասխանեց պզտիկը:

— Ա՛հ, լաւ, լաւ, մրմնջեց քննիչը, խուսափելով տղուն նայուածքէն:

— Ինչո՞ւ ըրիր այս բանը:

— Իր գրպանը ռուպլիներով լեցուն էր: Փափաքեցայ զանոնք ունենալ:

Իր ձայնը չէր դողար: Ոչ մէկ խղճահարութիւն, ոչ մէկ երկիւղ չէր կնճռեր իր ողորկ ճակատը: Սոքոլնիկով, թէպէտ յեղափոխական ատեանի քննիչ, անհանգիստ զգաց ինքզինքը: Ան կը ջանար իր Մաշա աղջկան պատկերը հեռացնել առջեւէն, որ տխմարաբար իր ուղեղը կը գրաւէր ու չէր ուզեր լքել զինքը: Մեքենաբար շոյեց այտերը որոնց թարմութիւնը հիմա կը նեղէր զինքը: Վերջապէս մեծ գործով մը, որուն չանդրադարձաւ, մրմնջեց կարծես իր աղջկան խօսած ըլլար.

— Բայց տեսնենք, հէք աղջիկս, սարսափելի է ինչ որ ըրեր ես, տար կը խորհի՞ս:

Մարդուն փաղաքուշ ձայնը խորապէս ազդեց Լենայի վրայ, որ ամիսներէ, երկար ամիսներէ ի վեր մոռցած էր թէ ինչ չէշտ ունի քաղցրութիւնը:

Աչքերը զորս մինչեւ այն ատեն Սոքոլնիքովին վրայ յառած էր, խոնարհեցուց: Քանի մը վայրկեաններ սահեցան լռելեայն եւ յանկարծ խոշոր հեծկլտուքներ, այն մանկական հեծկլտուքները որոնք կարծես թէ կը խեղդեն պզտիկ կոկորդները եւ կը խորտակեն պզտիկ կուրծքերը, լեցուցին գրասենեակը:

— Ուրեմն, ըսաւ Սոքոլնիքով, կը տեսնես, աղջնակ, կը տեսնես որքաւ քու ոճիրդ...

Բայց տղեկը ընդհատեց.

— Պարոն դատաւոր, պարոն դատաւոր, դուք որ այնքան բարի ձայն մը ունիք, ըսէք որ ինծի վերադարձնեն պուպրիկս, այն պուպրիկս որ գնեցի բանէն վերջ, գեղեցիկ պուպրիկը որ հոս, բանտին մէջ ձեռքէս առին:

Եւ այս մանչուկին տառապանքին առջեւ, ընկեր Սոքոլնիքով, փորձառու ընկերվարականը, յեղափոխական ատեանի քննիչը, իր կեանքին մէջ առաջին անգամ ամբաստանեալը եղած ըլլալու տպաւորութիւնը ունեցաւ:

ԺՈԶԷՖ ՔԷՍԷԼ

(12 եւ վերջ)

Թարգ. Ա. Խ.

մանաւանդ երիտասարդներու շուրջերուն մէջ, որոնց խրախանչիւրը բերաւ իր գործակցութեան բաժինը ամէն ուղղութեամբ. մեր քառաձայն երգչախումբը, ինչպէս նաեւ խառն պարախումբը, օժտուած ազգային տարազներով, փայլը կ'աւելցնէ մեր ձեռնարկներուն եւ ան վիէննայի պէս քաղաքակիրթ մայրաքաղաքի մը մէջ:

Նոյեմբեր մէկին ուրեմն մեր ակումբը տեսաւ կամ ապրեցաւ խանդավառ մէկ օր, խումբ – խումբ երիտասարդներ հոն էին, ընտրելու համար վարչական նոր մարմինը:

Համերաշխ մթնոլորտի մէջ ամէն մէկը տուաւ իր քուէն, որուն արդիւնքով ընտրուեցան հետեւեալ անձերը.

նախագահ՝ Վարդգէս Ադամանուկեան
փոխ նախագահ՝ Վազգէն Բարսեղեան
ա. քարտուղար՝ Ցամիկ Դաղէսեան
բ. քարտուղար՝ Շեյտա Ղազարեան
գանձապահ՝ Հմայեակ Ղատմեան
խորհրդատու՝ Սիմոն Դաղէսեան եւ Գրիշա Տէր-Յարութիւնեան
Երեկոյթներու պատասխանատու՝ Ռոպեր Գալալճեան եւ Եղիշէ Քէչիշեան:

Վարչութեան բազմաբեղուն աշխատանքներուն մէջ իրենց ուրոյն տեղը կը գրաւեն յաճախակի կազմակերպուող երեկոյթները, որոնցմէ յիշատակուելու արժանի են.—

ԿԱՂԱՆԴԸ

Տարիներէ ի վեր, շատ մը ընտանիքներ կը նախընտրեն կաղանդը տօնել Հայաքաղաքր ակումբիս մէջ, ուր միշտ կը տիրէ տաք ընտանեկան եւ ազգաշունչ մթնոլորտ: Նման առիթներուն զգալի կ'ըլլայ թէ որքան նեղ ու փոքր է մեր ակումբը եւ չի կրնար իր մէջ պարփակել բոլոր ցանկացողները եւ վարչութիւնը ցաւ ի սիրտ կը մերժէ կամ անկարելի կ'ըլլայ գոհացնել բոլոր հիւրերը ու տոմսակ ակամայ այլ տեղ կը փնտռեն իրենց հաճոյքը:

Դեկտ. 31ին մեծ եռուզեռ կը տիրէր ակումբին մէջ: Երկսեռ երիտասարդութեան մը աշխոյժ գործի լծուած էր պատրաստելու համադամ ճաշերն ու վերապահուած սեղանները:

Երեկոյեան ժամը 8ին արդէն սկսան հասնիլ խումբերը եւ իրենց սեղանները գրաւել: Ամէն ինչ ճոխ էր եւ բազմազան ուտելիք թէ ըմպելիք, սպասարկութիւնը անթերի, բոլորի դէմքին թառած էր գոհունակութիւն, կազմուած էր մեծ ընտանիք: Եղան խմբերգներ ու մեներգներ, որոնք բոլորն ալ գնահատուեցան ծափերով:

Առենապետ Վարդգէս Ադամանուկեան յայտարարեց թէ օրուան զուտ շահը ամբողջապէս պիտի յատկացուէր Լիբանանի հայ աղէտեալներուն, բան մը, որ մեծապէս գնահատուեցաւ եւ պատճառ դարձաւ որ քսակները լայն բացուին: Այս առթիւ ատենապետը կարդաց յուզիչ ճառ մը:

Վիէննայի հայ գաղութը լաւագոյնս դիմաւորեց Ամանորը, ղեկավարութեամբ Ուսանողական եւ Երիտասարդական Միութեան, խրախուսով եւ գոհաբերումով: Երեկոյթէն գոյացած էր 26 հազար աւստրիական շիլլինկի զուտ հասոյթ, որ ինչպէս նշուեցաւ, ամբողջովին յատկացուեցաւ Լիբանանի մեր հայ եղբայրներուն, որոնք ստիպուած են զրկանք ու ամէն փորձանք դիմագրաւել ահաւոր եւ անհանդուրժելի պայմաններու մէջ:

ԾՆՈՒՆԴ

Այս տարուան Ծնունդն ու իրեն նախորդող տօնը, Խթումը, ամէնէն խանդավառն էին բաղդատուած միւս տարիներուն հետ: Յունուար 5ի երեկոյեան, եկեղեցական արարողութենէն ետք գաղութին եկեղեցական վարչութիւնը հայ ուսանողութիւնն ու երիտասարդութիւնը կը հրաւիրէ ընթրիքի, որուն մասնակցողները հաճելի երեկոյթ մը ապրեցան զուարթ մթնոլորտի մէջ:

Յունուար վեց: Անօրինակ բազմութիւն մը խռնուած է հայ եկեղեցիին ներսն ու դուրսը, մինչեւ բակը, բոլորն ալ եկած հաղորդուելու օրուան խորհուրդին հետ: Կրօնական արարողութիւններէ ետք բոլորն ալ հաւաքուած են կից ակումբը: Եւ ահա գաղութին ամէնէն յարգուած ու սիրելի դէմքերէն մայր ու որդի Կարպիս Փափազեան ողջ երիտասարդութիւնը հրաւիրեցին պուլկարական ճաշարան կէսօրուան ճաշի, որ լեցուեցաւ բերնէ բերան, ամբողջութեամբ 120 երկու սեռէ երիտասարդներով որոնք վայելեցին արեւելեան համադամ ճաշեր: Կարելի չէ նկարագրել տիրող հայկական տաք մթնոլորտը, որ կարծես գաղութահայ չքեղ ցոյցի մը հանգամանքն ստացաւ: Օրուան խանդավառութիւնը գագաթնակէտին հասցուցին հայկ. երգերն ու արտասանութիւնները: Գոհ եւ երջանիկ էին բոլորը, մանաւանդ սիրելի հիւրընկալ մայր ու որդի Փափազեանները, որոնք ընդունեցան խրախանչիւրին սրտաբուխ մաղթանքները տաք, անկեղծ ձեռքի սեղմումով:

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ

Փետր. 14ի գիշերը, ակումբիս մէջ սարքուեցաւ դիմակաւոր, ծպտուած պարահանդէս, ուր դարձեալ ներկայ էր Վիէննայի Հայութեան ստուար մեծամասնութիւնը, բաղկացած երկու սեռէ երիտասարդներէ: Ամէն անձ հնարագիւտօրէն ընտրած էր իւրայատուկ եւ ճաշակաւոր մէկ տարազ կամ ծպտում:

Դատական յանձնախումբը դժուարութիւն ունեցաւ ընտրելու հինգ լաւագոյնները, որոնց տրուեցան գեղեցիկ նուէրներ: Կերուխում, երգ ու պար տեւեցին մինչեւ առաւօտեան ժամերը:

Զարմանալի՛ ժողովուրդ, որուն ամէն մէկտեղումը կը ծառայէ մէկ գլխաւոր նպատակի. արծարծել կրակն ազգասիրութեան եւ չձուլուիլ, մնալ յաւէտ Հայ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

# ՀԱՅԱՍՏԱՆ

## ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻ 22ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ

Մոսկուայի մէջ ռուսերէն լոյս տեսած է խորհրդային Հանրագիտարանի 22րդ հատորը, որ կ'ընդգրկէ «Ռեմէն–Սաֆի» բառերը: Հատորին մէջ զգալի տեղ յատկացուած է նաեւ Հայաստանին ու Հայերուն: Հանրագիտարանը տեղեկութիւն կու տայ Էջմիածնի Ս. Հռիփսիմէ եկեղեցւոյ մասին: Յօդուածին մէջ ըսուած է որ եկեղեցիին կառուցումը աւարտած է 618ին, միջնադարեան Հայաստանի խաչագմբէթ տաճարի լաւագոյն նմոյշն է: Տրուած է եկեղեցւոյ ներքին եւ արտաքին նկարագրութիւնը: «Հռիփսիմէն, — նշուած է հատորին մէջ, — կ'ապշեցնէ իր ճարտարապետական ծաւալներու ընդգրկումով»:

Հայ զօրահրամանատար եւ քաղաքական գործիչ Թէոդորոս Ռշտունիի մասին ըսուած է, որ ան մեռած է 658ին, Դամասկոս, 7րդ դարուն եղած է Հայաստանի, Վրաստանի, Կովկասի եւ Աղուանի կառավարիչը: Բանաստեղծ Համօ Սահեանին նուիրուած յօդուածին մէջ յիշատակուած են Մոսկուայի եւ Երեւանի մէջ լոյս տեսած անոր բանաստեղծութիւններու հաւաքածոները: Նշուած է որ անոր արդիականութեամբ շնչող ստեղծագործութեան մէջ միշտապէս կը հնչէ մարդու եւ հայրենի հողի կապի նիւթը:

Հատորին մէջ նշուած է անունը երգչուհի Տաթեւիկ Սազանդարեանի, որ ծնած է Գորիսի շրջանի Խնձորեսկ գիւղը: 1949էն ի վեր անդամ է Խ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան: 1937էն ի վեր մեներգչուհի՝ Ալ. Սպենդիարեան օփերայի եւ բեմապարի թատրոնի: 1961էն ի վեր կը դասախօսէ Երեւանի երաժշտանոցին մէջ. եղած է Խ. Միութեան 5րդ գումարումին, Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան, պարգեւատրուած է աշխատանքի կարմիր դրօշի շքանշանով եւ մետալներով:

Ղեկավար, մանկավարժ, երաժշտական գործիչ Կոստանդին Սարաջեանի (1877–1954) մասին ըսուած է որ ան աւարտած է Մոսկուայի երաժշտանոցը: 1904–1906 թուականներուն սորված է ղեկավարութիւն՝ Լայփցիկի մէջ, Ա. Նիկիշի մօտ: 1935ին հաստատուած է Երեւան, եղած է Ալ. Սպենդիարեան Թատրոնի գլխաւոր ղեկավարը, Հայֆիլհարմոնիայի գեղարուեստական ղեկավարը: 1918էն ի վեր դասաւանդած է նախ Մոսկուայի, ապա՝ Երեւանի Երաժշտանոցներուն մէջ: Քանդակագործ Արա Սարգսեանի (1902–1969) մասին հատորին մէջ ըսուած է, որ ան աւարտած է Վիէննայի Արուեստներու Ակադեմիան. 1925ին սկսած է աշխատիլ Հայաստանի մէջ: 1945ին դասաւանդած է Երեւանի Գեղարուեստա – թատերական հիմնարկին մէջ: Հեղինակն է՝ Եղիշէ Չարենցի, Ստ. Շահումեանի դիմաքանդակներու եւ տարբեր քաղաքներու մէջ կառուցուած յուշարձաններու:

Հանրագիտարանին մէջ յիշատակուած է բանաստեղծ Սարմէն (Արմենակ Սարգսեան), որ ծնած է 1901ին, Արեւմտահայաստանի մէջ: 1932ին աւարտած է Երեւանի համալսարանի բանասիրական ճիւղը: 1919էն ի վեր տպագրուած են անոր «Դաշտերը ժպտում են», «Երգերի երկիր», «Թուիչք», «Հայրենիք», «Հայրական տուն», «Կարօտի կրակներ», «Հայոց սիրտ», «Իմ անուրջները» եւ այլ գործերը: Սարմէնին կը պատկանի նաեւ Հայաստանի պետական փառերգի խօսքերը:

«Ուիլեըմ Սարոյեան, — գրուած է հատորին մէջ, — ծնած է 1908ին՝ Ֆրեզնօ, հայ գաղթականի ընտանիքին մէջ»: Յիշատակուած են գրագէտին «Փոքրիկ երախաները», «Ինձ կոչում են Արամ», «Իմ սիրտը լեռներում է», «Ձեր կեանքի լաւ ժամանակը», «Քարանձաւային մարդիկ», «Անցիր, ծերուկ», «Մարդկային կատակերգութիւն», «Տղաներ եւ աղջիկներ», «Ուեսլի Ջեկսընի արկածները», «Մայրիկ, ես սիրում եմ քեզ», «Հայրիկ, դու խելագարուել ես» ստեղծագործութիւնները, որոնցմէ մաս մը թարգմանուած է ռուսերէնի: «Սարոյեան, կ'ըսէ յօդուածագիրը, կը նկարագրէ միջին Ամերիկացիներու կեանքը, ամէնէն առաջ Հայերու աղքատ վիճակը, ուր անցած են անոր մանկութիւնը եւ պատանեկութիւնը»: – –

Գեղամ Սարեանի մասին ըսուած է որ ծնած է 1902ին՝ Թաւրիզ, ուր աւարտած է Կեդրոնական դպրոցը եւ մինչեւ 1922 ուսուցչութիւն ըրած: Գործերը սկսած են լոյս տեսնել 1919էն: Այնուհետեւ բանաստեղծը կը տեղափոխուի Հայաստան, ուր կը գրէ «Շիրակի հարսանիքը» պոէմը՝ նուիրուած Շիրակի Ջրանցքի շինարարութեան: Գրած է «Սովետական երկիր», «Կէսօր», «Բալլադներ», «Քրիզանթեմներ», «Ընտիր բանաստեղծութիւններ եւ բալլադներ» գիրքերը: Սարեանի շատ մը ստեղծագործութիւնները վերածուած են երաժշտութեան, թարգմանուած են շատ մը լեզուներու: Պարգեւատրուած է Լենինի եւ երեք այլ շքանշաններով ու մետալներով:

Երկար յօդուած մը նուիրուած է նկարիչ Մարտիրոս Սարեանին (1880–1972), նշելով որ ան ուսանած է Մոսկուայի կերպարուեստի ուսումնարանը, մասնակցած է ցուցահանդէսներու: Յօդուածագիրը անդրադարձած է Սարեանի ստեղծագործութիւններու, զանոնք վերլուծելով դիտել տուած է որ նկարչին գործերը կը ներկայացնեն Հայաստանի կեանքն ու բնութիւնը: Յիշուած է անոր երեսփոխան ըլլալը Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի, պարգեւատրուած ըլլալը Լենինի եւ այլ շքանշաններով:

«Սասուն» անունին տակ յիշատակուած է հին Հայաստանի պատմական մարզը, որ կը գտնուի Վանայ լճի հարաւ – արեւմտեան մասը: «Սասունցի Դաւիթ» յօդուածին մէջ նշուած է որ հայ ժողովուրդի հերոսական վէպը որ ունի չորս պատմութիւն, ստեղծուած է դարերու ընթացքին: Դիւցազնավէպը առաջին անգամ գրի առած է Գ. Սրուանձտեան՝ 1874ին: «Սասունցի Դաւիթը» թարգմանուած է բազմաթիւ լեզուներով:

Հատորին վերջին յօդուածներէն մէկը նուիրուած է ճարտարապետ Սամուէլ Սաֆարեանին (1902–1969), որ դասախօս եղած է Երեւանի Բազմարուեստից հիմնարկին մէջ: Անոր նախագծով կամ հեղինակութեամբ կառուցուած են Հայաստանի երկրորդ կառավարական տունը, բժշկական եւ գիւղատնտեսական հիմնարկութիւնները, Բիւրականի աստղադիտարանի, Արզնիի առողջարանի, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի համալիրի շէնքերը եւայլն:

Խորհրդային Հանրագիտարանի 22րդ հատորի վերջաւորութեան հրատարակուած է գիտական խորհրդատուներու անուններու ցանկը, ուր կը հանդիպինք Ս. Ալիխանեանի, Ա. Թախտաջեանի, Կ. Աշրաֆեանի, Ծ. Աղայեանի, Է. Թոփչեանի, Ս. Մելգոնեանի, Ց. Խաչիխաչեանի եւ ուրիշներու անուններուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒ ՆԿՈՒՂԸ

— Այո՛, կը յիշեմ, կակազեց Ռոլան եղունգները կուրծքը խօթելով՝ որպէսզի ֆիզիքական ցաւով բարոյական տառապանքը կարենայ մեղմացնել:

— Այն իրիկունը, երբ դուք այդ կինը առնելով մեկնեցաք, մութին մէջ մարդ մը մօտեցաւ քովս, շարունակեց Սքալապրինօ: Այդ մարդը, զոր չկրցայ ճանչնալ, ինծի ըսաւ. «Դուն Սքալապրինօ չե՞ս, դուն մահուան դատապարտուած ես, քեզ բռնող եւ կառավարութեան յանձնողին տասը հազար ղրուշ պիտի վճարեն, բայց եթէ շնորհքի արժանանալ կ'ուզես, ատիկա քու ձեռքդ է»: «Շնորհքի արժանանալու համար ի՞նչ պէտք է ընեմ» հարցուցի այդ մարդուն: «Վաղը իրիկուն Սուրբ Մարկոս հրապարակը պէտք է գաս, հետդ ալ կրցածիդ չափ մարդ պէտք է բերես հոն եւ ամէնքդ մէկ ունեցած ձայնովնիդ կեցցէ՛ Ռոլան Քանտիանօ պէտք է պոռաք» ըսաւ խօսակիցս: «Ամենայն սիրով, բոլոր սիրտովս պիտի պոռամ, իմ ուզածս ալ ատ է արդէն» պատասխանեցի:

— Այդ մարդը ո՞վ էր, հարցուց Ռոլան:

— Իրաւ որ չեմ ճանչնար, տէր իմ, առաջին անգամն էր որ այն օրը տեսայ:

— Լաւ, շարունակէ:

— Մարդը անմիջապէս հանեց չորս հարիւր ղուրուշ վճարեց եւ դրամը տըուած ատենը ըսաւ որ աւելի լաւ բան մը ըրած պիտի ըլլայինք՝ եթէ ամէնքս ալ զինուած երթայինք, «Եթէ արգիլող ըլլայ, քանի մը հարուած պարպելով Ռոլանի հակառակորդները կը ցրուէք» աւելցուց ան: Ես ալ կարծելով որ ձեզի ծառայած պիտի ըլլամ, անմիջապէս գործի լծուեցայ: Բայց ահա այդ եղաւ իմ գործած ամէնէն մեծ ոճիրս: Իմ շնորհիւս էր որ ժողովուրդը ապստամբեցաւ եւ ամբոխն ու զինուորները իրարու զարնուեցան, ժողովուրդը յաղթուեցաւ, ծով թափուեցաւ, մէկ մասն ալ ձերբակալուեցաւ: Յաջորդ օրը միայն իմացանք ձեր ձերբակալուիլը: Բայց դեռ աւուղ չի լմննար...: Պատերազմին գիշերը յանկարծ նոյն մարդը դէմս ելաւ, այն մարդը որ Օլիվօ կղզին մէջ չորս հարիւր ղրուշ տուած էր ինծի եւ անծանօթ կին մը ցոյց տալով ըսաւ որ փախցնեմ եւ մեռցնեմ զայն: «Ո՞վ է այդ կինը» հարցուցի: Պատասխանեց թէ ձեր թշնամին էր: Այս խօսքը լսելուս պէս, այդ կնոջ վրայ խոյացայ, զրկեցի եւ փախցուցի, բայց չկրցայ մեռցնել...: Եւ երբոր իր ով ըլլալը իմացայ, ուրախութիւնս ու զարմանքս մեծ եղաւ, տէր իմ:

— Ո՞վ էր որ, հարցուց Ռոլան դեփդեղին կտրած:

— Ձեր մայրը, Սիլվիա դքսուհին տէր իմ:

— Մա՛յրս, մա՛յրս:

— Այո, ձեր մայրն էր, որ ձեզի ազատելու համար ինքզինքը Սուրբ Մարկոս հրապարակը նետած էր: Խեղճ կնոջ կըսկիծն ու տառապանքը տեսնելով այնքան յուզուեցայ որ աչքերէս արցունք գալ սկսաւ: Խեղճ կին, եթէ ձեռքէն գար ժողովուրդը վերստին ապստամբութեան մղելով դքսութեան պալատը պիտի գրաւէր եւ ամէն բան ջարդ ու փշուր ընելով ձեզ պիտի ազատէր, բայց ապստամբները յաղթուած եւ ցրուած էին արդէն:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

## ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Իսի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի Արմենակ Թուրիկեանի մահուան առթիւ:

## ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Պ. Յակոբ Դաւիթեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն իր քրոջ՝ Թագուհի Պէրպէրեանի մահուան առթիւ:

## ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է իր դպրոցին համար հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկին Մարկոս Նաճարեան, իրենց քրոջ եւ քենիի, այրի Տիկին Սիրանոյշ Մալխասեանի մահուան (Ամերիկա) առթիւ 100 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի, այրի Տիկին Հայկուհի Կարապետեան, Լուսվարդ Զիլինկիրեանի (ծնեալ Բարխեան) եւ Տիկին Վերժին Դաւիթեանի մահուան առթիւ եւ ամուսնոյն Ղազար Կարապետեանի 4րդ տարելիցին առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

## «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Տիկին Հայպէշեան 30 Ֆ.

# Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Ապրիլ 3, ժամը 21ին Գասպար Իփէկեան ակումբը: Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է իրենց անդամատետրերով: Կարեւոր օրակարգ:

UNION DES ETUDIANTS ARMENIENS D'EUROPE

# RÉUNION - DÉBAT

*LE PROBLEME ARMENIEN :*

*Rôle et Tâches de la Jeunesse*

— Montage - Diapositives

— Chants révolutionnaires arméniens

VENDREDI 2 AVRIL, ISSY LES MOULINEAUX à 20 h. 30
en collaboration avec la Maison des Jeunes et de la Culture d'Issy les Moulineaux
65, Bld. Gambetta, Métro Corentin Celton
VENDREDI 9 AVRIL, PARIS à 20 h. 30, 17, Rue Bleue, 75009 — Métro Cadet

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵՅՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

## ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ Ապրիլ 3ին ժամը 8էն սկսեալ, Պանեէոյի Սալ տէ Ֆէթ
Rue Charles Michels

Նուագախումբ ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՏԷՃԵԱՆ — Երգիչ՝ ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՒՐԿԱՆՍ

Գեղարուեստական բաժին — ՆԱՑԻՐԻ պարախումբ

Հաճելի անակնկալներ — ճոխ պիւֆէ

TOMBOLA

Ջրաներկ նուիրուած Պր. Պետիկեանէ

ԳՐՔԻ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԽՈՐԷՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 3ին, ժամը 16էն 19 պիտի ստորագրէ իր հատորը՝

## Odyssée d'un enfant arménien

Բալուեան գրատունը, 9 ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ:

## ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Պոլսոյ Պատրիարքարանին ի նպաստ Ֆրանսայի մէջ եղած հանգանակութեան վերջնական հաշիւը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ (վաւերացուած յանձնախումբի անդամներ՝ Ա. Օհանեանի, Հ. Մոմճեանի եւ Կ. Զրբաշեանի կողմէ).—

«Յառաջ»ի մէջ (1974 Դեկտ. 21, Դեկտ. 22, 24, 25 եւ 1975 Յունուար 14) լոյս տեսած ցանկերու գումար.— 71.740 Ֆր. Թորոսեան 100, Տամլամեան 500, Միթէվէլեան 10.000, Պարկրճեան 3000, Վալանսի գաղութ 26.962, Լիոնի գաղութ 43.350, Պապաճանեան 100, Շահպազեան 200, Ն. Ֆրէնկեան 10.000, դրամատան տոկոսներ 750, դրամատան տոկոսներ 1.687, Մուշեղ Ճիէրճեան 25.000, դրամատան տոկոսներ 3.318,75, Մարսէյլի գաղութ 49.810, Ալֆորվիլի գաղութ 5880, դրամատան տոկոսներ, 1.575, Մարսէյլի դրամատան տոկոսներ 3.695, ընդհ. գումար 257.768,25: Պատրիարքի յանձնարարութեամբ եղած ծախքեր եւ դրամատան ծախքեր 6.505,20: Կը մնայ՝ 251.263,05: Այս գումարէն Պատրիարքին ղրկուած է 50.000, 25.000 եւ 50.000 (125 հազար), պոն տը քէս առնուած է 10.000 եւ Յունուար 31ին դրամատան մէջ կար.— 26.263,05:

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

INVITATION

LE VENDREDI 2 AVRIL A 21 H.

*PREMIERES AUDITIONS DES OEUVRES DE*

**Alicia TERZIAN**

*RECITAL DE CHANT*

**Lyne DOURIAN**

**MUSÉE GUIMET 6 PLACE D'IÉNA PARIS 16**

**PLACES NON NUMÉROTÉES OUVERTURE DES PORTES A 20 H 30**

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

## ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած

Դիմադրական պայքարի Փարիզի հայ նահատակներու՝ Միսաք Մանուշեան, Արփիար Ասլանեան, Լուիզա Ասլանեան, Արմէն Դաւիթեան, Հայկ Դպիրեան, Անտոնիս Թուլումճեան, Վահրին Վանառականեան, Ֆրանսայի ազատագրական կռիւներուն զոհուած խորհրդահայ ռազմագերիներու եւ Հայրենիք ու Փարիզ մահացած ընկերներու յիշատակին:

Նախագահութեամբ

Տոքթ. Պատրիկ Նազարեանի

Կը խօսին

MARCEL NOIRET, membre du Conseil National de l'A.N.A.C.R. et du Comité National de recherche et de Châtiment des criminels de guerre

Միսաք Կիւլպէնկեան, Միութեան կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին Նուբիան Մարգարեան, Մատլէն Քարփանթիէ, Արաքսի Գմբէթեան, Անահիտ Սվաճեան, Միհրան Էլմաեան

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2, ԺԱՄԸ 20.30ԻՆ
MODERNE PALACE HOTEL
8 bis Place de la République
Métro République

Մուտքը ազատ է

ALFORTVILLE

8, Rue du Groupe Manouchian

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻ

## ՉՈՐՍ ՍՈՒՐԲ ԳՐԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ԲԱՆԱԽՕՍ՝ Ֆրանսայի Աւետարանական եկեղեցիներու նախագահ՝

**ՎԵՐ. Ս. ՊԱԳԳԱԼԵԱՆ**

Խմբագիր Բանբեր պաշտօնական թերթին եւ բանաստեղծ

AVRIL 1 et 2 à 20 h. 30
3 et 4 à 17 h. 30

Հրաւէր ամէնուն անխտիր

## ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին տարեկան ձեռնարկը Մայիս մէկին, Շաւիլի քաղաքապետարանի սրահը:

*ARMÉNIE 1976*

*Départs chaque mois :*

ՁԱՏԻԿԸ ԵՐԵՒԱՆ

du 16 Avril au 30 Avril

du 8 Mai au 22 Mai
du 12 Juin au 26 Juin
du 10 Juillet au 24 Juillet
du 6 Août au 21 Août
du 22 Septembre au 6 Octobre
du 23 Octobre au 6 Novembre
du 22 Décembre au 3 Janvier 1977

**à partir de 2680 fr.**

Pour les jeunes de 16 à 35 ans (2 voyages)
du 24 Juillet au 7 Août
du 16 Août au 30 Août

*Renseignements et Inscriptions*

A PARIS

**mondotours**

2, Rue de Sèze — 75009 Paris — Tél. : 073-32-64 266-50-12 073-30-64

A LYON

Varoujan Sarkissian

**sevan voyages**

50 Cours de la Liberté - 69 LYON Tél. 60 13 66

*Licence Voyages : A. 721.*

Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

«Արէլեան» Թատերախումբը, մասնակցութեամբ գաղութիս կազմակերպութիւններուն

Կը ներկայացնէ

Շաբաթ Ապրիլ 3 ժամը 20.30ին, Մէզոն - Ալֆորի Քաղաքապետարանի թատերասրահը

Avenue du Général de Gaulle

## ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Կատակերգութիւն 3 արար — Երուանդ Օտեանի

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ
31
MERCREDI
31 MARS
1976

# ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

# HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — Fondé en 1925
C.C.P. Paris 15069-82 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 170 Ֆ. Վեցամսեայ 90 Ֆ.
Արտասահման Տար. 200 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 20

LE NUMERO 1.20 F.

51ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 13.553

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

51e ANNÉE — N° 13.553

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

## ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԴԷՊՔԵՐՆ ՈՒ ՀԱՅԵՐԸ

— O —

Բ.

Հակառակ ձեռք առնուած զգուշական բոլոր միջոցներուն, Լիբանանի մայրաքաղաքի հայ առեւտրականներն ու որոշ թիւով անհատներ ծանր վնասներու ենթարկուեցան, իբրեւ հետեւանք եղբայրասպան բուռն կռիւներուն, հրդեհներուն եւ աւարառութեանց:

Պատահական գնդակներու եւ հրթիռներու զոհ գացին նոյնպէս 150-200 Հայեր: Հազարաւոր աշխատաւորներ, արհեստաւորներ եւ խանութպաններ անգործ մնացին ամիսներով: Ծանր կացութեան մատնուեցան անոնք, որ ընտանիք կ'ապրեցնէին իրենց օրական վաստակով:

Այս կարգի հայրենակիցներու օգնութեան փութալու համար է, որ սփիւռքի բոլոր հայկական գաղութներուն մէջ համանակից յանձնախումբեր կազմուեցան, ընդառաջ երթալով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ու Լիբանանի կրօնական երեք յարանուանութեանց պետերուն սրտագին կոչերուն:

Ի պատիւ մեր հայրենակիցներուն, ուրախալի է հաստատել, որ ամենուրեք անոնք առատաձեռն մասնակցութիւն բերին հանգանակութեան: Եւրոպայի զանազան երկիրներէն զատ հիւսիսային եւ հարաւային Ամերիկաներու մէջ ազգային մարմիններ համերաշխ գործակցութեամբ աշխատանքի լծուեցան առաւելագոյն գումարը ապահովելու համար ի նպաստ Լիբանանի հայ աղէտեալներուն:

Իսկապէս յուզիչ երեւոյթ է այս: Պերճախօս ապացոյց, որ եղբայրական ոգին կը տիրապետէ սփիւռքի մօտաւոր թէ հեռաւոր բոլոր երկիրներու Հայերուն միջեւ: Ազատ հորիզոններու տակ ապրող բախտաւորներ օրինակելի համերաշխութեամբ անվերապահ օգնութեան կը փութան Լիբանանի իրենց հայրենակիցներուն, որոնցմէ չատեր կամքէ անկախ աղէտի են ենթարկուած՝ ողբերգական պայմաններու տակ:

Տեղւոյն վրայ օգնութեան սպասարկութիւնը կազմակերպուած է առաջին օրերէն իսկ: Ճենիչեան հաստատութիւնը, որուն մասին ժամանակին արտայայտուած ենք այս էջերուն մէջ, անմիջական աջակցութիւն ընձեռած է կարօտեալներուն: Արտասահմանի հանգանակութիւններն ալ սկսած են հասնիլ մաս առ մաս, ամոքելով նեղութեան մատնուած ընտանիքներու կարիքները:

Լիբանանի Հայութեան կրած բոլոր ցաւերուն վրայ աւելցած է ուրիշ մը եւս, որ կը կազմէ իսկական աղէտ մը: Արտագաղթն է այդ: Դէպի հեռաւոր, անծանօթ, անստոյգ հորիզոններ չուելու փութկոտութիւնը որոշ թիւով հայ ընտանիքներու, մանաւանդ երիտասարդներու:

Վերջին տասնամեակներուն սովորական, խաղաղ ժամանակ հիւանդութիւն էր դարձած արդէն Մերձաւոր Արեւելքի երկիրներէն դէպի Ամերիկա եւ Աւստրալիա արտագաղթը, ի խնդիր ապրուստի լաւագոյն պայմաններու: Մամուլի էջերէն, նոյնիսկ Լիբանանի ու Սուրիոյ եկեղեցիներու բեմերէն քանիցս կոչ է ուղղուած մեր հայրենակիցներուն, որ հրաժարին տուն-տեղ ու գործ ձգելով փոքրիկ Հայաստանի նմանող այդ երկիրներէն հեռանալու ծրագրէն:

Դժբախտաբար առանց արձագանգի մընացած են յաճախ բոլոր կոչերն ու քարոզները: Արտագաղթը շարունակուած է դանդաղ, բայց յարատեւ կերպով:

Միայն Մերձաւոր Արեւելքը չէ, որ Հայերէ կը պարպուի հետզհետէ: Նոյն երեւոյթը կը տեսնուի նաեւ բուն իսկ Հայաստանի մէջ, ինչպէս մատնանշած ենք յաճախ:

Այս անգամ արտագաղթի դիմողները աւելի հաստատուն պատրուակ մը ունին, — կեանքի ապահովութիւն: Ֆիզիքական փրկութիւն: Վտանգուած ընտանիքներ կը հեռանան ժամանակաւոր կերպով, բնականոն պայմաններու վերականգնումին վերադառնալու նպատակով: Ասոր օրինակները տեսանք վերջերս Փարիզի մէջ:

Սակայն երիտասարդները կը հեռանան ընդմիշտ, օտար երկիրներու մէջ բախտ որոնելու եւ այնտեղ վերջնապէս հաստատուելու ծրագրով: Հայութեան համար ընդմիշտ կորսուելու դատապարտուած են անոնց սերունդները: Ո՛չ մէկ տարակոյս այս մասին:

Եգիպտոսի, Կիպրոսի, Պաղեստինի, մասամբ նաեւ Սուրիոյ Հայերէն հազարաւորներ հեռացան վերջին քառորդ դարու ընթացքին դէպի Քանատա, Անգլիա, Միացեալ Նահանգներ, Հարաւային Ամերիկա եւ Աւստրալիա: Զենք խօսիր 1946-էն 1948 Հայաստան ներգաղթողներու եւ վերջին տարիներուն Թուէյթ կամ արաբական այլ երկիրներ գացողներու մասին:

Լիբանան իր ժողովրդավարական, ազատ վարչակարգով իտէալ երկիր մըն էր Հայերուն համար, փոքրիկ Հայաստան մը, իր ազգային, կրօնական, կրթական, մշակութային առաջնակարգ հիմնարկութիւններով:

Հայոց ժամանակակից պատմութեան ամէնէն դաժան օրերուն մայրիներու ազատ երկիրն է, որ հիւրընկալած է Թրքական սարսափներէն փախչող հայ զանգուածները, եղբայրական Սուրիոյ հետ:

Հաւատարիմ մնա՛նք անոր, մաղթելով որ խաղաղութիւնը վերահաստատուի շուտով Միջերկրականի ափերուն վրայ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

## ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

### ԼԻԲԱՆԱՆ

#### ԱՔՍՈՐ ԴԷՊԻ ԿԻՊՐՈՍ

— O —

ԴԱՄԱՍԿՈՍ ԱԼ ԵԼՔ ՉԳՏԱՒ

Երեքշաբթի առտու, Պէյրութէն հասած վերջին լուրերը կը հաղորդէին թէ իսլամ-յառաջդիմական ուժերը կը շարունակեն իրենց դիրքերը ամրապնդել եւ 500 մեթր են միայն Ֆալանժներու կեդրոնէն: Կը թուի թէ Ճումպլաթ կը փորձէ զինուորական յաջողութիւններով ձեռք ձգել ինչ որ չկրցաւ առնել քաղաքական գետնի վրայ: Կացութիւնը այնքան հակասական դարձաւ որ յառաջդիմական ձախին մեծ պաշտպանը՝ Սուրիա, ստիպուեցաւ յանկարծ աջ քաղաքականութիւն վարել, փաստելով, եթէ պէտք էր, պաստական իր իսկ գաղափարաբանութեան սահմանները: Եւ Դամասկոս որ Մոսկուայի օրհնութեամբ կը գործէր, այսօր ամերիկեան օրհնութիւն ալ կը փնտռէ: Իրեն համար Ճումպլաթ շատ ձախ է այլեւս եւ անոր խօսք հասկցնելու համար, կը փորձէ իրեն հետ ունենալ Արաֆաթը: Լիբանանցիին կը մնայ մտահոգուիլ եւ մտածել թէ Սուրիոյ նախագահը ի՞նչ խոստացած է Արաֆաթի, կարենալ համոզելու համար:

Երկուշաբթի օրուընէ ի վեր պաղեստինեան կայաններուն դեղ եւ ուտեստեղէն չեն հասնիր Սուրիայէն եւ դադրած է նաեւ զէնքի հայթայթումը: Ճումպլաթէն ետք, Կիրակի օր Արաֆաթ հինգ ժամ տեսնուած է Սուրիոյ Նախագահին հետ եւ այս առթիւ ըսուած է թէ տեսակէտներու բացարձակ նոյնութիւն կը տիրէ երկու ղեկավարներու միջեւ:

Պէյրութի մէջ կռիւները կը շարունակուին թէեւ Երկուշաբթի համեմատական հանդարտութեան մը մասին կը խօսուէր բայց առեւանգում, կողոպուտ, սպանութիւն չեն դադրիր: Թղթակիցներու նկարագրութիւնները կը բացատրեն արդէն թէ սարսափի ի՜նչ մթնոլորտի մէջ կ'ապրի Պէյրութցին:

14-15 տարեկան զինուած պատանիներ, դէմքերը քօղարկուած, կը կեցնեն կառքերը ու ճալաշնիքովի սպառնալիքով կ'առնեն ինչ որ ուզեն եւ դեռ հաւանաբար երախտապարտ ալ կը մնայ կառքի տէրը երբ զէնքը ողջ կը ձգեն: Արեւմտեան Գերմանիոյ հեռատեսիլի կազմը վերջնապէս մեկնած է եւ Գերմանացիք ալ փակած են իրենց դրասենեակը: Անցեալ շաբթու հեռատեսիլի եւրոպական խումբ մը յարձակման ենթարկուած է պատանիներու կողմէ եւ լրագրողները, տարճանակը փակած իրենց քունքին յանձնած են իրենց ամբողջ ունեցածը, գործիքներն ալ միասին: Քանի մը բաց մնացած ճաշարաններու օտար յաճախորդները, երկու իրիկուն յաջորդաբար, ճաշերնին կէս ձգած ու ունեցած դրամն ու գոհարեղէնները յանձնած են երբ երկու հոգի մտած են ու զէնքի սպառնալիքի տակ, կողոպտած բոլորը:

Երկուշաբթի իրիկուն կ'ըսուէր թէ ամերիկեան 6րդ նաւատորմը պատրաստ է միջամտելու եւ սկսած է պարպել Լիբանանի քրիստոնեաները: Ամերիկեան Արտաքին նախարարութիւնը հերքած է այս լուրը, աւելցնելով ալ որ եթէ պէտք է մարդ փոխադրել, նախ Ամերիկացիները կը փոխադրեն...:

Պարպումը կը շարունակուի սակայն դէպի Կիպրոս եւ 12 հոգիի սահմանուած գրօսանաւեր 82 հոգիով կը հասնին Լառնաքա: Ընթացիկ ճամբան է՝ Ճունի-Լառնաքա, գինը՝ 150 տոլար (12 ժամ կը տեւէ): Հազարաւորներ կը սպասեն Ճունի մեկնելու համար, քանի ուրիշ ճամբայ չունին քրիստոնեաները:

×

Այս կացութեան մէջ, կարելի է երեւակայել նաեւ հայ գաղութին վիճակը: Պարզ է զոհեր ունին նաեւ Հայերը, առաւելաբար «կորսուած» գնդակներէ կամ քստմնելի ոճիրներէ: Ազդակի Փետր 1-26 թիւերէն կը քաղենք անունները կարգ մը զոհերու (վրիպած գնդակներէ) — Մամբրէ Արթին Եաղլեան, Յակոբ Յարութիւն Զաքարեան, Մելքոն Տոմպուրեան, Ճորճիկ Սէմէրճեան, Վահէ Աւետիքեան, Ստեփան Գասարճեան, Յովհ. (Օննիկ) Քիւրէճեան, Յակոբ Քէչիչեան:

×

Կ. Փօլատեանի միջոցաւ, որ Երկուշաբթի օր կը վերադառնար Պէյրութէն, ստացանք նաեւ Ազդակի վերջին թիւերը (Մարտ 11-27) ուրկէ կը քաղենք նոր զոհերու անուններ — Անդրանիկ եւ Սարդիս Հատիտեան (քստմնելի ոճիրի զոհ), վրիպած գնդակներէ կամ արկածէ — Դանիէլ Պօյաճեան (ծն. 1928), Մանուշակ Շէմմասեան, Յակոբ Ալեքսանեան (ծն. 1941) Թանգարանի հրապարակի վրայ արձակազէնի փամփուշտով, Յովսէփ Նահապետ Գրիգորեան (ծն. 1956) իր բնակարանին մէջ հրթիռի մը պայթումին հետեւանքով, Պօղոս Գէորգեան (ծն. 1944):

×

Միացեալ Նահանգները ազդարարութիւն մը ըրին որեւէ օտար միջամտութեան դէմ Լիբանանի մէջ (խօսքը ուղղուած է Սուրիոյ եւ Իսրայէլի) եւ առաջին անգամ ըլլալով իրենց միջնորդութիւնը առաջարկեցին տագնապի լուծման առթիւ: Երեքշաբթի առտու կ'ըսուէր նաեւ թէ Սուրիա կը պատրաստուի միջամտելու զինեալ ուժով:

## ՏԽՐՈՒԻՆԻ.- ՏԻԿԻՆ ԶԱՊԷԼ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ - ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

— O —

Ցաւով կ'իմանանք թէ Կիրակի օր, Մարտ 28ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան Քօչէն հիւանդանոցը ուր փոխադրուած էր քանի մը շաբաթէ ի վեր, իր մահկանացուն կնքած է Տիկին Զապէլ Եարճանեան - Համբարձումեան, քոյրը՝ Սիամանթոյի:

Ողբացեալը, բնիկ ակնցի, 80ը անց, 1911ին շրջանաւարտ եղած է Կարապետեան վարժարանէն: Ամուսնացած էր հրապարակագիր Համբարձում Համբարձումեանի հետ, որ նախ ժամանակի, ապա Ազատամարտի (նաեւ ֆրանսերէն Լա Ժէօն Թիւրքիի) խմբագրական լրագրողը եղած է: Իր սերնդակից մտաւորականներու հետ, աքսորուած էր 1915 Ապրիլ 24ին եւ սպաննուած: Այրի Տիկին Համբարձումեան քանի մը տարի առաջ այցելած էր Հայաստան եւ յանձնած իր եղբօրմէ ունեցած դիւանները:

### ԱՐԺԱՆԹԻՆ

#### ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Արժանթինի նոր նախագահին՝ Զօր. Վիտելայի երդման արարողութիւնը նոր վերջ գտած էր երբ տեղւոյն վրայ կը սպաննուէր ոստիկանութեան պետը:

Տիկին Փերոն միշտ հսկողութեան տակ է բայց կ'ըսուի թէ պիտի դատուի զինուորական ատեանի մը կողմէ, երկրին դէմ դաւած ըլլալու յանցանքով:

### Քանի մը տողով

ԱՅՍՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ մէջ կացութիւնը ծանր էր Երեքշաբթի օր եւ սպանութիւններ պատահած էին: Գործադուլին ալ գործադրութիւնը ամբողջական չէր:

# ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ ԲԱՌԱՐԱՆԸ

(ԲԱՌԳԻՐՔ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԼԵԶՈՒԻ)

Ա.

Մխիթարայ բազմակողմանի հանճարին սքանչական մէկ արդիւնքն է իր յօրինած հայերէն բացատրական բառարանը որ համայնապէս ճանչցուած է իբրեւ Մխիթար Աբբահօր Բառարանը. (տպուած 1749 Մայիս 19ին) ։

Մինչեւ իր այս երկը՝ չկար հայերէն բառարան այդ անուան իսկական իմաստով ։ Կային մէկ-երկու լատիներէնէ հայերէն կցկտուր բառացանկեր ։ Մխիթար զանոնք անտեսեց, եւ ոչինչէն ձեռնարկեց իր հոյակապ ստեղծագործութեան որ առաջին հայերէն բառարանն է ։ Անիկա անկիւնաքարը եղաւ մեր գրական վերածնունդին ։

×

Բառարանը երկու հատորներէ բաղկացած է ։ Ա. հատորը (Ա-Ֆ) գրաբարէ գրաբար է ։ Ունի 1251 էջ, առաւել 22 էջնոց յառաջաբան մը ։ Էջերու չափն է 17×25 սանթիմեթր (6 1/2×10 մատնաչափ) ։ Էջերը երկսիւնակ են ։ Իւրաքանչիւր սիւնակ կը բաղկանայ 62 մանրատառ տողերէ ։ Ընդամէնը, ուրեմն, Ա. հատորը ունի մօտաւորապէս 79 հազար տող ։ Ա. հատորը ունի նաեւ «Համատարած աշխարհացոյց» քարտէս մը ։

Բ. հատորը նոյն տիպը եւ ծաւալը ունենալով՝ բաղկացած է ընդամէնը 1762 էջերէ ։ Բաժնուած է հինգ մասի ։

Նախ՝ յառաջաբանը (13 էջ), («Բան առ Ընթերցողս Առաջնիկայ Բառարանիս») ։

Ա) 263 էջ, յաւելեալ բառեր որոնք դուրս մնացած էին Ա. հատորէն, («Մնացորդք Գրաբառ Բառից Հայկազեան Լեզուի») ։

Բ) 232 էջ, յատուկ անուններ Աստուածաշունչէն առնուած, («Բառարան Յատուկ Անուանց Աստուածաշունչ Գրոց Հին եւ Նոր Կտակարանաց») ։

Գ) 138 էջ, յատուկ անուններ որոնք չեն գտնուիր Աստուածաշունչի մէջ, («Բառարան Յատուկ Անուանց որք գտանին յայլ եւ այլ Գիրս Արտաքոյ Աստուածաշունչ Գրոց») ։

Դ) 416 էջ, գրաբարէ աշխարհաբար, («Բառգիրք 'ի Գրաբարէ Ցաշխարհաբառն ուր մեկնին բառք Հայկազեան լեզուի առ Աշխարհաբառ, կամ Տաճկական բառիւք») ։

Ե) 700 էջ, աշխարհաբարէ գրաբար, («Բառգիրք Ցաշխարհաբարէ 'ի Գրաբարն նոյնանշան բառից յարադրութեամբ») ։

Բ. հատորը ունի Հայաստանի քարտէսը, (50×37 սանթիմեթր, կամ 20×14 1/2 մատնաչափ), «Աշխարհացոյց Հայաստանեայց — ըստ հին եւ նոր աշխարհագրոց ։ Փորագրեալ ի Վենետիկ, յամի տեառն 1751» ։ Միջանկեալ յիշատակեմ որ քարտիսագէտ Զատիկ Խանզատեան կը գրէ, «Պտղոմէոսի հին քարտէսներուն կցուած նոր քարտէսներուն մէջ Հայաստանի նոր քարտէսը ընդհանրապէս կը պակսի, իսկ եթէ կայ՝ 1562էն մինչեւ 1715, կը կրէ թիւրքոմանիա տիտղոսը, իսկ 1715էն մինչեւ 1748... եւ մանաւանդ շնորհիւ Մխիթարեանց ջանքերուն... կը կրէ թիւրքոմանիա և արմենիա գոյգ տիտղոսները 1748էն վերջ կ'երեւին նաեւ Արմենի թիւրքոմանի (այսինքն Արմէնի. թիւրք) ։ Իսկ 1750էն վերջ արդէն բոլոր քարտէսները, Վենետիկ կամ Եւրոպիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ տպագրուած, կը կրեն այլեւս Հայաստանի հարազատ անունը՝ Արմենիա... ։ Այս քարտէսագիտական միջազգային իմաստուն սրբագրութիւնը, այս ազգային հրաշալի վերելքը, գործն է Մխիթար Աբբահօր եւ իր հետեւորդներուն հայրենաշունչ առաքելութեան...» ։ (Գեղունի, բացառիկ թիւ, «Յուշարձան Մխիթար Աբբահօր», 1949, էջ 62) ։

Բառարանին երկու հատորները իրենց առաջին էջին վրայ ունին գծանկար մը ուր խմբուած են «1. Սուրբ Իսահակ Պարթեւ ։ 2. Սուրբ Մեսրոպ վարդապետ ։ 3. Սուրբ Ներսէս Շնորհալի ։ 4. Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի» ։ Այս չորս անուններուն հետ՝ տրուած է սա ծանօթագրութիւնը, «Աստուածաշունչ գրոց թարգմանն, լծորդ ամոլք հարք արամեան, Սահակ պարթեւ գիտակ տեսլեան, Մեսրոպ հաստիչ գրոց հայկեան ։ Իսկ սբ. Ներսէս քաջ չափաբան, Գրիգոր հռետոր անզուգական, ստէա Հայոց լեզուիս դպրան, ոսկեձոյլ չորք բացառան» ։

Աւելորդ չէ շեշտել թէ երկու հատորներուն թուղթը, մելանը, տպագրութիւնը եւ կազմը որակ մը ունին որուն նմանը հազուադէպ է այսօր ։

Մխիթար Աբբահօր բառարանը դրած եմ սեղանիս վրայ, եւ մատներս պէս կը գուրգուրամ անոր վրայ ։ Ունեցած գոյքերուս ամենաթանկագինն է ։ Սակաւաթիւ օրինակներ մնացած են այս գիրքէն ։ Պիտի ուզէի գիտնալ ի՛մ ունեցած օրինակիս պատմութիւնը ։ Ի՛նչ արկածախնդիր գոյութիւն ունեցած ըլլալու է ։ Ի՛նչ ձեռքերէ եւ ի՛նչ երկիրներէ անցած է... Վենետիկ, Պոլիս յետոյ Կիլիկիա, դարձեալ Եւրոպա եւ հիմա հասած է Նոր Աշխարհ ։ Հայու ճակատագրին արտայայտութիւնն է ։

Ճաշակ մը տալու համար, ստորեւ քանի մը նմոյշներ այս բառարանէն (նկատի առնելով օրաթերթի սահմանափակ սիւնակները՝ կարճ օրինակներ ընտրած եմ),

ա) ԳՐԱԲԱՌԷ ԳՐԱԲԱՐ

«Արձանագիր. գրի. աւ. աց. օք ։ = գիր քանդակեալ յարձանի. փորագրեալ ի վերայ սիւնաձեւ վիմի. կամ 'ի վերայ քարեղէն տախտակի, առ 'ի մշտնջենաւոր յիշատակ, կամ առ 'ի անջնջելի մնալ ։ Սաղմ. 15, 1 ։ եւ 57. 1 ։ դարձեալ՝ նշանակէ, քանդակեալ արձան. կամ վէմ կանգնեալ 'ի հրապարակի. յորում փորագրին զարութիւն քաջութեան ուրուք. զոր եւ կոչեմք ախոյեան ։ ռամկ. գրած տիքիլի թաշ ։ կիւրդ ի եղէմի. ժղ. ։ դարձեալ՝ արձանագիր կոչին դիւանք. արքունական, կամ հասարակական մատեանք, յորս գրեն զվճիռս. եւ զօրէնս, կամ զնշանաւոր արարս, եւ զնմանիս սոցա ։ ռամկ. ֆիւթիւկ ։ եւ եւս արձանագիր ասի՝ արձանագրութիւն, հաստատուն, եւ անջնջելի գիրն ։ ռամկ. խայիմ գիր» ։

բ) ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԷՆ ԱՌՆՈՒԱԾ

«Ենովք = տե'ս Ենոք

Ենոք. կամ Ենոք. կամ Ենովք — այ = նուիրեալ. կամ խրատեալ ։ Է անուն որդւոյ յարեդի՝ որդւոյ մաղաղելի ։ Ծնն. 5. 18 ։ Ղուկ. 3. 37 ։ Սա հաճոյ եղեալ Աստուծոյ, փոխեցաւ 'ի դրախտն Ծննդ. 5. 24 ։ Սիրաք. 44. 16 ։ Եբր. 11. 5 ։ Յուդայի. 14 ։ Դարձեալ՝ է անուն որդւոյ կայենի ։ Ծննդ. 4. 17 ։ Դարձեալ՝ է անուն որդւոյ մադիանու, որդւոյ աբրահամու ։ Ծննդ. 25. 4 ։ Դարձեալ՝ է անուն որդւոյ ռուբենի ։ Ծննդ. 46. 9 ։ Թու. 26. 5. 1. Մնաց. 5. 3 ։ որ գրի՝ ենոք ։ Դարձեալ՝ է անուն քաղաքի, զոր շինեաց կային, եւ կոչեաց զնա յանուն որդւոյ իւրոյ ։ Ծննդ. 4. 17» ։

Զէ տրուած այս անունին արմատը որ եբրայերէն է — խանոխ, որ կը նշանակէ նուիրեալ ։

գ) ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԷՆ ԴՈՒՐՍ

«Վարդանանք. նանց. նամբք ։ էին քաջ զօրավարք եւ զօրականք Հայոց, որք ընդ սրբոյ մեծին վարդանայ սպարապետ Հայոց ճակատեցան ընդդէմ պարսից, եւ կատարեցան վասն 'ի Քրիստոս հաւատոյն 'ի մեծի պատերազմին ։ յայսմաւուր, օգոստ. 7 ։ եւ 'ի շարականոցն» ։

«Անի. անւոյ. ւով ։ = կոչի եւ այժմ անի. էր մեծ եւ արքայանիստ մայրաքաղաք հայոց յարարատեան աշխարհ 'ի շիրակ գաւառի 'ի վերայ ախուրեան գետոյ՝ բարձր եւ ահաւոր պարսպօք. յորում առեն լեալ եկեղեցիս՝ 'ռ*, եւ տունս՝ ճռ** ։ էին անդ ապարանք մեծամեծք, եւ մեծազանձք, եւ շինուածք գեղեցիկք. եւ այլ բազում ինչ ։ Զայն քաղաք առին Թուրք յամի տեառն 1030. եւ խպառ կործանեցին զնա ։ Եւ է այժմ աւերակ եւ անբնակ ։ 'Ի հին պատմագիրս ։ Դարձեալ՝ Անի. որ այժմ կոչի Կամախ. էր անառիկ եւ ամուր քաղաք յաշխարհին բարձր հայոց 'ի դարանաղեաց գաւառի. ուր էին գերեզմանք Թագաւորացն Հայոց, եւ գանձքն արքունի ։ Անդ ղօղեալ ամրացաւ Օտայ իշխանն Հայոց հանդերձ խոսրովիդխտով, եւ արքունի գանձիւն յերեսաց պարսից ։ Խորէն. բ. պր. 13 եւ 74 ։ Եւ Գ. պր. 27 ։ Ագաթ. ։ եւ յայսմաւ ։

*ռ = 1000 ։

**ճռ = 100.000 ։

Վարդանի, Հայկի, Վասակի եւ ուրիշ կարեւոր ազգային անուններու իւրաքանչիւրին յատկացուած է մօտաւորապէս մէկ սիւնակ ։

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

(Շար. – 1)

# ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ 1980ԻՆ

— o —

Հայաստանի 1975ի տնտեսութեան պատկերը պարզող պաշտօնական վիճակագրութիւնը կը ճշդէր, թէ ներկայ տարուան Յունուար մէկին Հայաստանի բնակչութեան ընդհանուր թիւն էր 2 միլիոն 842.000 ։

Համաձայն Խորհ. Միութեան վերջին մարդահամարին, 1970 Յունուարին (*), Հայաստանի բնակչութեան թիւն էր 2 միլիոն 491.873, որուն 1.217.163ը այր, իսկ 1.274.710ը՝ կին ։

Կը պարզուի հետեւաբար, թէ վերջին մարդահամարէն մինչեւ ներկայ տարուան սկիզբը Հայաստանի բնակչութեան թիւը աւելցած է 350.127 ։

Տուեալ ժամանակաշրջանի տարեկան յաւելումները, ըստ իւրաքանչիւր տարուան տնտեսութեան նուիրուած վիճակագրութիւններուն, համապատասխան կարգով եղած են՝ 53.127, 63.000, 64 հազար, 58.000, 60.000 եւ 52.000 ։ Ուրեմն տարեկան աճը վերջին ժամանակաշրջանին տարուբերած է 52.000էն 64.000ի միջեւ, նուազագոյնը արձանագրուած ըլլալով անցեալ տարի, իսկ առաւելագոյնը՝ 1972ին ։

Ի՞նչ թիւ պիտի ներկայացնէ Հայաստանի բնակչութիւնը 1980ին, այսինքն 10րդ հնգամեակի աւարտին ։

Եթէ նկատի առնենք վերջին տարիներու թուական աճին նուազագոյնը, այսինքն՝ 52.000, իբրեւ ամէնէն հաւանականը, ապա յառաջիկայ տարիներուն ընդհանուր յաւելումը հաւանական է, որ ըլլայ աւելի քան երեք հարիւր հազար ։ Այս հաշուով 1980ի վերջ կ'ունենանք երեք

# ԳԱՒԱՌԱՑԻ ԹԼԿԱՏԻՆՑԻՒՆ

ԽՄԲ. — Թլկատինցիի յիշատակին, կը հրատարակենք դասախօսութիւն մը զոր կատարած էր — 1939ին — Կարօ Մխիթար ։ Իրենց կազմակերպած էր Մարսէյլի Մշակութային Միութիւնը եւ նախագահած էր՝ Փայլակ Սանասար ։ Դասախօսութեան սկիզբը Կ. Մխիթար ներածական մաս մը ունի, առաւելաբար նուիրուած Մշակութային Միութեան գործունէութեան զոր զանց կ'առնենք. —

Նիւթս բոլորին ծանօթ գաւառական գրականութեան մեծագոյն վարպետներէն Թլկատինցին է, ինքնատիպ իրապաշտ եւ ժողովուրդին համար գրող Թլկատինցին որ միշտ իւրայատուկ ոճով, զուարթախոհ հեգնութեամբ՝ մեր ժողովուրդի զմայլանքին արժանի գրիչով ձաղկած է հարուստը, կղերը, կուսակցականը, բանդէտ բողոքականը եւն. ։

Պաշտելի դէմք մը որ կ'երեւի Թրքահայ գրականութեան հորիզոնին վրայ, կը մտնէ ժողովուրդին մէջ, կ'ապրի անոր հետ, կը ներշնչուի, կը բարոյախօսէ, կը ներմուծէ նոր մտքեր, կերտելու, մէջտեղ հանելու գաւառի բարքերն ու գեղեցկութիւնները որոնք կը մնան մոխիրներու տակ՝ մոռացութեան ենթարկուած դատապարտելի կերպով ։

Լայնօրէն գաւառացին գինուած որոշ հաւատքով, կը հասկնայ այս բոլորին իմաստը, կը տքնի, կը հիւսէ, կը կապէ, բանի կը բերէ լաւագոյնն ու օգտակարը իր տաղանդաւոր գրչին շնորհիւ ։

Այժմ, գաւառական կեանքի բոլոր փուլերը խմբանկարներով պիտի ապրիք, եթէ ուշադրութեամբ հետեւիք «էնդի դէմէն»էն գացող ձայնին ։ Պիտի խնդրէի որ լարէիք ձեր երեւակայութեան զսպանակները ուշի ուշով՝ ճանչնալու համար մեծութիւնը Թրքահայ գաւառական գրականութեան մեծ վարպետին, գրագէտ-ուսուցչին ։

Թլկատինցիին ամբողջական վաստակը ըստ այս գիրքին կը բաժնուի երեք մասերու ։

Առաջին մասին զետեղուած են իր գրական զանազան յօդուածները որոնց մասին քիչ յետոյ կ'անդրադառնամ իմ համեստ ուժերու չափով ։

Բ. մասը կը պարունակէ վիպակ բանաստեղծութիւններ, ոտաւորներ ։

Գ. մասը կը բաղկանայ քանի մը թատերգութիւններէ ։

Իր ամբողջական գործերը պարունակող այս գիրքը հրատարակուած է Ամերիկայի մէջ իր սաներուն եւ վինք յարգողներուն կողմէ ։ Սակայն կան այլ նիւթեր որոնք դժբախտաբար կը բացակային այս գիրքէն եւ որոնք շատ պարզ է որ կորսուած են կամ կորստեան դատապարտուած ։

Թլկատինցի աշխատակցած է Պոլսոյ «Հայրենիք»ին, Զօպանեանի «Անահիտ»ին, «Ծաղիկ»ին, «Արեւելեան Մամուլ»ին, «Նաւասարդ»ին եւ զանազան թերթերու, պարբերաթերթերու ։

Գաւառացի տաղանդաւոր գրողը իր խօսուն և զուարթախոհ յօդուածներով, քաղքենի Հայութիւնը կապած է գաւառի կեանքին, իր զօրաւոր և ճկուն վրձինով տուած այնպիսի պատկերներ որ պոլսահայ գրողներէն Արփիարեան առաջին անգամ ըլլալով դրուատած է Թլկատինցին՝ գեղեցիկ տողեր նուիրելով անոր ։

Ան, որպէս ծածկանուն գործածած է Փառնակ ստորագրութիւնը իր պատկերաւոր ոճով գրութեանց տակ ։ Ինչպէս կը տեսնուի, մեծ արուեստամոլ մը եղած չէ. սիրած է պարզունակութիւնը ու այդ պարզ եւ խորքով լեցուն կեանքին մէջէն պոռթկումներ ունեցած է դէպի մայր գրականութիւնը, տալով գոհարներ որոնք՝ իրօք դատապարտուած են ապրելու եւ մնալու գալիք սերունդներուն համար որպէս ներշնչման աղբիւր ։

Խօսիլ Թլկատինցիի եւ իր վաստակի մասին, բաւական բարդ հարց է ինծ համար, սակայն չեմ գիտեր ի՛նչ յանդգնութեամբ ստանձնեցի այս պարտականութիւնը, բայց մէկ բան գիտեմ, այն է թէ ես դրդուած բարի նախանձի մը ուժգնութենէն, ուզեցի աշխատիլ իմ կարեացս չափով եւ տալ դէթ համառօտ պատկերը այն մեծ գաւառաբնակ մտաւորականին եւ իր վաստակին, որ տարիներ շարունակ ձգտած է գաւառի Հայուն կեանքի վերանորոգման եւ բարօրութեան՝ տալով սքանչելի տողեր եւ տաղեր ։

Թլկատինցի աղքատ ծնողքի զաւակ՝ այս անցաւոր աշխարհին աչք կը բանայ 1860ական թուականներուն, կ'ըլլայ սիրուն պատանի գիւղին մէջ ու մանուկ հասակին աչքի կը զարնէ իր դաշն ու քաղցր ձայնովը ։ Քաղաքացի ազգայիններուն կողմէ նկատուելով այս արտակարգ երեւոյթը, կը տարուի քաղաք, Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Տէր ողորմեաներու եւ Խորհուրդ խորիններու երանութիւնը երգել — վայելու համար ։

Տակաւին մանուկ, ան կ'որդեգրուի կրթասէր Սանդուրճեաններու տան կողմէ, կը յաճախէ Սմբատեան վարժարան, հազիւ աւարտած կը ղրկուի Չնքուշ ուսուցչական պաշտօնով ։

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

(Շար. – 1)

## ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՏԻԹՐՈՅԹԻ մէջ, Մարտ 8ին, տեղի ունեցած է ՀՕՄի ամէնօրեայ վարժարանի տարեկան ճաշը, որուն ներկայ եղած են Գարեգին Արք. Սարգիսեան, ՀՕՄի կեդր. վարչութեան ատենապետուհի Աօրիէն Պէրէնըըն, ընդհ. քարտուղարուհի ընկերուհի Արփինէ Տէմիրճեան, Հայր Յովսէփ Վրդ. Գալայճեան, Կորիւն Քհնյ. Շրիգեան եւ մեծ բազմութիւն մը:

Ս. ՍԱՐԳԻՍ եկեղեցւոյ մէջ Մարտ 7ին, Գարեգին Արք. պատարագած եւ քարոզած է, որմէ ետք՝ ժամը մէկին, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ մը՝ չորս հարիւր հոգիի մասնակցութեամբ: Ճաշի ընթացքին վարժարանի աշակերտներ երգած են ամերիկեան եւ հայկական փառերգները: Բացումը կատարած է ընկ. Յակոբ Մուրատեան պարզելով օրուան նպատակը եւ շեշտելով հայ դպրոցին դերը գաղութի Հայութեան ազգապահպանման գործին մէջ: Հանդէսը վարած է Կրթական Խորհուրդի ատենապետը՝ իրաւաբան Փիթր Կարապետեան, խօսք առած են՝ Հ. Յ. Դ. միջկոմիտէական մարմնի, Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, ՀՕՄի, Հ. Ե. Միութեան ներկայացուցիչները: Վարժարանին տնօրէնը՝ Պր. Ռոս Վարդեան, ամփոփ տեղեկութիւններ տուած է վարժարանի կրթական եւ տնտեսական կացութեան մասին: Աշակերտներ մաքուր առոգանութեամբ արտասանած են հայերէն քերթուածներ, երգած են դպրոցական երգեր, ստեղծելով ջերմ մթնոլորտ մը: Վերջաւորութեան խօսած է առաջնորդ Գարեգին Արք. Սարգիսեան՝ շեշտելով որ «դպրոցը գաղութի մը վերանորոգման եւ վերակառուցման նպաստող ազդակ մըն է. ան դպրոցն է ոչ միայն աշակերտներուն, այլ եւ գաղութին բոլոր անդամներուն անխտիր. որովհետեւ դըպրոցով է որ կ'իրագործուի սերունդներու յաջորդականութիւնը եւ ազգային դիմագծութեան պահպանումը»: Խօսքի վերջաւորութեան, տեղի ունեցած է հանգանակութիւն, ձեռնարկին ընդհ. մուտքը բարձրացնելով աւելի քան 32.000 տոլարի:

ՈՒԱԹՐԹԱՈՒՆԻ Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ ներքնասրահին մէջ, Մարտ 21ին տեղի ունեցած է Պոսթընի Հ. Յ. Դ. Բաքգէն Սիւնի կոմիտէութեան ընկերական հաւաքոյթը: Աւանդութեան կարգ անցած այս հաւաքոյթը յաջող անցած է: Ջերմ մթնոլորտի մէջ խօսք առած են ընկերներ Փօլ Նահապետեան, Շաւարշ Պետրոսեան, Երուանդ Խաթանասեան, Ճիմի Թաշճեան եւ Գէորգ Տօնապետեան: Վեթերան ընկերներու այրիներուն անունով խօսած է Էլմաս Շամիրեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՊՈՍԹԸՆԻ Շերիթըն պանդոկի ընդարձակ սրահին մէջ, Մարտ 21ին, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան և օրուան պատշաճ յայտագրով տեղի ունեցած է Մխիթար Աբբահօր ծննդեան 300ամեակի հանդիսութիւնը, հովանաւորութեամբ՝ կարդինալ Մատէյրոսի եւ Վիէննայի Մխիթարեանց աբբահայր Գրիգորիս Վրդ. Մանեանի եւ մասնակցութեամբ եկեղեցական, համայնական եւ մշակութային ներկայացուցիչներու: Օրուան ամէնէն տպաւորիչ ճառը խօսած է կարդինալ Մատէյրոս, որ փառաւորած է Հայութեան կրօնական եւ մշակութային կեանքի մեծ նուաճումները, տարփողած է յանուն արդարութեան և ազատութեան պայքարները, ու չեշտելէ ետք թէ ամէնէն մեծ տառապանքները վերապահուած էին հայ ժողովուրդին՝ դիտել տուած է որ ան երբեք չընկրկեցաւ ու կը վերապրի իբրեւ ամէնէն արժանաւոր ժողովուրդներէն մէկը: Տառայութեան ոգիի մասին ուղերձ մը ըրած է նաեւ Հ. Գրիգորիս Վրդ. Մանեան՝ պաշտօնապէս հաղորդելով Վիէննայի Մխիթարեաններու վանական տան մը հաստատումը Պոսթընի մէջ: Կատարուած է հանգանակութիւն, որմէ գոյացած է 150 հազար տոլար:

ՈՒԱԹՐԹԱՈՒՆԻ Հայմըր Սքուլը վերջին տարիներուն աւանդութիւն հաստատած է տարուան ընթացքին յայտարարելու «Միջազգային օր» մը, իր աշակերտութեան համար: Նպատակն է ցուցադրել եւ ծանօթացնել զանազան փոքրամասնութիւններու եւ ազգութիւններու կերակուրներն ու քաղցրեղէնները, անոնց երկիրները, ազգային դրօշներն ու գիրերը, տոհմային պարերը եւ հագուստները, եւայլն, նոյնինքն աշակերտութեան կողմէ պատրաստուած: Այս տարուան «Միջազգային օր»ը տեղի ունեցած է Մարտ 18ին, Հայմըր Սքուլի հանդիսասրահին մէջ, բազմահարիւր աշակերտներու, ծընողներու եւ ընտանեկան պարագաներու մասնակցութեամբ: Գրեթէ հինգ ցամաքամասերէն ալ բազմաթիւ երկիրներու անունները տարածուած են չորս կողմ: Գրեթէ ամէն քայլափոխին այցելուներ հանդիպած են «Հայաստան» եւ «Ա. Բ. Գ.»ին: Ցուցատախտակներէն մէկուն վըրայ անգլերէնով գրուած է՝ «Ամէն օր հետեւէ՛ հայերէն դասերուն եւ ճանչցի՛ր հայերէն գիրերը»: Իսկ ամերիկեան Աստղազարդին եւ այլ քանեակ մը տարբեր ազգային դրօշներու միջեւ պարզուած է հայկական Եռագոյնը: Գործադրուած է նաեւ մէկ ժամուան գեղարուեստական յայտագիր մը, որու ընթացքին ներկայացուած են նաեւ հայկական պարեր, հայ երախաներու կողմէ:

---

միլիոնէ աւելի բնակչութիւն:

Տնտեսական գիտութիւններու թեկնածու Լեւոն Դաւթեան, «Մեր անցած յիսուն եւ գալիք երեսուն տարիների ժողովրդագրութիւնը» խորագրուած չահեկան ուսումնասիրութեամբ դիտել կուտար «Գրական Թերթ»ի 1970 Մայիս 22ի թիւին մէջ, թէ «Ելեկտրոնային – հաշուիչ մեքենայի օգնութեամբ կատարած մեր հաշուարկումները ցոյց են տալիս, որ առաջիկայ տասնամեակում (իմա՝ 1970էն 1980) Հայաստանի բնակչութեան թիւը կ'աւելանայ աւելի քան մէկ քառորդով եւ կը կազմի 3.100.000 – 3 միլիոն 200.000 մարդ: Դարի վերջում Հանրապետութեան բնակչութեան թիւը կը կը հասնի 4,3 – 4,5 միլիոնի»:

Աւելցնենք, որ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի տնտեսագիտութեան հիմնարկութեան կատարած ուսումնասիրութիւններուն համաձայն, 1976էն 1980 բնակչութեան աճին տարեկան միջին տոկոսը պիտի ըլլայ 2,3: Միւս կողմէ աշխատանքի տարիքի հասնողներու թիւը ծնունդներու թիւէն աւելի պիտի ըլլայ: Անցնող հնգամեակին աշխատանքի տարիքի հասած են 365.000 հոգի (**):

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Յաջորդ մարդահամարը, խորհ. Միութեան Նախարարներու խորհուրդին որոշումով, տեղի պիտի ունենայ 1979 Յունուարին:

(**) «Սով. Հայաստան», 1976, Փետրուար 18:

---

## ՀԱՅԱՍՏԱՆ

### ՀՄԱՅԵԱԿ ՍԻՐԱՍԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Հայ գրող Հմայեակ Սիրասի (Ոսկանեան) ստեղծագործութիւնները արժանացած են գնահատանքի եւ հրատարակուած են հինգ հատորներով: Երեւանի եւ Հայաստանի միւս քաղաքներու գրատուներու մէջ արդէն երեւցած են հեղինակի առաջին գրքի՝ «Անահիտ» վէպի օրինակները, զորս լոյս ընծայած է «Հայաստան» հրատարակչութիւնը: Այս գիրքը երկու անգամ հրատարակուած է ասկէ առաջ Երեւանի եւ նոյնքան անգամ ալ Մոսկուայի մէջ: Հայ եւ ռուս ընթերցողներու շրջանակին մէջ լաւ ընդունելութեան արժանացած են նաեւ հեղինակին «Նախօրեակին», «Անանուն աղջիկը», «Հայր եւ որդի» ստեղծագործութիւնները, որոնցմէ առաջին երկուքը նոյնպէս հրատարակուած են Մոսկուայի մէջ, իսկ «Նախօրեակին» վէպը՝ երկու անգամ:

Հմայեակ Սիրասի պատմուածքները եւ վիպակները լոյս տեսած են նաեւ էստոներէն, լիթուաներէն, լատիշերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, պարսկերէն եւ այլ լեզուներով: Միայն Մոսկուայի մէջ անոր վէպերու հրատարակութեան ընդհանուր տպաքանակը կ'անցնի 200 հազար օրինակը: Հեղինակի գործերուն մասին գնահատանքով արտայայտուած են Կոնստանտին Սիմոնով, Աւ. Իսահակեան, Եղիշէ Չարենց, Դերենիկ Դեմիրճեան եւ ուրիշներ: Ան կը պահէ խնամքով այն նամակը զոր ստացած է մառեշալ Յովհաննէս Բաղրամեանէ:

Հակառակ իր պատկառելի տարիքին, Հմայեակ Սիրաս տակաւին կ'աշխատի ամէն օր: «Ես հանգստանում եմ միայն այն ժամանակ, երբ աշխատում եմ, — կ'ըսէ գրողը, — ինչպէս ասում էր հին յունական նկարիչ Ապելլէսը՝ ոչ մի օր առանց մէկ գծի»: Հմայեակ Սիրասի հերոսներուն կեանքը կը նմանի իր կենսագրութեան: Ան ծնած է Արեւմտեան Հայաստան: 1915ին հրաշքով փրկուելով Եղեռնէն, ընտանիքը ապաստան գտած է Թիֆլիս, ուր Սիրաս աշխատած է տպարանի մը մէջ: Այնուհետեւ ան աւարտած է Երեւանի պետական համալսարանը: Եղած է թերթի խմբագիր, մասնակցած է երկրորդ համաշխարհային պատերազմին, որու վերջաւորութեան ան ղեկավարած է Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը եւ խմբագրած՝ «Սովետական գրականութիւն» ամսագիրը:

Հմայեակ Սիրաս պարգեւատրուած է կառավարական շքանշաններով եւ մետալներով: Ցին դիւցազներգութեան թարգմանութեան համար, որու վրայ հեղինակը աշխատած է քսան տարի, ընտրուած է Ֆինլանտայի «Կալեվալա» ընկերութեան պատուոյ անդամ: Վերջերս Հմայեակ Սիրաս աւարտեց իր նոր վէպը՝ «Փոթորկոտ դարի կենսագրութիւնը» խորագրով, որմէ հատուածներ տպագրուեցան «Սովետական գրականութիւն» ամսագրի մէջ:

---

### ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Իր մէկ թատերգութեան առաջին ներկայացման վերջաւորութեան, Պեռնար Շօ բեմ բարձրացաւ ողջունելու համար հասարակութիւնը, որ խելայեղօրէն զինք կը ծափահարէր: Սակայն հանդիսական մը, ամփիթատրոնէն սկսաւ սուլել:

Շօ՝ խօսքը անոր ուղղելով ըսաւ.

— Պարոն, բոլորովին համաձայն եմ ձեզի հետ, բայց մենք երկուքս ի՞նչ կրնանք ընել այսքան մարդոց դէմ:

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

# ՀԱՌԱՉԱՆՔԻ ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Մեծ վէպ

Սիրային, ընտանեկան կեանքէ

Ա. ՄԱՍ

### ՄԱՀԱՊԱՐՏՆԵՐՈՒ ՆԿՈՒՂԸ

Մայրերնիդ տանս մէջ ինքզինքը գտաւ եւ հարցուց ինծի թէ ձեզ ազատելու համար կը հաւանէ՞ի իրեն օգնել: «Հոգիով, մարմնով ձերն եմ տիկին» պատասխանեցի:

Այս խօսքին վրայ Ռոլան ձեռքը մահապարտին երկարելով ըսաւ.

— Դուն մարդու արիւն կը կրես եղեր, Սքալապրինօ, տուր ձեռքդ որ սեղմեմ:

— Ա՛խ, տէ՛ր իմ, մեռա՞ծ ատենս, մեռած վայրկեանի՞ս պիտի հասկնայիր մարդ ըլլալս, ի՛նչ ցաւ, ի՛նչ դժբախտութիւն, թոթովեց աւազակը: Յուսահատած էի եւ ահա կեանքը փայլուն երեւալ սկսաւ աչքերուս:

Յետոյ գլուխը խոնարհեցնելով շարունակեց.

— Ուխտելէ յետոյ որ ձեր մօր հրամանները պիտի կատարէի, առաջին հրամանը գործադրելու համար դուրս ելայ, բայց փողոցը դարձած ատենս քանի մօտ զինուորներ վրաս յարձակելով կապկպեցին զիս և բանտ նետեցին: Անկէ անդին գիտէք թէ ինչ եկաւ գլխուս: Քանի մը ժամէն դահիճին տապարին պիտի յանձնեն գլուխս...: Բայց քանի որ մայրերնիդ ներեց ինծի եւ դուք ալ մարդու արիւն կրելս գիտցաք, գոհ սրտով պիտի մեռնիմ...:

Այս բառերուն ազնուող լռութիւն մը յաջորդեց:

Ի՞նչ անցաւ Ռոլանի միտքէն, ի՞նչ փոփոխութիւն տեղի ունեցաւ անոր հոգիին մէջ, ի՞նչ մտածեց եւ ի՞նչ որոշում տըւաւ ան որ յանկարծ ոտքի ցատքելով գոչեց.

— Անօթութենէ մեռնիլ ուզեցի, բայց չարչարանքը յաղթուեցաւ կամքէս եւ յիմարի մը պէս չոր հացին վրայ նետուեցայ, գլուխս պատին զարնելով գանկս ջախջախել փորձեցի, ցաւէն մարեցայ, բայց չմեռայ...: Ի՞նչ ընեմ մեռնելու համար... Մեզի պէս բանտարկեալի մը համար դժուար բան է ինքզինքը սպաննելը...:

— Այո, շատ դժուար, միայն դահիճն է որ կը դիւրացնէ այդ գործը եւ դահիճը քանի մը ժամէն պիտի գայ... մըլտաց Սքալապրինօ:

— Դահիճը, կակազեց Ռոլան գերագոյն սարսուռով մը:

Մեռնելու լաւագոյն միջոցը գտած էր:

Եւ Սքալապրինոյի վրայ ծռելով, ժըպտադէմ փսփսաց.

— Ինծի նայէ, բարեկամս, քեզ մահէն պիտի ազատեմ...:

### ՀՈԳԵՒԱՐՔԸ

Աւազակը այս բառերէն բան մը հասկըցած չըլլալով գլուխը վեր վերցուց եւ ապշահար Ռոլանի նայելով մրմնջեց.

— Ի՞նչ, զիս մահէն պիտի ազատէ՞ք: Ըսել է պիտի չմեռնի՞մ:

— Ոչ, պատասխանեց Ռոլան:

— Ո՛հ, տէր իմ, ատանկ ապուր բայց պարապ յոյսերով մի օրօրէք իմ յուսահատած հոգիս: Կեանքին երեսը տեսնողը երբ մահուան սեւ դէմքը տեսնէ, աւելի կը չարչարուի:

— Ոտքի ել եւ հետս եկուր, ըսաւ Ռոլան:

Եւ զայն բացած դետնուղիին քով առաջնորդելով սալայատակին քարը վերցուց ու իր բանտը առաջնորդող բացուածքը ցոյց տալով ըսաւ.

— Այս գետնուղին քուկդ է, իսկ դահիճին տուած սեւ կնգուղն ալ իմս...:

Սքալապրինօ ձեռքերը իրար միացնելով ետ ետ քաշուեցաւ:

— Այս գետնուղին մինչեւ որ տեսնեն, տարիներ պիտի անցնին, շարունակեց Ռոլան արհամարհական կեցուածքով մը իսկ գալով իմ բանտիս, երկար ատենէ ի վեր մարդ չի մտներ ներս, որով քեզ պիտի չճանչնան եւ իրականութիւնը ուշ երեւան պիտի ելլէ: Երբ օր մը ամէն բան երեւան ելլէ եւ երբ հասկնան թէ քու տեղդ զիս գլխատած են, անպայման քեզի ներում կը շնորհեն:

— Ո՛հ, տէր իմ, այդ գինով ապրիլ չեմ ուզեր, ատ ալ ուրիշ տեսակ մահ մըն է, բարոյական մահ, սրտի մահ, թոթովեց Սքալապրինօ արտասուաթոր աչքերով: Ինչ որ ալ ըլլայ, ես արդէն մեռած մարդ մըն եմ, ատանկ ստորնութիւն չեմ ընդունիր, չեմ կրնար հաւանիլ որ դուք իմ տեղս մեռնիք...:

ՄԻՇԷԼ ԶԷՎԱՔՕ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Աղամեան եւ զաւակները, Տէր և Տիկ. Վահէ Բարունակեան և զաւակը, Տէր և Տիկ. Բարունակ Բարունակեան և զաւակները, Տէր և Տիկ. Արա Նաւլեան եւ աղջիկը, Օր. Մառի Բարունակեան, Օր Վարդուհի Եարճան – եան (Պոլիս), այրի Տիկին Աղապէկեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Պարոնեան եւ զաւակները, Տիկին Ժընըվիէվ Փինէլ եւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօրաքրոջ, զարմու – հիին, հարսին եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ԶԱՊԷԼ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ
(ծնեալ Եարճանեան)

մահը որ պատահեցաւ Մարտ 28ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Ապրիլ մէկին, ժամը 10.30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պուլոնեը – Բիյանքուրի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար իր ընտանեկան դամբարանը։

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

## ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Արտաւազդ Տինկոյեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Ապրիլ 4, առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՏԻՆԿՈՅԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Այրի Տիկին Գրիգոր Փաթթուկեան, Տէր եւ Տիկին Ժան–Լուի Բազառէ եւ զաւակը, Օր. Ժանին Փաթթուկեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծհօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՓԱԹԹՈՒԿԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ, Ապրիլ 4, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

## Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Ապրիլ 3ին, տօն է Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորիչին մերոյ առաքելոյ չարչարանացն եւ մտին ի վիրապն։

Ժամը 10ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ խորանին վարագոյրը բաց՝ պատարագ կը մատուցուի։


ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԽՕ – ՔԱՇԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

# ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ Ապրիլ 3ին ժամը 8էն սկսեալ, Պանեէոյի Սալ տէ Ֆէթ
Rue Charles Michels

Նուագախումբ ՊԵՐՆԱՐ ՏԷՅԷՃԵԱՆ — Երգիչ՝ ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՒՐԿԱՆՍ
Գեղարուեստական բաժին — ՆԱՅԻՐԻ պարախումբ
Հաճելի անակնկալներ — ճոխ պիւֆէ
TOMBOLA
Չրաներկ նուիրուած Պր. Պետիկեանէ



Pour collection personnelle achète TOUS DOCUMENTS (photos, carte postales, journaux, estampes, cartes géographiques, manuscrits — anciens ou d'auteur — timbres postes, enveloppes, livres anciens concernant ou ayant pour sujet l'Arménie ou les Arméniens, ainsi que l'Asie Mineure en général.

Faire offres à :
MICHEL CHIRINIAN
11, Place de l'Horloge
84000 AVIGNON


## ԳՐՔԻ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՐԷՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Շաբաթ, Ապրիլ 3ին, ժամը 16էն 19 պիտի ստորագրէ իր հատորը՝

**Odyssée d'un enfant arménien**

Բալուեան գրատունը, 9 ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ։


INVITATION

# LES VENDREDIS DE LA QUATRA

LE VENDREDI 2 AVRIL A 21 H.

*PREMIERES AUDITIONS DES OEUVRES DE*
**Alicia TERZIAN**

*RECITAL DE CHANT*
**Lyne DOURIAN**

**MUSÉE GUIMET 6 PLACE D'IÉNA PARIS 16**
**PLACES NON NUMÉROTÉES OUVERTURE DES PORTES A 20 H 30**



Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83,rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935



ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

**AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages**

ԺԱՔ ՇԷԼԷԼԷՔԵԱՆ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՁԵԶԻ ԻՐ

# ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գին, մարդ գլուխ Մարսէյլէն.—

**2.950 Ֆր.**

Մեկնում Ապրիլ 16 — վերադարձ Ապրիլ 29
Մեկնում Մայիս 7 — վերադարձ Մայիս 20

ԱՅՍ ԳԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԵՆ.—

— Օդանաւային ճամբորդութիւնը՝ Մարսէյլ — Երեւան – Մարսէյլ
— Օդակայանէն պանդոկ երթուդարձերը
— Բնակութիւն երկու հոգինոց սենեակներ, Ա. կարգի պանդոկ
— Ամբողջական փանսիոն
— Այցելութիւններ Երեւան, Էջմիածին
— Պտոյտներ Սարդարապատ — Գառնի — Գեղարդ — Սեւանայ լիճ

ԿԱՐԵՒՈՐ

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ ՄԵԿՆՈՒՄԷՆ ԱՄԻՍ ՄԸ ԱՌԱՋ

*Renseignements et résérvations :*

**toutes agences HAVAS VOYAGES**
**et Jacques CHELELEKIAN**

**87 La Canebière**
13001 MARSEILLE
Tél. : (91) 50-89-12 Lic. 97



# COSTA-BRAVA

DIRECTION ARMENIENNE
*Spécialités franco - espagnoles*

La paella — les calamars farcis — la zarzuela

13, Rue de Valenciennes
75010 PARIS
Tél. : 607-54-65

*Fermé le Lundi*

*MELINE et DANIEL VOUS ATTENDENT*


## ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ Հայաս. Ֆրանսայի Թեմի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան, ի նպաստ Ազգ. Առաջնորդարանի։

Կիրակի Ապրիլ 4, ժամը 13ին Պօմոնի սրահը, օժանդակութեամբ Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերուն եւ Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան։

# Հ. Յ. Դ.

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Ապրիլ 3, ժամը 21ին Գասպար Իփէկեան ակումբը։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է իրենց անդամատետրերով։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի ընկերները, Ուրբաթ Ապրիլ 2, երեկոյեան ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Շատ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, Շաբաթ Ապրիլ 3, երեկոյեան ժամը 9ին, դպրոցին սրահը։ Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

## ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Մուրատ Ռսումնասիրաց ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հայրենակիցները Կիրակի Ապրիլ 4, ժամը 15ին Իսիի Մշակոյթի Տան մէջ 43 Ռիւ տը լա Տէֆանս։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

## ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած

Դիմադրական պայքարի Փարիզի հայ նահատակներու՝ Միսաք Մանուշեան, Արփիար Ասլանեան, Լուիզա Ասլանեան, Արմէն Դաւիթեան, Հայկ Դպիրեան, Անտիս Թուլումեան, Վահրին Վանառակեան, Ֆրանսայի ազատագրական կռիւներուն զոհուած խորհրդահայ ռազմադաշտներու եւ հայրենիք ու Փարիզ մահացած ընկերներու յիշատակին։

Նախագահութեամբ
Տոքթ. Պատրիկ Նազարեանի
Կը խօսին

MARCEL NOIRET, membre du Conseil National de l'A.N.A.C.R. et du Comité National de recherche et de Châtiment des criminels de guerre

Միսաք Կիւլպէնկեան, Միութեան կողմէ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին Նուրհան Մարգարեան, Մատլէն Քարփանթիէ, Արաքսի Գմբէթեան, Անահիտ Սվանեան, Միհրան Եյմաեան

ՈՒՐԲԱԹ, ԱՊՐԻԼ 2, ԺԱՄԸ 20.30ԻՆ
MODERNE PALACE HOTEL
8 bis Place de la République
Métro République

Մուտքը ազատ է

## ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ

ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Փարիզի Աղքատախնամ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի Ապրիլ 8, ժամը 20ին։

Կանոնագրի փոփոխութեան հետեւանքով եւ նոր կանոնագրի թիւ 5 յօդուածին համաձայն, վարչութիւնը իր ամբողջ կազմով նորոգելի է այս տարի (16 անդամ)։

77, Ռիւ Լաֆայէթ։

Ի ՆՊԱՍՏ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

«Աբէլեան» Թատերախումբը, մասնակցութեամբ գաղութիս կազմակերպութիւններուն

Կը ներկայացնէ

Շաբաթ Ապրիլ 3 ժամը 20.30ին, Մէզոն – Ալֆորի Քաղաքապետարանի թատերասրահը

Avenue du Général de Gaulle

## ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Կատակերգութիւն 3 արար — Երուանդ Օտեանի

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ